

ξίωμα δὲ ψυχῆς οὐδὲν ἕτερόν ἐστιν, ἢ τὸ μετὰ λό-
γου πάντα ποιεῖν. Ταύτη γὰρ διαφέρειν καὶ τῶν αἰ-
σθήσεων ἐδείχθη * λογικὴ ἄρα ἡ ψυχὴ.

Τί ψυχὴ.

* Οὐσία ἀσώματος, νοερά, ἐν σώματι πολιτευομένη,
ζωῆς παραιτία.

Τί δὲ νοῦς.

Ψυχῆς τὸ καθαρώτατον καὶ λογικόν, εἰς θεωρίαν
τῶν ὄντων καὶ προκατειλημμένων.

Τί φρένες.

Ἐνέργειαι ψυχῆς πρὸς τι τῶν ὄντων ἀκολουθῶς
φερόμεναι.

Τί τρόπος.

Ἐξίς ψυχῆς ἐξ ἔθους πεπορισμένη.

Τί αἰσθησις.

* Ὀργανον ψυχῆς, δύναμις αἰσθητηρίων * τῶν ἐξω-
θεν ἀντιληπτικῆ.

Τί πνεῦμα.

Οὐσία ἀσχημάτιστος, πάσης κινήσεως προηγουμένη.
Τέλος τοῦ μακαρίου Μαξίμου μοναχοῦ, Περὶ
ψυχῆς.

* Reliqua ex Jerasimi Blacchi codice. * Fort. δι' αἰσθητηρ.

A porro dignitas nulla alia est, quam ut cuncta cum
ratione faciat : hoc enim a sensibus distingui pro-
batum est : ergo anima prædita ratione ac rationa-
lis est.

Quid anima.

Substantia incorporea, intelligendi facultate præ-
dita, versans in corpore ac quæ vitam præbeat.

Quid mens.

Animæ pars purissima utensque ratione qua
res speculetur, ac quæ illi prius concepta erant,
consideret.

Quid φρένες (quasi animi rationes dicas).

Vires animæ quæ in aliquam rerum convenienti
ratione serieque ferantur.

Quid τρόπος.

B Habitus animæ ex assuetudine factus parabilis
usuque acquisitus.

Quid sensus.

Animæ organum, facultas ea percipiens quæ ex-
terius sensus organa tangunt.

Quid spiritus.

Substantia infigurabilis, omni motui præiens.

Finis libelli B. Maximi monachi, De anima.

MONITUM

AD SANCTI MAXIMI EPISTOLAS.

Codex Regius uno syntagmate collectas habuit, paulo plures aliis, ex quibus emen-
datae quæ in illis exstabant, vel cl. V. Raphaelis Dufrenii τοῦ μακαρίτου, vel rev. ab-
batis Gerasimi Blacchi Venet., quandoque etiam ex. V. Petri Seguerii Franciæ can-
cellarii. Unus Regius corpus illud suum epistolarum a Georgii, præfecti Africæ, Par-
ænetico hoc, orditur, eo quem ascripsi titulo. Alium suggerunt laudati codices, nem-
pe, Πρὸς Γεώργιον Ἐπαρχον, πλεύσαντα ἐν Κωνσταντινουπόλει, *Ad Georgium præfectum, cum na-
vigasset Constantinopolim.* Liqueat ex hac aliisque subinde Maximi epistolis, magnam illi
cum Maximo intercessisse necessitudinem, cui viri probitas, fideique ardor et sinceritas,
Ecclesiarumque defensio egregie fomentum præberet. Quod postea Constante imperatore
arrepta tyrannide Africam Saracenis prodiderit, paucis perstringit Theophanes, ejus an. 5 et 6,
ubi Gregorium vocat, et ex ipso Anastasius. In Actis quoque Maximi, ubi insinuitur Maxi-
mus, quasi suo illi vaticinio ad rebellionem incentor exsisterit, perinde Gregorius dicitur; ut
incertum sit, utrum potius vocaretur. Obscura etiam ejus motus Africani causa, illo quasi
auctore. Ejusmodi motuum familiaris causa, mali aulici, et qua invidia haud raro calumniam
struunt, his qui procul, quantavis fide et solertia, regunt provincias. Potuit et fraus esse
Monothelitarum, qui ab Heraclii jam temporibus Constantinopoli cum aulam tenebant tum
Ecclesiam, ægreque ferebant Georgium, seu Gregorium, in tanta provincia Catholicorum re-
bus strenue navare operam, ac fidei vindicem agere, per cujus sanctorumque episcoporum
et piorum monachorum diligentiam, novæ hæresi aditus præcludebatur, seu etiam pene
veteri Severianorum, cujus Monothelitæ proles essent, uti ex sequentibus epistolis liquebit,
ubi præsertim sermo est de monialibus ex Ægypto profugis, quæ ea hæresi laborarent, et
disseminare eam studerent, favente etiam Augusta, quam Martinam conjicio, per breve illud
tempus, quo imperium cum filio administravit, Pyrrho urbis episcopo, a cujus exilio, et
per Maximum in Africa ad saniolem mentem, confutata hæresi, reductione, singuli in ea
metropolitæ cum sua quique synodo, Monothelitarum novam hæresim jugularunt, deque illa
missis synodicis, ad Theodorum papam retulerunt; et ubi scirent, sacerdotii arcem, inde
certiori ictu jugulandam hydram exposcerent, cum jam illis ipsa apostolica sedes in
Joanne IV pia illa sollicitudine ac fidei zelo prævisset. Quod et præstitum e synodo Latera-
nensi Martiño Theodori successore, et ubi idem Theodorus frustra laborasset revocando
Paulo jam palam hæretico; quem majori auctoritate quam Africanæ sua Ecclesiæ, vel ad offi-

cium cogendum intelligerent, vel pertinacem damnandum. Hincque potius videantur ad eum non scripsisse, quam quod communis cum Georgio præfecto consilii suspitione laborarent, ut illust. Annalium pater existimavit.

S. MAXIMI CONFESSORIS

EPISTOLÆ

PARTIM COMMUNES, PARTIM DOGMATICÆ ET POLEMICÆ.

201. I. — SERMO HORTATORIUS

EPISTOLARI FORMA

Ad Dei servum clarissimum præfectum Africæ, dominum Georgium.

Nemo, arbitror, eorum, qui lucis usuram quomodolibet amiserunt, sic solis radio delectari desiderat, atque nos cuncti humiles, tua illa morum probitate assatim recreati, præsentem te rursus videre, tuaque frui serenitate percupimus; tametsi divinis virtutum columnarum modis, quibus et præsentem prius insignitum suspeximus, magnifice prænitere cognoscimus; quibus utique clarius edocti sumus virtutem voluntatis esse animique sententiæ, non ordinis; Deique æmulam perfectionem, non dignitatis, sed affectus animi. Quibus enim simili vobis ratione, benedicti, altis animi sinu dilectionis in Deum vis vere radices egit; iis dubio procul accessit ut eodem se modo habeant, proseguendo quod honestum ac officii sit; uti sane iis etiam, qui terrenorum fallaciæ amore inbiant, ut in perturbationum ac vitiorum turbam proclive prolabantur, atque facile dissipentur: sane admodum merito. Qui enim Deus, qui unus et solus ac impassibilis est, cuique adeo nihil prorsus ab æterno essentialiter diversum cointelligi potest, aut velut ei comes ac adventitium (eorum enim quæ ex Deo sunt, quod eum assequatur, nihil est) animi desiderio voluntate adhæret, ipse quoque unus ac solus impassibilisque existit, qui nimirum libera in unum illud propensione, unus solusque ac immutabilis evaserit. Cum enim unum solumque sit quod illi desideratur, sitque illud proprie vereque immutabile, quippe naturali per essentiali infinitate

A

A'. — ΛΟΓΟΣ ΠΑΡΑΙΝΗΤΙΚΟΣ

Ἐν εἶδει ἐπιστολῆς

Πρὸς τὸν δεῦλον τοῦ Θεοῦ κύριον Γεώργιον, τὸν παρεύρημεν Ἐπαρχον Ἀφρικῆς.

Οὐδεὶς οὕτω τῶν φωτῶν, ὡς οἶμαι, καθ' οἰονδήποτε τρόπον ἐστερημένων ἡλιακῆς ἀκτίνος ἀπολαῦσαι ποθεῖ, ὡς ἡμεῖς οἱ ταπεινοὶ πάντες, οἱ τῆς σῆς πλουσίως ἐμφορηθέντες καλοκαγαθίας, ποθοῦμεν πάλιν σε θεάσασθαι παρόντα, καὶ ἀπολαῦσαι σου τῆς καλλονῆς· τοῖς θείοις μὲν τοι τῶν συντρόφων ἀρετῶν κεχακτηρισμένον τρόποις, οἷς καὶ πρότερον ἐνδημοῦντα μεγαλοφυῶς ἐμπρέποντά σε γινώσκωμεν· δι' ὧν μᾶλλον σαφῶς ἐδιδάχθημεν, γνώμης, ἀλλ' οὐ τάξεως εἶναι τὴν ἀρετὴν· καὶ διαθέσεως, ἀλλ' οὐκ ἀξίας εἶναι τὸ θεομίμητον. Οἷς γὰρ εἰς τὸ βάθος τῆς ψυχῆς καθ' ὑμᾶς εὐλογημένοις, γνησίως ἐνεβρίζωθη τῆς πρὸς Θεὸν ἀγάπης ἢ δύναμις, τοῦτοις τὸ ὡσαύτως ἔχειν περὶ τὸ καλὸν ἀναμφιβόλως προσγέγονεν· ὥσπερ ἀμέλει καὶ τοῖς ἐπτοημένοις τῇ ἀγάπῃ τῶν ὕλικῶν, τὸ εἰς πλῆθος παθῶν εὐέμπυτον τε καὶ εὐσκέδαστον. Καὶ μάλα γε εἰκότως. Ὁ γὰρ τοῦ Θεοῦ, ἐνὸς ὄντος καὶ μόνου, καὶ ἀπαθούς, καὶ μηδὲν τὸ παράπαν ἐξ αἰδίου κατ' οὐσίαν διάφορον συνθεωρούμενον ἢ συνεπιθεωρούμενον ἔχοντος· οὐ γὰρ ἐφικνεῖται αὐτοῦ τι τῶν ἐξ αὐτοῦ· κατὰ τὴν ἔφεσιν γνωμικῶς ἀντεχόμενος, εἰς καὶ αὐτὸς ἐστὶ καὶ μόνος καὶ ἀπαθῆς (a), τῇ πρὸς τὸ ἐν ἀσχέτῳ νεύσει γινόμενος, εἰς τε καὶ μόνος, καὶ ἀτρεπτός. Εἰ γὰρ ἐν ἐστὶ καὶ μόνον αὐτῷ τὸ ποθοῦμενον, τοῦτο δὲ κυρίως ἀτρεπτόν ἐστιν, ὡς κατ' οὐσίαν διὰ τὴν φυσικὴν ἀπειρίαν ἀκίνητον· οὐ γὰρ ἔχει ποῦ κινήθῃναι τὸ ἀκίνητον ἀπειρον· ἔρα καὶ αὐτὸς οἷα τοῦ ἐνὸς ὑπάρχων ἐραστῆς, κατὰ τὸ εἶδος, εἰς γέγονε καὶ μόνος

NOTÆ.

(a) Καὶ μόνος καὶ ἀπαθῆς. Id certe, quod ad meritum ac nutum attinet divinæ charitatis: quam tamen, quod pro præsentī statu non ita habemus, ut sibi omnes motus nostros plene subiciat, nondum ipse in se conspecto summo Bono et universali, nec sibi duntaxat, sed et nobis, infinito; hinc est ut nostrā omnis ἀπάθεια, ac quam vel Maximus, vel alii Orthodoxi celebrant, vere illius quam expectamus, perfecta cum Deo unitione, jamque adulta et in termino charitatē, quædam inchoatio sit, non

ipsa vere ἀναμαρτησία, qua quasi a nobis, vique status; et nisi Dei auxilio, nedum peccare non possimus, sed et omnino possimus non peccare; quidquid tandem senserint, quos eo nomine Hieronymus Origenianos monachos exagitat, duriusque Theophilus insectatus est; a cujus excessu, quiescentibus illis motibus, visa magis per Ægypti Nitriæque deserta vigere Christiana nostra ἀπάθεια, quam illa Christi gratiæ invisa et Stolica.

καὶ ἀτρεπτός· ὡς ποιήσας παντάπασιν ἀπὸ τοῦ ἐνδὸς τὴν γνώμην ἀκίνητον. Ὁ δὲ τοῖς ὑλικοῖς, τρεπτοῖς οὔσι κατὰ φύσιν καὶ ἀλλοιώτοις, καὶ οὐδαμοῦ παντελῶς στήναι δυναμένοις, ἀγνοία τοῦ κρείττονος κατὰ γνώμην οἰκείαν ἐνδήσας τῆς ψυχῆς τὸν ἔρωτα, τρεπτός ἐστὶν ἐξ ἀνάγκης καὶ ἐμπαθῆς καὶ εὐαλλοιώτος· τοῖς φύσει κινουμένοις καὶ πάσχουσι τὴν συνεπικινουμένην ἔχων πάσχουσαν τῆς ψυχῆς τὴν διάθεσιν.

mutabilis passibilisque, aliusque ex alio, vertibilis ac labi obnoxius, existit; qui nimirum cum his quæ moventur, labique ac interitioni obnoxia sunt varieque afficiuntur, ipse perinde mentis affectione moveatur, labique ac libidine afficiatur atque patiatur.

Μὴ τοίνυν ταύτης σου, δέσποτά μου εὐλογημένη, τῆς ἀγαθῆς καὶ θεωτικῆς ἐξέως, τῆς ἐχούσης σου πρὸς τὸν Θεὸν τὴν γνώμην συνέκδημον, ἐκστῆσαί τι τῶν ὄντων δυνηθῆ· μὴ χρόνος ἀτάκτως ἐαυτῷ συμεταβάλλων τὴν τῶν ὑλικῶν πραγμάτων φορὰν, τῆς γνώμης ἀλλοιώσῃ τὸ βάσιμον· μὴ ἀνθρώπων ἀπειλή (b) φόβον προτεινομένη, τῆς καλῆς διαθέσεως μετακινήσῃ τὸ στάσιμον· μὴ λόγος κολάκων ἀνδρῶν τῇ προφορᾷ καταγλυκαίνων τὴν ἀκοήν τῆς ψυχῆς χαυνώσῃ τὸ εὐτονον· μὴ ὄρεξις ἀντιλυπήσεως, ἐκ τοῦ δύνασθαι τυχόν πρὸς τινα, τὸ σύνολον διαφθείρῃ τοῦ τρόπου τὸ ἡμέρον· μὴ πόθος τῆς περὶ τὸ ἄρχειν δόξης, τῆς περὶ τὸ θεῖον ἀγάπης μειώσῃ τὴν ἔφεσιν. Οὐ γὰρ ἔλλειψις δόξης παρὰ Θεῷ πάντως ἢ ἀνθρώποις ἐστὶ τὸ μὴ ἄρχειν ἀνθρώπων (1)· ἀλλὰ καὶ μᾶλλον δόξης ἐπίδοσις, ὅσον ταραχῆς καὶ φροντίδος ἢ ψυχῆ παντοίας καθέστηκεν ἐλευθέρα τῆς ἐξωθεν, ὡς ὁ ἐμὸς ἔχει λόγος· καὶ πᾶς εὐσεβῶς τὰ δέοντα συνορῶν, ὡς οἶμαι, συνθήσεται. Πᾶς γὰρ ἀνὴρ ὡς ἀληθῶς ἐνάρετος καὶ φιλόθεος, αὐτάρκτης ἐαυτῷ πρὸς πᾶσαν εὐδαιμονίαν ἐστὶ· μηδεμίας περιβολῆς τῶν ἐκτὸς, πρὸς τὸ πορίσασθαι ταύτην δεόμενος. Ὁ γὰρ τῶν θεῶν ἰδιωμάτων ἐαυτοῦ κατὰ τὸν βίον τὰς ἐμφάσεις καταστήσας γνωρίσματα, πάντων ἐντελῶς ἔχει τῶν ἀγαθῶν τὸ πλήρωμα· δι' οὗ πέφυκεν ἐγγίνεσθαι τοῖς ἀνθρώποις ἢ πρὸς τὸν Θεὸν ἀκριβῆς ἐξομοίωσις· πρὸς τὴν οὐδὲν τῶν μετὰ Θεὸν συγκρινόμενον καθοτιοῦν παραβάλλεται. Καὶ ἀπλῶς εἰπεῖν, μὴ νόσος, μὴ ὑγεία, μὴ πλοῦτος ὁ κάτω συρόμενος, μὴ πενία τῶν φθειρομένων, μὴ ψόγος, μὴ ἔπαινος, μὴ θάνατος, μὴ ζωὴ, μὴ τὸ παρὸν, μὴ τὸ μέλλον, μηδὲ καθάπαξ ἕτερον τῶν ὄντων ἢ γινομένων, τὴν θρεψαμένην σε ταύτην, καὶ εἰς τόδε προαγαγοῦσαν παρὰ τε Θεῷ καὶ ἀνθρώποις κλέος φιλοσοφίαν, νοθεῦσαι δυνηθῆ. Τοῦτο δὲ γενήσεται, πῶς; Εἰ πάντα πιστεύσομεν ¹⁰ τῷ Θεῷ τὰ καθ' ἐαυτοῦς (2)· καὶ μηδὲν μὲν ζητεῖν ἀνασχοίμεθα παντελῶς, ὧν ἐκ Θεοῦ ζητεῖν οὐ προσετάγημεν· ζητεῖν δὲ διὰ πάσης σπουδῆς, πᾶν ὅτιπερ ἐκ Θεοῦ ζη-

A immobile (non enim habet quo moveatur quod est infinitum), plane fit ut et ille, qui unius amator existat, unus merito solusque ac immutabilis factus sit; ut qui ab uno animum prorsus immobilem reddiderit. Qui autem rebus terrenis, quæ natura mutabiles sint, aliamque ex alia deterentem qualitatem induant nec usquam prorsus quiescere valeant, Dei bonique ignorantia, mentis proposito ac voluntate, animi amorem addixerit, is necessario ac labi obnoxius, existit; qui nimirum cum his varieque afficiuntur, ipse perinde mentis affectione

Nulla igitur rerum, domine mi benedicte, tuo hoc bono ac deifico habitu, quo tuus ad Deum animus mensque peregrinetur illique excedat, unquam dimovere possit ac deturbare; non tempus una secum terrenarum rerum latationem incompote mutans, stabilitatem mentis inverterit; non terrificæ hominum intentatæ minæ bonæ voluntatis animique constantiam ac firmitatem labefactaverint; non blandi hominum sermones, lenocinio mulcentes auresque titillantes, animi tenorem emolli-verint; non appetitus vindictæ, ea forsitan ratione quod nocendi cuiuspiam potentia non desit, placidos quidquam mores ac lenitatem vitiarit; non magistratus imperiique affectata gloria ac splendor, dilectionis in Deum vim cupiditatis minuerit. Nihil enim ejus gloriæ quæ apud Deum aut homines est prorsus detrahitur, quod quis magistratu non fungatur, nec cum imperio hominibus præsit; quin potius ejus inde major gloria emergit (ut quidem existimo), quo animus a rerum turba, exteriorumque ac sæculi negotiorum cura ac anxietate liber existit; ac puto assensurus sit, quisquis pie quod officii sit deceatque, satis adverterit. Quisquis enim hominum vere virtute ac religiosa pietate nitet, sibi ipse ad omnem felicitatem sufficiens est, ut nullo exteriori adjumento ac commeatu egeat, quo sibi **203** eam conciliet. Qui enim divinarum dotum ac proprietatum repræsentationes, suas ipsius notas ac proprietates qua vitam disciplina instituit, fecit, is omnium perfecte bonorum plenitudinem paravit; qua accurata cum Deo similitudo hominibus accedit; ejusmodi scilicet, ut eorum quæ a Deo secunda sunt, nihil ei comparari aut æquari possit. Atque, ut summa dicam, non morbus, non sanitas, non quæ deorsum trahant terrenæque divitiæ, non rerum quæ intereunt egestas, non vituperium, non laus, non mors, non vita, non præsens, non futurum, neque omnino ulla rerum alia, eorumve quæ fiant seu contingant, hancce tibi

^o II Cor. v, 6.

¹⁰ Fr. πιστεύσομεν.

NOTÆ.

(b) *Μὴ ἀνθρώπων ἀπειλή.* Indicant hæc omnia Georgii animum curis ancipitem, Constantinopolim profectum, quo forte evocabatur ad diluendam suspicionem, et unde resilierit, cum non sibi tutum

satis putaret ab æmulis. Haud certe facile viro principi ut non obnitatur, nedum amittendæ dignitatis, sed et mortis ipsi discrimini.

alumnam ac nutricem, quæque ad tantum gloriæ A decus apud Deum hominesque provexit, philosophiam, quidquam adulterare poterit P. Id vero quam ratione contingat? Nempe, si nostra omnia Deo permiserimus, nec quidquam omnino, quam quæ nobis a Deo præcepta sunt, quærere sustinerimus; quæ autem ab eo quærere jussî sumus, ea vero omni diligentia quæsierimus: atque alia quidem, ut quæ secundum Deum in nostra voluntate ac facultate posita sint, omni modo velimus ac persequamur, nobisque rebus ipsis informare studeamus; alia autem, votis omnibus, ut quibus voluntas nostra ac sententia nihil momenti afferat, ut fiant aut desinant, modesta gratiarum actione ac fide, Deo quo velit, eique decretum sit, agere ac ferre permittamus, nihil prorsus ab ejus providentiæ ac gubernationis rationibus dissidentes; quibus rerum universitas, ignota ratione, arcana, ac quam nemo verbis explicare possit, sapientia, ad suum secundum Dei præscientiam finem fertur; tametsi aliter ac contra quam speramus, rationum ejusmodi eventus illi procuretur. Sapientissimus enim nostrarum rerum curator ac præses est, ut qui non accidenti dono nactus sit sapientiam, sed ipse vere essentialiter Sapientia tum existat, tumque audiat. Unum duntaxat sincere servare studeamus, ut nimirum, quemadmodum ille dixit, ex toto corde, animaque et virtute ipsum diligamus, et proximum sicut nos ipsos 9; omnem diligenter modum exquirentes, quo divinum hoc mandatum in finem deducamus; totusque nobis plenissimus compendio divinus scopus impletus sit, quavis tandem dignitate ac gradu fulgeamus, quovis instituto ac statu vitam sustentemus; sive præsides, sive subditi simus, 204 sive divites, sive pauperes, sive prospera utamur valetudine, sive aliter affecto corpore ac ægro nos habeamus; ac reliquorum, si quæ omnino ejusmodi sunt ut ex animi affectu voluntatem minime sequantur, nulla cura tangamur. Quid enim nostra attinet, quod non natura necessario, aut animi sententia, ut considerandum nobis Scriptura insinuaret, nihil nobis eo nomine divini mandati constituit; ne scilicet contra naturam ea tentantes, quorum nobis facultas per arbitrium minime concessa sit, vituperando conatu voluntatis vi abuteremur; ac tum illam infirmam ostenderemus, iis carentem quæ nullo modo illi subesse possunt; tum vim Providentiæ gubernationem existimantes; quæ sapienti consilio, iis, quæ nostri arbitrii vim fugiunt, utatur, ad mala punienda, quæ arbitrio comite ac voluntate committimus; bonaque augenda ac incitatiore cursu promovenda, quæ nostri arbitrii sunt.

Dividendo igitur quæ non in nobis nostræque facultatis sunt, ab iis quæ in nostra sunt facultate; illa, divinæ providentiæ omnino, hæc autem, divina providentia comite, nostri quoque arbitrii per voluntatem facinus opusque esse credamus. In nobis igitur nostraque situm facultate, ut definiendo complectar, illud omne est, quod virtutis ratione, aut contra vitii modo contentum, nostrum, quia volumus, arbitrium sequitur. Non autem in nobis

τείν ἐπετάγημεν· καὶ τὰ μὲν ὡς μετὰ Θεὸν ὑπὸ γνώμην ἡμετέραν ὄντα καὶ δύναμιν, κατὰ πάντα τρόπον θελήσασμεν, καὶ μορφῶσαι δι' αὐτῶν τῶν ἔργων σπουδάσασμεν· τὰ δὲ, πάσαις ψήφοις, ὡς τῆς ἡμῶν πρὸς τὸ γίνεσθαι τε καὶ ἀπογίνεσθαι γνώμης οὐ χρῆζοντα, παραχωρήσασμεν τῷ Θεῷ μετ' εὐχαριστίας καὶ πίστεως ἄγειν ὅπῃ θέλει καὶ βούλεται, μηδὲν πρὸς τοὺς λόγους διαφερόμενοι τὸ σύνολον τῆς αὐτοῦ προνοίας καὶ διοικήσεως· οἷς τὸ πᾶν ἀγνώστως μετὰ σοφίας ἀπορρήτου πρὸς τὸ ἑαυτοῦ κατὰ πρόγνωσιν τοῦ Θεοῦ φέρεται πέρας· κἂν ἄλλως, καὶ παρὰ τὴν ἡμῶν ἐλπίδα ποιῆται τῶν τοιούτων λόγων τὴν ἐκδοσιν. Σοφώτατος γὰρ ἐστὶ τῶν ἡμετέρων κηδεμῶν καὶ προστάτης, ἅτε δὴ μὴ συμβᾶσαν αὐτῷ τὴν σοφίαν κτησάμενος, ἀλλ' αὐτὸς κατ' οὐσίαν σοφία κυρίως καὶ ὢν καὶ λεγόμενος. Ἐν μόνον γνησίως τηρῆσαι θελήσωμεν, τὸ ἀγαπᾶν αὐτὸν, καθὼς εἶπεν, ἐξ ὅλης καρδίας, καὶ ψυχῆς, καὶ δυνάμεως, καὶ τὸν πλησίον ὡς ἑαυτοῦ· σπουδάζοντες πάντα τρόπον ἐπινοῆσαι πρὸς πέρας ἀγαγεῖν τὸ θεῖον τοῦτο διάταγμα· καὶ ὅλος πληρέστατος ἡμῖν κατὰ περιγραφὴν ὁ θεῖος κατώρθωται σκοπὸς (3), ὡς ἂν ἀξίας ἢ τάξεως, βίου τε καὶ σχήματος ἔχωμεν· εἴτε ἄρχοντες, εἴτε ἀρχόμενοι, πλουτοῦντές τε καὶ πενόμενοι, καὶ ὑγιαίνοντες καὶ νοσοῦντες, καὶ ἄλλως πῶς τοῦ σώματος ἔχοντες· καὶ περὶ τῶν ἄλλων ὅσα πάντως ἡμῶν κατὰ διάθεσιν οὐχ ἔπεται τῇ θελήσει, μηδὲν μεριμνήσωμεν. Τί γὰρ πρὸς ἡμᾶς, τὸ μὴ καθεστῶς κατὰ φύσιν ἐξ ἀνάγκης, ἢ κατὰ γνώμην ἐκ τοῦ θέλειν ἡμέτερον; Καὶ τοῦτο τυχὸν ἡμᾶς σκοπῆσαι βουλόμενος ὁ λόγος, διὰ θείας ἐντολῆς οὐ δέδωκεν ἡμῖν περὶ τούτου διάταξιν· ἵνα μὴ τοῖς οὐκ ἐφ' ἡμῖν ἐγγειροῦντες παρὰ φύσιν, τῇ τοῦ θέλειν δυνάμει ψεκτῶς παραχρῶμεθα· καὶ τὴν μὲν ἀσθενοῦσαν δεῖξωμεν, οὐκ ἔχουσαν τὰ μηδαμῶς ὑπ' αὐτὴν εἶναι δυνάμενα· τὸν δὲ Θεὸν βιαζώμεθα, νομίζοντες ἑαυτῶν εἶναι τὴν τῆς προνοίας διοίκησιν, τὴν σοφῶς τοῖς οὐκ ἐφ' ἡμῖν εἰς κόλασιν μὲν χρωμένην τῶν ἐφ' ἡμῖν κακῶν· ἐπίδοσιν δὲ καὶ εὐτονον δρόμον τῶν ἐφ' ἡμῖν ἀγαθῶν.

eo quod velimus, nostrum existit? Idque forsitan Deo inferremus, nostram esse ac arbitrii nostri vim fugiunt, voluntate committimus; bonaque augenda ac inci-

Διαιροῦντες οὖν τῶν ἐφ' ἡμῖν τὰ οὐκ ἐφ' ἡμῖν, τὰ μὲν τῆς θείας ὑπάρχειν ὁλοσχερῶς προνοίας· τὰ δὲ, μετὰ τῆς θείας προνοίας, καὶ τῆς ἡμῶν κατὰ θέλησιν γνώμης εἶναι κατώρθωμα πιστεύσωμεν. Ἐφ' ἡμῖν οὖν ἐστίν, ἵνα ὡς ἐν ὄρω περιλαβῶν εἶπω (4), πᾶν ὅτι περ ἀρετῆς λόγῳ, ἢ τῶναντίον κακίας τρόπῳ περιεχόμενον, κατὰ θέλησιν ἡμῶν τῇ γνώμῃ παρέπεται. Οὐκ ἐφ' ἡμῖν δὲ ἐστὶ (5), πᾶν ὅτι περ τῆς οἰκείας ὑπάρξεως δημιουργῶν τὴν ἡμῶν οὐκ

ἔχει προαίρεσιν· καὶ πᾶν μὲν κατὰ φύσιν ὑπάρχον ἀρετῆς καὶ κακίας ἐλεύθερον· τῇ δὲ χρήσει τῶν ἔχόντων, τοῦτο ἢ ἐκεῖνο γινόμενον, ἢ φαινόμενον εἰπεῖν οἰκειότερον. Πάντα τοιγαροῦν τὰ ἐφ' ἡμῶν ἀγαθὰ μονώτατα, ὡς τῆς ἡμῶν σὺν Θεῷ προαίρεσεως ἔργα, καὶ τῆς ἡμῶν γνώμης ὑπάρχοντα πράγματα, θελήσωμέν τε σφοδρῶς καὶ περὶ πολλοῦ ποιησώμεθα· καὶ ἐσόμεθα τῆς θέλας οὕτω γε χάριτος πῶλοι εὐπειθεῖς καὶ εὐήνιοι, ἐπιθαίνοντα τὸν Λόγον δεχόμενοι, καὶ τὸν δρόμον ἡμῶν εὐτάκτως κατορθοῦντα τῶν ἀρετῶν. Τὰ δὲ οὐκ ἐφ' ἡμῶν, ὡς οὐκ ὄντα δι' ἑαυτὰ κατὰ φύσιν κακία ἢ ἀρετή, ἀλλ' ὄργανα προαίρεσεως, τοῦ ἐφ' ἡμῶν λόγου κεκρυμμένην τὴν ὁρμὴν εἰς τὸ φανερὸν ἄγοντα, μὴ θελήσωμεν ὅλως· ἵνα μὴ τὴν κατὰ φύσιν τοῦ θέλειν τῇ παραχρῆσει διαφθειρωμένον δύναμιν, βουλομένην ἐπιλαβέσθαι τῶν ἀμηχάνων, καὶ ὑπ' αὐτῆς κατορθοῦσθαι μὴ δυναμένων. Ἄλλὰ πιστεύσωμεν αὐτὰ τῷ Θεῷ, καὶ δεξώμεθα μετ' εὐχαριστίας πᾶσαν καιρῶν τε καὶ πραγμάτων μεταβολὴν, κατὰ τὴν σωτήριον τοῦ Θεοῦ βούλησιν συμφερόντως ἡμῶν γινομένην· ὥστε μὴ μόνον διὰ τῶν αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν οὐ τῶν αὐτῶν ὡσαύτως, καὶ διὰ τῶν ἀνωμάτων ὁμαλῶς ἡμῶν τὸ καλὸν κατορθοῦσθαι τῆς ἀρετῆς. Οὐδεὶς γὰρ τῆς ἀγαθῆς ἐλπίδος ἐκπίπτει ποτὲ, παραχωρῶν καὶ ἐμπιστεύων τῷ Θεῷ τὴν ἐπ' αὐτῷ τῶν οὐκ ἐπ' αὐτῷ διοίκησιν τε καὶ πρόνοιαν. Καὶ ἀληθῆς ὁ φήσας πρὸς τῶν ἑαυτοῦ λόγων Σοφός· Ἐμβλέψατε εἰς τὰς ἀρχαίας γενεάς, καὶ ἴδετε τίς ἐπίστευσε Κυρίῳ καὶ κατηγορήθη· ἢ τίς ἐπικαλέσατο αὐτὸν, καὶ ὑπερεῖ-

A nostraque situm facultate, quidquid ut existat, liberam nostram voluntatem auctorem non agnoscit: ac omnino quidem quod est naturale, nec virtutis laudem habet, neque vitii labem; eorum tamen usu qui habent, hoc illudve efficitur; sive, ut magis proprie loquar, apparet ac videtur. Quæcunque igitur in nobis nostræque facultatis singularissima bona sunt, quippe quæ liberæ nostræ cum Deo voluntatis sint opera, nostroque gerantur arbitrio ac consilio, hæc cum acrius cupiamus, tam longe pluris faciamus; sicque fiat, ut divinæ gratiæ pulli obsequentes simus ac tractabiles sessorem Verbum admittentes, ac, quo moderante, compositæ nobis virtutum cursus peragatur. Quæ autem in nobis non sunt nec arbitrio nostro geruntur, ut quæ ipsa a se natura nec vitii nec virtutis rationem obtineant, sed liberæ **205** voluntatis organa sint, quibus in apertum proferatur rationis in nobis occulta appetitio, ne prorsus velimus; quo scilicet naturalem voluntatis vim per abusum minime vitium, dum quæ illi impossibilia sunt aggredi nititur, ac quæ illi implere non est concessum. Sed ea Deo permittamus, ac quidquid rerum temporumque mutatione, pro eo ac nobis consultum est, salutari Dei voluntate acciderit, cum gratiarum actione suscipiamus: ita nimirum, ut non solum per ea quæ eadem sunt, sed per ea quæ non eadem, et per ea quæ inæquabilia sunt, æquabiliter virtutis atque honesti bonum nobis impleatur. Nemo enim unquam bona spe excidit aut frustratus est, qui rerum in ejus arbitrio minime positarum gubernationem, sui que in eis providentiam, Deo permittit atque committit. Veraxque Sapiens, dum quodam loco suorum sermonum ait: *Respicite ad antiquas nationes, et videte: Quis credidit Domino et confusus est? aut quis invocavit eum, et desepxit illum?*

ἔδειξεν αὐτὰ τοῦτον ἔχει τὸν τρόπον, καθὼς ἔδειξε σὺν ἀληθείᾳ τρέχων ὁ λόγος· καὶ τὴν τῶν θελητῶν καὶ οὐ θελητῶν ἰδιότητα παρέστησε σαφῶς, ἀλλήλων διακρίνας ὀρισμῶ τὰ μὴ φυρόμενα· μήτε ἀφαιρουμένης ἡμῶν τῆς ἀρχῆς, ὡς καλοῦ τινος στέρησιν ὑπομένοντες, ἀντικειθήσασιν· οὔτε γὰρ ἔπεται πάντως ἡμῶν ἡ ἀρχὴ θελήσασιν, τοῦ ἐφ' ἡμῶν λόγου πόρρω τυγχάνουσα· ὥσπερ οὐδὲ πλοῦτος καὶ ὑγεία, οὐδ' ὅσα τῶν ἐν μέσῳ κειμένων δι' ἡμῶν μορφοῦται πρὸς ἀρετὴν ἢ κακίαν· μήτ' αὖ πάλιν διδομένην, ὡς κακόν τι παντελῶς ταύτην ἀπωσώμεθα, δυναμένην τυχόν ἀρετῆς ὄργανον εἶναι τοῖς φιλοθέοις· καὶ πάντα πρὸς Θεῷ διὰ πάσης σπουδῆς πρὸς τοῖς ἐπ' αὐτοῖς ἅπασιν, καὶ τὰ οὐκ ἐπ' αὐτοῖς κατ' οἰκονομίαν συμβαίνειν αὐτοῖς συγχωρούμενα, προηρημένοις. Τὸ γὰρ μὴ δι' ἑαυτὰ κατὰ φύσιν τυχόν καλὸν ἢ κακὸν, οὔτε ἐραστὸν οὔτε φευκτὸν εἰκότως ἐστίν. Ὡν γὰρ ἄνευ καλοῖ τε καὶ ἐνάρετοι γίνεσθαι τε καὶ εἶναι καὶ διαμένειν δυνάμεθα· καὶ πάλιν κακοὶ καὶ πάσης ἀρετῆς ἔρημοι, τούτων οὐκ ἀναγκαῖα πάντως ἡμῶν καθοριστῶν ἢ κτήσεως· οὔτε μὴν ἡ ἀκτησία, πρὸς γένεσιν καλοῦ τινος ἢ κακοῦ καὶ συντήρησιν, Ἐπεὶ καὶ δυναστείας καὶ πλοῦτος καὶ

Hæc cum ita se habeant, uti vere decurrens probavit oratio, ac tum eorum quæ voluntati subsunt, tum quæ minime illi subjecta sunt, proprietatem clare ostendit, iis, definite discretis, quæ nihil inter se commiscuntur aut confunduntur: nec si cessare jussi sumus, abrogataque nobis præfectura est, tanquam boni alicujus jacturam dolentes obnitamur (neque enim omnino volentibus comes magistratus est, procul ipse ab ejus ratione quod nostri arbitrii est nostræque facultatis; uti nec divitiæ ac valetudo, vel si quid aliorum est, quæ virtutem inter vitiumque media, ad virtutem atque vitium a nobis informantur), neque iterum delatum ipsum atque creditum, velut quid malum prorsus repudiemus, cum forte viris religiosi Deique cultoribus virtutis organum esse possit; iis denique quibus animo constitutum, ut omni diligentia cuncta Deo offerant, nedum omnia quæ eorum arbitrii sunt, sed quæ etiam non ejusmodi, certa illis consilii ratione evenire permittantur. Quod enim ipsum a se sui que gratia, natura forsitan nec bonum nec malum est, hoc utique nec iis quæ amore prosequenda sunt, nec quæ fugienda

merito accensendum sit. Quæ enim istiusmodi sunt, ut sine illis boni ac studiosi cum evadere, tum esse, ac perseverare possimus, vicissimque mali ac omni virtute destituti; hæc ut habeamus, **206** hisve careamus, ut bonum aliquod aut malum eveniat, vel factum conservetur, nihil prorsus nobis necessarium sit. Nam et aliqui, nullo perfuncti magistratu, egenique cum essent ac ægra valetudine, ingentes æternorum bonorum thesauros consecuti sunt: contra vero alii, magistratum elari infulis, substantiaque locupletes ac robusta freti valetudine, sua ipsi voluntate ac arbitrio, divinorum omnium bonorum jacturam fecerunt. Certamque rei faciunt fidem, tum mendicus Lazarus, tum ei æqualis ac socius dives⁸. Lazarus quippe, terreno omni potentatu carens, afflictissimoaque utens valetudine, nec ulla sultus rerum copia, beatam in sinu Abrahamæ requiem nactus est: qui vero terrenis omnibus summe stipatus erat ac largissime iis affluebat, a sanctorum, hiatu, disseptus cœtu, ultricibus flammis addictus est. Rursusque David ac Jobus (magni scilicet veritatis pugiles), utroque vitæ genere oppositis e diametro affectionibus dissito, alterna vicissitudine probati, virtutem contrariorum usu provectam servaverunt. Non enim virtus divitiarum ambitu prosperaque valetudine ac imperii infulis præstatur; nec vicissim his, quæ illis adversantur; sic nimirum ut pro rerum mutatione, contraria et ipsa affectione mutetur: sed divino animi affectu, menteque ad summum honesti qualitate imbuta, immobilique fixa pietate, ac quæ contrariis alternantibus, nihil sui dissimilis eademque constanter conservetur.

Delatum itaque magistratum libentes habeamus, **C** ac ceu organum virtutis adjumento nobis a Deo concessum suscipiamus. Rursusque eundem ademptum ne requiramus; qui scilicet ingens tremendæ sollicitudinis onus excusserimus; quo nempe sic adempto, divinæ in nos providentiæ, quod cuique conducat benignissime dispensantis, scopus detegatur. *Noli enim, inquit Sapiens, fieri iudex, ne forte extimescas faciem potentis, et ponas scandalum in rectitudine tua, peccesque in multitudinem civitatis, et te dimittas in turbam, ac peccatum bis alliges¹. Quin etsi sæculari ea potentia clarere volueris, benedice, nulli sodalium deteriori sorte effectus es. Nam, ut ait idem Sapiens: Oculi Domini respexerunt in te in bona, et erexit te ab humilitate tua; et exaltavit caput tuum, et admirati te sunt multi², narrantque populis ac nationibus **207** virtutes tuas. Quodque de apostolis, magno Davide proloquente, Spiritus sanctus claro præconio extulit: *In omnem terram exivit sonus eorum, quæ abs te præclare gesta sunt; et in fines orbis terræ³ suave fragrans tuarum virtutum evaporatio pervasit. Non enim comedisti panem tuum solus, sed eo affatim pupillos impartisti, ac tanquam parens jam a puero ipsos aluisti, exque eorum matris utero ad justitiam dux eis fuisti⁴. Non despexisti nudos**

υγείας τινές ἐστερημένοι, πολλοὺς ἀγαθῶν αἰωνίων ἐκτήσαντο θησαυροὺς· ἕτεροι δὲ τοῦναντίον, δυναστείαν καὶ πλοῦτον καὶ υγείαν ἔχοντες, πάντων τῶν θεῶν ἀγαθῶν κατ' οἰκείαν γνώμην γεγόνασιν ἐκπιῶτοι. Καὶ μαρτυροῦσιν ὁ τε πτωχὸς Λάζαρος, καὶ ὁ κατ' αὐτὸν πλούσιος. Ὁ μὲν πάσης ὑλικῆς δυναστείας, υγείας τε καὶ περιουσίας ἐστερημένος, τὴν ἐν κόλποι, Ἀβραὰμ δεχόμενος μακαρίαν ἀνάπαυσιν· ὁ δὲ τούτων τῶν ὑλικῶν εἰς ἄκρον ὑπάρχων κατάκομος, εἰργόμενος ἀπὸ τῶν ὀσίων τῷ χάσματι, καὶ τὸ κολαστικὸν πῦρ ἔχειν μερίδα κατακρινόμενος. Καὶ πάλιν Δαβὶδ καὶ Ἰωβ, οἱ μεγάλοι τῆς ἀληθείας ἀγωνισταί, δι' ἀμφοτέρων τῶν βίων τῶν ἀλλήλων κατὰ διάμετρον ἀντιπαθῶς ἀπωκισμένων δοκιμασθέντες, τὴν ἀρετὴν διεσώσαντο διὰ τῶν ἐναντίων αὐξάνουσαν. Οὐ γὰρ ἐστὶ πλούτου καὶ υγείας καὶ δυναστείας ἔργον· οὐδ' αὖ πάλιν τῆς τούτοις ἀντικειμένης μόρας ἡ ἀρετὴ, ἵνα πάθῃ πρὸς τὰ ἐναντία μεταβολὴν, συναλλοιωθεῖσα τοῖς πράγμασιν· ἀλλὰ διαθέσεως θείας, καὶ γνώμης εἰς ἄκρον τῷ καλῷ πεποιωμένης, καὶ κατὰ θεὸν ἀμεταβόλως πεπηγυίας, καὶ τὴν οἰκείαν ἐν τοῖς ἐναντίοις ἀπαράλλακτον φυλαττούσης ταυτότητα.

Διδόμενην τοίνυν τὴν ἀρχὴν στέρωμεν, καὶ ὡς τῆς κατ' ἀρετὴν ἡμῖν παρὰ Θεοῦ δοθείσας ἐπικουρίας ὄργανον καταδεξώμεθα. Καὶ πάλιν ἀφαιρουμένην αὐτὴν μὴ ζητήσωμεν, ὡς μέγα φοβερᾶς ἀχθηδόνος βάρος ἀποτιθέμενοι, καὶ τὸν ἐφ' ἡμῖν τῆς Προνοίας σχῆπὸν ἀποκαλύπτουσιν, τῆς τὸ συμφέρον ἐκάστῳ φιλανθρώπως οἰκονομούσης· *Μὴ ζήτηι, γὰρ, φησὶν ὁ Σοφὸς, γενέσθαι κριτῆς, μὴ οὐκ ἰσχύσης ἐξῆραι ἀδικίας· μὴ ποτε εὐλαβηθῆς ἀπὸ προσώπου δυνάστου⁵, καὶ θήσεις σκάνδαλον ἐν εὐθύτητί σου καὶ ἀμαρτίας εἰς πλῆθος πόλεως, καὶ καταβάλης ἑαυτὸν ἐν ὄχλῳ, καὶ καταδυσμεύσης δις ἀμαρτίαν. Πλὴν γε ὅτι εἰ καὶ τούτων φανῆναι θελήσεις, εὐλογημένη, οὐδενὸς ἕλαττον ἦλθες τῶν κατὰ σέ. Οἱ γὰρ ὀφθαλμοὶ Κυρίου, καθὼς **D** ὁ αὐτὸς ἔφη Σοφὸς, ἐπέβλεψαν ἐπὶ σέ εἰς ἀγαθὰ, καὶ ἀνώρθωσέ σε ἐκ ταπεινώσεώς σου, καὶ ἀνύψωσε τὴν κεφαλὴν σου, καὶ ἀπεθαύμασάν σε πολλοὶ, καὶ διηγοῦνται λαοῖς τε καὶ ἔθνεσι τὰς ἀρετὰς σου. Καὶ ὁ περὶ τῶν ἀποστόλων διὰ τοῦ μεγάλου Δαβὶδ τὸ ἅγιον Πνεῦμα προανεφώνησεν· *Εἰς πᾶσαν τὴν γῆν ἐξῆλθεν ὁ φθόγγος τῶν κατορθωμάτων σου, καὶ εἰς τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης τῶν σῶν ἀρετῶν ἡ εὐώδης ἦλθε διάδοσις. Οὐ γὰρ ἔφαγες τὸν ἄρτον σου μόνος, ἀλλ' ὄρφανοῖς ἐξ αὐτοῦ πλουσίως μετέδωκας, καὶ ἐκ νεότητος αὐτῶν ἐξέτρεψας αὐτοὺς ὡς πατὴρ, καὶ ἐκ γαστρὸς μητρὸς αὐτῶν ἐπὶ**

¹ Luc. xvi, 19 seqq.

² Eccli. vii, 6-8.

³ Eccli. xi, 13.

⁴ Psal. xviii, 5; Rom. x, 18.

⁵ Job xxxi,

⁶ Fr. δυναστοῦ.

δικαιοσύνην ὠδήγησας. Οὐχ ὑπερεῖδος γυμνοὺς ἀπολυμένους, καὶ οὐκ ἠμφίασας· ἀδύνατοι δὲ πάντες ἠύλόγησάν σε· τοὺς γὰρ ὤμους αὐτῶν ἐθέρμανες ἀπὸ κουρᾶς ἀμνῶν σου. Οὐκ ἔταξας τὸ χρυσίον σου εἰς τὸν χοῦν σου, τουτέστιν εἰς ἀπόλαυσιν τῆς σαρκός σου· ἀλλ' ἐν οὐρανῷ πάντα τὰ πλοῦτόν σου προέπεμψας, εἰς ἐτοιμασίαν τῶν τῆς ψυχῆς ἀγαθῶν. Οὐκ ἠπατήθης πλοῦτῳ φθειρομένῳ, καὶ ῥέοντι αὐτῷ οὐ προσέθηκας καρδίαν. Γελοιασταῖς οὐ συνηυλίσθης, ὧν ὁ βίος ἐστὶν αἰσχύνη, καὶ ἡ ζωὴ κηλίδων πεπληρωται. Οὐκ ἐσπούδασεν ὁ ποῦς σου εἰς δόλον· οὐδὲ ἐπεχάρης πτώματι ἐχθρῶν, καὶ εἶπεν ἡ καρδία σου· Εὗγε. Οὐκ ἐστέναξεν ἡ γῆ ἐπὶ σοί· οὐ γὰρ ἔφαγες μόνος τὴν ἰσχὺν αὐτῆς ἀνευ τιμῆς, οὐδὲ ψυχὰς κυρίων αὐτῆς ἐξέθλιψας. Ἀπὸ δώρων ἀδίκων τὰς χεῖρας συνέστειλας· διέσωσας δὲ πτωχὸν ἐκ χειρὸς δυνάστου, καὶ ἔκλυσας ἐπὶ παντὶ ἀδυνάτῳ· καὶ ἰδὼν ἄνδρα ἐν ἀνάγκαις, ἐστέναξας. Ὀρφανοῖς οἷς οὐκ ἦν βοηθὸς ἐβοήθησας· στόματτα δὲ χηρῶν ἠύλόγησάν σε. Δικαιοσύνην γὰρ ἐνεδύσω, καὶ ἠμφιάσω κρῖμα εὐθές, Ἰσα¹⁹ διπλοῖδι. Ὀφθαλμοὺς ἐγένου τυφλῶν, ποῦς δὲ χωλῶν, καὶ πατὴρ ἀδυνάτων. Μύλας ἀδίκων συνέτριψας, καὶ ἐκ μέσου τῶν ὀδόντων αὐτῶν ἐξέσπασας¹⁸ ἄρπαγμα. Καὶ συνελόντα φάναι, πεινῶντας διατρέφεις, καὶ διψῶντας ποτίσεις, καὶ ξένους περιστέλλεις, καὶ γυμνοὺς περιβάλλεις, καὶ ἀσθενοῦντας ἐπισκέπτῃ, καὶ τοῖς ἐν φυλακαῖς διακονεῖς· μᾶλλον δὲ, Θεῷ διὰ πάντων τούτων εὐαρεστεῖς· οἱ δὲ ἅπαντες τούτοις προθύμως ἐπαρκεῖν, πάντων ἐπιδοξότερον ἔκρινας. Διὰ τοῦτό σε δικαίως ἐφύλαξεν ὁ Θεός, καὶ ὁ λύχνος αὐτοῦ λάμπει ὑπὲρ κεφαλῆς σου· τουτέστιν, ὁ νόμος τῶν ἐντολῶν τῆ πράξεως τῶν ἀρετῶν ἐπὶ σοὶ πᾶσι λαμπρῶς διαφαίνεται· καὶ τῷ φωτὶ αὐτοῦ πορεύῃ ἐν σκότει· τουτέστι, τῇ γνώσει τῆς τῶν ὄντων εὐσεβοῦς θεωρίας, τὴν ἀπάτην τοῦ αἰῶνος τούτου καὶ τὴν ἄγνοιαν ἀβλαβῶς διοδεύεις, πρὸς τὸ ἀσχιον φῶς ἐπειγόμενος. Σοὶ γὰρ μόνῳ κατὰ ἀλήθειαν ὑπῆρξε παρὰ πάντας ἀνθρώπους, ἡγαπημένε, τῷ τῆς ἀρχῆς ἔγκω μὴ διαφθεῖραι τὴν ἀρετὴν, μηδὲ τῷ χρυσῷ τὸν τοῦ Χριστοῦ καθοτιοῦν ὑποκλῖναι νόμον· ἀλλὰ τοσοῦτον τῆ ἀρετῆ δουλωσαί τὴν ἐξουσίαν, ὥστε καὶ ἀπὸ μόνων, ἀρετῆς τέ φημι καὶ λόγου, γνωρίζεσθαι· καὶ πᾶσι πανταχοῦ γενέσθαι διὰ τὸ κλέος τῆς δικαιοσύνης ἐξάκουστον.

Εἰ δὲ τὸ κατὰ σάρκα δυσπαθὲς ὡς εἰκὸς παραιτούμενοι, τὴν ταύτης νομιζόμεν περιποιεῖσθαι διὰ τῆς ἐξουσίας εὐπάθειαν, γινώμεν, ὡς τὴν μὲν εὐπάθειαν τῆς σαρκός, θείας ἐντολῆς ἐφεῦρε τῷ βίῳ παράβασις, καὶ ἄνθρωπος τῶν αἰωνίων τὰ πρόσκαιρα προτιμῆσας εἰσῆγαγε· τὴν δὲ τῆς σαρκός δυσπάθειαν, θείας ἐντολῆς τήρησις, καὶ Θεὸς διὰ τοῦτο γινόμενος ἄνθρωπος δι' ἑαυτοῦ παρέδειξέ τε καὶ ἐνομοθέτησε· καὶ τὴν μὲν εἶναι τῆς τοῦ παραδείσου καὶ τῶν ἐκεῖσε ἀγαθῶν τοῖς ἀνθρώποις ἀποξενώσεως αἰτίαν· τὴν δὲ τῆς εἰς τὸν παράδεισον ἐπαναγωγῆς, καὶ τῆς εἰς οὐρανοὺς ἀναλήψεως· καὶ τὸ δὴ πάντων θαυμασιώ-

A percuntes atque rigentes, et non operuisti : quia te imbecilles omnes benedixerunt, ut qui eorum calefeceris humeros de velleribus ovium tuarum. Non posuisti aurum tuum in pulverem tuum; nempe, non impendisti in carnis tuæ delicias, sed in cælum omnes facultates tuas, animi paraturus bona, præmisisti. Non corruptibilibus seductus civitiis es, nec illis fluentibus cor apposuisti γ. Non versatus es cum derisoribus, quorum vita probrum est, ac conversatio sordibus scatet. Non festinavit pes tuus ad dolum, nec gavisus es super ruina inimicorum tuorum, dixitque cor tuum : Euge². Non gemuit terra super te; non enim comedisti solus robur ejus sine pretio, nec animas dominorum ejus afflixisti. Manus tuas ab iniquis muneribus cohibuisti, ac mendicum de manu potentis salvasti, superque omni invalido flevisti; vidensque virum in necessitatibus, ingemuisti. Pupillos, quibus non erat adjutor, adjuvasti; es autem viduarum benedixit te^α. Justitiam enim indutus es, et vestitus es judicio recto sicut diploide. Oculus fuisti cæcorum, pesque claudorum, et pater invalidorum. Molas iniquorum confregisti, et de medio dentium eorum extraxisti rapinam. Atque, ut summa dicam, esurientes pascis, sitientes potas, peregrinos suscipis, nudos operis, infirmos visitas, et his qui in carcere sunt, ministras^β. Quinimo hisce omnibus Deum demereris, cujus demerendi causa, ut his omnibus prompto animo sufficeres, cunctis ad laudem majus existimasti. Idcirco te Deus jure merito custodivit, ejusque lucerna lucet super caput tuum^ε; nempe lex mandatorum, virtutum actione micans, super te cunctis magnifice splendet; ambulasque ejus lumine in tenebris; hoc est, piæ rerum contemplationis scientia, sæculi hujus seductionem ac ignorantiam illæse transis, ad lucem festinans cui nulla umbra obtundit. Tibi enim revera uni, quod nulli

208 aliorum, dilecte, obtigit, ut ex imperii mole fasciumque amplitudine, nulla virtutem labe afficeret, nec Christi legem auro prorsus submitteres; sed sic potestatem virtuti mancipares, ut solis virtute ac ratione, ceu notis, splenderes, cunctisque ubique ob justitiæ decus spectabilis ac fama celebris evaderes.

D Sin autem carnis molestias ac labores seu ærumnas, ut par est, defugientes, ejus nos bonam habitudinem ac delicias magistratu adepturos speramus; noverimus, bonam carnis habitudinem ejusque delicias, divini mandati transgressionem mundo adinvenisse, hominemque ea ratione quod sempiternis temporanea prætulit, invexisse; carnis vero molestias ac labores, divini mandati observationem, Deumque in eam rem factum hominem, exemplo suo ostendisse atque sanxisse; ac quidem carnis delicias, paradiso ejusque bonis extrusisse, labores vero ac molestias, ut in paradysum reverta-

γ Psal. lxi, 11. α Job xxxi, 5. β Job xxix, 12, 13; xxx, 25. δ Matth. xxv, 35. ε Job xvi, 5.

¹⁸ Fr. Ἰσα. ¹⁹ In textu sacro, ἐξέσπασας.

mur, ac in cœlos recipiamur, præstare; quodque sane omne vincit miraculum, necessitudinis cum Deo causam esse. Quamobrem carnis quidem molestias atque labores, ceu divinæ gratiæ organum, nusquam non amplectamur, ita nimirum ut nihil temporum rerumque mutationibus, anima moribusque mutemur; ejus vero delicias ac remissionem bonamque habitudinem penitus negligamus, ceu rem abominabilem prorsusque solubilem; cui necesse ut accidat, quod ejus proprium est; *nec suos excedat fines*, ut divinum Christi os locutus est Gregorius^d; quæque demum omnes animo maculas inurat; quo scilicet toti unius soliusque Dei efficiamur, qui omnibus animi corporisque motibus divinos fulgores emicemus. Atque, ut verbo dicam, Dei totius capaces, totique ex integro dii per gratiam reddamur; sic nimirum ut alter ipse per omnia esse videamur, excepto duntaxat ne idem secundum essentiam esse existimemur: hæc enim consummatio summaque perfectio, ut nullam prorsus hujus sæculi notam in nobis præferamus, ne per eam aliqua saltem ratione divino habitu careamus, acerbiusque animo doleamus, tum quod veræ labem integritati intulerimus, tum vero quod emendationis

Exacto nobis, quod actionibus assignatum est, sæculo, nihil prorsus præsentium rerum manebit, qua nunc figura ac situ **209** conspicitur. Nihil est iis in rebus quas oculis usurpamus, quod earum dominis ratum maneat, nec facile concidat ac dilabatur. Nihil iis, quos rerum libido superaverit, durat, immobile perseverans; non gloria, non divitiæ, non potestas, non sanitas, non ignominia, non paupertas, non servitus, non ægritudo, non pulchritudo, non juvenus, non claritas, non deformitas, non senectus, non ignobilitas. Omnia trans-eunt, omnia marcescunt; evanescunt umbræ instar omnia humana; omnisque humanæ præfecturæ tumor, quavis bulla facilius difflatur. *Omnis enim homo, inquit, fenum, et omnis gloria hominis sicut flos feni; exaruit fenum, et flos cecidit*^e. Revera namque humana omnia ortui conjunctam potentia interitionem habent; quin et sæpius in nonnullis, interitionem ortui præeuntem; ita ut mutua extremorum in unum coitione, quod medium intercedit, fugacius quam ut queas advertere, dilabatur: idque adeo sapienter moliente sapientia, ut ad astruendam æternorum fidem doctrina sit, eorum ipsa ratio, quæ ad interitum immutantur. Alia aliis vicissim commutantur, ac velut quodam circulo unumquodque altero vertitur; ejuscemodique alternatione, interitum sibi potius, quam ortum ratum præstant.

Ne itaque animam, quæ non sit interitioni obnoxia, temporaneis rebus alligemus; neve animum gravemus, ita ut terrenorum cura in terram detrahamus, qui per naturam a terrena concretionem liber sit. Pro eo ac naturæ consentaneum est, ratione

Α τερων, τῆς πρὸς Θεὸν οἰκειώσεως πρόξενον. Καὶ διὰ τοῦτο τῆς μὲν σαρκικῆς δυσπαθείας, ὡς θείας ὀργάνου χάριτος ὑπαρχούσης, μέχρι πάντως ἀνθεξώμεθα, μὴ συµμεταβαλλόμενοι τοῖς καιροῖς καὶ τοῖς πράγμασι· τῆς δὲ τῆς σαρκὸς εὐπαθείας παντελῶς ἀλογήσωµεν, ὡς ἀποπτύστου, καὶ πάντως λυθησοµένης, καὶ πεισοµένης τὸ ἑαυτῆς, καὶ τοὺς ἰδίους ὄρους οὐχ ὑπερβαινούσης, ὡς τὸ θεῖον ἔφη τοῦ Χριστοῦ στόµα Γρηγόριος· καὶ ὡς πάντων τῶν τῆς ψυχῆς στιγµάτων ποιητικῆς· ἵνα ὅλοι γενώµεθα τοῦ Θεοῦ καὶ µόνου¹⁴⁻¹⁵, διὰ πάντων τῶν τε ψυχικῶν καὶ σωματικῶν κινήµάτων, τὰς θείας αὐγὰς ἀπαστράπτοντες. Καὶ ἀπλῶς εἰπεῖν, ὅλου Θεοῦ χωρητικοί, καὶ ὅλοι δι' ὅλου θεοὶ κατὰ χάριν γενώµεθα· τοσοῦτον, ὥστε ἄλλον αὐτὸν ἡµᾶς εἶναι διὰ πάντων νοµίζεσθαι· χωρὶς τῆς πρὸς αὐτὸν κατ' οὐσίαν ταυτότητος· τοῦτο γὰρ ἡ τελείωσις, µηδὲν τὸ παράπαν ἐν ἡµῖν αὐτοῖς τοῦ αἰῶνος τούτου γνῶρισμα φέροντες· ἵνα µὴ δι' ἐκείνο κατὰ τι στέρησις ἡµῖν τῆς θείας ἕξεως γένηται, καὶ πικρῶς µὲν ὀδυνηθῶµεν ἐπὶ τῷ µώµῳ τῆς ἀληθοῦς ἀριότητος· τῆς δὲ διορθώσεως τὰς ἀφορµὰς οὐχ εὐρήσωµεν.

Β

Τοῦ αἰῶνος ἡµῖν ἀπογενοµένου τῶν πράξεων, οὐδὲν μένει τὸ σύνολον τῶν παρόντων ὡς ἔχει νῦν, σχήµατός τε καὶ θέσεως. Οὐδὲν τῶν ὀρωµένων τὸ πιστὸν ἔχει τοῖς κεκτηµένοις, καὶ ἄπιπτον. Οὐδὲν διαρκῶς ἔστηκε τοῖς ἠττηµένοις αὐτῷ προσδιαµένον ἀκίνητον· οὐ δόξα, οὐ πλοῦτος, οὐ δυναστεία, οὐχ ὑγεία, οὐκ ἀδοξία, οὐ πενία, οὐ δουλεία, οὐ νόσος, οὐ κάλλος, οὐ νεότης, οὐ περιφανεῖα, οὐκ ἀµορφία, οὐ γῆρας, οὐ δυσγένεια· πάντα παρέρχεται, πάντα µαραίνεται, πάντα σχιᾶς δίκην ἀφανίζεται τὰ ἀνθρώπινα, καὶ ποµφόλυγος εὐδιαπνευστότερός ἐστι πᾶς ὁ τῆς ἀνθρωπίνης δυναστείας ὄγκος. Πᾶς γὰρ ἀνθρώπος, φησὶ, χόρτος, καὶ πᾶσα δόξα ἀνθρώπου ὡς ἄνθος χόρτου· ἐξηράνθη ὁ χόρτος, καὶ τὸ ἄνθος ἐξέπεσε. Πάντα γὰρ ὡς ἀληθῶς τὰ ἀνθρώπινα, συνηµµένην ἔχει κατὰ δύναµιν τὴν φθορὰν τῆς γενέσεως· πολλάκις δὲ καὶ προηγουµένην ἐπ' ἐνίων τῆς γενέσεως τὴν φθορὰν· ὡς δύνασθαι κλαπῆναι τῆ κατὰ τὸ αὐτὸ τῶν ἄκρων πρὸς ἄλληλα συνόδιον τὸ μέσον (β), καὶ δι' ἀµφοῖν θεωρούµενον· καὶ τοῦτο σοφῶς τῆς προνοίας µηχανωµένης, ἵνα γένηται πρὸς τὴν τῶν αἰωνίων πίστωσιν ὁ τῶν ἀλλοιουµένων λόγος παιδαγωγία. Πάντα µεταβάλλει εἰς ἄλληλα, καὶ περιτρέπεται ἕκαστον ἐκάστῳ· καὶ δι' ἀλλήλων µᾶλλον κυροῦσιν ἑαυτῶν τὴν φθορὰν ἢ τὴν γένεσιν.

Μὴ το σωµεν¹⁶ τοῖς ἐπικαίροις τὴν µὴ φθειροµένην· ἢ µηδὲ βαρῆσωµεν τὸν νοῦν κατασπῶντες πρὸς γῆν τῆ φροντίδι τῶν ὑλικῶν, ὅλης ὄντα κατὰ φύσιν ἐλεύθερον. Φυσικῶς ἀλλήλων διέλωµεν τῷ λόγῳ, τὰ µηδέποτε κατ' οὐσίαν ἀλλήλοις

^d Orat. de amore pauperum. ^e Isa. xi, 6.

¹⁴⁻¹⁵ al. τοῦ ἑνὸς Θεοῦ. ¹⁶ Fr. ἐκδύσωµεν, quod mendosum.

συμπύπτοντα · καὶ οὐδεὶς κόπος ἡμῖν περίεστιν ἐλ-
κύσαι τῆς προσπαθείας τῶν φθειρομένων, τὴν ἀσύν-
θετον καὶ μηδαμῶς διάλυσιν φύσεως ἐπιδέξασθαι
δυναμένην ψυχὴν. Φύγωμεν Σόδομα · τὴν περὶ τὰ αἰ-
σθητὰ τῶν αἰσθήσεων πλάνην · λέγω καὶ σύγχυσιν·,
ἵνα φύγωμεν τὴν ἐμπρησμόν · τὴν τούτοις φημι πάν-
τως διὰ πυρὸς ἐπομένην κόλασιν. Εἰς τὸ ἕρος σωθῶ-
μεν, εἰς τὸ ὕψος δηλαδὴ τῆς κατὰ Θεὸν πολιτείας,
ἵνα μὴ συμπαρηληφθῶμεν, οἱ μήπω τῶν αἰσθήσεων
ὀλικῶς ἐξοικισθέντες, κἂν ἀργεῖν δοκῶμεν κατὰ τὸν
μακάριον Λῶτ ἀπὸ κακίας (7), τῷ μὴ συνεργάζε-
σθαι τοῖς Σοδομίταις τὰ ὅμοια · τουτέστι, τοῖς διὰ
τῶν αἰσθήσεων πάθεσι, τὰ πρόσφορα πάθεσι. Παρα-
δράμωμεν ὅση δύναμις τὰ παρατρέχοντα, καὶ κρα-
τεῖσθαι μὲν παρ' ἡμῶν οὐδαμῶς δυνάμενα, αὐτὴν
ἔχοντα φύσιν τὴν παροδικὴν βεῦσιν ὑπόστασιν ·
μόνην δὲ ἡμῖν ἐναφιέντα τὴν ἐπ' αὐτοῖς τῆς ψυχῆς
κακῶς ἐστιγμένην διάθεσιν, δι' ἣν πᾶσα μέλλει τοῖς
κατακρίτοις ἐπανατείνεσθαι βίαστος. Ἀφῶμεν πάν-
τα προθύμως, ἢ Θεῷ διὰ τῶν δεομένων προχρήσωμεν,
ὧν ἐξ ἀνάγκης φυσικῶς ἡμῖν παρέπεται στερήσις.
Ἀφῶμεν γνωμικῶς κατὰ θέλησιν, τὰ φυσικῶς κατ'
ἀνάγκης ἀφιέντά τε καὶ ἀφιέμενα. Μὴ ποιήσωμεν
τοῖς γινομένοις τε καὶ ἀπογινομένοις διὰ ἀλογίστου
σχέσεως κάτοχον, τὴν τὸν Ποιητὴν ἑαυτῆς φυσικῶς
εἰκονίζουσαν ψυχὴν · τὴν μηδέποτε μετὰ τὸ γενέσθαι
πέρας τοῦ εἶναι λαμβάνουσαν, καὶ αἰεὶ ζητεῖν τὸν
Θεὸν διὰ πάντων, καὶ πρὸς αὐτὸν ἐπειγέσθαι προσ-
τεταγμένην. Μὴ θελήσωμεν ἔχειν ἄπερ κρατεῖν οὐ
δυνάμεθα · μήτε μὴν ὡς αἰωνίους προστεθῶμεν τοῖς
πάντως παρερχομένοις. Παράγει γὰρ τὸ σχῆμα τοῦ
αἰῶνος τούτου, καθὼς εἶπεν ὁ Ἅγιος · καὶ · Ὁ
οὐρανὸς, καὶ ἡ γῆ παρελεύσεται, καθὼς εἶρηκεν
ὁ τοῦ Ἁγίου Θεός · καὶ δεχόμεθα [ἐκδεχόμε.] τὴν
θεῖαν ἀψευδῶς ἀπόφασιν, καὶ φθάνωμεν τῇ πίστει
τοῦ λόγου τὴν δύναμιν, καὶ πιστούμεθα δι' ἀποδεί-
ξεως ἐναργεῶς τῶν λεγομένων τὴν ἔκθεσιν. Οὕτως
γὰρ τὰ μέρη φθοραῖς καὶ ἀλλοιώσεσιν ὑπόκειται,
καθὼς τις τῶν ἡμετέρων ἔφη σοφῶς¹⁷, τούτου καὶ
τὸ πᾶν δηλονότι, κἂν μήπω δι' ἐνεργείας ἐφέστηκεν
ὁ καιρὸς, ἐν ᾧ ταῦτα, τὸ πᾶν ὑποστήσεται· ἐπεὶ καὶ
πᾶς ἄνθρωπος ἐξ ὧν πάσχει καθ' ἑκάστην ἡμέραν,
φυσικῶς οἶδε τεθνήξασθαι, κἂν μήπω πάρεστι διὰ τῶν
πραγμάτων ὁ θάνατος.

strum quidam sapiens protulit, iis plane et totum quo hæc totum patietur. Nam etiam quivis hominam, ex iis quæ quotidie accidunt, natura se mortalem agnoscit, quanquam necdum reipsa mors adest.

Γενώμεθα τοίνυν ἑαυτῶν, καὶ τοῦ Θεοῦ · μᾶλλον δὲ μόνου Θεοῦ, ἀλλὰ μὴ τῆς σαρκὸς ὅλως καὶ τοῦ κόσμου. Ἐτοιμασθῶμεν τοῦ ἐπικαλεῖσθαι τὸν Θεὸν ἡμῶν, κατὰ τὸ γεγραμμένον · Ἐτοιμάζου, τοῦ ἐπι-
καλεῖσθαι τὸν Θεόν σου, Ἰσραὴλ · ὅπερ ἐστὶ, καθ-
αρθῶμεν τῶν κακῶν στιγμάτων καὶ μολυσμῶν, ἀποβα-
λόντες ἑαυτῶν καὶ αὐτὰς ψιλὰς τῶν παθῶν, κατὰ τὸ θυ-
νατὸν, τὰς φαντασίας. Οὕτω γὰρ ἀληθῶς ἐτοιμάζεται
πᾶς ἐτοιμάζεσθαι θέλων καλῶς · ἵνα δεξώμεθα διὰ τῶν

A inter se dividamus, quæ secundum essentiam, secum ipsa nunquam eadem sunt; nulloque labore, ac quam facile, animam omni vacantem composi-
tione, ac quæ nullo modo natura interitioni ob-
noxia sit, ab earum rerum quæ intereunt licentiori affectu ac libidine retrahemus. Fugiamus Sodomia (nempe sensuum errorem ac confusionem, circa eas res quæ sensu attinguntur), quo incendium (his nempe omnino comes ignis conflagratione suppli-
cium) caveamus^f. In montem salutis consulturi evadamus (ad vitæ scilicet ex divinis rationibus institutæ sublimitatem), ne forte comprehendamur, qui necdum sensibus omnino excesserimus; tametsi instar beati Lot, vitio ac pravitate vacare videmur, quod non eadem atque Sodomitæ opera agamus; ii scilicet, quibus sensuum opera usu veniunt, quæ vitiis affectibusque consentanea sunt. Quanta vis
210 est ac conatus, quæ transeunt, nec a nobis ulla ratione teneri possunt, prætercurramus; quæ nimirum ipsam natura substantiam viaticum fluxum habeant, nec aliud, quam male iis compunctam ac maculatam animi affectionem, unde cruciatus, omnis reprobis intuendus, immittant. Prompto animo cuncta dimittamus, aut per egenos Deo prærogemus, quorum nobis natura comes privatio est. Animi sententia ac voluntate ultro dimittamus, quæ natura necessario et dimittunt et dimittuntur. Ne aliena a ratione libidine ac affectione, rebus quæ oriuntur ac intereunt, animum ipsum natura
C Auctoris sui imagine insignitum, addicamus; qui scilicet ubi semel in rerum naturam editus est, nullum sit existendi finem habiturus, ac cui præceptum, ut per omnia Deum semper quærat, et ad eum contendat. Ne ea nancisci velimus, quæ rata possidere non possumus; neque vero, tanquam æternis, rebus omnino labentibus animum adjiciamus. Præterit enim figura hujus sæculi, uti dixit Apostolus^g, Et: Cælum et terra transibunt, quemadmodum ait apostoli Deus^h. Certa veritate futu-
ram divinam sententiam expectemus, ac sermonis vim fide occupemus, claraque demonstratione, eorum quæ dicuntur eventus, certiores reddamur. Cujus enim partes interitionibus, aliisque ex aliis qualitatibus deterentibus, obnoxie sunt, ut no-

strum quidam sapiens protulit, iis plane et totum quo hæc totum patietur. Nam etiam quivis hominam, ex iis quæ quotidie accidunt, natura se mortalem agnoscit, quanquam necdum reipsa mors adest. Nostri itaque ipsorum ac Dei efficiamur: quin potius solius Dei; haud vero carnis omnino et mundi. Præparemur ad Dominum Deum nostrum invocandum, sicut scriptum est: Præparare ut invoces Deum tuum, Israelⁱ; ac si dicat: Emundemur a malorum sordibus atque maculis, ipsis quoque, quoad fieri potest, nudis affectuum vitiorumque cogitationibus, a nobis depulsis. Sic enim vero præparatur, quisquis rite cupit præparari; quo animi-

^f Gen. xix, 13 seqq. ^g I Cor. vii, 31. ^h Matth. xxiv, 35. ⁱ Amos iv, 12.

¹⁷ Basil. homil. 1 in Hexaemeron.

rum virtutum luce, ceu divinis quibusdam coloribus, accuratam cum Deo similitudinem nobis informemus. Sic enim convenienter invocatur, qui modum quo Deus sit invocandus non ignorat. Præparatio enim, ut quidem existimo, in eo posita est, ut a vitis ac perturbationibus **211** animo abhorreamus; invocatio vero, ut virtutum cultu veram cum Deo necessitudinem ineamus. Aut rursus, præparatio est, quæ virtutum amictu, his, qui digni sunt, claritas provenit; invocatio autem, ipsa est per veram scientiam susceptio gratiæ deificantis. Sic enim semper candida vestimenta nobis licebit habere ⁱ, juxta quod scriptum est; hoc est, claros atque lucidos virtutum modos, nullumque tenebrarum vestigium habentes. *Et anima nostra exultabit in Deo Salvatore nostro* ^k; quam exhilaret, quod tum veterem hominem, qui corrumpitur secundum desideria erroris, exuerit; tum novum, qui secundum Deum creatus est, in spiritu induerit ^l. *Induet enim nos Deus vestimento salutis et tunica justitiæ* ^m; morali scilicet habitu virtutum cultu philosophiæ actione, certa que ac inoffensa in spiritu sapienti doctaque contemplatione, ut et futura divini et immortalis thalami originalia bona consequamur. Ad hæc omnia diligenter attendamus quomodo ambulemus, quidve ipsi de nobis statuamus, qui spirituales multos ac inaspectabiles, eorum quæ a nobis geruntur et cogitantur, testes adesse non nesciamus; qui nimirum, nedum id cernant quod oculis conspicuum est, verum in ipsam quoque **C** conspiciant animam, acerbique censores, hoc ipsum quod imo pectore occultum latet, redarguant.

Multi enim revera angelicarum Potestatum chori nos undique circumstant; ac quæ a nobis geruntur ac dicuntur, atque animo versantur, ad nudam usque cogitationem omni diligentia in cælo perscribunt, quibus in tremendo judicii die coarguamur; tum nimirum cum rerum omnium spectabilium creatura, immensa celeritate concitata nutansque in suam impelletur consummationem; cælumque ac terra magno strepitu ac fragore transibunt; interjectaque his elementa calore solventur ⁿ; et erit cælum novum et terra nova, et quæ sequantur ^o. Quando apponentur throni, et Antiquus dierum sedebit, ac libri aperientur; quibus **D** nimirum facta a nobis dictaque ac cogitata fideliter ac sincere scripta contineantur: milliesque millia angelorum ministrabunt ei, et decies millies centena millia ei assistent ^p; formidabilesque ignis ardentis ubique minæ discurrent, ac quæ circa sunt omnia complectentur, instarque ceræ mace-rabunt ac resolvent montes. **212** *Fluvius enim ignis, inquit, trahebat ante eum* ^p. Quando tartarus, hiansque ac immensa vorago ^q, necnon tenebræ exteriores, et qui non moritur, vermis, adesse monstrabuntur ^r. Super his omnibus, suspensus

ἀρετῶν, ὡς διὰ τινῶν θεῶν χρωμάτων τὴν ἀκριβῆ πρὸς Θεὸν ἐξομοίωσιν. Οὕτω γὰρ ἐπικαλεῖται δεόντως, ὁ τὸν Θεὸν πῶς ἐπικαλεῖσθαι χρὴ μὴ ἀγνοῶν· ἐτοιμασία γὰρ ἐστὶ, κατ' ἐμὲ φάναι, τῶν παθῶν ἀλλοτριώσεις· ἐπίκλησις δὲ, ἡ γνησία διὰ τῶν ἀρετῶν πρὸς Θεὸν οἰκειώσεις. Ἡ πάλιν, ἐτοιμασία ἐστὶν, ἡ διὰ τῶν ἀρετῶν τοῖς ἀξίοις ἐγγινομένη λαμπρότης· ἐπίκλησις δὲ, ἡ διὰ γνώσεως ἀληθοῦς ὑποδοχῆ τῆς θεοποιουῦ χάριτος. Οὕτω γὰρ ἂν λευκὰ διὰ παντός τὰ ἱμάτια ἔχειν δυνασόμεθα, κατὰ τὸ γεγραμμένον· τουτέστι φαιδρούς τοὺς διὰ τῶν ἀρετῶν τρόπους· καὶ διαφανεῖς, καὶ μηδὲν σκότους τεκμήριον ἔχοντας. Καὶ ἡ ψυχὴ ἡμῶν ἀγαλλιᾶσθαι ἐπὶ τῷ Θεῷ τῷ Σωτῆρι ἡμῶν· χαίρουσα ἐπὶ τῇ ἀπεκδύσει τοῦ παλαιοῦ ἀνθρώπου, τοῦ φθειρομένου κατὰ τὰς ἐπιθυμίας τῆς ἀπάτης· καὶ τῇ ἐπενδύσει τοῦ νεοῦ τοῦ κατὰ Θεὸν κτισθέντος ἐν πνεύματι. Ἐνδύσει γὰρ ἡμᾶς ὁ Θεὸς ἡμῶν ἱμάτιον σωτηρίου, καὶ χιτῶνα εὐφροσύνης· τουτέστι τὴν ἐκτικὴν κατ' ἤθος διὰ τῶν ἀρετῶν φιλόσοφον πράξιν, καὶ τὴν ἀπταιστον ἐν πνεύματι γνωστικὴν θεωρίαν, ἵνα καὶ τῶν μελλόντων τοῦ θεοῦ καὶ ἀκηράτου νυμφῶνος ἀρχικῶν ἀπολαύσωμεν ἀγαθῶν. Ἐπὶ τούτοις πᾶσιν ἀκριβῶς σκοποῦντες πῶς περιπατοῦμεν, καὶ τί περὶ ἐαυτῶν βουλευόμεθα· πολλοὺς γινώσκοντας τοῖς παρ' ἡμῶν γινομένοις τε καὶ νοουμένοις ἀοράτους παρίστασθαι μάρτυρας, οὐκ εἰς τὸ φαινόμενον βλέποντας μόνον, ἀλλ' εἰς αὐτὰς παρακύπτοντας τὰς ψυχὰς, καὶ τὸ κρυπτὸν ἰδιελέγχοντας τῆς καρδίας.

Πολλοὶ γὰρ, ὡς ἀληθῶς, χοροὶ πανταχόθεν ἀγγελικῶν Δυνάμεων ἡμᾶς περιστήκασιν, τὰ γινόμενά τε καὶ λεγόμενα παρ' ἡμῶν, καὶ νοούμενα, μέχρι καὶ ψιλλῆς ἐνθυμήσεως, δι' ἀκριβείας πάσης ἐν οὐρανῷ καταγράφοντες, πρὸς ἔλεγχον ἡμῶν ἐν τῇ φοβερᾷ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως· ὅτε πᾶσα τῶν ὀρατῶν ἡ κτίσις κλονουμένη κατ' ἐπειξιν ἄφατον πρὸς τὴν οἰκείαν ὠθεῖται συντέλειαν· καὶ οὐρανὸς καὶ γῆ βοιζηδὸν παρελεύσονται· καὶ τὰ διὰ μέσου στοιχεῖα καυσούμενα λυθίσει· καὶ ἔσται οὐρανὸς καινὸς καὶ γῆ καινὴ, καὶ τὰ ἐπὶ τούτοις. Ἡνίκα θρόνοι προτίθενται, καὶ Παλαιὸς ἡμερῶν προκαθέζεται, καὶ βίβλοι ἀνοίγονται, τῶν ἡμετέρων ἔργων τε καὶ λόγων καὶ νοημάτων τὰ ἐγγράφα πιστῶς τε καὶ ἀνοθεύτως ἔχουσαι· χίλιαί τε χιλιάδες ἀγγέλων λειτουργοῦσιν αὐτῷ, καὶ μυρίαί τε μυριάδες αὐτῷ παρεστήκασιν· καὶ ἀπειλὴ φρικώδης αἰθομένου [καιομένου] πυρὸς πανταχοῦ διατρέχουσα, καὶ τὰ κύκλῳ πάντα περιλαμβάνουσα, καὶ ὄρη ὡσεὶ κηρὸν ἐκτῆκουσα. Ποταμὸς γὰρ πυρὸς, φησὶν, ἐλλκεν ἔμπροσθεν αὐτοῦ. Ἡνίκα τάρταρος, καὶ βόθρος ἀχανὴς καὶ ἀνείκαστος, καὶ σκότος ἐξώτερον, καὶ σκόληξ ἀκρίμητος ἀναδειχθῶσι παρόντα· καὶ ἐπ' αὐτοῖς φόβος εἰστήκει διὰ πάντων μετέωρος ἐκδεχομένων τὴν ἐκθάσιν· καὶ ὄρ-

ⁱ Eccle. ix, 8. ^k Isa. lxi, 10. ^l Eph. iv, 24. ^m Isa. lxi, 10. ⁿ II Petr. iii, 10. ^o Isa. lxxv, 17.
^p Dan. vii, 9, 10. ^q Psal. cxviii, 5. ^r Luc. xvi, 26; Matth. xxv, 50; Marc. ix, 45.

γῆς ἄγγελοι κολαστικὸν πῦρ ἀποσιλθόντες, πῦρ δὲ βλέποντες, καὶ πῦρ ἀναπνέοντες, ἔτοιμοι πρὸς πᾶσαν ἐκδίκησιν πάσης παρανομίας ἐστήκασιν. Πᾶσα τε πρὸς τούτοις κτίσις ἐπίγειός τε καὶ ἐπουράνιος, ὅση τε ἐν ἀγγέλοις, καὶ ταῖς ὑπὲρ ἀγγέλου δύναμει, καὶ ὅση ἐν ἀνθρώποις, παρίσταται μετὰ τρόμου τὴν φοβερὰν τῆς θείας βουλής ἐκδεχομένη φανέρωσιν· ἐφ' ὧν ἀπάντων, αἱ πάντων ἡμῶν ἀναγνωσθήσονται πράξεις, καὶ τῶν κρυπτῶν ἢ γύμνωσις γενήσεται· ὥστε πάντας οὕτως γινώσκειν ἀλλήλων τὰς ἀμαρτίας, ὡς ἕκαστος τὰς ἑαυτοῦ, τὴν βίβλον ἀπλανῶς ἀναγινώσκων τῆς ἑαυτοῦ συνειδήσεως. Ἐλέγξω γάρ σε, φησὶ, καὶ παραστήσω κατὰ πρόσωπόν σου τὰς ἀμαρτίας σου. Καὶ πάλιν· Κυκλώσει αὐτοὺς τὰ διαβόλια αὐτῶν.

Καὶ ἰδοὺ ἄνθρωπος καὶ τὸ ἔργον αὐτοῦ, καὶ δικαστῆς ἀπαραλόγιστος, παρισταμένην ἔχων τὴν φοβερὰν καὶ μεγαλοπρεπῆ τῶν οὐρανίων ταγμάτων δύναμιν, ὑψηλὸς προκαθίσταται, πᾶσαν ἀπαστράπτων δικαιοσύνην, καὶ ἐκάστῳ δι' ἀποφάσεως ἀληθοῦς καὶ δικαίας ἀπονέμων τὰ πρὸς ἀξίαν· τοῖς μὲν ἐκ δεξιῶν διὰ τὰς καλὰς πράξεις σταθεῖσιν, μειλιχίως τὴν ἡτοιμασμένην ἀπὸ καταβολῆς κόσμου τῶν οὐρανῶν βασιλείαν διδούς· τοὺς δὲ τὴν ἐξ εὐωνύμων διὰ τὴν ἐρημίαν τῶν ἀγαθῶν ἔργων στάσιν λαχόντας, εἰς τὸ αἰώνιον πῦρ, τὸ ἡτοιμασμένον τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ, μετ' ὀργῆς ἀπωθούμενος. Τίς ἐκεῖνο τὸ πῦρ ἐνέγκει μαινόμενον; Τίς οὐ καταπτήσσει τὸ ξένον ἐκείνου τοῦ σκώληκος θέαμα; Τίς τοῦ σκότους ἐκείνου τοῦ ἐξωτέρου τὸ ταχύ τε ὁμοῦ καὶ βαρὺ φέρειν δυνήσεται; Τίς μωκόμενον τὸν τάρταρον, καὶ ἐκ πυθμένος αὐτῷ συναναθρασσομένην τὴν ἄβυσσον ὑποστήσεται; Τίς τῶν ἐπὶ τούτῳ τεταγμένων ἀγγέλων τὸ δριμύ τε καὶ βλοσυρὸν τοῦ βλέμματος, καὶ τοῦ προσώπου τὸ κατηφές οὐχ ὑποτρέμει δονούμενος; Τίς τὸ πάντων δεινότερον τῶν κακῶν, τὴν ἀποστροφήν τοῦ προσώπου τοῦ φύσει πράου καὶ φιλανθρώπου Θεοῦ καὶ οἰκτεῖρμονος οὐ φοβηθήσεται, ᾧ πᾶσα κτίσις συναποστρέφεται τε καὶ συμβδελύττεται, τοὺς διὰ φιλαπεχθῆμονα γνώμην ἑαυτοὺς τοσοῦτοις κακοῖς περιπεύραντας, ἀγανακτοῦσα κατ' αὐτῶν ἐνδίκως, ὡς τοιοῦτον ἑαυτοῖς φανῆναι τὸν φύσει τε καὶ μόνον φιλάνθρωπον Θεὸν βιασαμένων; Τίς τὴν κατὰ συνειδήσιν ἀπέραντον αἰσχύνην ἔσεσθαι μέλλονταν ἐπὶ τῇ φανερώσει τῶν κρυπτῶν ὑποστήσεται; Τίς τὸν ἀσίγητον κλαυθμὸν, καὶ τὸ πικρὸν ἐκεῖνο καὶ ἀνόνητον δάκρυον, καὶ τὸν βρυγμὸν τῶν ὀδόντων, καὶ τοὺς κωκυτοὺς τῶν ἐν ταῖς βασάνοις πιεζομένων, ἢ τὸν ἐκ τῆς μεταμελείας πόνον κατὰ μέσους αὐτῶν ἐπικείμενον τῆς καρδίας, καὶ διασμύχοντα δικαίως αὐτῶν τῆς ψυχῆς τὸν πυθμένα, μετρηῆσαι δυνήσεται; Τίς τὴν ἐγγυομένην αὐτοῖς στενοχωρίαν ἐκ τοῦ μὴ ἐλπίζειν προθεσμίαν μεταποιήσεως, καὶ τέλος τῆς ἐπικειμένης κολάσεως, μηδὲ τῆς πρὸς τὸ εὖ ζῆν πάλιν μεταβο-

A timor atque anxius, exspectato exitu, cunctos invadet; iræque ministri angeli, ultorem ac pœnalem ignem emicantes, flammantibus oculis ignemque spirantibus parati stabunt, ut omnem iniquitatem ac quidquid scelerum est, ulciscantur. Tumque omnis creatura terrestrium pariter ac cœlestium (quotquot nimirum angelorum, iisque superiorum potestatum, ac quotquot hominum implent numeros) cum tremore astat, formidabilem divini iudicii manifestationem exspectans: inter quæ omnia, omnium nostrum legentur acta, ac nudabuntur, quæ latent, occulta. Sic plane ut quisque alter alterius peccata haud aliter ac sua pervideat; qui certo nihilque cespitanti iudicio, suæ librum conscientiæ legat. Ait enim: *Arguam te, et statuam contra faciem tuam* ^s. Ac rursus: *Circumdabunt eos cogitationes eorum* ^t.

Et ecce homo ac opus ejus, iudexque sagacissimus ac integerrimus, astante terribili ac magnifico cœlestium ordinum exercitu, sublimes præsidens sede, justitiæ omnis fulgores emicans, veraque ac justa sententia cuique pro meritorum ratione æqua præmia distribuens: iis quidem, qui pro bonorum operum merito a dextris stationem nanciscentur, paratum a mundi constitutione regnum cœlorum blande assignans; eos autem, qui propterea quia bonis operibus destituuntur, a sinistris collocandi sunt, in ignem æternum paratum diabolo et angelis ejus ^u cum ira amandans. Quis sævientem immanem ignem illum sustineat? Quis inauditum vermis illius spectaculum non exhorreat? Quis tenebras exteriores sic densas gravesque ferre queat? Quis mugientem tartarum, unaque cum illo ab imo gurgite bullientem abyssum sustinebit? Quis angelorum istiusmodi cruciamentis præfectorum, austerrum trucemque aspectum, vultumque tetricosum vertigine correptus non tremat? Quoâque malorum omnium gravissimum est ac dirissimum; quis Dei natura mitissimi ac humanissimi summeque misericordis, aversum vultum non formidabit? quocum pariter creaturæ omnes, tantorum sibi malorum mentis pravitate auctores aversabuntur **213** prorsusque execrabuntur; illisque jure optimo infensæ erunt, eo vel nomine, quod in causa ipsi exstiterat, ut natura solusque benignissimus clementissimusque, pene invitus, sic illis appareret. Quis nullum finem habituram conscientie confusionem probrumque occultorum manifestatione portabit? Quis jugis clamoris luctum, amarasque illas nec commodi aliquid habentes lacrymas, stridoremque dentium in tormentis positorum iisque argentium, aut pœnitentiæ laborem mediis ipsorum præcordiis hærentem ac imum pectus depascentem, commoturi poterit? Quis eorum inde angustiam, quod futuræ quandoque instaurationis, finisque ingruentis supplicii, his ablata sit, nec ulla jam mutatio ad beatitudinem exspectetur, enarra-

^s Psal. XLIX, 21. ^t Ose. VII, 2. ^u Matth. XXV, 51, 41.

re idoneus sit : Extremum enim solumque, tremendumque illud ac justum vere restat iudicium; justiusque illud quam tremendum; eaque forsitan ratione tremendum magis formidolosiusque quod et justum; cunctaque in seipso sæcula, justa Dei concludat ac complectatur sententia. Quis ex medio ipsorum pectore erumpentia lamenta ac suspiria, ipsasque medullas attingentia ac amare depascentia viscera, secum animo reputans, sibi a lacrymis temperare possit? Quis nullo doloris sensu indeque orta mœstitia, planctum ejusmodi ac ululatum ferat; ac quibus ex animi pœnitidine verbis proferuntur, tum cujusque eorum qui in tormentis sunt ad seipsum, tum universorum ad universos?

Tunc enim sua quisque errata atque delicta vere agnoscet, cum res in seipsis nudæ apparebunt, atque ab omni deceptionis involucro immunes. Justum est, Deus, iudicium tuum^v: vocasti enim nos, et non obedivimus; sermones adhibuisti ac hortamenta, nec attendimus animum, sed consilia tua irrita fecimus; nec sermonibus tuis ac monitis auscultavimus. Idecirco juste in nos venit perditio et interitus et procella atque tribulatio. Et nunc invocamus te, neque exaudis; abs te misericordiam quærimus, et non invenimus; nam neque nos obaudivimus sermones tuos, vel proximo misericordiam impendimus. Qui enim sapientiam odio habuimus, nec timorem Domini elegimus, aut Dei consiliis attendere animum voluimus, ejusemodi seminum nostrorum fructus legimus, nostraque dementia saturamur: **214** Excecavit enim nos error sæculi, nec Dei mysteria cognovimus; neque futuram omnino honorum mercedem speravimus. Idecirco in semitis iniquitatis lassati sumus, ac deserta inaccessa ambulavimus (divina nempe inspectione destituta loca), *viam autem Domini non cognovimus*^x. Nunc vero quid nobis superbia profuit? quid divitiæ contulerunt cum jactantia conjunctæ? Transierunt illa omnia tanquam umbra, et tanquam nuntius prætercurrens; et ut navis, quæ fluctibus agitata transmittit æquor; cujus cum transierit, vestigium nullum inveniri queat, nec ejus carinæ semita in fluctibus; aut sicut avis cum transvolaverit aera, cujus nullum itineris indicium occurrit^{x'}. Transierunt illa omnia, hoc nobis igne hæreditario jure relicto, in sempiternum mansuro.

Justum est Deus, iudicium tuum (nec enim unquam eadem loqui jam cessabimus). Vocabamur, nec obaudiebamus; corripiebamur, nec animum attendebamus^v. Hæc quotidie mala ac cruciatus dicebamur, ac quæ dicebantur spernebamus. Ne vel minimum doloris sensum tum verba ingerebant, alioqui non sic modo res atroci dolore cruciarent. Insania nobis videbantur, quæ nunc nostram constringunt vitam, cum illa crebrius occiderentur. O segnitiam! o errorem! o mala consilia! o mala

λῆς ἐκδέχασθαι προσδοκίαν, ἐξαιρεῖν ἐστὶν ἱκανός; Τελευταῖον γὰρ καὶ μόνον, καὶ φοβερὸν ἐκεῖνο καὶ δίκαιον ὡς ἀληθῶς ἐστὶ τὸ κριτήριον, καὶ δίκαιον πλεον ἢ ὅσον ἐπιφοβόν, καὶ διὰ τοῦτο τυχόν φοβερώτερον, ὅτι καὶ δίκαιον· καὶ πάντας ἑαυτῷ κατὰ τὴν δικαίαν τοῦ Θεοῦ ψῆφον τοὺς αἰῶνας ἐναποκλείον. Τίς τὰς οἰμωγὰς καὶ τοὺς στεναγμοὺς τοὺς ἐκ μέσης αὐτῶν προφερομένους τῆς καρδίας, καὶ αὐτῶν καθαπτομένους τῶν μυελῶν, καὶ πικρῶς τὰ σπλάγχνα καταδάκνοντας ἐπὶ νοῦν, λαθῶν, δακρῦων ἐλεύθερος εἶναι δυνήσεται; Τίς τὸν θρῆνον καὶ τὸν ὀλοφυρμὸν ἐνέγκῃ χωρὶς ὀδύνης καὶ τῆς ἐπ' αὐτῇ κατηφείας, καὶ μεθ' οἷων προφερομένους τῶν ἐν μεταμελείας λόγων, τῶν τε πρὸς ἑαυτὸν ἐκάστου τῶν κολαζομένων, καὶ πάντων πρὸς ἅπαντας;

B Τότε γὰρ ἀληθῆς ἐπιγνώμων τῶν ἑαυτοῦ πταισμάτων καθέστηκεν ἕκαστος, ὅταν ἐφ' ἑαυτῶν γυμνά φανῶσι τὰ πράγματα, καὶ παντὸς καλύμματος ἀπάτης ἐλεύθερα. Δικαία ἡ κρίσις σου, ὁ Θεός· ἐκάλεις γὰρ ἡμᾶς, καὶ οὐχ ὑπηκούομέν σου· λόγους δὲ παρεῖχες ἡμῖν, καὶ οὐ προσείχομεν, ἀλλ' ἀκύρους ἐποιούμεεν τὰς σὰς βουλὰς· ταῖς δὲ σοῖς λόγοις οὐ προσείχομεν. Τοιγαροῦν δικαίως ἦλθεν ἐφ' ἡμᾶς ἀπώλεια, καὶ βλεθρός, καὶ καταιγίς, καὶ θλίψις, καὶ πολιορκία· καὶ νῦν ἡμεῖς ἐπικαλούμεθά σε, καὶ οὐκ εἰσακούεις· ζητοῦμεν παρὰ σοῦ, καὶ οὐχ εὐρίσκομεν ἔλεος· οὐδὲ γὰρ ἡμεῖς εἰσηκούσαμεν σου τῶν λόγων· οὐδὲ τῷ πλησίον ἐποιήσαμεν ἔλεος. Οἱ γὰρ μιοήσαντες σοφίαν, καὶ τὸν φόβον Κυρίου μὴ προελόμενοι, μηδὲ θελήσαντες Θεοῦ προσέχειν βουλαῖς, τοιούτους ὀρεπόμεθα τῶν οικείων σπερμάτων τοὺς καρποὺς, καὶ τῆς ἑαυτῶν ἀνοίας ἐμπιπλώμεθα. Ἀπετύφλωσε γὰρ ἡμᾶς ἡ ἀπάτη τοῦ βίου, καὶ οὐκ ἐγνωμεν μυστήρια Θεοῦ· οὐδὲ μισθὸν εἶναι τὸ σύνολον ἠλπίσαμεν ὁσιότητος. Διὰ τοῦτο τρίβοις ἀνομίας ἐνεπλήσθημεν, καὶ διωδεύσαμεν ἐρήμους ἀβάτους, δηλαδὴ θείας ἐπισκοπῆς, τὴν δὲ ὁδὸν Κυρίου οὐκ ἐγνωμεν. Καὶ νῦν τί ὠφέλησεν ἡμᾶς ἡ ὑπερηφανία, καὶ τί ὁ πλοῦτος μετὰ ἀλαζονείας συμβέβληται ἡμῖν; Παρῆλθεν ἐκεῖνα πάντα, ὡς σκιά, καὶ ὡς ἀγγελία παρατρέχουσα, καὶ ὡς ναῦς διερχομένη κυμαινόμενον ὕδωρ· ἥς διαβάσης οὐκ ἐστὶν ἵχνος εὐρεῖν, οὐδὲ ἀτραπὸν τρόπεως [τρόπιος] αὐτῆς ἐν κύμασιν· ἢ ὡς ὀρνέου διαπτάντος ἀέρα, οὐθέν εὐρίσκεται τεκμήριον πορείας. Παρῆλθεν ἐκεῖνα πάντα, τοῦτο τὸ πῦρ ἡμῖν ἀφέντα κληρονομίαν, εἰς πάντας διαμένουσαν τοὺς αἰῶνας.

Δικαία ἡ κρίσις σου, ὁ Θεός· τὰ αὐτὰ γὰρ λέγοντες οὐδέποτε λοιπὸν παυσόμεθα· ἐκαλούμεθα, καὶ οὐχ ὑπηκούομεν· ἐνουθετούμεθα, καὶ οὐ προσείχομεν. Περὶ τούτων καθ' ἐκάστην ἡμέραν ἐδιδασκόμεθα τῶν δεινῶν, καὶ καταφρονοῦμεν τῶν λεγομένων. Οὐκ ἐλύπει ἡμᾶς τότε καὶ μικρὸν τὰ περὶ τούτων ῥήματα· ἐπεὶ οὐκ ἂν νῦν σφοδρῶς οὕτως ἐλύπει τὰ πράγματα· λῆρος ἡμῖν ἐνομίζετο τὰ νῦν ἡμῶν συνεχόντα τὴν ζωὴν, τότε συχνῶς ἐπιδόμενα. Ὡ τῆς ῥαθυμίας! Ὡ τῆς ἀπάτης! Ὡ τῶν κακῶν

^v Psal. cxviii, 157. ^x Sap. v, 7. ^{x'} ibid. 8-10. ^y ΡΙΟΥ. I. 24.

βουλευμάτων! ὦ τῶν πονηρῶν συναλλαγμάτων! ὦ τοῦ θαύματος τῆς ἐπὶ τούτοις δικαίας τοῦ Θεοῦ περὶ ἡμᾶς ἀποφάσεως! Πῶς ἐκάστου τῶν ἡμετέρων ἀμαρτημάτων εἶδους πρόσφορον ἡμῖν ἀντέδωκε βᾶσανον. Δι' οἰκτρὰν γὰρ καὶ ἀπόπτυστον σαρκὸς ἡδονὴν, ταύτην ἔχειν τὴν φοβερὰν δικαίως κατεδικάσθημεν γέενναν. Τὸν ζόφον καὶ τὸ σκότος τοῦτο τὸ φρικτὸν οἰκεῖν κατεκρίθημεν, ἐπειδὴ περ ἠγαπήσαμεν πάντα τὰ αἰσχρὰ, καὶ θεάματα καὶ ἀκούσματα καὶ ῥήματα· καὶ πάντων ὁμοῦ τῶν θείων ἀγαθῶν, τὰ ἱππικὰ καὶ τὰ θεάτρα καὶ τὰ κυνηγέσια προετιμήσαμεν· ἐν οἷς δαιμόνων ἐχόρευον δῆμοι, καὶ πᾶσα θεῖα δι' ἀγγέλων ἀπὴν ἐπισκοπὴ καὶ ἐπίγνωσις· ἐνθα τὸ μὲν σεμνὸν τῆς σωφροσύνης πολλοῖς καθυβρίζετο τρόποις· τὸ δὲ τῆς ἀκολασίας κακὸν τε καὶ βδελυρὸν περιφανῶς ἐσεμνύετο. Δικαίως τοῦ φωτὸς ἐστερήθημεν νῦν, ὅτι πρὸς δόξαν τοῦ πεποιηκότος Θεοῦ τὴν κτίσιν κατὰ τὴν πρόσκαιρον ἡμῶν ζωὴν οὐκ ἐθεασάμεθα· ἀλλ' ἐμολύναμεν τοὺς ὀφθαλμοὺς ἡμῶν καὶ τὰ ὦτα καὶ τὴν γλῶσσαν· μᾶλλον δὲ διὰ τούτων τὴν κατ' εἰκόνα Θεοῦ γεγεννημένην ψυχὴν πᾶσι τοῖς τῷ Θεῷ μισουμένοις θεάμασί τε καὶ ἀκροάμασι, καὶ ῥήμασι, καὶ ταῖς κατ' ἀλλήλων βασκανίαις ἐφθείραμεν. Εἰς δὲ τὸν τάρταρον κατεβρίφημεν, πῆξει καὶ βυθῷ κατὰ ταυτὸν τρυχώμενοι δεινῶς· ἐπειδὴ τῆς μὲν ὑψηλῆς, καὶ τῶν ὑψηλῶν καὶ θείων προξένου ταπεινοφροσύνης προεκρίναμεν τὴν ὑπερηφανίαν· καὶ τὸ τῆς ἀρετῆς στερρόν τε καὶ σύντονον διὰ τὴν τῆς σαρκὸς ὑπερβάλλουσαν ὑρῦψιν τε καὶ διάχυσιν ἀπεωσάμεθα. Ποῦ νῦν ἡμῶν ἐστὶν ἡ ὑπερηφανία, καὶ ἡ δι' αὐτὴν ἀλαζὼν πρὸς πάντας διάθεσις, καὶ ἡ τῆς σαρκὸς βλακώδης καὶ εὐδιάχυτος θρῦψις; Ὡς τῆς ἀδουλίης! Ἄντι γέλωτος ἀκρατοῦς, καὶ τοῦ ἀκολάστου ψόφου τῶν παρειῶν, ὁ βαρὺς οὗτος βρυγμὸς ἐστὶν ἡμῖν τῶν ὀδόντων. Τὴν τῶν θείων τε καὶ σωτηρίων λόγων ἀσκήσαι μάθησιν μὴ βουλευθέντες, ἀλλὰ μέθης ἀμετρίαν τῆς διὰ λόγου θείας προτιμήσαντες αἰνέσεως, δεινῶς κολαζόμεθα νῦν, τῆς γλώσσης δέψῃ φοβερᾷ διακαϊομένης. Ἄξιον δὲ καὶ τοῦ πρὸς τοὺς ἀδελφοὺς ἡμῶν μίσους, φθόνου τε καὶ δόλου καὶ ὑποκρίσεως, ἐξ ὧν καὶ δι' ὧν ὁ φόνος, λοιδορίας τε καὶ συκοφαντίας, καὶ μνησιχακίας καὶ ψεύδους καὶ ἐπιπορκίας δρεπόμεθα καρπὸν, τοῦτον τὸν ἀκοίμητον σκώληκα, τὸ βάθος ἡμῶν τῆς ψυχῆς ἀκορέστως ἐσθίοντα. Ἐπειδὴ τῆς ἀγάπης τὸ εὐθὲς διαστρέψαντες, ἐσκολιώσαμεν τὴν καρδίαν, καὶ τῆς ἀληθείας τὸ ἀπαθὲς διαφθείραντες, αὐτὴν ἐσκαμβιώσαμεν· κακὸν διὰ μίσους ἐκουσίου, ἀκούσιον ἑαυτοῖς δημιουργήσαντες σκώληκα, καὶ πονηροτέραν σκαμβότητα διὰ ψεύδους ὀρύξαντες, δι' ἣν τῷ Θεῷ τῷ εὐθεῖ καὶ ὀρθῷ οὐχ ἠνώθημεν. Αὐτὸς γὰρ εἶπε διὰ τοῦ ἁγίου Δαβὶδ τοῦ προφήτου, *Οὐκ ἐκολλήθη μοι καρδία σκαμβή.*

Ἄξια τοιγαροῦν ὧν ἐπράξαμεν ἀπολαμβάνομεν· μᾶλλον δὲ, τῆς οἰκείας κατὰ πρόθεσιν διαθέσεως ἕξια κομιζόμεθα τὰ ἐπίχειρα· πυρὸς ἡδονῆς, πῦρ γέεννης· καὶ σκότους ἀγνοίας καὶ ἀπάτης προσκα-

A commercial o miraculum justæ in nos hinc Dei sententiæ! Quomodo uniuscujusque nobis commissorum nomine, ac pro cujusque genere delictorum, congruam pœnæ vim rependit! Ob misellam enim ac abominabilem carnis libidinem, huic merito tremendæ gehennæ addicti sumus. Caliginoso horrendoque tenebrarum harum damnati sumus hospitio ac ergastulo, idcirco quia turpia omnia dileximus, et spectacula et auditiones et verba; cunctisque divinis bonis circenses ludos, spectacula venationum ludicra, præhabuimus; in quibus scilicet dæmonum populi tripudiabant, divinaque omnis per angelos inspectio ac agnitio exsulabat: ubi castitatis honestas multis modis deturpabatur; luxuriæ vero nefas ac abominatio magnifice omnique splendore honestabatur. Juste nunc luce privati sumus, quod per temporaneæ hujus vitæ usuram, illaque superstite, creaturam haud aspeximus, ad ejus qui condidit, gloriam; sed oculos nostros, auresque fœdavimus et linguam; quin et per illa, animum, ad Dei **215** imaginem conditum, cunctis Deo exosis spectaculis, auditionibusque ac verbis, necnon mutua aliorum in alios invidia, corrupimus. In tartarum projecti sumus, ut simul quo loco defixi sumus, ejusque profundo dire cruciemur; idcirco nimirum quod sublimi, sublimiumque ac divinorum conciliatrici modestiæ (id est, humilitati) superbiam prætulimus; virtutisque distriktionem ac tenorem præ carnis exsuperanti mollitiæ ac luxuria repulimus. Ubi nunc nobis superbia, ac quo fastu ea tumebamus, arrogans in omnes animi affectio, mollisque ac dissoluta carnis lascivientis libido? O consilii inopiam! Pro effusiore risu ac buccarum luxurioso strepitu hic nobis gravis dentium stridor provenit. Qui divinorum salutariumque sermonum disciplinam colere noluimus, sed divinas oris cantico laudes, ebrietatis intemperantiæ posthabuimus, dire nunc exurentem linguam horrenda siti cruciamur. Sed et ejus, quo fratres nostros prosecuti sumus, odii invidiæque et doli et simulationis (ex quibus ac per quæ homicidium) detractionisque et calumniæ et rancoris (seu simultatis) et mendacii et perjuri, dignum legimus fructum; hunc scilicet insoporabilem vermem, qui insatiabili morsu animi sinum exedit ac depascitur; idcirco nimirum, quod dilectionis rectitudinem pervertentes, cor nobis obliquum fecimus; illibatamque veritatem corrupentes, depravavimus; ipsi nobis spontaneo odio, non spontanei mali (vermis scilicet) pejorisque mendacii fraude pravitatis opifices: quo factum est ut Deo qui rectus ac directus sit, minime uniremur. Ipse enim sancti prophetæ Davidis verbis ait: *Non adhæsit mihi cor pravum* *.

Dignam itaque eorum, quæ gessimus, mercedem recipimus: quinimo, nostræ secundum propositum animi affectionis ac voluntatis digna præmia reportamus; ignis luxuriæ, gehennæ incendia;

* Psal. c, 3.

tenebrarum ignorantiae errorisque tempore aeternas tenebras; vermem ultorem ac insoporabilem, vermis illius qui odii ac mendacii labe in obliquum pravumque cor vertit; luxuriosi genarum crepitus ac cachinnationis, strepitum ac stridorem dentium; inanis superbiae celsitatis ac diffusionis, ruii am immensamque voraginem, ac pavoris tristitiam. Atque, ut summa dicam, cujusque eorum quae sponte mala admisimus, **216** quae quemque deceat invitis illatam cruciationem juste recipimus. O nostram miserandam sortem! Quid nos, miseri, carnis incandia jejuniis ac vigiliis, divinarumque Scripturarum meditatione (quibus id praestare facileque praestandum erat) non exstinxissemus et nos igni hoc torrendos servavimus? Quidni ex naturae rationibus, oculos, aures, linguam, videre, audire, loqui assuefecimus, ne hac nunc caligine durissimoque silentio damnati ageremus; sed nos quoque sanctorum collegio, Dei luce, sermone, sapientia (quippe qui divinae gloriae spectatores, auditoresque atque cantores seu laudatores fuisset) frueremur? Si modo charitatis ope, qui a voluntate est, odii vermem exstinxissemus, luceque veritatis mendacium abolevissemus, a verme hoc qui nunc exurit, malisque reliquis, quae vitam nostram obsaeperunt, immunes essemus. Justum Dei iudicium. Non invenimus, quod quaerere non studuimus. Non aperitur nobis janua regni caelorum, quia virtutum januam actionis cultu non pulsavimus. Sempiterna bona fruenda non nanciscimur, quod scientiae gratiam precibus non petimus. Nullo enim divinarum amore tenebamur, sed qui terrenis devinctam mentem haberemus, totam cum eis vitam nostram corrupimus. Ac quidem illa omnia velut fumus evanuerunt ac transierunt; quae vero illorum causa irrogatur poena, semper manet nunquam transitura.

Atque haec quidem illi, ex suis tormentis, divinae justitiae vim (qua ejus ignorantia tenebantur) edocti, ut rudi quasi delineatione complectar, alii aliis forsitan colloquantur; me autem misero quid fiet? Quibus nixus operum meritis fore sperem, ut a tremenda damnatione eripiar, qui omnis expertus virtutis ac scientiae existam? Vereor ne vincetis manibus et pedibus in terram caliginosam et tenebrosam projiciar; in terram aeternarum tenebrarum, ubi non est videre splendorem nec vitam hominum, velut scilicet, qui servientes actioni animae vires sponte vitiis perturbationibusque devinxerim, atque a divino cursu evangelicae institutionis

A ρου, σκότος αἰώνιον· καὶ σκώληκα κολαστικὸν καὶ ἀκοίμητον, σκώληκος τοῦ διὰ μίσους καὶ ψεύδους τὴν καρδίαν σκολιῶσαντός τε καὶ σαμβῶσαντος· καὶ ψόφου παρειῶν ἀσελγοῦς καὶ βράσματος, ζόφον καὶ ὀδόντων βρυγμὸν· καὶ ὕψους ὑπερηφανίας μεταίτας καὶ διαχύσεως, πτώσιν καὶ βάθος ἀχανές, καὶ στυγνότητα πτήξεως (c). Καὶ ἀπλῶς εἶπειν, ἐκάστου τῶν ἐκουσίων ἡμῶν κακῶν, τὴν ἐκάστην πρόσφορον ἀκούσιον τιμωρίαν δικαίως ἀντιλαμβάνομεν. Ὁ τῆς ἐλεεινότητος ἡμῶν! Τί ἡμᾶς τοὺς ἀθλίους, μὴ κατασβέσαι τὸ πῦρ τῆς σαρκὸς διὰ νηστείας καὶ ἀγρυπνίας, καὶ τῆς τῶν θείων λόγων μελέτης, καλῶν ἔντων καὶ εὐμαρῶν τοῦ πυρὸς σθεστηρίων, καὶ μὴ τούτῳ νῦν τῷ πυρὶ τηγανίζεσθαι; Τί μὴ κατὰ φύσιν ὄραν τε καὶ ἀκούειν καὶ λαλεῖν, τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ τὰ ὦτα καὶ τὴν γλῶτταν εἰθίσασμεν, ἵνα μὴ τοῦτον εἶχομεν νῦν τὸν ζόφον, καὶ τὴν βαρυτάτην σιγὴν· ἀλλὰ καὶ ἡμεῖς τοῦ φωτὸς καὶ τοῦ λόγου καὶ σοφίας τοῦ Θεοῦ μετὰ τῶν ἁγίων ἀπηλαύσομεν, ὡς τῆς θείας γενόμενοι δόξης θεαταὶ καὶ ἀκουσταὶ καὶ ὕμνοδοί; Εἰ δι' ἀγάπης τὸν ἐκούσιον τοῦ μίσους ἐνεκρώσαμεν σκώληκα, καὶ δι' ἀληθείας τὸ ψεῦδος ἠφανίσασμεν, νῦν ἂν τούτου τοῦ καυστικοῦ καθειστήκαμεν ἐλεύθεροι σκώληκος, καὶ τῶν λοιπῶν ὅσα ἡμῶν νῦν συνέχει δεινὰ τὴν ζωὴν. Δικαία ἡ κρίσις τοῦ Θεοῦ. Οὐχ εὐρίσκομεν, ὅπερ μὴ ἐζητήσαμεν. Οὐχ ἀνοίγεται ἡμῖν ἡ θύρα τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, ἐπειδὴ τὴν θύραν τῶν ἀρετῶν διὰ πράξεως οὐκ ἐκρούσαμεν· οὐ λαμβάνομεν τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν τὴν ἀπόλαυσιν, ἐπειδὴ δι' εὐχῆς τὴν χάριν τῆς γνώσεως οὐκ ἠτήσαμεν. Οὐδένα γὰρ τῶν θείων ἔσχομεν ἔρωτα, ἀλλὰ τοῖς γηϊνοῖς τὸν νοῦν καταδήσαντες, πᾶσαν αὐτοῖς ἡμῶν συνεφθείραμεν τὴν ζωὴν. Κάκεινα μὲν πάντα καπνοῦ δίκην ἀφανισθέντα παρῆλθεν, ὁ δὲ τῆς ἐπ' αὐτοῖς δίκης λόγος μένει διὰ παντὸς ἀπαρόδευτος.

Καὶ ταῦτα μὲν ἐκεῖνοι, τῆς θείας δικαιοσύνης μεταμανθάνοντες ἐξ ὧν πασχουσι τὴν δύναμιν, ὡς τύπῳ περιλαβεῖν, ἀλλήλοις τυχὸν διαλεχθήσονται· ἐγὼ δὲ τίς γένομαι ὁ τάλας; Τίσιν ἐρειδόμενος πράξεσιν, ἐλπίσω τῆς φοβερᾶς ἐξαιρεθῆναι κατακρυσσεως, πάσης ἀρετῆς καὶ γνώσεως ὑπάρχων ἔρημος; Δέδοικα μὴ δεθεῖς χεῖρας καὶ πόδας, ῥιπῶ εἰς γῆν γνοφερὰν καὶ σκοτεινὴν, εἰς γῆν σκότους αἰωνίου, ἔνθα οὐκ ἔστι φέγγος, οὐδὲ ὄραν ζωὴν βροτῶν· ὡς διήσας τοῖς πάθεσιν ἐκουσίως τὰς πρακτικὰς τῆς ψυχῆς δυνάμεις, καὶ ἀπὸ τοῦ Θεοῦ δρόμου τῆς εὐαγγελικῆς πολιτείας κωλύσας τῆς ψυχῆς τὰ διαθήματα. Οἴμοι τῆς φοβερᾶς αἰσχύνης, τῆς μηδέποτε πέρας

NOTAE.

(c) Καὶ στυγνότητα πτήξεως. Hanc Veneti codicis lectionem merito praefero, quod ea sensus expeditus, nec sic dicta πτήξις a carceris infernalis poena abhorreat. Nam τὸ πτήσσειν, proprie dici volunt de animantibus, quae conspecto hoste prodire non audent, sed praemetu in loco aliquo apto ad latitandum se contrahunt. Habet et vim quamdam cessandi, quod qui metu comprimuntur, nec movere se, nec mussitare audent. Sic itaque in in-

ferni barathro pavidi semper reprobi, quae illis tristitia maxima et mœror. Tὸ πτήξεως, communius est, magisque respiciat inanima; nec iam στυγνότητα legendum, quam στενότητα· ut fixæ tartari angustiis moræ injucunditas designaretur; quod voluisse videbatur Dufrenii Antiquarius in illa voce parum depravata, στεγνότητα, non explicato motu proprio viventium, ex mali imminentis cum stupore certa expectatione.

ἐχούσης, εἰ μὴ μεταβαλὼν, τῶν πολλῶν μου κακῶν ἄλευθερος γένομαι. Οἴμοι τοῦ κλαυθοῦ, καὶ τῶν πικρῶν δακρύων, καὶ τοῦ βρυγμοῦ τῶν ὀδόντων, εἰ μὴ νήψας κἄν ὀψέ ποτε τὸν βαθὺν ὕπνον τῆς βλαθυμίας ἀποτινάξωμαι, καὶ τὸ βυπαρδὸν ἔνδυμα τῆς ἀμαρτίας ἐκδύσωμαι. Ἄντὶ φωτὸς, σκότος· ἀντὶ χαρᾶς, λύπη· ἀντὶ ἀνέσεως, κόλασις καὶ στενοχωρία με πάντως ὑποδέξονται. Καὶ τὸ δὴ πάντων ἐλευνότερον, ἢ βαρύτερον εἰπεῖν ἀληθέστερον, ὃ καὶ λέγων μόνον ὀδυνῶμαι· πῶσω γε μᾶλλον πάσχων (ἰλάσθητι, Χριστέ, καὶ σῶσον ἡμᾶς ταύτης τῆς ὀδύνης) ὁ τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν ἁγίων αὐτοῦ δυνάμεων χωρισμός· καὶ ἡ πρὸς διάβολον, καὶ τοὺς πονηροὺς δαίμονας οἰκείωσις εἰς αἰεὶ διαμένουσα· καὶ τὴν ἐκ τούτων ἐλευθερίαν τῶν δεινῶν ἀπροσδόκητον ἔχουσα. Οἷς γὰρ κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦτον διὰ τῶν ἐπιτηδεύματων ἡμῶν τῶν πονηρῶν συνεῖναι κατὰ θελητὸν γνωμικῶς ἐπελεξάμεθα, σὺν τούτοις εἰκότως ἐξ ἀνάγκης εἶναι κατὰ τὸν αἰῶνα τὸν μέλλοντα καὶ μὴ θέλοντες κατακριθῆσόμεθα. Καὶ ἔστι πάσης κολάσεως κολαστικώτερον τε καὶ δεινότερον, τὸ διὰ παντὸς συνεῖναι τοῖς μισοῦσι καὶ μισουμένοις, καὶ βασάνων χωρὶς, μὴ ὀτιγε σὺν ταύταις· κεχωρίσθαι δὲ τοῦ ἀγαπῶντός τε καὶ ἀγαπωμένου. Θεὸς γὰρ οὔτε μισεῖται· κρίνων δικαίως ὑπὸ τῶν κρινομένων, κατὰ φύσιν ἀγάπη καὶ ὢν καὶ καλούμενος· οὔτε μισεῖ τοὺς κρινομένους· πάντως γὰρ φύσιν ὑπάρχει πάθους ἐλεύθερος.

ipsa per naturam dilectio seu charitas sit et dicatur; neque vero ipse eos qui judicantur odit, quippe qui ab omni natura immunis affectu existit.

Ταῦτα κατ' ἀλήθειαν ἀψευδῶς ἔσεσθαι πιστεύοντες, ἡγαπημένοι, μὴ ἀμελήσωμεν ἑαυτῶν· ἀλλὰ σπουδῇ πάση, καθ' ὅλην τὴν δύναμιν, ὡς ἔχομεν καιρὸν, τὸν πλάνον φύγωμεν κόσμον καὶ κοσμοκράτορα. Παρέρχεται γὰρ, καὶ τὰ ἐν αὐτῷ πάντα μαραινέται. Ἔσται γὰρ ὡς ἀληθῶς, ἔσται καιρὸς, ὅτε φοβερὰ τις βοήσῃ σάλπιγξ, ξένην ἠχοῦσα φωνήν, καὶ τὸ πᾶν τοῦτο λυθῆσεται, διαπίπτον τῆς ἐν αὐτῷ νῦν ὀρωμένης διακοσμήσεως. Καὶ ὁ μὲν φαινόμενος κόσμος παρελεύσεται, τὴν οἰκείαν λαμβάνων συντέλειαν· ὁ δὲ νῦν κρυπτόμενος τῶν νοητῶν φανήσεται κόσμος, ὀφθαλμοῖς καὶ ἀκοαῖς καὶ διανοαῖς ξένα παντάπασι κομίζων μυστήρια. Καὶ ἡ μὲ σάλπιγξ κατὰ τὸ θεῖον βοῶσα πρόσταγμα, τὰς ἀπείρου; ὑφὲν, καὶ ἀθρόως τῶν ἀνθρωπίνων σωμάτων μυριάδας, ὡς ἐξ ὕπνου τινὸς ἀναστήσει τοῦ θανάτου, πρὸς ἐξέτασιν ἄγουσα· ὁ δὲ Θεὸς δικαίας ἐκάστῳ πρὸς ἃ διὰ τοῦ σώματος ἔπραξεν, εἴτε καλὸν, εἴτε φαῦλον, καταξίαν τὰς ἀμοιβὰς ἀποδίδωσιν, μέγαν καὶ φοβερὸν καὶ ἔσχατον πᾶσι τοῖς οὔσι διδοὺς συγκλεισμόν. Ἄλλὰ γένοιτο πάντας ἡμᾶς, τὸν τε σωτήριον τῆς γεέννης φόβον, καὶ τὸν τίμιον πόθον τῆς τῶν οὐρανῶν βασιλείας (τρυτὸν δὲ κυρίως ἐπ' ἀμφοτέρων εἰπεῖν ἔστι, Θεοῦ πᾶσι πάντα γινομένου τε καὶ λεγόμενου· καθὼς ἕκαστος ἔχει κακίας ἢ ἀρετῆς ποιότητος) πρὸ ὀφθαλμῶν ἀδιαστάτως ἔχειν· τὸν μὲν φόβον, παντελῆ τῶν κακῶν ἡμῶν ἀποχρῆν

animi gressus prohibuerim. Heu tremendam confusionem, nullum unquam finem habituram, nisi mutatis vitæ rationibus, a multis meis malis me ipse expediam! Heu stetit amarasque lacrymas ac stridorem dentium, nisi **217** tandem aliquando sobrius vigilansque altum pigritiæ soporem excusero, sordidumque peccati indumentum exuero. Pro luce, tenebrarum obscuritas; pro gaudio, tristitia et dolor; pro remissione, cruciatio et angustia ne omnino suscipient. Quodque omnibus miserabilius est, sive, ut verius dicam, molestius atque gravius, cujus vel mentio dire cruciat; quanto magis nos cruciabit (propitius esto, Christe, nosque ab hoc dolore ac cruciatu serva!) quæ a Deo sanctisque ejus virtutibus est

separatio; ac cum diabolo ejusque nequissimis dæmonibus in sempiternum duratura necessitudo; quodque ab his nulla sit expectanda liberatio. Quibuscum per hujus vitæ tempus decurrente sæculo, pravis studiis nostris voluntate animique arbitrio versari elegimus, cum illis ut versemur necessario vel invitæ futuro illo ævo damnabimur. Omnique durius cruciatu ac acerbius est, vel sine tormentis, ut cum illis perpetuo agas, qui oderunt odioque habentur; nedum cum tormentis obnoxius sis; atque ut divortio ab eo separeris, qui et diligit et diligitur. Deus enim, nec cum judicat, juste iis odio habetur, quos judicio ferit, qui

Qui hæc re ipsa futura, dilecte, credamus, ne ipsi nos negligamus; sed omni diligentia, quanta facultas est, nec deest occasio, seductorem mundum mundique rectorem, fugiamus. Transit enim mundus, et quæ in eo sunt universa marcescunt. Erit enim, erit vere tempus, cum clanget formidolosa tuba ^a, inauditam ac stupendam insonans vocem; rerumque hæc universitas solvetur; quidquid in ea nunc conspicui ornatus est, amittens. Ac quidem mundus hic omnis ob oculos positus transibit, suam nactus consummationem; qui vero nunc occultus est spiritalium conspicietur mundus, oculis, auribus, mentibus, nova prorsus ac inaudita mysteria ingerens. Ac quidem tuba divino jussu, simul ac repente, quasi a somno quodam, innumeras a morte suscitabit humanorum corporum myriadas, ad judicii examen ac cognitionem trahens; Deus autem, juste singulis prout gesserunt per corpus, sive bonum, sive malum, ex meriti ratione mercedem reddet ^b; magno tremendoque atque extremo **218** compendio cuncta concludens. Faxit vero Deus, ut cuncti nos, et salutarem gehennæ metum, et præclarum regni cælorum amorem ac desiderium (quodque idem verum dictu sit in utrisque, Dei, qui omnia omnibus fit atque dicitur, prout quisque vitii aut virtutis imbutus qualitate est) ob oculos semper habeamus: metum quidem, quo a

^a I Cor. xv, 52. ^b II Cor. v, 10.

malis prorsus abstinemus, ab eisquæ cessationem nobis indicamus; amorem vero ac desiderium, quo abunde ad honorum opera hilari animo defungenda impellamur.

Hæc mihi ad te profecta sunt, benedice, exiguo egenoque dilectionis indicia, ut quibus bonis præditus es, diligentem curam ac cautelam adhibeas; quam et illi oppido necessariam arbitror, qui velut tu ipse, omni virtutum ornatu fulgeat. Non enim alia ratio est, qua juste pro tantis in me tuis muneribus vicem reddere valeam, quam sic statuendo atque mandando. Mecum vero omnes vere unanimiter, qui tuo munere atque gratia hanc provinciam incolunt, venerandi Patres salutant, diu noctuque jugiter cum lacrymis Deo supplicantes, ut sanus et incolumis noster nobis restituatur Georgius, vere ille aspectu dulcis et nomine; ut cum illo, tum præsentem vitam innoxie decurramus, tum futura gratia clementissimi Dei bonorumque largitoris potiamur; intercedente pro nobis, Deumque nobis propitium reddente sanctissima gloriosa Domina nostra Dei Genitrice semper virgine Maria, cum omnibus sanctis. Amen.

SCHOLIA.

1. Vide de humano principatu.

2. Quænam quærenda et volenda; ac quænam Deo permittenda.

3. Neque præesse neque subditum esse; nec divitiis opulentum, nec pauperie oppressum agere, voluntatis esse animique sententiæ; sed ejus, quæ cuncta regit, Providentiæ.

4. Definitio ejus quod in nobis est; id est, facultatis arbitrii.

5. Definitio ejus quod non est in nobis; sive eorum quæ libero arbitrio non subsunt.

6. Extrema vocat ortum et interitum; medium vero ortus et interitus, ipsum est quod oritur, in quo plerumque interitus ortum occupat, rem, cum necdum orta sit, interitione delens.

7. Qui sensuum libidini animum defixum habent, tametsi iis vacent affectibus atque vitiis, quæ sensus oblectant, haud tamen, inquit, salutem consequentur, quin perfecte ab ea in sensus libidine animum avocaverint; uti nec beatus Lot, nisi Sodomis exiisset, etsi non patrabat Sodomitarum nefanda, ignis de cælo missi pœnam evasisset.

219 II. — *Ejusdem ad Joannem cubicularium, de charitate.*

Qui sanctæ vos erga Deum et proximum charitatis, secundum gratiam, studiosissimos, Deo charis-

¹⁸ Nempe monachi in Africa hospites, cum per calumniam Georgius cessare jussus ac evocatus fuisset.

¹⁹ Fr. πλάσιν.

(d) *Ἰωάννην κυβικουλάριον*. Plures Maximus ad Joannem hunc epistolas scripsit, quem inter

καὶ ἀργίαν ποιῶντα· τὴν δὲ πόθον, κατὰ περιουσίαν καὶ εἰς τὰς τῶν ἀγαθῶν πράξεις ἰλαρῶς προτρέπομενον.

Ταῦτά σοι παρ' ἐμοῦ τοῦ μικροῦ καὶ πένητος, εὐλογημένα; τῆς ἀγάπης ἔστω τῆς πρὸς σέ γνωρίσματα, φυλακῆς ἕνεκεν καὶ ἀσφαλείας τῶν προσόντων σοι καλῶν· ἧς χρῆζειν ὑπολαμβάνω, καὶ τὸν λίαν κατὰ σέ ταῖς ἀρεταῖς διὰ πάντων κοσμούμενον. Οὐ γὰρ ἄλλως ἔχω σε δικαίως ἀμείψασθαι δυνηθῆναι, τῶν εἰς ἐμὲ πολλῶν σου καλῶν, ἢ κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον διατιθέμενος. Σὺν ἐμοὶ δὲ γνησίως πάντες ¹⁸ ὁμοθυμαδὸν οἱ ταύτην διὰ σέ παροικῶντες τὴν χώραν τίμιοι Πατέρες ἀσπάζονται, νυκτὸς καὶ ἡμέρας ἀπαύστως μετὰ δακρύων τὸν Θεὸν ἱκετεύοντες, ἀποκαταστήσαι μεθ' ὑγείας ἡμῖν τὸν ἡμῶν Γεώργιον, τὸν ὄντως γλυκὺν καὶ ὀρώμενον καὶ ὀνομαζόμενον· ἵνα σὺν αὐτῷ τὴν τε παροῦσαν ἀβλαβῶς διοδεύσωμεν ζωὴν, καὶ τῆς μελλούσης χάριτος τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ καὶ δοτῆρος τῶν ἀγαθῶν ἀπολαύσωμεν· πρεσβευούσης ὑπὲρ ἡμῶν, καὶ τὸν Θεὸν ἡμῖν ἰλεουμένης τῆς παναγίας ἐνδόξου Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας, σὺν πᾶσι τοῖς ἁγίοις. Ἀμήν.

ΣΧΟΛΙΑ.

α'. Fr. "Ὁρα περὶ ἀρχῆς ἀνθρωπίνης.

β'. Fr. Τίνα χρῆ ζῆτεῖν καὶ θέλειν· καὶ τίνα παραχωρεῖν τῷ Θεῷ.

γ'. "Ὅτι τὸ ἀρχεῖν καὶ ἀρχεσθαι, καὶ πλουτεῖν καὶ πένεσθαι, οὔτε φύσει ἔστιν, οὔτε γνώμης, ἀλλὰ τῆς ἀγούσης τὰ πάντα Προνοίας.

δ'. "Ὅρος τοῦ ἐφ' ἡμῖν, ἡγρουν τοῦ αὐτεξουσίου.

ε'. "Ὅρος τοῦ οὐκ ἐφ' ἡμῖν, εἴτουν τῶν μὴ ὑπὸ τὸ αὐτεξούσιον.

ς'. Τὰ ἄκρα λέγει τὴν γένεσιν καὶ τὴν φθοράν, μέσον δὲ γενέσεως καὶ φθορᾶς ἔστι τὸ γενητόν· ἐφ' οὗ πολλάκις ἡ φθορὰ προλαμβάνει τὴν γένεσιν· ἅμα τῇ γενέσει περὶ τὸ γινόμενον συνεισιούσα, καὶ τὴν αὐτοῦ πρὶν γενέσθαι διαφθείρουσα σύστασιν ¹⁹.

ζ'. Οἱ τὴν ψυχὴν τῇ σχέσει τῶν αἰσθήσεων ἔχοντες, προσηλουμένην, οὐ σώζονται, φησὶ, κἂν ἀργῶσιν ἀπὸ τῶν τερπόντων τὰς αἰσθήσεις παθῶν, εἰ μὴ τελείως τῆς πρὸς τὰς αἰσθήσεις σχέσεως τὴν ψυχὴν ἀποστήσωσιν· ὡς οὐδὲ ὁ μακάριος Λῶτ, εἰ μὴ ἐξῆλθε Σοδόμων, κἂν οὐκ ἐποίει τὰ Σοδομιτῶν, οὐκ ἂν διέφυγε τοῦ πυρὸς τὴν κατάβασιν.

Β'. — Τοῦ αὐτοῦ πρὸς Ἰωάννην κυβικουλάριον (d), περὶ ἀγάπης.

Τῆς πρὸς τὸν Θεὸν κατὰ χάριν καὶ τὸν πλησίον ἀγίας ἀγάπης ἀντεχομένους ὑμᾶς, θεοφύλακτοι, καὶ

NOTÆ.

primos in aula merentes, sibi vir sanctus serio de mereri studebat, ut esset laboranti Ecclesiæ fidei-

τοῖς καθήκουσι τρόποις ἐπιμελουμένους, καὶ ἤδη μὲν μαθὼν παρ' ἑμαυτοῦ παρῶν, καὶ ἀπῶν δὲ οὐχ ἤττον, εἰ μὴ καὶ μᾶλλον τοῦ παρεῖναι, τὸ πάσχειν ὅσα τῆς θείας ἀγάπης ἴδια καὶ ἔστι καὶ λέγεται, ἵνα καὶ τοῦτο θεῖον ἔχητε, τὸ κατ' ἀρετὴν ἀπερίγραφον καὶ ἀόριστον· τὸ μὴ παρόντας μόνον εὐεργετεῖν, ἀλλὰ καὶ ἀπόντας προθυμεῖσθαι, καὶ πολλῶ ἀπωξι- σμένους τῷ τοπικῷ διαστήματι· καὶ τὴν εἰς μῆκος ταύτης ἐπίδοσιν ἐκάστοτε μανθάνων διὰ τῶν ἐν- ταῦθα παραγινομένων, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν τι- μίων ὑμῶν συλλαβῶν, ὡς δι' ἐσόπτρου τὴν ἐμπρέ- πουσαν ὑμῖν τῆς θείας χάριτος μορφήν εἰκονίζόμε- νος, εἰκότως χαίρω καὶ εὐφραίνομαι· καὶ εὐχαρι- στῶν ὑπὲρ ὑμῶν τῷ δοτῆρι τῶν ἀγαθῶν Θεῷ, καὶ μετὰ τοῦ ἁγίου Ἀποστόλου βοῶν οὐ παύομαι· *Εὐ- λογητὸς ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὁ εὐλογήσας ὑμᾶς ἐν πάσῃ εὐλογία πνευματικῇ ἐν τοῖς ἐπουρανίοις· πε- πεισμένος μάλιστα, καὶ γινώσκων τὴν ἁγίαν ὑμῶν ψυχὴν, τῆς ἐμῆς ἀθλίας ἐν πνεύματι δι' ἀγάπης ἀλύ- τως ἠρτῆσθαι, δεσμὸν φίλιον ἔχουσαν τὸν νόμον τῆς χάριτος, καθ' ὃν ἑαυτοῖς ἀοράτως με συνάπτοντες, συμφαιδρύνετε, τὸ ἐμὸν ἐκ τῆς ἀμαρτίας αἴσχος τῆ παραθέσει τῶν ἰδίων καλῶν ἀφανίζοντες. Οὐδὲν γὰρ ὄντως τῆς θείας ἀγάπης θεοειδέστερον, οὐδὲ μυστη- ριωδέστερον, οὐδὲ ἀνθρώποις πρὸς θέωσιν ὑψηλό- τερον· ὅτι πάντα ἐν ἑαυτῇ συλλαβοῦσα ἔχει τὰ καλὰ, ὅσα τῆς ἀληθείας ὁ λόγος ἐν ἀρετῆς εἶδει διέξεισι· καὶ πάντων ἀσχέτως τῶν ἐν κακίας εἶδει κατειλημ- μένων ἀπώκισται, ὡς πλήρωμα νόμου καὶ προφη- τῶν (1)· οὗς διαδέχεται τὸ τῆς ἀγάπης μυστήριον,*

τὸ ἡμᾶς θεοῦς ἐξ ἀνθρώπων ποιοῦν, καὶ συντέμνον πρὸς τὸν καθόλου λόγον τῶν ἐντολῶν τοῦς μερικοῦς· ὅφ' οὗ πάντες κατ' εὐδοκίαν μονοειδῶς περιέχονται, καὶ ἐξ οὗ πολυτρόπως κατ' οἰκονομίαν ἐκδίδονται.

nibus deos facit, singularesque mandatorum rationes in universalem summa contrahit, qua omnes uniformiter **220** secundum beneplacitum continentur, ac ex qua multifariam secundum dispensationem explicantur seu diducuntur.

Ποῖον γὰρ εἶδος τῶν ἀγαθῶν οὐ κέκτηται ἡ ἀγά- πη; Οὐ πίστιν τὴν πρώτην τῶν κατ' εὐσέβειαν πραγμάτων ὑπόθεσιν, τὴν τὸν Θεὸν εἶναι καὶ τὰ θεῖα πληροφοροῦσαν τὸν ἔχοντα· καὶ πλεόν ἢ ὅσον ἰφθαλμὸς ταῖς ἐπιφανείαις προσβάλλων τῶν αἰσθη- τῶν τὴν περὶ αὐτῶν τοῖς ὀρῶσι δόξαν παρέχεται; Οὐκ ἐλπίδα, τὴν ὑφιστάμενον ἑαυτῇ τὸ ὄντως ὑφ- ιστάμενον ἀγαθόν, καὶ πλεόν κατέχουσαν, ἢ ὅσον χεῖρ τὸ τῆ ἀφῆ ὑποπίπτον τῆς ὕλης παχύτατον; Οὐ τῶν πιστευθέντων τε καὶ ἐλπισθέντων δίδωσι τὴν ἀπόλαυσιν, δι' ἑαυτῆς ὡς παρόντα τὰ μέλλοντα κατὰ

A simi, congruisque moribus illi serio cura impensos, tum jam ipse coram meoque experimento, tumque nihilominus absens (ni et ipsa exploratius absentia) noverim; quod reipsa obveniant quæcunque divinæ propria charitatis et sunt, et dicuntur; ut et divinum istud habeatis, quod incircumscrip- ta nullisque angustata finibus virtute polleatis: ea scilicet ratione, quod non solum præsentibus, sed et absentibus, longioreque locorum intercapedine dissitos, demereri libentes studeatis; quique adeo, hancce charitatis quam longissime sese explicantis largitatem, per illos quotidie discam, qui ad has partes adventant: quin et per venerabiles vestras syllabas, velut speculi conspectu, elucentem in vobis divinæ gratiæ formam vivis expressam coloribus, mihi ipse animo contueri videar; merito gaudeo et lætor; vestroque nomine Deo bonorum largitori gratias ex animo agens, non cesso clamare cum beato Apostolo: *Benedictus Deus et Pater Domini nostri Jesu Christi, qui benedixit vos in omni benedictione spiritali in caelestibus* c; qui maxime certus sim, noverimque sanctam vestram animam a misella mea in spiritu per charitatem insolubili nexu pendere, amicitiae vinculum legem gratiæ nactam; qua me vobis invisibiliter copulantes, una vobiscum lætificatis, meum ex peccato dedecus abolendo, bonorum vestrorum comparatione. Nec enim plane quidquam divina charitate deiformius, mysteriove abstrusius, vel hominibus ad deificationem sublimius; quod nimirum cuncta in se bona complectatur, quæcunque vera doctrina in virtutis censu habet, longeque dissita sit ac absoluta ab iis omnibus, quæ in vitii genere continentur, ut quæ plenitudo legis sit et prophetarum d. His namque succedit charitatis mysterium; quod nos ex homi-

Quotum enim honorum genus, quod non habeat charitas? Nonne fidem, rerum ad pietatem spectantium primum argumentum, quæ scilicet ea præditum, Deum esse ac divina certiore reddat; idque adeo majori certitudine ac persuasione, quam rerum in sensum cadentium externam speciem attingens oculus, earum opinionem coram cernentibus præbeat? Nonne spem, quæ ipsa vere illud subsistens bonum, sibi ipsa subsistere faciat, ac quasi sistat adhibeatque ac magis teneat, quam manus mole crassius aliquid eorum quæ sub ta-

c Ephes. i, 3 d Rom. xiii, 10.

NOTÆ.

que præsidio. Quod sic absolute cubicularius dicitur, princeps videatur eorum, qui a sacro cubiculo erant, isque forsitan qui rem privatam curabat, ac quem communius παρακοιμώμενον Græci scriptores vocant: qui et quandoque vir integer erat. In hac de charitate epistola, vere maximum agit Maximus, ac nescio an divinius majorique emphasi de charitate ab ullo scribi possit, cujus vel maxime mysterium, non hic solum, verum etiam aliis passim lo-

cis vir sanctus mirifice detexit; ut qui alte animo eam imbibisset, Deique in ejus præcepto ac lege scopum apprime exploratum haberet; qui ipse totius dispensationis ac mysterii Christi scopus est: ut unum cum Deo, alii que cum aliis simus, vicissimque curemus ac curemur: quod ipsum in præcepto eleemosynæ, sequenti ad eundem epistola, alte contemplatur.

ctum cadunt? Nonne quæ fide tenemus bona ac spe præsumimus, fruenda tribuit; quæ scilicet ipsa a se suoque munere, quæ sunt futura, ut præsentia amanti animi affectu habeat? Nonne primam virtutum sedem ac fundamentum, animi sensusque modestiam (id est, humilitatem) qua nos ipsos nosse possumus, vanumque superbix tumorem convellere? Nonne mansuetudinem, qua tum vituperantium, tum laudantium sermones difflamus; exque diametro pugnantium malorum (gloriæ scilicet ac ignominix) molestiam submovemus? Nonne lenis animi sustinentiam, qua et injuria læsi, in eos qui læserint pristinum animi lenorem servamus, nullo eis infensi odio aut rancore? Nonne misericordiam, qua ipsi ultro aliorum ærumnas ac mala nostra deputamus; nec naturæ necessitudinem ac quod cognati fratresque sumus, ignorare sinimur? Nonne continentiam et patientiam et longanimitatem et benignitatem, pacemque et gaudium, quibus iram et cupiditatem, earumque urentem æstum ac incendium, facili negotio sedamus? Omninoque, ut summa dicam, charitas omnium bonorum finis est, ut quæ ad Deum supremum bonorum apicem, omnisque boni auctorem, in ipsa ambulantes ducat eique admoveat, tanquam scilicet ipsa fida, rataque et quæ non excidat atque maneat? ⁶

Fides enim fundamentum est eorum quæ post ipsam sunt, spei scilicet et charitatis; quæ nimirum veritatem firmiter a se statuat ac eis repræsentet. Spes autem extremorum vis est, charitatis scilicet atque fidei; quod certum ratumque sit, ac quod amabile, ipsa per se utrique submonstrans, inque illud cursum dirigere suo munere docens. Charitas denique horum **221** complementum est, quæ supremum appetibile totum tota complectatur, ambarumque in illud motum quiescere faciat ac sistat; pro eo quod est credere et sperare, beatam rei præsentis a se ipsa fruitionem inducens. Sola hæc, ut vere dicam, hominem ad Dei imaginem esse ostendit, facultatem arbitrii sapienter rationi submittens; non illi quidquam rationem inclinans; suadensque ut voluntas e naturæ rationibus ambulet, nihil dissidens a naturæ ratione; qua nimirum, sicut unam naturam, sic et animum unum, unamque voluntatem cum Deo aliique cum aliis habere possumus, nullo cum Deo invicemque divortio; si modo legem gratiæ, qua naturæ legem animi voluntate instauramus, consecrandam nobis ipsi indixerimus. Neque enim fieri potest, ut qui Deo per concordiam non prius adhæserunt, sibi ipsis mutuo animi voluntate consentiant.

Quia enim hominis a principio seductor diabolus, structa ei per summam nequitiam ac versutiam, sui ipsius improbi amoris illecebra, dolo, objecta voluptate decipiens, a Deo aliosque ab aliis voluntate diviserat, rectitudinemque everterat; sicque adeo scissa partibus natura, in multas opiniones sensaque diversa ac cogitationes secuerat; viamque

A διάθεσιν ἔχουσα; Οὐ ταπεινώσιν τὴν πρώτην βᾶσιν τῶν ἀρετῶν, καθ' ἣν ἑαυτῶν ἐπιγνώμονες γενέσθαι, καὶ τῆς ὑπερηφανίας τὸ μάταιον οἶδημα καταβάλλειν δύνανται [δυνάμεθα]; Οὐ πραύτητα, δι' ἧς τοὺς ψόγους τε καὶ τοὺς ἐπαίνους βαπτίζομεν, καὶ τῶν ἐκ διαμέτρου κακῶν, δόξης τε φθίμι καὶ ἀδοξίας ²⁰, τὴν ὀχλησιν ἀπωθούμεθα; Οὐ πραυπάθειαν, καθ' ἣν καὶ πάσχοντες ἀναλλοίωτοι μένομεν πρὸς τοὺς δρωντας κακῶς, δυσμενῶς οὐδὲως διατιθέμενοι; Οὐκ ἔλεον, καθ' ὃν τὰς τῶν ἄλλων συμφορὰς θέλοντες οἰκειούμεθα· καὶ τὸ συγγενὲς καὶ ὁμόφυλον ἀγνοεῖσθαι μὴ συγχωρούμεθα; Οὐκ ἐγκράτειαν καὶ ὑπομονὴν, καὶ μακροθυμίαν καὶ χρηστότητα, εἰρήνην τε καὶ χαρὰν, δι' ὧν θυμὸν καὶ ἐπιθυμίαν, καὶ τὴν καυστικὴν τούτων ζέσιν, καὶ πύρωσιν εὐμαρῶς κατευνάζομεν; Καὶ ἀπλῶς, ἵνα συνελὼν εἶπω, πάντων ἐστὶ τῶν ἀγαθῶν ἡ ἀγάπη τέλος, ὡς πρὸς Θεὸν τὸ τῶν ἀγαθῶν ἀκρότατον, καὶ παντὸς αἰτίον ἀγαθοῦ, τοὺς ἐν αὐτῇ περιπατοῦντας ἄγουσα καὶ προσάγουσα, ὡς πιστὴ, καὶ ἀδιάπτωτος καὶ μένουσα.

B

C Ἡ πίστις γὰρ βᾶσις ἐστὶ τῶν μετ' αὐτὴν, ἐλπίδος λέγω καὶ ἀγάπης, βεβαίως τὸ ἀληθὲς ὑφιστῶσα· Ἡ δὲ ἐλπίς, τῶν ἄκρων ἐστὶν ἰσχύς, ἀγάπης λέγω καὶ πιστεως, τὸ πιστόν τε δι' ἑαυτῆς καὶ ἐραστὸν ἀμφοῖν ὑποβαίνουσα, καὶ πρὸς αὐτὸ τὸν δρόμον δι' ἑαυτῆς ποιεῖσθαι διδάσκουσα. Ἡ δὲ ἀγάπη τούτων ἐστὶ συμπλήρωσις, τὸ ἔσχατον ὄρεκτον ὅλον ὄλη περιπτυσσομένη, καὶ ταύταις τῆς ἐπ' αὐτὸ κινήσεως στάσις παρέχομένη, τοῦ πιστεῦειν εἶναι καὶ ἐλπίζειν παρέσεσθαι, τὸ ἀπολαύειν παρόντος δι' ἑαυτῆς ἀντεισάγουσα. Αὕτη μόνη, κυρίως εἰπεῖν, κατ' εἰκόνα τοῦ Κτίσαντος τὸν ἄνθρωπον ὄντα παράστησι, τῷ μὲν λόγῳ σοφῶς τὸ ἐφ' ἡμῖν ὑποτάσσουσα· τούτῳ δὲ τὸν λόγον οὐχ ὑποκλίνουσα· καὶ πείθουσα τὴν γνώμην κατὰ τὴν φύσιν πορεύεσθαι, μηδαμῶς πρὸς τὸν λόγον τῆς φύσεως στασιάζουσαν· καθ' ὃν ἅπαντες ὡσπερ μίαν φύσιν, οὕτω δὲ καὶ μίαν γνώμην καὶ θέλημα ἐν, Θεῷ καὶ ἀλλήλοις ἔχειν δυνάμεθα, οὐδεμίαν πρὸς Θεὸν καὶ ἀλλήλους διάστασιν ἔχοντες, ὅτ' ἂν τῷ νόμῳ τῆς χάριτος, δι' οὗ τὸν νόμον τῆς φύσεως γνωμικῶς ἀνακαινίζομεν, στοιχεῖον προαιρούμεθα. Ἀμήχανον γὰρ τοὺς μὴ πρότερον Θεῷ καθ' ὁμόνοιαν συναφθέντας, ἀλλήλοις συμβαίνειν δύνασθαι κατὰ τὴν γνώμην.

D Ἐπειδὴ γὰρ κατ' ἀρχὰς τὴν ἄνθρωπον ὁ ἀπατήσας διάβολος, δόλῳ κακούργως μεμτηχανημένῳ διὰ φιλαυτίας, καθ' ἡδονῆς προσβολὴν ἀπατήσας, Θεοῦ καὶ ἀλλήλων ἡμᾶς κατὰ τὴν γνώμην διέστησε, τό τε εὐθὲς διατρέψας, καὶ τὴν φύσιν κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον μερίσας, κατέτεμεν εἰς πολλὰς δόξας καὶ φαντασίας, καὶ τὴν ἐφ' ἑκάστῳ κακῷ μέθοδόν τε

⁶ I Cor. XIII, 8.

²⁰ ἀτιμίας. Apost. II Cor. VI, 8.

καὶ εὐρεσιν, τῷ χρόνῳ νόμον κατέστησε, ταῖς ἡμῶν A
 πρὸς τοῦτο δυνάμει συγχρησάμενος, καὶ πονηρὸν
 πρὸς διαμονὴν τοῦ κακοῦ τοῖς πᾶσιν ἐνθέμενος ἔρει-
 σμα, τὸ κατὰ τὴν γνώμην ἀσύμβατον· ἀφ' οὗ τὸν
 ἄνθρωπον ἅπαξ τῆς κατὰ φύσιν κινήσεως τραπήναι
 παρέπεισε, καὶ πρὸς τὸ κεκωλυμένον ἀπὸ τοῦ ἐπιτε-
 τραμμένου κινήσαι τὴν ὄρεξιν, καὶ τρία τὰ μέγιστα
 καὶ ἀρχαῖα κακὰ, καὶ πάσης ἀπλῶς εἰπεῖν κακίας
 γεννητικὰ ἑαυτῷ ὑποστήσασθαι· ἀγνοίαν, φημί, καὶ
 φιλαυτίαν, καὶ τυραννίδα, ἀλλήλων ἐξηρτημένας,
 καὶ δι' ἀλλήλων συνίσταμένας. Ἐκ γὰρ τῆς περὶ Θεοῦ
 ἀγνοίας, ἡ φιλαυτία. Ἐκ δὲ ταύτης, ἡ πρὸς τὸ συγγε-
 νές τυραννίς ἐστὶ· καὶ οὐδεὶς ἀντερεῖ λόγος· τῷ κατὰ
 παράχρησιν τρόπῳ τῶν οἰκείων δυνάμεων, λόγου τε
 καὶ ἐπιθυμίας καὶ θυμοῦ, ταύτας ὑποστησαμένων·
 δέον λόγῳ μὲν, ἀντὶ τῆς ἀγνοίας πρὸς τὸν Θεὸν διὰ B
 γνώσεως κατὰ ζήτησιν μονώτατον κινεῖσθαι· δι'
 ἐπιθυμίας δὲ, τοῦ τῆς φιλαυτίας πάθους καθαρὸν
 κατὰ πόθον πρὸς τὸν Θεὸν μόνον ἐλαύνεσθαι· καὶ
 τῷ θυμῷ τυραννίδος κεχωρισμένῳ, πρὸς τὸ Θεοῦ
 μόνου τυχεῖν ἀγωνίζεσθαι· καὶ τὴν ἐκ τούτων καὶ
 δι' ἦν ταῦτα, θεῖαν καὶ μακαρίαν ἀγάπην δημιουρ-
 γῆσαι, τὴν Θεῷ συνάπτουσαν τε, καὶ Θεὸν ἀποφαί-
 νουσαν τὸν φιλόθεον. Ἐπειδὴ ταῦτα κατὰ θέλησιν
 μὲν ἰδίαν τοῦ ἀνθρώπου, ἀπάτην δὲ τοῦ διαδόλου
 συμβέβηκε κακῶς περὶ τὸν ἄνθρωπον, ὁ τὴν φύσιν
 καὶ ποιήσας Θεός, καὶ ἀσθενήσασαν ὑπὸ κακίας σο-
 φῶς ἐξιώμενος, δι' ἀγάπην τὴν πρὸς ἡμᾶς, ἑαυτὸν
 ἐκένωσε μορφὴν δούλου λαβὼν, ἀτρέπτως ἑαυτῷ
 καθ' ὑπόστασιν ταύτην ἐνώσας, ὅλος καθ' ἡμᾶς ἐξ
 ἡμῶν δι' ἡμᾶς τοσοῦτον γενόμενος ἄνθρωπος, ὅσον C
 τοῦ μὴ Θεός εἶναι τοῖς ἀπίστοις ἐνομιζέτο· καίτοι
 τοσοῦτον ὑπάρχων Θεός, ὅσον τοῖς πιστοῖς ὁ ἀρρήτος
 τῆς εὐσεθείας καὶ ἀληθείας ὑποτίθεται λόγος, ἵνα κα-
 ταλύσῃ τὰ ἔργα τοῦ διαδόλου, καὶ τῇ φύσει ἀχράν-
 τους ἀποδοῦς τὰς δυνάμεις, πάλιν τῆς πρὸς αὐτὸν
 συναφείας, καὶ ἀλλήλους τῶν ἀνθρώπων, ἀνακαι-
 νίση τῆς ἀγάπης τὴν δύναμιν, τὴν τῆς φιλαυτίας
 ἀντίπαλον· τῆς πρώτης ἀμαρτίας ²¹, καὶ πρώτου
 γεννήματος τοῦ διαδόλου καὶ παθῶν τῶν μετ' αὐτὴν
 μητρὸς καὶ οὔσης καὶ γινωσκομένης· ἦν δι' ἀγάπης
 φανίσας ὁ ἑαυτὸν Θεοῦ παρασχόμενος ἄξιον, συν-
 ηφάνισεν αὐτῇ καὶ πάντα τὸν τῆς κακίας ὄχλον, βάσιν
 ἄλλην ἢ αἰτίαν τοῦ εἶναι μετὰ ταύτην οὐκ ἔχοντα.
 Οὐκέτι γὰρ οἶδεν ὁ τοιοῦτος ὑπερηφανίαν, τὸ γνώ-
 ρισμα τῆς ἀντιθέου οἰήσεως, τὸ σύνθετον κακὸν καὶ D
 ἀλλόκοτον. Ἀγνοεῖ δόξαν τὴν πίπτουσαν, καὶ ἑαυτῇ
 τοὺς κατ' αὐτὴν φουζωμένους καταβάλλουσαν. Μα-
 ραίνει φθόνον, τὸν τοὺς ἔχοντας πρῶτον δικαίως μα-
 ραίνοντα, δι' εὐνοίας ἐκουσίου τοῦ συγγενεῖς οἰκειού-
 μενος· θυμὸν τε καὶ μαιφονίαν καὶ ὀργὴν καὶ δόλον
 καὶ ὑπόχρισιν καὶ εἰρωγίαν καὶ μῆνιν καὶ πλεον-
 εξίαν, καὶ πάντα οἷς ὁ εἰς μεμέρισται ἄνθρωπος,
 συναπερίζωσε. Τῇ γὰρ φιλαυτίᾳ ὡς ἀρχῇ, καθὼς
 εἶπον, καὶ μητρὶ τῶν κακῶν ἀποτελεῖσθαι, πάντα τὰ
 ἐξ αὐτῆς τε καὶ μετ' αὐτὴν συναποτίλλεσθαι εἴωθεν·

ac modum mali cujusque inveniendi, tempori le-
 gem statuerat, eam in rem nostras sibi vires so-
 cias adhibens, pessimumque ad mali perennitatem
 fulcimentum, animorum discordiam cunctis inve-
 hens : qua videlicet omnino homini a motu natu-
 rali deflectendi auctor fuerat ; atque ab eo quod ei
 concessum erat, ad id quo illi interdictum, conver-
 tendi appetitum ; et ut sibi tria maxima ac antiqua
 mala, omnisque (ut summa dicam) vitii ac pravita-
 tis semina (ignorantiam scilicet, pravumque sui
 amorem ac tyrannidem) ascisceret ; quæ nimirum
 ex se mutuo pendeant aliaque aliorum ope consi-
 stant. Sui enim ille pravus amor (φιλαυτίαν dicunt)
 ex Dei ignorantia est ; exque illo tyrannis (iniqua
 scilicet vis) erga generis necessitudine conjunctos
 B (resque extra controversiam est), quo nempe sibi
 ille suarum virium abusu (rationis scilicet, cupidita-
 tis et iræ) hæc sibi vitia conderet ; cum par esset,
 ut pro ignorantia, rationis incitatione, per scientiam
 in Deum unice singularem, quærendo move-
 retur ; cupiditate autem, pravi illius amoris affe-
 ctione purus, in solum **222** Deum desiderio ferre-
 tur ; ac demum iræ vi nihil tyrannicum habentis
 aut iniquæ vis, Deum solum assequi niteretur ; di-
 vinamque ac beatam, ex his, ac cujus illa gratia,
 charitatem, tum Deo copulantem, tum eum qui re-
 ligiosus ac pius Dei cultor sit, deum efficientem
 sibi conflaret. Quod itaque propria quidem homi-
 nis voluntate, at diaboli tamen erga hominem
 fraude, hæc male acciderant ; naturæ ipse conditor,
 C Deus, ac qui vitio laborantem sapienter sanat (quæ
 ejus erga nos charitas est ac dilectio) *seipsum exi-
 nanivit formam servi accipiens* ¹, eamque sibi immu-
 tabiliter in persona uniens, totus nostro more ex
 nobis propter nos usque adeo factus est homo, ut
 incredulis nec Deus esse putaretur ; tantumque
 nihilominus ipse Deus existens, quantum arcana
 pietatis veraque doctrina fidelibus documento tra-
 dit : ut nempe diaboli dissolveret opera, illibatas-
 que reponens naturæ vires, qua cum ipso copula-
 mur, aliique aliis homines societate jungimur,
 charitatis vim, pravi sui amoris (φιλαυτίας scili-
 cet) æmulam instauraret : primi nimirum peccati,
 primique diaboli germinis, ac qui vitiorum affe-
 ctuumque ipsum sequentium, parens sit atque
 D noscatur : quo nimirum charitatis vi e medio sub-
 lato, qui se dignum Deo exhibuit, omnem pariter
 vitiorum turbam submovit atque delevit ; quibus
 deinceps fundamentum aliud, ac causa qua consi-
 stant desit. Qui enim talis evasit, haud amplius
 superbiam novit, impiæ Deo adversantis arrogantia
 notam ; compositum illud malum atque absonum.
 Ignorat caducam gloriam, et quæ ea inflatos pari
 secum casu elidit. Livorem conficit atque macerat,
 qui ipso laborantes merito primo conficiat ma-
 ceretque, animi benevolentia concilians sibique

¹ Philipp. II, 7.

²¹ Marg. φιλαυτίας δηλονότι.

addicens, quos generis necessitudo consociat; unaque iram, sanguinariam mentem, irascentiam, dolum, simulationem, derisionem, rancorem, avaritiam; quidquid denique ejus generis est quibus homo unus cum esset, partibus scissus est, radicitus evellit. Pravo enim sui amore, velut origine ac parente, uti dicebam, evulso, quæ ex ipso sunt atque sequuntur vitia reliqua, pariter evelli habent; quippe cum illo sublato, nullum prorsus vitii genus, aut vestigium possit consistere; vicissimque omne virtutis genus proclive inducatur, complens charitatis vim; quæ nimirum **223** ea colligat, quæ divisa sunt, atque in unam rationem modumque rursus hominem condant, omnem in omnibus voluntate inductam inæqualitatem ac distinctionem exæquans atque complanans; convenientique ratione ad laudabilem eam inæqualitatem provehens, qua quisque animi proposito tantumdem ad se proximum trahit, sibi que honore anteponit, quantum prius ex animo repellere, eique præcellere, gliscebat; seque ipsum a seipso sponte propter eam absolvit atque dimittit, discessionem ac divortio ab iis tum rationibus tum proprietatibus, quæ per voluntatem ac rationis arbitrio privatim illis inesse intelligebantur; inque unam simplicitatem (ut sic loquar) colligitur, qua nemo usquam est aliquid a communi divisus, sed singuli singulis, omnesque omnibus, ac Deo magis quam inter se invicem, unus existunt, quibus una per seipsos ejus quod est esse ratio, cum natura tum voluntate animique sententia, singularissima præluceat, ac qui in ea intelligitur, Deus; quocum una intelligi, et ad quem ut auctorem ac opificem referri habet, ejus quod est esse rerum ratio, dum tamen sincera ac illibata, omni a nobis diligentia custodiatur, prudentique studio ac opera; virtutum cultu, eorumque laborum, qui eis comites sunt, functione, ab eis depurgata perturbationibus atque vitiis, quæ adversus eam tumultuantur.

Id forte magnus ille Abraham cum implevisset, seque ipsum ejus quod est esse rationi naturæ, aut sibi ipse rationem restituisset; indeque tum Deo redditus esset, tum ipse Deum recepisset (utrumque enim dicatur, quandoquidem etiam in utroque veritas consideratur), humana Deum specie videre meruit ac suscipere⁶, perfecta per naturam ex humanitatis studio ratione una hospitem ac contubernalem; ad quem provexit ac evectus est, eorumque rerum, quæ divisæ ac dividuæ sunt, explosa proprietate, nullum jam præter se alium, a seque distinctum, reputans hominum, sed velut omnes unum, ac quasi unum omnes cognoscens; nempe non eam quæ voluntate animique sententia est, circa quam divortium contingit ac divisio, quandiu ei cum natura non convenit; sed quæ naturæ, circa quam exacta nihilque evarians similitudo est, singularissimam rationem spectans; quacum Deum elucere ac apparere omnino compertum est, ac per quam **224** ut bonus manifestari sustinet, sibi ipse asciscens quæ ipso auctore condita sunt; cum alioqui ipsum ex seipso Deum, uti est, creatura non possit cognoscere. Neque enim, ut par est, fieri

ἔπειδὴ ταύτης μὴ οὐσίας, οὐδὲν οὐδαμῶς τὸ παράπαν κακίας εἶδος, ἢ ἴχνος ὑφίστασθαι δύναται· πάντα δὲ τὰ τῆς ἀρετῆς εἶδη ἀντεισάγεσθαι, τὰ συμπληροῦντα τῆς ἀγάπης τὴν δύναμιν, τὴν τὰ μεμερισμένα συνάγουσαν, καὶ πρὸς ἓνα καὶ λόγον καὶ τρόπον πάλιν δημιουργοῦσαν τὸν ἄνθρωπον, καὶ πᾶσαν τὴν ἐν πᾶσι κατὰ τὴν γνώμην ἀνισότητά τε καὶ διαφορὰν ἐξισοῦσάν τε καὶ ὁμαλίζουσαν· καὶ εἰς τὴν ἐπαινετὴν ἀνισότητα δεόντως προβιβάζουσαν, ἐκάστου δηλονότι τοσοῦτον πρὸς ἑαυτὸν κατὰ πρόθεσιν ἐφελκομένου τὸν πέλας, καὶ ἑαυτοῦ προτιμῶντος, ὅσον τὸ πρὶν αὐτὸν ἀπεῶσαι, καὶ προύχειν πρόθυμος ἦν· καὶ ἑαυτὸν ἐκουσίως ἑαυτοῦ δι' αὐτὴν ἀπολύοντος, τῷ χωρισμῷ τῶν ἰδικῶς κατὰ τὴν γνώμην ἐπ' αὐτῷ νοουμένων λόγων τε καὶ ἰδιωμάτων·

καὶ πρὸς μίαν ἀπλότητά τε καὶ ταυτότητα συναγομένου, καθ' ἣν οὐδεὶς οὐδαμῶς ἐστὶν οὐδὲν τοῦ κοινοῦ διωρισμένος, ἀλλ' ἕκαστος ἐκάστῳ, καὶ πᾶσιν ἅπαντες, καὶ Θεῷ μᾶλλον ἢ ἀλλήλοις, εἰς καθεστῆκασιν, τὸν ἓνα δι' ἑαυτῶν τοῦ εἶναι λόγον, καὶ φύσει καὶ γνώμῃ μονότατον, προφαινόμενον ἔχοντες· καὶ τὸν ἐν τούτῳ νοούμενον Θεόν· ὃ συνθεωρεῖσθαι, καὶ πρὸς ὃν ἀναβιβάζεσθαι, ὡς αἴτιον καὶ ποιητὴν, ὁ τοῦ εἶναι τῶν ἔντων λόγος, ἀχραιφνῆς μὲν τοῖς καὶ ἀχραντὸς διὰ πάσης προσοχῆς ὑφ' ἡμῶν φυλαττόμενος πέφυκεν, καὶ κατ' ἔμφρονα σπουδὴν δι' ἀρετῶν καὶ τῶν ταύταις παρεπομένων πόνων, τῶν πρὸς αὐτὸν στασιαζόντων παθῶν ἀποκαθαίρομενος.

Ὅπερ τυχὸν ἐκεῖνος ὁ μέγας Ἀβραὰμ κατορθώσας, καὶ ἑαυτὸν τῷ τοῦ εἶναι λόγῳ τῆς φύσεως, ἢ ἑαυτῷ τὸν λόγον ἀποκαταστήσας, καὶ διὰ τούτου ἀποδοθεὶς τε τῷ Θεῷ, καὶ τὸν Θεὸν ἀπολαθῶν· λέγέσθω καὶ ἄμφω, ἐπειδὴ καὶ ἐπ' ἀμφοῖν τὸ ἀληθὲς θεωρεῖται· ὡς ἄνθρωπον τὸν Θεὸν ἰδεῖν ἤξιώθη, καὶ ὑποδέξασθαι, τελείῳ τῷ κατὰ φύσιν διὰ φιλανθρωπίας λόγῳ συνένδημον· πρὸς ὃν ἀνῆχθη, τῶν μεμερισμένων καὶ μεριστῶν ἀφείς τὴν ἰδιότητα, μήκέτι ἄλλον παρ' ἑαυτὸν ἕτερον ἠγούμενος ἄνθρωπον, ἀλλ' ὡς πάντας τὸν ἓνα, καὶ ὡς ἓνα τοὺς πάντας γινώσκων· οὐ τὸν τῆς γνώμης δηλονότι, περὶ ἣν ἡ στάσις ἐστὶ, καὶ ἡ διαίρεσις, ἕως μὲν πρὸς τὴν φύσιν ἀσύμβστος· ἀλλὰ τὸν τῆς φύσεως, περὶ ἣν τὸ ἀπαράλλαχτον ἔστηκε, μονώτατον λόγον σκοπούμενος, ὃ συναμφαίνεσθαι πάντως τὸν Θεὸν ἐπιστάμεθα, καὶ δι' οὗ δηλωῦσθαι ὡς ἀγαθὸς ἀνέχεται, τὰ ἰδιοικειούμενος κτίσματα· ἐπειδὴ αὐτὸν ἐξ ἑαυτοῦ, ὡς ἐστι γινῶναι τὸν Θεὸν ἢ κτίσις οὐ δύναται. Οὕτε γὰρ οἶόν τε ἦν κατὰ τὸ εἶκος πρὸς τὸν ἀπλοῦν τε καὶ ταυτὸν συναχθῆναι, τὸν μὴ ταυτὸν ἑαυτῷ γενόμενον καὶ ἀπλοῦν, ἀλλ' ἔτι πολλοῖς κατὰ τὴν γνώμην πρὸς τὴν φύσιν διαιρούμενον μέρεσι, εἰ μὴ πρότερον διὰ φιλο-

⁶ Gen. xviii, 1 seqq.

ανθρωπίας τῆ φύσει τὴν γνώμην συνάψας, ἕνα ἐπ' ἀμφοῖν λόγον εἰρηλικόν τε καὶ ἀστασίαστον, καὶ πρὸς οὐδὲν οὐδαμῶς ἄλλο προηγουμένως τῶν μετὰ Θεὸν κινούμενον ἐδειξε· καθ' ὃν ἄτμητος καὶ ἀδιαίρετος μένει ἡ φύσις ἐν τοῖς τοῦτο λαβοῦσι τὸ χάρισμα· ταῖς τῶν πολλῶν γνωμικαῖς ἐτερότησιν οὐ συνδιατεμνομένη. Οὐκέτι γὰρ πρὸς τόνδε καὶ τόνδε ἄλλοι καὶ ἄλλοι γινόμενοι τὴν φύσιν μερίζουσιν, ἀλλ' οἱ αὐτοὶ πρὸς τοὺς αὐτοὺς διαμένουσι, μὴ σκοποῦντες τὸ ἐφ' ἑκάστῳ κατὰ τὴν γνώμην ἴδιον, καθὸ μεμερισται τὰ μεμερισμένα, ἀλλὰ τὸ ἐν πᾶσι κατὰ τὴν φύσιν κοινὸν καὶ ἀμέριστον, καθὸ τὰ μεμερισμένα συνάγεται· τῶν μεριστῶν οὐδὲν ἑαυτῷ συνεπαγόμενον, καὶ δι' οὗ τοῖς ἔχουσιν ὁ Θεὸς ἐμφανίζεται, κατὰ τὴν ιδιότητα τῆς ἀρετῆς ἑκάστου διὰ φιλανθρωπίαν μορφοῦμενος, καὶ ἐξ αὐτῆς ὀνομασθῆναι καταδεχόμενος. Ἔργον γὰρ τῆς ἀγάπης τελειότατον, καὶ τῆς κατ' αὐτὴν ἐνεργείας πέρας, δι' ἀντιδόσεως σχετικῆς τῶν κατ' αὐτὴν συνημμένων ἀλλήλοις ἐμπρέπειν τὰ ιδιώματα παρασκευάζειν, καὶ τὰς κλήσεις· καὶ Θεὸν μὲν τὸν ἀνθρωπὸν ποιεῖν, ἀνθρωπὸν δὲ τὸν Θεὸν χρηματίζειν καὶ φαίνεσθαι, διὰ τὴν μίαν καὶ ἀπαράλλακτον ἀμφοτέρων κατὰ τὸ θέλημα βούλησιν τε καὶ κίνησιν, ὡς ἐπὶ τε τοῦ Ἀβραάμ, καὶ τῶν λοιπῶν ἀγίων εὐρίσκομεν. Καὶ τοῦτο ἴσως ἐστὶ, τὸ ἐκ προσώπου τοῦ Θεοῦ εἰρημένον· Ἐν χειρὶ προφητῶν ὁμοιώθη· ἡ τοῦ Θεοῦ πρὸς ἕκαστον, ἐκ τῆς ἐνοούσης κατὰ πρᾶξιν ἀρετῆς ἑκάστῳ διὰ πολλὴν φιλανθρωπίαν μορφοποιία. Χεὶρ γὰρ παντὸς δικαίου, ἡ κατ' ἀρετὴν αὐτοῦ πρᾶξις ἐστὶν· ἐν ἣ καὶ δι' ἧς ὁ Θεὸς τὴν πρὸς ἀνθρώπους ὁμοίωσιν δέχεται.

Ob unam per omnia similem et invariabilem amborum voluntatem motusque incitationem; uti in Abrahamo aliisque sanctis invenimus. Idque forte sit, quod ex Dei persona scriptum est: *In manibus prophetarum assimilatus sum*^b; quod nempe Deus cum singulis, ex virtute quæ cuique per actionem inest, per summam humanitatem ac bonitatem formetur. Cujusque enim justis manus, ejus actio est qua virtutem colit, eaque nitet qua et Deus, ac ejus ratione similis esse hominibus admittit.

Μέγα οὖν ἀγαθὸν ἡ ἀγάπη, καὶ τῶν ἀγαθῶν τὸ πρῶτον καὶ ἐξαιρετικὸν ἀγαθὸν, ὡς Θεὸν καὶ ἀνθρώπους δι' ἑαυτῆς περὶ τὸν αὐτὴν ἔχοντα συνάπτουσα, καὶ ὡς ἀνθρωπὸν τὸν ποιητὴν τῶν ἀνθρώπων φανῆναι παρασκευάζουσα, διὰ τὴν τοῦ θεομένου πρὸς τὸν Θεὸν κατὰ τὸ ἀγαθὸν ὡς ἐφικτὸν ἀνθρώπῳ ἀπαρραλλασίαν· ἣν ἐνεργεῖν ὑπολαμβάνω, τὸ ἀγαπῆσαι Κύριον τὸν Θεὸν ἐξ ὅλης τῆς καρδίας καὶ ψυχῆς καὶ δυνάμεως, καὶ τὸν πλησίον ὡς ἑαυτὸν. Ὅπερ ἐστὶν, ἕνα ὡς ἐν ὄρω περιλαβῶν εἶπω, ἡ καθ' ὅλου πρὸς τὸ πρῶτον ἀγαθὸν μετὰ τῆς ὅλης τοῦ ὅλου κατὰ τὴν φύσιν γένους προνοίας ἐνδιάθετος σχέσις· μεθ' ἣν πρὸς οὐδὲν ἀνώτερόν ἐστιν ἀναθιθασθῆναι τὸν φιλόθεον ἀνθρωπὸν, πάντων αὐτῷ διαδοθέντων τῶν κατ' εὐσέδειαν τρόπων· ἣν ἀγάπην καὶ οἶδαμεν καὶ ὀνομάζομεν, οὐκ ἄλλην καὶ ἄλλην μεμερισμένως Θεῷ καὶ τῷ πλησίῳ προσνέμοντες, ἀλλὰ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ὅλην· Θεῷ μὲν ὀφειλομένην, ἀνθρώπους δὲ ἀλλήλοις ἐπισυνάπτουσαν. Ἐνέργεια γὰρ καὶ ἀπόδειξις σαφῆς τῆς πρὸς τὸν Θεὸν τελείας ἀγάπης ἐστὶν, ἡ γνησία δι' εὐνοίας ἐκουσίῳ πρὸς τὸν πλησίον διά-

A poterat, ut in eum qui simplex idemque ipse est, colligeretur, qui non secum ipse idem simplexque evasisset, sed adhuc voluntate animique sententia, multis partibus a natura divisus esset; nisi prius humanitatis cultu copulata naturæ voluntate, unam in utrisque pacatissimam nihilque tumultuantem (ejusmodi scilicet, ut nullo modo ad aliud quidpiam eorum quæ a Deo secunda sunt, ex instituto, idque ipsum agens, moveretur) rationem ostendisset; qua utique natura indivisa nullisque partibus scissa (nulla scilicet voluntatum diversitate divisa) in illis manet, qui munus illud consecuti sunt (neque enim jam, quasi alii alii que cum hoc illove existant, naturam partibus scindunt, sed iidem cum iisdem perseverant; qui nimirum, non quod in singulis per arbitrii facultatem ac voluntatem propriam est attendant; quo partibus scinduntur quæ scissa sunt; sed quod in omnibus natura commune ac indivisum est; quo divisa colliguntur et adunantur, nihil scilicet secum ipse inferens eorum quæ divisa sunt); quaque adeo Deus, iis qui ea præditi sint se conspicuum facit, pro cujusque virtutis proprietate, per summam clementiam ac humanitatem semet ipse informans, nec ab ea nuncupari abnuens. Charitatis enim opus id perfectissimum, ejusque operationis atque vis in eo positus terminus, ut per reciprocam habitudinis attributionem, rerum ea copulatarum proprietates atque nomina per eam vicissim convenient; sic nimirum ut et homo deus fiat, et Deus homo existat appareatque,

Ob unam per omnia similem et invariabilem amborum voluntatem motusque incitationem; uti in Abrahamo aliisque sanctis invenimus. Idque forte sit, quod ex Dei persona scriptum est: *In manibus prophetarum assimilatus sum*^b; quod nempe Deus cum singulis, ex virtute quæ cuique per actionem inest, per summam humanitatem ac bonitatem formetur. Cujusque enim justis manus, ejus actio est qua virtutem colit, eaque nitet qua et Deus, ac ejus ratione similis esse hominibus admittit.

Ingens itaque bonum est charitas; interque bonum primum ac eximium bonum, ut quæ Deum et homines **225** circa eum qui ea præditus sit, jungat, ac hominem velut hominum conditorem videri faciat; ob eam scilicet, pro boni ratione, ejus qui deificatur, summam cum Deo, quantum homini concessum est, similitudinem; quam per hoc præstari existimo, quod Dominus Deus ex toto corde et animo et fortitudine diligatur; et proximus sicut ipse qui diligitⁱ. Quod est, ut velut sub definitione complectar, universalis in primum bonum, cum universa universi generis secundum naturam providentia, animis insita affectio; ultra quam nihil sublimius est, quo vir religiosus ac Dei cultor provehi queat; modis omnibus, qui ad pietatem ducunt ejusque rationis sunt, illi superatis. Hanc charitatem et novimus et nuncupamus; non quam aliam aliamque divisione sectam Deo atque proximo tribuamus, sed unam eandemque totam; Deo quidem obstrictam, sed quæ homines alios aliis præterea jungat. Vis enim, aperta que per-

^b Osce xii, 10. ⁱ Deut. vi, 5

fectæ in Deum charitatis probatio, vera est ac sincera per benevolentiae spontaneum specimen, animi in proximum affectio. *Qui enim non diligit fratrem suum, quem videt, inquit divinus Joannes apostolus, Deum, quem non videt, non potest diligere* ⁱ. Hæc veritatis via ^k, quam se nuncupans Dei Verbum, in ea ambulantes ab omnis generis vitiorum labe mundatos, Deo ac Patri repræsentat atque adhibet. Hæc est janua ^l, per quam si quis introierit, intra ipsa Sancta sanctorum penetrat, inaccessibleis decoris sanctæ ac regiæ Trinitatis dignus spectator fieri promeretur. Hæc est vitis vera, in quam si quis insertus radices firmiter egerit, hoc consequetur, ut diviniæ compos pinguedinis fiat ^m. Hujus gratia legalis omnis et prophetica, atque adeo evangelica doctrina, et data et promulgata est; ut nempe arcanorum bonorum cupiditate concepta, quod ita desiderio incitatur, moribus probaremus; tantum fictoris ergo, cujus desiderio tenemur, figmentum honorantes atque colentes; quantum fictori adlubet exigitque naturæ ratio, pares omnibus honoris partes sanciens, omnemque in quolibet ex præsumpta opinione apparentem inæqualitatem, a natura amputans; sibique omnes secundum unam identitatis (ut sic loquar) vim concludens.

Ob hanc ipse naturæ auctor (rem sane tremendam et auditionem!) humanam naturam induit, quam sibi ipse immutabiliter **226** in persona copulavit, ut quod ferebatur eratque instabilis, sisteret, atque ad se eam colligeret, secum ipsam collectam, ac quæ nullum cum illo, ac secum ipsa, voluntatis sententia ac arbitrio, discrimen haberet; viamque charitatis inclytam propalaret (ejus, inquam, quæ divina re ipsa sit et deifica, atque ad Deum ducens; quin et dicatur, quæ et Deus existat ⁿ; quam jam initio pravi sui amoris spinæ operuerant ^o), susceptisque nostri causa passionibus, in se ipse velut delineans, impedimentis omnibus liberam eam præstaret; qui in ea erant lapides per discipulos suos projiciens, juxta ac ipse olim jam in prophetis prænuntiaverat dicens ^p: *Et lapides de via projicite*; apteque suaderet operæ pretium esse, ut sic ipsum, alique alios colamus ac diligamus, quemadmodum ipse priore exemplo ostenderat, nostri causa pati ac mori suslinens. Propter hanc sancti omnes peccato jugiter resisterunt, ejus, quam agimus, vitæ nullam rationem habentes; variaque mortis genera pertulerunt, ut ad seipsos Deumque a mundo colligerentur, naturæque scissuras ipsi in se committerent. Hæc vera ac inculcata fidelium divina sapientia est, cujus finis bonum est ac veritas; quippe cum bonum humanitas sit; verumque, fidei pietas ac religiositas; charitatis scilicet notæ propriæ ac insignia; ut quæ Deo aliosque aliis homines jungat, ac idcirco bonorum perennitatem firmam extraque casus aleam habeat.

Divinæ hujus beatæque viæ, vos quoque bene-

ⁱ I Joan. iv, 20. ^k Joan. xiv, 6. ^l Joan. x, 9.
^m Prov. xxiv, 31. ^p Isa. lxii, 10.

A θεσις. Ὁ γὰρ μὴ ἀγαπῶν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ ὃν ἑώρακε, φησὶν ὁ θεὸς ἀπόστολος Ἰωάννης, τὸν θεὸν ὃν οὐχ ἑώρακεν, οὐ δύναται ἀγαπῆσαι. Αὕτη ἐστὶν, ἡ τῆς ἀληθείας ὁδὸς, ἣν ἑαυτὸν ὀνομάσας ὁ τοῦ θεοῦ λόγος, τοὺς ἐν αὐτῇ ὀδεύοντας τῷ θεῷ καὶ Πατρὶ καθαρὸς παντοίων γενομένους παθῶν παρίστησιν. Αὕτη ἐστὶν ἡ θύρα, δι' ἧς ὁ εἰσερχόμενος εἰς τὰ Ἅγια γίνεται τῶν ἀγίων, καὶ τοῦ ἀπροσίτου κάλλους τῆς ἀγίας καὶ βασιλικῆς Τριάδος θεατῆς γενέσθαι καθίσταται ἄξιος. Αὕτη ἐστὶν ἡ ἀμπελος ἡ ἀληθινή, ἐν ἣ ὁ παγίως ἑαυτὸν ἐνριζώσας, θείας καταξιούται μέτοχος γενέσθαι ποιότητος. Διὰ ταύτην πᾶσα νομικὴ τε καὶ προφητικὴ καὶ εὐαγγελικὴ, καὶ ἔστι, καὶ ἐκδέδοται διδασκαλία, ἵνα τῶν ἀβρόχτων ἐπιθυμίαν λαβόντες ἀγαθῶν, τοῖς τρόποις τὸν πόθον πιστώσωμεν· τοσοῦτον διὰ τὸν πηθούμενον πλάστην τὸ πλάσμα τιμήσαντες, ὅσον τῷ πλάστῃ παρίσταται, καὶ ὁ τῆς φύσεως ἀπαιτεῖ λόγος, νομοθετῶν τὸ ἰσότιμον, καὶ πᾶσαν τὴν περὶ ἕκαστον φαινομένην κατὰ πρόληψιν ἀνισότητά περιπέμνων τῆς φύσεως· καὶ ἑαυτῷ τοὺς πάντας κατὰ μίαν ταυτότητος δύναμιν περιχλεῖων.

Διὰ ταύτην, αὐτὸς ὁ τῆς φύσεως ποιητῆς· τὸ φρικτὸν ὄντως καὶ πρᾶγμα καὶ ἄκουσμα ἰσὴν φύσιν ἐνδύεται τὴν ἡμετέραν, ἐνώσας ταύτην ἀτρέπτως ἑαυτῷ καθ' ὑπόστασιν, ἵνα στήσῃ τοῦ φέρεσθαι, καὶ πρὸς ἑαυτὸν συναγάγῃ, καθ' ἑαυτὴν συναχθεῖσαν, καὶ μηδὲν ἔχουσαν πρὸς αὐτὸν, ἢ ἑαυτὴν κατὰ τὴν γνώμην διάφορον· καὶ φανεράν καταστήσῃ τὴν πανένδοξον τῆς ἀγάπης ὁδόν, τῆς θείας ὄντως καὶ θεοποιου, καὶ πρὸς θεὸν ἀγούσης· εἰρήσθω δὲ ὅτι καὶ θεὸς ὑπαρχούσης, ἣν αἱ ἄκανθαι κατ' ἀρχὰς τῆς φιλαυτίας ἐκάλυψαν· καὶ τοῖς ὑπὲρ ἡμῶν παθήμασιν ἐν ἑαυτῷ προτυπώσας, καθαρὰν κωλυμάτων τοῖς πᾶσι χαρίσθαι· τοὺς λίθους τοὺς ἐν αὐτῇ διὰ τῶν αὐτοῦ μαθητῶν διαβρίψας, ὡς αὐτὸς ἐν τοῖς προφήταις προανεφώνησεν, εἰπὼν, *Καὶ τοὺς λίθους ἐκ τῆς ὁδοῦ διαβρίψατε*· καὶ πείσῃ δεόντως ἡμᾶς ἑαυτοῦ τε καὶ ἀλλήλων τοσοῦτον ἀντέχεσθαι, ὅσον αὐτὸς δι' ἑαυτοῦ προλαβὼν ἐπεδείξατο, ὑπὲρ ἡμῶν παθεῖν ἀνασχόμενος. Διὰ ταύτην πάντες οἱ ἅγιοι μέχρι παντὸς πρὸς τὴν ἁμαρτίαν ἀντικατέστησαν, τῆς παρουσίας ζωῆς οὐδένα λόγον ποιησάμενοι, καὶ τοὺς πολυειδεῖς τοῦ θανάτου τρόπους ὑπέστησαν, ἵνα πρὸς ἑαυτοὺς ἀπὸ τοῦ κόσμου, καὶ τὸν θεὸν συναθῶσι, καὶ τὰ τῆς φύσεως ἐφ' ἑαυτῶν ἐνώσωσι ῥήγματα. Αὕτη ἐστὶν ἡ ἀληθὴς καὶ ἀμώμητος τῶν πιστῶν θεοσοφία, ἧς τέλος τὸ ἀγαθὸν ἐστὶ καὶ ἡ ἀληθεια· εἴπερ ἀγαθὸν τὸ φιλόανθρωπον, καὶ ἀληθὲς, τὸ κατὰ πίστιν φιλόθεον· τὰ τῆς ἀγάπης γνωρίσματα· ὡς θεῷ καὶ ἀλλήλοις τοὺς ἀνθρώπους συνάπτουσα, καὶ διὰ τοῦτο τῶν ἀγαθῶν τὴν διαμονὴν ἀδιάπτωτον ἔχουσα.

Ταύτης ἐρασταὶ γνησιώτατοι τῆς θείας καὶ μα-

ⁿ Joan. xv, 4; Rom. xi, 17. ^o I Joan. iv, 8.

καρίας ὁδοῦ, καὶ ὑμεῖς εὐλογημένοι γενόμενοι, πρὸς τὸ τέλος ἔλθειν ἀγῶνα καλὸν ἀγωνίσασθε, τῶν οἷς ἡ πρὸς τὸ πέρας ταύτης διάβασις γίνεται, κραταιῶς ἀντεχόμενοι· φιλανθρωπίας λέγω, φιλαδελφίας, φιλοξενίας, φιλοπτωχίας, συμπαιδείας, ἐλεημοσύνης, ταπεινώσεως, πραότητος, πραῦπαθείας, ὑπομονῆς, ἀοργησίας, μακροθυμίας, καρτερίας, χρηστότητος, ἀνοχῆς, εὐνοίας, εἰρήνης πρὸς πάντας· ἐξ ὧν ἡ δι' ὧν ἡ τῆς ἀγάπης χάρις δημιουργημένη, πρὸς τὸν Θεὸν ἄγει θεωρηθέντα τὸν δημιουργήσαντα ἄνθρωπον. Ἡ ἀγάπη γάρ, φησὶν ὁ θεῖος Ἀπόστολος, μᾶλλον δὲ ὁ δι' αὐτοῦ ταῦτα λαλήσας Χριστὸς, μακροθυμεῖ, χρηστεύεται, οὐ ζηλοῖ, οὐ περπερεύεται, οὐ φυσιοῦται, οὐκ ἀσχημονεῖ, οὐ ζητεῖ τὰ ἑαυτῆς, οὐ παροξύνεται, οὐ λογιζέται τὸ κακόν, οὐ χαίρει ἐπὶ τῇ ἀδικίᾳ, συγχαίρει δὲ τῇ ἀληθείᾳ· πάντα σιγῆται, πάντα πιστεύει, πάντα ἐλπίζει, πάντα ὑπομένει. Ἡ ἀγάπη οὐδέποτε πίπτει, ὡς Θεὸν ἔχουσα τὸν μόνον ἀδιάπτωτον καὶ ἀναλλοίωτον· καὶ τὸν κατ' αὐτὴν ζῶντα ἄνθρωπον τοιοῦτον ἀπεργαζομένη, ἵνα καὶ ὑμεῖς ἀποδεξάμενος εἴπη δι' Ἱερεμίου τοῦ προφήτου· Λέγω ὑμῖν, Αὕτη ἡ ὁδὸς τῶν προσταγμάτων μου, καὶ ὁ νόμος ὁ ὑπάρχων εἰς τὸν αἰῶνα. Πάντες οἱ κρατοῦντες αὐτὴν, εἰς ζωὴν καταστήσωσιν· οἱ δὲ καταλιπόντες αὐτὴν, ἀποθανοῦνται. Ἐπιλυβοῦ αὐτῆς, ὁ παῖς μου, καὶ ὀδυσσον πρὸς τὴν λάμψιν κατέναντι τοῦ φωτὸς αὐτῆς. Μὴ δῶς ἐτέρῳ τὴν δόξαν σου, καὶ τὰ συμφέροντά σοι, ἔθνη ἀλλοτρίῳ. Μακάριος εἶ, διὰ τὰ ἀρεστά τῷ Θεῷ σου, γνωστά σοί ἐστι, καὶ ἔμαθες ποῦ ἐστὶ φρόνησις, ποῦ ἐστὶν ἰσχὺς, ποῦ ἐστὶ συνέσις, ποῦ ἐστὶ μακροβίωσις καὶ ζωὴ. Ποῦ ἐστὶ φῶς ὀφθαλμῶν καὶ εἰρήνη, καὶ ἐπέσης τῆς ὁδοῦ, καὶ ὤφθη σοι πόρθωθεν. Διὰ τοῦτο ἀγάπησιν αἰωνίαν ἀγαπήσω σε, καὶ ἐλεήσω σε εἰς οἰκτεῖρημα, καὶ οἰκοδομήσω σε, καὶ οἰκοδομηθήσῃ καὶ ἐξελεύσῃ μετὰ συναγωγῆς εὐφραινομένων, ὅτι ἐπὶ ταῖς ὁδοῖς ἐστῆς καὶ κατενόησας, καὶ ἠρώτησας τρίβους Κυρίου αἰωνίους· καὶ εἶδες ποῦ ἐστὶν ἡ ὁδὸς ἡ ἀγαθὴ, καὶ ἐβάδισας ἐν αὐτῇ, καὶ εὗρες ἀγιασμόν τῇ ψυχῇ σου. Καὶ πάλιν διὰ Ἡσαίου· Ἐγὼ εἰμι Κύριος ὁ Θεός σου· δέδειχά σοι τοῦ εὑρεῖν τὴν ὁδὸν τῆς δικαιοσύνης, ἐν ᾗ πορεύσῃ ἐν αὐτῇ, καὶ ἤκουσας τῶν ἐντολῶν μου. Διὰ τοῦτο ἐγένετο ὡς ποταμὸς ἡ εἰρήνη σου, καὶ ἡ δικαιοσύνη σου ὡς κύμα θαλάσσης. Κἀγὼ δὲ ὁ τοῖς ὑμετέροις ἐπαγαλλόμενος ἀγαθοῖς, μετὰ τοῦ Θεοῦ λέγειν τολμήσω, παρὰ τοῦ μεγάλου λαθῶν Ἱερεμίου· Μακάριος εἶ, ὅτι ἐξεδύσω τὴν στολὴν τοῦ πένθους τῆς κακώσεώς σου· τὸν παλαιὸν φημι ἄνθρωπον, τὸν φθειρόμενον κατὰ τὰς ἐπιθυμίας τῆς ἀπάτης· καὶ ἐνεδύσω τὴν εὐπρέπειαν τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ δόξης εἰς τὸν αἰῶνα, τὸν νέον φημι ἄνθρωπον, τὸν ἐν πνεύματι κατὰ Χριστὸν κτιζόμενον κατ' εἰκόνα

A dicti, verissimi amatores effecti, contendite ut bonum certamen ad finem usque deducatis. Quibus finem charitatis nanciscimur, iis strenue diligentiam habete; nempe humanitati, fraterno amori, hospitalitati, pauperum curæ, miserationi, elemosynæ, humilitati, mansuetudini, lenitati, patientiæ, inirascentiæ, longanimitati, tolerantia, benignitati, sustinentiæ, benevolentia, paci ad omnes; ex quibus ac quibus conflata charitatis gratia, eum qui conflavit hominem Deo afflatum, indeum provehit. *Charitas enim, inquit divinus Apostolus, sive potius qui per eum hæc locutus est Christus, patiens est, benigna est, non æmulatur, non est pro-cax, non inflatur, non agit inhoneste, non quærit quæ sua sunt, non irritatur, non cogitat malum, non gaudet super iniquitate, congaudet autem* **227** *veritati; omnia suffert, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet. Charitas nunquam excidit* ^q; quæ nempe Deum habeat in quem unum nullus casus, nulla mutatio ac vicissitudo cadit; quique pie ac religiose viventem hominem, qualls ipse est sibi que proxime affinem, efficiat, ut et nos suscipiens Jeremiæ prophetæ verbis dicat: *Dico vobis: Hæc via mandatorum Dei, et lex, quæ est in æternum. Omnes qui tenent eam, ad vitam perveniunt; qui autem dereliquerint eam, morientur. Apprehende eam, fili mi, et ambula ad splendorem contra lumen ejus. Ne tradas alteri gloriam tuam, et quæ conferunt tibi, genti alienæ. Beatus es, quia quæ Deo placita sunt, manifesta sunt tibi* ^r. *Et didicisti ubi sit prudentia, ubi sit fortitudo, ubi sit intellectus, ubi sit longiturnitas vitæ et vita; ubi sit lumen oculorum et pax; descendistiquæ in viam, et apparui tibi de longe* ^s. *Ideirco dilectione perpetua diligam te, et miserebor tui in miseratione; et ædificabo te, et ædificaberis, et egredieris cum certu lætantium* ^t; *eo quod super vias steteris et cogitare-ris, et interrogaveris semitas Domini, quæ a sæculo; viderisque ubi est via bona, et ambulaveris in ea inven-nerisque purificationem animæ tuæ* ^u. *Rursus quoque per Isaiam: Ego sum Dominus Deus tuus: docui te ut invenires viam justitiæ, in qua ambulabis in ea; et audisti mandata mea. Propterea facta est sicut flumen pax tua, et justitia tua sicut gurges maris* ^v. *Sed et ego vestris exsultans bonis, cum Deo audens dicam, verba mutuatus magni Jeremiæ: Beatus es, eo quod exueris stolam luctus afflictionis tuæ, veterem scilicet hominem, qui corrumpitur secundum desideria erroris; et indueris te decore gloriæ, quæ a Deo est, in sempiternum; nempe novo homine, qui in spiritu secundum Christum creatus est, secundum imaginem ejus, qui creavit; et circumdederis te diptoidæ justitiæ, quæ a Deo; et imposueris mitram super caput tuum gloriæ Æternæ; solidis scilicet virtutum modis, certa que ac inoffensa sapientiæ ratione ornatus. Ideirco Deus ostendet universæ, quæ sub*

^q I Cor. xiii, 4-8. ^r Baruch iv, 1-4. ^s Baruch iii, 14. ^t Jerem. xxxi, 5, 4. ^u Jerem. vi, 16. ^v Isa, xlviii, 17, 18. ^w Baruch v, 1, 2; Ephes. iv, 23-25.

²² in sacro textu est βιβλιο; liber.

caelo est, splendorem tuum; et vocabit nomen tuum, Pax justitiæ, et gloria pietatis γ.

τῆ κεφαλῇ τὴν μίτρων τῆς δόξης τῆς αἰωνίου· τῷ τε βασιμῷ τρόπῳ τῶν ἀρετῶν, καὶ τῷ τῆς σοφίας ἀπταίστῳ λόγῳ κοσμούμενος. Διὰ τοῦτο δεῖξει ὁ Θεὸς τῇ ὑπ' οὐρανὸν πάσῃ τὴν σὴν λαμπρότητα, καὶ καλέσει τὸ ὄνομά σου *Εἰρήνη δικαιοσύνης, καὶ δύξα θεοσεβείας.*

His amplius verbis suppetit nihil, quo occultam animi affectionem sensumque **228** aperiam. Non enim tant s vestris illis bonis et ornamentis dignum aliquid habeo, quod Deo vobisque offeram; hoc duntaxat excepto, ut pro virili mea admirabundus suscipiam, ac præclara opera probem et laudem; hocque vobis nomine gratuler, quod per bona opera Deum vobis concilietis, ac per vos virtutis laudem concelebrem; perque virtutem quæ vos Deo conjungat, Deum collaudem. Unum quippe parque videatur, tum vos, tum virtutem, Deumque, ejus munere virtutis splendore fulgeatis, laudare: virtutem scilicet, quæ per gratiam vos Deo deum consecret; iis notis ablatis, quæ insigniant hominem; vobisque Deum, per inclinationem ac qua se nobis demisit, hominem faciat; assumptis divinis proprietatibus, quoad homini concessum est.

SCHOLIA.

1. Datur charitas loco legis et prophetarum: ex ea virtutum omnes rationes explicari, et ab ea uniformiter contineri.

2. Vide motum ex ratione, exque natura, ex quo a principio sponte homo motus est, nequisissimi consilio.

3. Beatæ charitatis opera, ut Deum cunctosque mortales circa eum qui illa præditus sit, qua nemo verbis explicare possit, ratione conjungat.

III. — Ejusdem ad eundem.

Acceptis vestræ in Domino dilectionis venerabilibus litteris, cum benedictione missa religiosissimis monachis venerabilis monasterii sancti ac gloriosi martyris Georgii, Deo gratias egi, pro vestra illa in id quod honestum est ac officii, alacritate; quod nimirum omni diligentia eorum quos paupertatis constringunt angustiarum, solventes vincula, a peccatorum vos vinculis exsolvistis; inque animum inducentes ut corpora alerentur, divina esca vestram ipsi animam enutristis; mihi que decerpentæ veræ contemplationis fructum auctores exstitistis. Cognovi enim apud memetipsum collectus, quidnam causæ sit, cur Deus mortales omnes misericordiam alios aliis præstare sanciverit, aut esse quibus præstetur: quod nempe nedum natura, sed et voluntate animique sententia alios aliis uniri volens, inque eam rem totum vere humanum genus impellens, salutaria nobis mandata clementissima **229** benignitate exaraverit: cum cæcus ille ac privatus hominum amor (φιλαυτία) prudentiaque, ipsos invicem legemque qua repellens, qua

γ Baruch, v, 1-4.

²²⁹ Virtus hic κατ' ἐξοχήν charitas est: quæ sic hominem deum Deumque hominem præstat.

Α τοῦ Κτίσαντος· καὶ περιεβάλου τὴν διπλοῖδα τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ δικαιοσύνης· καὶ ἐπέθου τῷ τε βασιμῷ τρόπῳ τῶν ἀρετῶν, καὶ τῷ τῆς σοφίας ἀπταίστῳ λόγῳ κοσμούμενος. Διὰ τοῦτο δεῖξει ὁ Θεὸς τῇ ὑπ' οὐρανὸν πάσῃ τὴν σὴν λαμπρότητα, καὶ καλέσει τὸ ὄνομά σου *Εἰρήνη δικαιοσύνης, καὶ δύξα θεοσεβείας.*

Τούτων ἐγὼ τῶν λόγων οὐδὲν πλέον πρὸς ἀπόδειξιν τῆς ἀφανοῦς κατὰ ψυχὴν διαθέσεως κέκτημαι· οὐ γὰρ ἔχω τι τῶν ὑμετέρων ἐπάξιον ἀγαθῶν, Θεῷ καὶ ὑμῖν προσενέγκαι, πλὴν τοῦ θαυμάζειν ὑμᾶς κατὰ δύναμιν, καὶ ἀποδέχεσθαι κατορθοῦντας, καὶ συνήδεσθαι, Θεὸν δι' ἔργων ἀγαθῶν ἰλεουμένοις· καὶ δι' ὑμῶν τὴν ἀρετὴν ἐπαινεῖν· καὶ διὰ τῆς ἀρετῆς ²³ τὸν Θεὸν ἀνυμνεῖν, τὴν ὑμᾶς τῷ Θεῷ συνάπτουσαν. Ὡς ταῦτόν μοι δοκεῖν εἶναι καὶ ἴσον, ὑμᾶς τε καὶ ἀρετὴν ἐπαινεῖσαι, καὶ Θεὸν ἀνυμνεῖσαι, τὸν χαρισάμενον ὑμῖν τῆς ἀρετῆς τὴν λαμπρότητα· τὴν ὑμᾶς μὲν Θεῷ κατὰ χάριν θεουργοῦσαν, τῇ ἀφαιρέσει τῶν ἀνθρωπίνων γνωρισμάτων· ὑμῖν δὲ τὸν Θεὸν κατὰ συγκατάβασιν ἀνθρωπίζουσαν, τῇ ἀναλήψει κατὰ τὸ ἐφικτὸν ἀνθρώπῳ τῶν θείων ἰδιωμάτων.

ΣΧΟΛΙΑ.

α'. Ὅτι δίδεται ἡ ἀγάπη ἀντὶ τοῦ νόμου καὶ τῶν προφητῶν· καὶ ὅτι ἐκ ταύτης πάντες οἱ λόγοι τῶν ἐγτολῶν ἐκδίδονται, καὶ ὑπὸ ταύτης μονοεῖδῶς περιέχονται.

β'. Ὅρα τὴν κατὰ λόγον καὶ φύσιν κίνησιν, ἐξ ἧς ἀπ' ἀρχῆς ἐκὼν ἐτρέπη ὁ ἄνθρωπος συμβουλία τοῦ πονηροῦ.

γ'. Τὰ τῆς ἀγάπης ἔργα τῆς μακαρίας, εἰς ἕν συνάπτειν ἀμφὶ τὸν κεκτημένον, Θεὸν βροτούς τε πάντας ἀρρήτῳ λόγῳ.

Γ'. — Τεῦ αὐτοῦ πρὸς τὸν αὐτόν.

Τὰ τίμια τῆς ὑμετέρας ἐν Κυρίῳ ποθεινότητος γράμματα δεξάμενος, μετὰ τῆς πεμφθείσης εὐλογίας τοῖς εὐλαβεστάτοις μοναχοῖς, τοῦ εὐαγοῦς μοναστηρίου τοῦ ἁγίου καὶ ἐνδόξου μάρτυρος Γεωργίου, τὴν χαρίστησα τῷ Θεῷ ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ ὑμῶν εἰς τὸ καλὸν προθυμίᾳ· ὅτι διὰ σπουδῆς τῶν πενίχ κατειλημμένων τοὺς δεσμοὺς λύσαντες, τῶν τῆς ἀμαρτίας ἑαυτοῦς δεσμῶν ἠλευθερώσατε· καὶ σώματα τρέψετε προθέμενοι, τὴν ἑαυτῶν ψυχὴν θείᾳ διεθρέψατε χάριτι, κάμολι δεδώκατε πρόφασιν θεωρίας ἀληθοῦς δρέψασθαι καρπὸν. Ἐγνων γὰρ καθ' ἑαυτὸν γενόμενος, ὅτου χάριν ὁ Θεὸς πάντας ἐλεεῖν καὶ ἐλεεῖσθαι χρῆν ὑπ' ἀλλήλων τοὺς ἀνθρώπους ἀπλῶς ἐνομοθέτησεν· ὅτι πρὸς τῇ φύσει καὶ τῇ γνώμῃ ἀλλήλοις ὑμᾶς ἐνώσαι βουλόμενος, καὶ πρὸς τοῦτο ἅπαν ὠθῶν ὡς ἀληθῶς τὸ ἀνθρώπινον, τὰς σωτηρίους φιλανθρώπως ἡμῖν ἐντολὰς διεχάραξεν· ἀλλ' ἡ τῶν ἀνθρώπων φιλαυτία καὶ σύνεσις [Fort. αἴσθησις], ἀλλήλους, καὶ τὸν νόμον, ἣ ἀπώσαμένη, ἣ σοφισαμένη, εἰς πολλὰς μοίρας τὴν μίαν φύσιν κατέτεμε· καὶ τὴν νῦν ἐπικρατοῦσαν αὐτῆς ἀναλήψιαν εἰσηγησαμένη,

αὐτὴν καθ' ἑαυτῆς τὴν φύσιν διὰ τῆς γνώμης ἐξ-
ώπλισε. Διὰ τοῦτο, πᾶς ὅστις σώφρονι λογισμῷ,
καὶ φρονήσεως εὐγενείᾳ ταύτην λῦσαι δεδύνηται τῆς
φύσεως τὴν ἀνωμαλίαν, ἑαυτὸν μὲν πρὸ τῶν ἄλλων
ἠλέησε, τὴν γνώμην κατὰ τὴν φύσιν δημιουργήσας· καὶ
θεῶν κατὰ τὴν γνώμην διὰ τὴν φύσιν προσχωρήσας· καὶ
δείξας ἐφ' ἑαυτὸν, τίς τοῦ κατ' εἰκόνα λόγου ὁ τρό-
πος· καὶ πῶς ἑαυτῷ ὁ Θεὸς πρεπόντως κατ' ἀρχάς,
ὁμοίαν τὴν ἡμετέραν φύσιν, καὶ τῆς ἰδίᾳς ἀγαθότη-
τος ἀρίδην ἀπεικόνισμα δημιουργήσας κατέστη-
σεν· αὐτὴν ἑαυτῇ κατὰ πάντα τὴν αὐτὴν· ἄμαχον,
εἰρηνικὴν, ἀστασίαστον, πρὸς τε Θεὸν, καὶ ἑαυτὴν
δι' ἀγάπης ἐσφιγμένην· καθ' ἣν Θεοῦ μὲν ἐφετῶς,
ἀλλήλων δὲ συμπαθῶς ἀντεχόμεθα. ἠλέησε δὲ καὶ
τοὺς ἐλεεῖσθαι ὀφειλοντας· οὐ μόνον αὐτοῖς ἐπαρχέ-
σας, ἀλλὰ καὶ διδάξας, πῶς κρυπτόμενος ὁ Θεὸς διὰ
τῶν ἀξίων ἐκφαίνεται· ὡς δύνασθαι κάκεινους λοι-
πὸν, τὴν περὶ αὐτοὺς αἰδουμένους τοῦ πέλας φιλαν-
θρωπίαν, ῥαδίως ταύτης ὡς Θεοῦ μεταποιεῖσθαι τῆς
χάριτος. Εἰ δέ τις τοῦτο ποιεῖν ἐκ τοῦ ἔχειν δυνάμε-
νος, τοὺς χρήζοντας ἀνθρώπους περιορᾷ, ἑαυτοῦ μὲν
ἐκείνους, ἑαυτὸν δὲ Θεοῦ εἰκότως ἀπορρήξας δειχθή-
σεται· ὡς τὴν φύσιν διὰ τὴν γνώμην ἀγνοήσας,
μᾶλλον δὲ ἑαυτοῦ διὰ τὴν γνώμην, τὰ τῇ φύσει προσ-
όντα ἀγαθὰ διαφθείρας. Ταῦτα μὲν ὅσοι τοῦ φιλαν-
θρώπου, τὸ ἀπηνὲς προείλαντο γνωμικῶς, καὶ τῶν
ὀβολῶν τὸ συγγενὲς, καὶ ὁμόφυλον ἀτιμότερον κρί-
νοντες, καὶ τῷ περὶ τὴν χρυσὸν ἡμέρω, τὰς πρὸς
ἑαυτοὺς τοῦ Θεοῦ εἰσόδους ἀποτερχίσαντες, ἐλεεινὸν
αὐτοῖ πάσχοντες ὑφ' ἑαυτῶν, τῶν κρειττόνων τὴν
ἐκπτώσιν· ἐκεῖνα δὲ ὅσοι τὰ τῆς φύσεως ῥήγματα
ἐνώσας σοφῶς σπουδάξουσιν, τῷ φιλαλλήλῳ τρόπῳ,
καὶ τοῦ συνεργῆσαι Θεῷ χάριν διὰ τῆς ἀγάπης, τὴν
τῶν ἄλλων ἀνθρώπων ὅσον τὸ ἐπ' αὐτοῖς κατὰ τὴν
γνώμην ταυτότητα, πάντων καταφρονοῦντες τῶν ἐπι-
γῆς, ὡς ἀληθεῖς τοῦ Θεοῦ διὰ τῶν ἔργων συνήγοροι.
Ὅπερ ποιῶντες ὁμεῖς, νῦν τε καὶ πρότερον ἀπε-
φάνθητε, ἡγαπημέγοι· παντὶ καὶ λόγῳ καὶ τρόπῳ,
καὶ σκορπισμῷ δεξιῶ τῶν προσόντων πᾶσιν ἑαυτοὺς
προθύμως καὶ ψυχῇ καὶ σώματι ἐπιμερίζοντες, καὶ
ταυτὸν οὔσαν δεικνύντες ἐφ' ἑαυτοὺς τῇ φύσει τὴν
γνώμην, καθ' ἣν μόνον πλεονεκτουμένην ὑπὸ τῆς
φύσεως, ὅτι ἐκεῖθεν λαβοῦσα ἔχει τῶν γενομένων τὰ
σπέρματα· μᾶλλον δὲ Θεοῦ (e), ἐξ οὗ καὶ τῇ φύσει
τῶν καλῶν αἱ δυνάμεις προκαταβέβληνται.

nunc pariter pridemque palam proditum est, qui omni et ratione et modo, solertique facultatum
impartitione, cunctis vos alacri promptaque voluntate, animo pariter ac corpore dividatis; idemque
in vobis voluntatem animique sententiam cum natura esse ostenderitis; hoc solum sibi primas
vindicante natura, quod voluntas eorum quæ præclara geruntur, inde nacta sit semina: seu potius a
Deo, ex quo, primo statim ortu inditæ naturæ sunt boni honestique vires ac facultates.

Διὸ πολλοῖς χαρίτων χεύμασι μεγαλοφυῶς θεόθεν

Idcirco multis gratiarum imbribus magnifice cœ-

NOTÆ.

(e) *Μᾶλλον δὲ Θεοῦ.* Non satis accurata hæc gratiæ videatur prædicatio, ut hoc solum in Deum reducantur virtutis opera, quod ipse vires ad ea natura indiderit; quæ ipsa inde supra voluntatem animique sententiam primas obtineat, quod non nisi ex naturæ illa bonitate, ea bona existat. His ipsis verbis haud illibens utatur Pelagius: sed Maxi-

mus naturam velit institutam cum gratuitis, ac qualis primo in Adamo creata fuit, ac nobis in Christo reparatur, cui præterea necessaria sint auxilia actualia, extra quæ nullæ sibi vires, vel naturales vel gratiæ sufficerent, ad præstandam virtutem; aut in ea perseverandum, sive illius arripendam arcem, quo Maximi omnia serio provocant.

litus irrigati, ubertim cum reliquis etiam reverentissimis religiosissimisque viris, quos dixi, humanitatis oleum affudistis, eoque jam ex penuria nutantem naturæ imbecillitatem fulcientes, invectam a paupertatis injuria ærumnam, pro eò ac licuit, ac quanta facultas, leniistis. Ne ergo egenos demerendi, præque in illos erogationis, finem ullum faciatis; quod nempe sic opes effundendo, indefectibilem nullaque injuria minuendam plenitudinem repositam habeatis. Id vero animo hilari, ut fidem in Deum, spemque et charitatem, certo astruatis: *Auferte colligationem, manusque protensionem [delectum] et verbum murmurationis*^z; uti quodam loco divinum perhibet oraculum; quod est, erogandum esse, non morosius disquirendum aut deliberandum. Consultationis enim morositati, omnino comes est pœnitudo; res plane molestior, quam si nec posita unquam gratia esset, aut facta doni collatio. Omnibus enim nobis exploratum, incompertum omnino esse, nec satis quemquam scire, quibus potissimum crimini vertendum, quod beneficium aut indigne, aut indignis præstetur; an scilicet iis, quorum est facultatis ut conferant, vel iis qui egent, ac quorum penuriæ debitum ut conferatur: sed ad futurum id tempus spectare, cum plane, quæ quantaque nostra sint, quove se modo habeant, pernosceretur; quod nempe sic Deo sapienter collibitum sit, ac pro bona voluntate decretum, ut quandiu vitam hanc mortalem agimus, iudiciorum ejus abyssus tegetetur. Ea re perspecta sapiens Parœmiastes^a nulla rationum pensitatione iudicique censura, etiam super aquam panem projici jussit, velut scilicet gurgite non detrahendum aut periturum; sed majori fructu atque proventu iis honesti causa impartiantur: reddente illis ac præmiante, velut in ipsius facta **231** gratiam, qui sibi ipse quæcunque alii in alios præstamus, arrogat acceptaque habet, Deus ac Salvator noster Christus. Cujus enim tanta humanitas fuit, ut præ illa pati pro nobis ac morte affici non abnuerit, quid non eis sponte efficiatur, qui ejus in nos humanitatis ac clementiæ imitatores exstiterint?

^z Isa. LVIII, 6. ^a Eccle. XI, 4.

NOTÆ.

(f) *Kal χειροτονίαν*. Vulg. proxime Hebr. et *desieris extendere digitos*; sive quasi ad rapinam mittere: nam et de uncis unguibus interpretantur, quibus aves rapaces in prædam involant, Jer. XII, 9. *Χειροτονίαν* τῶν LXX hic accipit Maximus, pro delectu, quo sibi quisque alios demerendos præsumit, alios negligit, qua discretione sibi ipse naturam scindit, et ab eleemosynæ et charitatis scopo longius abscedit. Tria ergo hic vitia insinuat, colligatio et catena, ipsa justitiæ violatæ injuria; electio seu delectus, quasi scilicet personarum acceptio; ac demum murmuratio orisque detractio. Longe a vero Nobil. hic *ordinationem*, τὴν χειροτονίαν reddit, nihilque ad mentem Scripturæ. Dicitur ordinatio in mysteriis usu ecclesiastico; quæ est sacrorum ministrorum manuum impositione consecratio et inauguratio, qualem ex Paulo habemus, non nuda suffragiorum collatione Calviniano ritu electio, uti incaute nimis expressit, qui abs me editam Gr. et Lat. Petri martyris Alexandrini illustrem vitam, haud ita pridem quasi compendio Gallice reddidit. Nam ubi auctor, *Reliquis omnibus*

A ἀρδευόμενοι, θαφιλῶς μετὰ πάντων καὶ τοῖς πρηνεργημένοις εὐλαθεστάτοις ἀνδράσι τῆς φιλανθρωπίας τὸν ἔλεον [τὸ ἔλαιον] ἐπεστάξατε· ὑπερείπαντες σαλευόμενον ἤδη ἐξ ἀπορίας τῆς φύσεως τὸ ἀσθενές, καὶ τὴν ἐκ πτωχείας ἐπιτριβείσαν αὐτοῖς κακευχίαν ἐνδεχομένως ὡς ἐνὴν λασάμενοι. Μὴ παύσηθε οὖν εὖ ποιοῦντες ἐνδεέσιν, ἵνα τῇ κενώσει τὸ πλῆσμιον ἀμείωτον ἔχητε. Ἐν ἰλαρότητι δὲ ψυχῆς, τὴν εἰς Θεὸν πίστιν τε καὶ ἐλπίδα καὶ ἀγάπην πιστούμενοι· Ἀνέχετε σύνδεσμον καὶ χειροτονίαν (f) καὶ ῥῆμα γογγυσμοῦ, καθά που τὸ θεῖόν φησι λόγιον· ὅπερ ἐστὶ περὶ τοῦ δεῖν διδόναι, καὶ μὴ διασκέπτεσθαι. Ὡς τὸ μεταμελεῖσθαι πάντως παρέπεται· πρᾶγμα, τοῦ μηδὲ πῶς ποιεῖν ὑπάρχον βαρύτερον. Ἴσμεν γὰρ ἅπαντες, ὅτι τῆς τοῦ ποιεῖν ἢ πάσχειν ἀναξιότητος, οὕτω ἀκριβῶς οὐδὲ οὐδαμῶς ἔγνω τίνας αἰτιασθαι χρεῖ· εἴτε τοὺς εὖ ποιεῖν δυναμένους, εἴτε τοὺς εὖ παθεῖν δεομένους· ἀλλὰ καιροῦ τοῦτο εἶναι τοῦ μέλλοντος· καθ' ὃ ποῖά τε καὶ ὅσα τὰ ἡμέτερα, καὶ ὅπως ἔχοντα τύχοι, γνωσθήσεται. Οὕτω τοῦ Θεοῦ σοφῶς εὐδοκήσαντος ἐν τῷ παρόντι καλυφθῆναι τῶν αὐτοῦ χριμάτων τὴν ἄβυσσον. Καὶ τοῦτο εἰδὼς ὁ σοφὸς Παροιμισιαστῆς, ἀσυλλογίστως τὸν ἄρτον καὶ καθ' ὕδατος ῥιπτεῖν παρεκέλευσατο· ὡς οὐ παρασυρησόμενον οὐδὲ ἀπολλύμενον· ἀλλ' ἐς ὕστερον ὑπαντήσοντα μετὰ πλείονος τῆς ἐπικαρπίας, τοῖς ἕνεκα τοῦ καλοῦ ἐν ἀπλότητι καρδίας τὴν μετάδοσιν κεκτημένοις, παρὰ τοῦ εἰς ἑαυτὸν πάντα τὰ παρ' ἡμῶν ἀλλήλοις γινόμενα, ὡς ὅταν ὄντα τύχωσιν, ἀναδεχομένου Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Χριστοῦ. Εἰ γὰρ παθεῖν ὑπὲρ ἡμῶν, ὡς φιλάνθρωπος κατεδέξατο, τί οὐκ ἂν γένοιτο ἔχων τοῖς τὴν αὐτοῦ περὶ ἡμᾶς μιμουμένοις φιλανθρωπίαν; postmodum occursurum, qui in simplicitate cordis

D *legitimis servatis*, οὕτως ἐχειροτονήθη· ibi ille, *il fut ainsi élu*, nempe Achilles presbyter Petri successor: at catholice et ecclesiastice, ex mente scriptoris, *il fut ainsi sacré, ordonné*: nam nec vocem hanc respuit noster idiotismus: quidquid sit de Ecclesiæ Alexandrinæ ritu, et an vere presbyteri in ea ordinationem haberent episcopi, e quorum cœtu; unus reliquis prælatus, solus episcopus audiret, ad unitatem servandam, et ne qua esset in ea Ecclesia occasio schismatis: cujus rei examen alterius operæ et otii sit, ut et excussio originum Eutychii ejusque interpretum. Quo argumento strenua nuper desudavit opera Joannis Pearson presbyteri Angli, libro *Vindiciarum epistolarum S. Ignatii*, stramineamque, nullisque antiquitatis luminibus fultam Eutychii hujus recentis hominis ostendit lucubrationem. Ratum interim esse debeat, nihil officere veræ fidei ac disciplinæ, si quid illi Ecclesiæ Eutychii jam ætate obrepserat, et ubi sædari erroribus et ab Ecclesia Romana ac catholice communionis arce discessionem facere olim cœperat.

Α'. — Τοῦ αὐτοῦ πρὸς τὸν αὐτὸν (g), περὶ τῆς A IV. — *Ejusdem ad eundem de tristitia secundum Deum.*

Χαίρω καὶ εὐφραίνομαι, διὰ πάσης ἐπιστολῆς τὴν ἐπαινετὴν λύπην λυπούμενον εὐρίσκων τὸν εὐλογημένον μου δεσπότην· γινώσκων, ὡς ἡ κατὰ Θεὸν λύπη μετάνοιαν ἀμεταμέλητον εἰς σωτηρίαν καταεργάζεται, τοῖς τῷ θεῷ φόβῳ καθ' ὅλην αὐτῶν ἐνισχημένοις τὴν δύναμιν· μὴ συγχωροῦσα τὴν ψυχὴν τῶν θεῶν ἀπονεύσασαν δικαιοτηρίων, πρὸς τὰ φθειρόμενα παρὰ φύσιν διατεθῆναι· δι' ὧν τοῖς ἡμελημένως τὸν τῆς παρουσίας ζωῆς δρόμον ποιούμενοις, ἡ πονηρὰ τῶν παθῶν εἰσοικιζομένη σύγχυσις, ταῖς τοῦ διαβόλου παγίσιν ἀλῶναι παρασκευάζει τὸν ἄθλιον νοῦν, καὶ πάσης κακίας αὐτὸν καθίστησιν εἰκότως διδάσκαλον· οἶα δὲ τὴν κατὰ φύσιν ἐνέργειαν, παρὰ φύσιν ταῖς τοῦ θυμοῦ καὶ τῆς ἐπιθυμίας ἀτάκτοις ὁρμαῖς ὑποζεύξαντα. Ψυχὴ γὰρ ἡ δι' ἀπάτης ἀπαξ τοῖς ὑλικοῖς τὴν νοερὰν ἐνδύσασα δύναμιν, περὶ μόνην τὴν τῶν φαύλων ἐξεύρεσιν ἐστὶ ποριμωτάτη καὶ εὐδρομος. Διὰ τοῦτο νύκτωρ τε καὶ μεθ' ἡμέραν ἀπαύστως εὐχομαι, καίτοι πολλοῖς βαρούμενος ἀμαρτήμασι, συντηρηθῆναι τῷ εὐλογημένῳ μου δεσπότη ταύτην τὴν σωτήριον λύπην, τὴν ὄντως, τῶν μὲν παθῶν ἀπότομον δέσποιναν, τῶν ἀρετῶν δὲ μητέρα σεμνὴν καὶ ἐπίδοξον· ἵνα δι' αὐτῆς φρουρούμενος, τὸ πονηρὸν ἐκκρούσῃται κέντρον τῆς ἀμαρτίας. Οὐδεὶς γὰρ, ὡς ἀληθῶς, ταύτην τῷ βάθει τῆς καρδίας ἐναποκλείσας, τοῖς τοῦ διαβόλου καθάπαξ ἀλίσκεται βέλεσιν. Οὐδεὶς ταύτην ἀοράτως κατὰ ψυχὴν περιέπων, φοβεῖται τὰς πολυτρόπους τῶν δαιμόνων ἐπιδρομὰς. Οὐδεὶς ἐλόμενος τὴν ταύτης συμβίωσιν, ποτὲ τοῖς ὀρωμένοις προστίθεται. Οὐδεὶς ταύτην ἔχων τὸν βίον χαρακτηρίζουσαν, τοῖς τῶν φθειρομένων ῥύποις μολύνεται. Οὐδεὶς ταύτην συνδύσας ἀλύτως τοῖς λογισμοῖς, ἀτάκτως ἐφ' ἧ μὴ δεῖ φέρεσθαι συγχωρεῖ τὰς αἰσθήσεις. Οὐδεὶς ταύτην τὴν ψυχὴν πεποιωμένος, ἑαυτὸν ἄλλου μείζονα παντελῶς ἠγγέσασθαι δύναται· τοῦναντίον δὲ μᾶλλον παντὸς ἤττονα, καὶ εἶναι καὶ νομίζεσθαι πιστεύσειεν. Οὐδεὶς ταύτην κατὰ νοῦν περιζωσάμενος, τῆς τῶν θεῶν ἀπολισθαίνει κατανοήσεως. Οὐδεὶς ἑαυτῷ ταύτην δι' ὅλου συναρμόσας, ἀγνοήσει τὰ τῆς εὐσεβοῦς πολιτείας συνθήματα. Ταύτην τὸ ἅγιον Πνεῦμα δημιουργεῖ, ταῖς τῶν ἀξίων καρδίαις ἐπιφοιτοῦν. Ταύτην ἐπίσταμαι μόνην ἐγὼ τῆς ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν χαρᾶς οὔσαν γεννητικὴν. Σπέρμα γὰρ θεῖον ὑπάρχει σαφῶς ἡ κατὰ Θεὸν λύπη· καρπὸν ὄριμον τὴν τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν εὐφροσύνην παρέχουσα.

Ταύτην ἡ κατὰ διάνοιαν ἀκριβοῦς τῶν βεβιωμένων

^b II Cor. vii, 40.

Gaudeo lætorque, qui tota, quanta funditur, epistola, laudabili tristitia affectum dominum meum benedictum inveniam; quippe qui non nesciam: *Quæ secundum Deum tristitia est, pœnitentiam stabilem in salutem operari*^b, his, quorum tota animi vis divino timore constringitur, dum scilicet non sinit a divinis declinantem judiciis, erga res perituras affici, secus ac naturæ rationes suadeant: per quas prava vitiorum affectuumque confusio illis invecta, qui neglectu vitæ præsentis stadium decurrunt, miseram mentem diaboli laqueis capiendam exponit, omnisque malitiæ eam merito magistram constituit; ut quæ nimirum naturalem operationem inordinatis iræ ac cupiditatis appetitionibus innaturaliter subjugaverit. Qui enim erroris seductione vim intelligendi terrenis semel addixerit animus, ad ea solum quæ mala sunt, ac vitio hærent, adinvenienda summe acris ac expeditus existit. Idcirco diu noctuquæ quotidie precari non desino, quantumvis gravi peccatorum sarcina oppressus, ut salutari hæc tristitia benedicto domino meo jugis perseveret; ipsa nimirum vitiorum ac perturbationum hæra durior, virtutum vero honesta ac gloriosa parens; ut qui ea munitus sit, nequissimum peccati aculeum excutiat. Plane enim nemo, qui alto eam animi sinu concluderit, diaboli prorsus jaculis obnoxius sit. Nemo qui invisibiliter eam animo colat, longe multiplices dæmonum insultus timuerit. Nemo qui ejus convictum elegerit, his, quæ in oculos incurrunt, animum unquam adjecerit. Nemo qui hanc vitæ suæ insigne notamque habuerit, earum rerum quæ intereunt sordibus sese inquinaverit. Nemo qui insolubili vinculo animi rationibus **232** eam colligaverit, ad ea quæ non decet, incomposite ferri sensus usquam siverit. Nemo, cujus animus ea imbutus sit, ut se alio ullo majorem existimet, omnino adduci potuerit; secus vèro, quovis alio minorem se tum esse, tum existimari putaverit. Nemo qui hanc mente accinxerit, a sensu cogitante divina exciderit. Nemo qui hanc sibi prorsus desponderit, piæ ac religiosæ vitæ pacta tesseramque nesciverit. **Hanc Spiritus sanctus, eorum qui digni sunt cordibus adveniens, inspirat ac creat. Hanc unam ego, ejus quod in regno cælorum gaudii est, parentem novi. Palam enim divinum semen est, quæ secundum Deum est tristitia: fructum maturum, æternorum bonorum lætitiæ præbens.**

Hanc eorum quæ in vita egimus, diligens animo

NOTÆ.

(g) Πρὸς τὸν αὐτὸν. Dufrenii codex et Venet. desiderant quod ita Regius habet: ex quibus incertum videatur, fueritne hæc ad eundem Joannem cubicularium, an ad alium sæcularis militiæ virum, data epistola. Sed sive illi, sive alii scripta sit, parum refert. Gravissime hic Maximo tractatum de

tristitia secundum Deum, et quam commendat Apostolus, qua qui vitam instituunt, vere spirituales habendi; vere spiritu viventes, eoque facta carnis mortificantes; nihil vani ac dissoluti, sed modesti ac sobrii, in hoc mundo lugentes, ut in ævum rideant Christi regno vitæque beati.

repetita cogitatio renovat. Hanc conscientiae liber, eorum quae a nobis delicta commissa sunt, opere lectus, enutrit. Hanc mortis memoria, subque ipso excessu acerbissimus animae labor ac dolor, jugi expectatione ea suspensos tenens fovet ac tuetur. Hanc, quae in aere spirituum nequitiae adversus animam formidabilis duraque futura perscrutatio est, jugiter mentem informans, omnino inexstinguibilem custodit. Quis enim, dilecte, eorum qui mei similes peccatorum sordibus inquinati sunt, sanctorum angelorum adventum non formidet; per quos, praesentis vitae finem Dei calculo accepturus, iis ira infrendentibus, velit nolite e corpore extrudendus est? Quis conspurcatam secum inferens conscientiam, saevissimam malorum daemonum prorsusque inmaam impressionem non timeat, singulis per hunc acrem mox ab excessu, medio affectu ac libidine ad se miseram crudeliter distrahentibus animam, gestaque coarguendo confundentibus atque ei omnem futurorum bonorum spem adimentibus? Hanc salubriter tristitiam alit, post illam in aere cum spiritalibus nequitiae, iisque arguentibus, habendam cognitionem, futuri animarum status in inferno diligens mente informatio; quomodo scilicet profundis mersi tenebris agant molestissimoque silentio; quorum cibus acerbissimi gemitus ac lacrymae, ad haecque dejectus moeror; iis expectatione anxiiis, sic tamen ut praeter justam **233** damnationem Dei sententia decretam, expectent nihil. Hanc tristitiam spes resurrectionis

A ἀνάληψις ἀνανεοῖ. Ταύτην ἡ κατὰ συνείδησιν τῶν πλημμεληθέντων ἡμῶν βίβλος, φιλοπόνως ἀναγινωσκομένη τιθηνεῖται. Ταύτην ἡ τοῦ θανάτου μνήμη, καὶ ὁ ἐπ' αὐτῇ κατὰ τὴν ἔξοδον ἐγγινόμενος τῆ ψυχῇ δριμύτατος πόνος αἰεὶ προσδοκώμενος περιποιεῖται. Ταύτην ἡ κατὰ τὸν ἀέρα συγκροτούμενη πρὸς τὴν ψυχὴν, τῶν τῆς πονηρίας πνευμάτων φοβερά καὶ ἀπότομος ἔρευνα διὰ παντὸς κατὰ νοῦν μορφουμένη, διαφυλάττει παντελῶς ἀκατάσβεστον. Τίς γάρ, ἡγαπημένε, τῶν κατ' ἐμὲ ῥύποις ἀμαρτημάτων κατεστιγμένος, οὐ φοβεῖται τὴν τῶν ἀγίων ἀγγέλων ἐπιστάσιαν; ὑφ' ὧν κατὰ θεῖαν ψῆφον τῆς παρουσίας ζωῆς τὸ πέρας δεχόμενος, βία τοῦ σώματος μετ' ὀργῆς ἐξωθεῖται καὶ μὴ βουλόμενος. Τίς κεκηλιδωμένην ἑαυτῷ συνεπαγόμενος τὴν συνείδησιν οὐ δέδοικε τὴν ὁμοιότητα τῶν πονηρῶν δαιμόνων καὶ βάρβαρον ἔμπρωσιν, ἐκάστου κατὰ τὸν ἀέρα τοῦτον μετὰ τὴν ἔξοδον, διὰ τοῦ μέσου πάθους ἀπηνῶς πρὸς ἑαυτὸν διασπῶντος τὴν ἀθλίαν ψυχὴν, καὶ τῷ ἐλέγχῳ τῶν αὐτῇ πεπραγμένων κατασχύνοντος, καὶ πάσης ἐμποιοῦντος αὐτῇ τῆς ἐπὶ τοῖς μέλλουσιν ἀγαθοῖς ἐλπίδος ἀπόγνωσιν; Ταύτην σωτηρίως διατρέφει τὴν λύπην, ἡ μετὰ τὴν γινομένην κατὰ τὸν ἀέρα πρὸς τὰ πνευματικὰ τῆς πονηρίας διάγνωσιν, τῆς τῶν ἐν ἄδῃ ψυχῶν καταστάσεως ἀκριβοῦς ἀνατύπωσις ὅπως ἐν σκότῳ βαθεῖ διάγωσι καὶ βαρυτάτῃ σιγῇ, τροφὴν ἔχουσαι τοὺς δριμυτάτους στεναγμοὺς καὶ τὰ δάκρυα, καὶ τὴν ἐπὶ τούτοις κατῆφειαν ἔκδεχόμεναι διὰ παντὸς, ἄλλο μὲν οὐδὲν, μόνην δὲ τὴν ἐπὶ τῇ θεῖᾳ ψῆφῳ δικαίαν κατάκρισιν. Ταύτην συνίστησι τὴν λύπην ἡ τῆς ἀναστάσεως ἐλπίς ἡ τῆς φοβεράς καὶ πανενδόξου παρουσίας τοῦ Χριστοῦ μεγαλειότης ἡ φρικωδεστάτη τῆς κρίσεως ἡμέρα, κατὰ διάνοιαν συνεχῶς μελετωμένη καθ' ἣν οὐρανός τε καὶ γῆ, καὶ πᾶς ὁ τῶν ὀρωμένων διάκοσμος ροιζήδον παρελεύσεται ἰστοιχείων καυσουμένων καὶ λυομένων τῷ ἀπλέτῳ πυρὶ, προκαθαίροντι ²⁴ διὰ τὴν ἐπίθασιν τοῦ καθαροῦ, τὴν ὑφ' ἡμῶν ῥυποθεῖσαν κτίσιν ἔν ἣ θρόνοι προτίθενται, καὶ Παλαιὸς ἡμερῶν προκαθέζεται, καὶ τὰ τῶν ἀγίων ἀγγέλων καὶ ἀρχαγγέλων ἄπειρα τάγματα, μετὰ φόβου καὶ τρόμου λειτουργικῶς παρστήκασιν ἡ καὶ πᾶσα τῶν [ἀνθρώπων] ἡ φύσις εἰς ἐξέτασιν ἄγεται ἡ καὶ βίβλοι ἀνοίγονται τῶν ἡμετέρων ἔργων τε καὶ λόγων καὶ λογισμῶν, ἔχουσαι μετὰ πάσης ἀκριθείας τὰ ἐγγραφα. Δι' ὧν ἡ πάντων γίνεται γύμνωσις τῶν πεπραγμένων ἡμῶν ἐπὶ πάσης τῆς κτίσεως ὥστε τοσοῦτον ἀλλήλων πάντας γινώσκειν τὰς ἀμαρτίας, ὅσον ἕκαστος τὰς ἑαυτοῦ, τὴν βίβλον ἀπλανῶς ἀναγινώσκων τῆς ἑαυτοῦ συνειδήσεως καθ' ἣν οἱ μὲν ἐκ δεξιῶν τοῦ Κριτοῦ σταθέντες, λήφονται τῶν ἀπορρήτων ἀγαθῶν τὰς ἐπαγγελίας ἡ οἱ δὲ τὴν ἀριστερὰν λαχόντες στάσιν, τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον, καὶ τὸ ἐξώτερον σκότος, καὶ τὸν ἀκοίμητον σκόληκα, τὸν τε βρυγμὸν τῶν ὀδόντων, καὶ τὸ ἀπαυστον δάκρυον, καὶ τὴν ἀπέραντον αἰσχύνην, ἐφ' ἣ μᾶλλον ὀδυνηθήσεται πᾶς

^c II Petr. III, 10. ^d Dan. VII, 9.

²⁴ Fr. καθαίροντι.

κατακριθείς τὴν ἐπ' αἰῶσιν ἀτελεύτητον βάσανον ἢ παῖσιν ὁμοῦ τοῖς ἄλλοις τῆς κολάσεως εἶδеси. Τούτων οὐδαμῶς ὄντως τῶν φοβερῶν καὶ πραγμάτων καὶ ὀνομάτων, ὁ τὴν κατὰ Θεὸν λύπην ἔχων ἐπιλανθάνεται· ἀλλ' ὡς ὁρῶν αἰετὸν Κριτὴν καὶ ὁρῶμενος, διατεθῆσεται· καὶ τὴν παροῦσαν εὐσεβῶς καὶ δικαίως διενέγκῃ ζωὴν, μηδὲν ποιῶν ἢ λέγων ἢ λογιζόμενος, τῶν ἀλλοτριῶν τῆς θείας χάριτός τε καὶ κλήσεως.

tolerabit atque exiget, nihil ut agat aut loquatur

ταύτης τῆς ἐπαινουμένης λύπης γέννημα τυγχάνει, τὸ ἐν ἀνθρώποις ἐξαίρετον ἀγαθόν, ἢ ταπεινοφροσύνη· δι' ἧς ὁ εὐσεβὴς καὶ φιλόθεος, πάντων ἑαυτὸν ἐλαχιστότερον κατ' ἀλήθειαν ἡγήσεται· κἂν βασιλεὺς ἢ τὴν ἀξίαν, ὅρον τῆς ἐπιγνωμοσύνης ἑαυτοῦ ποιούμενος τὴν κατὰ φύσιν ἀσθένειαν· ὅφ' ἦν πάντες κατὰ τὸ ἴσον τελοῦσιν, οἱ τῆς αὐτῆς φύσεως μετεληφότες· οὐδαμῶς τοῦ κατὰ φύσιν λόγου, διὰ τὴν ἀξίαν παραφέρων τὸν λογισμόν. Ταύτης προβολὴ κἀθέστηκεν ἢ πραότης, ἕξις ὑπάρχουσα τῶν παρὰ φύσιν, τοῦ τε θυμοῦ καὶ τῆς ἐπιθυμίας, κινήματων ἀπωστικῆ· δι' ἧς τὴν πρὸς ἀγγέλους ὁ ἀνθρώπος ὁμοιότητα δέχεται, παρ' οἷς οὐκ ἔστι θυμὸς λυσσῶν, καὶ τὸ συγγενὲς ἀπρεπῶς καθυλακτῶν· οὕτε μὴν ἐπιθυμία τοὺς νοερούς διαλύουσα τόνους, καὶ πρὸς τὴν ὕλην τὴν ἔφρουν ὑποσύρουσα· λόγος δὲ μόνος, τὴν ὅλην ἔχων δυναστείαν, καὶ διαπύρωσ κατὰ νοῦν ἄγων πρὸς τὸν ὑπὲρ αἰτίαν καὶ φύσιν Λόγον. Ταύτης ὑπάρχει καρπὸς ἢ ἀγάπη, καθ' ἣν Θεῷ τε καὶ ἀλλήλοις ἐνούμενοι, τοσοῦτον ἀλλήλων ἐκόντες φροντίζομεν, ὡς ἐφικτὸν, ὅσον ὁ Θεὸς ὡς οἰκτίρμων πάντων ἀντέχεται. Ταύτης ἐστὶ τέλος ἢ τῶν οὐρανῶν βασιλεία, καὶ τῶν ἐκεῖ θείων ἀγαθῶν ἢ ἀπόλαυσις. Πρὸς τοῦτο γὰρ ἄγει τὸ πέρας ἢ κατὰ Θεὸν λύπη τοὺς στέργοντας αὐτὴν καὶ φυλάττοντας.

Ταύτης δὲ τῆς λύπης ὑπάρχει γνωρίσματα, τὸ ἐθίσει τοὺς ὀφθαλμοὺς τὴν κτίσιν ὁρᾶν πρὸς δόξαν μόνην τοῦ Κτίσαντος· καὶ τὰ τῶν πλησίον ἀνευ φθόνου καὶ βασκανίας ἐπισκοπεῖν· τὰ ὦτα πρὸς ὑποδοχὴν τῶν τοῦ Θεοῦ λόγων μόνην, καὶ τῆς τῶν δεομένων ἡμῶν ἰκεσίας ἐτοιμῶς ἡνεῖχθαι· πρὸς δὲ πᾶσαν λοιδορίαν, καὶ λόγων αἰσχυρῶν εἰδέχθειαν, σπουδαίως βεβύσθαι· τὴν γλῶσσαν ταῖς τῶν ἄλλων εὐφημίαις καθαγιαζεσθαι, μηδαμῶς ταῖς κατ' ἄλλων ὕβρεσι καὶ λοιδορίαις μολυνομένην. Καὶ ἀπλῶς ἕνα συνελὼν εἶπω, πάντα τὰ μέλη τοῦ τε σώματος καὶ τῆς ψυχῆς, πρὸς τὸ δοκοῦν τῷ Πνεύματι μεταρρυθμίσωμεν· καὶ ὅλος ἡμῖν ὁ κατ' εὐσέβειαν σκοπὸς κατορθωθῆ [κατωρθώθη].

Ταῦτα, εὐλογημένε, κατὰ πᾶσαν ἀκριβείαν ἑαυτοὺς ἐρευνῶντες, εἰ μὲν εὐρωμεν ἔχοντας, ἐπιμελῶς διατηρήσωμεν· εἰ δὲ μηδὲν τούτων κεκτημένους, κατὰ σπουδὴν κτήσασθαι φιλοπονήσωμεν, πᾶσι διὰ τὸν Θεὸν καὶ τὴν κοινὴν φύσιν ἀνθρώποις, ὡς ἀνθρώποι ταπεινούμενοι· πρὸς τὰ συμβαίνοντα παρὰ τὴν ἡμετέραν γνώμην, πρῶτοι καὶ ἡμεροὶ διαμένοντες·

A quis interminabilibus in perpetuum suppliciiis damnatus erit, quam quod reliqua omnia tormentorum genera illi prorsus subeunda sint. Hæc vere tremenda, tum res tumque nomina, nulla nunquam oblivione sepeliet, qui ea, quæ est secundum Deum, tristitia præditus est; sed sic animo afficietur, velut qui semper Judicem oculis videat, ejusque præsens obtutibus assistat: pieque ac juste præsentem vitam

tolerabit atque exiget, nihil ut agat aut loquatur animo cogitet, quod a divina gratia atque vocatione abhorreat.

Hujus laudem habentis tristitiæ proles est, eximium illud ac singulare in hominibus bonum, sensus nimirum modestia ac humilitas; qua vir pius Deique religiosus cultor, vere se cunctis minorem existimabit, vel si regia dignitate præfulgeat; qui nempe suæ agnitionis terminum ac regulam, humanam imbecillitatem statuatur, sub qua omnes perinde **234** censentur, qui eandem nacti sunt naturam; nihil idcirco quod dignitate præstet, a naturæ ratione per errorem animum avocans. Hujus propugnaculum ac munitio, mansuetudo est: habitus ejusmodi, qui innaturales affectus (iræ scilicet ac cupiditatis motum) submoveat; ac quo homo cum angelis similitudinem ineat: in quibus non est ira furens atque rabida, hisque oblatrans quos ejusdem generis necessitudo consociat; nec vero cupiditas, mentis tenorem dissolvens, atque ad terrena sensim desiderium trahens; sed sola ratio cunctis dominans, ac fervore ad rationem omnium auctore naturaque superiorem, mente provehens. Hujus fructus, charitas est, qua Deo pariter, aliisque aliis copulati, sic inter nos, quoad licet, sponte cura impendimur, ac se Deus (quæ ejus misericordia est!) universis impendit. Hujus finis, regnum cælorum est, divinorumque in eo bonorum beata possessio. Ad eum enim finem, quæ secundum Deum tristitia est, cultores suos, ac qui eam custodiunt, adducit.

Hujus porro tristitiæ characteres proprii notæque insignientes, sic moribus comparatum esse, ut creaturam ad Creatoris duntaxat gloriam aspicias; quæ sunt proximi, omni prorsus semoto livore consideres; aures, ad divina solum eloquia, eorumque supplicationes qui ope indigeant, propense patulas habeas; ad omne autem convicium seu obtreccionem, turpiumque verborum obscenitatem, diligenter oclusas; linguamque ejusmodi, cui aliorum celebratæ laudes sanctimoniam conferant, nulloque modo adversus alios prolata verba injuriosa ac maledicta polluant. Omninoque, ut summa dicam, omnia corporis animique membra componamus, pro eo ac visum Spiritui, ac quidquid ad pietatis attinet scopum, nobis impleatur.

Hæc, benedictæ, omni nos ipsos diligentia scrutantes, siquidem nos habere invenerimus, omni cura servemus: sin autem horum omnium nos expertes esse constiterit, ea ut paremus diligenti opera laborem conferamus; sic nimirum ut propter Deum, ac communis naturæ contemplatione, tanquam ipsi homines, cunctis hominibus humiliemur,

ad ea quæ præter sententiam invitisque eveniunt, mansueti atque placidi permaneamus; erga pauperes, liberales; erga peregrinos, **235** hospitales; his, qui defensione indigeant, quanta facultas, prompti adjutores; erga amicos, unanimes ac iis consentientes; erga notos ac familiares, ubique affabiles; humilioris sortis hominibus, accessu faciles; infirmis, animo condolentes ac humanissimi; his, qui ira exasperant, longa patientia præditi; his, qui offendunt, indulgentia proni; his, quos mæror ac tristitia afficit, mite solatium. Atque, ut verbo dicam, omnia omnibus efficiamur, tum ob Dei timorem, tum ob expectatas futurorum judiciorum minas. Absque his enim sic a me percensitis, omnis prorsus salutis spes mortalibus omnibus evanescit.

Hæc atque his plura, ut loquar, meus in te cogit amor. Non enim habeo, quem ei modum imponam, qui faciat ut te semper coram animo habeam, ac velut cum præsentem, sermones misceam, cogatque ut per litteras absenti congregiar. Enimvero haud defunctorie eorum quæ dicuntur vim accipiamus. Præter alia namque, ejus generis sermones qui patrocinentur autve accusent in tremendo judicii die ^e, ego pariter, qui loquor, ac auditores omnino habituri sumus, quoto quoque ad eos modo affecti fuerimus. Faxit Deus ut omnes, tum qui aliquid quod officii sit dicimus, tum qui audimus, divinorum omnium sermonum factores efficiamur, non auditores tantum atque præcones ^f; gratia Christi Dei ac Salvatoris nostri, qui nos in gloriam suam ac regnum vocavit ^g.

V. — *Ejusdem ad Constantinum.*

Si tanquam mecum coram loqueretur, sic vero per litteras dominus meus benedictus lætatur, ut scripsit; liquet prorsus idcirco lætari, quod meos placide habeat ac probet sermones. In eo autem eorum posita probatio est, ut is qui probat gratamque habet doctrinam, ex ejus rationibus animo afficiatur. Sic autem affecti animi ac comparati certissima demonstratio est, ejus quæ doctrina continetur ipso opere virtutis exhibitio. Igitur exhortationis ad dicendum certissimam mihi arrhabonem præbeat dominus meus; promptum simul ac alacrem animum præstandi ea, quæ **236** sermone traduntur; fietque, juxta quod scriptum est, ut nunquam prohibeam labia mea ^h, quin ad eum, quæ et ipsi, et vero mihi aliisque conducere possint, tractem ac disputem; quantum scilicet per facultatem licebit, ut Dei, qui dat omnibus simpli-

^e Rom. ii, 15, 16. ^f ibid. 13. ^g I Thess. ii, 12.

^h Græc. vulg. δίδοντας.

Α εὐμετάδοτοί τε πρὸς τοὺς πτωχοὺς, καὶ πρὸς τοὺς ξένους φιλόξενοι· τοῖς δεομένοις προστασίας, κατὰ τὸ δυνατόν, πρὸς ἀνείληψιν ἔτοιμοι· πρὸς τοὺς φίλους ὁμόψυχοι καὶ ὁμογνώμονες· πρὸς τοὺς γνωρίμους ἐν πᾶσι περιδέξιοι· τοῖς ταπεινοτέροις εὐπρόσιτοι· τοῖς ἀσθενέσι συμπαθεῖς καὶ φιλόανθρωποι· μακρόθυμοι τοῖς παροργίζουσι· τοῖς πταίουσι συγγνώμονες· τοῖς λυπούμενοις, παρηγορία γινόμενοι. Καὶ ἀπλῶς εἰπεῖν, πάντα πᾶσι γενώμεθα, διὰ τε τὸν τοῦ Θεοῦ φόβον, καὶ τὴν προσδοκωμένην τῶν μελλόντων κριμάτων ἀπειλήν. Χωρὶς γὰρ τούτων τῶν ἀπηριθμημένων, οὐκ ἔστιν οὐδενὶ τὸ παράπαν σωτηρίας ἐλπίς.

percensitis, omnis prorsus salutis spes mortalibus

Β Γαυτὰ με, καὶ πλείονα τούτων βιάζεται λέγειν ὁ πρὸς σὲ πόθος. Οὐ γὰρ ἔχω πῶς μετρήσαι τοῦτον, διὰ παντὸς ἀνατυπούσθαι σε παρασκευάζοντα, καὶ ὡς παρόντι κατὰ ψυχὴν διαλέγεσθαι, καὶ ἀπόντι βιαζόμενον συντυγχάνειν διὰ γραμμάτων. Ἄλλὰ μὴ παρέργως δεξιώμεθα τῶν λεγομένων τὴν δύναμιν· ἐπειδὴ μετὰ τῶν ἄλλων, καὶ τοὺς τοιούτους λόγους ἔξομεν πάντως ἢ συνηγόρους ἢ κατηγορούς· ἐγὼ τε ὁ λέγων, καὶ οἱ ἀκούοντες, κατὰ τὴν φοβερὰν ἡμέραν τῆς διαγνώσεως, ὁποτέρως ἂν περὶ αὐτοῦ διατεθῶμεν. Γένοιτο δὲ πάντας ἡμᾶς, τοὺς τε λέγοντάς τι τῶν δεόντων, καὶ τοὺς ἀκούοντας, πάντων τῶν θείων ποιητὰς ἀποδειχθῆναι λόγων· καὶ μὴ μόνον ἀκροατὰς ἢ λέκτας· χάριτι Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν, τοῦ καλέσαντος ἡμᾶς εἰς τὴν ἑαυτοῦ δόξαν τε καὶ βασιλείαν.

Ε'. — *Τοῦ αὐτοῦ πρὸς Κωνσταντῖνον (h).*

Εἰ ὡς παρόντι μοι συντυγχάνων, διὰ τῶν γραμμάτων εὐφραίνεται κατ' ἀλήθειαν ὁ εὐλογημένος μου δεσπότης, ὡς γέγραφε, δῆλον ὡς τοὺς ἐμοὺς ἀποδεχόμενος λόγους πάντως εὐφραίνεται. Ἀποδοχὴ δὲ λόγων ἐστίν, ἢ κατὰ τοὺς λόγους τοῦ ἀποδεχομένου τοὺς λόγους διάθεσις. Ταύτης δὲ τῆς διαθέσεως ἀπόδειξις ἐστὶν ἀκριβής, τὸ ἔργον τῆς ἐμφερομένης τοῖς λόγοις δυνάμεως. Οὐκοῦν τῆς περὶ τὸ λέγειν προτροπῆς ἀρραβῶνά μοι παράσχη πιστότατον ὁ ἐμὸς δεσπότης, τὴν αὐτοῦ περὶ τὸ ποιεῖν τὰ λεγόμενα προθυμίαν· καὶ οὐδέποτε κωλύσω, κατὰ τὸ γεγραμμένον, τὰ χεῖλη μου, τοῦ λέγειν πρὸς αὐτὸν τὰ λυσιτελεῖν αὐτῷ τε κάμοι καὶ ἄλλοις δυνάμενα· καθόσον εἰμι δυνατός ὑποδέξασθαι τὴν περὶ τὸ νοεῖν τε συνετῶς καὶ εὐσεβοῦς λέγειν τὰ νοηθέντα· χάριν τοῦ δωρουμένου ^g Θεοῦ πᾶσιν ἀπλῶς, καὶ μὴ δνειδίζοντος.

^h Psal. xxxix, 10.

NOTÆ.

(h) *Πρὸς Κωνσταντῖνον.* Frustra sit divinare quis hic Constantinus, cum ejus noscendi nullas Maximus peculiare notas aperiat; quam quod ejus libens documenta haberet illisque proficeret; scribente ad eum Maximo, cum forte in Africa versa-

retur, et Constantinus in aula ageret, sive alias illi absens esset. Constantinus Heraclii nepos, sub quo habita vi synodus, aliis titulis compellendus videbatur; nec patre sic ei infenso licuisset familiaris vult Maximo.

citer et non exprobrat i, gratiam suscipiam, ut tum solerter intelligam, tum quæ fuerint intellecta, pie eloquar ac tradam.

Γενώμεθα τοίνυν, ἡγαπημένε, πρόθυμοι τῶν κατ' Ἀ εντολὴν ἔργων ποιηταί· καὶ φύγωμεν τὴν πλάνην τοῦ αἰῶνος τούτου, καὶ μηδενὶ τῶν ἐν αὐτῷ νομιζομένων τερπνῶν τὴν ψυχὴν καταδήσωμεν. Παρέρχεται γὰρ ὁ κόσμος, καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτῷ μαραίνονται, φθορᾶς ὄντα κατὰ φύσιν παριναλώματα. Ταύτην δὲ τὴν περὶ τὰ θεῖα τῶν σωτηρίας ἐφιεμένων τεκμηριοῖ προθυμίαν, οὐ μόνον τὸ πρὸς τὴν ἀμαρτίαν μῖσος, καὶ ἡ ἀπράγμων διαγωγή· ἢ τε τῶν μοχθηρῶν ἀνδρῶν ἀλλοτριώσεις, καὶ πρὸς τὰ φθιρόμενα πάντα τῆς ψυχῆς ἀποδιάθεσις· ἢ τε τῆς σαρκὸς διὰ τὴν ἀρετὴν καταφρόνησις, καὶ ἡ πρὸς πάντα τὰ διὰ τῶν αἰσθήσεων ἀπατηλῶς τὴν ψυχὴν ὑποσαίνοντα, στερῆρὰ καὶ ἀνένδοτος ἐγκράτεια· δι' ἧς πάσας τε τὰς ἀκολάστους ὀρέξεις μαραίνομεν· καὶ τὰς ἀτάκτους κινήσεις τοῦ θυμοῦ κατευνάζομεν, μὴ συγχωροῦντες ἐξανδραποδισθέντα συνεκφέρεσθαι ταύταις τὸν λογισμὸν, καὶ καθάπερ ἡνίοχον ὑπὸ δυστηνίων ἵππων συναρπασθέντα κατὰ βαράθρων φέρεσθαι· μηδενὸς ὄντος τοῦ τάσσοντος καὶ ἐπισχεῖν δυναμένου τὴν ἀλογον τῶν ὑπεξευγμένων ὁρμὴν. Ἄλλὰ καὶ ἡ πρὸς πάντας τοὺς ἀκουσίους πειρασμοὺς, ὑπομονὴ καὶ καρτερί· καθ' ἣν καὶ πάσχοντες σωματικῶς, ἀπαθεῖς κατὰ ψυχὴν διαμένομεν, καὶ ἀήττητοι· μηδενὶ τῶν τινασσόντων καταβαλλόμενοι. Δι' ὧν ἀμφοτέρων, ἐγκρατείας τε λέγω τῶν ἐφ' ἡμῖν παθημάτων, καὶ ὑπομονῆς τῶν οὐκ ἐφ' ἡμῖν, δοκιμασθέντες, καθάπερ τινὸς σπορᾶς θειοτάτης τῶν ἐντολῶν, εὐπρεπεῖς καὶ ὠρίμους προβαλλόμεθα καρπῶς τὰς ἀρετὰς. Οἶον, φρόνησιν γνωστικὴν, κατὰ τε τῆς ἀγνοίας, καὶ τῆς δεισιδαιμονίας· ἀνδρείαν, κατὰ τε τῆς δειλίας, καὶ τῆς προπετοῦς θρασύτητος· σωφροσύνην, κατὰ τῆς ἀκολασίας καὶ τῆς ἡλιθιότητος· δικαιοσύνην κατὰ τῆς ἀδικίας· λέγω δὲ κατὰ τῆς πλεονεξίας καὶ μειονεξίας· ταπεινοφροσύνην, κατὰ τῆς ὑπερηφανίας ὀπλίζοντες· συγκατάθεσιν, κατὰ τῆς ἐπάρσεως προφέροντες· μετριότητα κατὰ τῆς οἰήσεως· μακροθυμίαν κατὰ τῆς ὀλιγοψυχίας· ἡμερότητός τε αὐτῶν πρὸς πάντας, καὶ πραύτητος, καὶ τῆς πρὸς τοὺς δεομένους ἡλαρᾶς μεταδόσεως ἀντεχόμενοι· φιλοξενίας τε καὶ φιλαδελφίας, καὶ φιλανθρωπίας φιλοπόνως φροντίζοντες· εἰρήνην τε καὶ ἀγάπην μεταδιώκοντες· ἐν ἧ, καθάπερ τινὶ πυθμένι τῶν καλῶν, συνάγεται τε καὶ φυλάττεται πάντα τὰ τοῖς ἀνθρώποις δωρημένα θεοθεν ἀγαθὰ.

pusillitatem; mansuetudinem ad omnes et lenitatem, hilaremque erga egenos liberalitatem colentes; hospitalitatis, fraterni amoris, humanitatis sedulo satagentes; pacemque ac charitatem sectantes, in qua, ceu bonorum quodam gremio, quæ a Deo concessa sunt hominibus bona omnia colliguntur atque servantur.

Ταῦτα, δέσποτά μου εὐλογημένε, πᾶς ἐρῶν τῆς τῶν οὐρανῶν βασιλείας, καὶ φεύγειν σπεύδων τῶν ἡπειλημένων τοῖς ἀμαρτάνουσιν αἰωνίων κολάσεων τὴν πείραν, κατὰ δύναμιν πάντως ποιεῖν τε καὶ φυλάττειν ἐπιτηδεύει· τῆς τῶν τοιοῦτων ἔχων φυλακῆς ἀρωγὸν, τοῦ τε θανάτου, καὶ τῆς κατ' αὐτὸν

Efficiamur igitur, dilecte, prompti atque alacres eorum quæ nobis præcepta sunt, operum factores, huiusque sæculi errorem fugiamus; nec ulli eorum, quæ in eo delectare videntur, animum addicamus. Præterit enim mundus, ac marcescunt quæ in eo sunt omnia; sic nimirum comparata, ut natura corruptione intereant. Hujus vero colendi divina alacritatis certum argumentum, in iis qui salutis desiderio tenentur, non solum in eo est, ut peccatum oderimus, sed ut etiam vitam otio componamus ac curis subducamus; a viris pravis alieno simus animo; ab iis omnibus, quæ corruptioni obnoxia sunt, animum retrahamus; carnem virtutis consecranda causa contemnamus, firmaque ac inflexa continentia, iis omnibus quæ per sensus fraude obblandiunt animo, obsistamus; qua nimirum impudicas omnes cupiditates extinguimus, motusque iræ inordinatos sedamus, non sinentes ut una cum illis animus mancipatus feratur, ac aurigæ in modum indomitæ equis raptatus, præceps in barathrum abeat; cum nemo sit qui regat ac componat, quique extra rationis metas incitatum jugalium impetum cohibere valeat. Sed et adversus violentas omnes ac quæ invitis eveniunt, tentationes, patientiam tolerantiamque teneamus, qua, tum etiam cum malis corpore afficimur ac ærumnis, illæsi animo et imperturbati, invictique perseveramus; sic plane, ut nullo turbinum impetu dejiciamur. Quo utroque (eorum scilicet affectuum continentia quæ in nobis nostræque sunt facultatis, eorumque malorum patientia, quæ non sunt in nobis nec nostri arbitrii) probati, velut divinissimæ cujusdam mandatorum sementis venustos ac maturos fructus, virtutes producimus; puta spiritalem eruditamque ac sapientem prudentiam, adversus tum ignorantiam, tum superstitionem; fortitudinem, adversus tum ignaviam, tum audaciæ temeritatem; castitatem, adversus tum luxuriam, tum **237** ve-

cordiam et stoliditatem; justitiam, adversus injustitiam, qua scilicet excessu aut defectu juris æquitas violatur; sensus animi modestiam (id est, humilitatem) adversus superbiam instruentes; com-

Hæc, domine mi benedice, quisquis regni cœlorum amore tenetur, studetque cavere, ne æternorum suppliciorum, quæ Deus peccatoribus comminatus est, reipsa periculum faciat, pro virili sua omnino et præstare curat, et vitare: in eam rem, mortis pariter, ejusque incertæ horæ ac momenti

nulla oblivione delendam memoriam auxilio habens; ejus item, quæ post excessum futura est, animæ desolationis, nihil aliud secum inferentis, præter unam duntaxat male ei gestorum reatu commaculatam conscientiam i : futuri quoque cum ipsa in hoc aere nequissimorum spirituum tremendi examinis altam cogitationem; necnon acerbæ nunc in inferno illucisque animorum inclusionis ac carceris considerationem : ejus denique confusionis ac probri coram justo Judice ac cælestibus potestatibus, cum occulta pendentur, expectationem; omnibus utique Deo ultore ingruentibus pro reatu suppliciiis, peccatoribus longe graviolem. Hæc, atque his plura, tum jam pro virili scripsi, tum scribendi, quoad licuerit, nullam finem faciam, qui nimirum amorem, quo dilectum dominum meum prosequar, istiusmodi sermonum ac admonitionum exactorem habeam.

Verum sobrii simus ac vigilemus, ut ipsi nobis caveamus, o benedicte, ac custodiamus, ne forte majorem damnationem asciscamus; velut qui frustra ac temere divina et loquamur et audiamus. Nam et pro his quoque sermonibus in die judicii rationem Deo reddituri sumus k; tum ipse ego qui loquor, tum qui hæc auditis; siquidem hoc nobis contigerit, ut eos otiosos nulloque fructu abire sinamus. Faxit vero Deus, ut potius omnes nos in omnibus Dei sermonibus atque doctrinis exultemus, divinarumque ac salutarium voluntatum, quæ illis continentur, factores efficiamur, precibus et intercessionibus gloriosissimæ ac sanctissimæ Dominæ nostræ Dei Genitricis semperque Virginis Mariæ, et omnium sanctorum. Amen.

VI. — *Ejusdem ad sanctissimum beatissimumque archiepiscopum Joannem, qua animam esse incorpoream ostendit.*

Venerabilibus perfectionis vestræ virtutis laude acceptis litteris, magna omni modestia egregie ornatis admirari pariter ac stupere subiit; nempe consideranti, quomodo in utrisque tibi ipse similis exstiteris; quem nec sublimitas inaccessum reddat, nec humilitas faciat despectum. Qui enim genus unum virtutis ex utroque temperaveris, alterum in altero dispici et elucere mira solertia facis; nempe,

i Judæ 23. k Rom. xiv, 12.

(i) Joannes episcopus Cyzicenus, cui inscriptæ *Quæstiones in Gregorium*.

(i') "Ὅτι ἀσώματός ἐστιν ἡ ψυχή. Procedit vel maxime disputatio hæc contra Origenianos, qui sic animam vel corpus, vel corpori semper conjunctam (etsi tenuioris substantiæ, a crasso hoc nostro corpore) existimabant: quod ipsum sic animæ datum velut carcerem volebant. Argumenta omnia Maximi physica sunt: quod se ille non certo sententiam dicere affirmat, sed quasi disputando quærere, Methodium, Basilium, Patresque alios respicit, qui angelos non omnino vacare corpore senserunt, nec proinde animas: pure scilicet igneum et aereum illis assignantes corpus, cujus merito nobis spiritus,

ἀδηλίας, τὴν ἀληθεύον μνήμην· τῆς τε μετὰ τὴν ἐξόδον τῆς ψυχῆς ἐρημώσεως, μηδὲν ἄλλο συνεπαγομένης ἑαυτῆ, πλήν τῆς ἐπὶ τοῖς αὐτῆ κακῶς πεπραγμένοις ἐστιγμένης συνειδήσεως· καὶ τῆς πρὸς αὐτὴν κατὰ τὸν ἀέρα τοῦτον γενησομένης τῶν πονηρῶν πνευμάτων φοβερᾶς ἐρεῦνης τὴν ἐννοίαν· τῆς ἐν τῷ ἄδῃ νῦν πικρᾶς καὶ ἀφεγγυῶς τῶν ψυχῶν κατακλείσεως τὴν ἐνθύμησιν· τῆς ἐπὶ τοῦ δικαίου Κριτοῦ καὶ τῶν οὐρανίων Δυνάμεων ἐπὶ τῆ φανερώσει τῶν κρυπτῶν αἰσχύνῃς τὴν προσδοκίαν, τῆς πασῶν βαρυτέρας τῶν ἠπειλημένων τοῖς ἀμσρτάνουσι κολάσεων. Ταῦτα, καὶ τούτων πλείονα, καὶ ἤδη κατὰ δύναμιν γέγραφα, καὶ γράφων οὐ παύσομαι, καθ' ὅσον οἶός τέ εἰμι, τὸν πρὸς τὸν ἐμὸν ἠγαπημένον δεσπότην πόθον ἔχων, τῶν τοιοῦτων λόγων ἐκδιβαστήν.

Ἄλλὰ νήψωμεν, καὶ γρηγορήσωμεν περὶ τὴν ἑαυτῶν φυλακὴν, εὐλογημένε· μήπως πλέον κατακριθῶμεν, ὡς εἰκῆ καὶ μάτην τὰ θεῖα λέγοντες μόνον καὶ ἀκούοντες. Ἐπειδὴ καὶ ὑπὲρ τούτων τῶν λόγων τῷ Θεῷ λόγον ὑφέξομεν ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως· ἐγὼ τε ὁ τούτους λέγων, καὶ οἱ τούτων ἀκούοντες· ἐὰν ἀργούς παντελῶς καὶ ἀκάρπους αὐτοὺς καταλείψωμεν· γένοιτο δὲ μᾶλλον πάντας ἡμᾶς, πᾶσιν ἐπαγάλλεσθαι τοῖς τοῦ Θεοῦ λόγοις, καὶ τῶν ἐν αὐτοῖς θείων καὶ σωτηρίων θελημάτων ποιητὰς ἀποφανθῆναι· εὐχαῖς καὶ πρεσβείαις τῆς πανενδόξου καὶ παναγίας Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καὶ Ἀειπαρθένου Μαρίας, καὶ πάντων τῶν ἁγίων. Ἀμήν.

Γ'. — *Τοῦ αὐτοῦ πρὸς τὸν ἀγιώτατον καὶ μακαριώτατον ἀρχιεπίσκοπον Ἰωάννην (i), περὶ τοῦ, "Ὅτι ἀσώματός ἐστιν ἡ ψυχή (i)".*

Τὸ τίμιον τῆς ὑμετέρας ἐπ' ἀρετῆ τελειότητος δεξάμενος γράμμα, πάσης μεγαλοφυοῦς μετριοφροσύνης ὠραῖσμένον, ἠγάσθην τε ὁμοῦ καὶ ἐξέστην· πῶς τε ὁ αὐτὸς διανοούμενος ἐν ἀμφοτέροις, σαυτῷ καθέστηκας ὁμοιος· μήτε τῷ ὑψηλῷ ἀπρόσιτος, μήτε τῷ ταπεινῷ καταφρονούμενος. Ἐν γὰρ ἀρετῆς εἶδος, σοφῶς σαυτῷ ἐξ ἀμφοῖν κερασάμενος, ἐκατέρῳ ποιεῖς παραδόξως ἐνθεωρεῖσθαι τὸ ἕτερον·

NOTÆ.

pro terrena hac crassa mole, Deo corpora sint, pro illius elevatiore diversique generis spiritualitate. Aliud certe quod Deus, aliud quod angelus et anima spiritus: nec forte alii aliique Patres re ipsa diversa senserunt, etsi re nobis obscura (qui ipsa in se spiritalia, ac per illorum species non cognoscimus) tanta diversitate locuti sunt. Certe plena perfectaque ἀοριστία, absolutioque a loco et tempore, Dei propria est, utcunque exponatur locus angelicus; certa que sphaera est quantitatis ejus virtualis, cui comes ipsa substantia est, ac extra quam nisi mutatione et quasi migrando angelus adesse non potest.

τῷ ταπεινῷ μὲν, τὸ ὑψηλόν· τῷ ὑψηλῷ δὲ τὸ ἔμπα-
λιν, τὴν ταπεινῶσιν. Διὸ δὴ, δοῦλε Θεοῦ, ἀπαραιτή-
τως σου δέχομαι τὸ ἐπίταγμα, φυσικώτερον ἀποδεί-
ξαι καλεῖσθαι, Γραφικῆς καὶ Πατρικῆς μαρτυρίας
χωρὶς, εἰ ἔστι κτίσμα ἀσώματος ἢ ψυχῆ. Ταῖς ὑμε-
τέραις πάλιν θαρρόων τῆς διδασκαλίας ψευκάσιν, αἷς
με διαφόρως ἀγνοία φρυγόμενον ἐδρόσιζας.

sit : idque rursus qui vestris fidam doctrine stillis, quibus me

Τίνες δὲ οὗτοι ὑπάρχουσιν, οἱ κτίσμα ἀσώματος
μὴ εἶναι διαβεβαιούμενοι; καὶ τίσι τούτοις, ταῖς
ὑμέτεραις τῶν λόγων ἀληθείαις ἀνυπάρκτοις ἀνα-
πλαστοῖς ἀντιπίπτοντες; Πῶς δὲ, εἰ μὴ τοῦ δέον-
τός εἰσι φιλονεικότεροι, τῷ ὑμέτερι οὐκ ἐδυσωπή-
θησαν ἐπιχειρήματι, παντός εἰς ἄκρον οὕτως ἀντι-
πτωτικοῦ λόγου πόρρω τυγχάνοντι; Καὶ ἵνα μοι
μᾶλλον καθ' ὁδὸν ὁ περὶ τούτου λόγος προῖη, αὐτὴ
ὑμῶν ὡς τῆς ἀληθείας σύμμαχον ἀκαταγώνιστον
σοφὸν ἐπιχειρήμα, τῶν οικείων ἀπαρχὴν ποιήσο-
μαι· ὡς ἐφοδικοῖς ²⁶ τοῖς ὑμέτεροις ἐναθρονόμενος,
pugnaculum, unde mea sum alispicaturus, **239** ipso
vestris ausam occasionemque arripiam.

α'. ²⁷ Εἰ τὸ σῶμα τῆ οἰκείᾳ φύσει ἀκίνητον· σῶμα
δὲ καὶ ἡ ψυχὴ, εἰ καὶ τὸ λεπτομερέστατον, ὡς φασί,
καθὸ σῶμα, οὐ κινήθησεται. Καὶ εἰ ταῦθ' οὕτως
ἔχει, πόθεν ἡμῖν ἡ κίνησις; Καὶ τοῦτο ἐπ' ἀπει-
ρον, ἕως οὗ ἔλθωμεν εἰς ἀσώματος κτίσμα. Εἰ δὲ
ἀπὸ τοῦ Θεοῦ φήσουσι κατὰ πρῶτον λόγον ἡμᾶς κι-
νεῖσθαι· ἐπειδὴ τὰς πλείους ἡμῶν κινήσεις ἀτόπους
ἐπίσταμαι καὶ αἰσχροῦς, αἷτιον πάντως ἐξ ἀνάγκης
καὶ τούτων ἀποφανοῦνται τὸ θεῖον.

β'. Ἄλλο. Καὶ πάλιν, εἰ πᾶσα καὶ ὅπωςδήποτε
οὔσα σωματικὴ ὑπαρξίς κατὰ τὸν ἀληθῆ λόγον, τῷ
ποσῷ τε καὶ τῷ ποιῷ διελημμένη, ἐν ὄγκῳ καὶ εἶδει,
καὶ ἐπιφανείᾳ καὶ σχήματι, τὴν περὶ ἑαυτῆς πε-
ρατοῖ θεωρίαν, ὡς ἀναγκαίοις διελημμένη πέρα-
σιν. Οὐ γάρ τι τούτων ἐκτὸς ἔχοι ²⁸ φαντάζεσθαι ὁ
ταύτην διερευνώμενος· σῶμα δὲ καὶ ἡ ψυχὴ, ἢ ἐκ
τούτων, ἢ ταῦτα, ἢ τινα, ἢ τούτων τι, ἢ τούτοις, ἢ
τισὶν, ἢ τινε τούτων περιγραπτὸς πάντως ἐστίν·
ἀλλὰ μὴν οὔτε ἐκ τούτων, οὔτε ταῦτα, οὔτε τινὰ,
οὔτε τι τούτων, οὔτε τούτοις, οὔτε τισὶν, οὔτε τινὲ
τούτων ἐστὶ περιγραπτὸς· οὐκ ἄρα σῶμα ἢ ψυχὴ.

γ'. Ἄλλο. Εἰ τοίνυν αὐτοῖς εἶναι μὴ ἀμφιθέβλη-
ται ²⁹ ἡ ψυχὴ· οὔσα δὲ οὐδὲν ὑπάρχει ὧν καταλαμ-
βάνει ἢ ἐννοία, ἐξ ὧν, ἢ ἃ ὑπάρχει τὰ σώματα· οὐ
χρῶμα, οὐ σχῆμα, οὐκ ἀντιτυπία, οὐ βᾶρος, οὐ
πηλικότης, οὐχ ἢ εἰς τρία διάστασις· καὶ ἀπλῶς
ὄλως οὐδὲν οὔσα τῶν περὶ τὴν σωματικὴν φύσιν
καταλαμβανομένων· ἢ μηδὲν οὔσα τούτων, ὡς ἔδει-
ξεν ὁ λόγος, ἀσώματος ἔστα· πάντως, εἴπερ ἐστίν.

VARIÆ LECTIONES.

²⁶ Fr. ἐπ' ἰδικοῖς. ²⁷ Συλλογισμοὶ φυσικοὶ, ὅτι ἀσώματος ἢ ψυχῆ. *Syllogismi naturales, quibus probe-
tur animam esse incorpoream.* ²⁸ Venet. Blacch. et Fr. ἔχει. ²⁹ Cod. alius ἀμφιβάλλεται.

A sublimitatem in humilitate, vicissinaque humilita-
tem in sublimitate. Ideo, serve Dei, nihil cun-
ctius aut excusans, quod abs te præceptum est,
decius suscipio; ut nempe ex natura potius pe-
tilis rationibus, nullisque Scripturæ aut Patrum
prolatis testimoniis, demonstrarem atque ostendam,
num anima res ejusmodi sit, quæ incorporea creata
sit : idque rursus qui vestris fidam doctrine stillis, quibus me

Quinam vero hi audenti sunt, qui nullam rem
creatam incorpoream esse asserunt? ac quibus
frivolis nugacis animi figmentis, veris vestris do-
ctrinis ac rationibus obnitantur? Quomodo autem,
nisi justo contentiosiores sunt, vestræ non acquie-
verunt argumentationi, sic nimirum accuratæ, ut
quam longissimæ sit, ut ulla prorsus contraria
ratione, seu objectione, omnino infringi ac convelli
possit? Atque ut certiori methodo præsens mihi
procedat disputatio, ipsam vestram sapientissimam
argumentationem, ceu veritatis insuperabile præ-
ipso in limine statuam; inde glorians, quod ex

1. Cum corpus natura sua sit immobile, siqui-
dem etiam anima corpus est; tametsi, ut vocant,
partibus subtilissimum; ea ratione qua est corpus,
non movebitur. Sin autem hæc se ita habent, unde
nobis ut moveamur? Sicque in infinitum, donec
ad aliquid creatum incorporeum veniamus. Sin a
Deo secundum primam nos rationem moveri di-
cant, cum non nesciam motuum nostrorum plures
absonos turpesque esse, horum quoque omnino
C necessario divinum numen asserent auctorem
esse.

2. Ac rursus, cum omnis, ac quæ ullo modo est,
corporalis substantia, ut vera habet ratio atque
doctrina, quantitatē et qualitate divisa, quæ de ipsa
est, considerationem, mole, forma, colore, figura
terminet, tanquam necessariis terminis compre-
hensa. Qui enim hanc rimatur, extra hæc quod
animo cogitet, nihil habet. Siquidem igitur etiam
anima corpus est, aut ex his, aut hæc, aut
eorum aliquid vel his, vel quibusdam, aut
eorum aliquo, omnino circumscripta est: atqui
neque ex his, neque hæc, neque aliqua, neque
horum aliquid, neque his, neque quibusdam,
neque horum aliquo circumscripta est: non ergo
D anima corpus est.

3. Item, siquidem igitur extra controversiam
illis est, esse animam; cumque adeo sit, nihil tam-
en eorum est, quæ comprehendit animas, ex
quibus, aut quæ corpora existunt: non color,
non figura, non durities, non pondus, non moles,
non trina dimensio; ac omnino cum nihil prorsus
eorum sit, quæ in natura corporea esse intelligen-
tur; quæ nihil eorum sit, uti probavit oratio, pla-
ne incorporea erit, siquidem reipsa existit.

4. Prætere i. cum omnis in angustum coactio, A inque majorem molem dilatatio seu explicatio, et divisio seu sectio, corporum affectiones sint; omninoque incorporeum sit, quod ab ejusmodi omni contractione et dilatatione quavis ac divisione immune est; plane fit animam esse incorpoream, quæ nihil prorsus horum omnium in se recipiat.

5. Itemque, cum substantia omnis corporea, in animatam atque inanimam divisa sit, ipsaque adeo anima corpus sit, omnino aut corpus animatum, aut **240** inanime erit. At, siquidem animatum, plane vel substantia, vel potentia seu accidente animante, animatum esse obtinebit. Anima autem ut animari dicatur, uti et lux illuminari, vel ignis calefieri, prorsus risu excipiendum. Ac siquidem id quod animat animam, substantiam esse dixerimus, eam rursus, vel corpus, vel quid incorporeum dicemus. Ac siquidem corpus, eadem semper ex iisdem absurdis rationibus, absurda objectionum momenta instantiasque doctrina hæc patietur, donec animam esse incorpoream pariter admittamus. Sin autem potentiam, seu qualitatem, animam animare dixerimus, quod nec est substantia nec vere est, id vero erit, quod substantiæ vitam motumque præbet. Accedit fore ut in diversum et contra naturam discrimen illud eat, ut alterum imperet, alterum pareat; siquidem anima sic condita ut natura corpori dominetur, utpote incorporea substantia; haud secus ac corpus, eorum sententia, ejus imperio suberit, quod nec vere ac substantia existit (nempe potentiæ, dantis esse quale), cum ipsa vere ac substantia existat, ut est communis omnium animis indita opinio. Quod si inanime illam corpus dixerimus, erit quid sensu carens, cogitandi vi ac imaginum, rationeque ac mente destitutum. Atqui cuncta hæc circa animam et in anima tum existunt, tumque visuntur; non ergo anima corpus existit. Habere quidem eam corpus ejusmodi, quod diversæ substantiæ sit, Corpus vero eam asserere, seu quid summæ temeritatis maximæque imperitiæ, omnino cavemus; quos non lateat plurimum interesse, ut esse eam et habere corpus dicamus.

Sin autem idcirco, quod Deum incorporeum vocant, fanatico metu territi, animam incorpoream dicere non admittunt, ne pari eam cum Deo gloria ac sorte efferant; etiam alia nobis auferant, ut perfecta eis consistet dementiæ pugna; quæcunque nimirum ex Deo, velut ejus facti participes, nomina mutuati sumus, ac quibus Deus ex nobis, ut ipse efficiens, præbensque seu impartiens, vocari dignatus est. Quænam vero illa? Nempe, esse, vivere, illuminari. Bene imbuï seu bonum esse, cogitare, intelligere; quorum alia ratione substantiæ competunt; alia, motus, sive voluntatis affectusque animi ac sententiæ. Dicimur enim esse **241** qui existamus, et vivamus, et lumina et boni, et intellectu et ratione præditi simus. Deum-

δ'. Ἄλλο. Ἐτι, εἰ πάσα συστολή καὶ διαστολή καὶ τομὴ τῶν σωμάτων ἐστὶ· τὸ δὲ πάσης συστολῆς καὶ διαστολῆς καὶ τῆς διάσπυσης τομῆς ἐλεύθερον, πάντως ἀσώματον, ἢ ψυχὴ ἄρα ἀσώματος, ὡς τούτων πάντων ³⁰ παντελῶς ἀνεπίδεκτος.

ε'. Ἄλλο. Εἰ πάσης τῆς σωματικῆς οὐσίας, εἰς τὸ ἐμφυχον καὶ τὸ ἀψυχον διηρημένης· σῶμα δὲ καὶ ἡ ψυχὴ, ἢ ἐμφυχον, ἢ ἀψυχον ἐστὶ πάντως. Ἄλλ' εἰ μὲν ἐμφυχον, διὰ ψυχούσης πάντως, ἢ οὐσίας, ἢ δυνάμειος, ἦτοι συμβεβηκότος ψυχωθήσεται. Ψυχὴν δὲ ψυχοῦσθαι λέγειν, ὡσπερ καὶ φῶς φωτίζεσθαι, ἢ θερμαίνεσθαι τὸ πῦρ, παντελῶς καταγέλαστον. Καὶ εἰ μὲν οὐσίαν ψυχοῦν τὴν ψυχὴν εἰπωμεν, ἢ σῶμα ἢ ἀσώματον αὐτὴν πάλιν λέξομεν. Καὶ εἰ μὲν σῶμα, τὰς αὐτὰς αἰετῶν λογισμῶν ἀτόπους ἐξ ἀτόπων ἐφόδους, ὁ περὶ τούτου δέξεται λόγος, μέχρις οὗ ἀσώματον τὴν ψυχὴν εἶναι συνδιομολογηθῆ. Εἰ δὲ δύναιμι, ἦτοι ποιότητα ψυχοῦν τὴν ψυχὴν εἰπωμεν, τῆς οὐσίας ζωοποιητικόν τε καὶ κινητικόν, τὸ ἀκρῶσιον ἐστὶ καὶ ἀνυπόστατον. Πρὸς τὸ ³¹, καὶ ἐναλλάξ καὶ παρὰ φύσιν τὴν κατὰ τὸ ἄρχειν καὶ ἄρχεσθαι εἶναι διαφορὰν· εἴπερ σώματος ἄρχειν κατὰ φύσιν δημιουργηθεῖσα ἡ ψυχὴ, ὡς ἀσώματος οὐσία, ὡς σῶμα κατ' αὐτοῦς ὑπὸ τοῦ μὴ κατ' οὐσίαν ὄντος· τῆς κατὰ τὸ ποῖον λέγω δυνάμειος, ἀρχθήσεται· ἢ κατ' οὐσίαν οὐσά τε καὶ ὑφεστῶσα, καὶ τὴν κοινήν πάντων πρόληψιν. Εἰ δὲ ἀψυχον αὐτὴν εἰπωμεν σῶμα, ἀναίσθητον καὶ ἀφαντασίαστον, ἄλογόν τε καὶ ἀδιανόητον ἐστὶ. Ἄλλὰ μὴν ταῦτα πάντα περὶ τὴν ψυχὴν, καὶ ἐν τῇ ψυχῇ, καὶ ἐστὶ καὶ ὁράται· οὐκ ἄρα σῶμα ἢ ψυχὴ. Σῶμα μὲν γὰρ ἔχειν τοῦτο αὐτὴν ἑτεροοῦσιον, καλῶς εἰδότες λέγειν οὐ παραιτούμεθα· σῶμα δὲ αὐτὴν εἶναι ἀποφαίνεσθαι, ὡς θρασυτάτον τε ἄμα καὶ ἀπαιδευτότατον, παντελῶς ἀποφεύγομεν· πολὺ διαφέρειν τοῦ ἔχειν τὸ εἶναι οὐκ ἀγνοοῦντες.

cum probe noverimus, ne fateri quidem recusamus.

Εἰ δὲ ὅτι ἀσώματον λέγουσι τὸ Θεῖον, τὸν μὴ ὄντα φερούμενοι φόβον, ἀσώματον εἰπεῖν τὴν ψυχὴν οὐ καταδέχονται, ἵνα μὴ εἰς ἴσον αὐτὴν τῷ Θεῷ ἐνέγκωσι· καὶ τὰ λοιπὰ ἡμῶν περικοπτεύωσαν ³², ἐν ἧ αὐτοῖς τῆς ἀπονοίας τέλειον τὸ ἀγώνισμα, ὅσα ἐκ Θεοῦ ὡς μετέχοντες· ἢ Θεὸς ἐξ ἡμῶν, ὡς ἐνεργῶν καὶ διδοῦς, ἢ μεταδιδούς, προσηγορεύθημεν, ἢ παρ' ἡμῶν προσηγορεύθη Θεός. Τίνα δὲ λέγω ταῦτα; Τὸ εἶναι, τὸ ζῆν, τὸ φωτίζεσθαι, τὸ ἀγαθύνεσθαι, τὸ λογίζεσθαι, τὸ νοεῖν· τὰ μὲν, διὰ τὴν οὐσίαν· τὰ δὲ, διὰ τὴν κίνησιν, ἦτοι γνώμην καὶ διάθεσιν. Ὅντες γὰρ λεγόμεθα, καὶ ζῶντες, καὶ φῶτες, καὶ ἀγαθοί, καὶ νοεροί, καὶ λογικοί. Τὸν τε Θεὸν ὁμοίως, ὄντα καὶ ζῶντα, καὶ φῶς, καὶ ἀγαθόν, καὶ νοῦν, καὶ λόγον ὀνομάζομεν· εἴτε ὡς ἐξ αἰτίου ὄντες ταῦτα

VARIE LECTIONES.

³⁰ Τὸ, πάντων, plerisque deest. ³¹ Añi codd. τῷ, quod melius. ³² Venet. Blacc. περικοπέ-
τωσι.

καὶ καλούμενοι· εἶτα ὡς ἐνεργοῦμεναι, ἐκ τῶν ἡμε-
τέρων ταῦτα τὸ Θεῖον προσαγορεύοντες. Τίς οὖν ὁ
λόγος αὐτοῖς, ταῦτα μὲν πάντα πρὸς ἑτέροις πολλοῖς
εἶναι τὴν ψυχὴν καὶ ὀνομάζεσθαι· ἀσώματον δὲ,
μηκέτι, ὃ τί περ τὸ Θεῖον; Ὡς δέον, ἢ μὴ λέγεσθαι
ἡμᾶς ταῦτα, διότι τὸ Θεῖον, ἢ τὸν Θεὸν ταῦτα μὴ
ὀνομάζεσθαι, ἔ τί περ καὶ ἡμεῖς. Ἀλλὰ μὴν καὶ
ἐσμὲν ταῦτα· καὶ ὀνομαζόμεθα· οὐχ ὡς ταυτὸν τῷ
Θεῷ διὰ ταῦτα ὄντες· ἀλλ' ὡς πρὸς αἴτιον αἰτιατὸν,
ἢ μέτοχον πρὸς μετεχόμενον, ἢ ὑπαρξίν πρὸς αἰ-
τίαν. Οὐδὲ συγκριτικῶς ἢ συνωνύμως, ὡς ἐπὶ τῶν
ὑπερσυσίων· ἀλλ' ὁμωνύμως, καὶ ὅσον εἰπεῖν μεθε-
κτῶς· τῶν πραγμάτων κατὰ τὸ ἀπειρον ἀλλήλων τῇ
φύσει διεστηκότων· εἰ μὴ τῷ φίλον, ὡς ἀληθῶς, τὸ
Θεῖον εἰπεῖν, καὶ ὑπὲρ φύσιν καὶ πράγμα.

id quo auctore in rerum naturam editum est: neque id æqua comparatione, eademque cum voce etiam ratione, ut iis in rebus contingit quæ sunt ejusdem substantiæ; sed nominis solum (diversa substantia) communione, et, ut sic dicam, participatione, cum res a se invicem infinitis parasangis remotæ sint ac distent; nisi cui magis libeat, ut (quod vere est) Deum supra naturam atque rem dicat; longe scilicet illis eminere.

Ποῦ δὲ λοιπὸν κατ' αὐτοῦς πάλιν, εἰ δοθείη τὴν
ψυχὴν εἶναι σῶμα, ὃ τοῦ κατ' εἰκόνα ἡμῖν διασωθή-
σεται λόγος, εἰ μὴ διὰ πάντων ἔχειν φαιμέν τὴν ψυ-
χὴν, τὴν πρὸς τὸ ἀρχέτυπον ὁμοιότητα; Ὡσπερ γὰρ
τοῦ νεροῦ νεράν, καὶ τοῦ ἀθανάτου, ἀφθάτου τε
καὶ ἀοράτου, τὴν ἐν τούτοις γνωριζομένην εἰκόνα
ὀνομάζομεν· οὕτω δὲ καὶ τοῦ ἀσωμάτου, ἀσώματον
λέγοντες, ὡς πάντα τε ὄγκον, καὶ πᾶσαν ὁμοίως δια-
φεύγουσαν διαστηματικὴν καταμέτρησιν· ἄλλο τι
πάλιν αὐτὴν παρ' ἐκεῖνο, κατὰ τὴν τῆς φύσεως ιδιό-
τητα λέγομεν. Ἐπεὶ οὐκ ἔτι ἂν εἴη εἰκὼν, ἀλλ'
ἀπαράλλακτος ταυτότης. Ἐν οἷς δὲ ἐν τῇ ἀκρίστῳ
καὶ ἀτρέπτῳ καὶ ἀνάρχῳ φύσει ἐκεῖνο καθορᾶται,
ἐν τοῖς αὐτοῖς τὴν κτιστὴν λογικὴν φύσιν· οὐ κατὰ
τὸ αὐτὸ δὲ, ἀλλ' ὡς ἐν ἐσχάτοις ἀπηχίμασι φωνῆς
λόγου δήλωσιν, δείκνυσθαι, ἐναργῶς νομίζομεν. Καὶ
ὡσπερ διὰ τῶν ἐν ταῖς οὐραῖς κατὰ τὴν τοῦ παντὸς
διακόσμησιν ἐπιτελουμένων ὁ φιλοσοφώτατος νοῦς,
πρὸς τὸ καθαρὸν τε καὶ αὔλον μετενεγκῶν τῶν νοη-
μάτων αὐτοῦ τὰς δυνάμεις, διακρίνει ἀπὸ τῶν κι-
νουμένων τὸ κινουόν, καὶ ἐν καὶ μόνον καὶ ἀπλοῦν
αὐτὸ ἐξ ἑαυτοῦ ὑπάρχον, ὡσαύτως ἔχον καὶ ποιητι-
κὸν αἴτιον καταλαμβάνων ἐν τῇ οἰκείᾳ τῆς ταυτό-
τητος μονιμότητι, ἀπρόσιτον κατὰ τὴν φύσιν τοῖς
ἄλλοις ἐπίσταται· ἀτρέπτον μὲν, ὅτι ἀκίνητον· οὐ
γὰρ ἔστι πρὸς ὃ κινήθησεται τὸ, τὰ ὄντα καὶ ποιῶν
καὶ πληροῦν, καὶ ὑπὲρ πάντα ὄν τὰ ὄντα· περιεκ-
τικὸν δὲ, ὡς δημιουργὸν, καὶ πρὸ γενέσεως, τῷ
ἀπείρῳ τῆς δυνάμεως τὰ πάντα γινώσκον. Κατὰ
τὸν αὐτὸν τῆς θεωρίας τρόπον, καὶ διὰ τῆς τῶν
μελῶν καὶ μερῶν ποικίλης καὶ ἐντεχνουῖς κινήσεως
τοῦ μικροῦ κόσμου³³· λέγω δὲ τοῦ ἀνθρώπου· τὸ
κινήτικὸν αἴτιον λογιζόμενος, ἄλλο τι εἶδε κατὰ τὴν
οὐσίαν παρὰ τὴν ὀργανικὴν τοῦ σώματος ὑπαρξίν·
καὶ οὐχ ὡς σῶμα ἐν σώματι· ὅπερ δοκεῖ τοῖς νέοις
σοφοῖς, καὶ τῶν ἀναποδείκτων δογματισταῖς· ἀλλ'

A que similiter esse dicimus, atque vivere; lumen-
que, et bonum et mentem et rationem ipsum vo-
cames; sive tanquam Deo auctore hæc simus atque
movemur; sive tanquam in eorum actu existentes,
has ex nostris Deo appellationes tribuamus. Quæ
igitur illis ratio, ut hæc anima, aliaque plura et
sit et vocetur, non item incorporea, idcirco quod
Deus incorporeus est? Proinde necesse sit ut vel
hæc nomina, eo quod tribuantur Deo, minime no-
bis usurpemus; aut non dicamus de Deo, quod
et nobis ea communis nuncupatio sit. Atqui sumus
nos quoque illa et nuncupamur; non velut eam
ob rem idem ac Deus simus, sed sicut quod ex
causa est in causam relatum; sive quod particeps
est, in id quod participatur; aut quod existit, in

neque id æqua comparatione, eademque cum voce

B Ubinam vero deinceps, illorum sententia (siqui-
dem animam corpus esse dederimus) nobis ratio
imaginis constabit; nisi per omnia animam exem-
plari similem esse dicamus? Quemadmodum enim
intelligentis intelligentem; immortalis, incorru-
ptibilisque ac invisibilis, quæ his dotibus insignita
sit, imaginem nuncupamus; sic sane, cum etiam
incorporei incorpoream, tanquam omnis tum molis,
tūm et similiter dimensionis, quæ ex partium di-
stantia est, expertem vocitamus; aliud rursus ab eo,
ad naturæ proprietatem quod attinet, eam esse
dicimus. Alioqui enim non imago, sed ipsa eadem
res nulla evariatione exstiterit. In quibus autem in
increata et immutabili principique experte, seu
æterna natura, similitudo cernitur, in iisdem na-
turam creatam ratione utentem, etsi non secun-
dum eundem modum, sed extremo velut vestigio
vocisque pene evanescentis resonantia sermonis
manifestationem, liquido monstrari existimamus.
Ac sicut in rebus, per ea quibus rerum ornatus
completur mens sapientissima, ad pures omnique
materia vacantes conceptus sensusque 242 vires
suas transferens, ab iis quæ moventur, motorem
discernit; unumque illum ac solum atque simpli-
cem, ipsum in se existentem, eodemque se modo
habentem, auctorem rerum et conditorem in sua
identitatis perennitate comprehendens, reliquis na-
tura inaccessum pernoscit: immutabilem quidem,
ea ratione quod immobilis est: non enim est quo
moveatur, qui res et creet, et impleat, cunctisque
rebus emineat: rerum vero conservatorem easque
continentem, quod ipse conditor sit, eunctaque,
etiam priusquam fiant, infinitæ potentie vi nove-
rit¹. Eodem ipso speculationis modo, ex vario
etiam ac artificioso concinnoque membrorum par-
tiumque mundi minoris motu (nempe hominis)

¹ Dan. xiii, 42.

³³ Homo μικρὸς κόσμος, non ut apud Greg. μακρὸς.

ejus ipsius auctorem, et qui motum imprimi, cogitans, aliud quid ipsum novit secundum substantiam, a tota corporis organica structurae substantia: nec sicut corpus in corpore (ut recentioribus sapientibus placet, et qui improbabilia cudent, doceantque), sed simplicem ac indivisibilem unum, in his quae divisa sunt et dissipata, eum considerat; inque iis quae contracta sunt, indefinitum: mutabilem, velut qui moveatur: qui autem moveatur, ut cui non desit quo motum intendat: ejus tamen mutationis quae ex motu est, non naturam, sed judicium, cum illud erraverit, auctorem cognoscit.

Mutatio igitur, non circa ipsam, ut existimo, est animae substantiam (nam alioqui infinitas mutationes subiret, nec eadem ipsa secundum substantiam maneret) sed penes motum qui in nostra est facultate; quae videlicet arbitraria agi se sinat voluntate. Quocirca quod dicunt adversarii atque affirmant, ipsam quoque jugis animae motus circa Deum agitationem, mutationi obnoxiam esse, haud vera loquentium arbitror, sed eorum qui composita verborum pompa decipere studeant, non pietatis aemula voluntate, quod sit accurate verum, exquirant. Quis enim vel micam rationis habens, nec omnis virtutis amoris expertus, quem lateat, jugis illam animae circa bonum motus agitationem, nihil aliud esse quam naturalem ipsam operationem, ejus rei causa elicitam ac promanantem, cujus et ipsa condita est. At mutatio motus est in naturalis, hujus ipsius causae frustrationem inducens. Mutatio enim, mea quidem substantia, nihil aliud est, quam debilitas, et a naturalibus operationibus prolapsio. **243** Dicas igitur, quaeso, ac denunties viris nugacibus, ne Deum cum creatura temere componere praesumant. Deitas namque proprie nec corpus est, nec incorporeum, nec substantia, nec eorum aliquid quae intelliguntur aut dicuntur (ne cuncta sigillatim percenseam), sed et cum intelligitur, incomprehensa, et cum dicitur, ineffabilis ipsa perseverat.

Haec quidem disputando ac quaerendo, non velut decernendo, dicta a nobis sunt: ac siquidem pro argumenti praestantia, quantum per epistolae angustias licuit, dicta sufficiant, nec a vestri sensus longius magnitudine abeant, Deo gratias, vobisque, qui ad dicendum invitastis rei que admonuistis. Sin autem etiam libet, ac nisi acquieverint adversarii, in promptu est ut in eos divina ope acrius pugnam instruamus, ut nempe circumstantem nos testium testimoniorumque nubem adversus eos emittamus; ut laboriosae omnis argumento hoc dispectionis mole posita, ac pervicaci contentiosorum hominum verborum pugna valere jussa, veram de Deo atque creatis scientiam tranquille teneamus. Sin autem minus plene se habeant (quod plane accidisse necesse sit) nec satis metam attigerint, ut ex rudi profecta ingenio ac imbecilli organo, quaeso ignoscatis, dilecte, cum haec ipsa solius obedientiae causa, ut novit qui corda scrutatur, Deus^m, loqui

ἁπλοῦν ³⁴ καὶ ἐνιαῖον ἐν τοῖς ἐσχεδασμένοις θεωρεῖ· καὶ ἐν τοῖς συνεσταλμένοις, ἀόριστον· τρεπόμενον μὲν, ὡς κινούμενον· κινούμενον δὲ, ὡς ἔχον πρὸς ὃ κινηθῆσεται· τῆς δὲ κατὰ τὴν κίνησιν τροπῆς αἴτιον, οὐ τὴν φύσιν γινώσκει, ἀλλὰ τὴν κρίσιν, ὅτ' ἂν ἐσφαλμένη οὔσα τυγχάνῃ αὐτῆ.

Ἡ τροπὴ οὖν, οὐ περὶ αὐτὴν τῆς ψυχῆς ὑπάρχει, ὡς οἶμαι, τὴν οὐσίαν· ἐπεὶ καὶ μετέβαλλεν ἀπειράκις, καὶ οὐχ ἡ αὐτὴ διέμενε κατ' οὐσίαν· ἀλλὰ κατὰ τὴν κίνησιν τὴν ἐφ' ἡμῖν, τῷ αὐτοκρατορικῷ θελήματι συμφερομένη. Ταιγάρτοι τροπῆς δύναμιν ἔχειν τοὺς ἀντιλέγοντας φάσκειν καὶ ἀποφαίνεσθαι, καὶ αὐτὴν τὴν περὶ τὸ θεῖον τῆς ψυχῆς ἀεικίνησίαν, οὐ μὴ δοκεῖ ἀληθευόντων εἶναι· ἀλλὰ πομπικῶς τὸ κομψόν, καὶ οὐκ εὐλαβῶς τὸ ἀκριβές τοῦ λόγου ἐπιζητούντων. Ἐπεὶ τίς ἂν λόγου μέτοχος, καὶ ἀρετῆς φιλίας ³⁵ οὐκ ἄμοιρος, ἀγνοεῖ, ὅτι οὐδὲν ὑπάρχει ἕτερον ἢ περὶ τὸ καλὸν τῆς ψυχῆς ἀεικίνησία, ἢ ἐνέργεια φυσικῆ, ἐφ' ἣ καὶ δι' ἣν γεγένηται αἰτίαν τελουμένη; ἡ δὲ τροπὴ, κίνησις κατὰ φύσιν, τὴν ταύτης ἀποτυχίαν τῆς αἰτίας εἰσάγουσα. Τροπὴ γάρ, κατ' ἐμὲ εἰπεῖν, οὐδὲν καθέστηκεν ἕτερον, ἢ ἀσθένεια, καὶ ἔκπτωσις τῶν κατὰ φύσιν ἐνεργειῶν. Μηκέτι οὖν φάναι ἀξίωσον τοῖς λογιόλογοις, θεὸν καὶ κτίσιν συγκρίναι τολμήσητε. Ἐπειδὴ τὸ θεῖον κυρίως εἰπεῖν, οὔτε σῶμα, οὔτε ἀσώματον, οὔτε οὐσία, οὔτε τι τῶν νοουμένων ἢ λεγομένων ἐστίν, ἵνα μὴ πάντα καθεξῆς ἀπαριθμῶμαι· ἀλλὰ καὶ νοούμενον ἀληπτον, καὶ λεγόμενον ἀρρήτον διαμένει.

Ταῦτα μὲν οὖν ζητητικῶς, ἀλλ' οὐ δογματικῶς παρ' ἡμῶν εἰρήσθω· καὶ εἰ μὲν αὐτάρκως ἔχει πρὸς τὴν ὑπόθεσιν, ὡς δι' ἐπιτόμου ἐπιστολῆς δυνατὸν, καὶ οὐ πολὺ τῆς ὑμετέρας μεγαλονοίας ἀπολέλειπται· θεῷ χάρις, καὶ ὑμῖν τοῖς προσιθιάζουσιν. Εἰ δὲ βούλεσθε, εἴπερ μὴ πεισθεῖεν οἱ ἀντιλέγοντες, ἀγωνιστικώτερον αὐτοῖς συμπλακῆναι, ἔτοιμοί ἐσμεν θεοῦ χάριτι, τὸ περιεχόμενον ἡμῖν τῶν θείων μαρτύρων τε καὶ μαρτυριῶν καταφεῖναι αὐτῶν νέφους· ἵνα πάσης τῆς ἐπιπόνου περὶ τούτου διασκέψεως τὸν ὄγκον ἀποθέμενοι, καὶ τὴν ἐυπερίστατον τῶν φιλονεικίων λογομαχίαν, ἀνενοχλήτως τὴν ἀληθῆ περὶ τε θεοῦ καὶ τῶν αὐτοῦ κτισμάτων γνῶσιν κατέχωμεν. Εἰ δὲ ἐνδεῶς, ὑπερ πάσα παθεῖν ἀνάγκη, καὶ οὐκ ἐπιτετευγμένως, ὡς ἐξ ἀμαθοῦς διανοίας καὶ ἀσθενοῦς ὄργανου προσηνεγμένα· σύγγνωτέ μοι, ἡγαπημένοι, δι' ὑπακοὴν καὶ μόνην, ὡς ὁ ἐρευνητὴς τὰς καρδίας ἐπίσταται θεός, καὶ ταῦτα εἰπεῖν παρήσαντι· καὶ διορθώσασθε ἡπίως τὸν οὐκ ἐθέλοντά

^m Hebr. xii, 4. ⁿ Psal. vii, 10.

³⁴ Marg. Fr. βλέπε, vide. ³⁵ Alter cod. Reg. καὶ φιλίας.

τι τῶν συμφερόντων ἀγνοεῖν, καὶ χειραγωγῆσατε A ausus sim; leniterque, studentem nihil nescire, eorum quæ utilia sunt, emendate; ac miseranter, qui recta incedere cupiat, manuducite.

Z'. — Τοῦ αὐτοῦ πρὸς Ἰωάννην πρεσβύτερον, περὶ τοῦ καὶ μετὰ θάνατον ἔχειν τὴν ψυχὴν τὴν νοερὰν ἐνέργειαν, καὶ μηδεμιᾶς ἐξίστασθαι φυσικῆς δυνάμεως.

Τῇ δευτέρᾳ τοῦ ἐνεστῶτος Αὐγούστου μηνὸς τῆς παρουσίας πρώτης ἐπιναμήσεως ³⁶, ὁ κοινὸς ἡμῶν φίλος τίμια τῆς ὑμετέρας πατρικῆς ἀγισσύνης γράμματα ἐπιδέδωκέ μοι· οἷς ἐντυχὼν, παρεκλήθην μὲν εἰκότως ἐφ' ὑμῖν τοῖς ἐμοῖς δεσπόταις, καὶ μετὰ Θεὸν πάντων μοι τῶν καλῶν αἰτίοις, ἐν ὑγείᾳ διαγούσι. Τοσοῦτον γὰρ ὑμῖν ἔγνωται δι' ὅλου τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ τὸ ἅγιον, ὅτι καὶ ἀπόντας ὑμᾶς νοδὸς ὀφθαλμοῖς μόνον ἀναθεωρῶν, ρυθμίζομαι κατὰ τὴν ὑποῦσάν μοι δύναμιν καὶ βίον καὶ λόγον· ὡς Θεὸν κατὰ τὴν μνήμην δι' ὑμῶν ἐμφανιζόμενον, καὶ δοῦν καὶ αἰδούμενος. Ἠνιάθην δὲ οὐ μετρίως ἐπὶ τῷ περὶ ψυχῆς δόγματι τῷ ὑπὸ τινῶν, ὡς γεγράφατε, ἀδεῶς ἐκείσε κηρυττομένῳ, ὅσῃν κἀνταῦθα τὸ τοιοῦτο κακὸν ἔχειν ἰσχὺν καὶ παρρησίαν ἐννοῶν. Τὸ δὲ πλεονεξία κατηφείας ἐμπιπλῶν ἐνταῦθα, καὶ βάρος ὡσπερ νέφος τῇ διανοίᾳ ἐμβάλλον, τὸ νῦν ὑπὸ πάντων σχεδόν, καὶ μάλιστα τῶν δῆθεν ἐπιφανῶν μοναχῶν πρεσβευόμενον περὶ ἀναστάσεως καινοπρεπὲς δόγμα· ὥστε μηδὲ στοχαστικῶς ἔτι προσιμιάζεσθαι τὴν τοῦ Ἀντιχρίστου παρουσίαν ὑπολαμβάνειν· παρεῖναι δὲ μᾶλλον πιστεύειν καὶ διαθεσθαι οὖσθαι, καὶ τὸν ὀπωτοῦν μετέχοντα τοῦ λογιζέσθαι· αὐτὴν μαρτυροῦσαν τῷ τοιοῦτῳ κακῷ τὴν τῶν λεγομένων [ἀτοπίαν] ἔχοντα.

Φασὶ γὰρ οἱ πρὸς πάντα τὴν γλῶσσαν ἀδεῶς ὀξύνοντες, καὶ μηδὲν τῶν ἀσεβῶς γινομένων ἢ λεγομένων ἠγούμενοι φοβερὸν, φλέγματι πάλιν καὶ αἵματι, χελῆ τε αὐτῆς ξανθῆ καὶ μελαίνῃ, καὶ ὀλκῆ ἀέρος, καὶ τροφῆ αἰσθητῆ πρὸς τὸ ζῆν συνέχεσθαι μέλλειν τὰ σώματα κατὰ τὴν ἀνάστασιν, οὐδενὸς τὸ σύνολον ξένου παρὰ τὴν παροῦσαν ζωὴν διὰ τῆς ἀναστάσεως ἀναφανησομένου, πλὴν τὸ μὴ δύνασθαι πάλιν ἀποθανεῖν· οὐκ οἶδ' ὅπως πρὸς πάντα τὰ ἐν τῇ ἀγίᾳ Γραφῇ περὶ τε ψυχῆς καὶ ἀναστάσεως νεκρῶν διὰ τε προφητῶν καὶ ἀποστόλων, καὶ αὐτοῦ τοῦ διὰ σαρκὸς ὁμιλήσαντος ἡμῖν Θεοῦ Λόγου, καὶ μάλιστα Κορινθίοις ἰδιοτρόπως διὰ τοῦ θεσπεσίου Παύλου περὶ ἀναστάσεως διηγορευμένα, τὴν τε ἀκοὴν ἐκουσίως βύσαντες, καὶ πρὸς κατανόησιν τὸ τῆς ψυχῆς ὄμμα ἐπιμύσαντες, οὕτω τρανὰ ὑπάρχοντα καὶ ἐξάκουστα καὶ μηδενὸς τοῦ ἐρμηνεύοντος πρὸς τὸ γνωσθῆναι δεόμενα· καὶ τὴν φύσιν αὐτῆν τῶν ὄντων οὐχ ἦσαν τῶν θειωδῶς ἐκπερασμένων παιδεύουσιν ἔχοντες· ἢ καὶ τοὺς Βαρβάρους πρὸς γνῶσιν ἀληθείας ἐνάγειν ἐπίσταται, ἀρίστηλον ἐαυτὴν προβαλ-

³⁶ I Cor. xv, 44.

VII. — *Ejusdem ad Joannem presbyterum, animam etiam a morte intelligere, nec ullam ex facultatibus, quæ insunt a natura, amittere.*

Secunda labentis Augusti mensis, primæ hujus indictionis, communis amicus noster venerabiles paternæ sanctitatis vestræ litteras mihi reddidit. Harum lectione mire quidem recreatus sum, quod vos dominos meos, ac secundum Deum, omnium mihi bonorum auctores, bene valere cognovi. Sic enim **244** prorsus vobis unitus est Spiritus Dei sanctus, ut et absentes vos mentis oculis contuens, pro ea quæ mihi subest, facultate, et vita et ratione meliore componar; velut nimirum, qui per vos, Deum memoriæ obversantem, et videam et reverear. Haud mediocri vero dolore affecit, quod illic a nonnullis (ut scripsistis), de anima licentius dogma evulgatur; dum mecum ipse cogito, quantas hic quoque istiusmodi malum vires acceperit, quantum nactum sit libertatem. Quod autem hic constitutum majori opplet mœstitiâ, ac quasi nubem, grande animo pondus injicit, istud est, quod cuncti fere, ac præsertim illustriores monachi, novam de resurrectione doctrinam statuunt atque doceant: sic nimirum, ut nedum conjectura adesse jam Antichristi adventus præludia suspicari subeat, sed et certo præsentem credere et affirmare, si quis tantisper librare rem ratione queat; qui videlicet eorum quæ dicuntur absurditatem istiusmodi malo fidem astruentem habeat.

Aliunt enim qui licenter ad omnia linguam acuunt, nec quidquid impie fiat aut dicatur, formidandum aliquid ducunt; pituita rursus ac sanguine, flavaque et atra bile, nec non aeris tractu, ac cibo qui sensu percipiatur, continenda ad vitam ac conservanda in resurrectione humana corpora; ut nihil penitus novum, quam quod vita hac cernitur, per eam exhibendum sit, uno hoc duntaxat excepto, quod non rursus corpora morti obnoxia erunt: qui nempe, nescio qua ratione, ad omnia, quæ in Scriptura, de anima, deque mortuorum resurrectione per prophetas et apostolos, ipsumque adeo per carnem nobiscum versatum, Deum Verbum, ac cum primis quæ seorsim Corinthiis divinus Paulus exposuit tradiditque ³⁷, aures obturaverint animique oculum ne intelligant clausent, tametsi illa adeo clara sunt audituque facilia, ut ad intelligendum nulla interpretis necessaria diligentia sit. ac cum adeo, ipsam rerum naturam atque indole ³⁸, hand secus ac divina ipsa oracula, docentem habeant; cujus ea vis, ut et Barbaros ad veri-

VARIAE LECTIONES.

³⁶ Incidit hæc indictio, præta Maronii computum, in annum 643, quando Maximus agebat in Africa, Sicilicet. *De emend. temp. et Comput. Maximii apud eundem.*

tatis cognitionem inducere noverit, nihil eam veriti, quæ se ipsa claram, eorum quæ in quæstionem vocantur, demonstrationem producat.

Quis enim, nisi rationis munus omne penitus amisit, hoc nesciat: naturam omnem, quæ suis essentialiter **245** proprietatibus distincta sit; eaque ratione tum substantiæ suæ modum, tum differentiam ostendat, qua a reliquis naturis, nulla cum eis commistione, discreta est; si semel proprietatibus, quæ substantiam continent ac servant, nudata fuerit, ne ipsam quoque ullo modo fore, vel quod non erat aliudque futuram? Siquidem omnino peremptis proprietatibus fore illam, velut indulgentia ingratisque dicere non abauerit. Sic enim comparatum, ut corruptis naturalibus proprietatibus, omne quoque subjectum una corrumpatur. **B** Quid enim, aut ubi bos et equus et leo, atque ejusmodi alia, desideratis proprietatibus, quæ ejusque rei naturam continent? Quis vero hæc esse absque illis dicere præsumat, si modo sani capitis est, haud intelligo. Siquidem igitur verum est nullam rem esse aut cognosci posse, absque iis quæ natura vereque eam insigniunt; plane fit, ut qui animæ adimunt, quod illi essentialiter ingenitum est (vim scilicet rationis et intelligendi, quatenus semper et est et operatur intelligendo ac cogitando seu ratione utendo), id quoque quod est esse perspicue adimant. Sicque eorum opinione, corruptioni mortique obnoxia erit, quæ corpore vita functo, ipsa jam nec esse habeat; quo quid absurdius dici queat?

Sin autem eam vivere, vel verbo tenus, etsi non **C** reipsa, docent, omnium reprehensionem veriti, plane etiam movebitur. Omnis enim rerum creaturarum vita, motu proditur. Si autem movetur, omnino etiam operatur: omnis enim motus, per operationem manifestatur. Si autem operatur, plane naturaliter mota, non ad extrinseco motore, aut per accidens. Non enim quod in orbem rotetur, aut locum ex loco mutet; omninoque, ut verbo dicam, corporum more, sed mente et ratione.

Sin autem mente et ratione et vivit et movetur et operatur, omnino ratione utitur seu discurrit, et intelligit et cognoscit. Nisi vero etiam cognoscit et discurrit, ne operatur quidem, neque movetur, aut vivit. Neque enim vita constare potest, si desit innatus motus; at neque innaturalis motus prodi potest, quin natura conveniens ac cognata operatio sit.

Ad hæc vero, anima aut ipsa a se sui que ratione rationalis est ac intelligens, aut tantuatur a corpore. Ac siquidem sui ipsa ratione, seu essentia suæ, rationalis est **246** ac intelligens, ipsa a se omnino vere existens est. Sin autem vere existens est, sui ipsa ratione natura, et per se operabitur ac cum corpore, natura intelligens utensque ratione; nec unquam natura, quin intelligendi prædita viribus sit, desinens. Quæ enim cuivis rei, quæcumque demum dixeris, natura insunt, hæc, quoad illa est ac vere existit, nunquam auferri

Α λογμένη τῶν ζητούμενων ἀπόδειξιν, οὐκ αἰδούμενοι.

Τίς γάρ, εἴπερ μὴ πάντῃ τῆς κατὰ τὸν λόγον ἐπιτέρηται χάριτος, ἀγνοεῖ, ὅτι πᾶσα φύσις οὐσιώδως οικείαις ιδιομασί διειλημμένη· καὶ ταύτῃ τὸν τε τρόπον τῆς οικείας ὑπάρξεως, καὶ τὴν διαφορὰν καθ' ἣν τῶν ἄλλων ἀμιγῶς διόρισται δεικνύουσα φύσεων· ἐπὶ τῶν συνεκτικῶν τῆς οὐσίας αὐτῆς ἀπογένηται ιδιομάτων, ἢ οὐδ' ἕλωσ ἔσται, ἢ ὅπερ οὐκ ἦν, γέγονεν εἴπερ ὅλως κατὰ τὴν ἀναίρεσιν τῶν ιδιομάτων εἶναι συμπεριφορικῶς αὐτὴν ἀνάσχοιτο εἰπεῖν. Πέφυκε γὰρ πᾶν ὑποκείμενον τοῖς φυσικοῖς ιδιομασί φθειρομένις συμφθειρεσθαι. Τί γάρ, ἢ τοῦ βοῦς ἔσται, καὶ ἵππου, καὶ λέων, καὶ τὰ τοιαῦτα, τῶν συνεκτικῶν τῆς ἐκάστου φύσεως ιδιομάτων οὐκ ὄντων; ἢ τίς εἶναι ταῦτα ἐκείνων χωρὶς εἰπεῖν θαρρήσοι, μανίας ὑπάρχων ἐλευθερός, οὐ συνορῶ. Εἰ οὖν ἀληθές, τὸ μηδὲν δύνασθαι τῶν ὄντων εἶναι ἢ γνωσθῆναι ἀνευ τῶν φυσικῶς καὶ κυρίως αὐτὴ χαρακτηριζόντων, οἱ τῆς ψυχῆς τὸ κατ' οὐσίαν αὐτῇ ἐμπεφυκὸς ἀφαιρούμενοι· τουτέστι, τὸ λογικὸν τε καὶ νοερὸν, καθὼς αἰεὶ τε ἔστι καὶ ἐνεργεῖ νοοῦσα καὶ λογιζομένη, προδήλως καὶ τὸ εἶναι αὐτῆς, κἂν μὴ λέγουσι, συναφαιροῦνται· καὶ ἔσται κατ' αὐτοῦς, φθαρτὴ καὶ θνητὴ, τὸ εἶναι μετὰ τὸν τοῦ σώματος θάνατον οὐκ ἔχουσα· οὐ τί ἀτοπώτερον;

Εἰ δὲ ζῆν αὐτὴν ὑποτίθενται, κἂν λόγῳ, εἰ καὶ μὴ πράγματι, τὸν παρὰ πάντων ὑφορώμενοι ἔλεγχον, πάντως καὶ κινεῖται. Πᾶσα γὰρ ζωὴ τῶν γενητῶν, ἐν κινήσει δείκνυται. Εἰ δὲ κινεῖται, καὶ ἐνεργεῖ ^π πάντως· πᾶσα γὰρ κίνησις, δι' ἐνεργείας ἐκφαίνεται. Εἰ δὲ ἐνεργεῖ, φυσικῶς πάντως κινουμένη, καὶ οὐ θετικῶς, ἢ κατὰ συμβεβηκός, ἐνεργήσει. Οὐ γὰρ κυκλοφορικῶς, ἢ μεταβατικῶς· ἢ, συνελόντα εἰπεῖν, σωματικῶς· ἀλλὰ νοερῶς τε καὶ λογικῶς.

Εἰ δὲ νοερῶς τε καὶ λογικῶς καὶ ζῆ καὶ κινεῖται καὶ ἐνεργεῖ, λογιζέται πάντως καὶ νοεῖ καὶ γινώσκει. Εἰ δὲ μὴ γινώσκει καὶ λογιζέται, οὐδὲ ἐνεργεῖ, οὐδὲ κινεῖται, οὐδὲ ζῆ. Οὐ γὰρ οἶόν τε εἶναι ζῶν ἄνευ τῆς ἐμφύτου κινήσεως· οὐδὲ κίνησιν φυσικὴν, προσφροῦς ἐνεργείας οὐκ οὔσης, ἐμφαίνεσθαι.

Ἄλλως τε δὲ, ἢ ψυχῆ, ἢ δι' ἑαυτὴν ἔστι λογικὴ τε καὶ νοερά, ἢ διὰ τὸ σῶμα. Καὶ εἰ μὲν δι' ἑαυτὴν, ἦτοι τὴν ἑαυτῆς οὐσίαν ἔστι λογικὴ τε καὶ νοερά, καὶ ἀυθιπέστατος, πάντως ἔστιν. Εἰ δὲ ἀυθιπέστατος δι' ἑαυτὴν φύσει καὶ καθ' ἑαυτὴν, καὶ μετὰ σώματος ἐνεργήσει, νοοῦσα κατὰ φύσιν καὶ λογιζομένη, καὶ οὐδέποτε παυομένη τῶν φυσικῶς σὺ τῇ προσουσῶν νοερῶν δυνάμεων. Τὰ γὰρ φύσει τῷ ὁπωσοῦν ὄντι προσόντα, ἕως ἔστί καὶ ὑφέστηκεν, ἀναφείρεται τυγχάνει. Ἡ ψυχὴ οὖν αἰεὶ τὰ οὔσα, ἀφ' οὗ γέγονεν, καὶ ὑφισταμένη διὰ τὸν οὕτως

^π Ven. Blac. ἐνεργεῖται.

αὐτὴν δημιουργήσαντα Θεόν, ἀεὶ νοεῖ καὶ λογίζεται καὶ γινώσκει, καὶ καθ' ἑαυτὴν, καὶ μετὰ σώματος, δι' ἑαυτὴν καὶ τὴν ἑαυτῆς φύσιν. Οὐδεὶς οὖν εὐρεθήσεται λόγος, ὁ τὴν ψυχὴν τῶν προσόντων αὐτῆ φυσικῶς, καὶ οὐ διὰ τὸ σῶμα, μετὰ τὴν τούτου λύσιν ἀλλοτριῶσαι δυνάμενος. Εἰ δὲ διὰ τὸ σῶμα λογικὴ τε καὶ νοερά ἐστὶν ἡ ψυχὴ, πρῶτον μὲν, τιμιώτερον τῆς δι' αὐτὸ γενομένης ψυχῆς ἔσται τὸ σῶμα. Ἐπειτα δὲ, καὶ ἐξ αὐτοῦ ἔξει τό τε νοερὸν καὶ λογικόν, ὡς δι' αὐτὸ γενομένη. Εἰ γὰρ σώματος χωρὶς, οὐδαμῶς νοεῖν ἢ λογίζεσθαι δύναται ἡ ψυχὴ, ἐξ αὐτοῦ πάντως τὸ νοεῖν αὐτῆ καὶ λογίζεσθαι προσέεται. Εἰ δὲ τὸ νοεῖν καὶ λογίζεσθαι ἐκ τοῦ σώματος κέκτηται ἡ ψυχὴ, ὡς αὐτοῦ χωρὶς ταῦτα ἔχειν μὴ δυναμένη κατὰ τοὺς λέγοντας, οὐδὲ αὐθυπόστατος ἔσται πάντως· πῶς γὰρ ἡ ἄνευ σώματος καθ' ἑαυτὴν τὸ χαρακτηρίζον οὐκ ἔχουσα; Εἰ δὲ αὐθυπόστατος οὐκ ἔστιν, οὐδὲ οὐσία ἐστὶ δηλονότι. Οὐσία δὲ αὐθυπόστατος μὴ οὐσα, συμβεβηχὴς ἔσται, φυσικῶς μόνον ὑφισταμένῳ τῷ σώματι ἐνυπάρχουσα· μετὰ δὲ τὴν αὐτοῦ λύσιν, οὐδὲν οὐδαμῶς εἶναι δυνάμενη· καὶ οὐδὲν ἔσται πλέον τοῖς τοσοῦτον ἀνοηταίνουσι, τὴν ἀθανασίαν τῆς ψυχῆς ἀφηρημένους (j), τῆς Ἐπικούρου καὶ Ἀριστοτέλους ματαιοπονίας, οἷς, ὡς εἰκὸς, οἱ γεννάδαι, καὶ σεμνύονται συντασσόμενοι. Καὶ περὶ μὲν τούτου, ταῦτα.

habens, cum ipsa post ejus solutionem, nihil usquam esse valeat. Nihilque amplius erit, iis, qui sic amentia feruntur, sublata eis animæ immortalitate, quam quod Epicuri et Aristotelis argutiarum ac ineptiæ est; quorum etiam, ut par est, belli homines ac strenui collegio gloriantur, gaudentque iis accenseri. Atque hæc hæctenus eo argumento.

Τοῦ δὲ περὶ ἀναστάσεως παρ' αὐτῶν λεγομένου, C τίς ἀρετῆς καὶ εὐσεβείας ἐπιμελούμενος ἀκούων, οὐχὶ τὸ ἀπαθὲς ἑαυτῷ διὰ πάθους, τῆς κατ' αὐτῶν ἀγανακτήσεως λέγω, περιποιήσεται; Εἰ γὰρ, ὡς φασί, κατὰ τὴν εἰκόνα τῆς παρουσίας ζωῆς, ἀπαρπλάκτως τοῖς μαχομένοις χυμοῖς πεποικωμένον ἀναστήσεται τὸ σῶμα, καὶ τραφήσεται ἐν τῇ φοβερᾷ τοῦ Θεοῦ παρουσίᾳ μετὰ τὴν τοῦ κόσμου τούτου συντέλειαν, οὐκ οἶμαι ἄλλο τι αὐτοῖς διὰ τούτων, ἵνα συνελθὼν εἴπω, τὰ πολλὰ περικόψας ὅσα ῥηθῆναι ἐνδέχεται, ἢ ἀίδιον τὸν θάνατον προσβέβειν, καὶ τὴν φθορὰν ἀτελεύτητον. Εἰ γὰρ φθορὰ τῶν οὕτω συνισταμένων ὑπάρχει ὁ θάνατος σωμάτων, ἀεὶ δὲ τὸ δι'

A possunt. Igitur anima quæ semper sit, ex quo condita est, vereque existat Dei munere, qui ut sic esset eam condidit, semper intelligit et ratione utitur atque cognoscit, tum ipsa per se, tum cum corpore, sui ipsius, suæque nature ratione. Nulla igitur occurrat ratio, hoc evincens, animam corpore solutam, iis privatum iri, quæ ei natura insunt, non ratione corporis. Sin autem corporis ratione anima rationalis est et intelligit; fit primo, ut corpus anima præstantius sit, quæ illius causa condita sit, tumque adeo ut hæc ex illo mutuetur esse intelligentem et præditam ratione, quippe quæ ob illud facta sit. Siquidem enim anima absque corpore omnino intelligere, aut uti ratione, non potest; ex illo prorsus ut intelligat ac ratione utatur, corradet. Quod si anima ut intelligat ac ratione utatur ex corpore nacla est, tanquam nimirum illa hæc a se, ut illi loquuntur, habere non valeat, plane nec vere ac per se existens erit. Qui enim fuerit, quæ nec sui ratione absque corpore id ipsum habeat quod eam insignit ejusque proprius character existit? Si autem non ipsa vere et per se existens est, nimirum neque substantia est. Quod si ipsa vere ac per se existens substantia non est, accidens erit, natura solum in corpore (quod ipsa subsistat vereque existat) esse

De resurrectione autem quod astruunt, quisnam virtutis ac pietatis studiosus cultor audiens, non sibi perturbati quasi animi affectu (vehementiori scilicet in eos indignatione) imperturbationem animique tranquillitatem conciliet? Siquidem ut aiunt, qua ratione se hujus vitæ imago habet, nulla diversitate 247 compugnantibus humoribus imbutum corpus surrecturum est, cibusque nutriendum in tremendo Dei adventu post mundi consummationem, nihil eos aliud inde puto astruere ac conficere (quo paucis omnia quæ dici possunt perstringam) quam mortem sempiternam fore, ac corruptionem nullo unquam exitu finiendam. Cum

NOTE.

(j) Τὴν ἀθανασίαν τῆς ψυχῆς ἀφηρημένους. D Sic ambo Gregorii aliique sancti Aristotelem trahunt in opinionem mortalitatis animorum, quorum certe magna fides est et auctoritas, pro eorum in Græcis Aristotelis atque ejus dogmatis diligentia. Qui utique, si conciliare Aristotelem licuisset, amicam maluissent, quam ut sibi ac catholicæ fidei, in re tanti, tantum adversarium committerent. Ejus ἐνδελέχεια, actusque et perfectio corporis, velut est acuties in ferro, de hominis animo eoque immortali non satis congruat: sanctus doctor tamen serio laboravit vindicando Aristotelem, et ut ejus sanam mentem in opinione de animâ immortali assereret: quæ tractatio longam incubationem exposceret; quæ proinde alterius operæ et otii sit. Rite autem Maximus, ex negatione actus proprii et insignientis, qui in anima rationali, actus ipse rationis est, ut scilicet intelligat et velit, ipsius animæ negatio-

nem ac interitum colligit: ut perinde sit, sic inertem esse, ac non esse. Quod monachorum, et in illis celebriorum, fuisse hunc errorem depleat Maximus, hoc admonet, monachos qui simpliciores minusque cruditi sunt, proclivius errore labi, eoque semel imbibito, fere capciosiores esse, qua sibi blandiuntur sanctitatis larva potius, quam ipsa veritate. Atque utinam Maximi hæc duntaxat tempora contingerent, ac, vel quibus ex munere indicta studiorum necessitas, serio illis secundum pietatem navarent operam, non seculari ambitu turbas fratribus facerent, omniumque diris devoti, muliercularum favore omni modo comitatui vium facerent, ut majores prelati et antistites, invitis sacris canonibus Patrumque institutis, gerent, qui nec minora replere subsellia, exigui meritis ac scientia nullaque modestia (ut mitissime dicam) digni existant!

enim mors eorum corporum corruptio sit, quæ cum in modum consistunt, ac semper corpus quod ciborum influxu confovetur atque conflatur, itidem corrumpatur; quippe cum fluxu dissipetur, ob naturam in ipso humorum, ex quibus concretum est, obvultentium pugnam; plane sit, ut quibus post resurrectionem corpus semper consistere tradunt, conservatum iri: in sempiternam mortem astruant. Verum par erat, ut corpus quidem secundum essentiam et formam excitandum crederent, immune tamen a corruptione ac morte; et, ut verbis Apostoli utar, *pro animali, spiritale* ^v; quod nempe nullam ejus proprietatis vim ferat, qua ad corruptionem ac interitum, qualitatum ad sensum immutandum impressione, conflatur, uti novit fore Deus, qui ad immortalem ac præstantem statum ipse deo contemperabit; nec his plura curiosius inquirerent.

Qui plures hisce nugis gaudere videam ac oblectari: *Obmutui et humiliatus sum, et silui a bonis* ^q; nempe conducibilis ratus, quisquis vir prudens ac cautus sit, ut silentium teneat, quam ut loquatur; necumque ipse lugens et contristatus incedo, animo cogitans, quantam sermones ejusmodi, scintillæ instar dissilientes, edituri sint animorum stragem; nec quemquam esse, qui doctrinæ in periculum adductæ, opem ferre possit aut velit, ob eam, quæ viget, temporis morumque nequitiam. Quamobrem etiam magis ingemisco, meamque a vobis absentiam deploro; qui nimirum cominus tuentem, atque a noxiis liberantem, potentissimam paternæ vestræ sanctitatis inspectionem et curam, meos crebrius plurimos lapsus verbo fulcientem, non habeam.

248 VIII. — *Ejusdem ad eundem.*

Carnali amori id comparatum, ut mora temporis emarecescat ac obsolescat, qui ipse locorum spatiis pariter distrahatur ac velut commigret una cum illis, qui ejus necessitudine conjuncti sunt. Conflatur enim circa sensum, qui ea quæ minime præsentia sunt, nequaquam possit percipere. At spiritalis amor, semper mente alios aliis sibi præsentem habet, qui eo devinciuntur, tametsi multis parasangis per locorum intervalla dividantur; nullam scilicet ipse temporis aut loci circumscriptionem admittens. In mente enim existentiam habet; quæ corporum inter se locorum spatiis divisione non

^v I Cor. xv, 44. ^q Psal. xxxviii, 3.

(k) Τοῦ αὐτοῦ. Unus Regius cod. Τοῦ αὐτοῦ ἐπιστολή ἄλλη, περὶ ἀγάπης; quæ additio περὶ ἀγάπης superflua, respuuntque alii codices. Num et τὸ, πρὸς τὸν αὐτόν, addititium sit variantibus codicibus, pronuntiare non ausim. Quod καλὸν ποιμένα καὶ διδάσκαλον, Pastorem et magistrum vocat, etiam in presbyterum congruit, qualis erat Jordanis, qui forte ipse hegumenus, sive monasterio præfectus erat, sub quo Maximus vel meruerat, vel ejus imbutus doctrina fuerat: etsi in episcopum aptius foret, qui ipse simpliciter pastor, ac cujus præcipue muneris docere sit; etsi illi utraque functione minores sacerdotes (parochi maxime, fratresque Mendicantes juris communis dispositione illis partim contenti, nec paucis equatè adiutores sint: neutri illi

ἐπιβροῆς τροφῶν συνιστάμενον φθείρεται σῶμα, τῆ ῥοῆ διαπνεέμενον, διὰ τὴν τῶν ἐν αὐτῷ χυμῶν, ἐξ ὧν καὶ συνέστηκε, φυσικὴν ἀντιπάθειαν· ἀεὶ ἄρα, δι' ὧν μετὰ τὴν ἀνάστασιν τὸ σῶμα συνιστάσθαι ὑποτίθενται, συντηρούμενον εἰς τὸ διηγεκὲς τὸν θάνατον καταγγέλλουσι. Δέον πιστεύειν, αὐτὴ μὲν ἀνίστασθαι κατ' οὐσίαν καὶ εἶδος τὸ σῶμα, ἀφθαρτον δὲ καὶ ἀθάνατον, καὶ ἀποστολικῶς εἰπεῖν, ἀντὶ ψυχικοῦ πνευματικόν τῷ μηδὲν φέρειν τῆς ἀλλοιωτῆς αὐτοῦ κατὰ τὴν φθορὰν συστατικῆς ιδιότητος, ὡς οἶδεν ὁ πρὸς τὸ ἀπαθὲς, καὶ τίμιον αὐτὸ μετακεράσων Θεός· καὶ μηδὲν πλέον περιεργάζεσθαι.

Β Τούτοις χαίροντας καὶ ἠδομένους ὁρῶν τοὺς πολλοὺς, Ἐκωφώθην, καὶ ἐταπεινώθην, καὶ ἐσίγησα ἐξ ἀγαθῶν· λυσιτελεστέραν τοῦ λόγου τὴν σιωπὴν παντὶ συνετῷ εἶναι κρίνας· καὶ κατ' ἑμαυτὸν πενήθων, καὶ σκυθρωπάζων πορεύομαι· λογιζόμενος πόσον οἱ τοιοῦτοι λόγοι ἀμελούμενοι, πανταχοῦ σπινθήρων δίκην διάττοντες, ψυχῶν ἐργάσσονται θάνατον· καὶ οὐδεὶς ἐστὶν ὁ ἐπαμῦναι τῷ λόγῳ δυνάμενος, ἢ βουλόμενος κινδυνεύοντι, διὰ τὴν ἐπικρατούσαν τοῦ καιροῦ πονηρίαν. Διὸ καὶ μᾶλλον στένω, τὴν ἀπ' ὑμῶν χωρισμὸν, τὴν ἐγγύθεν φρουροῦσάν με καὶ ἐξαιρουμένην τῶν βλαβερῶν πανσθενῆ τῆς ὑμῶν πατρικῆς ἀγιωσύνης ἐπισκοπὴν οὐκ ἔχων, συχνότερον τῷ λόγῳ τὰ πολλὰ μου ἐρείδουσιν ὀλισθήματα.

Γ

Η'. — Τοῦ αὐτοῦ (k) πρὸς τὸν αὐτόν.

Ὁ κατὰ σάρκα πόθος χρόνῳ μαραίνεισθαι πέφυκε, συναπιῶν χωριζομένοις τοπικῶς, τοῖς κατ' αὐτὸν πρὸς ἀλλήλους ἔχουσι τὴν συνάφειαν. Περὶ γὰρ τὴν αἰσθησὶν ἔχει τὴν σύστασιν, τὴν μηδαμῶς τῶν μὴ παρόντων ἀντιλαμβάνεσθαι δυναμένην. Ὁ δὲ κατὰ πνεῦμα πόθος, ἀεὶ συμπαρόντας ἀλλήλους ἔχει νοερῶς, τοὺς κατ' αὐτὸν συνημμένους, καὶ σωματικῶς ἀλλήλων χωρισθῶσι· τὴν κατὰ χρόνον ἢ τόπον περιγραφὴν οὐ δεχόμενος. Περὶ γὰρ τὸν νοῦν ἔχει τὴν ὑπαρξιν, τὸν μηδαμῶς τοῖς σώμασιν ἀλλήλων διαρουμενοις τοπικῶς, συνδιαρουμενον ἢ συμπερικλειόμενον. Τοῦτον τὸν πόθον ἀπ' ἀρχῆς πρὸς τοὺς ἀγιω-

NOTÆ!

D sprenendi, utrique fovendi, ut ipso hierarcha summoque duce, velut acies ordinata consurgat, cui præest, Christiana, ipsa perscrutans, presidensque ac regens, vel in ipso foro fori, vel solo animæ foro quasi tribunis suis et centurionibus, præter imperatorem suum, instructa hierarchia; uno summo hierarcha Petri successore, omnes sibi hierarchas, subditasque illis plebes, necnon muneris adiutores (ipsos vicaria eis opera προστάτας, secundi nimirum ordinis sacerdotes) uniente, ut sit una columna, una sponsa, una et acies, una Ecclesia: extra quam quidquid est, profanum est, nec in Ecclesiæ computandum censum, sed παραπαραγωγῆς et conventiculi Satane.

τάτους ὑμᾶς ἔχειν ἀξιωθείς, ἀεὶ παρόντας ὄραν δοκῶ, καὶ διαλεγόμενων αἰσθάνεσθαι· καὶ οὐκ ἔστι καιρὸς ἢ τόπος, ὁ ἀφιστᾶν με δυνάμενος τῆς ὑμετέρας μνήμης· διὰ παντὸς ὑμᾶς παρόντας πνευματικῶς ὑποδεικνυούσης, καὶ πάντας τοὺς ἐν ἐμοὶ δυσιώδεις λογισμοὺς ἀπελαύνοντας, τῆς ἐν ὑμῖν θείας χάριτος τὴν πολλὴν εὐωδίαν οὐ φέροντας· καὶ πείθουμαί γε, μὴ ψιλῶς τὴν μνήμην φαντάζεσθαι τοὺς ἀγιωτάτους ὑμᾶς, ἀλλὰ παρόντων ἀληθῶς ἐπαισθάνεσθαι· τὸ γινόμενον πληροφῶριαν ἀκριβῆ τῆς ὑμῶν παρουσίας ποιούμενος. Ἡ γὰρ ἐν ὑμῖν κατὰ χάριν Θεοῦ δραστήριος δύναμις, ἅμα τῇ μνήμῃ τοὺς διολοῦντας ἀπελαύνουσα δάίμονας, σαφειστάτην τῆς ὑμῶν παρουσίας παρέχεται δέλωσιν. Καὶ θαυμαστὸν οὐδὲν, εἰ τοὺς ἀπόντας σωματικῶς, παρῆναι ποιῶ νοερώς, ὁ τῶν σημείων καὶ τῶν τεράτων Θεός· ὡς οἶδεν αὐτὸς, καὶ οἱ ἐξ αὐτοῦ τὰ τοιαῦτα θεοπροπῶς ἐνεργούμενοι· καὶ πλέον ἢ ὅσον τοπικῶς ἀλλήλοις τὰ σώματα πάρεστι. Καὶ εἰ μόνον μνημονευόμενοι, τίμιοι Πατέρες, τοσοῦτόν μου τοῖς ἀτίμοις ἐπιτίμιον παρέχετε λογισμοῖς, ἀοράτως φοιτῶντες τῷ πνεύματι, πόσω μᾶλλον κατ' ὄφθαλμοὺς παρόντες, καὶ τὴν ἐμὴν ἀκοήν διὰ ζώσης φωνῆς τοῖς θεοῖς καθ' ἀγιαζόντες λόγοις, καὶ τὴν ἀρετὴν τοῖς ἑαυτῶν τρόποις λαμπρῶς ἐκδιδάσκοντες;

nibus sancte imbuentes, vestrisque meribus me geret?

Διὰ τοῦτο πενθῶν καὶ σκυθρωπάζων πορεύομαι, ποθῶν τε καὶ ζητῶν σε τὸν καλὸν ποιμένα καὶ διδάσκαλον, τὸν εἰς τόπον με χλόης τὸ πλανώμενον πρόβατον κατασκηνοῦν ἐπιστάμενον· τὴν ἀπωθουμένην λέγω τὸν καύσωνα τῶν παθῶν διὰ πράξεως ἕξιν τῆς ἀρετῆς· καὶ ἐπὶ ὕδατος ἀναπαύσειος ἐκτρέφειν δυνάμενον· τὴν ἄρδουσαν φημι τὸν νοῦν διὰ θεωρίας χάριν τῆς γνώσεως, τὸν ἐπιστρέφοντά μου τὴν ψυχὴν ἀπὸ κακίας εἰς ἀρετὴν θεοῖς καὶ λόγοις καὶ παραδείγμασι, καὶ ἐπὶ τρίβους ὀδηγοῦντα δικαιοσύνης· τοὺς κατ' εὐσέβειαν σωτηριώδεις ὑποδεικνύοντα τρόπους· καὶ βῆθω καὶ βακτηρίᾳ σοφῶς παρακαλοῦντα, τουτέστι, τῇ μνήμῃ τῶν αἰωνίων κολάσεων, καθάπερ βῆθω τινὲ τὸν εἰσαγόμενον κακίας ἀπάγοντα, καὶ τῇ προτροπῇ τῶν μελλόντων ἀγαθῶν, βακτηρίας δίκην εἰς ἀρετὴν τὸν προκόποντα δι' ἐλπίδος στηρίζοντα· ὑπερ καὶ ὁ Κύριος καὶ Σωτὴρ, ὡς οἶμαι, συμβολικῶς ὑπηνέτετο, τοῖς τραύμασι τοῦ τοῖς λησταῖς περιπεσόντος ἐπιχέων οἶνον καὶ ἔλαιον. Φόβω γὰρ τῆς γέννης τοῦ αἰωνίου πυρός, ὁ τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν πόθος ἐπικινώμενος, ἀλώδητον τὴν ψυχὴν συντηρεῖ, πρὸς τὴν ἀγάπην ἐπισφίγγων τοῦ Κτίσαντος· πάσης ἐμπαθοῦς διανοίας διὰ τῆς στυφείας ἀποσμηχθεῖσαν.

Ἄλλὰ πλήρωτον λοιπὸν, τίμιε Πάτερ, καὶ αὐτὸς Πνεύματος Θεοῦ τῆς διδασκαλίας τὸν δόνακα (1),

† Psal. xxii, 2. * Luc. x, 54.

dividatur, nec iisdem angustiis claudatur. Hoc amore, qui ut vobis sanctissimis olim a principio jungerer nactus sim, vos semper coram presentibus cernere videor, ac colloquentes sentire; nullamque tempus aut locus est, quorum injuria a vestra abjungi memoria valeam; quæ vos semper spiritu presentibus ostendit, cunctasque in me fetore graves cogitationes luget, quæ ipse in vobis longe suavissimam gratiæ fragrantiam non ferant. Certoque mihi persuadeo vos sanctissimos non nude memoriam cogitare, sed presentibus vere persentiscere, qui certissimum presentibus vestræ argumentum e re ipsa ducam. Dei enim in vobis per gratiam virtus efficax, una cum memoria demones animo obtundentes in fugam agens, clarissimum presentibus vestræ specimen præbet. Nec quidquam mirum, si qui corpore absunt, mente presentibus facit, qui signa et prodigia operatur, Deus qua novit ipse ratione, et qui ejus munere, tali divine afflatu donantur; atque id amplius, quam si etiam loco corpora jungerentur. Ac siquidem una solaque recordatione, venerandi Patres, tanta districtione dedecoras meas cogitationes invisibili Spiritus adventu castigatis; quanto magis si ob oculos coram presentibus, vivaque voce divinis aures sermone magnifice virtutem docentes, nancisci contin-

Ideirco lugens mæstusque ac vulgus **249** tristis ingredior, te pastorem bonum atque doctorem, requirens; qui ipse me ovem errantem in loco pascuæ collocare et noveris (nempe virtutis ejusmodi habitu, qui per actionem et jusque cultu, vitiorum depellat æstum) et super aquam refectionis educare me possis (scientiæ scilicet gratiam, contemplationis vi animum irrigantem), qui divinis tum doctrinis, tum exemplis animam meam a vitio ad virtutem convertas; ac super semitas justitiæ deducas (salutares scilicet, quibus vita pie instituitur, modos moresque submonstrans), virgaque et baculo sapienter consoleris (nempe, æternorum suppliciorum memoria, ceu virga quadam, eum qui inducitur ac virtutis cultu tironem, a vitio ac malitia arcens; futurorumque bonorum provocatione tanquam baculo, eum qui virtute proficiat, spei adminiculo fulciens): quod ipsum, puto, Dominus et Salvator simbolo innuebat, cum ejus qui in latrones inciderat, vulneribus, vinum olivæque infunderet*. Regni enim cælorum amor, cum gehennæ ignis æterni metu temperatus, animum a noxa servat immunem, quem scilicet Conditoris dilectione astringat; quæ ipsa austeriore cultu libidinosam omnem cogitationem absterserit.

Verum imple jam, venerabilis Pater, tu quoque divina Spiritus gratia fistulam, pastorisque in mo-

NOTÆ.

(1) Τῆς διδασκαλίας τοῦ δόνακα. Eadem metaphora, nec vultum ablativis verbis in Joanne

Cyziceno archiepiscopo, tamus pastorale, pascendo doctrina grege, declarat: ut major mihi hinc con-

rem ac benigno susurro voca, errantem absque pastore in ignorantiae montibus, vitiique ac malitiæ collibus; subque tuam adige dexteram: multis denique malis morsibus luporum Arabiæ¹ (hoc est, Occidentis: Arabia enim, ut aiunt, Occidentem sonat, si vocem interpreteris) descrptum, miserantis affectu obliga. Intelligo autem (nec puto sensu fallente) secundum anagogiæ sensusque spiritualis rationes, Arabiæ nomine, carnem hanc, in iis qui mei similes sunt, divinas spiritus leges vi opprimentem; quæ plane multos vere impudentes sævosque ac immanes lupos alat; obque peccatum, Occidens reipsa facta sit, atque id nomen vere obtineat: super quem ascendit², tanquam bonus et misericors, Pastor ille bonus, qui pascit Israel, Deus ac Dei Verbum³; qui sedet super Cherubim⁴; nempe attendens, vidensque in quod periculum conjecti eramus; seque ideo manifestans, ac potentiam suam excitans, veniensque in carne ad salutem his, qui perierant, **250** præstandam; malasque interemptum bestias, quæ in ea adoleverant; pacis denique eam regionem, omniumque ratione utentium, quæ actionis cultu ad Deum provehantur, pascuam facturum: cujus ego necdum hactenus per spiritalem contemplationem (velut Israel montem Seir⁵) innoxie legem superavi, ejusve imperturbate desideria (velut fratres suos filios Esau habitantes in Arabia, Mose duce, qui ex Jacob ducebant originem), per actionem oppido doctam ac sapientem transivi; sed adhuc Arabiam sicut filii Esau habito (nempe Occidentem, carnem scilicet, qui nimirum decursa hac vita, ob carnis libidines, aliam non satis exspectem), quam nec incolere, verus omnis Israelita ac Deum videns, sustinet; qui scilicet peregrinari a carne⁶ per virtutes contendat, ac præsens esse ad Dominum per scientiam peroptet; quæ terra vere promissa arcanorum bonorum mystice existat ac nuncupetur; terra scilicet fluens lac et mel⁷. Est enim Dominus eorum nutritius, qui Christiana simplicitate infantes sunt; eorumque lætitia ac gaudium, qui vita pie instituta in viros provehant; ut qui virtutibus tanquam lacte, per actionem timentes alat; ac velut melle, per contemplationem spiritalem mysticis notionibus sensisque diligentes dulcedine perfundat ac deliniat.

Ne igitur me a bestiis captum atque lacerum, pro miserationis affectu veritatis doctrinis, vene-

¹ Habac. i, 8.

² Psal. lxxvii, 5.

³ Joan. x, 11.

⁴ Psal. lxxix, 2.

⁵ Deut. i, 2.

⁶ II Cor. v, 6.

VARIE LECTIONES.

³⁸ Fr. Σειρή. ³⁹ Fr. Οι Ἀραβες ἐκ τοῦ Ἡσαῦ τὸ γένος κατάγονται. Arabes ex Esau genus ducunt.

NOTÆ.

jectura, pseudepigraphum esse τὸ, πρὸς τὸν αὐτόν, nec nisi ad episcopum scriptam esse epistolam, in quorum officiis, unus Maximus una monachis omnibus sacrique instituti viris, quantævis illorum dotes aut munia vel industria, norma esse possit.

(m) Τῶν λύκων τῆς Ἀραβίας. Sic οἱ LXX lupos Arabiæ reddiderunt, quod Vulg. lupos vespertinos; homonymia scilicet vocis, tantisper mutatis punctis, communique radice quæ miscere, confundere,

καὶ κάλει ποιμενικῶ; τε καὶ φιλανθρωπῶς τὴν ἐπὶ τὰ ἄρη τῆς ἀγνοίας, καὶ τοὺς βουνοὺς τῆς κακίας, ἀποιμάντως πλανώμενον· καὶ ὑπὸ τὴν σὴν ποιήσον δεξιάν, καὶ κατάδησον συμπαθῶς τὸν πολλοῖς διασπαρχθέντι δῆγμασι πονηροῖς τῶν λύκων τῆς Ἀραβίας (m)· τουτέστι τῶν Δυσμῶν· Δυσμᾶς γάρ, ὡς φασι, δηλοῖ κατὰ τὴν Ἑλλάδα φωνὴν ἐρμηνευόμενον τῆς Ἀραβίας τὸ ἕνορα. Νοῶ δὲ, καὶ τυχὸν οὐκ ἐσφαλμένως, κατὰ τοὺς τῆς ἀναγωγῆς λόγους, διὰ τῆς Ἀραβίας, τὴν σάρκα ταύτην, τὴν τῶν θεῶν ἐν τοῖς κατ' ἐμὲ τυραννικῆν νόμων τοῦ πνεύματος· τὴν πολλοὺς, ὡς ἀληθῶς, ἀγκιδεῖς τε καὶ ἀνημέρους λύκους ἐκτρέφουσιν· τὴν ὄντως δύσιν καὶ γενομένην διὰ τὴν ἀμαρτίαν, ἀληθῶς λεγομένην· ἧς ἐπιβέβηκεν, ὡς ἀγαθὸς καὶ φιλάνθρωπος, ὁ ποιμὴν ὁ καλὸς, ὁ ποιμαίνων τὸν Ἰσραὴλ Θεὸς, καὶ Θεοῦ Λόγος· ὁ καθήμενος ἐπὶ τῶν Χερουβίμ, προσεσχητικῶς δηλονότι, καὶ τὸν κίνδυνον ἡμῶν θεασάμενος· καὶ διὰ τοῦτο ἐμφανίσας ἑαυτὸν, καὶ τὴν οἰκείαν ἐξεγείρα; δυναστείαν, καὶ ἐλθὼν ἐν σαρκὶ σῶσαι τοὺς ἀπολομένους, καὶ τοὺς ἐντρεφομένους αὐτῇ πονηροῦς ἀποκτεῖναι θήρας· καὶ ποιῆσαι αὐτὴν χώραν εἰρήνης, καὶ λογικῶν προβάτων νομῆν, διὰ πράξεως πρὸς Θεὸν ἀναγομένιον· ἧς ἐγὼ τέως οὐπω τὸν νόμον παρῆλθον ἀβλαβῶς διὰ θεωρίας πνευματικῆς, καθάπερ ὁ Ἰσραὴλ τὸ ἄρος Σειρ³⁸· οὐδὲ τὰς αὐτῆς ἀπαθῶς διήλθον ἐπιθυμίας, διὰ πράξεως γνωστικῆς, ὡσπερ τοὺς ἀδελφοὺς αὐτῶν τοὺς υἱοὺς Ἡσαῦ³⁹, τοὺς κατοικοῦντας ἐν Ἀραβίᾳ διὰ Μωσέως, οἱ ἐξ Ἰακώβ τὸ γένος κατάγοντες· ἀλλ' ἐτι κατοικῶ τὴν Ἀραβίαν κατὰ τοὺς υἱοὺς Ἡσαῦ, τὰς δυσμᾶς (n)· λέγω δὲ τὴν σάρκα· μετὰ τὴν παροῦσαν ζωὴν, διὰ τὰς σαρκὸς ἡδονὰς, ἐτέραν μὴ ἐκδεχόμενος. Ἦν οὐδὲ παροικῆσαι πᾶς ἀληθινὸς Ἰσραὴλ καὶ ὄρων Θεὸν καταδέχεται, τῆς σαρκὸς ἐκδημῆσαι διὰ τῶν ἀρετῶν ἐπειγόμενος, καὶ ἐνδημῆσαι πρὸς τὸν Κύριον διὰ τῆς γνώσεως ἐφιέμενος· τὸν ὄντως γῆν ἐπαγγελίας ἀρρήτων ἀγαθῶν μυστικῶς καὶ ὄντα καὶ ὄνομασμένον, τὴν βέουσαν γάλα καὶ μέλι. Θρεπτικὸς γάρ τῶν κατ' αὐτὸν νηπιαζόντων, καὶ εὐφραντικὸς ὑπάρχει τῶν κατ' αὐτὸν ἀνδριζομένων ὁ Κύριος, ὡς ἀρεταῖς ἐκτρέφων διὰ πράξεως, καθάπερ γάλακτι, τοὺς φοβουμένους αὐτὸν, καὶ γνώσεσι καταγλυκαίνων μυστικαῖς, καθάπερ μέλιτι διὰ θεωρίας πνευματικῆς, τοὺς ἀγαπῶντας αὐτόν.

Τοιγαροῦν, μὴ διαλίπης ποιμαίνω με συμπαθῶς ἀληθείας λόγοις τὸν θηριάλωτον, τίμιε Πάτερ, καὶ

³⁸ Psal. lxxix, 2.

³⁹ Deut. i, 2.

⁴⁰ II Cor. v, 6.

τῶν ἐν σαρκὶ παθῶν μετὰ τῶν ἀνακινούντων αὐτὰ πνευμάτων τῆς πονηρίας, μὴ παύσῃ λυτρούμενος, τῶν κακῶς κατεσθιόντων καὶ διαπανώντων μου τὴν ἐντὸς ἀνθρώπου· καὶ κάλεσον πρὸς ἐαυτὸν, καὶ ὑπὸ τῆς σῆς κατασκήνωσον πτέρυγας, εἴπερ ἀληθῶς ἔπεισι πᾶς φόβος Βαρβάρων αἰσθητῶν, δι' οὗς τοσαῦτα διαστήματα θαλάσσης, ὡς φιλόζωος, ἦλθον· περὶ οὗ μάλιστα παρακαλῶ τοὺς ἀγνωτάτους ὑμᾶς, μετὰ τὴν εὐκταίαν σημείωσιν τῆς κατὰ Θεὸν παμφαοῦς ὑμῶν βίωσης, ἀκριθέστερον δηλῶσαι· καὶ πᾶσαν τὴν κρατοῦσαν⁴⁰ ἐπὶ τοῦ παρόντος αὐτόθι κατάστασιν, ὡς ἔστι, παραδείξαι μοι διὰ γραμμάτων. Ἀσθενὴς γὰρ ὢν τὸν λογισμὸν καὶ πάνυ σαθρὸς, καὶ μόλις κἄν ἐν εἰρήνῃ νήρειν μικρομερῶς ἐυνάμενος, καὶ περὶ πολλὰ σκεδαννύμενον ἐκ δειλίας συνάγειν τὸν νοῦν, θέλω σὺν ἀσφαλείᾳ ποιήσασθαι⁴¹ τὸν πλοῦν· ὡς ἀτελής τὴν διάνοιαν, καὶ τοῖς λόγοις τῆς σοφῆς τὸ πᾶν διεξαγούσης προνοίας ἐμβατεύειν οὐχ οἶδός τε ὢν· μὴ πως ἐν τοῖς συμβαίνουσιν ἐξ ἀγνοίας ἐκλάσας τὸν λογισμὸν, καὶ τοῖς τῆς ὑπομονῆς ἐξ ἀσθενείας ἐνδοῦς ἀγῶσι, τοὺς ἐξ αὐτῶν ζημιωθῶ στεφάνους, ὡς λειποτάκτης ἐν τῇ πείρᾳ τῶν θεόντων⁴² γενόμενος. Διὰ τοῦ γράμματος ὡς παρὼν ἀσπάζομαι τοὺς ἀγνωτάτους ὑμᾶς, καὶ πάντας τοὺς σὺν ὑμῖν· αἰτῶν διὰ τῶν ἁγίων καὶ εὐπροσδέκτων ὑμῶν εὐχῶν, Χριστῷ τῷ Θεῷ καὶ Σωτῆρι τῶν ὅλων παρατεθῆναι.

sanctissimos saluto et amplector, ac qui vobiscum sunt omnes, sanctis vestris acceptisque precibus, Christo Deo omniumque Salvatori me commendari efflagitans.

Θ. — Τοῦ αὐτοῦ πρὸς Θαλλάσιον πρεσβύτερον καὶ ἡγούμενον.

Τρία, καθὼς φασιν, ὑπάρχουσι, τὰ τὸν ἄνθρωπον ἄγοντα· μᾶλλον δὲ πρὸς ἃ βουλήσει τε καὶ γνώμῃ κατὰ προαίρεσιν κινεῖται ὁ ἄνθρωπος· Θεός, καὶ φύσις, καὶ κόσμος. Καὶ τούτων ἕκαστον ἔλκον, τῶν ἄλλων δύο ἐξίστησι, πρὸς ἐαυτὴ ἀλλοιοῦν τὴν ἀγόμενον· κακεῖνο ποιοῦν αὐτὸν θέσει, ὅπερ αὐτὸ ὑπάρχον φύσει γνωρίζεται, πλὴν μέντοι τῆς φύσεως. Ἐκείνη γὰρ, τοῦθ' ὅπερ ἐστὶ διαφυλάττει τὸν ἄνθρωπον, θεὸν ποιεῖν θέσει πέφυκε, θέωσιν ὡς ἀγαθῶς ὑπὲρ φύσιν τῷ ἀγομένῳ δωρούμενος· καὶ τῶν δύο καθαρῶς ἀποτεμναι, κόσμου λέγω καὶ φύσεως. Εἰ δὲ φύσις ἐστὶν ἡ ἄγουσα τὸν ἄνθρωπον, καθ' ἑαυτὸν ὄντα, φύσει τὸν ἄνθρωπον διαδείκνυσι· μέσον Θεοῦ καὶ κόσμου τυγχάνουσα· ὡς οὐδετέρου

libidinem ei atque vitii pravitatem fraude ingerens; qua a Deo atque natura procul ablegans, quæ inaturalia sunt facere decet.

Αἱ οὖν ἀκρότητες, Θεὸν δὲ φημι καὶ κόσμον, ἀλλήλων καὶ τῆς μεσότητος, λέγω δὲ τὴν φύσιν, ἀγαγεῖν τὸν ἄνθρωπον εἰώθασιν. Ἡ δὲ μεσότης, τούτων

IX. — Ejusdem ad Thalassium presbyterum ac Egumenum.

Tria sunt, ut aiunt, quæ hominem agunt ac trahunt, seu potius in quæ homo voluntate animique sententia libere movetur; Deus scilicet, natura et mundus. Cumque horum quodlibet trahat, a duobus reliquis abstrahit in seipsum immutans, cum, qui trahatur, idemque factitæ ac accidente eum efficiens, quod ipsum natura esse noscitur; excepta tamen natura, quippe quæ, id quod est, incolumem reipsa servet hominem. Verbi gratia, siquidem Deus est qui agit trahitque hominem, deum adoptione facere novit; ei qui agitur atque trahitur, deitatis munus vim omnem naturæ excedens, tanquam bonus largiens: a duobusque reliquis (mundo scilicet ac natura) liquido abscindit. Sin autem natura est quæ agit trahitque, ipsum quod natura est, naturam referentem ostendit; ipsa Dei mundique media existens, velut scilicet neutrius horum voluntate nutuque suo participem. Sin denique mundus ferat atque rapiat, pecus efficit (solam scilicet carnem, eum qui trahitur, præstans hominem) li-

qua a Deo atque natura procul ablegans, quæ inaturalia sunt facere decet. Extrema igitur (Deus scilicet ac mundus) a se invicem atque medio (nempe natura) hominem avocare habent. Medium autem, quod horum con-

⁴⁰ Fr. ἐπικρατοῦσαν. ⁴¹ Fr. θεῶσιν.

sine sit, si hominem ipsum duntaxat spectantem **252** nactum fuerit, æquis eum partibus ab extremis dirimit; quod nec ad Deum emergere sinat ac assurgere; et ut ad mundum sinat prolabi, ipsum pudeat. Mox itaque ac homo voluntate affectuque animi ad horum quodlibet motus fuerit, cum illo statim operationem mutavit, ejusque appellationem ascivit; hoc nempe adeptus, ut carnalis audiat, vel animalis aut spiritalis. Est autem carnalis opus ac nota, ut solum male noverit facere. Animalis autem, ut nec unquam male facere velit, nec malis affici aut injurias ferre. Spiritalis denique, ut bene semper facere velit, ac pro virtute, si casus ferat, mala ferre ac ærumnas alacri animo eligat. Siquidem igitur, benedicite, hoc votis agis, uti plane agis, ut Spiritu Dei agaris a te ipse mundum amputa ac naturam; seu te potius illis abscinde, nec injurias ferre recusabis. Ludibria probraque ac contumelias pati ne renuas; et, ut verbo dicam, qui malis afficiaris, eos qui afficiant, demereri, cunctaque illis dimittere Dei ac virtutis gratia, nunquam desinas, juxta eum qui ait: *Si quis vult tecum judicio contendere, et tunicam tuam tollere, dimitte ei et pallium*^b. Et iterum juxta beatum Apostolum dicentem: *Maledicimur, et benedicimus; persecutionem patimur, et sustinemus; blasphemamur, et obsecramus*^c.

Denique si ut mihi morem geras in animum induxeris, serve Dei benedicite, ingentem gratiam his repende, a quibus ærumnas perpessus es; ac si vel omnium rerum jacturam ab eis pati necesse sit, cave renuas: sed potius benedicito, dum maledictis appeteris; sustine, dum persecutionem pateris; obsecra, dum maledictis incesseris; ne te carnalem esse contingat, velut qui solum injuriam facere noveris ac velis; vel animale, ut qui injuriarum impatiens sis; sed magis spiritalem, qui solum ex animo bene facere et noveris et assueveris; malisque affici virtutis causa, ab iis qui velint injuriam irrogare, promptus sis: aspiciens in auctorem nostræ salutis Jesum^d, qui pro omnibus bonis, quanta nemo unquam cognitione assequi potuit, dira omnia a peccatoribus et pro peccatoribus alacriter pertulit. Id enim sibi propositum habuit, qui a mundo ac natura hominem liberaturus, mandata dedit. Quocirca reprobus est, qui non obtemperat, frustra que mundani parentes, filios ac nepotes prætexunt; præfectique, **253** monasticæ exercentium sodalitia ac conventus, ut eis convenienter mandata otiosa cessura sint. Plane enim dum tanquam verum id semel dederimus, nulli prorsus hominum scripsisse Dominum salutis legem monstrabitur. Animalem autem, ut existimo, naturalem hominem Scriptura appellavit^e; quod nempe circa animata duntaxat, ut earum rerum periti tradunt, eaque omnino que oriuntur ac in-

οὔσα μεθόριος, εἰ αὐτὴν μόνην σκοποῦντα λάβει τὸν ἄνθρωπον, ἐπίσης τῶν ἄκρων διίστηται· οὔτε πρὸς τὸν Θεὸν αὐτὸν ἀναδραμεῖν συγχωροῦσα, καὶ πρὸς τὸν κόσμον ἀφιέναι καταπεσεῖν αἰδουμένη. Ἄμα τοίνυν πρὸς τινὰ τούτων κινηθῆ κατὰ γνώμην ἐνδιαθέτως ὁ ἄνθρωπος, ἅμα πρὸς αὐτὸν ἐκείνον καὶ τὴν ἐνέργειαν ἤμειψε, καὶ τὴν πρῶτην μετέβαλε, σαρκικὸς, ἢ ψυχικὸς, ἢ πνευματικὸς προσαγορευόμενος. Ἔργον δὲ καὶ γνώρισμα τοῦ μὲν σαρκικοῦ, τὸ κακῶς μόνον εἰδέναί ποιεῖν. Τοῦ δὲ ψυχικοῦ, τὸ μήτε ποιεῖν βούλεσθαι ποτε, μήτε πάσχειν κακῶς. Τοῦ δὲ πνευματικοῦ, τὸ ποιεῖν μόνον καλῶς βούλεσθαι, καὶ ὑπὲρ ἀρετῆς εἰ συμβαίνει πάσχειν καλῶς, προθύμως καταδέχεσθαι. Εἰ τοίνυν Πνεύματι Θεοῦ ἄγεσθαι ποθεῖς, εὐλογημένος, ὡς περ οὖν καὶ ποθεῖς, **β** κόσμον καὶ φύσιν σαυτοῦ περίελε· μᾶλλον δὲ τούτων σαυτὸν περίεμα, καὶ ἀδικεῖσθαι μὴ παραιτήσῃ· ἐμπαιγμούς τε καὶ ὕβρεις φέρειν μὴ ἀπαναίνου· καὶ ἵνα συνελὼν εἴπω, πάσχων κακῶς, τοῦ ποιεῖν καλῶς τοῖς δρώσι κακῶς, καὶ πάντα προσαφιέναι τὰ δρώμενα, Θεοῦ χάριν καὶ ἀρετῆς, μὴ παύσῃ ποτὲ, κατὰ τὸν εἰπόντα· Ἐάν τις θέλῃ σοὶ κριθῆναι, καὶ τὸν χιτῶνά σου λαβεῖν, ἄφες αὐτῷ καὶ τὸ ἱμάτιον. Καὶ πάλιν κατὰ τὸν μακάριον Ἀπόστολον, λέγοντα· Λοιδωρούμενοι, εὐλογεῦμεν· διωκόμενοι, ἀνεχόμεθα· βλασφημούμενοι, παρακλιούμεν.

Λοιπὸν εἰ πεισθῆναί μοι βούλοιο, δοῦλε τοῦ Θεοῦ εὐλογημένος, μεγάλην κατάθου χάριν τοῖς θλίψασιν· καὶ προσσημνωθῆναι αὐτοῖς εἰ δέον ἐστὶ πάντα, μὴ ἀνανεύσῃς; καὶ μᾶλλον εὐλόγησον λοιδωρούμενος· καὶ ἀνάσχου διωκόμενος, καὶ παρακάλεσον βλασφημούμενος, ἵνα μὴ ᾖς σαρκικὸς, ὡς ἀδικεῖν μόνον καὶ εἰδῶς καὶ βουλόμενος· ἢ ψυχικὸς, ὡς ἀδικεῖσθαι μὴ ἀνεχόμενος· ἀλλὰ μᾶλλον πνευματικὸς, τὸ εὖ ποιεῖν μόνον ἐκουσίως καὶ εἰδῶς καὶ ἀτκούμενος· καὶ πάσχειν κακῶς παρὰ τῶν βουλομένων προθύμως ὑπὲρ ἀρετῆς ἐπιτάμενος· ἀφορῶν πρὸς τὸν τῆς σωτηρίας ἡμῶν ἀρχηγὸν Ἰησοῦν· ὃς ἀντὶ πάντων τῶν ἀγαθῶν, ὅσα οὐδέπω τις γνώσει περιλαβεῖν δεδύνηται, πάντα τὰ δεινὰ, ὅσα οὐδεὶς ὑπὸ τῶν ἁμαρτωλῶν, καὶ ὑπὲρ τῶν ἁμαρτωλῶν μακροθύμως ὑπέμεινε. Σκοπὸς γὰρ τῷ δοτῆρι τῶν ἐντολῶν, κόσμου καὶ φύσεως ἐλευθερῶσαι τὸν ἄνθρωπον. Καὶ διὰ **δ** τοῦτο κατάκριτος, ὁ μὴ πειθόμενος· καὶ μάτην οἰ κατὰ κόσμον πατέρες τὰ ἔκγονα προφασίζονται, καὶ τὰς συνοδίας τῶν τὴν μονήρη βίον ἀσχομένων οἱ προἰστάμενοι, πρὸς τὸ δεῖν εὐλόγως αὐτοῖς ἀρχὰς εἶναι τὰς ἐντολάς. Ὅπερ ὡς ἀληθὲς εἰ δεξοίμεθα, οὐδενὶ τὸ παράπαν ὁ Κύριος γεγραφῶς νόμον σωτηρίας δειχθήσεται. Ψυχικὸν δὲ, καθὼς οἶμαι, τὸν φυσικὸν ὁ τῆς Γραφῆς λόγος ἐκάλεσεν ἄνθρωπον· ἐπειδὴ περὶ μόνον, καθὼς φασιν οἱ τὰ τοιαῦτα δεινοὶ, τὰ ψυχούμενα, καὶ ἀπλῶς τὰ ὑπὸ γένεσιν καὶ φθορᾶν, ἢ τῆς φύσεως θεωρεῖσθαι πέφυκεν ἰδιότης. Ταῦτα δὲ γέγραφα ὑμῖν, δέσποτα, ἐπειδὴ πολὺ διὰ

^b Matth. v. 40. ^c I Cor. xv. 12, 17. ^d Hebr. vii. 2. ^e I Cor. ii. 14.

τοῦ ὑμετέρου παραναγνωστικοῦ (ο) δυσχεραίνοντα; ὑμᾶς εὖρον πρὸς τὰ συμβάντα. Ἄλλ' εὖχευ δυνατῶς, ὡς δυνατὸς πρὸς τὸν δυνατὸν ἀφιέναι ἁμαρτίας, ὑπὲρ Μαξίμου τοῦ σοῦ καὶ δούλου καὶ μαθητοῦ, τίμιε Πάτερ.

I — Τοῦ αὐτοῦ πρὸς Ἰωάννην κουβικουλίριον.

⁴¹ Ἐπειδὴ τὴν αἰτίαν δι' ἣν ὑπ' ἀνθρώπων ἀνθρώπους βασιλεύεσθαι ψηφισάμενος ὁ Θεὸς ἐδικαίωσε, μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς πάντων ὑπαρχούσης τῆς φύσεως, καὶ πάντας τῶ κατ' αὐτὴν ἀπλῶ λόγῳ τοὺς μετέχοντας αὐτῆς ὁμοτίμως ἀποφαινούσης, γραφῆναι ὑμῖν ἐκελεύσατε, ἐρῶ κατὰ τὴν ἐμὴν δύναμιν, μηδὲν ἀποκρυπτόμενος, ὧν παρὰ σοφῶν καὶ μακαρίων ἀνδρῶν παρέλαβον· τὰ πολλὰ περικόπτων ὅσα βῆθηται περὶ τούτου διὰ τὴν σύντομον ἐνδέχεται. Λόγος ἀληθῆς, ὡς φασί, μυστικῶς ὑπαγορεύει, τὸν δεσπόζειν κατὰ χάριν τοῦ πεποιηκότος αὐτὸν Θεοῦ, παντὸς τοῦ ὄρωμένου κόσμου λαχόντα ἀνθρώπων, διὰ τοῦ κατὰ παράκλησιν τρόπου, τῶν ἐμφύτων δυνάμεων τῆς ἐν αὐτῷ νοερᾶς οὐσίας, πρὸς τὰ παρὰ φύσιν τρέψαντα τὰς κινήσεις, ἑαυτῷ τε καὶ τῷ παντὶ τούτῳ κόσμῳ, τὴν κρατοῦσαν νῦν αὐτῶν ἀλλοίωσιν καὶ φθορὰν, κατὰ κρίσιν εἰσενέγκασθαι τοῦ Θεοῦ δικαίαν· ἵνα μὴ πρὸς τὰ παρὰ φύσιν ἀθάνατος ἐπ' ἀπειρον ἢ τῆς ψυχῆς δύναμις αὐτῷ κινουμένῳ φυλάττοιο· ὅπερ ἐστὶν οὐ μόνον κακίας τὸ ἔσχατον, καὶ τῆς αὐτοῦ τοῦ ἀνθρώπου ἀληθοῦς ὄντοτης ἀρίδης ἐκπτώσις, ἀλλὰ καὶ σαφῆς τῆς θείας ἀγαθότητος ἄρνησις.

Διὰ τοῦτο ὁ πολύμοχος οὗτος, καὶ πολυστένακτος τῶν ἀνθρώπων βίος, διὰ τῆς πολλῆς ἀλογίας καὶ ἀταξίας τῆς αὐτὸν τιθηνοῦσης ἕλης, ἄλλο τε ἄλλως φέρων τε καὶ φερόμενος· καὶ ἀκριθέστερον εἰπεῖν, ἐν τῷ φέρεσθαι φέρων πάντας ἀνθρώπους, τῶν ἐν αὐτῷ δεινῶν μετόχους πάντας καθίστησι· καὶ οὐδένα παντελῶς ἀφίησι τῆς αὐτοῦ ταραχῆς ἐλεύθερον. Καὶ τοῦτο κατὰ τὴν πρέποντα τῆς τοῦ Θεοῦ σοφίας διετυπώθη λόγον, ἵνα τὸν παρόντα βίον παραλόγως κατὰ διάθεσιν ὑπ' ἡμῶν ἀγαπώμενον, κἂν ὀψέ ποτε τῷ πάσχειν ὑπ' αὐτοῦ κακῶς κατὰ περίστασιν, ὅσον βλάβειν οἶδεν ἢ πρὸς αὐτὸν φίλια μεταμαθόντες, γινώμεν ὅτι πολὺ τῆς πρὸς αὐτὸν ἐνώσεως ὁ χωρισμὸς ἐστὶν ἡμῖν χρησιμώτερος· καὶ τὸ πρὸς αὐτὸν μῖσος, κατὰ λόγον ἐνδίκως κυρώσωμεν· καὶ φυγόντες τὴν τῶν ὄρωμένων φύσιν καὶ ταραχὴν, πρὸς τὴν τῶν νοουμένων εὐσταθῆ ταυτότητα σωφρόνως τὸν πόθον μεταθώμεθα.

⁴² De hoc arg. vide Greg. Orat. de amore pauperum.

(ο) Διὰ τοῦ ὑμετέρου παραναγνωστικοῦ. Habet etiam Venet. nec facile ausim mutare. Succurrebat quidem ut Παραμοναρίου legerem, velut ipse monasterii administer querelam ad Maximum detulisset, acceptumque monasterio damnum significasset, quod ille pro hegumeni seu abbatis sollicitudine paulo ægrius ferret: quo eum nomine Maximus admonet. Quod tamen Ἀναγνωστικοῦ nomen in

tereunt, nature proprietates suapte indole consideretur. Hæc vobis, domine, abs me scripta sunt, quod per verum lectorem vestrum invenerim, regre vos admodum ferre ea, quæ acciderunt. Verum potenter ora, velut potens, ad eum qui potens est peccata dimittere, pro Maximo, tuo et servo et discipulo, venerabilis Pater.

X. — Ejusdem ad Joannem cubicularium.

Quoniam causam, cur justa Deus sententia, homines alios aliorum imperio subesse decreverit, cum una sit eademque omnium natura, ac quæ omnes simplici ratione ejus consortes, honore pares ostendit, vobis ut scriberem præcepistis; dicam pro virili, nihil occultans aut tacens eorum quæ a sapientibus beatisque viris accepi: pieraque tamen brevitatis causa amputans, quæ hoc argumento dici possent. Verus sermo, ut aiunt, mystice dicitur, docetque, hominem, qui per Dei conditoris gratiam, mundi omnis oculis subiecti imperium nactus erat, innaturalia intelligentis in eo substantiæ virium metus, ad innaturalia per abusum vertendo, sibi pariter mundoque huic universæ, eam quæ nunc viget qualitate sensum afficiente immutationis vim ac corruptionem, justo Dei judicio importasse; ideo nimirum, ne animæ vis in ea quæ innaturalia sunt illi incitata, in perpetuum immortalis duraret: quod nedum extrema nequitia est, veraque ac manifesta, ab eo quod homo est, prolapsio genique ejus extinctio, verum etiam aperta divinæ bonitatis negatio.

Ideirco molestissima hæc, gemituque ac luctu plenissima hominum vita, per rationis multam absentiam ac inordinationem alentis eam materiæ, aliter **254** alias temere ferens, ac quæ feratur; et (ut verius dicam) quæ eo quod fertur, omnes homines ferat; malorum suorum ennetos reddit participes; nec quemquam omnino a sua illa turbatione dimittit liberum. Idque plane pro eo ac decet divinam sapientiam merito constitutum; ut qui citra rationem affectu animi vitam præsentem diligimus, tandem aliquando quibus ab ea malis afficimur, condiscantes quanta dæmna ejus soleat afferre amicitia, longe nobis utilius sciremus ab ea separari, quam cum illa uniri: justaque ratione odium in eam firmaremus, ac rerum in aspectum cadentium confusione sprete ac turbatione, ad eorum quæ mente intelliguntur stabilem identitatem sobrie amorem transferremus.

NOTÆ.

veteri lexico legatur, quasi qui ad legendi munus aptus sit' illique deputatus; nihil vetat talem habuisse puerum lectorem Thalassium monasterio præfectum, virum doctum, quo et nuntio usus sit ad Maximum. Propositio παρὰ quasi diminuens est, ut significetur quasi per tempus illi addictam in hoc operam, non quasi totus in rem incumberet.

Enimvero quod et flagellis attriti, malisque innumerabilibus affecti, ejus amicitiae vinculum solvere non sustinemus, sua Deus providentia, velut sapiens ac bonus, imperii legem regique hominibus sanxit; idcirco nimirum ut quam praesciebat ob delicias ac remissionem in vita futuram ingentem malitiae rabiam procul iabiberet: ne scilicet velut in mari pisces, homines alii alios absumerent, nemine praesidente, nec potentioris iniquam vim impetumque adversus eam, qui minor existat, prohibente. Propterea merito, puto, necessariaque ratione regni jus ac imperii invectum humano generi est, sapientiam a Deo nactum et potentiam; concessumque est, ut quae pari honore natura condita esset, in eos divideretur qui imperio praesent, et qui subditi essent: quo nimirum altera quidem legitime obsequentes naturae scitis componeret; altera vero, qui ob animi pervicaciam his cedere nollent, juste castigaret; atque inde justitiam, amore et timore conflata, universis praestaret: qua nimirum ejusque voluntatis ac arbitrii inaequalitate sublata, naturae in omnibus aequalitas tranquilla ac pacata splendide elucere habet. Quod sane nunquam contigisset, nisi timor dementis vulgi ad res absonas impetum castigaret, vique, ad eorum qui modesti sunt atque sobrii tranquillitatem, minarum terrore compelleret. Quod enim ratio sponte modestos amplecti atque sobrios suadere solet, hoc insipientes ut vel inviti colant, metui ex genio est cogere.

Hincque adeo invectum humanae vitae regni jus ac imperii indulgente providentia **255** didici, probeque ut veram rationem, ac quae rei causam doceat. Sin vero etiam alia quaedam ratio in causa est juxta divinam Scripturam, hanc puto ii solum qui mundo sunt animo exploratam habere queant. Caeterum ne haec quidem a divinae Scripturae scopo prorsus abhorret. Nam et illa recusantibus hominibus Dei subesse imperio, indulsisse Deum narrat, ut vel ipsi sponte regem sibi praeficerent^f; ne scilicet quae nullo principante inordinatio foret, multorum principatum pareret; ac inde universo generi humano exitiosam seditionem, nemini concredita illius cura divino suffragio, efficeret: ac quidem ratione eos qui ratione erudiuntur ad placiditatem componeret; potentiae vero metu, nequitiae auctores, ac qui innatum naturae bonum innaturalibus animi sententia moribus in seipsis corrumpant, castigaret.

Quisquis igitur regem, hanc regni legem servare studuit, secundus a Deo in terra vere enituit; ut qui divini consilii fidelissimus minister exstiterit, et ut Dei imperio subesset, ipse hominibus imperans jure nactus sit. Quisquis vero ea repulsa lege, sibi omnino regnandum, et non Deo existimavit, hic merito his contraria fecerit; neque eos qui boni sint tyranni potestate a se executiens,

A Ἄλλ' ἐπειρή καὶ μαστιζόμενοι, καὶ μωρία πάσχοντες δεινὰ, τῆς πρὸς αὐτὸν φύλας τὸν οὐσμὴν λύειν οὐκ ἀνεχόμεθα, κατὰ πρόνοιαν ὡς σοφὸς καὶ ἀγαθὸς, τὸν τῆς βασιλείας τοῖς ἀνθρώποις ὁ Θεὸς διετύπωνε νόμον· τὴν προγνωσθεῖσαν διὰ τὴν ἀνεσίαν ἔσεσθαι κατὰ τὸν βίον πολλὴν τῆς κακίας λύσαν ἀναστέλλον πρόβρωθεν· ἵνα μὴ γένωνται κατὰ τοὺς ἰχθύας τῆς θαλάσσης, ἀλλήλων οἱ ἄνθρωποι παραναλώματα· μηδενὸς ἐπιστασῶντος, καὶ τὴν ἀδικον τοῦ δυνατωτέρου κατὰ τοῦ ὑποβεβηκότος ὁρμὴν κωλύοντος. Διὰ τοῦτο, κατὰ τὸ εἶκος, ὡς οἶμαι, βασιλεία τῶν ἀνθρώπων τῷ γένει ἀναγκαιῶς ἐπεισήθη σοφίαν παρὰ Θεοῦ λαβοῦσα, καὶ δυναστείαν· καὶ ἡ ὁμότιμος φύσις εἰς τὸ ἄρχειν καὶ ἄρχεσθαι μερισθῆναι συνεχωρήθη. Ὅπως τῇ μὲν, τάσση τοὺς νομίμως τοῖς θεσμοῖς τῆς φύσεως πειθομένους· τῇ δὲ, κολάζῃ δικαίως τοὺς εἶχειν τούτοις δι' αὐθάδειαν γνώμης μὴ βουλομένους· καὶ τὴν δικαιοσύνην ἐντεῦθεν πᾶσι χαρίζεται, πόνῳ καὶ φόβῳ βραβευσμένη· δι' ἧς τὸ ἀνώμαλον τῆς τοῦ καθ' ἕκαστον γνώμης ἀπογενόμενον, τὸ ἐν πᾶσι τῆς φύσεως ἴσον γαληνὸν τε καὶ ἡμερον λαμπρῶς διαδείκνυται. Ὅπερ οὐκ ἂν ἐγεγόναι ποτὲ, μὴ τοῦ φόβου κολάζοντος τὴν ἄφρονα τῶν πολλῶν πρὸς ἀτοπίαν ὁρμὴν, καὶ βία πρὸς τῶν σωφρόνων δι' ἀπειλῆς ἄγοντος γαληνότητι. Ὁ γὰρ πέφυκε λόγος τοὺς σώφρονας πείθειν ἐκουσίως ἀσπάζεσθαι, τοῦτο στέργειν ὁ φόβος τοὺς ἄφρονας εἰωθεὶν ἀκουσίως βιάζεσθαι.

C Διὰ ταύτην ἐγὼ τὴν αἰτίαν τῷ βίῳ τῶν ἀνθρώπων παρεισελθεῖν τὴν βασιλείαν συγχωρηθῆναι μεμάθηκα, καὶ ἀπόδεχομαι τὸν λόγον ὡς ἀληθῆ, καὶ τῆς αἰτίας διδάσκαλον. Εἰ δὲ τις καὶ ἕτερος ταύτης λόγος καθέστηκεν αἴτιος κατὰ τὴν θεῖαν Γραφήν, τοῦτον εἶναι μόνους ἡγοῦμαι ληπτὸν τοῖς καθαροῖς τὴν διάνοιαν. Πλήν δ' ὁμῶς, οὐδ' οὗτος τοῦ σκοποῦ τῆς θείας ὁλοσχερῶς ἀπάδει Γραφῆς. Κακείνη γὰρ παραιτησάμενοις ἀνθρώποις τὴν τοῦ Θεοῦ βασιλείαν, συγχωροῦντα τὸν Θεὸν ἀφηγεῖται, καὶ ὑφ' ἑαυτῶν βασιλεύεσθαι· ἵνα μὴ τὸ ἀτακτον τῆς ἀναρχίας πολυαρχίαν ἐργάσται καὶ στάσιν φθοροποιὸν ἐντεῦθεν τῷ παντὶ γένει τῶν ἀνθρώπων ἐνεργάσται, μηδενὸς τὴν αὐτῶν ἐπιμέλειαν κατὰ θεῖαν φῆρον πεπιστευομένου· καὶ λόγῳ μὲν τάσσοντος τοὺς διὰ λόγου παιδαγωγουμένους πρὸς ἡμερότητα· δυναστείας δὲ φόβῳ κολάζοντος, τοὺς τὴν πονηρίαν τεκταίνοντας· καὶ τὸ ἐμφυτον τῆς γνώσεως ἀγαθὸν γνωμικῶς τοῖς παρὰ φύσιν τρόποις ἐφ' ἑαυτῶν διαφθείροντας.

D Ὅστις οὖν βασιλέων, τοῦτον οὕτω φυλάξαι τὸν νόμον τῆς βασιλείας ἐσπούδασε, Θεοῦ δεύτερος ἐπὶ γῆς ἀληθῶς ἀναπέφανται, ὡς θείας βουλῆς πιστότατος ὑπόμονος ὑπουργός, καὶ τὸ βασιλεύεσθαι ὑπὸ Θεοῦ, βασιλεύειν ἀνθρώπων δικαίως λαχόν. Ὅστις δὲ τοῦτον παρωσάμενος τὸν θεσμὸν, ἑαυτῷ βασιλεύειν πάντως διεγνώ, καὶ οὐ Θεῷ, τάναντία τούτοις εἰκότως ἐργάσται· τυραννικῶς μὲν ἑαυτοῦ τοῖς

^f 1 Reg. viii, 7.

ἀγαθὸς ἐκτινάσσων, καὶ πάσης πόρρω τιθέμενος βουλῆς καὶ δυναστείας· νεωτερικῶς δὲ τοὺς πονηροὺς ἐπισπώμενος, καὶ πάσης αὐτοῦ κυρίου τῆς αὐτοῦ καθιστῶν ἐξουσίας· ὅπερ ἐστὶ τῶν κρατούντων τε καὶ κρατουμένων ἐσχατὸν ἀπωλείας βάραθρον. Ἡμῖν δὲ δοιή Θεὸς ἐκουσίως ὑπ' αὐτοῦ βασιλεύεσθαι, διὰ τῆς ἐκπληρώσεως τῶν ζωοποιῶν αὐτοῦ ἐντολῶν καὶ τοὺς κατ' αὐτὸν ἐπὶ γῆς βασιλεύοντας, ἀξίως τιμᾶν, ὡς φύλακας τῶν αὐτοῦ θείων διαταγμάτων.

ΙΑ'. — Τοῦ αὐτοῦ πρὸς ἡγουμένην ⁴³, περὶ ἀσκητικῆς ἐξελεύσεως τῆς μοῆς, καὶ μετανοήσεως.

Οἱ τῆς ἀληθείας κήρυκες, καὶ τῆς θείας χάριτος γενόμενοι λειτουργοί, ὅσοι ἐξ ἀρχῆς μέχρις ἡμῶν κατὰ τοὺς ἑαυτῶν καιροὺς ἕκαστος τὸ σωτήριον ἡμῖν τοῦ Θεοῦ διεσάφησαν βέλγημα, φασὶ, μηδὲν οὐτῶ Θεῷ εἶναι φίλον τε καὶ ἐράσμιον, ὡς ἡ ἐκ μετανοίας ἀληθοῦς ἐπ' αὐτὸν τῶν ἀνθρώπων ἐπιστροφή. Ὅπερ μάλιστα τῶν ἄλλων θεϊότερον ὑπάρχον δεῖξαι βουλομένος ὁ θεαρχικὸς τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς Λόγος· μᾶλλον δὲ καὶ πρῶτον καὶ μόνον τῆς ἀπείρου ἀγαθότητος γνώρισμα, κατὰ τινὰ ἀρρήτον συγκαταβάσεως τρόπον, διὰ σαρκὸς ἡμῖν ὁμιλῆσαι ἠξίωσεν, ἐκεῖνα καὶ δράσας καὶ παθῶν καὶ εἰπῶν, δι' ὧν ἔδει ἡμᾶς, ἐχθροὺς ὄντας καὶ πολεμίους καταλλαγῆναι τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ, καὶ τῆς μακαρίας ζωῆς ξενωθέντας, πρὸς αὐτὴν πάλιν ἐπαναχθῆναι. Οὐ μόνον γὰρ τοῖς θαύμασι τὰς νόσους ἡμῶν ἴασατο, καὶ διὰ παθημάτων τὰς ἀσθενείας ἀναλαβῶν, καὶ διὰ θανάτου ἀποδοῦς ὡς ὑπεύθυνος ὁ ἀναμάρτητος τὸ ἡμέτερον ὄφλημα τῶν πολλῶν καὶ φοβερῶν ἡμᾶς ἠλευθέρωσεν ἐγκλημάτων· ἀλλὰ καὶ πολυτρόπως διδάσκων, ἴσους ἑαυτῷ γενέσθαι κατὰ τὴν φιλόανθρωπον ἔξιν, καὶ τὴν εἰς ἀλλήλους τελείαν ἀγάπην, βουλομένους βεβούληται. Διὰ τοῦτο, *Οὐκ ἦλθον καλέσαι δικαίους, ἐβόα, ἀλλὰ ἁμαρτωλοὺς εἰς μετένοian.* Καὶ, *Οὐ χρειᾶν ἔχουσιν οἱ ἰσχύοντες ἰατροῦ, ἀλλ' οἱ κακῶς ἔχοντες.* Καὶ, *Ζητῆσαι, καὶ σῶσαι τὸ ἀπολωλός, ἐληλυθέναι.* Καὶ, *Πρὸς τὰ πρόβατα, τὰ ἀπολωλότα οἴκου Ἰσραὴλ ἀπεστάλθαι.* Καὶ τὴν βασιλικὴν ἀνασώσασθαι εἰκόνα, ὑπὸ τὴν δυσωδεστάτην τῶν παθῶν κόπρον γεγεννημένην παραγεγονένην, διὰ τῆς δραχμῆς παραβολικῶς παρηνίξατο. Καὶ, *Ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι χυρὰ γίνεται ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς, ἐπὶ ἐνὶ ἁμαρτωλῷ μετανοοῦντι.* Διὰ τοῦτο τὸν λησταῖς περιπεσόντα, καὶ γυμνωθέντα πάσης περιβολῆς, καὶ ταῖς πληγαῖς ἡμιθανῆ γεγεννημένον, οἶνω καὶ ἐλαίῳ καὶ καταδέσμοις ἀνέβρωσε· καὶ ἐπὶ τὸ ἴδιον κτῆνος ἀναβιβάσας, τῷ πανδοχεῖ παρατίθεται· καὶ τὰ πρὸς ἐπιμέλειαν ἀρχοῦντα δοῦς, ἐπηγγείλατο καὶ τὰ προσδαπανώμενα δώσειν ἐπανερχόμενος. Διὰ τοῦτο πρὸς τὴν ἐπιστροφήν τοῦ ἀσώτου υἱοῦ τὸν πανάγαθον πατέρα ἐπικλιθῆναί (p) φησι, καὶ ἀσπασάμενον

⁴³ Matth. ix, 13. ^b ibid. 12. ⁱ Luc. xv, 4. ^j Matth. x, 6. ^k Luc. xv, 8 seqq. ^l ibid. 7. ^m Luc. x, 30 seqq.

⁴⁴ Videtur hæc, quam Photius Ἰανίαν appellat.

NOTÆ.

(p) Ἐπικλιθῆναι. Sic Venet. Regio erat ἐπικληθῆναι, quod magis vitiosum. Sacer textus ἐσπλαγ-

ab omnique procul consilio ac magistrata semovens; eos vero qui mali sint ac nequam, audaci temeritate asciscens, omnisque eos potentiae suae arbitros constituens: quod utique eorum qui imperant ac qui imperio reguntur extremum perditionis barathrum est. Præstet nobis Deus ut sponte ejus imperio regamur, ea ratione quæ vivifica ejus mandata impleamus; eosque qui ex ejus rationibus super terram regnant, velut custodes divinarum ipsius constitutionum, digno honore colamus.

XI. — *Ejusdem ad præpositam, de moniali quæ monasterio exierat, ac quam facti pœnituerat.*

Veritatis præcones, ac qui divinae gratiæ ministri exsistere; quotquot a principio ad nos usque suis quisque **256** temporibus salutarem nobis Dei voluntatem explicuere, nihil Deo sic charum sicque amori habitum aiunt, quam quod homines ex vera pœnitentia ad ipsum convertantur. Idque reliquorum maxime divinius ut ostenderet, divinum Dei ac Patris Verbum (quinimo, primum illud solumque infinitæ bonitatis insigne), nulla verborum vi explicabili demissionis modo, inque rem nostram inclinationis, nobiscum per carnem versari dignatum est; illa tum operatum, tum passum ac locutum, quibus decebat nos, cum inimici ac hostes essemus, Deo et Patri reconciliari; ac qui extranei a beata vita facti eramus, ad eam rursus revocari. Non solum enim miraculorum vi morbos nostros sanavit; nostrarumque passionum infirmitatibus susceptis, ac mortis supplicio, velut ipse obnoxius esset, qui ab omni immunis culpa erat, nostro reddito debito, a multis nos atque tremendis delictis liberavit, verum etiam multiplici doctrina, ut pares ei efficiamur propensioris humanitatis habitu, perfecta que aliorum in alios charitate, consilium dedit. Idcirco clamabat: *Non veni vocare justos, sed peccatores ad pœnitentiam* ^s. Et: *Non opus est valentibus medico, sed male habentibus* ^l. Item, venisse ad quærendam ovem quæ perierat ⁱ. Præterea, missum se esse ad oves quæ pecierant domus Israel ^j. Item, per drachmæ parabolam ^k, venisse se ad recuperandam imaginem, quæ vitiorum fetidissimo stercore obruta erat; paulo obscurius significavit. Et: *Amen dico vobis, gaudium est in caelo (et in terra) super uno peccatore pœnitentiam agente* ^l. Ad hæc, cum qui in latrones incidere, omnique indumento nudatus, atque ex plagis semivivus relictus fuerat, vino et oleo alligaturisque refocillavit; inque jumentum suum impositum, in stabulo curandum deponit; erogatisque quæ ad curam illius sufficerent, etiam si quid supererogatum esset, daturum se redeundo promissit ^m. Idcirco etiam revertenti filio prodigo incli-

natum patrem optimamque ait, amplexumque per pœnitentiam ad se redeuntem, paternæ rursus gloriæ decore perornasse, nec eorum quæ prius commiserat, ei quidquam exprobrasseⁿ. Eam ob rem, oviculam quæ ex divino centenario recesserat, in montibus ac collibus errantem inventam, non impellens ac minans, nec labore conficiens ad causam **237** reduxit; sed humeris ipse suis impositam, reliquarum gregi incolumem miseranter reddidit^o. Ideo clamavit: *Venite ad me, omnes qui laboratis, et corde onerati estis, et ego reficiam vos*^p. Et: *Tollite jugum meum super vos*^q; nempe jugum vocans mandata, sive vitam evangelicis rationibus institutam: onus vero, quod pœnitentia grave habere videtur pauloque molestius: *Jugum enim meum, inquit, suave est, et onus meum leve*^r. Rursusque divinam justitiam ac bonitatem docens, jubet, dicens: *Estote sancti*^s, *estote perfecti*^t, *estote misericordes, sicut Pater vester cœlestis*^u. Et: *Dimittite, et dimittetur vobis. Et: Quaecumque vultis ut faciant vobis homines, similiter et vos facite eis*^v. Omninoque, ne sigillatim referens prolixiorē ducam epistolam, id causæ est, cur justificet meretrices quæ pœnitentiam agant, conversosque publicanos recipiat^x, ac Evangelii præcones constituat. Ideo latrones confitentes, ac morte salutem redimentes, metu conciliat, unaque secum in paradysum inducit^y, ratas faciens futurorum bonorum promissiones. Propterea persecutores ex æmulatione furentes, ad sanam mentem reducit coercetque, ac sui loco gentium apostolos præficit atque ordinat^z; ut nos humanitatem doceremur et mansuetudinem; ac nec facile ipsi peccantes desperaremus, nec in eos qui peccant nullo miserationis affectu, durique ad condolendum maneremus; qui Deum nobis exemplar factum haberemus.

Quod igitur hæc se ita re ipsa habere docti sumus, Deique voluntatis esse, ut omnes homines salvi fiant, et ad veritatis agnitionem veniant^o; namque mirabilis ejus per carnem ad nos adventus principium ac argumentum, nostram ipsi salutem didicimus; præfidens vestram sanctitatem rogo, ipsas Dei ac Salvatoris nostri Christi vivificas passiones, quibus et redempti sumus e potestate tenebrarum, supplicationis loco obtendens. Credo enim te, quæ vera sis Filii Dei discipula, vitæ omni disciplina cultuque, viventem ac efficacem in te ipsa magistrum, ut quæ a puero tota illi adhæseris, portare; ut me etiam humili ac peccatore, nihilque tua dignum virtute habente,

A τὸν πρὸς αὐτὸν διὰ τῆς μετανοίας ἀναδραμόντα, τῷ κάλλει τῆς πατρικῆς πάλιν κατακοσμήσαι δόξης, οὐδοτικῶν περὶ τῶν προτέρων μεμψάμενον. Διὰ τοῦτο τὸ τῆς θείας ἑκατοντάδος ἀποφοιτήσαν πρόβατον, ἐπὶ τὰ ὄρη καὶ τοὺς βουνούς πλανώμενον εὐρών, οὐκ ἐλαύνων, οὐδὲ μόχθῳ κατατρίβων πρὸς τὴν μάνδραν ἐπανήγαγε τῶν προβάτων· ἀλλὰ τῶν ὄμων ἐπιθεὶς τῶν ἰδίων, πρὸς τὰ σύνομα συμπαθῶς διεσώσατο. Διὰ τοῦτο, *Δεῦτε πρὸς με, πάντες οἱ καλιῶντες καὶ πεφορτισμένοι τῇ καρδίᾳ, καὶ γὰρ ἀναπαύσω ὑμᾶς, ἀνέκραγε. Καὶ, "Ἄρατε τὸν ζυγὸν μου ἐφ' ὑμᾶς· ζυγὸν λέγων, τὰς ἐντολάς· ἤγουν τὸν εὐαγγελικῶς εὐθουόμενον βίον· φορτίον δὲ, τὸ δοκοῦν εἶναι τῆς μετανοίας ἐπίπονον· "Ὁ γὰρ ζυγὸς μου, φησὶ, χρηστός καὶ τὸ φορτίον μου ἐλαφρόν. Καὶ πάλιν θείαν*
B δικαιοσύνην καὶ ἀγαθότητα διδάσκων, παρακαλεῖται λέγων· *Γίνεσθε ἅγιοι· γίνεσθε τέλειοι· γίνεσθε ἐλεήμονες· γίνεσθε οἰκτίρμονες, ὡς ὁ Πατήρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος. Καὶ, "Ἄφετε, καὶ ἀφεθήσεται ὑμῖν. Καὶ, "Ὅσα θέλετε ἵνα ποιῶσιν ὑμῖν οἱ ἄνθρωποι, ὁμοίως καὶ ὑμεῖς ποιεῖτε αὐτοῖς. Καὶ τὰ τοιαῦτα. Καὶ ἀπλῶς, ἵνα μὴ τὰ καθ' ἕνα λέγων μηκύνῃ τὴν ἐπιστολήν, διὰ τοῦτο πόρνας διακατεῖ μετανοούσας, τελώνας τε προσδέχεται ἐπιστρέφοντας, καὶ τοῦ Εὐαγγελίου καθίστησι κήρυκας. Διὰ τοῦτο ληστὰς ἐμολογοῦντας, καὶ τῷ θανάτῳ ὄνουμενους τὴν σωτηρίαν, διὰ τὸν φόβον συνεπάγεται¹, καὶ εἰς τὸν παράδεισον ἑαυτῷ συνεισάγει, τῶν μελλόντων ἀγαθῶν πιστούμενος τὰς ἐπαγγελίας. Διὰ τοῦτο διώκτας μαινομένους, σωφρονίζει, διὰ τὸν ζῆλον, καὶ ἐθνῶν ἀποστόλους ἀπ' ἑαυτοῦ χειροτονήσας, προβάλλεται· ἵνα ἡμεῖς μάθωμεν φιλανθρωπίαν καὶ ἡμερότητα· καὶ μήτε ῥαδίως ἑαυτῶν ἀπογινώσκωμεν ἁμαρτάνοντες, καὶ πρὸς τοὺς ἁμαρτάνοντας μὴ μένωμεν ἀσυμπαθεῖς καὶ ἀνάληκτοι· Θεὸν ἔχοντες τῶν γινομένων παράδειγμα.*

Ἐπειδὴ οὖν ταῦθ' οὕτως ἐπ' αὐτῆς ἔχειν τῆς ἀληθείας, καὶ θέλημα Θεοῦ ὑπάρχειν τὸ πάντας ἀνθρώπους σωθῆναι, καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἐλθεῖν ἀληθείας, ἐδιδάχθημεν· καὶ τῆς πρὸς ἡμᾶς αὐτοῦ θαυμαστῆς διὰ σαρκὸς ἐπιδημίας ἀρχὴν καὶ ὑπόθεσιν μόνην τὴν ἡμῶν σωτηρίαν εἶναι μεμνήμεθα· θαρρόων αὐτῷ τὴν ὑμετέραν ἀγιοσύνην, αὐτὰ σοὶ τὰ ζωοποιὰ παθήματα τοῦ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Χριστοῦ, οἷς ἐλυτρώθημεν τῆς ἐξουσίας τοῦ σκότους, ἀπὸ ἰκετηρίας προβαλλόμενος. Πιστεύω γὰρ σε γνησίαν οὖσαν μαθητιν τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, διὰ πάσης τῆς τοῦ βίου ἀγωγῆς, ζῶντα καὶ ἐμπρακτον ἐν ἑαυτῇ φέρειν τὸν διδάσκαλον, ἅτε δὴ ἐκ παιδὸς δι' ὄλου αὐτῷ προσχωρήσασαν· ἵνα καὶ δι' ἐμοῦ μεσίτου τοῦ ταπεινοῦ

ⁿ Luc. xv, 20 seqq. ^o ibid. 4-7. ^p Matth. xi, 28. ^v, 48. ^u Luc. vi, 36; Matth. v, 7. ^v Matth. vii, 12. ¹ seqq. ^a I Tim. ii, 4.

¹ Alter Reg. cod. συνεπάγει.

NOTÆ.

χρῆσθη habet, misertus est, misericordia motus est; nec aliter ulli interpretum. Scripserit ergo Maximus σπλαγγισθῆναι, quam vocem altera affini Antiquarius postea mutaverit. παρακληθῆναι, haud

multum ablueret, quo pacatum filio patris animum eoque conciliatum, ac velut exoratum, primo ejus pœnitentis accessu significaret.

^q ibid. 29. ^r ibid. 50. ^s Levit. xi, 44. ^t Matth. ^x Matth. xxi, 31; ix, 9. ^y Luc. xxiii, 43. ^z Act. ix,

καὶ ἀμαρτωλοῦ, καὶ μηδὲν ἔχοντος τῆς σῆς ἀρετῆς ἅ-
 ἐπάξιον, τιμῆς τὴν ὑπὲρ ἡμῶν αὐτοῦ φιλάνθρω-
 πον κένωσιν, καὶ προσδέξῃ μετανοοῦσαν, καὶ τοῖς
 δάκρυσιν ἔκτακείσαν τήνδε τὴν ἀδελφὴν. Πολλὴ γάρ
 ἐστὶ καὶ ἄφρατος ἡ συντριβὴ τῆς καρδίας αὐτῆς, καὶ
 τοῦ πνεύματος ἡ ταπεινώσις, ἐπὶ τῇ ἀμαρτίᾳ ἣ
 πέπραχε, καὶ τῷ ἀφ' ὑμῶν χωρισμῷ, ὃν πέπονθεν.
 Μὴ οὖν ἐξουθενώσης δούλη Θεοῦ εὐλογημένη, καρ-
 δίαν συντετριμμένην καὶ τεταπεινωμένην, ἣν ὁ Θεὸς
 οὐκ ἐξουθενώσεν· ἀλλ' οἰκτιρῶν καὶ ἐλεήμων, εὐ-
 σπλαγχνός τε καὶ συμπάθης γενομένη, μίμησαι τὴν
 δι' ἡμᾶς ἔκουσίως ὑπὲρ φιλάνθρωπίας ἀποθανεῖν
 καταδεξάμενον· καὶ προσδέξασθαι αὐτὴν καὶ ἀπα-
 σασθαι ἀξίωσον, καὶ κυρῶσαι πρὸς αὐτὴν ἀγάπην
 ἀνάγκου. Καὶ στήριξον αὐτὴν λόγοις καὶ ἔργοις φι-
 λάνθρωπίας καὶ ἡμερότητας, καὶ ἄρπασον τῶν χει-
 ρῶν τοῦ τυράννου, καὶ τὰ γενόμενα αὐτῇ συντριμ-
 ματα κατὰδῆσον συμπαθῶς· ἵνα μὴ πολὺ καταού-
 ρηθεῖσα τῇ λύπῃ, τῷ τῆς ἀπογνώσεως ἐμπαρῆ σκό-
 λοπι· καὶ ἀπαιτηθῶμεν αἷμα ψυχῆς ἐξ ἡμῶν παρ-
 αρθείσης· ἣ τόγῃ ἀληθέστερον εἶπεν, προδοθεί-
 σης τῷ ἐχθρῷ τῆς ζωῆς ἡμῶν, πρὸς τὸ ἔχειν ὑφ-
 ἡνιον εἰς ὅπερ ἂν καὶ βούλεται· ἣν ἔδει ζῆν διὰ τῆς
 ἡμῶν μακροθυμίας καὶ ἡπιότητος· καὶ ἐγκληθῶ-
 μεν δικαίως, ὡς τῶν θεῶν ἀμελήσαντες καὶ θελη-
 μάτων καὶ παθημάτων. Ὁμοίως γάρ, καὶ εἰ σκληρὸς
 ὁ λόγος, ἀλλ' οὖν ἀληθής, τὸ ἀγαθὸν τοῦ Θεοῦ ἀτι-
 μάζουσι θέλημα, καὶ τὴν ὑπὲρ ἡμῶν αὐτοῦ φιλάν-
 θρωπον κένωσιν ἐξουθενούσιν, ὅσον τὸ ἐπ' αὐτοῖς,
 οἳ τὲ μετανοεῖν οὐκ ἐθέλοντες, καὶ τοὺς μετανοοῦν-
 τας μὴ προσδεχόμενοι· ὅτι ἀλλήλων ὀφείλοντες οἰ-
 κειοῦσθαι τὰς συμφοράς, διὰ τὴν ὁμοτιμίαν τῆς
 φύσεως· οὐδ' αὐτὴν τὴν περὶ ἡμᾶς τοῦ Θεοῦ ἀγα-
 θότητα αἰδεσθέντες· εἰ μὴ τι ἄλλο περὶ τὸ ὁμόφυ-
 λον μιμησάμενοι, διεδείχθημεν.

Ὡς οὖν γινώσκουσα, δούλη τοῦ Θεοῦ εὐλογημένη,
 ὅτι ταῖς τῶν ψυχῶν ἡμῶν διαθέσεις ἡ θεία δεόντως
 ἐφαρμόζεται δικαιοσύνη, τοιαύτη ἡμῖν γινομένη,
 οἷους ἀλλήλοις ἑαυτοὺς πεποιήμεθα· καὶ τοιοῦτον
 ἡμῖν αὐτοῖς τὸν Θεὸν καθιστώσα, οἷους φθάσαντες
 τοῖς ὁμοιοπαθέσιν ἑαυτοὺς διεθήκαμεν, μὴ ἀναβάλη
 προσδέξασθαι ὑπταίς χειρὶ τὴν σὴν ἰκέτην καὶ
 δούλην· ἀλλ' ἀμελλητὶ θεομιμητῶς διὰ πάσης σπου-
 δῆς ἐπίθεσις τοῖς ὤμοις τὸ πρόβατον, καὶ πρὸς τὴν
 ἀσφαλῆ μάνδραν συγκόμισσον, καὶ τοῖς λύκοις ἀν-
 ἀλωτον πρὸς τὸ ἐξῆς διαφύλαξον· ἵνα καὶ αὐτὴ τοιού-
 του τύχῃς τοῦ φιλάνθρωπου Θεοῦ καὶ Σωτῆρος
 Χριστοῦ καὶ κριτοῦ τῶν ὄλων, κατὰ τὴν αὐτοῦ
 φθερὰν καὶ ὑπερένδοξον ἐπιφάνειαν, ἀποδώσοντός
 σοι ὧν ἔσπειρας τοὺς αἰωνίους καρπούς. Ὅς καὶ
 ἡμεῖς τύχοιμεν ἵλεω τῇ αὐτοῦ χάριτι καὶ φιλάνθρω-
 πία· εὐχαῖς καὶ προσευχαῖς τῆς Δεσποίνης ἡμῶν,
 τῆς πανενδόξου Θεοτόκου, καὶ πάντων τῶν ἁγίων
 αὐτοῦ. Ἀμήν.

^b Psal. l, 19. ^c II Cor. ii, 8. ^d Psal. cxlvi, 5. ^e II Cor. ii, 7.

VARIE LECTIONES.

^a Marg. οὕτω Θεός σοι, καθὼς τὸ τῷ πλησίον. *Sit tibi Deus, qualis tu ipse proximo fueris.*

intercessore, ejus pro nobis humanissimam ex-
 inanitionem honores, **258** hancque adeo sororem
 pœnitentem, atque lacrymarum vi extabescenscentem
 admittas. Ingens enim ineffabilisque ejus cordis con-
 tritio est ac spiritus humilitas, tum ejus quod
 commisit delicti nomine, tum ejus pœnæ, cui se ob-
 noxiam fecit, a vestra sejuncta sodalitate. Ne ergo,
 ancilla Dei benedicta, cor contritum et humiliatum
 despexeris ^b, quod Deus non despexit, sed mise-
 rans ac pietate impensa indolensque, ejus te
 æmulam præbe, qui pro nobis sponte mortem
 suscepit, præ summa in nos humanitate et cie-
 mentia ac miseratione; eamque, quæso, recipias ac
 amplexeris, nec cum ea charitatem firmare renuas ^c.
 Ipsam benignis placidisque verbis factisque confir-
 mans, e tyranni manibus erue, ejusque miseranter
 contritiones alliga ^d; ne scilicet gravibus tristitia
 depressa, desperationis se sude transfigat ^e; exi-
 gaturque a nobis sanguis animæ, quam despexi-
 mus; vel, ut verius loquar, quam vitæ nostræ
 hosti prodidimus, qui eam, quocumque veñit, illi
 mancipatam agat: cum par esset, longa nostra
 patientia ac lenitate ipsam vivere; meritoque simus
 rei peragendi, ut qui divinas spreverimus cum ve-
 luntates, tum passiones. Pariter enim (etsi durus
 sermo est, quanquam ipse apprime verus) bonam
 Dei voluntatem, benignissimamque nostri causa
 illius exinanitionem, ad ipsos quod attinet spretiam
 habent ac dedecorant, qui ipsi pœnitere nolunt,
 et qui ipsi ut pœnitentes recipiant, haudquaquam
 in animum inducunt. Quod nimirum, cum alii
 aliorum, ob ipsam naturæ æqualitatem, æruanas
 malaque deberemus nostra deputare; ne ipsa qui-
 dem Dei erga nos bonitatis reverentia duci com-
 probemur, nisi quid aliud erga generis necessi-
 tudine nobis conjunctos æmulati fuerimus.

Ut igitur quam non lateat, ancilla Dei benedicta,
 animorum nostrorum affectibus divinam conve-
 nienter aptari justitiam, talem scilicet se nobis
 exhibentem, quales alii aliis nos exhibuerimus;
 talemque nobis ipsis Deum præstare, quales ipsi
 priores erga simili nobis sorte mortales ac ob-
 noxios animi affectu fuerimus, ne cuncteris supinis
 manibus supplicem tuam ancillamque suscipere:
 sed nulla mora, Dei æmula alacritate, ovem hu-
 meris impositam ad tutam caule stationem re-
 portans, ab omni postmodum luporum immunitatem
 injuria serva; ut et **259** ipsa Deum ac Salvato-
 rem Christum omniumque judicem benignum nan-
 ciscaris in tremenda ac supraquam gloriosa ejus
 apparitione, reddentem æternos fructus eorum,
 quæ seminaveris: nosque adeo illo propitio uti-
 mur, ejus gratia et benignitate, precibusque et
 intercessione Domine nostre gloriosissime Dei
 Genitricis, omniumque sanctorum ejus. Amen.

XII. — *Ejusdem, ad Joannem cubicularium, de rectis Ecclesiae Dei decretis; et adversus Severum haereticum.*

Operæ pretium ratus (Deo charissimi ejusque præsidio tuti) quidquid ad me rerum vestrarum venerit, nihil subtrahere, quominus vobis annuntiem (id enim vera nostræ charitatis lex et legislator, veraque ipsa charitas, Christus jubet alios aliis per nos ipsos conciliari, nostraque ipsa aliorum ducere docens), hanc ad te epistolam exaravi; ut nempe denuntiarem atque monerem, venisse huc mense Novembri hujus quam agimus quintæ decimæ indictionis, Theodorum quemdam nomine Cancellarium, virum revera ingenuum, nec illiberalibus moribus, ut quidem ex aspectu gestuque conjicere licuit, litteras afferentem a communi nostra domina Deo charissima ejusque tuta præsidio, Patricia, uti aiebat, exaratas, ad benedictum Dei servum, hujusce provinciae clarissimum præfectum; eo nomine, ut quæ hic habitant sanctimoniales, tum scilicet monasterii matris spiritalis Joannæ ab Alexandria, tum ejus monasterii, quod Sacerdotis vocant, quæ Severi sectæ sunt, dimitterentur. Severi, inquam, qui tanta adversus veritatem usus est mendacii insania ac abundantia, ut et hæcenus negotium facessere sanctæ Dei Ecclesiae, illique incommodare sufficiat. Nulli vero alii ab nullo prorsus alio virorum senatorii ordinis atque principum, qui illic Deo charissimæ ejusque præsidio tutæ Patriciae ministerio addicti sunt, ne ad nudam quidem syllabam detulit. Quamobrem etiam atque etiam miratus sum cum aliis multis, mecum ipse hæsitans, quænam ratio cur Deo charissimus ejusque præsidio tutus dominus meus nihil mihi per eum significare dignatus sit; ingensque murmur, ut par est, soletque in ejusmodi contingere, ut nostis, domine, inter fideles ex ejusmodi litteris pererebuit, parumque abfuit quin clarissimæ dominæ nostræ Patriciae veneratio omnis ac cultus in catholica Dei Ecclesia obsolesceret; eunctosque Afrorum hanc regionem colentes, occupatis opinionibus probe de illa ejusque pietate sentientes ea res concussisset, nisi quem dixi clarissimus præfectus, convenientissimo illius prudentiæ commento, falsas esse litteras ac spurias ubique divulgasset, adversusque Cancellarium indignam prætulisset. Detectisque per istiusmodi occasionem litterarum Alexandrinis Syrisque hæreticis, uti par erat usus est, aliis eorum in carcerem conjectis, aliis etiam plagis emendatis; dicendo, non ea

A IB'. — Τοῦ αὐτοῦ, πρὸς Ἰωάννην κουβικουλάριον (q), Περὶ τῶν ὀρθῶν τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ δογμάτων καὶ κατὰ Σευήρου τοῦ αἱρετικοῦ.

Καλῶς ἔχειν λογισάμενος, μηδὲν ὑμῖν τῶν εἰς ἐμὲ ἐρχομένων περὶ ὑμῶν αὐτῶν, θεοφύλακτοι, ἀναγγεῖλαι ὑποστείλασθαι· τοῦτο γὰρ κελεύει ὁ ἡμέτερος τῆς ἀληθοῦς ἀγάπης νόμος καὶ νομοθέτης καὶ αὐτοαγάπη Χριστός· δι' ἑαυτῶν ἀλλήλους ἡμᾶς οἰκειῶσθαι διδάσκων· τὸ παρὸν τῆς ἐπιστολῆς γράμμα πεποιήμαι· δηλῶν, ὡς κατὰ τὸν Νρέμβριον μῆνα τῆς ἐνεστώσης πεντεκαιδεκάτης ἐπινεμήσεως, κατέλαβε τὰ ἐνταῦθα Θεόδωρος τις τοῦνομα καγκελλάριος· εὐγενῆς ὄντως, καὶ τρόπων ἐλευθερίας οὐκ ἀμοιρῶν, ὡς ἐμὲ γε ἐκ τῶν ὀρωμένων στοχάσασθαι δυνατόν, γράμμα ἐπιφερόμενος παρὰ τῆς κοινῆς ἡμῶν δεσποίνης τῆς θεοφυλάκτου Πατρικίας, ὡς ἔλεγε κεχαραγμένον, πρὸς τὸν εὐλογημένον δούλον τοῦ Θεοῦ⁴⁶, τὸν ἐνταῦθα πανεύφημον ἑπαρχον· χάριν τοῦ ἀπολυθῆναι τὰς οἰκούσας ἐνταῦθα μοναζούσας· τῆς τε μονῆς τῆς ἀμμάς Ἰωννίας, τῆς ἀπὸ Ἀλεξανδρείας, καὶ τῆς ἐπιλεγόμενης μονῆς τῶν Σακερδῶτος, τῆς Σευήρου οὔσας αἰρέσεως· τοῦ τοσαύτη χρησαμένου κατὰ τῆς ἀληθείας μανία τε ψεύδους καὶ περιουσία, ὡς καὶ μέχρι τῆς σήμερον τῆ ἀγία τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησία διοχλήσαι ἀρκεῖν. Οὐδὲν δὲ ἄλλω ἀπ' οὐδενὸς ἑτέρου τὸ σύνολον τῶν ὑπουργεῖν ἐκεῖσε ἀποπαγόντων τῆ θεοφυλάκτῳ Πατρικίᾳ ἀρχόντων, οὐδ' ἕως συλλαβῆς ψιλῆς διεκόμισεν. Ὅθεν καγὼ σὺν πολλοῖς ἄλλοις ἐθαύμασα, τίς, ἐν ἑμαυτῷ διαπορῶν, ὁ λόγος καθ' ὃν οὐδὲν μοι δι' αὐτοῦ ἠξίωσε δηλῶσαι ὁ θεοφύλακτός μου δεσπότης* καὶ πάλιν, ὡς εἰκὸς, ὅπερ φιλεῖ συμβαίνειν ἐν τοῖς τοιοῦτοις, ὡς ἴστε, δέσποπα, τοῖς πιστοῖς λαοῖς γογγυσμὸν ἐποίησε τὸ τοιοῦτον γράμμα· καὶ τὸ περὶ τὴν δέσποιναν ἡμῶν τὴν πανεύφημον Πατρικίαν παρὰ τῆ καθολικῆ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίᾳ σέβας μικροῦ ἐμείωσε· καὶ πάντας τοὺς ταύτην οἰκοῦντας τὴν Ἀφρῶν χώραν, προλήψεσι χρησταῖς περὶ αὐτῆς ἤδη προκατειλημμένους διέσεισεν, εἰ μὴ πρεπούση τῆ αὐτοῦ συνέσει μεθόψω χρησάμενος ὁ λεχθεὶς πανεύφημος ἑπαρχος, ψευδὲς εἶναι τὸ γράμμα καὶ νόθον πανταχοῦ διεφήμισε· καὶ ἀγανακτεῖν κατὰ τοῦ καγκελλάριου προσεποιήσατο, καὶ τοῖς ἀνασυρεῖσι τῶν αἱρετικῶν προσάσει τοῦ τοιοῦτου γράμματος, τῶν τε ἀπὸ Ἀλεξανδρείας καὶ Συρίας δεόντως ἐχρήσατο· τοὺς μὲν φυλακαῖς, τοὺς δὲ καὶ πληγαῖς παιδεύσας, μὴ ὑβρίζειν λέγων τὰς προλήψεις τῆς δεσποίνης ἡμῶν τῆς Πατρικίας. Ἰσχυρίζοντο γὰρ ἀναιδῶς, ἐρειδόμενοι, ὡς εἶπον, τῷ γράμματι, χαίρειν αὐτῇ τοῖς αὐτῶν δόγμασι· καὶ

⁴⁶ Fr. τοῦ Χριστοῦ.

NOTÆ.

(q) Πρὸς Ἰωάννην κουβικουλάριον. Photii cod., nisi mendose in eo editum est, Πρὸς Ἰωάννην φιλόσοφον, quem nusquam alibi legimus in operibus Maximi, sæpius vero ut hic prænotatur, in omnibus nostris codicibus. Vir erat, ut jam monuimus, in aula potens, et Maximo amicus; ad quem proinde quærit de litteris ab Augusta Martina Severianarum monialium vadimonio in Africam missis: quas et

præfectus, tumultuante populo solerter suppresserit, quasi consulendo Augustæ honori, et ne tota late Africa hæresis labes illi aspergeretur: cujus ipsius forsitan ratione, aliorumque in favorem fidei illi novatorum, trahentibus æmulis in invidiam, cessare jussus est; quæ fuit causa motuum Africanorum, et ut tanta provincia in Saracenorum potestatem veniret.

πᾶσι λέγειν οὐ παρηγοῦντο ψευδόμενοι, ὧν καὶ Θωμᾶς ὁ λεγόμενος αὐτῶν ἐπίσκοπος, τῶν ἐπ' ἀδείας πρὸς αὐτὴν παραγινομένων, καὶ μεγάλως παρ' αὐτῆς τιμωμένων εἰς ὧν τυγχάνει ὑπερ πάντων μάλιστα τοὺς πάντας ἐτάραξέ τε καὶ ἐσκανδαλίσειν. Ὡστε καὶ ἐξ ἀνάγκης τότε κληθέντα ἀπελθεῖν, ἐλέγξαι τε τοὺς τοῦτο εἰπεῖν τολμήσαντας κατὰ πρόσωπον, καὶ τοὺς ἀκούσαντας πείσαι, ὡς οὐδαμῶς χάριτι τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ ἢ αὐτῆ, ἢ ὁ ἐν ἀγίοις γενόμενος αὐτῆς σύμβιος καθοτιοῦν αἰρετικοῖς προσπεπόνθασιν. Ὁμοίως δὲ καὶ ἄλλοι πολλοὶ τῶν ἐνταῦθα ἐπιξενουμένων εὐλαβεστάτων μοναχῶν, καὶ μάλιστα οἱ εὐλογημένοι δοῦλοι τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρες ἡμῶν, οἱ ἐπίκλην Εὐκρατάδης τὰ αὐτὰ λέγοντες, τοὺς πολλοὺς ἐποίουν τῆς τοιαύτης ψευδοῦς ὑπονοίας ἐκτός. Καὶ ἀπλῶς εἰπεῖν, διὰ παντὸς τρόπου ἐλήλυθεν ὁ εἰρημένος πανεύφημος ἀνὴρ, πάντος μώμου καθαρὰν αὐτὴν ἀποδείξει, καὶ πιστὴν τῷ Θεῷ, καὶ τιμίαν οὔσαν φανερωῖσαι τοῖς πᾶσι προθέμενος.

opinionem. Atque, ut verbo dicam, nihil non tentavit, quem dixi, clarissimus vir, omnis eam, labis puram, Deoque servantem fidem, ac merito colendam cunctis ostendere satagens.

Ἐγὼ δὲ οὐκ ἔχω τῆς ἐπὶ τοῦτο ἀμφιβολίας ἐλευθεροῦς γέγονα, ὁ μάλιστα τὰ ὑμέτερα οικειούμενος, ὁ μικρὸς καὶ οὐδενὸς ἀξίος, τῶν μεγάλων καὶ τῆς θείας ἡξιωμένων χάριτος ἰσχυρῶν ἔτι περὶ τούτου, καὶ οὐκ ἔχων τί κρίνας ψηφίζομαι. Τὴν τε γὰρ κοινὴν ἡμῶν δέσποιναν τὴν πανεύφημον Πατρικίαν ἐπὶ τῆς ἀρραγοῦς τῆς πίστεως πέτρας βεθηκῦϊαν ἐκ πραγμάτων εἰδὼς, καὶ μηδὲν ἄλλο σχεδὸν ἀναπνεῖν δεδιδαγμένην, ἢ τὴν ὀρθὴν εἰς Θεὸν πίστιν, τὴν κατὰ τὴν τοῦ Θεοῦ καθολικὴν Ἐκκλησίαν κηρυττομένην, πιστεύειν οὐκ ἔχω αὐτῆς ὑπάρχειν τὸ γράμμα. Καὶ πάλιν ὁρῶν ὄρκους φορικτοῖς πιστούμενον τὸν εἰρημένον καγκελλάριον, καὶ ἐπὶ τούτῳ καὶ μόνον παρ' αὐτῆς πεπέμφθαι ἐνταῦθα διαθεσασαύμενον, φεβερὸν ἡγοῦμαι τὸ μὴ πιστεύειν ἢ καὶ μέσος εἶμι δύο λογισμῶν ἐστὼς μεθόριος, οὐκ ἔχων τὸν νικῶντα εὐρεῖν, καὶ πρὸς ἑαυτὸν τῆς ψυχῆς ἐπισπᾶσθαι δυνάμενον τὴν συγκατάθεσιν. Πλὴν, δέσποτά μου εὐλογημένε, ἵνα τάληθες εἶπω, καὶ πᾶν ὃ κρίνειν δεδύνημαι ἐξαγορεύσω ἢ καὶ δέξασθέ με ἐκ πολλοῦ πόνου ψυχῆς διὰ τὴν πρὸς ὑμᾶς ἀγάπην τολμηρῶς παρρησιαζόμενον ἢ εἰ τῷ ὄντι βουλήσει καὶ γνώμη τῶν θεοφυλάκτων ὑμῶν, τὸ ὑπὲρ τῶν εἰρημένων αἰρετικῶν γυναικῶν γράμμα παρ' αὐτῆς γεγένηται ἢ ὑπερ θαυμάζω, οὐκ ἀποδέχομαι ἢ οὐκ ἔξω βάρους εἶναι ὑμᾶς τεκμαιρόμενος. Ἀκούω γὰρ τῆς θείας διδασκαλοῦσης Γραφῆς, ὡς Ἰωσαφάτ ὁ εὐσεβὴς ἐκεῖνος καὶ πιστὸς τῆς Ἰουδαίας γενόμενος βασιλεὺς, τῷ Ἀχαάβ βασιλεῖ τοῦ Ἰσραὴλ, πολλοῖς βεβρωμένον εἰδωλολατρίας μολυσμοῖς, κατὰ τῆς Συρίας ποτὲ κινήσαντι πόλεμον συμμαχήσας, ἡγανακτήθη τε καὶ ἐνεγκλήθη ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, πρὸς αὐτὸν οὕτω διὰ τοῦ προφήτου φήσαντος: *Εἰ ἀνθρώπῳ μισουμένῳ μοι, καὶ ἐχθραίνοντι Κυρίῳ τῷ Θεῷ σὺ βοηθεῖς; Εἰ δὲ ἄλλοις ἴσως ὑποθεμένοις τοῦτο πεισθεῖσα πεποιήκεν, οὐδ' οὕτως τῷ γενόμενῳ προστίθεμαι*[†],

† II Paral. xix, 2.

† Fr. προστίθεμαι.

A procacia violandam, cujus illa compos erat, dominæ nostræ Patriciæ famam optimam. Iis enim, uti dicebam, fulti litteris, impudenter jactabant, placere illi ipsorum decreta, iisque eam assentiri. Nec quisquam erat cui non proclive iusurrarent: e quorum numero et Thomas, eorum nuncupatus episcopus, unus illorum, qui libero ad ipsam comitatu profecti, majorem in modum ab ea coluntur: quod maxime cunctos turbavit, graviq̄ue offendiculo fuit. Ut me quoque tunc vocatum abire necesse fuerit, illosque qui dicere ausi essent, in faciem redarguere, atque his qui audierant suadere, Christi Salvatoris gratia, nec ipsum, nec sanctæ memoriæ ejus virum, hæreticis ullo unquam modo animum adjunxisse. Similiter vero etiam plures alii hic

B incolarum religiosissimorum monachorum, maximeque benedicti servi Dei Patresque nostri cognomento Eucratades, cum eadem ipsi dicerent, multorum animis ejecerunt falsum eum rumorem ac quem dixi, clarissimus vir, omnis eam, labis puram, Deoque servantem fidem, ac merito colendam cunctis ostendere satagens.

Ego tamen necdum ejus rei causa ab anxietate liber evasi, quia præcipue quæ vestra sunt, mea ipsius ducam, ipse nimirum exiguus nulliusque pretii homo, vestra, qui magni divinæque aucti gratia **261** estis. Adhuc sane discretior animo, nec quid certo judicem, habeo; qui enim communem dominam nostram clarissimam Patriciam a majoribus in fidei inconcussa petra constabilitam sciam, nihilque fere aliud respirare doctam quam rectam in Deum fidem, quam catholica Dei Ecclesia prædicat, ægre adduci possum ut istiusmodi litteras ejus esse credam; quique rursus horrendis sacramentis affirmantem, quem dixi, Cancellarium, hæcque una de causa huc se ab illa missum sancte asserentem videam, tremendum puto dicenti negare fidem; mediusque hæreo duplici confinis judicio, non inveniens cui victoriam cedam, quodque ad se animi consensum trahere valeat. Cæterum, domine mi benedice, ut verum dicam, ac quidquid menti occurrit, exponam (ac queso, accipite me, qui ex multo animi dolore, quæ mea ad vos dilectio, audentius fiducia loquar), siquidem vestra Deo charissimorum ejusque præsidio tutorum voluntate ac consilio, re ipsa pro illis, quas dixi, hæreticis feminis ab ea profectæ litteræ sunt (quod miror, non probo), haud vos impunes, nec crimine non gravari, conjicio. Audio enim doctentem Scripturam sacram, religiosissimum atque fidelem Judææ quondam regem Josaphat, cum regi Israël Achab multis idololatriæ sordibus contaminato, adversus Syriam moventi exercitum, socius factus esset, in Dei indignationem incidisse, atque id illi ab eo crimini datum esse, sic ad ipsum per prophetam dicente: *Si homini mihi exoso, ac qui inimicus sit Domino Deo, tu præbes auxilium* †? Sin autem forte aliis suggerentibus, eorumque ducta consilio rem fecit; ne sic quidem assentior ac pro-

bo, Roboanum illum magni Salomonis filium cogitans, idcirco quod seniorum spreto consilio, juniorum secutus consilium fuerit, maxima regni sui parte multatum⁸; ad hæcque, qui omnino cavendum sciam quibus nefas est, ne canonicis se rebus immisceant, ac præsertim mulieribus, quibus divina Scriptura tacere conducibilius decernit^h, quam ut spiritum ducant.

Nullo igitur modo hæreticis, qua sunt hæretici, præstandum auxilium, vel si omnia omnibus libere permissa essent; tum ob eas, quas dixi, causas, ne imprudentes Deum offendamus; tum quod **262** non deceat eis licentiam facere de suo gloriandi mendacio, adversumque pietatem (rectam scilicet fidem) animos exserendi; ne velut angues nostra opera in apertum producti, simpliciorum quosdam seductionis morsu a tuta fidei basi excutere prævaleant; inveniamurque et ipsi (quod nolumus) imminentis eis ejus rei causa supplicii consortes et socii. Sic namque a principio consueta etiam erga illas miseratione usus clarissimus præfectus, ut et ingentis auri vis pretio æstimandam domum, eis ad habitandum cum reliqua ubertim suppellectili donaverit; at ubi superbix jactantia inflatas invenit, animum avertit. Statim enim quasi ex condicto conventus cœperunt agere, atque fidelium puellas seducere; iisque latibula præbere ac parentes earum sollicitos et ad longum tempus quærendi anxios, rem eis negando celare; expiationesque ac sacrilega baptismata præsumere. Cumque rei fama permotus ipsaque explorata, etiam atque etiam obsecrans se ad eas sæpius contulisset, atque ut a talibus se abstinere, sanctæque Dei Ecclesiæ unirentur, diu multumque hortatus esset, nec ea diligentia quidquam profecisset; postremo ingens jam malum ipsumque effrene ac nihil coercitum advertens, reique nefas mussitantes fidelium populos, veritus ne qua coitione atque tumultu inordinatum aliquid in eas procederet, ira exestuante super illis fideli Romanorum populo, qui hæreticorum ne vel nudum nomen audire sustineat, operæ pretium æstimans ac legitimum ejus rei nomine imperatorem consulere, scripta suggestionem una cum sanctissimo archiepiscopo ac provinciæ inelytis primoribus, cuncta retulit piissimo imperatori nostro sanctissimisque patriarchis Romano pariter et Constantinopolitano. Sereno itaque fidelissimi imperatoris nostri, sacroque beatissimum patriarcharum accepto diplomate, quo cavebatur omnes hæreticos, quotquot in suo errore perseverarent, eliminandos e provincia esse; quas dicebam vero feminas, si modo in animum inducerent, sanctæ et intemeratæ vivificæque catholicæ Ecclesiæ communioni accedere, illæsa cœnobîa sua retinere; sin autem veritati obnitentes, imperatoris diplomati obsequi recusarent, singulas continue

A τὸν Ῥοβοᾶμ ἐκείνον τὸν τοῦ μεγάλου Σολομῶντος υἱὸν ἐνθυμούμενος, τὸν διὰ τοῦ προκρίναι τῆς τῶν πρεσβυτέρων βουλῆς τὴν τῶν νεωτέρων, τὸ πλείστον τῆς ἑαυτοῦ βασιλείας ὑποταγόμενον· ἅμα δὲ καὶ κανονικοῖς πράγμασι ἐγχειρεῖν οἷς μὴ θέμις, ἀπόμοτον⁸⁸ γινώσκων, καὶ μάλιστα γυναῖξιν, αἷς τὸ σιωπᾶν ἀναπνοῆς προσφορώτερον ὁ θεῖος ἀπεφάνητο λόγος.

Ὅν δεῖ οὖν αἰρετικοῖς καθ' οἷον δὴποτε τρόπον, ὡς αἰρετικοῖς, βοηθεῖν, εἰ καὶ πᾶσι πάντα μεταλθεῖν ἀδεῶς ἐπατέτραπτο· διὰ τε τὰς εἰρημένας αἰτίας, ἵνα μὴ τῷ θεῷ προσκρούοντες λάθωμεν· καὶ τὸ μὴ καλὸν εἶναι· διδόναι αὐταῖς ἄξιαν ἐμπομπεῖν τῷ οἰκείῳ ψεύδει, καὶ ἀνασεῖσθαι κατὰ τῆς εὐσεβείας· ἵνα μὴ δι' ἡμῶν ἐμφανισθέντες, ὄφραως δίκην, τῶν ἀφελεστέρων τινὰς ἀπάτης δῆγματι δυνηθῶσι τῆς κατὰ τὴν πίστιν ἀσφαλοῦς βᾶτεως κατασεῖσαι· καὶ εὐρεθῶμεν καὶ ἡμεῖς, ὡς οὐ θέλομεν, τῆς ὑπὲρ τούτου ἐπηρτημένης αὐτοῖς συμμετέχοντες δίκης. Οὕτω γὰρ καταρχὰς τῆ συνήθει χρησάμενος καὶ περὶ αὐτὰς συμπαθεῖα ὁ πανεύφημος ἑπαρχος, ὡς καὶ πολλοῦ χρυσοῦ ἀξιὸν οἶκον αὐταῖς δωρήσασθαι πρὸς καταμονὴν μετὰ τῆς λοιπῆς τῶν χρεῶν δαψιλοῦς ἐπιδόσεως· ὡς ἤϊρε⁸⁹ τῆ οἴσει τῆς ὑπερηφανίας τυφωθείσας αὐτὰς, ἀπετράπη. Εὐθύς γὰρ, ὡς περ ἐξ ἐπιτάγματος, τοῦ συνάγειν ἤρξαντο, καὶ ὑποσύρειν πιστῶν θυγατέρας· κρύπτειν τε καὶ ἀρνεῖσθαι τοὺς γονέας, ἐφ' ἱκανὸν αὐτὰς ἐπιζητούντας χρόνον· καὶ ἱλασμοὺς, καὶ παραβαπτίσματα ποιεῖν τολμᾶν· καὶ διὰ πολλῆς πολλὰκις ἐλθῶν πρὸς αὐτὰς παρακλησεως ταῦτα μαθῶν, καὶ τῶν μὲν τοιούτων παύσασθαι πρῆγματων, ἐνωθῆναι δὲ τῇ ἀγίᾳ τοῦ θεοῦ Ἐκκλησίᾳ ἐπὶ πολὺ παραινέσας, καὶ μηδὲν ἀνύσας τέλος, ὡς μέγα εἶδε καὶ ἀτρετον ἤδη γινόμενον τὸ κακὸν, καὶ τοὺς δῆμους τῶν πιστῶν ὑποκλιούντας τὰ γινόμενα, φοβηθεῖς μὴ τιεῖς αὐτὰς ἀτακτον προέλθοι, θυμῷ ζέσαντος ἐπ' αὐταῖς τοῦ πιστοῦ πλήθους τῶν Ῥωμαίων, μηδ' αὐτῆς ψιλῆς⁹⁰ ὀνομασίας τῶν αἰρετικῶν ἀνεχομένου, βουλῆς καὶ γνώμης περὶ τούτου γενέσθαι βασιλικῆς πρέπον καὶ ἐνομον ἡγησάμενος, πάντα δι' ἀναφορᾶς, ἅμα τῷ ἀγιωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ, καὶ τοῖς ἐνδοξοτάτοις τῶν ἐνταῦθα λογάσι, τῷ εὐσεβεστάτῳ ἡμῶν βασιλεῖ, καὶ τοῖς ἀγιωτάτοις πατριάρχεις, τῷ τε Ῥώμης καὶ τῷ Κωνσταντινουπόλεως ἀνήγαγε. Καὶ δὴ γαληνῶν τοῦ πιστοτάτου ἡμῶν βασιλέως, καὶ ἱερῶν τῶν μακαριωτάτων πατριαρχῶν δεξάμενος γράμμα, παρακελευόμενον πάντας μὲν αἰρετικούς τῆς χώρας ἐλαύνεσθαι, τοὺς τῇ ἰδίᾳ κακοδοξίᾳ ἐμμένοντας· τὰς δὲ εἰρημένας γυναῖκας βουλομένας μὲν τῇ ἀγίᾳ καὶ ἀχράντῳ καὶ ζωοποιῷ κοινωνίᾳ τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας προσελθεῖν, ἔχειν τὰ ἰδία κοινόθια ἀπαρεγγεῖρητα· ἀνανευούσας δὲ τῇ τε ἀληθείᾳ, καὶ τῷ βασιλικῷ εἰκεῖν μὴ πειθομένας θεσπίσματος, διηνεκῶς ἐν τοῖς τῶν ὀρθοδόξων ἀσκητηρίοις κατὰ μίαν διηρηθῆναι, καὶ τὰ πράγματα αὐτῶν κατὰ τὸν νόμον, οἷς μάλιστα

⁸ III Reg. xii, 15. ^h I Cor. xiv, 54.

⁸⁸ Fr. ἀπόμοτον. ⁸⁹ Fr. εἶρε.

Θαρήουσαι τοὺς αὐτὰς πλανῶντας θαψιλῶς παρέτρε-
φον, τῷ δημοσίῳ προσχωρηθῆναι ταμείῳ· ἐποίησε
πάντα σπουδαίως καθὼς ἐκελεύσθη. Πάντας μὲν χά-
ριτι Χριστοῦ πείσας τοὺς ἀπὸ Συρίας αἰρετικούς,
Αἰγύπτου τε καὶ Ἀλεξανδρείας καὶ Λιβύης, προσελ-
θεῖν τῇ ἀγίᾳ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίᾳ· τῶν δὲ εἰρη-
μένων γυναικῶν, τὰς μὲν ἀπὸ τῆς μονῆς τῶν Σακερ-
δῶτος, ἀφρόνως πρὸς τὴν κέλευσιν τοῦ εὐσεβοῦς
δεσπότητος διὰ τὴν σύντροφον ὑπερηφανίαν ἐνεχθεί-
σας, διανείμας εἰς τὰ εὐαγγῆ τῶν ὀρθοδόξων ἀσκη-
τήρια, πληρώσεως ἔνεκεν τῶν εὐσεβῶς κεκελευσμέ-
νων, καὶ τὰς μὲν παρακλήσει, τὰς δὲ καὶ ὑποπτώσει,
καὶ πάντα πάσαις διὰ τὸν Θεὸν γενόμενος· ὅψε ποτε
πρὸ θεῶν μεταμαθούσας, ἐνωθῆναι τῇ τοῦ Θεοῦ καθολικῇ
Ἐκκλησίᾳ πείσας, σὺν ἄλλοις πολλοῖς κοινοβίοις·
τὰς δὲ τῆς ἀμύβης Ἰωαννίᾳ¹, ἐμφρόνως μάλα γε εἰ-
κότως, διὰ τὴν προλάμπουσαν τῶν ἐκκλησιαστικῶν
δογμάτων ἀλήθειαν, μετὰ πάσης χιρᾶς προσελθού-
σας, ἀποκατέστησεν πᾶσι τε καὶ πάσαις τὰ ἴδια μο-
ναστήρια· μισθὸν ἐπάξιον τῆς αὐτοῦ περὶ τὰ θεῖα
μεγαλοφυΐας εὐράμενος, τὸ καὶ ἀποστολικαῖς κοσμη-
θῆναι χαρίσμασι, καὶ στόμα Κυρίου γνήσιον χρημα-
τίσαι, κατὰ τὸ φάσκον θεῖον λόγον, Ἐὰν ἐξαγάγῃς
τίμιον ἐξ ἀναξίου, ὡς στόμα μου ἔσῃ. Μᾶλλον δὲ
τῆς μενούσης αὐτὸν θείας ἀμοιβῆς προσέμιον, καὶ τῆς
σὺν Χριστῷ δόξης ἀρραβῶνα πιστότατον, τοῦτο τὸ
μέγα καὶ θαυμαστὸν ἔργον κομισάμενος.

net divinæ retributionis præludium, ejusque quæ futura cum Christo gloriæ est, arrhabonem certis-
simum, consecutus, magnum hoc opus ac admirandum.

Οὐ θέλων δὲ τοὺς αἰρετικούς θλίβεσθαι, οὐδὲ χαί-
ρων τῇ κακώσει αὐτῶν, γράφω ταῦτα, μὴ γένοιτο,
ἀλλὰ τῇ ἐπιστροφῇ μᾶλλον χαίρων καὶ συναγαλλό-
μενος. Τί γὰρ τοῖς πιστοῖς τερπνότερον, τοῦ θεᾶ-
σθαι τὰ τέκνα τοῦ Θεοῦ τὰ διεσκαρπισμένα, συν-
αγόμενα εἰς ἓν. Οὐτε ὑμῖν τοῦ φιλανθρώπου τὸ ἀπη-
νὸς παραινῶν προτιθέναί· μὴ οὕτω μανείην· ἀλλὰ
μετὰ προσεχείας καὶ δοκιμασίας ποιεῖν τε καὶ
ἐνεργεῖν τὰ καλὰ εἰς πάντας ἀνθρώπους, καὶ πᾶσι
πάντα γινομένους, καθὼς ἕκαστος ἐπιδειτῆται⁵⁰ ὑμῶν,
παρακαλῶν· πρὸς μόνον τὸ καθοτιοῦν αἰρετικοῖς
συνάρασθαι εἰς σύστασιν τῆς φρενοβλαβοῦς αὐτῶν
δόξης, σκληροῦς παντελῶς εἶναι ὑμᾶς καὶ ἀμειλί-
κτους βούλομαι τε καὶ εὐχομαι. Μισανθρωπίαν γὰρ
ἀρίζομαι ἔγωγε, καὶ ἀγάπης θείας χωρισμὸν, τὸ τῇ
πλάνῃ πειρᾶσθαι διδόναι ἰσχὺν εἰς περισσοτέραν τῶν
αὐτῇ προκατειλημμένων φθοράν.

sum, quod quis errori vires subministrare tentet, interitu.

Ἐκθεσις ὀρθῆς ἐμολογίας.

Πρὸ δὲ πάντων καὶ ἐπὶ πᾶσι, νήφειν τε καὶ ἀγρυ-
πνεῖν καὶ παρατηρεῖσθαι τῶν κλεπτῶν τὰς ἐφόδους,
ἵνα μὴ συληθέντες ὑπ' αὐτῶν λάθωμεν· φυλάξομεν
δὲ μᾶλλον τὸ μέγα καὶ πρῶτον τῆς σωτηρίας ἡμῶν
φάρμακον· τὴν καλὴν λέγω τῆς πίστεως κληρονο-
μίαν· ὁμολογοῦντες ψυχῇ τε καὶ στόματι μετὰ παρόρη-
σίας, ὡς οἱ Πατέρες ἡμᾶς ἐδίδαξαν. Οἵτινες τοῖς ἐξ

A per orthodoxorum religiosas domos dividendas,
earumque **263** legis severitate bona, quibus
maxime fiducia elatae seductores suos copiose ale-
bant, publico addicenda esse; cuncta sedulo per-
egit, pro eo, ac jussus erat: sic nimirum ut Syros
omnes hæreticos exque Ægypto et Alexandria atque
Libya sanctæ Dei Ecclesiæ accedere, Christi gratia
compulerit: earum vero, quas dicebam, femina-
rum, quæ quidem Sacerdotis dicti monasterii essent,
cum ob innatam superbiam piissimi domini jus-
sioni dementer obstitissent, per venerabiles ortho-
doxarum religiosas domos, ad implendum quod pie
sanctæque injunctum erat, dispergens; aliasque
obsecrando, alias genibus procumbendo, omnibus-
que omnia Dei causa factus; tandem aliquando
cum id quod officii erat doctas, Ecclesiæ Dei catho-
licæ, cum aliis multis cœnobiis, uniri persuasisset;
quæ matris autem spiritalis Joannæ erant, cum
ecclesiasticorum dogmatum veritate iis prælucente,
cata mente ac consilio, merito admodum, ingenti
gaudio ipsæ accessissent, cunctis (viris pariter
atque feminis) monasteria sua restituit; magnifici
sui erga divina animi condignam nactus mercedem,
ut et apostolicis egregie enituerit muneribus,
verumque Domini hoc effectus sit, juxta quod ait
divinum oraculum: *Si extraxeris pretiosum a vili,*
quasi os meum eris ¹. Quinimo ejus quæ ipsum ma-

net divina gloria est, arrhabonem certis-

C Non quod hæreticos malis affici velim, quod vo-
corum mihi ærumnis placeam, hæc scribo (absit!),
sed quod eorum magis conversione gaudeam,
atque animo gestiam. Quid enim fideles magis re-
creet, quam ut filios Dei, qui dispersi erant, in
unum congregari videant? Neque vero ut immitem
durumque animum humanissimo ac miti anteferre
moneam: absit ut ita insaniam; verum id rogo
atque obsecro, ut caute magnaue probatione ac
judicio, in omnes quæ bona sunt præstetis ac
operemini; sicque adeo, ut omnia omnibus effici-
mini, pro eo ac quisque opera vestra ac auxilio
indigebit. Unum solummodo duos vos atque in-
flexi animi volo ac flagito, ut scilicet nihil unquam
hæreticis conferatis, unde insana eorum opinio
stabiliri possit. Sane enim immanitatem ego sta-
tuo, atque a **264** divina procul charitate exces-
corum, qui jam illo tenebantur, graviore noxa et

Expositio rectæ confessionis.

Ante omnia autem præque omnibus, sobrii-
simus oportet ac vigilemus, occultosque furum
caute observemus incursus, ne imprudentes ab eis
spoliamur: quinimo, magnum illud primumque
salutis nostræ remedium (præclaram scilicet fidei
hæreditatem ac pignus) sartum tectum servemus,
animo pariter ac ore clare confitentes, quemad-

¹ Jerem. xv, 19. ² Jean. xi, 52. ³ I Petr. v, 8.

⁵⁰ Fr. et Venet. ἐπιδειτῆται.

modum nos Patres docere. Illi namque, eorum
 seculi vestigia qui ab initio ipsi viderunt, ac mini-
 stri sermonis exstiterunt¹, unum e sancta et con-
 substantiali, intemerataque ac beata Trinitate Dei
 Filium Deum Verbum, splendoremque gloriæ et
 figuram substantiæ Patris^m; creatorum omnium
 opificem, tum quæ oculis usurpamus, tum quæ
 illis videri non possunt; infinitum, nullis com-
 prehensum terminis, invisibilem, incomprehen-
 sibilem, omni mentis cogitatu majorem, qui omnia
 solo voluntatis nutu tum creavit, tum continet ac
 conservat; bonitate immensum, in nostri gra-
 tiam hominem factum dixerunt, ac incarnatum
 ex sancta gloriosissima semper Virgine Maria, pro-
 prie ac vere Dei Genitricæ; cum sibi ipse ex illa
 carnem nobis consubstantiali, anima utente ra-
 tione præditam ac intelligente in persona (sub-
 sistendi nimirum ratione) univisset: ipsam ne
 momento quidem ac quantum ictus oculi est,
 prius existentem; sed in Deo et Verbo hoc na-
 ctam quod existit ac subsistens est: Deusque per-
 fectus cum esset, perfectum factam hominem; sic
 ut neque Deus esse desierit, eo quod homo factus
 est, quod non erat; nec quod manserit quod erat
 atque est (nempe Deus) id quod non erat (nempe
 homo) quin fieret, ei quidquam obstitit: sed
 cum illud esset, hoc quoque factus sit: ita nimi-
 rum, ut cum vere utrumque (Deus simul et homo)
 sit, alterum divinis miraculis astruat, alterum
 passionibus humanis: ac ea quidem natura ac
 substantia, qua se ad Patrem habet, increatum,
 invisibilem, incircumscriptionem, inalterabilem, im-
 mutabilem, impatibilem, incorruptibilem, immor-
 talem, omnium conditorem; carnis **265** vero
 suæ ac nostræ natura, eundem ipsum creatum,
 patibilem, circumscriptionem, comprehensum, mor-
 talem; ipsum quidem eundem; at non secundum
 idem (eadem scilicet ratione) ob ea ex quibus et
 in quibus contingit eum esse: consubstantiali
 eundem Deo et Patri secundum divinitatem; eun-
 demque nobis consubstantiali secundum huma-
 nitatem. Natura duplicem, id est, substantia seu
 essentia; quod cum Dei et hominum mediator sitⁿ,
 necesse sit proprie servare naturalem necessitudi-
 nem, cum his, inter quæ medius intercedit: ea
 scilicet ratione qua utrumque idem existit; quo
 nimirum ipsa re et veritate, in se ipse et per
 seipsum copulans terræna cœlestibus, terrenam
 hominum naturam, peccati reatu factam invisam,
 offerendo Deo et Patri (salute donatam junctam-
 que amicitia ac deificatam, non una ipsa eademque
 ratione substantiæ, sed humanationis arcana vi,
 per suam ex nobis sanctam carnem, quasi primi-
 tiarum jure) divinæ faceret consortes naturæ^o.
 Ideo Deus simul et homo idem ipse re ipsa ac
 veritate noscitur, non sola nominis appellatione.
 Non duplici hypostasi (id est personæ) quod unus

A ἀρχῆς αὐτόπταις καὶ ὑπηρέταις γενομένοις τοῦ Λό-
 γου ἐπόμενοι, τὸν ἕνα τῆς ἀγίας καὶ ὁμοουσίου,
 ἀχράντου τε καὶ μακαρίας Τριάδος τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ
 Θεὸν Λόγον τὸ ἀπαύγασμα τῆς δόξης καὶ χαρακτή-
 ρα τῆς πατρικῆς ὑποστάσεως, τὸν πάσης ὁρατῆς
 τε καὶ ἀοράτου κτίσεως δημιουργόν, τὸν ἀπειρον,
 τὸν ἀόριστον, τὸν ἀόρατον, τὸν ἀκατάληπτον, τὸν
 ἀπερινόητον, τὸν πάντα μόνῃ βροπῇ τοῦ θελήματος
 καὶ ποιήσαντα καὶ συνέχοντα· τὸν ἀγαθότητι ἀμε-
 τρον, ἔφασαν ἐνανθρωπῆσαι δι' ἡμᾶς, καὶ σαρκω-
 θῆναι ἐκ τῆς ἀγίας πανενδόξου ἀειπαρθένου Μαρίας,
 τῆς κυρίως καὶ κατ' ἀλήθειαν Θεοτόκου· σάρκα ἐξ αὐ-
 τῆς ἐνώσαντα ἐαυτῷ καθ' ὑπόστασιν τὴν ἡμῖν ὁμοού-
 σιον, ἐψυχωμένην ψυχῇ λογικῇ τε καὶ νοερᾷ οὐδ' ὡς ἐν
 ῥιπῇ ὀφθαλμοῦ προὔπουτ' ἔσταν, ἀλλ' ἐν αὐτῷ τῷ Θεῷ
B καὶ Λόγῳ, καὶ τὸ εἶναι καὶ τὸ ὑποστῆναι λαβοῦσαν·
 καὶ τέλειον ὄντα Θεὸν γενέσθαι τέλειον ἄνθρωπον·
 μήτε τὸ Θεὸς εἶναι ἀποθέμενον διὰ τὸ γενέσθαι ἄν-
 θρωπον, ὅπερ οὐκ ἦν· μήτε κωλυθέντα γενέσθαι
 ὅπερ οὐκ ἦν, ἄνθρωπον, διὰ τὸ μεμενηκέναι ὅπερ ἦν
 καὶ ἔστι, Θεός· ἀλλὰ τοῦτο ὄντα, κάκεινο γενέσθαι,
 ἐκάτερόν τε ἐπαληθεύοντα, τὸ θεῖον ὁμοῦ καὶ ἀνθρώ-
 πινον πιστοῦσθαι θαύμασι θεοῖς καὶ παθήμασι ἄν-
 θρωπίνους καὶ κατὰ μὲν τὴν ἑαυτοῦ πρὸς τὸν Πατέ-
 ρα φύσιν τε καὶ οὐσίαν, ἀκτιστον, ἀόρατον, ἀπερί-
 γραφον, ἀναλλοίωτον, ἀτρέπτον, ἀπαθῆ, ἀφθαρτον,
 ἀθάνατον, δημιουργὸν τῶν ἀπάντων· κατὰ δὲ τὴν τῆς
 σαρκὸς αὐτοῦ φύσιν καὶ ὑμετέραν, τὸν αὐτὸν κτι-
 στὸν, παθητὸν, περιγραπτὸν, χωρητὸν, θνητὸν· τὸν
 αὐτὸν μὲν, οὐ κατὰ τὸ αὐτὸ δὲ, διὰ τὰ ἐξ ὧν καὶ ἐν
C οἷς τὸ εἶναι ἔχει· ὁμοούσιον τὸν αὐτὸν τῷ Θεῷ καὶ
 Πατρὶ κατὰ τὴν θεότητα, καὶ ὁμοούσιον ἡμῖν τὸν
 αὐτὸν κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα· διπλοῦν τὴν φύσιν,
 ἥτοι τὴν οὐσίαν· διὰ τὸ μεσίτην ὄντα Θεοῦ καὶ ἀν-
 θρώπων, δεῖν κυρίως ἀποσώζειν τὴν πρὸς τὰ μεσι-
 τευόμενα φυσικὴν οἰκειότητα, τῷ ὑπάρχειν ἀμφοτέ-
 ρα· ὅπως αὐτῇ τῇ ἀληθείᾳ ἐν ἑαυτῷ καὶ δι' ἑαυτοῦ,
 συνάψας τοῖς ἐπουρανίοις τὰ ἐπίγεια, τὴν ὕλικὴν
 τῶν ἀνθρώπων φύσιν, τὴν ἐκ τῆς ἀμαρτίας πολεμω-
 θεῖσαν, τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ προσαγαγὼν σωθεῖσαν,
 φιλωθεῖσάν τε καὶ θεωθεῖσαν· οὐκ οὐσίας ταυτότη-
 τι, ἀλλὰ δυνάμει ἀρρήτῳ τῆς ἐνανθρωπήσεως· θείας
 κοινωνοῦς φύσεως, διὰ τῆς ἐξ ἡμῶν ἀγίας αὐτοῦ
 σαρκὸς, ὡς ἀπαρχῆς καὶ ἡμᾶς ἀπεργάσθηται. Διὸ καὶ
D Θεὸς ὁμοῦ καὶ ἄνθρωπος ὁ αὐτὸς, πράγματι καὶ οὐ
 κλήσει μόνῃ ὑπάρχων γινώσκεται· οὐ διπλοῦν δὲ
 τὴν ὑπόστασιν, ἥτοι τὸ πρόσωπον· διὰ τὸ ἕνα καὶ
 τὸν αὐτὸν, καὶ πρὸ σαρκὸς εἶναι, καὶ μετὰ σαρκὸς
 μεμενηκέναι· μηδὲ μιᾶς γενομένης προσθήκης τῇ
 ἀγίᾳ Τριάδι, ἢ ὑφαιρέσεως, ἐκ τῆς τοῦ Λόγου σαρ-
 κώσεως· τὸν αὐτὸν παθόντα μὲν σαρκὶ ὑπὲρ ἡμῶν·
 διὰ παντὸς δὲ τὸν αὐτὸν θεότῃ ὄντα ἀπαθῆ καὶ
 διαμένοντα· ὥστε καὶ τὴν σωτηρίαν εἶναι τὴν ἡμετέραν
 ἐν τῷ θανάτῳ τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ· ὡ τοῦ
 παραδόξου καὶ ἀνεκφράστου μυστηρίου! καὶ τὴν θεῖ-
 κὴν τῆς οὐσίας αὐτοῦ πρὸς τὸν Πατέρα δόξαν τε
 καὶ ταυτότητα, διηνεκῶς μένειν ἀνελάττωτα.

¹ Luc. 1, 2. ^m Hebr. 1, 3. ⁿ I Tim. 11, 5. ^o II Petr. 1, 4.

et idem, et ante carnem, et post eam assumptam remanserit: nulla sanctæ Trinitati facta accessione, nulloque ei ablato ex Verbi incarnatione: eundem carne passum pro nobis; semper tamen eundem deitate impassibilem ac manentem; ut et nostra salus in morte sit unigeniti Filii Dei: (o novum et inauditum, nullaque verborum vi explicabile mysterium!) divinaque ejus substantiæ cum Patre gloria et identitas jugiter nihil imminuta autve detrita perseveret.

Περὶ διαφορᾶς καὶ πῶς εὐσεβῶς δεῖ δύο φύσεις ἁμολογεῖν ἐπὶ Χριστοῦ μετὰ τὴν ἔνωσιν. **A** *De distinctione, seu differentia; ac qua ratione necesse sit duas in Christo confiteri naturas post unionem.*

Τούτων οὕτω σοφῶς κατὰ τὴν ὑγιῆ ἔννοιαν τοῖς ἱεροῖς τῆς Ἐκκλησίας διδασκάλοις διηγορευμένων, εὐσεβὲς πάντως ἐστίν, αὐτοῖς καὶ ἡμᾶς ἐπομένους, ἁμολογεῖν δύο μὲν φύσεις ἁνομοίους κατὰ τὴν οὐσίαν εἶναι, τὰς συνελθούσας πρὸς τὴν ἄρρητον ἔνωσιν· ἀσυγχύτους δὲ ταύτας μεμενηκένας δοξάζειν, καὶ μετὰ τὸ ἐνωθῆναι τοῦ ἀσυγχύτους αὐτὰς μεμενηκένας λέγειν, οὐ διαίρεσιν τὴν οὐσίαν παρεισάγοντος· μὴ γένοιτο πώποτε! ἀλλὰ τὴν διαφορὰν ἀτρεπτον μένειν σημαίνοντος. Οὕτε γὰρ ταῦτόν ἐστι διαφορὰ καὶ διαίρεσις. Διαφορὰ μὲν γὰρ ἐστὶ λόγος, καθ' ἓν ἀλλήλων διαφέρει τὰ ὑποκείμενα· καὶ τοῦ, πῶς εἶναι δηλωτικός· τουτέστι, τὸ εἶναι τὴν σάρκα τῇ φύσει καὶ τῇ οὐσίᾳ, ὅπερ ἐστὶ· καὶ τὸ εἶναι πάλιν τὸν Θεὸν Λόγον τῇ φύσει καὶ τῇ οὐσίᾳ, ὅπερ ἐστίν. Διαίρεσις δὲ ἐστὶ, τομὴ διαμπάξ, ἥτοι δι' ὅλου τὰ ὑποκείμενα τέμνουσα, καὶ ἴδια καὶ ἀνά μέρος καὶ καθ' ἑαυτὰ ὑφ' ἑστώτα, καὶ ἀλλήλων κεχωρισμένα τιθεῖσα. Εἰ τοίνυν ὁ τοιοῦτος λόγος καὶ μετὰ τὴν ἔνωσιν σώζεται, ὁ μὴ τετράφθαι δεικνύς εἰς σάρκα τὸν Λόγον, καὶ τὴν σάρκα τοῦ κατὰ φύσιν ὄρου μὴ ἐκστᾶσαν· ἀλλ' ἑκάτερον καθὼς πέφυκε κατ' οὐσίαν μεμενηκένας πιστούμενος, εἰ καὶ γέγονεν ἔνωσις· πῶς οὐ δίκαιον πάντως τὴν τῶν συνελθουσῶν φύσεων διαφορὰν ἁμολογεῖν καὶ μετὰ τὴν ἔνωσιν σώζεσθαι; Εἰ δὲ τοῦτο οὐκ ἀμφιθέβληται, ὡς αὐτὴν ἔχων μάρτυρα πιστὴν τὴν ἀλήθειαν, φανερόν ὑπάρχει πᾶσι καὶ εὐδὴλον, ὡς τὰ συνελθόντα μένει ἀσύγχυτα· μήτε τῆς θεότητος εἰς σάρκα τραπίσης, μήτε τῆς σαρκὸς εἰς θεότητος φύσιν μεταβληθείσης. Ποῖος οὖν λοιπὸν ὑπολέλειπται λόγος, εἰ φόβῳ Θεοῦ ἀγεσθαι πάντες ἄνθρωποι, καὶ πανταχοῦ τὴν ἀλήθειαν αὐτὴν τῶν θείων δογμάτων κανόνα, καὶ οὐχὶ τὴν ἑαυτῶν πταιστήν ὑπόνοιαν ἔχειν βουλευθῶμεν, ὁ ἀποδείξαι δυνάμενος, ὡς οὐκ εὐλογον ἁμολογεῖν τὰ σωζόμενα.

cretorum habere voluerimus, non nostram ipsorum lubricam suspicionem ac conjecturam) id probare possit, haud rationi consentaneum esse, ut quæ incolumia sunt exstantque minime confiteamur?

Ἐτέρως περὶ τῶν αὐτῶν.

Πρὸς τούτοις δὲ πᾶσι, τοὺς λόγους τῶν συνελθόντων σωζομένους ἀεὶ οἱ Πατέρες διδάσκουσιν· αὐτὰ δὲ ταῦτα τὰ συνελθόντα, πρὸς ἓν ἄμφω συντελεῖν πρόσωπον τοῦ Υἱοῦ καὶ μίαν ὑπόστασιν. Εἰ δὲ τοῦτο, πῶς οὐ χρεῶν πάλιν κατὰ τοὺς Πατέρας, διὰ μὲν τοῦ εἰδέναι σωζομένους τοὺς λόγους, τὴν διαφορὰν λέγειν· καὶ μετὰ τὴν ἔνωσιν σώζεσθαι ἓν ἰδιότητι τῇ κατὰ φύσιν τῶν συνελθόντων ἑκάτερον· δεῖ δὲ τοῦ ἁμολογεῖν ὡς πρὸς ἓν ἄμφω συντελοῦσι πρόσωπον τοῦ Υἱοῦ καὶ μίαν ὑπόστασιν, ἀκριβῶς γινώσκειν ὡς ἀδιαίρετα ταῦτα πεφύκασιν. "Ὅτι δὲ ἡ τῶν

His ita sapienter saneque intellectu a sacris Ecclesiae magistris, expositis, e pietatis omnino rationibus sit, ut et nos eorum vestigiis inhaerentes, duas quidem naturas substantia dissimiles, arcana unione copulatas, confiteamur; easque inconfusas, post etiam unionem, mansisse existimemus: sic tamen, ut eo quod inconfuse mansisse dicuntur nulla vel minima divisio inducatur, (absit enim ut unquam ita sentiamus!) sed ut duntaxat **266** manere distinctionem seu differentiam immutabilem significemus. Neque enim idem sunt differentia (seu distinctio) et divisio. Differentia enim et distinctio, ratio est, secundum quam subjecta inter se differunt et distinguuntur; habetque vim significandi modum quo se res habet; id est, esse carnem natura ac substantia, id quod est; ac

B rursus, esse Deum Verbum natura et substantia, id quod est. Divisio autem est prorsus dissectio, seu quæ subjecta omnino secet, seorsumque ac singulatim et per se subsistentia, aliaque ab aliis separata, ponat. Siquidem igitur ejusmodi ratio post etiam unionem incolumis est; quæ scilicet nec Verbum mutatum in carnem, nec carnem a naturali sua definitione excessisse ostendat; sed quæ utrumque pro eo ac natum est secundum substantiam, tametsi facta unio est, mansisse astruat; quomodo non omnino æquum justamque fuerit, ut et post unionem, naturarum, quæ convenerunt, distinctionem incolumem fateamur? Sin autem hoc extra controversiam est, ut cui veritas ipsa testis fidelis est; cunctis plane perspicuum sit ac manifestum, manere ea quæ convenerunt inconfusa; ut nec deitas in carnem mutata sit, nec caro in deitatis naturam transierit. Quæ igitur deinceps ratio (siquidem cuncti homines Dei timore agi, ipsamque ubique veritatem divinorum normam de-

D *Aliter, de iisdem.*

Ad hæc autem omnia, perpetua constansque Patrum sententia est, eorum quæ convenerunt esse rationes incolumes. Hæcque ipsa quæ convenerunt, unam ambo Filii conflare personam, unamque hypostasim. Quod si ita se res habet, quomodo non rursus necesse juxta Patrum sententiam, ut quod rationes incolumes novimus, differentiam etiam ac distinctionem post unionem, in naturali proprietate, eorum, quæ ambo convenerunt, incolumem dicamus; quodque ambo unam Filii personam unamque hypostasim conflare confitemur,

esse hæc indivisa explorare sciamus? Quod autem eorum quæ convenerunt differentia **267** ac distinctio, sed et ipsa hæc quæ convenerunt post unionem incolumia sint, extraque omnem mutationem ac confusionem, splendidissimum Ecclesiæ jubar sanctissimus Cyrillus (cui etiam addictiores se simulant, qui sanctam Dei Ecclesiam incassum impugnant) testis locuples erit; cum secundo quidem adversus Nestorii blasphemias tomo, in hæc verba scribit: « Cæterum proposito nobis in medium Christi mysterio, unionis ratio, haud quidem nescit distinctionem, at divisionem excludit: non ita ut confundat miscetque naturas; sed quod Dei Verbum, etsi carnis ac sanguinis particeps factum est, sic tamen etiam rursus unus Filius intelligatur ac nuncupetur. » Cumque item in *Apologia adversus Andream*, qui tertium ejus capitulorum reprehenderat, sic ait: « Forte vero omni etiam reprehensione vacaverit, nosse, aliam quidem esse carnem, secundum etiam propriam naturam, a Verbo quod ex Deo Patre natum est; aliamque rursus, ad ejus propriæ naturæ rationem quod attinet, Unigenitum. Hæc tamen nosse, haudquaquam est post unionem naturas dividere. » En etiam magnum Cyrillum, illud, post unionem, palam usurpasse, quod fideles ex ejus mente pie et intelligant et enuntient. Quod enim ne quid minimum ex unione læsum sit id quod est esse unitorum rationem, ostendit, et quod facta ex ambobus una persona, alterum alteri haudquaquam commistum sit: quin potius incolumia sint maneatque, pro eo ac quodque natura comparatum est. Id enim etiam sapientissimus Cyrillus cum nosset, ait: « Neque naturas inter se confusas esse, quod unam Filii personam constituent; nec ab invicem esse divisas, quod aliud aliudque (substantiæ scilicet ratione) post etiam unionem, sintque et maneat et intelligantur; » atque adeo utraque cum naturali proprietate et differentia, seu distinctione; qua tum Verbum carnem sibi propriam fecit; tum caro natura caro,

Quomodo igitur non necesse, plurimque ac conveniens, ut qui ex Patrum sententia ac mente, distinctionem post unionem incolumem dicimus; etiam in uno Christo geminas naturas ac incolumes esse (ex quibus et est, ac quarum distinctio seu differentia est) post unionem existimemus? qui nempe etiam tot noverimus ad unionem nulla usquam vi **268** dissolvendam concurrisse, ut tamen ne minimam quidem inter se mutationem aut conversionem receperint. Omnino enim necesse est, omnem distinctionem aliquorum esse quæ sint distincta, sive differentiam eorum quæ differant:

συνελθόντων διαφορά, καὶ αὐτὰ δὲ ταῦτα τὰ συνελθόντα σώζεται μετὰ τὴν ἔνωσιν, πάσης τροπῆς ἐκτός καὶ συγχύσεως, ὁ ἀγιώτατος τῆς Ἐκκλησίας φωστὴρ Κύριλλος, ᾧ καὶ προστεθῆσθαι περισσῶς ὑποκρίνονται οἱ τῆ ἀγία τοῦ Θεοῦ διακενῆς πολεμοῦντες Ἐκκλησία, ἀρκέσει μαρτυρῶν ἐν μὲν τῷ δευτέρῳ κατὰ τῶν Νεστορίου δυσφημιῶν τόμῳ, γράφων τάδε: « Παρενηνεγμένου γε μὴν εἰς μέσον ἡμῖν μυστηρίου τοῦ κατὰ Χριστὸν, ὁ τῆς ἐνώσεως λόγος, οὐκ ἀγνοεῖ μὲν τὴν διαφοράν, ἐξίστησι δὲ τὴν διαίρεσιν· οὐ συγγέων ἢ ἀνακίρνω τὰς φύσεις· ἀλλ' ὅτι σαρκὸς καὶ αἵματος μετεσχηκῶς ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος, εἰς δὴ πάλιν καὶ ὁ αὐτὸς Υἱὸς νοεῖται καὶ ὀνομάζεται. » Ἐν δὲ τῇ Πρὸς Ἀνδρέαν τὸν μεμφάμενον τὸ τρίτον τῶν κεφαλαίων ἀπολογία (r), οὕτω λέγων: « Ἀμοιρήσεις δ' ἂν καὶ μώμου παντός, τὸ εἰδέναι τυχόν, ὡς ἑτέρα μὲν ἐστὶ καὶ κατὰ φύσιν ἰδίαν ἡ σὰρξ, παρὰ γε τὸν ἐκ Θεοῦ Πατρὸς φύντα Λόγον· ἕτερος δ' αὖ, κατὰ γε τὸν τῆς ἰδίας φύσεως Λόγον ὁ μονογενῆς. Ἀλλ' οὐ τὸ εἰδέναι ταῦτα, μερίζειν ἐστὶ τὰς φύσεις μετὰ τὴν ἔνωσιν. » Ἴδου καὶ τὸ μετὰ τὴν ἔνωσιν σαφῶς τέθειται τῷ μεγάλῳ Κυρίλλῳ, εὐσεβῶς τοῖς πιστοῖς καὶ νοούμενον κατ' αὐτὸν καὶ λεγόμενον. Τὸ γὰρ μηδαμῶς τι βεβλάφθαι τὸν τοῦ εἶναι τῶν ἐνωθέντων λόγον ἐκ τῆς ἐνώσεως, δηλοῖ, καὶ τὸ μὴ θατέρῳ θάτερον φυρῆναι, διὰ τὸ ἐπ' ἀμοιρῶν κατὰ τὴν ὑπόστασιν ἕν· σώζεσθαι δὲ μᾶλλον καὶ μένειν, καθ' ὃ ἑκάτερον εἶναι τῆ οὐσίᾳ πέφυκεν. Τοῦτο γὰρ καὶ ὁ σοφὸς ἐπιστάμενος Κύριλλος, διαβρήδην φησί: « Μήτε συγκεχύσθαι ἀλλήλαις τὰς φύσεις, τῷ πρὸς μίαν συντελεῖν ὑπόστασιν τοῦ Υἱοῦ· μήτε διηρῆσθαι ἀλλήλων, τῷ ἕτερον καὶ ἕτερον (κατὰ τὴν οὐσίαν δηλονότι) εἶναι τε καὶ μένειν καὶ νοεῖσθαι μετὰ τὴν ἔνωσιν· » καὶ ἑκάστην μετὰ τῆς φυσικῆς ιδιότητος καὶ διαφορᾶς· καθ' ἣν ὁ τε Λόγος Θεὸς ἐστὶ κατὰ φύσιν, καὶ οὐ σὰρξ· εἰ καὶ οἰκείαν ἐποίησατο τὴν σάρκα οἰκονομικῶς· καὶ ἡ σὰρξ σὰρξ ἐστὶ κατὰ φύσιν, οὐ Θεός, εἰ καὶ ἰδία γέγονε τοῦ Θεοῦ Λόγου διὰ τὴν ἔνωσιν.

Deus natura est, non caro, tametsi dispensatione tametsi unionis vi Dei Verbi caro effecta est.

Ἡὼς οὖν οὐκ ἀναγκαῖον, εὐσεβές τε καὶ πρέπον, κατὰ τὴν τῶν Πατέρων διδασκαλίαν, λέγοντες τὴν διαφοράν μετὰ τὴν ἔνωσιν σώζεσθαι· καὶ τὰς δύο φύσεις εἶναι τε καὶ σώζεσθαι ἐν τῷ ἐνὶ Χριστῷ, ἐξ ὧν καὶ ἐστὶ, δοξάζειν μετὰ τὴν ἔνωσιν, ὧν ἡ διαφορά; τοσαῦτα γινώσκοντας καὶ τὰ συνελθόντα πρὸς τὴν ἀδιάσπαστον ἔνωσιν, καθοτιοῦν τροπὴν εἰς ἀλλήλα ἢ μεταβολὴν εὐ δεξάμενα; Πᾶσα γὰρ πῶς ἀνάγκη τινῶν διαφερόντων εἶναι πᾶσαν διαφοράν· καὶ ὅπου νοεῖσθαι εἶναι διαφοράν δυνατὸν, ἐκαὶ ὑπάρχειν πάντως καὶ τὰ διαφέροντα. Συνεισαγωγικὰ γὰρ ἀλλήλων τρόπον τινὰ τὰ τοιαῦτα ὄντα τυγχάνει·

NOTÆ.

(r) Ἐν τῇ πρὸς Ἀνδρέαν ἀπολογία. Non videtur exstare hæc Apologia. Ejus meminit Cyrillus in Commonitorio ad Eulogium, et conjungit, cum Apologia seu responsione ad Theodoretum: Καὶ ἐπιβλήσεις παρ' ἐμοῦ γεγραμμένης πρὸς τοὺς γρά-

φάντας κατὰ τῶν Κεφαλαίων· δύο δὲ εἰσὶν ἐπίσκοποι Ἀνδρέας καὶ Θεοδοῦρητος· *Refutationes quas contra Andream et Theodoretum episcopos, qui adiectas Capita scripserunt, edidit.*

ὡς περ τὰ αἷτια καὶ τὰ αἰτιατὰ, ὡς πρὸς τι ἐπὶ τῆς αὐτῆς οὐσίας νοούμενα. Εἰ γὰρ ποιητικόν ἐστὶ τῆς ἐν Χριστῷ διαφορᾶς τὸ ἑτεροούσιον τῶν ἐξ ὧν συνέστηκεν, ὡς αἷτιον· πάντως καὶ ἡ διαφορὰ δηλωτικῆ τυγχάνει ὡς αἰτιατὸν τῆς τῶν ἐνωθέντων φυσικῆς ἑτερότητος ὡς ἰδίας αἰτίας. Συνεισάγεσθαι γὰρ, ὡς εἴρηται, ἀλλήλοις τὰ τοιαῦτα πέφυκε· καὶ λεγομένου Πατέρου, ἀνάγκη πάντως ὁμολογεῖν καὶ τὸ ἕτερον· καὶ ἀναιρουμένου πάλιν ἑνός, μηδὲ τὸ ἕτερον εἶναι λέγειν ἀκόλουθον. Δεῖ οὖν καὶ δύο λέγειν, ἵνα μὴ ψιλὴν τὴν διαφορὰν εἰσάγωμεν· καὶ ἐπὶ τούτῳ καὶ μόνῳ κεχρησθαι τῷ ἀριθμῷ, πρὸς δήλωσιν τοῦ μεμενηκέαι τῶν συνελθόντων τὴν διαφορὰν, ὡς σωζομένων μετὰ τὴν ἔνωσιν, καὶ οὐ διηρημένων· πρὸς τῷ καὶ ῥᾶον εἶναι καὶ ἀληθές, ἐκ τῆς τῶν πραγμάτων μᾶλλον σημαντικῆς προφορᾶς δεικνυσθαι τὴν διαφορὰν, ἢ ἐκ μόνῃς τῆς φωνῆς διὰφορα πιστοῦσθαι εἶναι τὰ πράγματα.

distinctionem seu differentiam, ut quæ post etiam unionem incolumes sint, nec sint divisæ, significemus. Præterquam quod etiam expeditius verumque est, ex rerum potius prolatione quæ vim habeat significandarum rerum, ostendi differentiam seu distinctionem, quam ut ex sola voce esse res quæ distinctæ sint atque differant, astruamus.

"Ὅτι ἀριθμὸς οὔτε διαιρεῖ, οὔτε διαιρεῖται· οὔτε διαίρεσιν εἰσάγει κατὰ τὸν ἴδιον λόγον τὸ σύνολον οἷς ἐπιλέγεται.

Εἰ δὲ τινες τοῦ ἀληθοῦς τὸ δόξαν προτιμῶντες, φατὶ τὸν ἀριθμὸν διαιρετικὸν εἶναι ἢ διαιρετὸν, ἢ διαιρέσεως εἰσαγωγικόν· καὶ διὰ τοῦτο τὸν οὐκ ὄντα φοβούμενοι φόβον, δύο φύσεις ἐπὶ Χριστοῦ τὰς συνελθούσας σώζεσθαι λέγειν παραιτοῦνται μετὰ τὴν ἔνωσιν, ἵνα μὴ τομὴ καὶ μερισμὸς τῷ μυστηρίῳ τῆς ἐνανθρωπήσεως παρεισκρίνηται, οὐ συνορῶ τίς δὲ λόγος αὐτοῖς τῆς περὶ τοῦτο συνέσεως. Ἡ γὰρ σοφωτέρους ἐν τούτῳ τῶν χρησαμένων τῇ τοιαύτῃ φωνῇ ἁγίων Πατέρων, καὶ διαίρεσιν οὐδεμίαν ὑποπτευσάντων ἑαυτοὺς ἀποφαίνουσιν· ὡς δὴ τι πνευματικώτερον αὐτῶν τοῖς θεοῖς ἐμβατεύειν δύνασθαι ἀπατώμενοι, ἢ τοὺς τῶν ὄντων καθ' ἑαυτοὺς διασκαπτόμενοι λόγους, τῇ περὶ τὸ δόξαν αἰήσει φυσώμενοι, τὸ ἀληθές αὐτοὺς διαλαθόν οὐκ ἐπέγνωσαν. Ἐπεὶ τίς ἀγνοεῖ τῶν ὑποσούν τὰ βεῖα τῶν Πατέρων ἱσκημένων διδάγματα, ὅτι πᾶς ἀριθμὸς κατὰ τὸν μέγαν καὶ θεοφόρον Γρηγόριον⁵¹, τοῦ ποσοῦ τῶν ὑποκειμένων ἐστὶ δηλωτικὸς, ἀλλ' οὐ τῆς διαιρέσεως⁵² τῶν πραγμάτων, καθὰ τούτοις δοκεῖ; Πῶς γὰρ ἂν καὶ διαιρεῖν δυνήσῃται, ἡδέως ἂν αὐτοὺς ἠρόμην, τὸ κατ' οὐσίαν μὴ ὑφρατώως; οὐσίας γὰρ ὑφρατώσης, τὸ, τί ὄρᾳν πεφυκέαι περὶ τι ἕτερον δύνασθαι. Πῶς δὲ καὶ διαιρεθῆσεται, τὸ πάσχειν μὴ δυνάμενον κατὰ τὸν ἴδιον λόγον; Συμβεθηκότος γὰρ, ἦτοι ποιότητος τοῦτο ὑπάρχειν ἴδιον, οἱ περὶ ταῦτα δεῖνοι ἀπεφάνησαν, τῶν ἐν ὑποκειμένῳ εἶναι λεγομένων. Εἰ δὲ οὔτε διαιρεῖν, οὔτε διαιρεῖσθαι κατὰ τὸν ἴδιον λόγον ὁ ἀριθμὸς δύναται. Οὔτε γὰρ ποιεῖν πέφυκεν, οὐσίας γὰρ· οὔτε πάσχειν, συμβεθηκότος γὰρ· οὔτε διαίρεσιν ἑαυτῷ συνεισάγειν ἐξ ἀνάγκης

A ac ubi nihil vetat distinctionem intelligi ac differentiam, illic quoque prorsus exstare quæ sint distincta atque differant. Sunt enim hæc ejusmodi, quæ alia ex aliis quodammodo colligantur seu inferantur; cujusmodi sunt causæ et effectus, ut quæ ad aliquid intelligantur in eadem substantia. Si enim diversa essentia eorum, ex quibus est Christus, vim habet, ut causa, efficiendæ distinctionis; omnino etiam distinctio, ut effectus, vim habet significandæ naturalis diversitatis unitorum, ut causæ propriæ. Sunt enim hæc ejusmodi, quæ se mutuo suapte natura inferant: ac si alterum dicatur, necesse omnino est fateri et reliquum: ac rursus sublato uno, consequens sit ut nec dicamus reliquum. Necesse itaque est, ut et duo dicamus, ne simplicem nudamque differentiam seu distinctionem inducamus, atque in hoc ac solo, numero utamur; ut scilicet naturarum, quæ convenerunt, unionem incolumes sint, nec sint divisæ, significemus. Præterquam quod etiam expeditius verumque est, ex rerum potius prolatione quæ vim habeat significandarum rerum, ostendi differentiam seu distinctionem, quam ut ex sola voce esse res quæ distinctæ sint atque differant, astruamus.

Numerum nec dividere nec dividi; nec sui ipsum ratione his quibus additur, ullam prorsus divisionem inducere.

Sin autem aliqui, suam ipsorum opinionem ac sententiam veritate pluris facientes, numerum rem ejusmodi esse dicant, quæ vim dividendi habeat, aut sit dividua, vel quæ divisionem inducat; idque in causa est, cur timentes ubi non est timor, duas, quæ in Christo convenerunt, naturas post unionem incolumes dicere recusant, ne qua assumpti hominis mysterio divisio ac partitio admisceatur; non video quænam illis ejus cautionis ac prudentiæ ratio sit. Aut enim eo sanctis Patribus, qui ea utentes voce nullam suspicati sunt divisionem, ipsi se sapientiores pronuntiant, tanquam videlicet²⁶⁹ posse se spiritualius divina inspicere ac penetrare errore præsumant; vel ipsas per se rerum rationes considerantes, proprii sensus opinione inflati, latere ipsos verum non agnoverunt. Quis enim in divinis Patrum tantisper documentis versatus, nescit, omnem numerum, uti magnus divinusque sentit Gregorius, in eo esse, ut subjectarum rerum quantitatem significet, non ut rerum divisionem, uti hisce videtur, denotet? Qua enim etiam ratione dividere poterit (libens ex eis quæram) quod nec ipsum substantiæ in morem vere existat? Substantiæ enim est, quæ vere existat, ut aliquid circa aliud quiddam possit efficere. Quomodo autem etiam dividetur, quod sua ipsum ratione ne pati quidem aut recipere potest? Id enim accidentis, id est, qualitatis proprium, earum rerum periti censuerunt, quæ in subjecto esse dicuntur. Quod si numerus secundum propriam rationem, nec vim dividendi, nec ut dividatur, habet. Neque enim illi

^p Psal. xiii, 5.

⁵¹ Orat. 56, quæ est 4 De theol. p. 602. ⁵² Edita Gregor. τῆς φύσεως.

comparatum ut agat, cum hoc substantiæ sit; neque ut patiat, cum sit accidentis; utique nec una secum rerum divisionem inducere poterit, quæ postquam etiam numeratæ sunt, eadem natura ac situ, aliorumque cum aliis habitudine, aptata maneant, nulla prorsus ratione numeri, illis inducta novitate. Cum enim, verbi gratia, decem homines dicimus, sive quid aliud eorum, quæ ipsa per se ac vere existunt, ac quantitatem discretam significamus; non eos accepisse ut per se existent, ac inter se personis divisi essent, cognoscimus, eo quod tunc eorum iniimus numerum; sed ipsos a se, non velut a numero mutuali sint, hoc, totque numero esse, non a divisione, sed a quantitate, numerando denotavimus. Ac rursus cum lapidem bicolorem aut quinquecolorem dicimus, vel si quæ continuæ quantitatis sunt, lapidem, qui unus est, non in duos aut quinque dividimus, vel qui in ipso sunt colores, alios ab aliis secamus; sed circa ipsum inque ipso tot inconfuse colores esse significamus; ita ut nulla lapidi scissio aut divisio facta sit, vel ei accidere possit, ex quantitate continua colorum, quæ circa illum numerata est; uti neque coloribus confusio aut commistio, ex uno in lapide subjecto. Cum enim lapis subjecto singularis sit, colorum quoque in se indivisam quantitatem habere noscitur. Similiter quoque ejusdem lapidis colores, ut qui qualitate inter se differant seu distinguantur, cum quantitate præditi sint, quod in unum rursus lapidis per compositionem subjectum coeant, singularitatem inconfuse habent: atque unus idemque lapis est; ipse nec colorum quantitate divisus, nec subjecti singularitate confusus. Cumque ea præditus substantia sit, quæ diversas rationes habeat, secundum aliam quidem numerum admittit; secundum aliam vero, non recipit. Omnis itaque numerus, non ipsam rerum habitudinem seu relationem (divisionem scilicet ac continuitatem), sed eorum, quorum numerus est, quantitatem significat: quippe qui quantitatis rationem, non modi existendi inducat. Qui enim unquam fiat, ut et rerum habitudines una secum inducere possit, quæ sint illo priores, et absque illo cognosci possint; ac cum ille nullam cum eis exprimendæ vim necessitudinis habeat, una duntaxat quantitate ab eis discretus? Cum enim hominum multitudinem, aut equorum aut boum, ac si qua ejusmodi sunt, videmus; hanc per se existere, ut unumquemque singulariter personis seu hypostasibus divisum, sive etiam numero, uti dicebam, cognoscimus; quique adeo idcirco numerum adhibeamus, ut eorum quantitatem significemus, habitudinis eum causam nequaquam statuimus; quod neque ad eam cognoscendam, ejus quidquam prorsus opus habuerimus. Ac rursus, dum lapidem, aut florem, aut animal, aut si qua ejusmodi sunt, multis imbutum coloribus cernimus; non eo fine numerum usurpamus, ut hæc varie tincta imbutaque noverimus; eo nos uti inficias non imus.

δυνήσεται τῶν πραγμάτων, ὡς ἔχουσι πρὸς τοῦ ἀριθμοῦ φύσει ὡς τε καὶ θέσει, καὶ τῆς πρὸς ἀλλήλα σχέσεως, μενόντων ἀραρότων καὶ μετὰ τὸ ἀριθμηθῆναι, οὐδὲν διὰ τὸν ἀριθμὸν τὸ σύνολον παθόντων καινοπρεπές. Δέκα γὰρ ἀνθρώπους φέρε εἰπεῖν, ἢ εἴ τι ἄλλο τῶν καθ' αὐτὰ ὑφεστύτων λέγοντες, καὶ ποσὸν διηρημένον σημαίνοντες· οὐ τὸ καθ' αὐτοὺς εἶναι, καὶ ἀλλήλων διωρίσθαι ταῖς ὑποστάσεσι διὰ τοῦ ἀριθμοῦ τότε εἰληφέναι γινώσκουμεν· ἀλλ' αὐτοὺς δι' ἑαυτοὺς καὶ οὐ διὰ τὸν ἀριθμὸν τοῦτο ὄντας, καὶ τοσοῦτους· οὐ τῆ διαίρεσει· τῷ δὲ ποσῷ διὰ τοῦ ἀριθμοῦ ἐδηλώσαμεν. Καὶ πάλιν λίθον λέγοντες δίχροον ἢ πεντάχροον, καὶ ὅσα συνεχοῦς ὑπάρχει ποσοῦ, οὐ διαιροῦμεν εἰς λίθους δύο ἢ πέντε τὸν ἕνα λίθον· οὔτε ἀλλήλων τὰ ἐν αὐτῷ χρώματα τέμνομεν, ἀλλὰ περὶ αὐτὸν καὶ ἐν αὐτῷ ὡς ὑποκειμένῳ ἀσυγχύτως τσαῦτα ὄντα σημαίνομεν· μηδεμίαν γενομένης, ἢ συμβῆναι δυναμένης τῷ λίθῳ τομῆς ἢ διαίρεσεως, ἐκ τοῦ περὶ αὐτὸν ἀριθμηθέντος συνεχοῦς τῶν χρωμάτων ποσοῦ· ὡσπερ οὐδὲ τοῖς χρώμασι συγχύσεως ἢ φύσεως ἐκ τοῦ περὶ τὸν λίθον ὑποκειμένου ἑνός. Καὶ γὰρ τὸ μοναδικὸν τῷ ὑποκειμένῳ ἔχων ὁ λίθος, καὶ τὸ περὶ αὐτὸν τῶν χρωμάτων ἀδιαίρετως κεκτημένος δείκνυται ποσόν. Ὅμοίως δὲ καὶ τὰ αὐτοῦ τοῦ λίθου χρώματα, ὡς τῷ ποιῷ ἀλλήλων διαφέροντα, τὸ ποσὸν κεκτημένα τὸ πρὸς ἕν πάλιν συντελεῖν κατὰ σύνθεσιν τοῦ λίθου ὑποκειμένου, τὸ μοναδικὸν ἀσυγχύτως ἔχουσι, καὶ ἔστιν εἷς καὶ ὁ αὐτὸς λίθος, μήτε τῷ ποσῷ τῶν χρωμάτων διηρημένος, μήτε τῷ μοναδικῷ τοῦ ὑποκειμένου συγκεχυμένος. Διαφόρους δὲ λόγους κεκτημένην ἔχων τὴν ὑπαρξιν, κατ' ἄλλον μὲν, ἀριθμὸν ἐπιδέχεται· κατ' ἄλλον δὲ, τοῦτον οὐ προσίεται. Πᾶς οὖν ἀριθμὸς οὐ τῆς σχέσεως αὐτῆς τῶν πραγμάτων διαίρεσει ὡς φημι καὶ συνεχείας· ἀλλὰ τῆς ποσότητος ὣν τυγχάνει δηλωτικὸς, τὸν τοῦ ποσὸν εἶναι τὸ ποσόν, ἀλλ' οὐ τοῦ πῶς ὑπάρχειν λόγον εἰσάγων. Πῶς γὰρ ἂν καὶ συνεισάγειν ἑαυτῷ δυνήσεται τὰς σχέσεις τῶν πραγμάτων, καὶ πρὸς αὐτοῦ οὔσας, καὶ ἄνευ αὐτοῦ γνωσθῆναι δυναμένας, καὶ μηδεμίαν πρὸς αὐτὰς ἔχων οἰκειότητος ἔμφρασιν, μέσω τῷ ποσῷ αὐτῶν διεργόμενος; Πλήθος γὰρ ἀνθρώπων ὄρωντες, ἢ ἵππων, ἢ βοῶν, καὶ ὅσα τοιαῦτα· τὸ μὲν καθ' αὐτοὺς ὑπάρχειν, καὶ ταῖς ὑποστάσεσιν ἰδικῶς διηρηθῆναι ἕκαστον, καὶ τοῦ ἀριθμοῦ χωρὶς, ὡς προείπον, τοῦτο ὄντας γινώσκουμεν· πρὸς δὲ τῆς τούτων ποσότητος τοῦ ἀριθμοῦ χρήζοντες, τῆς σχέσεως οὐδαμῶς αὐτὸν τιθέμεθα αἴτιον· ὅτι μηδὲ πρὸς τὸ γινῶναι αὐτὴν παντελῶς αὐτοῦ δεδεημεθά. Καὶ πάλιν ἢ λίθον ἢ ἄνθος ἢ ζῶον πολυχρωματὸν θεώμενοι, καὶ ὅσα τούτοις ὅμοια· πρὸς μὲν τὸ ποικίλως αὐτὰ κεχρῶσθαι εἰδέναι, οὐδαμῶς ἀριθμὸν παραλαμβάνομεν· πρὸς δὲ τὸ γινῶναι ἐθέλειν τὴν τῶν ἐν αὐτοῖς χρωμάτων ποσότητα, χρήζειν αὐτοῦ οὐκ ἀρνούμεθα.

coloribus cernimus; non eo fine numerum usurpamus; sed quod colorum in eis quantitatem nosse volumus.

Πῶς εὐσεβῶς πρὸς δήλωσιν τῆς διαφορᾶς ὁ Α Quonam modo numerus ad distinctionem significandam pie assumatur.

Ὅστε οὐ τὸ πῶσον εἶναι τὸ ποσὸν δηλοῦν ποιεῖ ἢ εἰσάγει διαίρεσιν· ἀλλὰ ποσὸν μὲν δηλοῖ, διαφορὰν δὲ εἰσάγει. Ὅσπερ γὰρ πᾶσα διαφορὰ ποσοῦ τινος ἀριθμὸν ἐπιδεχομένου ἐστὶ δηλωτικὴ, τὸν τοῦ πῶς εἶναι λόγον εἰσάγουσα· τὴ γὰρ ἀποσόν, καὶ ἀδιάφορον πάντως, ὡς ἀπλοῦν τῆ οὐσίᾳ καὶ τῆ ποιότητι· οὕτω καὶ πᾶς ἀριθμὸς ποσοῦ τινῶν διαφερόντων, κατὰ τὸν τοῦ πῶς εἶναι, ἢ τὸν τοῦ πῶς ὑφεστάναι λόγον ὑπάρχων· δηλωτικὸς, τῆς διαφορᾶς τῶν ὑποκειμένων, καὶ οὐ τῆς σχέσεώς ἐστὶν εἰσαγωγικός. Ὅτι δὲ ταῦθ' οὕτως ἐπ' αὐτῆς ἔχει τῆς ἀληθείας, καὶ ὅτι πᾶς ἀριθμὸς διαφορᾶς καὶ οὐ διαιρέσεώς ἐστὶ δηλωτικός, μαρτυρεῖ τῷ λόγῳ πάλιν ὁ ἀγιώτατος Κύριλλος ἐν τῇ πρὸς Εὐλόγιον ἐπιστολῇ, γράφων οὕτως ἐπὶ λέξεως· « Οὕτω καὶ ἐπὶ Νεστορίου, κἄν λέγῃ δύο φύσεις, τὴν διαφορὰν σημαίνων τῆς σαρκὸς καὶ τοῦ Θεοῦ Λόγου· ἀλλ' οὐκέτι τὴν ἔνωσιν ὁμολογεῖ μεθ' ἡμῶν. Ἡμεῖς γὰρ ἐνώσαντες ταῦτα, ἓνα Χριστὸν, ἓνα Υἱὸν, ἓνα Κύριον ὁμολογοῦμεν· καὶ λοιπὸν, μίαν τὴν τοῦ Υἱοῦ φύσιν σαρκαγωγμένην. » Ὅτανεῖ ἔλεγεν, Ἡμεῖς τὴν τοῦ μυστηρίου διασκοποῦντες πάνσοφον οἰκονομίαν· ὅτ' ἂν μὲν σώζεσθαι δεικνῶναι βουλώμεθα τῶν συνελθόντων τὴν διαφορὰν μετὰ τὴν ἔνωσιν, δύο κατὰ τοῦτο καὶ μόνον τὰς φύσεις λέγομεν· κατὰ μόνην τὴν θεωρίαν, πρὸς δήλωσιν τῆς διαφορᾶς, τὸν ἀριθμὸν παραλαμβάνοντες· ὅτ' ἂν δὲ τὸν ἀρρήτῳ τοῦ μυστηρίου διακριθῶμεν τῆς ἐνώσεως τρόπον, μίαν τοῦ Θεοῦ Λόγου φύσιν σαρκαγωγμένην φάμεν. Τοῦτο γὰρ, ὡς οἶμαι, αὐτῷ βούλεται δηλοῦν, τὸ « Ἡμεῖς δὲ ἐνώσαντες αὐτὰ, ἓνα Χριστὸν, ἓνα Υἱὸν, ἓνα Κύριον ὁμολογοῦμεν· καὶ λοιπὸν, μίαν τοῦ Λόγου φύσιν σαρκαγωγμένην. » Τοῦτέστιν, ἡμεῖς ὁμολογοῦντες τὴν ἔνωσιν, καὶ τὸν αὐτῆς ἀκριβῶς μετ' εὐσεβείας διαρθροῦντες τρόπον, οὐ κεχρήμεθα τῇ σημαντικῇ φωνῇ τῆς διαφορᾶς πρὸς δήλωσιν τῆς ἐνώσεως· ἀλλὰ τὴν μὲν ἐπὶ τῆς διαφορᾶς, τὴν δὲ ἐπὶ τῆς ἐνώσεως προσφῶρως ἐκλαμβάνοντες, ἀσύγχυτον φυλάττομεν τῶν σημαινομένων τὸν νοῦν. Ὅς λοιπὸν ἐντεῦθεν εἶναι δῆλον, ὅτι κοινὸν αὐτῷ καὶ Νεστορίῳ τὸ λέγειν δύο φύσεις, μέχρι τοῦ γινώσκειν τὴν διαφορὰν. Οὐκέτι δὲ κοινὸν ἦν, τὸ καὶ τὴν ἔνωσιν ὁμολογεῖν, τῷ λέγειν, « ἓνα Χριστὸν, ἓνα Υἱὸν, ἓνα Κύριον, καὶ μίαν τοῦ Λόγου φύσιν σαρκαγωγμένην. » ὅπερ Νεστόριος εἶπεῖν οὐ κατεδέχετο. Τὸ γὰρ φάσκειν, « Οὕτω καὶ ἐπὶ Νεστορίου, κἄν λέγῃ δύο φύσεις, τὴν διαφορὰν σημαίνων τῆς σαρκὸς καὶ τοῦ Θεοῦ Λόγου· ἀλλ' οὐκέτι τὴν ἔνωσιν ὁμολογεῖ μεθ' ἡμῶν. » οὐκ ἄλλο ἢ τοῦτο βούλεται δηλοῦν, ὅτι Νεστόριος, τὴν μὲν διαφορὰν μεθ' ἡμῶν ὁμολογεῖ, διὰ τοῦ λέγειν δύο φύσεις· τὴν δὲ ἔνωσιν οὐκέτι μεθ' ἡμῶν ὁμολογεῖ, μὴ λέγων « ἓνα Χριστὸν, ἓνα Υἱὸν, ἓνα Κύριον, καὶ μίαν τοῦ Λόγου φύσιν σαρκαγωγμένην. » Καὶ σαφές τοῦτο καθέστηκε τοῖς τοῦ καλοῦ ἐρασταῖς, καὶ τὸ ἀληθές ἀγαπᾶν ἐσπουδακόσιν, ἐκ τοῦ μηδαμοῦ φάινεσθαι τὸν διδάσκαλον, ἢ κωλύοντα λέγειν δύο φύσεις μετὰ τὴν ἔνωσιν· ἀλλὰ διαιρεῖν τὰς φύσεις μετὰ

Non igitur quod quantitatem, quanta sit esse significat, divisionem facit autve inducit: sed quantitatem quidem significat, ac distinctionem inducit. Quemadmodum enim omnis distinctio quantitatem aliquam numerum recipientem significandi vim habet, ac ejus quod est sic talique modo esse, rationem inducit (nam quod quantum non est, omnino etiam indistinctum, tanquam **271** substantia simplex ac qualitate est): sic et omnis numerus, cum aliquarum rerum distinctarum quantitatem significet, qua ratione illæ existunt, autve subsistunt, subjectorum distinctionem inducit, non vero habitudinem. Quod autem hæc se vere ita habeant, **B** omnisque numerus vim habeat significandæ distinctionis, non vero divisionis, testis iterum sanctissimus Cyrillus est in epistola ad Eulogium, cum sic ad verbum scribit: « Sic et in Nestorio, etsi duas naturas esset dicat, distinctionem carnis Dei-que Verbi significans; non tamen unionem nobiscum confitetur. Nos enim his unitis, unum Christum, unum Filium, unum Dominum confitemur; ac postremo, unam Filii naturam incarnatam. » Quasi diceret: Nos sapientissimam mysterii dispensationem considerantes, tum quidem, cum eorum quæ convenerunt, distinctionem post unionem incoiumem ostendere volumus, ea duntaxat ratione duas naturas nuncupamus; qui nempe sola animi consideratione, ad significandam distinctionem, numerum assumamus: cum vero arcanum mysterii unionis modum accuratius explicare nitimur, unam Dei Verbi naturam incarnatam dicimus. Id enim, puto, vult significare, quod ait: « Nos autem his unitis, unum Christum, unum Filium, unum Dominum confitemur; ac postremo, unam Verbi naturam incarnatam. » Hoc est: Nos qui unionem confitemur, ejusque accurate pieque modum distinguimus, non utimur explicandæ unionis causa voce ejusmodi, quæ vim habeat significandæ distinctionis; sed aliam in distinctione, aliam in unione convenienter usurpantes, inconfusum, eorum quæ significantur, servamus intellectum. Ex quibus palam conficitur, id illi cum Nestorio **D** commune fuisse, ut duas naturas, dum hactenus distinctio noscitur, diceret. Haud vero fuisse commune, ut et unionem fateretur, dicendo: « Unum Christum, unum Filium, unum Dominum, ac unam Verbi naturam incarnatam; » cum id Nestorius non admitteret. Dicendo enim: « Sic et in Nestorio, etsi duas naturas esse dicat, distinctionem significans carnis et Dei Verbi; non tamen unionem nobiscum confitetur; » nihil aliud sibi vult, quam quod Nestorius distinctionem quidem pariter confiteretur dicendo duas naturas: non autem confiteretur etiam **272** unionem, cum non diceret, « Unum Christum, unum Filium, unum Dominum, unamque Verbi naturam incarnatam. » Atque: perspicuum est, boni honestique amantibus, iisq.

qui veritati studeant, quod nusquam appareat Cy- A
rillum, aut prohibere duas dicendas esse naturas
post unionem, sed tantum post eam dividendas
esse, aut sublatam esse docere, eorum, quæ convenerunt, distinctionem post unionem, ut ex innu-
meris ab eo scriptis libris intelligere licet.

Cum igitur semper quidem unio consistat; sem-
perque adeo quæ unita sunt maneant inconfusa, ac
semper unitorum incolumis vigeat distinctio, ad
quam significandam, ut Patrum sententia est, usur-
patur numerus; quomodo non necesse (siquidem
plane unio, et quæ unita sunt, eorumque consistit
distinctio, manetque ac incolumis est) ut et duas
pie naturas dicamus, quæ sic eorum quæ conve-
nerunt explicetur distinctio; ac rursus, unam Dei
Verbi naturam incarnatam confiteamur, ut unio,
quæ in persona est, designetur? cum neutra harum
vocum alteram destruat, ut nonnulli existimant,
qui sapientiæ argumentum sibi insipientiam du-
cunt; ne scilicet confusio inducatur, autve divisio.
Subticendo enim eam vocem, quæ distinctionem
apte significet, confusio locum præbimus; vocem
vero non dicendo, quæ vim unionis significandæ
habeat, quomodo divisionem convenire non
intelligimus? Sed cum in uno eodemque Chri-
sto, ambæ semper ponantur, atque pie dicantur;
etsi non eadem ratione, quando nec ea quæ signi-
ficantur, sibi ipsa eadem sunt: aliud quippe di-
stinctio, atque aliud unio, licet circa idem atque
ejusdem et existant et dicantur. Alterutra enim
seorsim ab altera dicatur ac enuntietur, imperfecta
est, ad vim totam mysterii declarandam, nisi et
alteram una comitem asciscat, suspectaque mon-
stratur; altera quidem divisionis, ob Nestorium,
negantem unionem in persona seu hypostasi, nec
annuentem fateri, eum, qui incircumscriptus sit,
carne teneri voluisse: altera autem confusionis,
propter Apollinarium et Eutychetem, qui eorum
quæ convenerunt, distinctionem post unionem in-
ficientur; eundemque, qui invisibilis sit, ob natu-
ralem susceptæ ex nobis carnis proprietatem, sub
reantur.

273 Necesse igitur est, uti dictum est, ut qui
vere rectaque fide ac pietate loqui atque sentire
velimus, tum unam Dei Verbi naturam incarnatam,
quo summa unio designetur, confiteamur; tum
duas rursus naturas, ob eorum quæ convenerunt
inconfuse post unionem incolumium distinctionem
significandam, dicamus; inque eam rem, neque
aliam prorsus, numerum usurpemus. Nec enim ulla
alia vox est, qua Patres significandam esse distin-
ctionem, censuerint. Sin autem aliquis de sua fre-

την ένωσην· ή άνηρηθη διδάσκοντα την διαφοράν
των συνελθόντων μετά την ένωσην· ώς έστιν εκ μυ-
ρίων αυτού συγγραμμάτων καταμαθειν.

Εί τούτων άει μέν ή ένωσις έστηκεν, άει δέ και τα
ένωθέντα μένει άσυγγχυτα· άει δέ και ή των ένω-
θέντων σώζεται διαφορά, δι' ήν ό αριθμός παρελή-
φθη κατά τους Πατέρας· πώς ούκ άνάγκη, είπερ
άρα άει ή ένωσις και τα ένωθέντα, και ή τούτων
διαφορά έστηκε και μένει και σώζεται, και δύο φύ-
σεις εύσεβώς λέγειν επί δηλώσει τής των συνελθόν-
των διαφοράς, και πάλιν μίαν φύσιν του Θεού Λόγου
σεσαρκωμένην όμολογειν, προς ένδειξιν τής καθ'
ύπόστασιν ένώσεως, μηδ' έτέρας των φωνών, τούτων
δηλονότι, διχ τής έτέρας άναιρουμένης, ώς δοκει
τισιν υπόθεσιν σοφίας ποιουμένης τδ άσοφον· ίνα μή
σύγγχυσις ή διαίρεσις παρεισάγηται; Σιωπώντες γάρ
την προσφύριως δηλούσαν την διαφοράν φωνήν, τή
συγγύσει χώραν έχειν παρέχομεν· μή λέγοντες δέ
πάλιν την τής ένώσεως σιμαντικήν, πώς την διαί-
ρεσιν τροπώσασθαι (s) ού γινώσκομεν; άλλ' επί του
αυτου Χριστου άει μέν κειμένων και λεγομένων εύ-
σεβώς· ού κατά τδ αυτδ δέ, ότι μηδδ τα σημαίνόμε-
να άλλήλοις ταύτά. Ού γάρ ταύτων διαφορά και ένω-
σις· εί και περι τον αυτον, και του αυτου και εισι και
λέγονται· έτερα γάρ τούτων τής έτέρας κεχωρι-
σμένως εκφωνουμένη, άτελής τέ έστιν, όσον προς
δηλωσιν του όλου μυστηριου, μη συνεπαγομένη
την άλλην συνήγορον, και τδ υποπτον έχουσα δει-
κνυται· ή μέν διαίρεσεως, δια Νεστοριον τον άρνού-
μενον την καθ' υπόστασιν ένωσην, και κρατεισθαι
σαρκι τον άπερίγραφον εύδοκῆσαι δι' ήμας όμολο-
γειν ούκ άνεχόμενον· ή ές συγγύσεως, δια Απολινα-
ριον και Εύτυχέα, τους άρνούμενους την διαφοράν των
συνελθόντων μετά την ένωσην· και τον άόρατον αι-
σθησει υποπεσειν ήμετέρας, δια την φυσικήν ιδιότητα
τής ές ήμων άγλιας αυτου σαρκος άνασχέσθαι όμι-
λογειν αίσχυνομένου.

sensum nostrum cadere non abnuisse, fateri ve-

Δει ουν, ώς ειρηται, τους αληθώς εύσεθειν βουλο-
μένους, και μίαν του Θεου Λόγου φύσιν σεσαρκωμέ-
νην όμολογειν, ίνα δια τούτου ή άκρα δειχθη ένωσις·
και δύο πάλιν φύσεις λέγειν, ίνα ή διαφορά των συν-
ελθόντων και άσυγγχύτως σωζομένων μετά την ένω-
σιν δηλωθη· και προς τουτο και μόνον τον αριθμην
παραλαμβάνειν. Δι' άλλης γάρ, ώς εικός, φωνής
δηλωσθαι την διαφοράν οι Πατέρες ούκ έδοκίμασαν.
Εί δέ τις έφ' έαυτῳ πεποιθώς ή, και δύναται άρ-
μοδιωτέραν προς την ταύτης δήλωσιν έπινοῆσαι φω-

VARIAE LECTIONES.

⁸³ Marg. Fr. 'Η σύνταξις· Μηδετέρας των φωνών, του δύο, και έν, άναιρουμένων· άλλ' επί του αυτου
Χριστου άει μέν κειμένων και λεγομένων εύσεβώς. *Summaris hæc est: Neutra vocum, duarum aut unius, al-*
teram perimente; sed quæ in eodem Christo semper ponantur, et pie de eo dicantur.

NOTÆ.

(s) Τήν διαίρεσιν τροπώσασθαι. Exponit α. s. y. c. h.
τδ τροποῦσθαι, άρμόζεσθαι, nec aliter hic loci ex-
poni possit, si negat, reuincamus; quæ sublata,

esset potius eliminare, exterere ac abdicare divi-
sionem, quod nisi vocibus significantibus unionem
positis, recte ait Maximus non posse intelligi.

νην, μή φθοναίτω ἡμῖν τῆς ἀφιλείας, καὶ οὐδ' ἡμεῖς φθονήσομεν αὐτῷ τῆς παιδεύσεως, ἵνα μή λέγω τῆς ἁρεσῆτος.

Ὡς γρηγορεῖν τὴν κειμένην βῆσιν εἰς τὴν πρὸς Σούκενσον ἐπιστολὴν τοῦ ἁγίου Κυρίλλου· καὶ ὅτι οὐ μάχεται ἡ. Ἐν οὗτο, φωνή, τοῖς λέγουσι μίαν τοῦ Λόγου φύσιν σεσαρκωμένην· εἰ μὴ κατὰ τὸ Νεστορίῳ δοκοῦν ἀσεβῶς λαμβανομένη.

Εἰ δὲ φαῖεν, ἀλλ' οὐδὲν ἤτιον μάχεσθαι τὸ πρόβλημα τῶν δύο λεγόντων φύσεις ἡνωμένας ἀδιαιρέτως μετὰ τὴν ἔνωσιν, τοῖς μίαν λέγουσι τοῦ Λόγου φύσιν σεσαρκωμένην· ὡς ἐν τῷ πρὸς Σούκενσον δευτέρῳ ὑπομνηστικῷ ὁ ἅγιος ὑποτίθεται Κύριλλος· φανερώς τοῦτο εἶναι ἢ ἀγνοούντων ἢ κακουργούντων τὰς τῶν Πατέρων τίθεμαι φωνάς· καὶ τὴ πρὸς τὴν ἀλήθειαν διαμάχεσθαι, τοῦ πρὸς αὐτὴν σπένδεσθαι λυσιτελέστερον ψηφίζομένων. Ἔδει γὰρ αὐτοὺς γινώσκοντας, ὡς καὶ ὑπὲρ φιλησῆς ἐννοίας ἀποδιύσομεν λόγον τῷ δικαίῳ τῶν ἡμετέρων Κριτῆ, συνετῶς μετὰ τοῦ φόβου τοῦ Θεοῦ, τοῖς Πατρικοῖς ἐντυγχάνοντας συγγράμμασι, σπεύδειν μὴ ποιεῖσθαι ὑπόθεσιν μάχης καὶ διαστάσεως, τὰ τὴν εἰρήνην καὶ τὴν ὁμόνοιαν διδάσκοντα ῥήματα. Τίτι γὰρ οὐκ ἔστι καταφανὲς τῷ ὁπωσοῦν ἐπισκῆπτοντι, ὡς οὐκ ἀπλῶς φαίνεται τὴν τοιαύτην ἀπαγορεύων φωνὴν ὁ μακάριος Κύριλλος, ἀλλὰ κατὰ τὴν Νεστορίου κακόννοιαν προσφερομένην, σχετικὴν φάσκοντος γεγενῆσθαι τὴν ἔνωσιν, ὡς αὐτὸς ἐαυτῷ Κύριλλος ὁ μακάριος μαρτυρῶν δείκνυται ἐπὶ τέλει τῆς αὐτῆς ἐπιστολῆς, καὶ τοῖς ἁγαν φιλονείκοις τὸν ἐαυτοῦ σκοπὸν ποιούμενος φανερόν, οὕτω λέγων· « Τὸ δὲ ἀδιαιρέτως προστεθὲν, δοκεῖ πως παρ' ἡμῖν ὀρθῆς δόξης εἶναι σημαντικόν. Αὐτοὶ δὲ οὐκ οὕτω νοοῦσι. Τὸ γὰρ ἀδιαιρέτον παρ' αὐτοῖς, κατὰ τὰς Νεστορίου κενωφονίας, καθ' ἕτερον λαμβάνεται τρόπον. Φασὶ γὰρ, ὅτι τῆ ἰσοτιμίᾳ, τῆ ταυτοβουλίᾳ, τῆ αὐθεντεῖα ἀδιαιρέτος ἐστὶ τοῦ Θεοῦ Λόγου ὁ ἐν ᾧ κατόκησεν ἄνθρωπος. Ὡστε οὐκ ἀπλῶς τὰς λέξεις προφέρουσιν, ἀλλὰ μετὰ τινος δόλου καὶ κακουργίας ⁸⁴. » Ἰδοὺ σαφῶς διττὸν ὑπάρχειν τὴν τοῦ ἀδιαιρέτου τρόπον ὑπέθετο ὁ θαυμαστός οὗτος διδάσκαλος· τὸν μὲν, τὴν κατ' ὑπόστασιν σημαίνοντα ἔνωσιν· ὃν καὶ ἀσπαζόμενος, ὀρθῆς δόξης εἶναι φησι σημαντικόν· τὸν δὲ, μόνης τῆς κατὰ σχέσιν συναφείας δηλωτικόν, ὃν καὶ ἀποστρέφεται· καὶ τοῖς πιστοῖς τοῦτο αὐτὸ ποιεῖν παραινεῖ, ἐκ τῆς κατὰ τὴν λέξιν ὁμοίας προφορᾶς, πολλάκις τὸν τῆς αἰρετικῆς εὐσεβείας ἰδὸν τοῖς ἀκεραιότεροις λεληθότως ἐμβάλλειν δυνάμενον. Ὅθεν παρ' ἐαυτῷ μὲν, τὸ δύο λέγειν ἀδιαιρέτως (1), ὀρθόδοξον τίθεται· ἐπειδὴ αὐτὸς καθ' ὑπόστασιν εἶναι τὴν ἔνωσιν ἔλεγε· παρὰ δὲ τῶν κατὰ Νεστορίον

tus solertia, commediorum hae vocem aliam ad hae significanda invenire se posse existimat, ne, quæso, quisquis est, utilitatem nobis invidet; ac neque nos eruditionis ei nomine invidemus, ne dicam temeritatis.

Quomodo intelligenda sancti Cyrilli auctoritas in epistola ad Succensum; quædque non pugnet vox, in duabus, cum illis qui unam Verbi naturam incarnatam dicunt; nisi solum Nestorii sensu impie accipiatur.

Sin autem dicant, nihil minus pugnare eorum assertionem, qui duas naturas indivise unitas post unionem dicunt, cum iis qui dicunt unam Verbi naturam incarnatam, quemadmodum in secundo ad Succensum Commonitorio sanctus Cyrillus docet ac tradit: id ego eorum esse statuo, qui aut Patrum ignorent voces, aut eas depravent ac cavillentur, conducibilisque sibi ducant digladiari adversus veritatem, quam cum ea concordet inveniri. Par enim erat, ut qui scirent de nuda etiam cogitatione justo humanarum rationum Judicii reddendam esse rationem, prudenter Deique timore Patrum legentes scripta, quæ pacem ac concordiam doceant, eorum verba non pugnae ac dissidii argumentum facere studerent. Cui enim vel minimum animum attendenti non perspicuum atque planum est, non simpliciter videri beatum Cyrillum ejusmodi interdicere voce, sed pravo duntaxat Nestorii sensu, qui unionem affectu seu habitudine constantem factam esse diceret? ut sibi ipse palam beatus Cyrillus testis est in fine ejusdem epistolæ, vel iis qui valde contentiosi sint, mentem suam declarans, cum sic ait: « Porro, quod ²⁷⁴ additum est, indivise, videtur quodammodo apud nos recti dogmatis significationem habere. At illi non sic intelligunt. Nam illa vox indivisum, apud illos juxta Nestorii inanes vocum profanitates, aliter sumitur. Aiunt enim pari honoris consortio, eadem voluntate et consilio ⁸⁵ ac auctoritate, indivisum a Deo Verbo hominem, in quo habitavit. Itaque non simpliciter voces proferunt, sed dolo quodam malignoque consilio. » En duplicem ejus, quod indivisum dicitur, aperte ab admirando Cyrillo modum traditum: unum, id genus unionis significantem, quod in persona est ac secundum hypostasim: quod et amplectens, recti dogmatis significationem habere dicit: alteram vero, affectualem solum ac habitudinis, quod et aversatur, hortaturque fideles ut et ipsi idem præsentent: quod nempe vocis illo furo ex simili prolatione proclive esset per imprudentiam hereticæ impietatis virus simplicioribus obrepere. Abs se itaque subque sensu ut duo indivise dicantur, recti dogmatis statuit; idcirco nimirum quod ipse unionem in persona diceret, ac

VARIÆ LECTIONES.

⁸⁴ Videtur Max. hic agnovisse finem epistolæ; videnturque sequentia aliunde assuta esse.

NOTÆ.

(1) Ἀδιαιρέτως. Reg. cod. et Venet. ἀδιαιρέτους, quod respiceret τὰς φύσεις. Alias enim, et referendo ad subsistentes, falsa esset propositio et Nestoriana: quodque proclive masculina in Chri-

sto absolute prolata personæ videantur, melius alii ἀδιαιρέτως, quæ est ipsa Cyrilli vox, quam Maximus exprimit.

secundum hypostasim. Prolatam vero a Nestorianis eandem indivisi vocem suspectam reddit, quod illi affectu solummodo et habitudine factam unionem traderent.

Ac quidem unio in persona ac secundum hypostasim in Patrum sententia, eorum est, quæ cum diverse substantiæ sint, in unam personam ac hypostasim coeunt; utrovis componentium naturalem cum altero servante sinceram immutabilemque ac indivisam proprietatem. Unio autem quæ est affectu et habitudine, eorum est, quæ per se seorsim in suis personalibus unitatibus existunt, par voluntatis motus, ejusdemque animi ac sententiæ summa consensio. Qui ergo unionem, quæ est in persona, confitetur, etsi duas in Christo naturas post unionem indivise unitas dicat (unione scilicet in persona et secundum hypostasim), ne minimum a veritate aberrat. Ea enim ex quibus Christus compositus est, inconfusa mansisse confitetur, juxta ac Patres sentiunt, idcirco quod incolumis eorum distinctio est ac differentia; qui nempe ea quæ naturali ratione inter se distincta sunt, extra unum persona seu hypostasi, seorsumque nullo modo intelligere valeat. At qui unionem in affectu positam, seu habitudine constantem affirmat, vel si millies ampliusque indivisum dicat, **275** merito labem reprehensionis habet: quippe cum ea quæ significantur, pari amicitie affectu ac dilectionis unita esse, ac indivisionem habere asserat; ita nimirum, ut Deum Verbum, una cum carne sua ex nobis sumpta, anima mentisque sensu prædita, unam personam seu hypostasim dicere nunquam videat. Ut enim ex duabus singularibus personis, propria ac singulari sua ratione ab individuis ejusdem speciei divisio, una fiat persona ac hypostatis, haudquaquam fieri possit. Non ergo sanctus dei duas naturas post unionem indivise unitas, sed profligat.

Cum igitur, paulo saltem levius, mea tamen sententia, quod satis videatur, quantum per epistolam consignari poterat, probatum sit, tum ex sanctis Patribus, tum ex communium conceptionum consequentia, numerum nullam prorsus divisionem facere posse aut recipere vel inducere, sed quantitatem solummodo significare; habitudinem vero, quæcumque demum intercedat, non attingere: quamquam deinceps sectionis seu divisionis suspicio tumultuantibus adversus sanctam Dei Ecclesiam, seque temere a communi corpore abscindentibus; nec iam facientibus, quam ipsis patientibus; qui scilicet separatione illa ac divortio miserabilem in modum intercant sibi que labem asseant; ac pro eo quod Christi corpus dedecorant, poenam sibi accuquant, ut nempe ejus rei gratia rectam piamque confessionem abnuant, nisi

A προφερομένην, ὑποπτον ποιείται τὴν φωνὴν τοῦ ἀδιαιρέτου, ἐπειδὴ κατὰ μόνην τὴν σχετικὴν συναφείαν τὴν ἔνωσιν γεγενῆσθαι ἐδόξαζον.

⁸⁰ Καθ' ὑπόστασιν μὲν οὖν ἔνωσις ἐστὶ κατὰ τοὺς Πατέρας, ἡ τῶν ἑτερουσιῶν εἰς μίαν ὑπόστασιν σύνοδος, θατέρου τῶν κατ' αὐτὴν συγκειμένων, πρὸς τὸ ἕτερον τὴν φυσικὴν ιδιότητα ἀνόθευτόν τε καὶ ἀμετάβλητον ἔχουσα καὶ ἀδιαιρέτον. Σχετικὴ δὲ ἔνωσις ⁸¹ ἐστὶν, ἡ τῶν καθ' αὐτοὺς ἰδικῶς ἐν μονάσει προσωπικαῖς ὑφρασιῶν ἴση θελήματος κίνησις καὶ γνωμικῆς ταυτότητος ἀπαραλλαξία. Ὁ τοίνυν ὁμολογῶν τὴν καθ' ὑπόστασιν ἔνωσιν, κἂν λέγῃ δύο φύσεις ἐπὶ Χριστοῦ μετὰ τὴν ἔνωσιν ἠνωμένας ἀδιαιρέτως, ἐνώσει δηλονότι τῇ καθ' ὑπόστασιν, τῆς ἀληθείας καθοτιοῦν οὐ διαμαρτάνει. Τὰ γὰρ ἐξ ὧν συγκείται ὁ Χριστὸς ἀσύγχυτα μεμενηκέναι διὰ τὴν σωζομένην διαφορὰν κατὰ τοὺς Πατέρας ὁμολογεῖ τοῦ καθ' ὑπόστασιν ἑνὸς οὐδαμῶς τὰ τῷ φυσικῷ λόγῳ ἀλλήλων διαφέροντα ἐκτὸς εἶναι, καὶ χωρὶς καθ' οἰονδήποτε τρόπον γινώσκειν δυνάμενος. Ὁ δὲ τὴν κατὰ σχέσιν πρεσβεύων ἔνωσιν, κἂν εἰ μυριάκις λέγοι τὸ ἀδιαιρέτον, τὸ ἐπίφογον κέκτηται· κατὰ τινα γὰρ ἀγαπητικὴν συνδιάθεσιν ἠνώσθαι, καὶ τὸ ἀδιαιρέτον ἔχειν λέγει τὰ σημαίνόμενα· οὐδαμῶς μίαν ὑπόστασιν εἶναι τὸν Θεὸν Λόγον μετὰ τῆς ἐξ ἡμῶν ἰδίας αὐτοῦ ἐμφύχου τε καὶ ἔννου σαρκὸς εἶπεῖν οἷός τε ὢν. Ἐκ δύο γὰρ ὑποστάσεων ἰδικῶν τῶν πρὸς τὰ ὁμοειδῆ ἄτομα ἰδικῷ λόγῳ μεμερισμένων, μίαν γενέσθαι ὑπόστασιν, ἀμήχανον. Ὡστε οὐχ ἀπλῶς διαβάλλει καὶ ἀποπέμπεται ὁ ἅγιος Πατὴρ ἡμῶν Κύριλλος, τὸ λέγειν δύο φύσεις ἠνωμένας ἀδιαιρέτως μετὰ τὴν ἔνωσιν, ἀλλὰ τὴν σημαίνουμένην διὰ τῆς τοιαύτης φωνῆς τῶν κακῶς χρησαμένων ἔννοιαν.

Pater Cyrillus absolute ac simpliciter reprehendit, quem tali voce, male ea utentes, sensum ingerebant,

Εἰ τοίνυν δίδεικται, κἂν εἰ μετρίως, πλήν ὅτι γε κατ' ἐμὲ εἰπεῖν, ἀρκούντως, ὡς δι' ἐπιστολῆς σημαῖναι ἦν δυνατόν, ἐκ τε τῶν ἁγίων Πατέρων, καὶ τῆς τῶν κοινῶν ἐννοιῶν ἀκολουθίας, ὡς τὴν σίανου διαίρεσιν, οὔτε ποιεῖν, οὔτε πάσχειν, οὔτε εἰσάγειν ὁ ἀριθμὸς δύναται, ἀλλ' ἀπλῶς μὲν δηλοῖ τὰ πάντα· τῆς δὲ σχέσεως, ὡς δ' ἂν ἔχοντα τύχαιεν, οὐ προσάπτεται· ποῖα λοιπὸν ὑπολείπεται τομῆς ὑπόνοια, ἢ διαιρέσεως, τοῖς πρὸς τὴν ἁγίαν τοῦ Θεοῦ στασιάζουσιν Ἐκκλησίαν, καὶ εἰκὴ τοῦ κοινοῦ σώματος αὐτοῦς ἀποτέμνουσιν· οὐ μᾶλλον δρῶντες, ἢ πάσχοντες τῷ χωρισμῷ ἐλεεινῶς νεκρούμενοι καὶ φθειρόμενοι· καὶ τὴν ὕσον ἐπὶ τῇ ἀπρεπείᾳ τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ, δίχην ἑαυτοῖς ἐτοιμάζοντες· ὥστε παραιτεῖσθαι τούτου γε ἔνεκεν τὴν ὀρθὴν καὶ εὐσεβῆ τῆς πίστεως ὁμολογίαν· εἰ μὴ ἄρα ἐν προσχήματι εὐλαθείας, τοῦ μὴ τεμεῖν δόξαι τὴν ἔνωσιν, τὴν σύγ-

VARIAE LECTIONES.

⁸⁰ Marg. "Ὅρος τῆς καθ' ὑπόστασιν ἐνώσεως ἀκριβής τε καὶ σύντομος. Unionis in persona, accurata brevique definitio. ⁸¹ "Ὅρος τῆς σχετικῆς ἐνώσεως. Unionis affectualis definitio.

χυσιν ἀσπαζόμενοι, τὸ μὴ ἀλῶναι ἐπ' ἀσεβείᾳ δόξῃ **A** forte religionis specie, ne unionem scindere videantur, confusionem amplexi, ceu vafri et callidi,

imp̄ii a se dogmatis suspicionem artificio amoliri tentant.

Ὅτι πραγμάτων ἤγουν οὐσιῶν ἐπὶ Χριστοῦ ἡ διαφορὰ, ἀλλ' οὐ ποιότητων· καὶ ὅτι πᾶσα διαφορὰ, ἐξ ἀνάγκης ἐαυτῇ συνεισάγει τὴν ὧν εἶναι λέγεται πᾶντως ποσότητι· ἡ δὲ ποσότης, τὸν ἐαυτῆς σημιαντικὸν ἀριθμὸν, κἂν τε συνεχῆς ἐστὶν ἢ ποσότης, κἂν τε διεσπασμένη.

Ἐδει γὰρ αὐτοὺς, εἴπερ ἀληθῶς τοῦτο μὴ ἦν, μηδὲ τὴν διαφορὰν ψιλῆ καὶ μόνῃ τῇ προφορᾷ, ὡς κατὰ μηδενὸς κειμένην, πρὸς ἐξαπάτην τῶν ἀφελεστέρων εἰρωνευτικῶς προφέρουσι, μὴ παραιτεῖσθαι λέγειν, τίνα καὶ πόσα τὰ διαφέροντα τυγχάνει ὄντα, ὧν εἶναι τὴν διαφορὰν ὁμολογοῦσιν. Εἰ γὰρ σώζεσθαι μετὰ τὴν ἔνωσιν τὰ ἐξ ὧν ἡ ἔνωσις πιστεύουσι, δύο πάντως τὰ σωζόμενα ὁμολογήσαιεν. Ἄν. Τοσαῦτα γὰρ καὶ τὰ συνελθόντα πρὸς ἔνωσιν τὴν ἀδιάσπαστον, τὴν οἰανοῦν τροπὴν ἢ σύγχυσιν, ἢ μείωσιν, ἢ συναίρεσιν, ἢ μεταβολὴν τὴν εἰς ἄλληλα ἐκ τῆς ἐνώσεως οὐ δεξάμενα. Νυνὶ δὲ τοῦτο μὴ δοξάζοντες, ὡς ἠρνημένοι τὰς φύσεις μετὰ τὴν ἔνωσιν σώζεσθαι, ὑπευθύνους ἐαυτοὺς ἐλέγχους πεποιήνται, κἂν μὴ βούλωνται, μόνῃ ποιότητι λέγοντες τὴν διαφορὰν σώζεσθαι, τῶν πραγμάτων χωρὶς· ὅπερ ἀνθρώπων προδήλως παιζόντων ἐστὶ· καὶ τὸ μὴ γελᾶσθαι ὡς εἰκὸς ὕβριν λογιζομένων, καὶ σαφῶς κενούτων τὸ Εὐαγγέλιον, ἄνευ οὐσιῶν ὑποκειμένων, εἶναι ποιότητος δύνασθαι νομοθετούντων, καὶ ποσοῦ χωρὶς, ἐπιγνώσθηται διαφορὰν ὑποτιθεμένων. Ἠγνήσαν γὰρ, ὡς ἔοικεν, οἱ σοφώτατοι, ὅτι πᾶσα ποιότης ὑποκειμένης πάντως οὐσίας ἐστὶ, περὶ ἣν καὶ θεωρεῖται καὶ λέγεται, τὸ καθ' αὐτὴν εἶναι οὐδαμῶς ἔχουσα· καὶ πᾶσα διαφορὰ, τῆς ἄλλων πρὸς ἄλλα κατὰ τὸν τοῦ πῶς εἶναι λόγον ἀνομοιότητός τε καὶ ἑτερότητος οὐσα δηλωτικὴ, τὸ ποσὸν τῶν διαφερόντων πραγμάτων συνεισάγειν ἐαυτῇ πέφυκεν, εἴτε οὐσιῶν, εἴτε ποιότητων, εἴτε ἰδιοτήτων. Καὶ ἀπλῶς, ἕνα συνελθὼν εἶπω, παντὸς ἐτέρου τινός, τῶν ὅσα διαφέρειν ἀλλήλων ὑπολαθόντες εἴποιεν εἶναι διαφορὰν, πάντως ἐν ποσῷ τὰ διαφέροντα θεωρήσαντες, εἴτε αἰσθήσει, εἴτε νοήσει τὴν διαφορὰν ἐγνώρισαν. Ἄνευ γὰρ ποσοῦ δύνασθαι διαθευαῖσθαι δεικνύναι διαφορὰν, ἀνένδεκτον. Ἐπειδὴ τὰ μὴ ἀλλήλοις πάντη ταυτὰ, ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν τοῦ εἶναι οὐδαμῶς ἐπιδέξεται λόγον. Οὐσίας γὰρ ἦτοι φύσεως, φέρε εἰπεῖν, πρὸς οὐσίαν, ἢ ποιότητος πρὸς ποιότητα, ἢ ἰδιότητος πρὸς ἰδιότητα, ἢ καὶ εἴτε ἕτερον, τῶν ὅσα μὴ πάντη ταυτὸν· τὰ πάντη γὰρ ἀλλήλοις ταυτὰ, καὶ διαφορᾶς ἀνεπίδεκτα, ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν τοῦ πῶς εἶναι λόγον, οὐδέποτε λέγειν δυνάμεθα. Τὸ δὲ, ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν ἐπὶ πάντων θεωρεῖσθαι λόγον κατὰ τὸ αὐτὸ μὴ δύνασθαι, τὴν διαφορὰν ποιήσαν, ἐν καὶ ἀλλήλοις ταυτὸν ἔχειν, ὧν ὁ τοῦ εἶναι διάφορος, καὶ οὐχ ὁ αὐτὸς λόγος μὴ δύνασθαι ὑπάρχειν εἰκότως παρίστησιν. Ἄλλα δὲ ἄλλου, ἢ ἄλλων ἄλλα διαφέρειν λέγοντες, πολλὰ, ἢ τοῦλάχιστον δύο καὶ οὐχ ἐν σημαίνομεν· εἰ καὶ ἄλλως, καὶ καθ' ἕτερον τρόπον τε καὶ λόγον, ἕνός εἶναι, καὶ ἐν δύνασθαι λέγο-

Esse rerum in Christo (id est substantiarum) distinctionem, non vero qualitatum; omnemque necessario distinctionem, eorum omnino, quorum esse dicitur, inferre quantitatem; quantitatem vero, numerum eam significantem; quævis tandem quantitas, vel continua, vel discreta sit.

Decebat enim, nisi vere sic erat, nec nuda sola- que voce, velut de nullo dictam, nec reipsa afficientem, irrisione **276** ad simpliciores decipientes, distinctionem seu differentiam preferunt, nulla tergiversatione dicere ac expedire, quænam sint ac quanta quæ distincta sunt atque differunt, ac quorum fatentur distinctionem seu differentiam esse. Nam si ea, ex quibus est unio, post unionem incolumia esse credunt, duo plane, quæ incolumia sunt, fateri eos necesse sit. Tot enim etiam sunt, quæ ad indivulsam unionem convenerunt, ac quæ nullam penitus mutationem aut confusionem, vel decrementum, aut contractionem, sive alterius in alterum conversionem, ex unione susceperunt. Nunc vero qui non ita sentiant, ut qui naturas post unionem incolumes negaverint, velint nolint crimini se obnoxios fecerunt, qui sola qualitate absque rebus, distinctionem seu differentiam incolumem dicant: quod plane hominum est ludo jocoque agentium, ac nisi deridiculi sint, sibi probro ducentium, palamque evacuantium **C** Evangelium; qui nempe nullis subjectis substantiis, posse esse, qualitates statuunt, ac sine quantitate cognosci distinctionem seu differentiam, doceant. Nescivisse enim, ut par est, videntur sapientissimi homines, omnem qualitatem subjectæ omnino substantiæ esse, circa quam etiam consideratur, et in qua dicitur esse, cum ipsa per se esse, seu existere, minime habeat, omnemque distinctionem seu differentiam, quæ aliorum ab aliis, qua ratione sic existunt, dissimilitudinem diversitatemque significet, rerum quæ distinguuntur, sive substantiæ sunt, sive qualitates aut proprietates, una secum quantitatem inferre. Prorsusque, ut verbo dicam, cujusvis alterius, eorum, quorum inter se distinctorum, distinctionem differentiamque dicendam putaverint, plane quæ distincta sunt atque differunt in quantitate considerantes, vel sensu, vel mente distinctionem atque differentiam cognoverunt. Nec enim ullus unquam admittat, asserti posse ut absque quantitate distinctio seu differentia prodatur. Quæ enim non eadem omnino inter se sunt, unam atque eandem, ejus quod est esse, rationem nunquam receperint. Substantiæ enim, seu naturæ, cum substantia, aut qualitatis cum qualitate, vel quantitatis cum quantitate, aut proprietatis cum proprietate, vel si quid aliud est ejusmodi rerum, quæ non idem omnino sunt (quæ enim inter se eadem omnino sunt, nec ullam etiam distinctionem admittunt), **277** unam

eandemque rationem, quod sic existunt; nunquam dicere possumus. Quod vero, idcirco quod una eademque ratio in omnibus secundum idem intelligi non potest, distinctionem differentiamque inveniit, fieri non posse, ut ea unum idemque inter se sint, quorum ejus quod est esse ratio distincta est, non eadem, merito ostendit. Porro cum aliud ab alio sive alia ab aliis distingui dicimus, plura, duove ad minus, non unum significamus; tametsi alias aliaque ratione, unius atque unum dicere possumus, puta unius ignis quæ circa ipsum qualitates sunt ac proprietates, unius Christi, naturas ex quibus et in quibus consistere noscitur; itemque unius hominis, ea, ex quibus est compositus, ac in quibus existere intelligitur. Unum autem persona seu hypostasi, tum in Christo, tum in homine, toto scilicet, quod ex illis velut partibus est, quippe quod ambas ejus quod est vere esse, distinctas partium rationes recipiat: hæud vero natura ac essentia unum, quando nec partes aliæ aliarum ejus quod existunt rationem recipiunt; nec vero nos in utrisque eadem ejusmodi rationem intelligere possumus. Nam neque eadem deitatis ac humanitatis ratio est; uti neque corporis atque animæ, ut cunctis perspicue liquet. Hincque adeo est, ut unum natura, unamve simpliciter aut compositam naturam, Christum, vera nunquam doctrina statuerit. Nam neque Christi nomen ejusmodi est, ut essentiam seu naturam in modum speciei significet, quæ de multis individuis subsistentia, seu persona distinctis prædicetur, uti ait beatus Cyrillus in Scholiis: « *Christi nomen, nec definitionis vim habere; ac neque alicujus essentiam significare; sed personam Verbi, quæ scilicet carnem anima intelligente præditam assumpsisse* »

Impium esse ac veritati repugnans, quod una Christi natura composita dicatur.

278

Omnis enim natura composita, tum sibi ipsa, tum inter se alias aliis, qua primum in rerum naturam editur, partes proprias coevas nacta, exque nihilo ut existat, ac rerum universitatis ornatum compleat, ab universi creatrice, resque ut existant conservante, potentia producta, alias aliis merito ex necessitate innexas implexasque partes suas obtinet, uti se res tum in homine habet, tum in reliquis, si qua naturam compositam sortita sunt. Nempe anima nullo suo arbitratu continente corpus, et quæ illo contineatur; nullaque liberæ voluntatis vi, vitam præbente, dolorisque sensus ac molestiarum natura particeps, ob facultatem in ea existentem, quæ horum capax est: quanquam

Α μὲν ὡς ἑνὸς πυρὸς, αἱ περὶ αὐτὸ ποιότητες καὶ ιδιότητες, καὶ ἑνὸς Χριστοῦ, αἱ φύσεις ἐξ ὧν καὶ ἐν αἷς συνεστῶς γνωρίζεται· καὶ ἑνὸς ἀνθρώπου, τὰ ἐξ ὧν συνετέθη καὶ ἐν οἷς ὑπάρχων γινώσκεται. Ἐν δὲ τῇ ὑποστάσει, ἐπὶ τε Χριστοῦ, καὶ τοῦ καθ' ἡμᾶς ἀνθρώπου· ἔτι τοῦ ἐκ τούτων ὡς μερῶν ὄλω, ὡς πληρεστάτους ἀμφω ἐπιδεχομένῳ κυρίως τοῦ εἶναι τῶν μερῶν διαφόρους λόγους· ἀλλ' οὐ τῇ φύσει καὶ τῇ οὐσίᾳ ἔν, ὅτι μηδὲ ἀλλήλων τὰ μέρη τὸν τοῦ εἶναι ἐπιδέχεται λόγον, ἢ ἐπ' ἀμφοῖν ἡμεῖς τὸν αὐτὸν τοῦ εἶναι λόγον εἰδέναι δυνάμεθα. Οὐχ ὁ αὐτὸς γὰρ θεότητος καὶ ἀνθρωπότητος λόγος· ὡσπερ οὐδὲ ψυχῆς καὶ σώματος, ὡς πᾶσιν εὐδὴλον. Διὸ οὐχ ἔν τῇ φύσει, οὐδὲ μίαν ἀπλῶς ἢ σύνθετον φύσιν τὸν Χριστὸν εἶναι, πώποτε ὁ τῆς ἀληθείας ὠρίσατο λόγος. Οὕτε γὰρ οὐσίας ἔτι φύσεως δηλωτικὸν ὡς εἶδος τὸ Χριστὸς ὄνομα ὑπάρχει, τῶν κατὰ πολλῶν καὶ διαφερόντων ταῖς ὑποστάσει κατηγορουμένων ἀτόμων, καθὼς φησιν ἐν τοῖς σχολίοις ὁ μακάριος Κύριλλος ⁸⁷, « *Ὅτι τὸ Χριστὸς ὄνομα, οὕτε ὄρου δυνάμιν ἔχει, οὕτε μὴν τὴν τινος οὐσίαν δηλοῖ· ὑποστάσεως δὲ τῆς τοῦ Λόγου ἐν προσλήματι δηλονότι σαρκὸς νοερὰν ἐχούσης ψυχὴν νοουμένης.* » Ἄλλ' οὐδὲ τὸν ἀνθρώπον μίαν φύσιν τὴν ἐκ ψυχῆς καὶ σώματος· ὡς τῆς αὐτῆς τῇ ψυχῇ οὐσίας ὄντος τοῦ σώματος· ἀλλὰ τὴν ὡς ἐν εἶδει· πρὸς μὲν τὰ ἄλλα κατὰ τὴν συστατικὴν διαφορὰν τεμνομένην εἶδη· κατὰ δὲ τῶν ὑπ' αὐτὴν ὡς εἶδος καὶ ὑπ' αὐτῆς περιεχομένων ἀτόμων ἴσως κατηγορουμένην. Καὶ οὐ διὰ τοῦτο τὸ εἶναι δύο κατὰ τὸν οὐσιώδη λόγον τὴν ψυχὴν καὶ τὸ σῶμα ὡς ψυχὴν καὶ σῶμα· καὶ ἄλλην καὶ ἄλλην οὐσίαν κατὰ τὸν τοῦ εἶναι λόγον· τὰ ἐξ ὧν, καὶ ἐν οἷς, καὶ ἃ ὑπάρχει ὁ ἀνθρώπος ἀπηγόρευσεν.

« *Sed neque hominem unam ex animo ac corpore naturam, velut corpus ejusdem cum anima essentia sit, sed tanquam in specie: quæ scilicet per differentiam constituentem ab aliis speciebus dividatur, ac de individuis illi subjectis et ab ea contentis velut species, peræque prædicetur. Nec idcirco, quod substantiali ratione duo sint anima et corpus (quatenus scilicet anima et corpus) aliaque et alia substantia ejus quod est esse, ratione, ea ex quibus, et in quibus, et quæ homo existit, silentio damnavit.* »

« *Ὅτι ἀσεβὲς ἔστι τὸ λέγειν μίαν σύνθετον φύσιν τὸν Χριστὸν, καὶ τῇ ἀληθείᾳ μαχόμενον.* »

Πᾶσα γὰρ σύνθετος φύσις, ἑαυτῇ τε καὶ ἀλλήλοις κατ' αὐτὴν τὴν εἰς τὸ εἶναι γένεσιν ἔχουσα τὰ ἴδια μέρη ὁμόχρονα, καὶ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι, καὶ εἰς συμπλήρωσιν τῆς τοῦ παντὸς διακοσμήσεως, παρὰ τῆς τὸ πᾶν συστησαμένης, καὶ εἰς τὸ εἶναι συνεχούσης δυνάμεως παρηγμένα, ἀλλήλοις εἰκότως ἐξ ἀνάγκης τὰ ἴδια μέρη περιεχόμενα κέκτηται· ὡς ἐπὶ τε τοῦ ἀνθρώπου ἔχει, καὶ τῶν ἄλλων ὅσα σύνθετον εἶναι ἔλαχον φύσεως. Τῆς ψυχῆς ἀκουσίως τε κρατούσης τὸ σῶμα, καὶ ὑπ' αὐτοῦ κρατούμενης, καὶ ζωὴν ἀπροαιρέτως αὐτῷ, κατ' αὐτὸ μόνον τὸ ἐν αὐτῷ εἶναι παρεχούσης, καὶ πάθους καὶ ἄλγους φυσικῶς μεταλαμβάνουσης διὰ τὴν ἐγκειμένην αὐτῇ τούτων δεκτικὴν δυνάμιν· καὶ εἰ τὰ μά-

⁸⁷ Non occurrunt in Cyrilli Schol. quæ exstant. Urget passim similia utraque epistol. ad Succens. Vide Damasc. l. iii, c. 5.

πιστά τινες τῶν κατὰ τὴν Ἐκκλησίαν ἀληθῶν περὶ ψυχῆς δογμάτων ἀποσφαλέντες, προὔπάρχουν Ἑλληνικῶς, ἢ μεθ' ὑπάρχουν Ἰουδαϊκῶς τοῦ ἰδίου σώματος τὴν ψυχὴν τερατευόμενοι, καὶ ἀρχὴν οὐ καλὴν οὐδὲ θεοφιλή, τῆς τῶν ὀρατῶν δημιουργίας προκαθηγεῖσθαι ὑποτιθέμενοι⁸⁸, ἀντιπαύως πρὸς τὸν τοιοῦτον διάκεινται λόγον· ὧν διελέγξαι τὰ περὶ τούτου σαθρὰ, καὶ ἀπυχῆ προβλήματα, οὐ τοῦ παρόντος εἶναι καιροῦ τε καὶ λόγου κρίνας, ἐπὶ τὸ προκείμενον ἐπανελεύσομαι.

Οὕτω τοίνυν, καθὰ πρόκειται, πάσης συνθέτου ἐχούσης φύσεως, οὐκ ἂν τις τολμήσαιε ποτε τῶν εὐσεβῶς περὶ τῶν θείων φρονεῖν ἐγνωκότων, μίαν εἶναι σύνθετον φύσιν εἰπεῖν τὸν Χριστὸν, ἵνα μὴ ἐξ ἀνάγκης εἰρημῶ τινι φυσικῶ καὶ ἀκολουθεῖν τὰ τοιαῦτα λέγειν ἐξελόμενος, κτιστὸν ὅλον καὶ ἐξ οὐκ ὄντων, περιγραφτόν τε καὶ παθητόν, καὶ τῷ Πατρὶ οὐχ ὁμοούσιον· καὶ ἢ συναϊδίον τῷ Λόγῳ τὴν σάρκα, ἢ ὁμόχρονον τῇ σαρκὶ τὸν Λόγον ὄντα ὑποτιθέμενος· τοιοῦτος γὰρ ὁ πάσης συνθέτου φύσεως λόγος· φεβερῶν ἑαυτὸν καταστήσει ἐγκλημάτων ὑπεύθυνον. Τὸ γὰρ συνθέτου φύσεως ὑπάρχον, καὶ σύνθετον κατὰ φύσιν δηλονότι ἐστὶ. Τὸ δὲ κατὰ φύσιν σύνθετον, τῷ κατὰ φύσιν ἀπλῶ οὐκ ἂν εἴη ποτὲ ὁμοφύης καὶ ὁμοούσιον. Οὐ θέμις οὖν μίαν τὸν Χριστὸν λέγειν σύνθετον φύσιν τοὺς εὐσεβεῖς, οὐ μόνον διὰ τὴν συναγομένην ἐκ τῆς τοιαύτης φωνῆς ἀτοπίαν· ἀλλ' ὅτι καὶ μηδεὶς τῶν θεοκρίτων Πατέρων τοῦτο πώποτε εἰρηκῶς ἀναπέφανται· ὑπόστασιν δὲ μᾶλλον Χριστοῦ σύνθετον μίαν ὁμολογεῖν, καὶ δύο φύσεις, ἵνα καὶ τῷ Πατρὶ ὁμοούσιος καὶ ὁμοφύης κατὰ τὴν θεότητα γινώσκηται, καὶ ἡμῖν ὁμοούσιος καὶ ὁμοφύης κατὰ σάρκα ὁ αὐτὸς γνωρίζηται· καὶ εἷς καὶ ὁ αὐτὸς πρὸς τε τὸν Πατέρα καὶ ἡμᾶς, ὡς μεσίτης θεοῦ καὶ ἀνθρώπων ὑπάρχων πιστεύηται.

Περὶ ὑποστάσεως συνθέτου.

Εἰ δὲ ὅτι καὶ πᾶσα ὑπόστασις σύνθετος ἑαυτῇ τε καὶ ἀλλήλοις τὰ ἴδια μέρη ὁμόχρονα ἔχουσα δεικνύται· ὑπόστασιν δὲ σύνθετον εἶναι λέγειν τὸν Χριστὸν οὐκ ἀρνούμεθα, εἴποιεν καὶ ἡμᾶς οἱ ἀντιλέγοντες, μὴ δύνασθαι τὴν ἐπὶ τούτῳ μομφὴν ἐκτινάξασθαι, ὡς τοῖς ἰδίῳις ἐαλωκότας λόγοις. Φαμέν ἀληθῶς οὕτως ἔχειν, εἴπερ σύνθετον εἶναι ὡς εἶδος αὐτῆς κατηγορούμενον ἔχουσαν ὑπατιθέμεθα. Νυνὶ δὲ τοῦτο μὴ λέγοντες, οὐδαμῶς τὴν οἰανοῦν ἔξομεν μομφὴν, σαφῶς γινώσκοντες μὴ δι' ἐαυτὴν σύνθετον εἶναι πᾶσαν σύνθετον ὑπόστασιν, τὴν ὑπὸ τι τελοῦσαν εἶδος· ἀλλὰ διὰ τὴν φύσιν τὴν περιέχουσαν, ὅτ' ἂν σύνθετος ᾖ, καὶ τὸ κατηγορούμενον εἶδος ὑπ' ὃ ἀνάγεσθαι πέφυκεν· ὡς τοῦ μερικοῦ, ἦτοιν ἰδικοῦ ὅλον ἔχοντος ἐν ἑαυτῷ τὸ καθόλου, ἦτοι τὸ κοινὸν καὶ γενικόν, πληρέστατον· τοῦ δὲ ἰδίου τὸ σύνολον λόγου τῷ γενικῷ μεταδιδούτος οὐδέν· ὅπερ ἐπὶ Χριστοῦ οὐδεὶς οὐδαμῶς τῶν ἀνέκθετον μέχρις ἡμῶν

A maxime non lalet nonnullos eorum, qui a veris Ecclesiae de anima decretis errore abducti, animam, Græcorum more, priorem corpore, aut illo posteriorem, Judaico sensu, stulte confingunt existere, principiumque non bonum, aut pium seu religiosum earum rerum, quæ in aspectum cadunt, creationi docent prævisse, istiusmodi adversari doctrinæ: quorum hoc argumento vanas infirmasque objectiones ac argumenta refellere, cum hujus nec temporis nec sermonis ac instituti existimem, ad propositum redeo.

Cum sic igitur, ut in superioribus habitum est, omnis natura composita sese habeat; nemo unquam pie ac religiose de divinis sentire doctus, unam Christum naturam ut dicat in animum inducere præsumat; ne, qui talia docere velit, naturali quadam necessitate ac consequentia, necessario creatum totum exque nihilo ac circumscriptum, patibilemque, nec Patri consubstantialem; ac vel coæternam Verbo carnem, vel carni coætaneum Verbum esse docens (ejusmodi enim naturæ omnis compositæ sermo doctrinaque), formidolosis se criminibus reum innectat. Quod enim naturæ compositæ est, ipsum utique etiam natura compositum est. Res autem natura composita, nunquam ejusdem cum eo naturæ sit ac substantiæ, quod natura simplex est. Nefas igitur est ut pii unquam atque fideles unam dicant Christum naturam compositam, nedum ejus absurdi gratia quod ex tali voce colligitur; sed quod etiam **279** nullus hactenus probatorum Patrum istud dixisse noscatur, sed ut unam potius Christum personam compositam, ac duas naturas confiteamur; quo, tum ejusdem cum Patre substantiæ atque naturæ, deitatis ratione tum ejusdem nobiscum substantiæ ac naturæ, carnis ratione intelligatur: unusque et idem Patri nobisque collatus, ut qui Dei atque hominum mediator existat, credatur.

De hypostasi seu persona composita.

Sin autem etiam, quod omnis persona composita, secum ipsa, aliasque aliis partes proprias coætaneas habere monstratur, nec nos quin Christum personam compositam dicamus, imus inficias: dicant adversarii: Nec nos ejus rei crimen posse depellere, ut qui nostris ipsi capti sermonibus simus. Respondemus: Sic revera fore, si ita compositam diceremus, quasi quæ speciem haberet, quæ de illa prædicaretur. Nunc vero cum id minime dicamus, nulli prorsus reprehensioni obnoxii sumus: qui nempe perspicue sciamus personam omnem compositam sub specie constitutam non sui ipsam ratione compositam esse, sed propter naturam, quæ, cum sit composita, etiam speciem quæ prædicatur contineat, et sub quam illi comparatum est ut reducatur: tanquam nimirum particulare, seu singulare, quidquid universale est seu commune ac genericum in se plenissimum habeat, nec quid-

⁸⁸ Primum error est Orig. desumptus ex Platonis Timæo; alterum probant fere Peripatetici, nec se

quam prorsus suæ rationis^N universali ac generico tribuat : quod nemo unquam a primis ipsis temporibus ad nostram usque ætatem piorum doctorum ac tractatorum in Christo sensisse perhibitus est : in quo genus aut speciem, quæ de illo prædicentur, nemo invenit. Non enim naturæ ratione divinissimum Verbum ad nos per carnem venit, sed quo dispensationis modo, totam ipsam naturam nostram, eam instauraturus, sibi in persona univit. Nihil itaque ex multa illa sua subtilitate commodi consecuti sunt, ut eorum quæ paulo ante disputavimus seriem teneamus, cum iterum ad quantitatem, quam cavendam duxerunt, callida eis versa evasio sit ; quippe cum ne ipsam quidem qualitatis ergo distinctionem sine quantitate dicere possint. Quiniam enim necesse est esse plures, vel ut minimum **230** duas qualitates, uti jam in superioribus dictum est, quarum distinctionem esse existimant. commista sit, a se ipsa distingui, nemo sani capitis

Restat igitur ut vel nudam ipsam distinctionem cessent afferre, quam omnino aliquorum, quæ distincta sint, significandorum vim habere intelligant, vel nobiscum veritatis confessionem recipiant ; qui nimirum ex Patrum sententia, ea duntaxat ratione pie numerum assumamus, ut ea quæ convenerunt, inconfusa mansisse noverimus. Alioqui enim, amabo eos, dicant (siquidem inest illis sermo sapientiæ nihil ipse degener) quomodo, duo cum dicant concurrisse ad unionem, hæcque adeo post etiam unionem inconfusa mansisse non negent, quod neutrum naturali sua ratione ac definitione excesserit, tametsi ambo in unam censeantur Filii personam, unamque hypostasim ; non etiam duo (quæ etiam incolumia sint, eorum sententia, ut dicunt, si modo vere loquuntur) non fatentur ? Quænam vero eis diminutæ confessionis ratio ? Quid tandem causæ est, ac quomodo ambæ naturæ una evaserunt ? Aut siquidem unio ab omni immunis mansit diminutione, quænam ratio, cur ea quæ indiminate incolumia manent, non nominentur, lubentesque ac faciles alteram nobis naturarum adimi patimur, summamque hominum eruditionem mirabimur, velut qui soli rerum nobis arcanarum scientiæ capaces apparuerint. Nunquam tamen sermonem ullum aut rationem hæc satis suadentem representare valebunt.

Brevis confutatio objectionis Severi adversus vocem illam, In duabus

Etsi maxime ad illud postremo fragile atque inanè Severi commentum confugiant ; quod is ubique ceu quid argute dictum circumfert, immensumque jactat et canit ; nempe ut dicant : Ridiculum esse ex duabus naturis duas rursus naturas vi univis effectas dicere ; velut scilicet assumptione a nobis concessa, quidquid visum sit inde inferentes. Ex quo enim eorum, qui divinis Ecclesiæ dogmatis imbuti sunt, audierunt, per unionem ex duabus naturis, duas naturas factas esse ? At nunquam se audivisse dixerint, si modo eos veritatis ulla **231** terra tangit. Porro dicimus factam unionem ex dua-

A γενομένου τοῦ λόγου τῆς εἰς θείας ὑφηγητῶν φωνῶν ἀνηγόρευται ἕρ' οὐ οὔτε γένος, οὔτε εἶδος, ὡς Χριστοῦ κατηγορούμενον εὐρεῖν τις δυνήσεται. Οὐ γὰρ φύσεως λόγῳ πρὸς ἡμᾶς διὰ σαρκὸς ὁ θεαρχικὸς ἐπεδήμησε λόγος ἄλλὰ τρόπῳ οἰκονομίας ἀνελλιπῶς ἑαυτῷ καὶ ὑπόστασιν ἐνώσας, τὴν ἡμετέραν ἀνεκαίνισσε φύσιν. Ὡστε, οἷδεν τῆς πολλῆς αὐτῶν περινοίας, ἵνα τῆς μικρῆς πρόσθεν τῶν ἐξητασμένων ἀκολουθίας λαβόμεθα, ἀπόναντο, πάλιν εἰς τὸ ποσὸν ὅπερ πεφεύγασιν, περιτραπέντος αὐτοῖς τοῦ σοφοῦ. ὡς μὴ δυναμένοις οὐδ' αὐτὴν τὴν ἐν τῷ ποιῷ διαφορὰν ἀνευ ποσοῦ εἶναι λέγειν. Ἀνάγκη γὰρ πᾶσα πολλὰ εἶναι ἢ τὸ μέτριον δύο, ὡς προείρηται, τὰ ποιότητος, ὧν τὴν διαφορὰν εἶναι ὑπολαμβάνουσι. Μόνην γὰρ ποιότητα πρὸς ἄλλην παντελῶς ἀμιγῶς **B** ἔχουσαν πρὸς ἑαυτὴν διαφέρειν, οὐκ ἂν τις νοῦν ἔχων εἴποι ποτέ.

B Solam enim qualitatem, quæ nihil alteri prorsus unquam dixerit.

Λοιπὸν οὖν, ἢ καὶ αὐτῆς παύσονται τῆς ψιλῆς διαφορᾶς, ποσοῦ πάντως τινῶν διαφερόντων δηλωτικὴν αὐτὴν οὔσαν μαθόντες ἢ σὺν ἡμῖν τῆς ἀληθείας τὴν ὁμολογίαν καταδεξάσθωσαν, τῷ λόγῳ τῆς διαφορᾶς καὶ μόνον. πρὸς γινώσκιν τοῦ ἀσύγχυτα μεμενηκένοι τὰ συνελθόντα, τὴν ἀριθμὸν εὐσεβῶς κατὰ τοὺς Πατέρας παραλαμβάνουσιν. Ἐπίτοιγε εἰπάτωσαν ἡμῖν ἀγαπητικῶς ἐρέσθαι βουλομένοις, εἴπερ ἔνεστιν αὐτοῖς λόγος σοφίας οὐκ ἀγεννῆς, πῶς δύο μὲν τὰ συνδεδραμηκότα πρὸς ἔνωσιν λέγοντες, ταῦτα δὲ αὐτὰ μεμενηκένοι ἀσύγχυτα καὶ μετὰ τὴν ἔνωσιν οὐκ ἄρνούμενοι ὡς μηδ' ἑτέρου τοῦ κατὰ φύσιν ἔρου τε καὶ λόγου ἐκστάντος ἢ καὶ εἰ πρὸς ἕν ἄμφω συντελοῦσι πρόσωπον τοῦ Υἱοῦ καὶ μίαν ὑπόστασιν ἢ δύο τὰ καὶ κατ' αὐτοὺς σωζόμενα, ὡς φασιν, εἴπερ ἀληθεύουσιν, οὐχ ὁμολογοῦσι ἢ καὶ τίς αὐτοῖς τῆς μειώσεως ὁ λόγος, καὶ δι' ἣντινα τὴν αἰτίαν, καὶ πῶς ἄμφω αἱ φύσεις μία γέγονασιν ; ἢ εἴπερ μειώσεως καθαρὰ διέμεινεν ἡ ἔνωσις, τίς ὁ τοῦ μὴ λέγεσθαι τὰ ἀμειώτως σωζόμενα λόγος ἢ καὶ στέργομεν εὐπειθῶς τῆς μίαν τὴν στέρησιν ἢ καὶ θαυμάζομεν αὐτῶν τῆς εὐπαιδείας τὸ εὐτονον, ὡς μόνων τῆς τῶν ἀρρήτων γνώσεως ἐκφανθέντων ἡμῖν χωρητικῶν. Ἀλλ' οὐ δυνήσονται πώποτε τὴν τοῦτο παίθοντα παραστήσαι λόγον.

D Ἐπίλυσις σύντομος τῆς Σευήρου ἀπειρίας κατὰ τῆς Ἐν δύο, φωνῆς.

Κἂν εἰ τὰ μάλιστα ἐπ' ἐκεῖνο καταφεύγωσι τελευταῖον, τὸ σαθρὸν καὶ διάκενον Σευήροδ εὐρημα, τὸ πάνυ παρ' αὐτοῦ ὡσπερ τι σοφὸν πανταχοῦ φερόμενον καὶ ἀδόκιμον, φάσκοντες γελοῖον εἶναι, ἐκ δύο φύσεων δύο φύσεις ἐκ τῆς ἐνώσεως πάλιν ἀναδειχθῆναι λέγειν ὡσπερ λήμματι παρ' ἡμῶν δοθέντι τὰ εἰκότα ἐπισυνάγοντες. Τίνος γὰρ ἔχουσαν τῶν τὰ θεῖα τῆς Ἐκκλησίας πεπαιδευμένων δόγματα, ὡς ἡ ἔνωσις ἐκ δύο φύσεων δύο ἀπετέλεσε φύσεις ; Ἀλλ' οὐδαμῶς ἀκηκοέναι εἰπεῖν δυνήσονται ἀληθείας φροντίζοντες. Λέγομεν δὲ ἐκ δύο φύσεων τὴν ἔνωσιν γεγενῆσθαι ἢ μίαν δὲ τὴν ἐξ αὐτῶν ὑπε-

στασιν ἀποτετελείσθαι τοῦ Χριστοῦ σύνθετον, ἐκείνας αὐτάς τὰς ἐξ ὧν συνετέθη φύσεις, ὡς ὅλον ἴδια μέρη ἀνελλιπῶς μετὰ τῶν φυσικῶν ἰδιωμάτων, καὶ ἀτρέπτως φυλάττουσάν τε καὶ διασωζούσαν· καὶ ἐν αὐταῖς φυλαττομένην καὶ σωζομένην ὡς ὅλον ἐν μέρεσιν. Ἐκ δύο οὖν φύσεων, οὐ δύο φύσεις, ἀλλὰ μίαν ὑπόστασιν λέγομεν Χριστὸν σύνθετον· τούτων ὡς ἰδίων μερῶν περιεκτικὴν τῶν φύσεων, καὶ τούτας ὡς ἴδια καὶ συμπληρωτικὰ μέρη περιέχουσαν· καὶ ἐν αὐταῖς ὡς ἐν μέρεσι καὶ οὔσαν καὶ γνωριζομένην. Ἔως γὰρ ἂν ἀσύγχυτα τὰ συνελθόντα μεμεντηχέναι πιστεύηται, αἰεὶ δὲ μένει ἀσύγχυτα, τοῦ μὴ δύο εἶναι κατὰ τὸ πεφυκέναι εἶναι, ὅπερ ἐκάτερον κατ' οὐσίαν εἶναι πέφυκεν· ὡσπερ οὖν καὶ τοῦ ἐν εἶναι ταῦτα τῷ κατὰ τὴν ὑπόστασιν λόγῳ, ἕως ἂν ἡ ἔνωσις ἧ· αἰεὶ δὲ ἐστὶ κατὰ τὴν εὐσεβῆ τῶν πιστῶν ὁμολογίαν, ἀδύνατον.

personæ ratione impossibile est, quandiu unio exstiterit : est vero semper ac superstes est, ut pie fideles ac recta confitentur fide.

Διὸ ἐν καὶ δύο τὸ αὐτὸ λέγοντες, οὐ κατὰ τὸ αὐτὸ φάμεν ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ καὶ ἐνὸς ἀμφοτέρα· κατ' ἄλλο δὲ καὶ ἄλλο. Οἶον κατὰ μὲν τὸν τῆς φύσεως λόγον, τῶν ἐξ ὧν ἡ ἔνωσις, τὸ δύο. Οὐ γὰρ ταύτην κατὰ τὴν φύσιν τῆ ἰδία σαρκὶ τὸν Θεὸν Λόγον γινώσκουμεν· κατὰ δὲ τὸν τῆς ὑποστάσεως λόγον, τὸ ἐν ταύτην γὰρ τὸν Θεὸν Λόγον τῆ ἰδία σαρκὶ κατὰ τὴν ὑπόστασιν ἐπιστάμεθα. Οὔτε οὖν τὰς φύσεις ἀφρόνως εἰς μίαν συναλείφομεν φύσιν, τῷ ἀνηρῆσθαι λέγειν ἐπὶ Χριστοῦ τὴν φυσικὴν διαφορὰν, ἵνα μὴ τραπήν τοῦ Λόγου καὶ τῆς σαρκὸς εἰσαγάγωμεν· οὔτε εἰς δύο πάλιν ἰδιοσυστάτους μανικῶς διαιρούμεν, τῷ καὶ κατὰ τὸν τῆς ὑποστάσεως λόγον τιθέναι διαφορὰν, ἵνα μὴ τὴν ἡμῶν αὐτῶν ἀρνώμεθα σωτηρίαν· ὡσπερ οἱ ἐκ διαμέτρου πρὸς ἀλλήλους μερισάμενοι τὴν ἀτέθειαν, Ἀπολιναρίου ἄμα Εὐτυχεῖ, καὶ Νεστορίου ποιήσαντες, οἱ μὲν φυσικὴν διαφορὰν ἐπὶ Χριστοῦ οὐκ εἰδότες· ὁ δὲ πρὸς ταύτη καὶ προσωπικὴν προσεπάγων, τῆς ἀληθείας ἐξέπεσαν. Ἄλλ' εἰδότες καὶ ἐν τῇ καθ' ὑπόστασιν ἐνώσει τὴν φυσικὴν ἰδιότητα ἀτρέπτου, καὶ τὴν σύγχυσιν ὁμοίως καὶ τὴν διαίρεσιν ἀποστρεφόμεθα· μήτε τὴν ἔνωσιν σύγχυσιν, ὡς ἀγνωσῶντες τὰ ἐνωθέντα· μήτε διαίρεσιν τὴν διαφορὰν, ὡς καθ' αὐτὰ ὑφεστάναι μεμερισμένως εἰδότες τὰ διαφέροντα, ἐργαζόμενοι.

Τοῦτο μὲν οὖν, ὡς οἶμαι, καὶ ὁ μέγας Θεολόγος D Γρηγόριος διδάσκων φαίνεται ἐν τῷ μεγάλῳ ἀπολογητικῷ, « Ἐν ἐξ ἀμφοῖν λέγων, καὶ δι' ἐνὸς ἀμφοτέρα· » ὡτανεὶ ἔλεγεν, « Ὡσπερ γὰρ ἐν ἐξ ἀμφοῖν, τούτέστιν ἐκ δύο φύσεων τὸ ἐν, ὡς ὅλον ἐκ μερῶν κατὰ τὸν τῆς ὑποστάσεως λόγον· οὕτω καὶ διὰ τοῦ καθ' ὑπόστασιν ἐνὸς, ὡς ὅλου, ἀμφοτέρα τῷ κατὰ φύσιν λόγῳ τὰ μέρη, τούτέστι τὰ δύο. » Ὅπερ ἐν τῷ δευτέρῳ περὶ Υἱοῦ λόγῳ ⁵⁸ τρανώτερον διεξιὼν, φησὶν, « Εἰ γὰρ καὶ τὸ συναμφοτέρον ἐν, ἀλλ' οὐ

Abus naturis, unamque ex his exstare personam Christi compositam, illas ipsas, ex quibus composita est, naturas, nullo desiderato, velut totum proprias partes cum proprietatibus naturalibus, immutabiliter, omnique incolumitate servantem, quæque ipsa in eis, velut totum in partibus, incolumis servetur. Ex duabus igitur naturis, non duas naturas, sed personam unam compositam Christum dicimus, hasce naturas velut proprias partes continentem, easque velut proprias, ac quibus compleatur, partes complectentem, atque in eis tanquam partibus et existentem et ententem. Quandiu enim ea quæ convenerunt inconfusa mansisse exploratum erit (semper autem manent inconfusa), quod nimirum fieri non potest, ut duo non sint, uti eis comparatum est, quod unumquodque essentialiter comparatum est esse : uti etiam non hæc unum esse

Porro, cum unum duoque idem esse dicimus, non secundum unam eandemque rationem de uno eodemque utraque dicimus; sed secundum aliam aliamque rationem. Puta, secundum naturæ quidem rationem, eorum, ex quibus est unio, duo dicimus : neque enim Deum Verbum idem cum sua carne natura novimus; secundum vero personæ rationem, unum : idem enim Deum Verbum cum propria carne secundum personæ rationem scimus. Neque igitur naturas insipienter in unam naturam colliquamus ac elidimus, dicendo sublatam esse in Christo naturalem differentiam ac distinctionem, ne Verbi ac carnis mutationem invehamus : neque in duos rursus seorsum ac per se vere existentes insane dividimus, ut et personæ ratione differentiam distinctionemque ponamus, ne nostram ipsi salutem abnegemus; haud secus ac illi, qui ex diametro longeque oppositis rationibus impietatem inter se partiti sunt, Apollinarius cum Eutyche atque Nestorius : quorum primi, naturalem in Christo distinctionem non agnoscentes; posterior vero, ad hæc etiam personalem inducens, a vero aberrarunt : sed qui etiam in unione, quæ in persona est, naturalem proprietatem immutabilem noverimus, tum pariter **282** confusionem, tum divisionem aversamur, ut neque unionem, confusionem (velut ea, quæ unita sunt, nesciamus) neque divisionem, distinctionem (tanquam ea quæ sunt distincta per se ipsa divisim consistere existimemus) faciamus.

Hoc sane puto, magnus quoque Gregorius Theologus docere videtur in magna oratione apologetica, dum ait : « Unum ex ambobus, et ambo per unum, » quasi diceret : Quemadmodum enim ex ambobus, hoc est, ex duabus naturis, unum velut totum ex partibus secundum personæ rationem; sic et per unum personæ ratione, ut totum, ambæ partes naturæ ratione, hoc est, duo. Id vero clarius in secunda oratione de Filio enarrans, ait. « Quanquam enim etiam utrumque unum existit ;

⁵⁸ Orat. 36, quæ est 4 de theologia, p. 512 ed. Billii.

at non natura, sed coitione atque concursu. » Id ipsum autem et beatus Cyrillus in epistola ad Succensum, sentire noscitur, ubi hominis exemplum edisserens sic ait: « Adeo ut quæ duo sunt, jam non sint duo: sed ambobus animal unum absolvatur; » vix non diserte, qua sic loquitur, clamans: Ea, ex quibus est compositio, tum in nostra hominis concretione ex anima ac corpore, tum in Christi mysterio, ex deitate, et humanitate, quin duo sint essentiali ratione, haudquaquam sublatum esse, alioqui jam non manerent diversæ essentialitatis; quod autem per se in alia aliaque unitate seorsum duo consistant, id vero prorsus pietatis doctrinam, ac rectæ fidei rationem respuere, ne scilicet unum hominem sive animal, in homines sive animalia duo partiamur; ac unum Christum, in duos Christos, aut duos Filios. Nisi enim hoc ubique et intelligere et sentire atque docere operæ pretium existimasset beatus Cyrillus, non sublata naturarum distinctionem ob unionem negaret; non aliud atque aliud, diversumque atque diversum, atque hoc ac illud, ac ambo unum Christum, naturæque inconfusas mansisse rationes, diceret. Verbum in carnis naturam sua demutatum natura non transisse, aut carnem in Verbi ipsius naturam non mutatam esse non existimaret. Non divinos viros ac interpretes, evangelicas ac apostolicas, quæ de Domino efferuntur, voces, alias quidem communes usurpare, tanquam de una persona, alias dividere, tanquam de duabus naturis, nosset. Non totum, hoc est, Christum, unam dicere naturam recusaret, siquidem id **283** pietate niti, deque fide recta non nesciret. Non statueret nihil aliud esse naturam humanam, quam carnem intelligentium more animatam, eaque ipsa ratione etiam in Christo perfectam esse naturam humanitatis probaret. Non adjectione illius vocis, *Incarnatam*, essentialitatis nostræ rationem importari, eaque illant significari diceret. Non rectæ opinionis significationem habere, quod dicamus duas naturas indivise unitas, modo ea vox non Nestorii sensu fraude doloque proferatur, definirer. Non alia ejus generis sexcenta, ut ex ejus perspicue monumentis liquet, si quis seculo animum attendat, dicere monstraretur.

Unde igitur, ac quibus magistris probaturi sunt, duas in Christo naturas, ex quibus etiam est, ac quæ, ipsa eorum sententia, ut aiunt, post unionem incolumes sint, non esse fidelibus pie confitendas? Nec enim quisquam probatorum Patrum sic statuisse invenitur; contra vero cuncti et dixerunt, et fideles, his, quas tradiderunt, vocibus dicere docuerunt; nisi forte pro eo ac illis in more positum est ac inolitum, quod male sanis libnerit, animo confingentes, id vero tanquam unius Patribus dicta, ad simpliciorum fraudem protulerint. Ceteram illi, ut videtur, qui probro ducant obsequi fidemque accommodare, ac quorum olim astu

A τῇ φύσει, τῇ δὲ συνόδῳ. » Τοῦτο δὲ αὐτὸ καὶ ὁ μακάριος Κύριλλος ἐν τοῖς πρὸς Σούκενσον γράμμασι ⁶⁰ δείκνυται φρονῶν, ἐν οἷς ἐπὶ τοῦ κατὰ τὸν ἀνθρώπου παραδείγματός φησιν· « Ὡστε τὰ δύο μηκέτι μὲν εἶναι δύο, δι' ἀμφοῖν δὲ τὸ ἐν ἀποτελεῖσθαι ζῶν· » μονονουχί ἐν τούτοις διαβρήδην βοῶν, « Ὅτι τὰ ἐξ ὧν ἡ σύνθεσις ἐπὶ τε τοῦ καθ' ἡμᾶς ἀνθρώπου, τοῦ ἐκ ψυχῆς καὶ σώματος· ἐπὶ τε τοῦ κατὰ Χριστὸν μυστηρίου, τοῦ ἐκ θεότητος καὶ ἀνθρωπότητος, τὸ εἶναι μὲν δύο κατὰ τὸν οὐσιώδη λόγον οὐκ ἀνήρηται· ἐπεὶ, οὐδὲ ἑτεροσύσια ἔτι μένει. Τὸ δὲ καθ' αὐτὰ ἐν μονάδι καὶ μονάδι ἰδιοσυστάτως εἶναι δύο, παντελῶς ὁ τῆς εὐσεβείας οὐ παραδέχεται λόγος· ἵνα μὴ τὸν ἕνα ἀνθρώπον ἦτοι ζῶν, εἰς ἀνθρώπους ἢ ζῶα δύο μερίζωμεν· καὶ τὸν ἕνα Χριστὸν εἰς δύο Χριστούς, ἢ δύο Υἱούς. Εἰ γὰρ μὴ τοῦτο πανταχοῦ καὶ νοεῖν καὶ φρονεῖν καὶ διδάσκειν καλῶς ἔγνω ὁ μακάριος Κύριλλος, οὐκ ἂν τὴν τῶν φύσεων διαφορὰν μὴ ἀνηρῆσθαι διὰ τὴν ἔνωσιν ἔφασκεν· οὐκ ἂν ἄλλο καὶ ἄλλο, καὶ ἕτερον καὶ ἕτερον, καὶ τοῦτο κάκεινο, καὶ ἄμφω τὸν ἕνα Χριστὸν, καὶ ἀσυγχύτους μεμενηκέναι τὰς φύσεις ἐδίδασκεν. Οὐκ ἂν μὴ μεταπεφοιτηκέναι εἰς τὴν τῆς σαρκὸς φύσιν τὸν Λόγον, ἢ τὴν σάρκα εἰς τὴν αὐτοῦ τοῦ Λόγου φύσιν μὴ μεταβληθῆναι ἐδόξαζεν. Οὐκ ἂν τὰς εὐαγγελικὰς καὶ ἀποστολικὰς περὶ τοῦ Κυρίου φωνὰς τοὺς θεηγόρους ἀνδρας ἐγίνωσκε, τὰς μὲν κοινοποιούντας, ὡς ἐφ' ἑνὸς προσώπου· τὰς δὲ διαιροῦντας, ὡς ἐπὶ δύο φύσεων. Οὐκ ἂν τὸ ὅλον, τουτέστι τὸν Χριστὸν, μίαν εἶναι φύσιν λέγειν παρητεῖτο, εἴπερ εὐσεβὲς τοῦτο ἠπίστατο. Οὐκ ἂν ὠρίζετο μηδὲν ἄλλο τὴν ἀνθρωπίαν εἶναι φύσιν, πλὴν σαρκὸς νοερῶς ἐψυχωμένης· διὰ τούτου τελείαν εἶναι διαθεβαιούμενος ἐν Χριστῷ καὶ τὴν φύσιν τῆς ἀνθρωπότητος. Οὐκ ἂν διὰ τοῦ ἐπάγειν τὸ *Σεσαρκωμένην*, τῆς καθ' ἡμᾶς οὐσίας τὴν δῆλωσιν εἰσχομιζέσθαι ἔφασκεν. Οὐκ ἂν ὀρθῆς δόξης εἶναι σημαντικόν, τὸ λέγειν δύο φύσεις ἠνωμένας ἀδιαιρέτως, ὅτ' ἂν μὴ κατὰ τὸν Νεστορίῳ δοκοῦντα τρόπον κακούργως προφέρηται ἡ φωνή, διωρίζετο. Οὐκ ἂν τοιαῦτα, ἀλλὰ μυρία λέγων, ὡς τοῖς φιλοπόνοις δῆλον ἐκ τῶν αὐτοῦ συγγραμμάτων, ἐφαίνετο.

D Πόθεν οὖν, καὶ τίνων τῶν διδασκάλων, τὰς ἐπὶ Χριστοῦ, ἐξ ὧν καὶ ἔστι, σωζόμενα; μετὰ τὴν ἔνωσιν καὶ κατ' αὐτούς, ὡς φασι, δύο φύσεις, μὴ δεῖν εὐσεβῶς ὁμολογεῖσθαι παρὰ τῶν πιστῶν παραστήσουσιν; Οὐδεὶς γὰρ οὐδαμῶς τῶν ἐγκρίτων διδασκάλων τοῦτο θεσπίσας εὕρισκεται· τούναντίον μὲν οὖν πάντες καὶ εἶπον, καὶ λέγειν τοὺς πιστοὺς διὰ τῶν ἰδίων ἐδίδαξαν φωνῶν· εἰ μὴ ἄρα συνήθως ἐκ καρδίας πλασάμενοι τὰ δοκοῦντα, ὡς ἐνὸς τῶν Πατέρων ἀπίτης ἔνεκεν τῶν ἀκεραιότερων, τὸ πλάσμα προβάλλοιτο. Ἄλλ' οὗτοι, ὡς εἰκισεν, αἰσχύνην ἔγούμενον τὸ πείθεσθαι, καὶ τὴν εἰς πλάνησαντας αὐτοὺς ἐξ ἀρχῆς ἀνθρώπου προσπάθειαν τῆς θείας ἀγάπης

⁶⁰ Epist. 2 ad Succens., p. 145.

προκρίνοντες, καὶ τοῦ εὐσεβεῖν τὸ φιλόνητον προσι-
μῶντες, καὶ τοῦ τιμᾶσθαι ὡς ἱερεῖς παρὰ τῶν ἀν-
θρώπων, οἷς τὴν ἀπάτην διὰ τοῦ καθ' ἡμῶν ψεύ-
δεσθαι τὰ μὴ ὄντα προσάγουσι· καὶ τῶν κακῶν κα-
κοῦ ἀντιλαβεῖν, τῆς ἀπάτης λέγω μισθὸν τὰ φθει-
ρόμενα, τὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τῇ ὁμοιοῖα τῆς
πίστεως ἀποδοχὴν τε καὶ τιμὴν κατωτέραν ποιού-
μενοι, τοῦ πολεμεῖν τῇ ἀληθείᾳ, καὶ ἀφιστάν αὐτῆς
ἐπιχειρεῖν, οὐ παύονται ὅσους ἂν δύνανται. Δὲ πα-
ρακαλῶ ὑμᾶς ἐγὼ ὁ ἐλάχιστος, τέκνα ὄντας γνήσια
τῆς ἀγίας ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας, ἐν ᾗ φωτισθέντες
διὰ τῆς τοῦ Θεοῦ λουτροῦ ἀναγεννήσεως, υἱοθετη-
θῆνα· Θεῷ ἐν Πνεύματι ἡξιώθητε, στέλλεσθαι ἀπὸ
τῶν τοιούτων, μνημονεύοντας τοῦ ἁγίου Ἀποστόλου
Παύλου γράφοντος Ῥωμαίοις τὸν τρόπον τοῦτον·
*Παρακαλῶ ὑμᾶς, ἀδελφοί, σκοπεῖν τοὺς τὰς δι-
χοστασίας καὶ τὰ σκάνδαλα παρὰ τὴν διδασχῆν,
ἣν ὑμεῖς ἐμάθετε, ποιοῦντας, καὶ ἐκκλίνατε ἀπ'
αὐτῶν. Οἱ γὰρ, τοιοῦτοι τῷ Κυρίῳ ἡμῶν Χριστῷ
οὐ δουλεύουσιν, ἀλλὰ τῇ ἐνυτῶν κοιλίᾳ· καὶ διὰ
τῆς χρηστολογίας καὶ εὐλογίας ἑξαπατῶσι τὰς
καρδίας τῶν ἀκάκων. Καὶ πάλιν περὶ τούτων αὐ-
τῶν, ταραχὰς τῇ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίᾳ κινεῖν εἰθισμέ-
νων Κορινθίοις ἐπιστέλλοντος τάδε· Οἱ γὰρ τοιοῦτοι
ψευδαπόστολοι ἐργάται δόλιοι, μετασχηματιζό-
μενοι εἰς Ἀποστόλους Χριστοῦ. Καὶ οὐ θαῦμα·
αὐτὸς γὰρ ὁ Σατανᾶς μετασχηματίζεται εἰς ἄγ-
γελον φωτός. Οὐ μέγα οὐκ εἰ καὶ οἱ διάκονοι
αὐτοῦ μετασχηματίζονται ὡς διάκονοι δικαιο-
σύνης· ὧν τὸ τέλος ἐστὶ κατὰ τὰ ἔργα αὐτῶν.
Τούτων δὲ αὐτῶν τὸ τῆς γνώμης δολερὸν, καὶ τοῦ
τρόπου τὸ ὑπόκλοπον ἐν Εὐαγγελίοις· γὰρ ὁ Κύριος
αἰνιττάμενος προανεφώνησε, τοὺς πιστοὺς οἷον
ἀσφαλιζόμενος, λέγων· Προσέχετε ἀπὸ τῶν ψευ-
δοπροφητῶν, οἵτινες ἐρχονται πρὸς ὑμᾶς ἐν
ἐνδύμασι προβάτων· ἔσωθεν δὲ εἰσι λύκοι ἄρπα-
γες. Ἀπὸ τῶν καρπῶν αὐτῶν ἐπιγνώσεσθε αὐ-
τούς. Περὶ τούτων δὲ αὐτῶν καὶ ὁ ἅγιος Εὐαγγελιστῆς
Ἰωάννης ἐν τῇ πρώτῃ αὐτοῦ καθολικῇ, νηφαλαιότε-
ρους τοὺς εὐσεβεῖς ἐργαζόμενος, φησὶν, Ἀγαπητοί
μὴ παντὶ πνεύματι πιστεύητε, ἀλλὰ δοκιμάζετε
τὰ πνεύματα, εἰ ἐκ τοῦ Θεοῦ εἰσιν· ὅτι πολλοὶ
ψευδοπροφητῆται ἐξεληλύθασιν εἰς τὸν κόσμον. Ἐν
τούτῳ γινώσκετε τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ. Πᾶν
πνεῦμα ὃ ὁμολογεῖ Ἰησοῦν Χριστὸν ἐν σαρκὶ
ἐληλυθότα, ἐκ τοῦ Θεοῦ ἐστὶ. Καὶ πᾶν πνεῦμα ὃ
οὐχ ὁμολογεῖ Κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν ἐν σαρκὶ
ἐληλυθέναι, τοῦ Θεοῦ οὐκ ἐστὶ· καὶ τοῦτό ἐστι
καὶ νῦν ἐν τῷ κόσμῳ ἐστίν.*

Τούτων ἀεὶ μνημονεύοντας τῶν λόγων, αἰτούμενοι,
ὑμᾶς, εὐλογημένοι, τῆς εὐσεβείας, ἧς οὐδὲν ἀνθρώ-
ποις πρὸς τὸ φιλιωθῆναι Θεῷ οἰκειότερον, διὰ πάσης
προσοχῆς καὶ ἐπιμελείας ἔχασθαι βούλομαι· πάντας
πάσῃ δυνάμει ἀποστρεφομένους, τοὺς μὴ δεχομένους
τὰ εὐσεβῆ τῆς Ἐκκλησίας καὶ σωτήρια δόγματα·
καὶ μάλιστα μαθόντις τῆς τοῦ Ἀντιχρίστου διδασκα-
λίας εἶναι, τὸ μὴ ἐν σαρκὶ ὁμολογεῖν τὸν Κύριον

A errore abacti sunt, procliviores affectum dile-
ctioni divinæ anteposant, plurisque contentionem
quam pietatem ducant; præque eo, ut tanquam sa-
cerdotes populorum votis honorentur, quibus ad-
versum nos falsa comminiscuntur errorem intru-
dunt, malumque pro malo, erroris mercede (peri-
tura scilicet ac terrena) recipiant, laudem a Deo
atque honorem pro concordia fidei minoris æsti-
ment; nullum oppugnandæ veritatis faciunt finem,
ac quantos possunt omnibus viribus ab ea inces-
santer avertunt. Quocirca minimus ego obsecro
vos, qui sanctæ apostolicæ Ecclesiæ veri liberi sitis,
in qua per divinum regenerationis lavacrum illu-
minati, adoptionem in Spiritu a Deo consequi me-
ruistis, ut a talibus vos abstrahatis, animo reco-
lentes sanctum Paulum apostolum, dum in hæc
verba ad Romanos scribit: *Rogo vos, fratres, ut
observetis eos, qui dissensiones et offendicula, præter
doctrinam, quam vos accepistis, faciunt; et 284 de-
cline ab illis. Hujusmodi enim Christo Domino
nostro non serviunt, sed suo ventri: et per blandi-
loquentiam et assentationem, seducunt corda inno-
centium* 1. Dumque rursus de his ipsis qui turbas
Ecclesiæ Dei ciere solent, ita ad Corinthios scri-
bit: *Nam istiusmodi pseudoapostoli, operarii do-
losi sunt, transfigurantes se in apostolos Christi.
Atque haud mirum, ipse enim Satanus transfiguratur
se in angelum lucis. Non igitur magnum est, si mi-
nistri ejus transfigurentur velut ministri justitiæ,
quorum finis erit secundum opera eorum* 2. Sed et
horum ipsorum dolosum animum moresque frau-
dulentos ipse Dominus in Evangeliiis subnotans,
atque ab eis fidelibus cavens sic pronuntiavit:
*Attendite a falsis prophetis, qui veniunt ad vos in
vestimentis ovium, intrinsecus autem sunt lupi rapa-
ces: a fructibus eorum cognoscetis eos* 3. Sed et san-
ctus Joannes evangelista in prima sua Epistola
catholica, ad majorem fideles vigilantiam provocans
ac sobrietatem, ait: *Charissimi, nolite omni spiritui
credere; sed probate spiritus, si ex Deo sint; quo-
niam multi pseudoprophete exierunt in mundum. Per
hoc cognoscite spiritum Dei. Omnis spiritus qui con-
fitetur Jesum Christum in carne venisse, ex Deo est.
Et omnis spiritus, qui non confitetur Dominum Je-
sum Christum in carne venisse, Dei non est: et hic
est ille Antichristi, de quo audistis, quia venit; et
nunc jam in mundo est* 4.

τὸ τοῦ Ἀντιχρίστου, ὃ ἀκηκότες ὅτι ἐργεταί·

Horum vos semper memores verborum rogans,
benedicti, ut omni attentione ac diligentia pieta-
tem, ac quod rectæ fidei sit, colatis, qua nihil arctiori
amicitiæ vinculo homines Deo conciliet, etiam at-
que etiam volo; ita ut omni omnes virtute aver-
semini, qui pia ac salubria Ecclesie dogmata non
recipiunt: in primis autem, cum Antichristi do-
ctrinæ esse didiceritis, non confiteri Dominum no-

1 Rom. xvi, 17, 18. 2 II Cor. xi, 13-15. 3 Matth. vii, 15, 16. 4 I Joan. iv, 1-3.

strum ac Deum Jesum Christum in carne *, quem admodum magnus evangelista Joannes diserte clamat : quod plane, qui modo Dei Ecclesiam infestis signis petunt, aperte profitentur, naturam carnis negantes, quod eam in Christo incolumem esse ac vere existere confiteri non sustineant : quodque miserabilius est, sive, ut verius loquar, præfractoris dementiæ, adversæ **285** Deo opinionis præcones se et antesignanos non horrent præficere. Hi enimvero, qui sic sponte fide nutare atque errare in animum induxerunt, dignum dementiæ suæ fructum decerpunt ; quod eorum impietas cunctis facile deprehensa arguatur.

Brevis expositio acceptionis vocum fidei, quas in Christo ex Ecclesiæ catholicæ sensu, rite confitemur.

Nos autem, Deo auspice ac duce, qui divina mundaque ecclesiasticæ doctrinæ herba pascamur, pietatis decus habentes inviolabile, quas omnes pie in Christo pias Patres voces promulgarunt, coram Deo et hominibus libere confitemur ; sic nimirum ut pio singulas intellectu, ac qua deceat ratione, exponamus ac accipiamus ; prout scilicet olim a majoribus ac initio ab iis qui gratiæ ministri exsiterunt, salutarem fidei doctrinam, iisque institutoribus, hausimus. Confitemur igitur Dominum nostrum Jesum Christum ex duabus naturis (quippe ex deitate et humanitate) compositum : inque duabus naturis, ut qui in deitate et humanitate eum esse noscamus. Quemadmodum enim cum ex duabus naturis esse dicimus, esse eum ex deitate et humanitate sentimus ; sic et cum dicimus esse in duabus naturis, esse illum in deitate et humanitate merito significamus ; quippe a neutra naturarum, ex quibus consistit, ac velut conflatus est, post unionem sejunctum ; sed qui in eis, ex quibus etiam semper est, et existat, et noscatur. Duas autem naturas in persona indivise unitas eum rursus confitemur, ut qui eundem vere Deum et hominem (ita sane ut nomina vere rebus respondeant) credamus. Sicut enim Dei Filium et Deum natura ac veritate, et esse eum credimus, et nuncupari, ob eandem ejus cum Deo ac Patre substantiam ; sic et Filium hominis, factumque hominem, et esse et vocari natura ac veritate eundem dicimus, ob naturalem carne, cum ea cujus partu effusus est, cognationem. Nisi enim eum duas naturas, velut Deum simul et hominem, confiteamur, ex natis cum nominibus, non ex rebus compositum, dicere arguemur ; nec esse revera, quod per nomina esse significatur. Ita sane, ut quod ad illos spectat, nihil vetet, **286** quominus cui blasphemare propositum sit, nihil esse quod Christiani adoramus, quodve colimus, statuat atque doceat : quod omnis impietatis exsuperantiam modumque longe excedit.

Enixe itaque caventes ne nos blasphemiam crimine

* I Joan. iv, 5.

Α ἡμῶν καὶ Θεὸν Ἰησοῦν Χριστὸν, ὡς ὁ μέγας εὐαγγελιστῆς διακρήδην βοᾷ Ἰωάννης· ὅπερ οἱ νῦν τῆ τοῦ Θεοῦ πολεμοῦντες Ἐκκλησία προφανῶς καταγγέλλουσι, τὴν φύσιν τῆς σαρκὸς ἀπαρνούμενοι, τῷ μὴ ὁμολογεῖν ἐν Χριστῷ σώζεσθαι τε καὶ εἶναι αὐτὴν ἀνέχεσθαι· καὶ οὔτε φρίττουσι, τὸ ἐλεεινότερον, ἢ θρασύτερον, εἰπεῖν οἰκειότερον, τῆς Θεῷ ἀντικειμένης δόξης κήρυκας ἑαυτοὺς προβαλλόμενοι. Ἄλλ' οὗτοι μὲν οὕτω διακείσθαι ἐπισφαλῶς κατὰ τὴν πίστιν προελόμενοι, ἄξιον τῆς αὐτῶν δρέπονται ἀνοίας καρπὸν· τὸ παρὰ πᾶσιν εὐφώρατον κεκτῆσθαι τῆς δυσσεβείας ἔλεγχον.

Ἐκθεσις σύντομος τῆς ἐκδοχῆς τῶν ὀρθῶς ἐπὶ Χριστοῦ κατὰ τὴν καθολικὴν Ἐκκλησίαν ὁμολογουμένων τῆς πίστεως φωνῶν.

Ἡμεῖς δὲ σὺν Θεῷ φᾶναι, οἱ τὴν θεῖαν καὶ καθάραν τῆς ἐκκλησιαστικῆς διδασκαλίας πᾶν νεμόμενοι, ἀκαθαίρετον ἔχοντες τῆς εὐσεβείας τὸ κλέος, πάσας εὐσεβῶς τὰς εὐσεβεῖς ἐπὶ Χριστοῦ τὸν Πατέρων φωνὰς, ὁμολογεῖν ἐνώπιον Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων παρρησιαζόμεθα, μετ' εὐσεβοῦς ἐκάστην ἐννοίας καὶ λογισμοῦ τοῦ πρέποντος ἐκλαμβάνοντες· καθὼς ἄνωθεν καὶ ἀπ' ἀρχῆς διὰ τῶν γενομένων λειτουργῶν τῆς χάριτος, τὸν σωτήριον τῆς πίστεως καταχτήθημεν λόγον, Ὁμολογοῦμεν τοίνυν τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν ἐκ δύο μὲν φύσεων, ὡς ἐκ θεότητος καὶ ἀνθρωπότητος συγκαίμενον· ἐν δύο δὲ φύσεσιν, ὡς ἐν θεότητι καὶ ἀνθρωπότητι ὄντα γινώσκοντες. Ὡς περὶ γὰρ ἐκ δύο φύσεων λέγοντες, τὸ ἐκ θεότητος καὶ ἀνθρωπότητος αὐτὸν εἶναι δοξάζομεν· οὕτω καὶ ἐν δύο φύσεσιν λέγοντες, τὸ ἐν θεότητι καὶ ἀνθρωπότητι εἰκότως αὐτὸν ὑπάρχειν σημαίνομεν· ὡς μηδεμιᾶς κεχωρισμένον μετὰ τὴν ἔνωσιν τῶν ἐξ ὧν συνέστηκε φύσεων, ἀλλ' ἐν αὐταῖς, ἐξ ὧν καὶ ἔστιν αἰεὶ, καὶ ὄντα καὶ γνωριζόμενον. Δύο δὲ φύσεις καθ' ὑπόστασιν ἠνωμένας ἀδιαιρέτως πάλιν αὐτὸν ὁμολογοῦμεν, ὡς Θεὸν ἀληθῶς τὸν αὐτὸν ὄντα καὶ ἄνθρωπον, αὐτοῖς ἐπαληθεύοντα τοῖς πράγμασι τὰ ὄνόματα πιστεύοντες. Ὡς γὰρ Υἱὸν Θεοῦ καὶ Θεὸν φύσει αὐτὸν καὶ ἀληθεῖα, καὶ ὄντα καὶ λεγόμενον πιστεύομεν, διὰ τὴν πρὸς τὸν Θεὸν καὶ Πατέρα τῆς οὐσίας ταυτότητα· οὕτω καὶ Υἱὸν ἀνθρώπου, καὶ ἄνθρωπον γενόμενον εἶναι τε καὶ λέγεσθαι αὐτὸν φύσει καὶ ἀληθεῖα φημέν, διὰ τὴν πρὸς τὴν τεκοῦσαν αὐτὸν φυσικὴν κατὰ σάρκα συγγένειαν. Εἰ γὰρ μὴ δύο φύσεις αὐτὸν, ὡς Θεὸν τε ὁμοῦ καὶ ἄνθρωπον ὁμολογήσομεν, ἐκ φιλῶν ὀνομάτων καὶ οὐχὶ πραγμάτων συντεθεῖσθαι αὐτὸν λέγοντες ἐλεγχθησόμεθα· καὶ οὐκ ὄντα κατ' ἀλήθειαν, ὅπερ εἶναι διὰ τῶν ὀνομάτων σημαίνεται. Ὡς καὶ μηδὲν εἶναι λοιπὸν δύνασθαι, κατ' αὐτοὺς ἐκείνους εἰπεῖν ὑποτίθεσθαι τὸν βλασφημεῖν προαιρούμενον, τὸ ἡμῖν προσκυνούμενόν τε καὶ λατρευόμενον, ὅπερ πάσης ἀσεβείας ὑπερβολὴν ὑπερβέβηκε.

Διόπερ μὴ ὑπαχθῆναι βλασφημίας ἐγκλήματι

φυλαττόμενοι, οὐ παύομεθα ὁμολογοῦντες τὸν Χριστὸν ἄ
ἐκ δύο φύσεων, ὡς ἐκ θεότητος, καθὼς εἴρηται, καὶ
ἀνθρωπότητος· καὶ ἐν δύο φύσεσιν, ὡς ἐν θεότητι
καὶ ἀνθρωπότητι· καὶ δύο φύσεις, ὡς Θεὸν τε ἡμοῦ
τὸν αὐτὸν ὄντα, καὶ ἄνθρωπον πιστεύοντες· ὅτι μὴ
ἐκ τούτων μόνον, ἀλλὰ καὶ ταῦτα· οὐδὲ ταῦτα μόνον,
ἀλλὰ καὶ ἐν τούτοις, ὡς ἐκ μερῶν ὅλον, καὶ
ὅλον ἐν μέρεσι, καὶ διὰ τῶν μερῶν ὅλον ὄντα γινώσκοντες.
Εἰ γὰρ αὐτὸς τοῖς οὔσι τὸ εἶναι δοῦς, καὶ τὴν
πρὸς διαμονὴν ἐχαρίσατο δύναμιν, πρὸς τὸ μὴ φύρεσθαι
ἀλλήλοις τὰ εἶδη καὶ μεταβάλλειν εἰς ἄλληλα, ἀλλὰ μένειν
ἕκαστα καθ' ὃν παρ' αὐτοῦ γεγένηται λόγον· ὥστε δύνασθαι
ἐκ τῆς κατὰ τὴν φυσικὴν ἐκάστων ιδιότητος παγιότητος,
τὸν πάνσοφον καὶ ἐπιστήμονα τοῦ παντὸς γενεσιουργὸν καὶ ταξιάρχην,
τοὺς τῶν θεῶν ἐπιμελεῖς φιλοθεάμονας, ὡς ἐφικτὸν, ἐννοεῖν·
πολλῶ μᾶλλον ἐν ἑαυτῷ τὴν ἑαυτοῦ ἀπειροδύναμον
πιστώσεται δύναμιν· ὅπερ ἦν διαμένων, καὶ γενόμενος
ὅπερ οὐκ ἦν· καὶ ὅπερ γέγονεν οὐκ ἀρνούμενος
μετὰ τοῦ μένειν ὅπερ ἦν, τῷ ὑπάρχειν ἀνελλιπῶς
τε καὶ ἀτρέπτως ἀμρότερα.

etiusque quod non erat, nec quod factus est, negans, manendo quod erat : quod scilicet nullo desiderato immutabiliterque utrumque existat.

Καὶ μίαν δὲ τοῦ Θεοῦ Λόγου φύσιν σεσαρκωμένην, σαρκὶ
ψυχῇ ἐχούσῃ τὴν νοεράν τε καὶ λογικὴν λέγομεν εὐσεβῶς,
διὰ τοῦ ἐπάγειν τὸ *Σεσαρκωμένην*, τῆς καθ' ἡμᾶς οὐσίας
τὴν δῆλωσιν εἰσχομίζοντες. Περὶ φράσις γὰρ ἐστὶν ἐν
κυριῷ καθ' ἑνωσιν, δι' ὀνόματος καὶ ὅρου τὰς δύο φύσεις
ἐμφαίνουσα· ὀνόματος μὲν, *Τῆς μιᾶς τοῦ Λόγου φύσεως*,
τῆς τὸ κοινὸν τῆς οὐσίας μετὰ τοῦ ἰδίου τῆς ὑποστάσεως
σημαινούσης· ὅρου δὲ τῆς ἀνθρωπίνης, ὡς αὐτὸς φησὶν
ὁ διδάσκαλος ⁶¹ *Τί γάρ ἐστὶν ἀνθρωπότητος φύσις, πλὴν ὅτι σὰρξ ἐψυχωμένη νοερώς.* Ὡστε ὁ λέγων
μίαν τοῦ Θεοῦ Λόγου φύσιν σεσαρκωμένην, μετὰ σαρκὸς
ἐμφύχου εἶναι τὸν Θεὸν Λόγον δηλοῖ, ἕτερόν τι πάντως
κατὰ τὴν οὐσίαν παρὰ τὸν Θεὸν Λόγον οὐσαν τὴν σάρκα
νοῶν, ὃ γὰρ ἀληθὴς τῆς εὐσεβείας μαθητὴς καὶ ἀνόθευτος.
Καὶ τὴν καθ' ὑπόστασιν εἰς λέγοντες ἑνωσιν, εἰς μίαν
ὑπόστασιν τῶν φύσεων γεγενῆσθαι τὴν ἑνωσιν νοουμέν τε
καὶ ὁμολογοῦμεν· ὡς μηδεμιᾶς καθ' ἑαυτὴν τὸ σύνολον
ἢ οὔσης, ἢ νοουμένης, ἀλλὰ μετὰ τῆς συγκειμένης καὶ
συμπεφυκυίας· οὐδ' ἂν πάλιν κατὰ τὸν οὐσιώδη λόγον
πρὸς τὴν ἄλλην φουρίσης, ἢ καθ' ὅτι οὖν τῆς φυσικῆς
τελειότητος παθούσης ἐκ τῆς ἐνώσεως μείωσιν.
Καὶ πάλιν τὴν φυσικὴν ἑνωσιν ἀντὶ τοῦ ἀληθοῦς λέγειν
ὁμολογοῦμεν, καθὼς ὁ ἅγιος αὐτὸς Κύριλλος ταύτας τὰς
φωνὰς καὶ εἶπε καὶ ἐξηγήσατο· καὶ οὐ πρὸς ἀναίρεσιν
τῶν ἐξ ὧν ἐστὶν ὁ Χριστὸς δύο φύσεων μετὰ τὴν ἑνωσιν,
ἢ μιᾶς αὐτῶν, καθὼς Ἀπολλινάριος, Εὐτυχῆς τε καὶ
Σεύηρος, Σίμωνι μάγῳ, Οὐαλεντίνῳ τε καὶ Μάνεντι ἀκολουθῆσαντες
ἐκδεδώκασιν, ὡς ἔστι τοῖς βουλομένοις εὐχερῆς,
ἐκ τῶν Σεύηρου αὐτοῦ συγγραμμάτων πρὸς τοὺς
ὀνομασθέντας ἀσεβεῖς ἄνδρας, κατὰ τὴν συμφωνίαν
τῶν λόγων, τὴν τῶν δογμάτων κατιδεῖν

innectamus, non cessamus ex duabus Christiani naturis confiteri (quippe ex deitate, uti dictum est, et humanitate) inque duabus naturis (tanquam scilicet in deitate et humanitate) duasque naturas (ut qui Deum simul et hominem eum esse credamus) quod nimirum, non ex his solum, sed hæc etiam; neque hæc tantum, sed et in his, velut ex partibus totum, totumque in partibus, et per partes (partium scilicet ratione) totum eum cognoscamus. Siquidem enim ipse rebus ut essent, dedit, vimque ad perennitatem concessit, ne species alia aliis miscerentur, exque aliis in alias mutarentur; sed res singulæ, qua ratione ab eo conditæ sunt, sic manerent : ita nimirum, ut ex earum sigillatim naturalis proprietatis firma fixaque ratione, sapientissimum solertissimumque universi hujus auctorem illiusque ordinis institutorem, divinarum rerum seduli indagatores, quoad concessum mortalibus est, animo possint cogitare; potiori longe ratione in seipso suam ipse infinitæ potentia vim astruet; id nimirum quod erat, perseverans, factusque quod non erat : quod scilicet nullo de-

Sed et *Unam Dei Verbi naturam incarnatam* pie dicimus; carne scilicet anima intelligente prædita ac utente ratione : idcirco nimirum quod *Incarnatam* addimus, humanam clare substantiam insinuant. Est enim circumlocutio, qua simul secundum unionem, per nomen ac terminum duæ naturæ significantur. Ita nimirum, ut nomen quidem, *Una Dei Verbi natura* communem substantiam cum propria persona significet; terminus vere, *incarnata*, humanam, uti ipse Cyrillus ait : « *Quid enim est humanitatis natura, nisi caro intelligentium more animata?* » Atque adeo, qui unam Dei Verbi naturam incarnatam dicit, Deum Verbum cum carne anima prædita esse significat; ita sane ut verus sincerusque pietatis alumnus, aliud omnino substantialiter a Deo Verbo, carnem esse intelligat. Sed et unionem in persona **287** dum dicimus, in unam personam factam naturarum unionem cum intelligimus, tum confitemur; ita nimirum, ut neutra omnino per se vel existat vel intelligatur, sed cum ea, cui per compositionem juncta velut cohærescit : at neque rursus substantiæ ratione cum altera commista sit, ullumvè detrimentum naturalis perfectionis ex unione acceperit. Rursumque naturalem unionem, pro vera dicere confitemur, uti ipse sanctus Cyrillus has voces et dixit et exposuit : non sic, ut duæ naturæ, ex quibus est Christus, post unionem interierint, aut earum altera, uti Apollinarius atque Eutyches et Severus, Simonem Magum secuti, Valentinumque ac Manentem, sunt interpretati : uti proclive advertat, qui ejusdem Severi libros dispexerit, quibus pedibus manibusque in impiorum, quos dixi, virorum, sententiam eundo, iis penitus consentientem de-

⁶¹ Cyrill. epist. 2 ad Succens. p. 145.

ctrinam evulgavit. Similiter autem duplicem unius ejusdemque Christi nativitatem esse dicimus; alteram ex Deo Patre ante sæcula; alteram nostri causa extremis temporibus ex sanctissima Virgine: ejusdem pariter tum miracula sentimus, tum passiones. Sed et sanctissimam gloriosissimamque Virginem proprie ac veritate confitemur Dei Genitricem; quæ scilicet non puri cujusdam hominis, vel quantum ictus oculi est, momentoque ante unionem cum Verbo formati, exque profectu operum ac summa quadam virtute deitate aucli, parens exstiterit; sed ipsius vere Dei Verbi, unius e sancta Trinitate, arcano ex ea conceptu incarnati, ac perfecte facti hominis.

Has ita pie voces sancta Dei Ecclesia alumnos suos dicere docens ac cogitare, divina splendidaque scientiæ luce custodiendas contradidit; obsecrans per prophetas et apostolos ipsumque Christum, qui suis ipsam passionibus coagmentavit aperavitque, ut ejusmodi vitæ institutionem ac disciplinam assumamus, quæ magnæ fidei professioni apprime conveniat atque congruat; *Considerantes quæ sit voluntas Dei bona, et beneplacens et perfecta* *, eamque vigili cura sequamur. Nihil enim minus quam fides ipsa, necessariam docti sumus vitæ optimæ disciplinam, ad vitam æternam consequendam; ne forte super fundamentum fidei, quæ non convenit ædificantes, pravis scilicet studiis dediti, **288** velut qui vocationem gratiamque adoptionis spreverimus, pro gaudio ac gloria immortalis, æterni nos ignis reos constituamus.

Qui ergo multas, benedicti sobriique beatæ Christi pulchritudinis amatores, virtutum vias, ab universorum Domino hominibus traditas, unum habentes scopum, inque unum cunctas euntes finem (salutem nimirum) videamus, ne, salutis nostræ cura neglecta, quod nobis ad pœnitentiam tempus datum est, prodamus; cujus amissi jacturam haud fieri potest ut unquam redimamus. *Sed antequam proficiscamur*, sicut quodam loco ait beatus Job, *unde non revertemur, ad terram tenebrosam et caliginosam; ad terram tenebrarum æternarum, ubi non est lux, neque videre vitam hominum* †; studeamus pro sua quisque facultate, ut Deum nobis propitium reddamus. Pro vario enim diversoque nostrorum animorum statu, plures quoque merito, tanquam bonus, instituit vias; quarum tramite, iis inculpate incedentes, ad æterna domicilia provehamur: quo nempe sibi quisque deligens quam commodam noverit atque utilem, vitæque cursum ea peragens, felici eventu obtineat, quas in cœlis splendidissimas sedes nos recepturos speramus.

Quanta ergo virtus ac facultas est, Christi ope gratiaque suffulti, quæ honesta sunt et officii, aggrediamur. Pauperis ærumnam miseranter levemus, nec ejus inopiam lenire negligamus. Nudo-

A ταυτότητα. Ὡσαύτως δὲ τοῦ αὐτοῦ καὶ ἐνὸς Χριστοῦ τὰς δύο γεννήσεις φάμεν, τὴν τε ἐκ Θεοῦ Πατρὸς πρὸ αἰώνων, καὶ τὴν δι' ἡμᾶς ἐπ' ἐσχάτων τῶν χρόνων ἐκ τῆς ἁγίας Παρθένου γεγεννημένην· τοῦ αὐτοῦ ὁμοίως τὰ τε θαύματα καὶ τὰ πάθη δοξάζομεν. Ὁμολογοῦμεν δὲ καὶ τὴν ἁγίαν πανένδοξον Παρθένον κυρίως καὶ κατὰ ἀλήθειαν Θεοτόκον· ὡς οὐχί τινος ἀνθρώπου ψιλοῦ, καὶ ὡς ἐν ῥιπῇ ὀφθαλμοῦ εἶχα τῆς πρὸς τὸν Λόγον ἐνώσεως προδιαπλασθέντος, καὶ ἐκ προκοπῆς ἔργων καὶ ἐκ τῆς εἰς ἀρετὴν ἀκρότητος θεωθέντος γεγεννημένην μητέρα· ἀλλ' ὡς αὐτοῦ ἀληθῶς τοῦ Θεοῦ Λόγου, τοῦ ἐνὸς τῆς ἁγίας Τριάδος, ἐξ αὐτῆς κατὰ σύλληψιν ἀρρήτων σάρκωθέντος, καὶ τελείως ἐνανθρωπήσαντος.

B Ταύτας οὕτω τοὺς ἰδίους ἡ ἁγία τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησία τὰς φωνὰς εὐσεβῶς καὶ λέγειν καὶ νοεῖν διδάξασα, τῷ θείῳ καὶ λαμπρῷ τῆς γνώσεως φωτὶ φυλάττεσθαι ἐνεχείρισε· παρακαλοῦσα διὰ τε Προφητῶν καὶ Ἀποστόλων, καὶ αὐτοῦ τοῦ τοῖς ἰδίοις παθήμασιν αὐτὴν συμπηξαμένου τε καὶ ἀρμοσαμένου Χριστοῦ, πρόσφορον τε καὶ πρέποντα τῷ μεγάλῳ τῆς πίστεως ἐπαγγέλματι βίον ἀναλαθεῖν· σκοποῦντας τί τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ τὸ ἀγαθὸν καὶ εὐάρεστον καὶ τέλειον· καὶ εἰς αὐτὸ ἀγρυπνοῦντας. Οὐχ ἤττον γὰρ εὐσεβοῦς πίστεως ἀρίστης χρῆζειν ἐδιδάχθημεν πολιτείας πρὸς τὸ τυχεῖν τῆς αἰωνίου ζωῆς· μήπως τῷ θεμελίῳ τῆς πίστεως τὰ μὴ ἐπιβάλλοντα ἐποικοδομήσαντες, διὰ πονηρῶν ἐπιτηδευμάτων, ὡς τὴν κλῆσιν, καὶ τὴν χάριν τῆς υἱοθεσίας ὑβρίσαντες, ἀντὶ χαρᾶς καὶ δόξης ἀτελευτήτου, αἰωνίου πυρὸς ὑποδίκους ἑαυτοὺς καταστήσωμεν.

D Πολλὰς οὖν ὁρῶντες ὁδοὺς ἀρετῶν, εὐλογημένοι, καὶ τῆς μακαρίας Χριστοῦ καλλονῆς σώφρονες ἐρασταί, παρὰ τοῦ Κυρίου τῶν ὅλων τοῖς ἀνθρώποις δωρημένας, ἕνα τε τὸν σκοπὸν ἐχούσας, καὶ πρὸς ἕν τὰς πάσας τέλος κατανωσάσας εἰς σωτηρίαν, μὴ ἀμελήσωμεν τῆς ἑαυτῶν σωτηρίας, μηδὲ προώμεθα τὸν καιρὸν τὸν ἐπὶ μετανοίᾳ ἡμῖν δεδομένον, οὗ πάλιν ἐπιτυχεῖν ἀμήχανον. Ἀλλὰ πρὶν πορευθῆναι, καθὰ πού φησιν ὁ μέγας Ἰωβ, *ὅθεν οὐκ ἀναστρέψομεν, εἰς γῆν σκοτεινὴν καὶ γροφεράν, εἰς γῆν σκότους αἰωρίου, οὗ οὐκ ἔστι φέγγος, οὐδὲ ὄραν ζωῆν βροτῶν, σπουδάσωμεν τὸν Θεὸν ἠλεῶσασθαι κατὰ τὴν ἑαυτοῦ ἕκαστος δύναμιν.* Πρὸς γὰρ τὸ ποικίλον καὶ διάφορον τῶν καταστάσεων τῶν ψυχῶν ἡμῶν, ὡς ἀγαθὸς, πολλὰς εἰκότως εἶναι καὶ τὰς ὁδοὺς πρὸς τὰς αἰωνίους μονὰς ἀγούσας τοὺς δι' αὐτῶν ὁδεύοντας ἀμέμπτως πεποίηκεν, ὅπως τὴν ἑαυτῷ πρόσφορον ἐπιλεξάμενος ἕκαστος, καὶ τὸν δρόμον τοῦ βίου δι' αὐτῆς ποιησάμενος, τὸν ἐν οὐρανοῖς κατ' ἐλπίδας προκειμένον πανένδοξον καταλήφοιτο χώρον.

Τοιγαροῦν καθὼς ἔχομεν δυνάμειως συνεργεῖν καὶ χάριτι Χριστοῦ, τῶν καθηκόντων ἀψώμεθα. Ἐπικουφίσωμεν συμπαθῶς τοῦ πένιτος τὴν συμφορὰν, καὶ μετριωτέραν αὐτῷ καταστήσαι τὴν ἐνδείαν μὴ

* Rom. xii, 2. † Job x, 21, 22.

ἀμελήσωμεν. Τῶν γυμνῶν περιτεῖλαι τὴν γύμνω-
σιν, τὸ δοθὲν ἡμῖν αἰδοῦμενοι τῆς ἀφθαρσίας ἐνδύ-
μα μὴ ἀναβαλώμεθα. Τοῖς ἐν κακώσει φρουρᾶς
τρυχομένοις καὶ ἀσθενείᾳ σώματος, καὶ βάρει ξενη-
τείας πιεζομένοις συναλγήσωμεν, καὶ τὰ δυσχερῆ
τῶν ἄλλων οἰκειοῦσθαι σπουδάσωμεν: ἵνα τὴν *Τὰς*
ἀσθενείας ἡμῶν ἀναλαβόντα, καὶ τὰς νόσους
βυστάσωντα, περὶ τὸ ἐμόφυλον μιμησάμενοι, καὶ
τὴν αὐτοῦ δι' ἡμᾶς φιλόανθρωπον κένωσιν τοῖς ἔρ-
γοις τιμήσαντες, τῆς αὐτοῦ καὶ ἡμεῖς ἄξιοι γενέσθαι
δυνηθῶμεν ἐπόπται δόξης καὶ μέτοχοι: μὴ δόξης
ἕνεκεν τῆς παρὰ τῶν ἀνθρώπων ταῦτα ἐπιτηδεύον-
τες, ἧς μετὰ τὴν παροῦσαν ζωὴν ὑφέστηκε πρὸς
ἀποδοχῆς λόγον, οὐδέν: ἀλλ' ὅλου Θεοῦ τῇ ἀληθείᾳ
γενόμενοι, καὶ ὡς αὐτὸν πάντα πᾶσι καὶ ὄντα καὶ
γινόμενον διὰ τῆς εἰς ἀλλήλους φιλανθρωπίας θερα-
πεύοντες, πάντα καὶ λέγωμεν καὶ πράττωμεν, δι'
ᾧ αὐτῷ εὐαρεστησομεν. Οὕτω γὰρ ταῖς κατὰ μέ-
ρους εἰς ἀρετὴν προκοπαῖς, καὶ τὴν θεῖαν ποτὲ
μετελθεῖν δεόντως φιλοσοφίαν, σὺν Θεῷ φᾶναι δυ-
νησόμεθα: καὶ πρὸς τὸν ἄνω βίον μεθαρμωθῆναι,
πάντων καταφρονήσαντες τῶν ἐπὶ γῆς: κρεῖττον
καὶ τιμιώτερον τὴν ἐσχάτην ἔχειν παρὰ Θεῷ μᾶλλον
ἡγούμενοι τάξιν, ἢ παρὰ τῷ κάτω βασιλεῖ τὰ πρῶτα
φέρειν τῶν ἐπὶ γῆς, καθ' ἣν ἑαυτοῖς προσλαβεῖν
ἀρχόμενοι, καὶ καθ' ἧσυχίαν ἡρέμα τὰ τῆς ψυχῆς
αἰσθητήρια ἐμφρόνως ὁρᾶν τὴν κτίσιν ἐθίσαντες,
κέρδος μέγιστον ἀπενεγκώμεθα, τὸ καλῶς ὁδηγη-
θῆναι διὰ τῆς τῶν ὁρατῶν ταραχῆς καὶ ἀστασίας,
ἐπὶ τὰ ἐστῶτα καὶ μὴ κινούμενα: ἀλλὰ μὴ ἐναπο-
μένειν αὐτοῖς, καὶ ἐνεσχεθῆναι ἀνέχεσθαι: ἐξ οὗ,
τῶν μὲν τὸ ἄτακτον μισήσαντες: τῶν δὲ τὸ βᾶσιμον
ποθήσαντες, ἀθύσσω ἄβυσσον ἐπικαλεσόμεθα: διὰ
τῶν ἐν τοῖς ὁρατοῖς μεγαλόργων, τοὺς ἐν τοῖς νοη-
τοῖς ὡς ἐφικτὸν ἀνθρώποις κατανοοῦντες λόγους:
καὶ οὕτως ἀτεχνῶς δι' ἀφθεγξίας τῷ ἀδύτῳ τῶν ἀδύ-
των παρακύψαντες, τὸ ἑαυτῶν εὐτελὲς ἐπιγνωσό-
μεθα, διδασκόμενοι μυστικῶς διὰ τῶν λογίων τοῦ
Πνεύματος, πῶς ὄντες γῆ καὶ σποδός, θείας μετα-
ποιούμεθα δόξης, τῇ τοῦ εὐδοκήσαντος χάριτι: καὶ
τὸ τῇ φύσει εὐτελὲς καὶ ἀπόπτυστον, πρὸς ποίαν
μετασκευάζεται μακαριότητα: καὶ οὕτω τοῖς τοῦ
ἀπείρου καταπλαγέντες θεάμασι, τὸ ἰσχυρὸν φυλα-
κτήριο τῶν ἀρετῶν, λέγω δὴ τὴν τακείνωσιν, Θεοῦ
δῶρον μέγιστον καὶ πρῶτον, τῆς ἀληθοῦς φιλοσοφίας
καρπὸν οὖσαν, ὀρεφόμεθα: δι' ἧς νεκροῦντες τῶν
παθῶν τὰ αἷτια, φημί δὴ τὰς αἰσθήσεις, μετὰ τῆς
πρὸς αὐτὰς τῶν αἰσθητῶν συγγενοῦς οἰκειότητος,
κόσμου παντελῶς ἑαυτοῖς ἀποτέμενον: ὥστε ἀν-
επιβολώτιψ ψυχῆς ὀμματι ἐπιβάλλειν δύνασθαι τοῖς
νοητοῖς: ἐξ ᾧν, ἢ μεθ' αὐτῶν, τὴν ψυχὴν ἤδη ἀληθῶς τῇ
ταπεινώσει ποιωθεῖσαν, καὶ λοιπὸν ἱκανὴν γενομένην
θείας ἐμφάσεως δέξασθαι εἰκόνα, παραλαβοῦσα ἢ
θεῖα ἀγάπη, φίλους ἡμᾶς ἀντὶ δούλων ἐργάζεται:
τὸ τοῦ νόμου κεφάλαιον, τὸ, Ἀγαπήσεις Κύριον
τὸν Θεόν σου ἐξ ὅλης τῆς καρδίας σου, καὶ ἐξ

rum operire nuditatem, datam nobis incorruptionis
vestem reveriti, ne moremur. His qui durioris car-
ceris ærumna macerantur, ægraque corporis valetu-
dine ac peregrini molestia premuntur, animitus
condoleamus, aliorumque angustias et mala, nostra
ipsorum ducere, studeamus; ut scilicet, eum qui
Nostras infirmitates accepit, ac ægritudines portavit^z,
erga eos qui generis necessitudine nobis conjuncti
sunt, imitantes, ejusque nostri humanitatis plenis-
simam exinanitionem rebus ipsis colentes, nos quo-
que digni efficiamur qui ejus inspicere gloriam, il-
liusque compotes esse possimus. Non ejus gloriæ
causa, quæ ab hominibus est, hæc consecantes,
cujus præsentis exacta vita, superest nihil, quo pro-
bati simus laudemque habeamus, sed toti Deo
B vere impendamus, ac velut ipsum, qui omnibus
omnia et sit et fiat^a, **289** qua nos mutuo huma-
nitate complectimur, et colamus et foveamus,
cuncta et dicamus et faciamus, quibus ejus gratiam
ineamus. Sic enim virtutum paulatim profectu,
quandoque etiam divinam philosophiam convenien-
ter, Deo auspice, colere poterimus; atque ad su-
pernum vitæ genus, terrenis omnibus despectis,
transire; qui potioris muneris majorisque rem
dignitatis ducamus, infirmo apud Deum ordine
haberi, quam apud terrenum regem seu imperato-
rem prima ipsa honorum munia ac infulas conse-
qui: qua nimirum ipsi nobis loqui incipientes,
otioque sensim animi sensus prudenti judicio res
creatas videre assuefacientes, lucrum maximum
C reportabimus; ut nimirum per rerum oculis subje-
ctarum turbationem ac inconstantiam, præclare ad
ea quæ stabilia sunt ac immobilia, ducamur; non
illis immorari, atque iis detineri seu implicari
sustineamus, quo scilicet terrenarum rerum inordi-
nationem odio habentes, cœlestiumque rerum firmi-
tatem oppido desiderantes, abyssum abisso invo-
cabimus^b: qui nempe per rerum oculis subjecta-
rum magnificentiam, spiritalium rationes, quoad
concessum hominibus est, intelligamus; sicque
tandem in toto silentio adytorum adytum inspectan-
tes, vilitatem nostram agnoscemus; divinis scili-
cet docti oraculis, quemadmodum, *cum terra et*
pulvis simus^c, divinam gloriam ejus munere atque
D gratia consequamur, cui collibuit nos ea impartiri;
resque natura vilis ac despecta, ad quantam beati-
tudinem provehatur: atque in hunc modum, Dei
qui infinitus sit, attoniti deſixique spectaculis,
virtutum illud tutamen forte ac columen, donum
Dei maximum primumque veræ philosophiæ fru-
ctum, humilitatem decerpemus: qua nimirum per-
turbationum auctores (sensus scilicet eum cognata
ad eos rerum in sensum cadentium necessitudine)
mortificantes, a mundo nos penitus abscindemus;
ut nihil turbato atque sereno mentis oculo, spirita-
lia dispicere possimus. Ex quibus, seu post quæ,

^z Matth. vii, 17; Isa. liii, 4. ^a I Cor. ix, 22. ^b Psal. xli, 8. ^c Gen. xvi, 27.

^a Id. Maximus ipse complevit, secreta aula monachum professorus.

animam vere jam humilitate imbutam, divinaeque vis imaginis suscipiendae deinceps factam idoneam, assumens divina charitas, pro servis amicos facit; legis illud caput : *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et ex tota anima tua*^d, et quae sequuntur, magnifice donans; **290** scilicet ratione, quod nullam in nobis intelligentis animi facultatem, ad aliud quidpiam humano, quam ad Deum extendi, virili fortique nutu sinat.

Contendamus igitur, quandiu tempus habemus^e, divina nobis liberalitate oblatum, ut piæ ac Christianæ professionis scopum ad opus deducamus. Quia vero, *Non est nobis colluctatio adversus sanguinem ac carnem, sed adversus principatus et potestates, adversus mundi rectores tenebrarum sæculi hujus*^f; invisibiles scilicet tyrannos ac hostes, qui non in aperto pugnam committant, sed in cordis abdito bella miscant : *Sumamus armaturam Dei*, quemadmodum nos admonet divinus Apostolus, *ut possimus resistere in die malo, et omnibus peractis stare; succinctique lumbos in veritate, et induti loricae justitiæ, in qua omnia tela nequissimi ignea exstinguentur*^g. Instemus per omnem orationem, et obsecrationem, ac gladium spiritus, qui est sermo Dei^h, accipiamus; qui, ut summa dicam, quæ deteriora sunt a potioribus dividat (a virtutibus vitia) doceatque pius ac religiosos, quæ Christianos disciplina deceat; quod perfectæ opus discretionis est, et oculorum scilicet modestiam, linguæ continentiam, corporis castigationem, mentis puritatem, iræ extinctionem, ut ait quodam loco magnus Basilius; sublimem in Deum volatum, et, ut adversus tentationes, quo nobis pretiosa sarta tecta maneat, fortiter obnitamur : cum adigimur, majoris aliquid operæ addamus; cum rebus spoliatur, judicio minime contendamus : dilectionem odio rependamus, persecutionibus sustinentiam exæquemus, maledictis obsecrationem, peccato mortificemur, cum Christo configamur cruci, totam in Deum libere dilectionem transferamus.

Hæc scripsi, domine mi benedicite, non qui vestræ in Christo fidei firmitatem, adultamque in eo mandatorum actu cultuque honestatem, ignorem, sed qui vos scire velim, quantum ac quale pro vobis certamen habeam, jugi cura meum exurens animus. Adeoque obsecro ac commoneo, ut majori vigilantia observetis, qui hæreseon antesignanos ac defensores agunt, ne quis eorum composito ad persuadendum mendacio vos seducens (quod absit) **291** limpidum in vobis atque vitalem fidei laticem, propriis impiorum dogmatum sordibus, turbare possit. Gladium enim ancipitem ac novaculam acutam linguam habent, animas jugulantes, atque in inferni laqueum tenebrarumque barathrum transmittentem; vita denique, quæ in Christo est, fraudulenta eorum blandiloquentia, privantem. Ipse

ἅλης τῆς ψυχῆς σου, καὶ τὰ ἐξῆς, χαριζομένη, ἐν τῷ μηδεμίαν τῶν ἐν ἡμῖν νοσῶν δυνάμεων πρὸς ἄλλο τι παντελῶς, ἢ πρὸς Θεὸν ἀρῆς συγχωρεῖν ἀνατείνεσθαι.

Ἀγωνισώμεθα οὖν ὡς καιρὸν ἔχομεν τὸν προτεθέντα ἡμῖν παρὰ τοῦ Θεοῦ, τῆς εὐσεβοῦς καὶ Χριστιανικῆς ἐπαγγελίας σκοπὸν εἰς ἔργον ἀγαγεῖν. "Οτι δ' Οὐκ ἔστιν ἡμῖν ἡ πάλη πρὸς αἷμα καὶ σάρκα, ἀλλὰ πρὸς τὰς ἀρχάς, πρὸς τὰς ἐξουσίας, πρὸς τοὺς κοσμοκράτορας τοῦ σκότους τοῦ αἰῶνος τούτου, τοὺς ἀφανεῖς τυράννους καὶ πολεμίους, οὐκ ἐν τῷ φανερῷ συγκροτοῦντας τὰς μάχας, ἀλλ' ἐν τῷ κρυπτῷ τῆς καρδίας τοὺς πολέμους συμπλέκοντας, Ἀναλάβωμεν τὴν πανοπλίαν τοῦ Θεοῦ, ὡς ὁ Θεὸς ἡμῖν παρακελεύεται ἀπόστολος, ἵνα δυναθῶμεν ἀντιστῆναι ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῇ πονηρᾷ, καὶ ἅπαντα κατεργασάμενοι στῆναι· καὶ περιζωσάμενοι τὴν ὄσφυν ἐν τῇ ἀληθείᾳ, καὶ ἐνδυσάμενοι τὸν θώρακα τῆς δικαιοσύνης, ἐν ᾧ πάντα τὰ βέλη τοῦ πονηροῦ τὰ πεφυρωμένα σβεσθήσεται. Προσκαρτερήσωμεν διὰ πάσης προσευχῆς καὶ δεήσεως, καὶ τὴν μάχαιραν τοῦ πνεύματος δέξασθαι, ὃ ἔστι ῥῆμα Θεοῦ, τὸ διαίρου, ἵνα συνελθὼν εἴπω, τῶν κρειττόνων τὰ χεῖρονα, καὶ διδάσκον τοὺς εὐσεβεῖς τὴν πρέπουσαν Χριστιανοῖς ἀγωγὴν, ὅπερ τελείας ἔργον ἐστὶ διακρίσεως· ὀφθαλμῶν ἀκρίβειαν, γλῶσσης ἐγκράτειαν· σώματος παιδαγωγίαν· φρόνημα ταπεινῶν, ἐννοίας καθαρότητα· ὀργῆς ἀφανισμόν, ὡς ποῦ⁶³ φησὶν ὁ μέγας Βασίλειος· νοῦ πρὸς Θεὸν ἀνάπτειν, καὶ τοῖς πειρασμοῖς, φυλακῆς χάριν τῶν τιμῶν, ἀνταγωνίζεσθαι· προστιθέναί ἀγχαρευομένους· μὴ δικάζεσθαι ἀποστερουμένους· μίσους ἀγάπην ἀντιμετρεῖν· ἀνοχὴν διωγμοῖς ἐξισοῦν· βλασφημίαις, παράκλησιν· νεκρωθῆναι τῇ ἀμαρτίᾳ· συσταυρωθῆναι Χριστῷ· ὅλην μεταθέσθαι πρὸς Θεὸν ἀσχέτως τὴν ἀγάπην.

Ταῦτα γέγραφα, Δέσποτά μου εὐλογημένε, οὐκ ἄγνωσθαι ὑμῶν τὸ στερέωμα τῆς ἐν Χριστῷ πίστεως, καὶ τὴν ἐν αὐτῷ ἀξανομένην διὰ τῶν ἐντολῶν σεμνότητα· ἀλλ' εἰδέναι ὑμᾶς βουλόμενος, ὅποιον καὶ ὅποσον ἔχω περὶ ὑμῶν ἀγῶνα, διὰ μερίμνης αἰμοῦ ἐκκαίοντα τὴν καρδίαν· καὶ παρατηρεῖσθαι νηφαλιότερον παρακαλῶ τοὺς τῶν αἰρέσεων προμάχους· ἵνα μὴ τις αὐτῶν παραλογισάμενος ὑμᾶς ἐν πειθανολογίᾳ⁶⁴ ψεύδους, τὸ ἐν ὑμῖν διαυγὲς καὶ ζωτικὸν τῆς πίστεως νόμα τοῖς ἰδίοις τῶν ἀσεβῶν δογματίων ἐπιθολῶσαι ῥύποις δυνηθῆ, ὅπερ μὴ γένοιτο. Εἴφορ γὰρ δίστομον καὶ ξυρὸν ἤκονημένον τὴν γλῶσσαν κέκτηνται, ψυχὰς σφάζουσιν, καὶ εἰς πέταυρον ἄδου, καὶ βάραθρον σκότους παραπέμπουσιν, καὶ τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς διὰ τῆς ἠπατημένης αὐτῶν χρηστολογίας ἀποστεροῦσαν. Αὐτὸς δὲ ὁ

^d Matth. xxii, 37. ^e Galat. vi, 10. ^f Ephes. vi, 12. ^g ibid. 13-16. ^h ibid. 17.

VARIAE LECTIOES.

⁶³ Exhort. ad baptismum. Edita, δοξαγωγίαν pro παιδαγωγίαν. ⁶⁴ Alii συμπαιστῆς, πειθανολογ.

Κύριος ἡμῶν καὶ Θεὸς Ἰησοῦς Χριστὸς, ὁ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς μονογενὴς Υἱὸς καὶ Λόγος, ὁ πάσης ὁρατῆς καὶ ἀοράτου κτίσεως ποιητὴς, ὁ τὴν ὑπὲρ ἡμῶν διὰ τὴν ἀρατον αὐτοῦ φιλανθρωπίαν, καθὼς αὐτὸς ὑδὸκῆσε, καταβεξάμενος θάνατον, καὶ ῥυσάμενος ἡμᾶς τῷ ἰδίῳ αἵματι τῆς ἐξουσίας τοῦ σκότους· αὐτὸς κρατῆται τῆς χειρὸς ὑμῶν τῆς δεξιᾶς, καὶ ὀδηγῆσαι ὑμᾶς εἰς τὸν φόβον αὐτοῦ, καὶ πληρῶσαι τῆς ἐπιγνώσεως τοῦ θελήματος αὐτοῦ, ἐν πάσῃ σοφίᾳ καὶ συνέσει πνευματικῇ, καὶ ἀξίως ἑαυτοῦ περιπατῆσαι πείσειεν, ἐν παντὶ ἔργῳ ἀγαθῷ καρποφοροῦντας, καὶ ἀξανομένους ἐν ἐπιγνώσει τῆς ἀληθείας αὐτοῦ, καὶ πάσῃ δυνάμει δυναμῶσαι κατὰ τὸ κράτος τῆς δόξης αὐτοῦ εἰς πᾶσαν οἰκοδομήν⁶³ καὶ μακροθυμίαν· καὶ μετὰ χαρᾶς καὶ εὐχαριστίας συναθροῦντας τῷ εὐαγγελίῳ τῆς χάριτος αὐτοῦ τηρήσας, ἀξιώσαι τῆς μερίδος τῶν ἁγίων ἐν τῷ φωτὶ, εὐχαίς καὶ ἰκεσίαις τῆς πανενδόξου Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας, καὶ πάντων τῶν ἁγίων. Ἀμήν.

ΠΓ. — Τοῦ αὐτοῦ πρὸς Πέτρον Ἰλλούστριον (α) λόγος ἐπίτομος κατὰ τῶν Σευήρου δογμάτων.

Ἐδειξεν ὡς ἀληθῶς ὁ εὐλογημένος μου δεσπότης, ὡς οὐδὲν δύναται πρὸς μείωσιν τῆς ἀγάπης πνευματικῆς, τὸ ἀλλήλων ἀπειναί σωματικῶς· τοὺς κατὰ Θεὸν δι' ἀγάπης νοερῶς ἀλλήλους συνηρμοσμένους· μὴ ἀπαξίωσας διὰ τῶν τιμῶν αὐτοῦ συλλαβῶν ἐπισκέψασθαι με τὴν ταπεινὴν καὶ ἀμαρτωλὴν, καὶ μηδὲν ἔχοντα τῆς αὐτοῦ ἀγάπης ἐπάξιον. Ὅσπερ δεξίμενος, ὡσπερ αὐτὸν παρόντα τῷ πνεύματι γεγηθῶς περιλαβῶν ἠσπασάμην, καὶ τῷ ἴδιῳ Θεῷ καὶ Σωτῆρι τῶν ὅλων Χριστῷ συνήθως ἠὲ χαριστήσα, γνοὺς μετὰ σωτηρίας αὐτὸν τὴν ὑγρὰν κέλευθον ἐξηγυκέναι. Ἡδὺς γὰρ ὄντως καὶ παρὼν ὁ εὐλογημένος μου δεσπότης, καὶ ἀπὼν, οὐχ ἤττον τοῦ παρῆναι πᾶσιν ἐστὶν ἐπέραστος, διὰ τὴν ἐπιλάμπουσαν αὐτῷ χάριν τῆς πτωχείας τοῦ ἁγίου Πνεύματος· δι' ἣν ναὶ ἅγιος εἰς κατοικητήριον Θεοῦ ἐν πνεύματι γίνεται, πᾶς ὁ ταύτης ὡς Θεοῦ τῆς ἀρετῆς γνησίως μεταποιούμενος, τοῦ ταπεινώσαντος ἑαυτὸν μέχρι δούλου μορφῆς, καὶ ἔργῳ καὶ λόγῳ τοῖς ἀνθρώποις αὐτὴν ἐν ἑαυτῷ παραδείξαντος· ὄνπερ μιμούμενος ὁ εὐλογημένος μου δεσπότης, ἐνδιαθέτως καὶ αὐτὸς ἐκτίσατο τὴν πραότητα τε καὶ τὴν ταπεινότητα. Τὴν πραότητα μὲν, ἵνα τὰς ἐμπαθεῖς τοῦ θυμοῦ καὶ τῆς ἐπιθυμίας κατασθέσας κινήσεις, Θεῷ γένηται καὶ ἀνθρώποις εὐάρεστος. Ἡ πραότης γὰρ οὐδὲν ἕτερον εἶσα καθέστηκεν, ἢ θυμοῦ καὶ ἐπιθυμίας παντελῆς

A autem Dominus noster ac Deus Jesus Christus, Dei ac Patris unigenitus Filius Verbumque, omnis creaturæ, tum ejus quæ in aspectum cadit, tum quæ vim oculorum fugit, Conditor; qui propter nos, præ ineffabili benignitate sua ac clementia, propensæ voluntatis nutu, ut voluit ipse, mortem suscepitⁱ, nosque proprio sanguine de potestate tenebrarum eripuit¹; ipse teneat manum dexteram vestram, et ducat vos in timore suo, atque impleat agnitione voluntatis suæ in omni sapientia et intellectu spiritali; præstetque digne ipso ambulare, in omni opere bono fructificantes, et crescentes in agnitionem veritatis ejus, confortetque in omni virtute, secundum potentiam claritatis suæ in omni adificatione et longanimitate, et cum gaudio ac gratiarum actione, collaborantes Evangelio gratiæ suæ servans, dignos faciat partis sanctorum in lumine^k, precibus et supplicationibus gloriosissimæ Dominæ nostræ Dei Genitricis semperque Virginis Mariæ, et omnium sanctorum. Amen.

XIII. — Ejusdem, ad Petrum illustrem, oratio brevis seu liber, adversus dogmata Severi.

Ostendit revera benedictus dominus meus, nihil virium habere ad minuentiam spiritalem dilectionem, corporalem amicorum absentiam, quos mente ac animo, quæ secundum Deum est, charitas inter se conjungit; qui nimirum haud se indignum putaverit, ut me humilem ac peccatorem venerabilium syllabarum suarum munere inviseret; hominem utique, ejus nihil dilectionem promeritum. Ilas ergo cum accepissem, velut ipsum præsentem spiritu, gaudio circumfusus exosculatus sum, soli Deo omniumque Salvatore Christo **292** ex more gratias agens, eo nomine, quod salvum eum et incolumem liquidum iter peregisse intellexerim. Revera enim dulcis est benedictus dominus meus, tum præsens, tumque nihilominus absens, haud secus ac cum præsens est, cunctis amabilis, ob eam quæ in eo elucet, gratiam paupertatis Spiritus sancti^l: cujus munere templum sanctum in habitaculum Dei in spiritu redditur^m, quisquis ut Dei virtutem, hanc sincere colit, qui seipsum humiliavit usque ad formam serviⁿ; ejusque opere simul et sermone in seipso specimen mortalibus dedit: quem imitatus benedictus dominus meus, ipse quoque animo repositam lenitatem pariter ac humilitatem habet. Lenitatem quidem ac mansuetudinem, ut, perturbatis iræ ac cupiditatis motibus

ⁱ Isa. liii, 7. ¹ Coloss. i, 13. ^k ibid. 9-12. ^l Math. v, 3. ^m Ephes. ii, 22. ⁿ Philipp. ii, 7.

VARIE LECTIOES.

⁶³ Forte ὑπομονήν, patientiam.

NOTÆ.

(α) Πρὸς Πέτρον Ἰλλούστριον. Nomen dignitatis est. Basil. Eccl. 7: Οἱ ἀπὸ πατρικίων ἔως ἰλλουστρίων εἰσὶν οἱ συγκλητικοί. Justin. Novella 13: Ἡμεῖς γὰρ οὐδενὶ τὴν εἰρημένην ἀρχὴν παραδώσομεν πλὴν εἰ μὴ τῶν μεγαλοπρεπεστάτων ἰλλουστρίων.

Erat igitur Petrus hic τῶν ἐν ἀρχῇ, homo senatorii ordinis; nempe εὐγενῆς, ut Glossa Basilic. Vir nobilis, et quod præcipuum, spectatæ fidei et prole orthodoxus, cujus alia nescimus, quam quæ Maximus una et altera epist. de illo insinuavit.

extinctis, Deo placens et hominibus efficiatur. Lenitas enim et mansuetudo nihil aliud est, quam iræ motus omnis ac cupiditatis, in iis quæ innaturalia sunt, extinctio: quæ plane divina voluntati illis manifestatur, qui ea præditi sunt. Ait enim psallens magnus David: *Deducet mansuetos in iudicio; docebit mites vias suas* P. Humilitatem vero, ut superbiam excisa cæcitate animique duritie, tum Deo gratus efficiatur, tum cunctis blandus ac facilis. Est enim humilitas, uniuscujusque comparatione ad Deum ex opposito excellentis causæ ac effectricis agnitio; qua hominum inter se proclive oritur affectio, delictorumque debitoribus præstanda dimissio. Ait enim iterum magnus David: *Vide humilitatem meam et laborem meum, et dimitte omnia peccata mea* 9.

Sic sane vitæ disciplina atque moribus cum se habeat benedictus dominus meus, in firma fidei in Christum petra, pro nominis ipsa ratione inæconcussus, omnique hæreticæ pravitatis tricumano fluctu superiorem conservari precor, velut scilicet verum sanctæ Dei Ecclesiæ catholicæ et apostolicæ filium, in pia veræque fidei confessione fundatum, adversum quam, velut portæ inferi, aperta nequissima hæreticorum ora nihil prævalebunt. De nothis autem notheque ac spurie ex oleastro in bonam olivam insertis, noveram, et antequam vos benedicti, scriberetis, fore ut juxta propheticum dictum: *Sicut canis ad vomitum suum* 10, sic illi ad fidei suæ fetidissimum 293 putorem reverterentur, velut Simones alii, Demantesque ac Hermogenes 11, sponte eis veritati prælato mendacio; nihilque lædentes, ut autumant, discessionem suam præcones veritatis, seu potius qui ipsi merito gratiæ amissione lædantur; ac qui, ne hoc quidem sæculum, ejus causa a veritate discesserunt, ex sententia late ac jucunde habere possint, quod natura instabile sit, variisque mutationibus obnoxium, ac semper illos præteriens, qui se ejus factos compotes, jamque ipsum tenere arbitrantur.

Revera enim insuavis ac fetoris plena, omnique vacua gratia, doctrina omnis, quæ non proficitur exstare in uno Christo post unionem nullis verbis explicabilem, atque incolumia esse, ea, ex quibus est Christus; sed omnem propemodum Dei erga hominem dispensationem negat, et a Verbo ac Deo, quod ex intemerata sanctaque gloriosa Virgine ac vere Dei Genitrice assumptum est corpus, ratione utens atque anima præditum, amputat. Vere enim re ipsa amputat, etsi nude ac verbo tenuis consistere videtur, ut auditoribus fucum faciat: negatque omnino incarnationem, qui inficiatur incolumem esse ac nuncupari post unionem carnis naturam, inconfuse ac indivise in persona, seu hypostasi, Deo Verbo unitam; pietatis nimirum ac religionis prætextu, ne dicendo numerum, unionem scindere videatur; ipsam vere omnem naturarum ex quibus

A πρὸς τὰ παρὰ φύσιν ἀκίνησια· καθ' ἣν φανερὶν τὸ θεῖον τοῖς ἔχουσι γίνεται θέλημα. Φησὶ γὰρ ψάλλον ὁ μέγας Δαβὶδ, Ὁδηγήσει πρᾶξεις ἐν κρίσει· διδάξει πρᾶξεις ἐδοῦς αὐτοῦ. Τὴν καὶ ταπεινώσιν, ἵνα τῆς ὑπερηφανίας ἐκτεμῶν τὰ πωρώματα, εὐχάριτος τε τῷ θεῷ γένηται, καὶ πᾶσιν ἀνθρώποις εὐπρόσιτος. Ταπεινώσις γὰρ ἐστίν, ἡ ἐκάστου πρὸς τὸν θεὸν κατὰ παράθεσιν ἐκ παραλλήλου τῆς ὑπερεχούτης καὶ ποιητικῆς αἰτίας ἐπίγνωσις· καθ' ἣν ἡ πρὸς ἀλλήλους τῶν ἀνθρώπων γίνεσθαι πέφυκεν συνδιάθεσις, καὶ ἡ τῶν πλημμελημάτων δίδεσθαι τοῖς ὀφείλουσιν ἄφεσις. Ἴδε γὰρ, φησὶν ὁ αὐτὸς μέγας πάλιν Δαβὶδ, τὴν ταπεινώσιν μου καὶ τὸν κόπον μου, καὶ ἄφεσις πάσας τὰς ἁμαρτίας μου.

B

Οὕτω μὲν οὖν ἔχοντα περὶ τὸν βίον τὸν εὐλογημένον μου δεσπότην, ἐν τῷ στερεώματι τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως, φερωνύμως ἀσάλευτον εὐχομαι διαφυλαχθῆναι, καὶ πάσης αἰρετικῆς τρικυμίας ἀνώτερον, ὡς γνήσιον τέκνον τῆς ἀγίας τοῦ θεοῦ καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας· τεθεμελιωμένον ἐπὶ τῆς εὐσεβοῦς ὁμολογίας· καθ' ἧς οὐδὲν τὸ παράπαν ἰσχύουσιν, ἀνοιγόμενα καθάπερ ἄδου πύλαι, τὰ πονηρὰ τῶν αἰρετικῶν στόματα. Περὶ γὰρ τῶν νόθων, καὶ νόθως ἐκ τῆς ἀγριελαιίας παρενκεντρισθέντων εἰς τὴν καλλιέλαιον ἐγίνωσκον, καὶ πρὶν γράψαι τοὺς εὐλογημένους ὑμᾶς, ὅτι κατὰ τὸν προφητικὸν λόγον· Ὡς κύων ἐπὶ τὸν ἴδιον ἔμετον, τῆς κατὰ τὴν πίστιν αὐτῶν ἀγρίας λέγω τὸ δυσώδεις ἔχουσιν ἐπιστρέψαι· οἷα δὲ Σίμωνες δεῦτεροι, καὶ Δῆμαντες καὶ Ἑρμογένεις, προκρίνειν ἐλόμενοι τῆς ἀληθείας τὸ ψεῦδος· καὶ μηδὲν ὀδικοῦντες, ὡς οἴονται, τῇ ἀποστασίᾳ τοὺς κήρυκας τῆς εὐσεβείας, ἢ βλαπτόμενοι μᾶλλον ἐνδίκως τῇ στερήσει τῆς χάριτος· καὶ οὐδὲ τὸν νῦν αἰῶνα, δι' ὃν τῆς ἀληθείας ἀπέστησαν, ἔχειν καταθυμῶς δυνάμενοι, κατὰ φύσιν ἄστατον ὄντα καὶ εὐαλλοίωτον, καὶ ἀεὶ παρατρέχοντα τοὺς κρατεῖν νομίζοντας

Ἀηθῆς γὰρ ὄντως ὑπάρχει καὶ δυσωδίας μεστός, καὶ πάσης χάριτος ἔρημος, πᾶς λόγος, μὴ σώζεσθαι πρεσβείων κατὰ φύσιν ἐν τῷ ἐνὶ Χριστῷ τὰ ἐξ ὧν Χριστὸς μετὰ τὴν ἄφραστον ἔνωσιν· ἀλλ' οἷον ἀρνούμενος τὴν ὅλην τοῦ θεοῦ περὶ τὸν ἀνθρώπου οἰκονομίαν, καὶ περιτέμνων τοῦ λόγου τοῦ θεοῦ τὸ προσειλημμένον, ἐκ τῆς ἀχράντου καὶ ἀγίας πανενδόξου Παρθένου καὶ κατὰ ἀλήθειαν θεοτόκου, σῶμα λογικὸν ἐμφυχωμένον. Περιτέμνει γὰρ ἀληθῶς τῷ πράγματι, κἂν δοκῇ πῶς φιλῶς ὁμολογεῖν τῷ στόματι πρὸς τὴν τῶν ἀκούοντων ἐξαπάτην, καὶ παντελῶς ἀρνεῖται τὴν σάρκωσιν, ὃ μετὰ τὴν ἔνωσιν μὴ λέγων εἶναι, σώζεσθαι τε καὶ λέγεσθαι τῆς σαρκὸς τὴν φύσιν, ἀσυγχύτως τε καὶ ἀδιαιρέτως ἡνωμένην τῷ θεῷ λόγῳ καθ' ὑπόστασιν, προφάσει δὲ θεῶν εὐλαθείας, τοῦ μὴ τεμεῖν δόξαι διὰ τοῦ ἀριθμοῦ τὴν ἔνωσιν, αὐτὴν κυρίως εἰπεῖν, τὴν πᾶσαν τῶν ἐξ ὧν

9 Sap. iv, 10. P Psal. xxiv, 9. 9 ibid. 18. D Matth. xvi, 18. * Prov. xxvi, 11. 1 Act. viii, 18; II Tim. iv, 9; 1, 15.

ἔστιν ὁ Χριστὸς φύσεων, μετὰ τὴν ἔνωσιν σαφῶς **A** est Christus, existentiam ac veritatem post unionem, aperte insiciens.

Περὶ ἀριθμοῦ φυσικωτέρα διάληψις.

Τοῦτο δὲ πάσχουσιν, ὡς ἔοικε, παρὰ τὸ ἀγνοεῖν αὐτοῦς, ὅτι πᾶς ἀριθμὸς οὔτε διαιρεῖ κατὰ τὸν ἴδιον λόγον, οὔτε διαιρεῖται· οὔτε διαιρέσεως, οὔτε μὴν ἐνώσεως παντελῶς ἔστι ποιητικός. Ποιεῖν γὰρ ἢ πάσχειν οὐ πέφυκε, μὴ ὑπάρχων οὐσία ἢ συμβεθετός· περὶ δὲ τὸ ποιεῖν τε καὶ πάσχειν ἔστιν· ἀλλὰ μόνον δηλωτικός τοῦ ποσοῦ τῶν ὑποκειμένων πραγμάτων, ὡς δ' ἂν κατὰ τὴν σχέσιν ἔχοντα τύχασιν· εἴτε ἠνωμένα, εἴτε διακεκριμένα. Οἷον, ἐν εἴπω τι θαρρήσας, ὄνομα πησοῦ, χωρὶς τῆς ἐπ' αὐτῷ σχέσεως σημαντικόν. Οὔτε γὰρ τὴν τῶν ὄντων ἐξ ἀνάγκης φυσικὴν ὁ ἀριθμὸς ποιεῖται διάκρισιν, ἢ ποσότητα· οὔτε τῶν συνημμένων κατὰ τὸ αὐτὸ εἶδος ἀφ' ἑαυτοῦ ἐργάζεται τὴν συνέχειαν· οὔτε μὴν καθ' ὅλου τινός ἔστι χαρακτηριστικὴς ιδιότητος τῶν ὑπὸ τὸ αὐτὸ εἶδος πρὸς ἀλλήλα τοῖς συμβεθεκόσι διακεκριμένων ἀτόμων. Ταῦτα γὰρ ποιεῖν τῆς θείας σοφίας τε καὶ δυνάμεως καθέστηκεν ἴδιον, τῆς τὸ πᾶν συστησαμένης, καὶ ἀσύγχυτον διατηρούσης ἕκαστον, τοῖς περὶ τὸ πᾶν κατὰ φύσιν τῶν ὄντων διορισμοῖς· ἀλλὰ μόνον, ὡς ἔφη, τοῦ ἀπλῶς, ἀλλ' οὐ τοῦ πῶς τῶν πραγμάτων ποσοῦ ποιεῖται δήλωσιν, καθάπερ τι ὄνομα ποσοῦ προσφύεσ.

Περὶ διαφορᾶς, καὶ ποσότητος ἀκριβέστερον, καὶ τῆς αὐτῶν εὐσεβοῦς ὁμολογίας.

Εἰ τοίνυν κατὰ τοὺς Πατέρας, ὁ ἀριθμὸς τοῦ ποσοῦ τῶν πραγμάτων, ἀλλ' οὐ τῆς σχέσεώς ἔστι δηλωτικός· πᾶν δὲ ποσὸν ἑτερότητι φυσικῇ θεωρούμενον, διαφορὰν πάντως ἐπιδέχεται· διαφορὰν δὲ λέγουσιν ἐπὶ Χριστοῦ φυσικὴν μετὰ τὴν ἔνωσιν καὶ οἱ τῇ ἀληθείᾳ μαχόμενοι· καὶ τὸ ποσὸν τῶν διαφερόντων, οὐ χωρὶς ἀμήχανον εἶναι διαφορὰν μετὰ τοῦ δηλοῦντος αὐτὸ ἀριθμοῦ· οὐ χωρὶς ποσὸν καθ' ὅλου γνωσθῆναι ἀδύνατον, λέγειν αὐτοῦς ἀνάγκη μετὰ τὴν ἔνωσιν· εἴπερ κατὰ τὴν εὐτακτον ἀκολουθίαν, εὐσυνάρτητον τὸν τοῦ οικείου δόγματος ἀποδείξαι βούλονται λόγον. Εἰ δὲ τὸ ποσὸν τῶν σωζομένων ἐν Χριστῷ φύσεων ἀρνοῦνται μετὰ τὴν ἔνωσιν, μηδὲ τὴν διαφορὰν λέγειν τολμάτωσαν, τῶν ἐξ ὧν ὁ Χριστὸς ἔστι φύσεων μετὰ τὴν ἔνωσιν· γινώσκοντες **D** ὅτι πᾶν εἴτι καθ' ὅτι οὐκ ἔχει διαφορὰν, ἐν κατὰ πάντα λόγον τε καὶ τρόπον εἶναι οὐ δύναται. Τὸ δὲ μὴ δύναμενον εἶναι κατὰ πάντα λόγον τε καὶ τρόπον ἐν, δηλονότι κατὰ τινὰ λόγον τε καὶ τρόπον, δύο τὸ ἐλάχιστόν ἔστιν ἢ πλεονα. Οὐκοῦν ἐν Χριστῷ μετὰ τὴν ἔνωσιν λέγοντας εἶναι διαφορὰν, ἐν κατὰ πάντα λόγον τε καὶ τρόπον τὸν Χριστὸν εἶναι μετὰ τὴν ἔνωσιν λέγειν οὐ δύναται. Εἰ δὲ μὴ κατὰ πάντα καὶ λόγον καὶ τρόπον ἐν ἔστιν ὁ Χριστὸς μετὰ τὴν ἔνωσιν· δηλονότι κατὰ τινὰ λόγον τε καὶ τρόπον, δύο πάντως ἔστιν ὁ Χριστὸς μετὰ τὴν ἔνωσιν. Εἰ δὲ κατὰ τινὰ λόγον τε καὶ τρόπον δύο ἔστιν ὁ Χριστὸς μετὰ τὴν ἔνωσιν, διὰ τὴν ἐν αὐτῷ τῶν ἐξ ὧν καὶ ἐν αἷς ἔστι φύσεων διαφορὰν, ὡς ἔδειξεν ὁ λόγος, δῆλον

Explicatio numeri naturæ convenientior.

Id vero, ut videtur, illis accidit, quod ignorant, nulli numero ex propria ratione competere, ut aut dividat aut dividatur; nec vim ullam divisionis, at neque unionis, habere. Neque enim illi ut agat aut patiatur, comparatum est, qui non sit substantia autve accidens, circa quæ accidunt quod est agere et pati; sed solummodo ut subjectarum rerum quantitatem significet, quovis tandem modo illæ se habeant; sive unitæ sint, sive discretæ. Puta (ut quid fidens dicam) quantitatis nomen significat, absque ulla tamen in eo habitudine. Neque enim numerus necessario naturalem rerum discretionem facit, aut **294** quantitatem; neque eorum quæ in eadem specie copulata sunt, a se ipse conjunctionem facit ac cohesionem; at neque unius ullius universim proprietatis nota est, eorum, quæ sub eadem specie alia ab aliis individua accidentibus dirimuntur. (Id enim præstare divinæ tum sapientiæ proprium est, tum potentiæ, quæ universum hoc condidit, singulaque inconfusa naturalibus circa ipsum rerum distinctionibus custodit), sed solum, uti dicebam, absolute, non ut tali modo se habentium quantitatem significet, velut scilicet nomen quantitati accommodatum.

De differentia seu distinctione, deque quantitate accuratius, ac de illarum pia confessione.

Quandoquidem igitur numerus, ut sancti Patres sentiunt, vim habet significandæ rerum quantitatis, non earum habitudinis ac affectionis; omnisque quantitas naturali diversitate considerata, et (ut ita loquar) alietate, omnino differentiam seu distinctionem admittit; differentiamque ac distinctionem in Christo naturalem dicunt post unionem, etiam qui veritatem impugnant, plane necesse est, ut et eorum quæ differunt ac distincta sunt post unionem quantitatem dicant, sine quâ fieri non potest ut differentia sit ac distinctio, cum numero eam significante: quo sublato, cognosci quantitatem prorsus impossibile est, si modo coherentem sui dogmatis rationem velint ostendere. Sin autem naturarum, quæ post unionem in Christo incolumes sint, quantitatem negant, ne differentiam quidem ac distinctionem post unionem dicere audeant, earum naturarum ex quibus est Christus; qui sciant, quidquid prorsus differentiam habet ac distinctum est, secundum omnem et rationem et modum unum esse non posse. Quod autem non potest esse unum secundum omnem et rationem et modum, secundum aliquam utique et rationem et modum, duo minima est, aut plura. Igitur qui in Christo post unionem differentiam admittant ac distinctionem, esse Christum unum post unionem secundum omnem et rationem et modum dicere non possunt. Sin autem Christus post unionem non unum est secundum omnem et rationem et modum: nimirum

secundum aliquam et rationem **295** et modum omnino Christus duo est post unionem. Si autem secundum aliquam et rationem et modum Christus duo est post unionem, ob eam, quæ in ipso est, naturarum ex quibus et in quibus est, differentiam ac distinctionem, uti probavit oratio; liquet frustra impietati litare, qui differentiam ac distinctionem earum naturarum, ex quibus Christus est, post unionem dicant, ipsas vero naturas, quarum differentia est et distinctio, damnando silentio post unionem, interimant. Vere enim interimunt ac tollunt, qui ea negant quæ sunt, ac incolumia sunt. Aut enim eorum sententia, non intereunt nature aut sublatae sunt post unionem, suntque ac incolumes sunt; æquumque adeo est, ut post unionem incolumes eas confiteamur; aut, nisi æquum est ut post unionem ipsas confiteamur, neque sane æquum sit illorum sententia, ut eas in Christo esse ac incolumes esse dicamus; suntque interemptæ atque sublatae. Quod enim haud omnino æquum est ut nominetur, longe potius majorique, puto, æquitate, nec prorsus esse dicatur: aut certe nobis ratione ostendant pro-

quemadmodum autem Christus post unionem non unum est secundum omnem et rationem et modum, sic neque secundum omnem et rationem et modum post unionem est duo. Sin autem Christus non est duo post unionem secundum omnem et rationem et modum, omnino secundum aliquam et rationem et modum (secundum personalem scilicet identitatem, unam nimirum personam et hypostasim, secundum quam non potest habere differentiam ac distinctionem) Christus unum est. Quia igitur secundum aliam aliamque et rationem et modum, idem ipse unum, duoque est: operæ pretium ut dispiciamus, ultra demum et ratione et

296 *Blasphemum esse, dicere unam Christum simpliciter naturam.*

Siquidem igitur secundum nature rationem unum eum dicturi sunt, una prorsus natura, absque omni differentia ac distinctione, eorum sententia, totum erit. Sin autem hæc illos dicere concesserimus, Christus, juxta illos, nec Deus, at neque homo, nec omnino creatura, nec Creator erit. Quæ enim natura simpliciter dicitur, neutrius horum ullam prorsus appellationem recipit. Sin autem apertam absurditatem vitare satagentes, unam Christum naturam esse dicant, verum compositam; vere nescierunt, quo pacto impietatis caligo, ad imam eos erroris impulit sentinam.

De natura composita ejusque ratione, accuratius; ac loqui impie, qui unam Christum naturam compositam dicunt.

Primum enim natura omnis composita, non in

(v) *Κατὰ ποῖον καὶ ποῖον λόγον.* Aptā satis repetitio, etsi eam cod. Venet. non habet, sed solum *κατὰ ποῖον λόγον.* Quod tamen toto discursu Maxi-

μὴ ἀσεβοῦσι διακενῆς, οἱ τὴν μὲν διαφορὰν τῶν ἐξ ὧν ἐστὶ φύσεων ὁ Χριστὸς μετὰ τὴν ἔνωσιν λέγοντες, αὐτὰς δὲ τὰς φύσεις, ὧν ἡ διαφορὰ, προφανῶς ἀναίρουντες τῆ σιωπῇ μετὰ τὴν ἔνωσιν ἀναίρεσις γάρ ἐστὶν ἀληθῶς ἢ τῶν ὄντων καὶ σωζομένων ἐξάρνησις. Ἡ γὰρ οὐκ ἀνήρητοι κατ' αὐτοὺς αἱ φύσεις μετὰ τὴν ἔνωσιν, καὶ εἰσι καὶ σώζονται, καὶ δίκαιόν ἐστὶν αὐτὰς σωζόμενας ὁμολογεῖσθαι μετὰ τὴν ἔνωσιν· ἢ εἴπερ μὴ δίκαιόν ἐστὶν αὐτὰς ὁμολογεῖσθαι μετὰ τὴν ἔνωσιν, μήτε εἶναι, μήτε σώζεσθαι λέγειν αὐτὰς ἐν Χριστῷ δίκαιόν ἐστὶ κατ' αὐτοὺς, καὶ ἀνήρηται. Ὁ γὰρ μὴ δίκαιόν ἐστι πάντως ὀνομάζεσθαι, μηδὲ τὸ παράπαν ὑπάρχειν, πολλῶ κρείττον ἐστὶν ὡς οἶμαι καὶ δικαιότερον, λέγειν· ἢ πείσωσιν ἡμᾶς λόγῳ, πῶς ἐστὶ δίκαιον ἐν Χριστῷ μὴ ὁμολογεῖσθαι τὰ ἐξ ὧν ὁ Χριστὸς, ὄντά τε καὶ σωζόμενα μετὰ τὴν ἔνωσιν, χωρὶς τῆς οἰασῶν τροπῆς καὶ ἀλλοιώσεως, καὶ τῆς εἰς ἀλλήλα κατὰ τὸν οὐσιώδη λόγον μεταβολῆς· καὶ στέργομεν εὐπειθῶς τῆς τῶν σωζομένων ἐν Χριστῷ καὶ ὄντων ὁμολογίας τὴν στέργειν.

esse dicatur: aut certe nobis ratione ostendant pro-

ὡς περὶ δὲ κατὰ πάντα λόγον τε καὶ τρόπον ἐν οὐκ ἐστὶν ὁ Χριστὸς μετὰ τὴν ἔνωσιν, οὕτω πάλιν κατὰ πάντα λόγον τε καὶ τρόπον οὐκ ἐστὶν ὁ Χριστὸς δύο μετὰ τὴν ἔνωσιν. Εἰ δὲ κατὰ πάντα λόγον τε καὶ τρόπον ἐστὶν ὁ Χριστὸς δύο μετὰ τὴν ἔνωσιν· πάντως κατὰ τινὰ λόγον τε καὶ τρόπον, διὰ τὴν ὑποστατικὴν ταυτότητα, ἤγουν τὴν μίαν ὑπόστασιν, καθ' ἣν διαφορὰν ἔχειν οὐ δύναται, ἐν ἐστὶν ὁ Χριστὸς. Ἐπεὶ οὖν κατ' ἄλλον καὶ ἄλλον λόγον τε καὶ τρόπον, ἐν καὶ δύο ἐστὶν ὁ αὐτὸς, ἀνγκαῖον σκοπῆσαι, κατὰ ποῖον καὶ ποῖον λόγον (v) ἐν ἐστὶν ὁ αὐτὸς καὶ δύο.

modo idem ipse unus ac duo sit.

Ὅτι βλάσφημον εἶναι λέγειν τὸν Χριστὸν μίαν ἀπλῶς φύσιν.

Εἰ μὲν οὖν κατὰ τὸν τῆς φύσεως λόγον ἐν αὐτὸν εἶναι φήσουσι, μίαν φύσιν ἀπλῶς χωρὶς τῆς οἰασθῆ- ποτε διαφορᾶς δηλονότι κατ' αὐτοὺς εἶναι τὸ ὅλον. Εἰ δὲ τοῦτο λέγειν αὐτοῖς συγχωρήσομεν, οὐκ εἶναι Θεὸς κατ' αὐτοὺς, οὔτε μὴν ἄνθρωπος ὁ Χριστὸς· οὔτε κτίσμα παντελῶς, οὔτε κτίστης. Ἡ γὰρ ἀπλῶς λεγομένη φύσις, οὐδ' ἐτέρου τούτων καθάπαξ τὴν οἰανοῦν ἐπιδέχεται σημασίαν. Εἰ δὲ τὴν πρόδηλον φεύγοντες ἀτοπίαν εἴποιεν, μίαν μὲν, σύνθετον δὲ τὸν Χριστὸν εἶναι φύσιν, ἠγνόησαν ὡς ἀληθῶς, πῶς ὁ τῆς ἀσεβείας ζόφος πρὸς τὴν ἐσχάτην αὐτοὺς ἀπειώσατο πλάνην.

Περὶ συνθέτου φύσεως ἀκριδέστερον, καὶ τοῦ κατ' αὐτὴν λόγου· καὶ ὡς ἀσεβοῦσιν οἱ λέγοντες τὸν Χριστὸν μίαν σύνθετον φύσιν.

Πᾶσα γὰρ σύνθετος φύσις, πρῶτον μὲν ἀπραι-

NOTE.

mus καὶ τρόπον adjunxerit, verisimile est hic scripsisse, κατὰ ποῖον τρόπον καὶ ποῖον λόγον, exque repetita voce, proclivi errore, alterum excidisse.

ρετον ἔχει τὴν πρὸς ἄλληλα τῶν μερῶν κατὰ τὴν Ἀ σύνθεσιν σύνοδον.

Ἐπειτα δὲ καὶ ἀλλήλοις ὁμόχρονα τὰ μέρη, καὶ ἑαυτῇ κέκτηται, κατὰ τὴν εἰς τὸ εἶναι γένεσιν συνυπάρχοντα, μηδετέρου μέρους θατέρου χρονικῶς προϋπάρχοντος.

Πρὸς ἔτι γε μὴν καὶ εἰς συμπλήρωσιν τῆς τὸ πᾶν μεγαλοφυῶς ὑπογραφούσης ἀλόγητος γινώσκειται πεποιημένη· ὧν οὐδὲν ἐπὶ Χριστοῦ παντελῶς θεωρεῖται τοῖς εὐσεβεῖν βουλομένοις· ἵνα μὴ τὴν πρὸς τὴν σάρκα τοῦ Λόγου σύνοδον ἀκούσιον ποιῶμεθα, καὶ ἀπροαίρετον· καὶ ἡ τῆ σαρκὶ τὸν Θεὸν Λόγον κατὰ τὴν πρὸς τὸ εἶναι γένεσιν ὁμόχρονον, ἢ τὴν σάρκα τῷ Λόγῳ κατὰ τὴν ἀναρχὸν ὑπαρξίν συναΐδιον· ἢ καὶ μηδὲν ἔχειν πλέον τῶν λοιπῶν κατὰ τὴν καθ' ὄλου φύσιν θεωρουμένων εἰδῶν, ὡς μέρος εἰς συμπλήρωσιν τοῦ παντός κατὰ τὰ λοιπὰ εἶδη, παρὰ τῆς τὸ πᾶν συστησαμένης δυνάμεως παρηγγέμενον τὸν Χριστὸν διοριζόμεθα. Οὗτος γὰρ πάσης συνθέτου φύσεως ὄρος τε καὶ λόγος καὶ νόμος, καθὼς ἡ τῆς ἀληθείας δύναμις, καὶ ὁ τῆς λογικῆς ἀκολουθίας δρόμος ποδηγεῖ λέγειν τοὺς μετὰ συνέσεως τὴν τῶν ὄντων ποιουμένους διάσκεψιν. Καὶ τίς ἔτι κτῆς τῶν εὐσεβῶν εἶναι δυνήσεται μοίρας, οὕτω φρονῶν περὶ τοῦ Θεοῦ καὶ Λόγου, τοῦ πρὸ πάντων ὑπάρχοντος τῶν αἰώνων· μᾶλλον δὲ κυριώτερον εἰπεῖν, ποιητοῦ τῶν αἰώνων, καὶ κατὰ θέλησιν ἑκούσιον ποιησαμένου πρὸς ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους καὶ ἀυθαίρετον τὴν κένωσιν· καὶ εἰς διόρθωσιν καὶ ἀνακαινισμόν, ἀλλ' οὐκ εἰς συμπλήρωσιν τοῦ παντός, ἐνανθρωπήσαντος. Τρόπῳ γὰρ οἰκονομίας, ἀλλ' οὐ νόμῳ φύσεως, ἀβρότητως ὁ τοῦ Θεοῦ πρὸς ἀνθρώπους διὰ σαρκὸς ἐπεδήμησε Λόγος. Οὐκοῦν οὐκ ἔστι σύνθετος φύσις ὁ Χριστός, κατὰ τὴν καινοτομίαν τῶν κενούτων τὸ Εὐαγγέλιον τῷ νόμῳ τῆς συνθέτου φύσεως, κατὰ τὸν εἰς τὸ εἶναι τρόπον, παντάπασιν ὑπάρχων ἀδοῦλωτος· ἀλλ' ὑπόστασις σύνθετος, τὴν οὐρανοῦν κατ' εἶδος σύνθετον φύσιν αὐτῆς κατηγορουμένην οὐκ ἔχουσα· ὁ καὶ παράδοξον, ὑπόστασιν σύνθετον θεᾶσθαι, χωρὶς τῆς κατ' εἶδος αὐτῆς κατηγορουμένης συνθέτου φύσεως.

Εἰ δὲ κατ' αὐτοὺς ἐκείνους ὁ Χριστὸς σύνθετός ἐστι φύσις, ἡ θαυμαστὴ τῶν Σευήρου λόγων ἀκρίπολις, ἢ γενικὴ πάντως ἐστὶ, ἢ μοναδική. Τούτων γὰρ ἄλλην ἐπινοῆσαι μέσην ἀμήχανον. Καὶ εἰ μὲν γενικὴ φύσις ἐκτὴν ὁ Χριστὸς, κατὰ πολλῶν ἔσται δηλονότι καὶ διαφερόντων τῷ ἀριθμῷ κατηγορούμενος· καὶ κατ' ἐπίνοιαν ἔσται μόνην, ἐν ᾗ τὴν ὑπαρξίν ἔχει· καὶ οὐ καθ' ἑαυτὸν ἐν ἰδίᾳ τινὶ ὑποστάσει γνωριζόμενος· χωρὶς τῶν ἐπιθεωρουμένων τοῖς ὑπ' αὐτὸν ἀτόμοις συμβεβηκότων. Τοιοῦτος γὰρ ὁ πάσης γενικῆς φύσεως ὄρος τε καὶ λόγος· καὶ εἰσῆχθη πλήθος ἡμῖν Χριστῶν ἀνθ' ἑνός, κατὰ μηδένα τρόπον τὴν οὐρανοῦν ἐχόντων πρὸς τὸν Θεόν, ἢ τοὺς ἀνθρώπους ταυτότητα, διὰ τὴν Σευήρου κατὰ τῆς ἀληθείας περιττὴν καὶ ἀκάθεκτον μαρίαν. Εἰ δὲ μοναδικὴ φύσις ἐστὶν ὁ Χριστὸς, ἵνα παρῶμεν λέγειν ὡς οὐδαμῶς ἐστὶ τὸ σύνολον φύσις ἐνὶ προσώπῳ περιγεγραμμένη· κἂν εἰ τὰ μάλιστα τὸν μυθευόμενον

voluntate habet, aut ejus ipsa arbitra est, ut partes inter se componendi causa convenient.

Præterea, partes cum alias aliis, tum et sibi ipsa coætaneas habet, quæ simultaneo ortu pariter existant, nec se ulla temporis duratione mutuo præcedant.

Ad hæc vero etiam, ad totalitatem complendam, quæ rerum universitatem magnifice adumbret, facta esse dignoscitur : quorum nihil prorsus in Christo intelligent, quibus animo constitutum ut pietatis metas non excedant; ne Verbi cum carne commercium a libera nihil voluntate profectum faciamus; ac, vel Deum Verbum ortu in rerum naturam carni coætaneum, vel carnem Verbo, existentia nullum habente principium, coæternam : aut denique nihil amplius habere quam reliquas universali natura consideratas species; velut partem, reliquarum specierum more, ad complendam rerum universitatem ab universorum creatrice potentia productum Christum definiamus. Hæc enim naturæ omnis compositæ definitio, ratioque ac ritus est; quomodo vis ipsa veritatis, rationalisque consequentiæ cursus eos cogit dicere, qui rerum solerter judicioque indolem dispexerint. **297** Ecquis vero jam a piorum steterit partibus, qui sic de Deo ac Verbo sentiat, qui sit antiquior omnibus sæculis; quin potius, ut verius dicam, auctor sæculorum, ac qui sponte liberaque voluntate liberam ad nos homines exinanitionem instituerit, idque adeo ut universum repararet, ac instauraret, non ut ipsum compleret, homo factus sit. Dispensationis enim rationibus, non naturæ lege, arcana Dei Verbum ratione per carnem venit ad homines. Non igitur Christus natura est composita, juxta ac sentiunt Novatores, qui Evangelium evacuant, cum eo quo existit modo, naturæ compositæ legi nihil obnoxius sit; sed persona composita, de qua nulla prorsus secundum speciem prædicetur natura composita : quod sane inauditum stupendumque; exstare nimirum personam compositam, de qua tamen nulla in specie natura composita prædicetur.

Sin autem illis iisdem auctoribus Christus natura composita est (quod Severi rationum mirabile præsidium arxque sacra est) omnino aut generica, aut singularis. Horum enim aliam mediam excogitare non possumus. At, siquidem Christus natura est generica, erit plane quæ de multis, iisque numero discretis, prædicetur; solaque ratione ac subtili mentis cogitatu in illis erit, in quibus eï est quod existit : non per se ipse in propria quadam persona seu hypostasi intelligetur absque illis accidentibus, quæ in individuis illi subjectis considerantur. Talis enim naturæ omnis genericæ definitio est atque ratio; emergetque nobis unius loco, Christorum turba, nihil ullo modo cum Deo autve hominibus habentium eadem ratione commune, ob Severi superfluum illam ac impotentem adversus veritatem insaniam. Siu autem Christus singularis natura est, ut interim

mittamus, nullam prorsus naturam esse quæ una persona circumscripta sit (vel si maxime fabulosam avem phœnicem, tanquam magnam quoddam ac irrefragabile, opinioni suæ præsidio, ad extremum exemplum producant : in quod ipsum disputare aliquid vereor, ne prudentum iudicio stultitiæ mihi notam asciscam, dum in eo ludo operam, quod fabulam, fabulam esse probō. Nam si phœnix avis est, plane etiam est animal. Si autem est animal, primum quidem laud prorsus singulare, qua ratione est **298** animal : non enim unum est ac solum animal. Deinde, si est animal, etiam corpus anima sensuque præditum est. Atqui si phœnix corpus est anima sensuque præditum, utique etiam ortui interitionique obnoxium est. Sin autem phœnix his obnoxius est, ipsos percontemur sapientes rerum inspectores, Fierine possit, ut corpus aliquod anima sensuque præditum, ortui ac interitioni obnoxium, singularis naturæ secundum personam ac hypostasim esse statuatur, cum ejusmodi corporum, aliorum ex aliis secundum speciem vicariæque successio, ejus quod sunt manifestus character ac definitio existat? Quemadmodum etiam divina Scriptura testatur, ipsa a se doctrinæ robur concilians ac auctoritatem, cum hæc Deum magno Noemo præcipientem inducit: *Et dixit Deus Noe : Ingredere, tu, et omnis domus tua in arcam ; quia te vidi justum coram me in generatione ista. Ex pecoribus autem omnibus mundis induc ad te septena et septena, masculum et feminam ; ex pecoribus autem immundis, duo et duo, masculum et feminam. Et de omnibus volatilibus cæli mundis septena et septena, masculum et feminam : et de omnibus volatilibus cæli immundis, duo et duo, masculum et feminam, ut nutriatur semen super omnem terram*^u : quibus utique, siquidem phœnix tanquam animal volucre connumeratur, singularis naturæ secundum hypostasim, ac quæ ipsa una vere existat, divina sententia minime est. Ut hæc, inquam, uti dicebam, missa faciamus (non enim libet eorum nomine digladiari, quorum nulla necessitas est) cunctis palam perspicuum est, fore ut si Christus natura singularis sit, nec cum Deo ac Patre, neque vero cum hominibus ejusdem substantiæ existat.

^u Gen. vii, 1-3.

(x) Τὸν μυθευόμενον ὄρνιθα τὸν Φοίνικα. Laudanda maxime Maximi ἀκρίβεια, qui Patrum fere unus phœnicis avis fabulam aperte exploserit, cum reliqui vel admiserint, vel certe in dubio rem reliquerint, communique famæ permiserint. Præcipuus est Clemens Rom. qui ævi simplicitate in sua ad Corinthios epistola, quod unum ejus genuinum monumentum ad nos pervenit, ὡς παναληθεστάτῳ, τῷ κατὰ τὸν φοίνικα τὸν ὄρνεον ὑποδείγματι κέχρηται· quod phœnicem avem adhibet, ut verissimum exemplum, inquit Phot., hoc ei nomine dicam scribens. Tertulliano et Epiphonio imposuit locus Scripturæ male intellectus; Cyrillo, Clemens : Maximus rei absurditatem quasi φυσικώτερον explosit, tantamque advertit, ut impugnando vereatur, ne quasi demens prudentibus risum moveat; qui scilicet sic inutili argumento otium terat. Commento occasio-

A ὄρνιθα τὸν φοίνικα (x), καθάπερ τι μέγα καὶ ἀμαχὸν παράδειγμα τῆς ἑαυτῆς δόξης συστατικόν, τελευταῖον προβάλλωνται πρὸς ὃ καὶ λέγειν τι δέδοικα, μήπως καὶ ἀνοίας παρὰ τοῖς συνετοῖς ὀφλήσω γέλωτα, τὸν μῦθον δεῖξάι μῦθον πειρώμενος. Εἰ γὰρ ὄρνις ἐστὶν ὁ φοίνιξ, καὶ ζῶον πάντως ἐστίν. Εἰ δὲ ζῶον, πρῶτον μὲν οὐ πάντη μοναδικὴν καθὼς ζῶον. Ἐπειτα δὲ, εἴπερ ζῶον, καὶ σῶμα ἐμψυχὸν αἰσθητικόν. Εἰ δὲ σῶμα ἐμψυχὸν αἰσθητικόν ἐστὶν ὁ φοίνιξ, καὶ ὑπὸ γένεσιν ἐστὶ δηλονότι καὶ φθοράν. Αὐτοὺς ἐρωτήσωμεν τοὺς σοφοὺς τῶν ὄντων θεάμονας, εἰ δυνατόν ἐστὶ τι τῶν ὑπὸ γένεσιν καὶ φθορᾷ ἐμψύχων καὶ αἰσθητικῶν σωμάτων, μοναδικῆς ὑπάρχειν καθ' ὑπόστασιν, φύσεως ὧν ἡ ἐξ ἀλλήλων κατ' εἶδος διαδοχὴ, ἀρίθηλος χαρακτήρ τοῦ εἶναι καὶ ὄρος ἐστὶ.

B Καθάπερ καὶ ἡ θεία Γραφή μαρτύρεται, τὸ βέβαιον δι' ἑαυτῆς τῷ λόγῳ παρεχομένη, τῷ μεγάλῳ Νῶε τὸν Θεὸν εἰσηγουμένη ταῦτα προστάσσοντα. Καὶ εἶπεν ὁ Θεὸς τῷ Νῶε, *Εἰσελθε σὺ, καὶ πᾶς ὁ οἶκός σου εἰς τὴν κιβωτὸν, ὅτι σε εἶδον δίκαιον ἐναντίον ἐμοῦ ἐν τῇ γενεᾷ ταύτῃ. Ἀπὸ δὲ πάντων τῶν κτηνῶν τῶν καθαρῶν εἰσάγαγε πρὸς σὲ ἐπτά ἐπτά, ἄρσεν καὶ θῆλυ· ἀπὸ δὲ τῶν κτηνῶν τῶν μὴ ὄντων καθαρῶν, δύο δύο, ἄρσεν καὶ θῆλυ· καὶ ἀπὸ πάντων (y) τῶν πετεινῶν τοῦ οὐρανοῦ τῶν καθαρῶν, ἐπτά ἐπτά, ἄρσεν καὶ θῆλυ, καὶ ἀπὸ πάντων τῶν πετεινῶν τοῦ οὐρανοῦ τῶν μὴ καθαρῶν, δύο δύο, ἄρσεν καὶ θῆλυ, διαστρέψαι σπέρμα ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν. Οἷς, εἴπερ ὡς πτηνὸν ζῶον ὁ φοίνιξ ἐστὶν ἐναριθμῶς, μοναδικῆς καθ' ὑπόστασιν φύσεως οὐκ ἐστὶ κατὰ τὴν θείαν ἀπόφασιν, ἵνα ταῦτα καθὼς εἶπεν μὴ λέγωμεν· οὐ γὰρ φίλον ἡμῖν ὑπὲρ τῶν οὐκ ἀναγκαίων τὸ μάχεσθαι· πᾶσιν εὐδελόν ἐστὶ, ὡς εἴπερ μοναδικῆ φύσις ἐστὶν ὁ Χριστὸς, οὔτε τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ ὁμοούσιός ἐστιν, οὔτε τοῖς ἀνθρώποις. Τὸ γὰρ πάντη κατὰ τὴν φύσιν μοναδικὸν, τῆς πρὸς ὀτιοῦν ἄλλο παντελῶς ἡλλοτριῶται φυσικῆς συγγενείας. Εἰ δὲ κατ' αὐτοὺς ἐκείνους, ὡς ἔδειξεν ὁ λόγος, πάντη κατὰ τὴν φύσιν ὁ Χριστὸς πάντων ἡλλοτριῶται τῶν ὄντων· αὐτοὺς εἰπεῖν προτρεψόμεθα τοὺς καινοὺς δογματιστάς, τί ὄντα κατὰ τὴν φύσιν, καὶ ποῖῳ λόγῳ σέβουσι τὸν Χριστὸν, τὸν μηδὲν ὅσον ἐπὶ ταῖς αὐτῶν ὑποθήκαις τῶν λόγων, ὄντα παρ' αὐτῶν βλασφημούμενον.*

NOTÆ.

D nem fecit ὁμωνυμία vocis φοίνιξ, qua sæpe usi oi LXX non ut avem significarent, sed ut palmam, quæ ipsa quasi ex se sic renascatur et pullulet. Multis prosecutus hoc argumentum Bochartus tom. altero de animalibus sacræ Scripturæ, quo ipso laudat Andreæ Schottani Eptaemerum, diatr. 13.

(y) Καὶ ἀπὸ πάντων. Deest vox illa in textu τῶν I,XX, ut et in Hebr. et Vulg. aliisque, videturque Maximo ex memoria succurrisse. Habuit autem Maximus plenum Genesis locum, ut habent Sixt. Argent., etc. Quod spectat ad legem de immundis, quæ omnia bina et bina inducenda erant, ad propagandum duntaxat speciem, non etiam septena in usum sacrificiorum, vel etiam ad vescendum : nihil causæ videtur, cur illud alterum potius omissum sit a Mose, quam a senioribus additum.

Quod enim natura prorsus singulare est, a naturali, cum re qualibet alia, cognatione prorsus abhorret. Sin autem illorum sententia, uti probavit oratio, Christus natura a rebus omnibus abhorret; ipsos dicere jubeamus novi dogmatis artifices, quidnam existentem natura, ac qua ratione, Christum colant, quem ne esse quidem, quantum ex illorum verbis ac documentis datur intelligi, blasphemia tradant.

Εἰ τοίνυν μέγας καὶ φοβερός ἐξ ἀνάγκης ἐπιταί Α κίνδυνος, κατὰ τὴν ἀποδοθεῖσαν τοῦ λόγου δύναμιν, τοῖς λέγουσιν ἐν κατὰ τὴν φύσιν εἶναι τὸν Χριστόν, ἤγουν μίαν φύσιν, εἴτε ἀπλῶς λεγομένην, εἴτε σύνθετον· καὶ ταύτην εἴτε γενικὴν ἤγουν κοινὴν, εἴτε μοναδικὴν ἤγουν ἰδικήν· πάσῃ φυλακῇ τὰς ἐαυτῶν καρδίας τῆς τοιαύτης δόξης τηρήσωμεν καθαράς, ἵνα καὶ τῆς ἐπ' αὐτῇ μελλούσης ἀπειλῆς ἐλευθερωθῶμεν. Καὶ τὸ μὲν δὴ ἐπὶ Χριστοῦ κατὰ τὸν τῆς φυσικῆς ἑτερότητος λόγον, ἤγουν διαφορᾶς τῶν ἐξ ὧν ἐστὶ φύσεων σωζομένων καὶ μετὰ τὴν ἔνωσιν, ὡς ἐν ὄλῳ μερῶν, εὐσεβῶς ὁμολογήσωμεν· καθ' ὃν οὐδέποτε τὰ μέρη φυσικῶς ἀλλήλοις συμπίπτουσιν, ἕως ἑκάτερον τὸν οἰκείον τῆς φύσεως πρὸς τὸ ἕτερον διαφυλάττει λόγον ἀλώθητον· τὸ δὲ ἐν κατὰ τὸν τῆς ὑποστατικῆς ταυτότητος λόγον, καθ' ὃν οὐδεμίαν τὸ σύνολον πρὸς ἑαυτὸν ὁ Χριστὸς ὡς ὅλον τὴν ἐκ διαφορᾶς διάκρισιν, ἤγουν μερισμὸν ἐπιδέχεται· ἕως μίαν καὶ πρὸ σαρκὸς, καὶ μετὰ σάρκωσιν ὑπόστασις ὑπάρχων πιστεύεται· καὶ εἰς τῆς ἀγίας καὶ βασιλικῆς Τριάδος προσκυνεῖται παρ' ἡμῶν καὶ δοξάζεται. Μοναδικὴ γὰρ τοῦ Χριστοῦ ἡ ὑπόστασις, ὡς ὅλον, μηδενὶ λόγῳ κατὰ τὴν χαρακτηριστικὴν αὐτῆς ιδιότητα τοῖς ἄλλοις ἐπιμεριζομένη, καθ' ἣν αὐτῶν ἀφορίζεται. Ἄκρα δὲ νῦν λέγω, τὸν Θεὸν καὶ Πατέρα, ἐξ οὗ πρὸ τῶν αἰώνων ὁ Χριστὸς γεγεννηταὶ θεϊκῶς· καὶ τὴν ἁγίαν πανένδοξον Παρθένον καὶ Μητέρα, ἐξ ἧς ὁ αὐτὸς ἀνθρωπίνως γεγέννηταὶ δι' ἡμᾶς, τῇ πρὸς ἄμφω τὰ ἄκρα τῶν ἰδίων μερῶν οἰκειότητι, φυλάττουσα τὴν κατ' οὐσίαν ἀμειώτως ταυτότητα· οἷς μέρεσι τὸν τῆς διαφορᾶς ὁ Χριστὸς ἐπιδέχόμενος λόγον, τῆς οἰκειᾶς οὐκ ἐξίσταται μοναδικῆς ὑποστάσεως. Πᾶσα γὰρ ὁλότης, καὶ μάλιστα κατὰ σύνθεσιν, ἐκ διαφόρων θεωρουμένη, τῆς οἰκειᾶς ὑποστάσεως μοναδικῶς φυλάττουσα τὴν ταυτότητα, καὶ τὴν πρὸς ἄλληλα τῶν οἰκείων μερῶν ἀσύγχυτον ἔχει διχοφορὰν, καθ' ἣν τὸν ἑκατέρου μέρους πρὸς θάτερον κατ' οὐσίαν διασώζει λόγον ἀνόθευτον. Ὡσαύτως δὲ καὶ τὰ μέρη κατὰ τὴν πρὸς ἄλληλα σύνθεσιν, ἀκραιφνῆ καὶ ἀμειώτων τὸν κατὰ φύσιν λόγον φυλάττοντα, τὴν ἐνικὴν τῆς οἰκειᾶς ὁλότητος ἀδιάκριτον ἔχει ταυτότητα· καθ' ἣν μοναδικῶς τὸν καθ' ὑπόστασιν διαφυλάττει λόγον παντελῶς ἀδιαίρετον.

que detritam ac imminutam naturæ rationem retineant, singularem propriæ totalitatis identitatem indiscretam habent, qua singulariter personæ seu hypostasis rationem omnis prorsus servant divisionis expertem.

Εἰ τοίνυν, καθὼς ἔδειξεν σὺν ἀληθείᾳ τρέχων ὁ λόγος, ἀσεβὲς πάντη καθέστηκεν ἐπὶ Χριστοῦ τῷ κατὰ φύσιν λόγῳ θεσπίζειν κείσθαι τὸ ἐν, ὡσπερ καὶ τὸ ἔμπαλιν τῷ καθ' ὑπόστασιν λόγῳ τὰ δύο· τὸ μὲν γὰρ τῆς Ἀπολιναρίου δυσωδίας ἐστὶν ἴδιον, συναλείφοντός τε καὶ συγχέοντός εἰς μίαν φύσιν τὰς φύσεις, καὶ ἀδιάγνωστον πάντη ποιούντος τὴν οἶκον μίαν μηδεμίαν κυρίως εἶναι τιθεμένου φύσιν μετὰ τὴν ἔνω-

Cum igitur ingens necessario formidolosumque sequatur periculum, juxta ac reddita vis rationis ostendit; iis utique comes, qui Christum unum natura esse dicunt (unam scilicet naturam, eamque vel simpliciter dictam, vel compositam, **299** ac vel genericam sive communem, vel singularem sive privatam ac propriam), omni diligentia ac cura ab ejusmodi opinione corda nostra munda custodiamus, ut et ab ira, quæ ejus causa impendet, liberemur. Ac duo quidem in Christo, pro naturalis diversitatis (differentiæ scilicet distinctionisque) ratione, earum, ex quibus est, naturalium, post etiam unionem incolumium, velut partium in toto, pie confiteamur; qua nimirum nunquam partes naturaliter aliæ aliis coincidunt, **B** quandiu utraque alteri composita propriam naturæ rationem illæsam ac incolumem servat. Unum vero personalis (ut sic dicam) identitatis ratione, qua nullam prorsus secum ipse Christus, ut totam, ex differentia ac distinctione, discretionem seu divisionem admittit; quamdiu nimirum et ante assumptam carnem, et ea assumpta, una persona esse creditur, unusque e sancta atque regia Trinitate a nobis colitur atque laudatur. Est enim singularis unaque Christi persona, ut totam, nulla ratione penes eam proprietatem, quæ ejus velut nota propria est ac character, cum extremis divisa, a quibus illa discernitur (extrema vero nunc dico, Deum et Patrem, ex quo ante sæcula Christus **C** divinitus natus est, et sanctam gloriosissimam Virginem ac Matrem, ea qua idem propter nos humano itidem partu natus est) partium suarum cum ambobus extremis necessitudine, substantialem indiminate identitatem servans: quibus partibus, cum Christus distinctionem admittat, a sua nihil singulari persona excedit. Omnis enim totalitas, ac præsertim quæ ex distinctis secundum compositionem intelligitur, quod una eademque singulariter persona est servans, suarum quoque partium inconfusam aliarum cum aliis differentiam habet ac distinctionem; qua nimirum utriusvis partium cum altera substantialem sinceram illæsamque rationem custodit. Similiter vero etiam partes, qua inter se compositionem ineunt, eam veram nihil-

Cum igitur sicut veræ currens ostendit oratio, omnino impium sit, in Christo **300** nature ratione unum statuere, uti et vicissim duo personæ ratione (alterum namque fetidissimi Apollinarij erroris proprium est, qui naturas in unam naturam compingat atque confundat, dispensationemque prorsus incognoscibilem faciat, ac nullam vere post unionem naturam admittat. Fugit enim

esse quod erat horum quodlibet, dum aliud in aliud commigrat, ac inter se res commutantur; alterum autem Judaicæ Nestorii dementiæ, qui unam personam in duas dividat, omnemque dispensationem, Christi scilicet mysterium, neget; qui nempe unitum carni in persona seu hypostasi substantialiter Deum Verbum dicere recuset), nos recte, ac pro eo ac consentaneum est, oratione utamur, perversorum voces ad normam convertentes: ac duo quidem, naturalis diversitatis, seu differentiæ ac distinctionis ratione; unum vero personæ itidem ac hypostasis ratione dicamus, ut et naturarum, ex quibus est Christus, post unionem distinctio in Christo servetur, eademque ac singularis incarnati Dei Verbi persona ac hypostasis similiter omnis expers consistat multiplicationis. Inversa enim rerum notatio ac confessio, hæreticorum sensu subjecta destruit: cum proprias rerum appellationes veritas nullo modo sinat vicissim commutari. Idcirco duas Christum naturas, uti dicebam, confitemur, qua ratione, ex quibus est, ac quæ in ipso post unionem manent incolumes, naturæ distinguuntur, velut scilicet eundem ipsum post unionem Deum et hominem.

Eum, qui Christum Deum et hominem post unionem dicit, una cum nominibus ambas necessario post unionem naturas confiteri, dum recte credere velit.

Siquidem enim Christus Deus et homo est post unionem, uti communis habet confessio; plane fit ut post unionem vere quoque in eo convenient nomina. Res enim suis priores nominibus intelliguntur, nec unquam nomen absque re consistere queat, quæ ipsa a se, quo rite affirmetur, nomini tribuat, vicissimque ut notificetur, ab eo accipiat. Sin autem Christus r s, quarum sunt nomina, post unionem non habeat, nudas, eorum sententia, tanquam nulli **301** adherentes, rerumque vacuas habere monstrabitur appellationes: eritque juxta illos Christus solum nomine tenus, non re ipsa ac veritate, Deus et homo; quo quid magis impium existat? Sin vero tantum furoris ac insanitiæ crimen defugientes, non esse in Christo rerum vacuas appellationes dixerint, sicut non recusant duas in Christo post unionem dicere appellationes, sic et duas Christi naturas, ex quibus et in quibus consistit, dicant post unionem, quarum sunt appellationes, siquidem, vere ac fide duce re ipsa natura, incolumia fatentur post unionem, quæ fuerunt unita.

De voce, In duabus; deque una Verbi Dei natura incarnata, pia confessio ex Patrum sententia; uniusque naturæ compositæ inficiatio.

Ac rursus, in duabus eum naturis indivise esse confitemur, in deitate scilicet et humanitate. Quemadmodum enim dicendo Christum ex duabus naturis, ex deitate et humanitate eum esse intelligimus, velut ex partibus totum; sic quoque

σιν. Φεύγει γὰρ εἶναι ὅπερ ἐστὶ, τούτων ἐκάτερον εἰς ἀλλήλα μεταχωροῦντα καὶ μεταπίπτοντα. Τὸ δὲ τῆς Ἰουδαϊκῆς Νεστορίου φρενοβλαθείας, τὴν μίαν ὑπόστασιν εἰς ὑποστάσεις δύο μερίζοντος, καὶ τὴν ὅλην οἰκονομίαν ἀρνούμενου, τὸ σαρκὶ καθ' ὑπόστασιν οὐσιωδῶς τὸν Θεὸν Λόγον ἐνωθῆναι λέγειν παραιτούμενου· ἡμεῖς ὀρθῶς τε καὶ προσφυῶς χρησώμεθα τῷ λόγῳ, πρὸς τὸ εὐθὲς μεταβάλλοντες τῶν διεστραμμένων τὰς φωνάς· καὶ τὸ μὲν δύο, κατὰ τὸν τῆς φυσικῆς ἑτερότητας ἤγουν διαφορᾶς λόγον· τὸ δὲ ἓν, κατὰ τὸν τῆς ὑποστάσεως λόγον· ἵνα καὶ τὸ διάφορον τῶν ἐξ ὧν ὁ Χριστὸς ἐστὶ φύσεων, ἐν Χριστῷ μετὰ τὴν ἐνωσιν διατηρῆται· καὶ τὸ ταυτὸν καὶ μοναδικὸν τῆς ὑποστάσεως τοῦ σαρκωθέντος Θεοῦ Λόγου ὡσαύτως ἀπλήθουντον διασώζηται. Ἡ γὰρ ἀντάλληλος τῶν πραγμάτων δεξις τε καὶ ὁμολογία, τῶν ὑποκειμένων κατὰ τοὺς αἰρετικοὺς ἀφανισμὸν ἀπεργάζεται· οὐκ ἀνεχομένης τῆς ἀληθείας τὰς κυρίας παντάπασι τῶν πραγμάτων συγχωρεῖν εἰς ἀλλήλας ἀμείβεσθαι προσηγορίας. Διὰ τοῦτο δύο φύσεις ὁμολογοῦμεν τὸν Χριστὸν, ὡς ἔφην, κατὰ τὸν τῆς διαφορᾶς λόγον τῶν ἐξ ὧν ἐστὶ φύσεων καὶ μετὰ τὴν ἐνωσιν ἐν αὐτῷ σωζομένων· ὡς Θεὸν τὸν αὐτὸν ὄντα καὶ ἄνθρωπον μετὰ τὴν ἐνωσιν.

Ὅτι ὁ λέγων Θεὸν καὶ ἄνθρωπον τὸν Χριστὸν μετὰ τὴν ἐνωσιν, συνομολογεῖ τοῖς ὀνόμασι τὰς φύσεις ἐξ ἀνάγκης μετὰ τὴν ἐνωσιν, ὀρθῶς πιστεύειν προηρημένος.

Εἰ γὰρ Θεὸς καὶ ἄνθρωπος ἐστὶν ὁ Χριστὸς μετὰ τὴν ἐνωσιν, κατὰ τὴν κοινὴν ὁμολογίαν, δηλονότι τὰ πράγματα τοῖς ὀνόμασι ἔχων, ἐκαληθεύει μετὰ τὴν ἐνωσιν. Τὰ γὰρ πράγματα προεπινοοῦνται τῶν οἰκείων ὀνομάτων· καὶ οὐδ' ἂν εἶναι δυνηθεῖη πώποτε χωρὶς τοῦ πράγματος ὄνομα, τοῦ παρέχοντος δι' ἑαυτοῦ τῷ ὀνόματι θέσιν, καὶ ἀντιλαμβάνοντος δὴλωσιν. Εἰ δὲ τὰ πράγματα, ὧν εἰσι τὰ ὀνόματα, οὐκ ἔχει κατὰ τὴν ἐνωσιν ὁ Χριστὸς, ψιλὰς κατ' αὐτοὺς, ὡς μετὰ μηδενοῦς κειμένας ἔχων δειχθήσεται τὰς προσηγορίας, καὶ πραγμάτων ἐρήμους· καὶ ἔσται Θεὸς καὶ ἄνθρωπος μόνον ὀνόματι κατ' αὐτοὺς ὁ Χριστὸς, καὶ οὐ πράγματι· οὐ τί γένοιτ' ἂν ἀθεώτερον; Εἰ δὲ τοσοῦτον μανῆναι παραιτούμενοι, φαίεν μὴ ἐρήμους εἶναι πραγμάτων ἐπὶ Χριστοῦ τὰς προσηγορίας μετὰ τὴν ἐνωσιν· ὡς περ οὐ παραιτοῦνται λέγειν τὰς δύο τοῦ Χριστοῦ μετὰ τὴν ἐνωσιν προσηγορίας, οὕτω καὶ τὰς δύο φύσεις τοῦ Χριστοῦ, ἐξ ὧν καὶ ἐν αἷς συνέστηκε λεγέτωσαν μετὰ τὴν ἐνωσιν, ὧν καὶ προσηγορίαι· εἴπερ κατ' ἀλήθειαν πιστῶς ὁμολογοῦσι σώζεσθαι πραγματιωδῶς κατὰ φύσιν τὰ ἐνωθέντα μετὰ τὴν ἐνωσιν.

Περὶ τῆς Ἐν δύο φωνῆς· καὶ περὶ τῆς μιᾶς τοῦ Λόγου φύσεως σεσαρκωμένης εὐσεβῆς ὁμολογία κατὰ τοὺς Πατέρας· καὶ ἀρνήσις τῆς μιᾶς συνθέτου φύσεως.

Καὶ πάλιν ἐν δύο φύσεσιν ἀδιαιρέτως τὸν αὐτὸν ὄντα πιστεύομεν, ὡς ἐν θεότητι καὶ ἀνθρωπότητι. Ὅσπερ γὰρ ἐκ δύο φύσεων λέγοντες τὸν Χριστὸν, ἐκ θεότητος καὶ ἀνθρωπότητος ὄντα νοοῦμεν, ὡς ἐκ μερῶν ὅλον· οὕτω καὶ ἐν δύο φύσεσιν λεγόντες με-

τὰ τὴν ἔνωσιν, ἐν θεότητι καὶ ἀνθρωπότητι ὄντα πιστεύομεν, ὡς ὅλον ἐν μέρει. Μέρη δὲ Χριστοῦ ἢ θεότης αὐτοῦ καὶ ἡ ἀνθρωπότης ἐστίν, ἐξ ὧν καὶ ἐν αἷς ὑφέστηκε. Καὶ αὐθις μίαν τοῦ Θεοῦ Λόγου φύσιν σεσαρκωμένην σαρκί, νοεράν τε καὶ λογικὴν ἔχουσα ψυχὴν πιστεύειν, λέγειν τε καὶ κηρύττειν ἐδιδάχθημεν, κατὰ τὸν ἅγιον Κύριλλον· διὰ τοῦ σεσαρκωμένην εἰπεῖν, τῆς καθ' ἡμᾶς φύσεως εἰσκακομισμένην νοοῦντες τὴν οὐσίαν. Καὶ πάλιν τοῦ αὐτοῦ καὶ ἐνὸς Χριστοῦ τὰ τε θαύματα καὶ τὰ πάθη, καὶ τοῦ αὐτοῦ τὰς δύο γεννήσεις, τὴν τε προαιώνιον ἀσωμάτως ἐκ τοῦ Πατρὸς, καὶ τὴν χρονικὴν ἐκ Μητρὸς καὶ Παρθένου σωματικῶς δι' ἡμᾶς γεγεννημένην. Δὲ μάλιστα καὶ κατὰ ἀλήθειαν κυρίως Θεοτόκον αὐτὴν ὁμολογοῦμεν, ὡς τὸν ἐκ Πατρὸς γεννηθέντα πρὸ πάντων τῶν αἰώνων. Θεὸν Λόγον, ἐπ' ἐσχάτων τῶν χρόνων ἐξ αὐτῆς σαρκωθέντα γεννήσασαν. Μίαν δὲ φύσιν σύνθετον τὸν Χριστὸν παντελῶς παραιτούμεθα λέγειν· οὐ μόνον διὰ τὰς εἰρημένους αἰτίας, ἀλλ' ὅτι καὶ μηδεὶς καθ' ὅλον τῶν ἐγκρίτων Πατέρων πέφανται μέχρι τῆς ⁶⁶ δεῦρο ταύτην εἰρηκῶς τὴν φωνὴν· καὶ ὡς προδήλως Ἀπολιναρίου τοῦ αἰρετικοῦ, καὶ τῶν αὐτοῦ φοιτητῶν ὑπάρχουσαν γέννημα· ὧν ἀποδεξάμενος Σεύηρος τὴν πλάνην, εἰκότως καὶ ταῖς φωναῖς καλλωπίζεται. Οὐ γὰρ φυσικὴ μονὰς κατὰ σύνθεσιν ἐστὶν ὁ Χριστὸς κατ' Ἀπολιναρίου καὶ Σεύηρον, ἕως σωζομένην διαφυλάττει τῶν ἐξ ὧν ἐστὶ φύσεων καὶ μετὰ τὴν ἔνωσιν ἀσύγχυτον τὴν ἑτερότητα. Οὕτε μὴν ὑποστατικὴ δυὰς κατὰ Νεστόριον, ἕως μὴ καθ' ἑαυτὰ τὰ συνελθόντα καὶ ἀλλήλων διακεκριμένα παντελῶς ὑφεστήκασιν· καὶ ἕως εἰς ἐστὶν ὁ σαρκωθείς Θεὸς Λόγος καὶ μετὰ τὴν σάρκωσιν, καὶ μὴ προὑποστάσαν τῷ οἰκείῳ λόγῳ τῆς φύσεως, τὴν ἐνωθεῖσαν αὐτῷ λογικῶς τε καὶ νοερῶς ἐψυχωμένην σάρκα προσέλαβεν· ἀλλ' ὑπόστασις μία σύνθετος κατὰ τοὺς Πατέρας, καθ' ἣν ὅλος τε Θεὸς ἐστὶν ὁ αὐτὸς καὶ εἷς τῆς ἀγίας καὶ πανευφήμου Τριάδος μετὰ τῆς ἀνθρωπότητος διὰ τὴν θεότητα, καὶ ὅλος ἀνθρώπος ὁ αὐτὸς, καὶ εἷς τῶν ἀνθρώπων μετὰ τῆς θεότητος διὰ τὴν ἀνθρωπότητα.

Περὶ ὑποστάσεως συνθέτου φυσικωτέρα διάληψις· καὶ ἀπόδειξις ἀκριβῆς τοῦ μὴ τοῖς αὐτοῖς περιπίπτειν ἀτοπήμασι, τοὺς ὁμολογοῦντας μίαν σύνθετον ὑπόστασιν τὸν Χριστὸν, τοῖς μίαν αὐτὸν λέγουσι σύνθετον φύσιν.

Εἰ δὲ ὅτι καὶ πᾶσα σύνθετος ὑπόστασις ἀλλήλοις ὁμόχρονα κέκτηται τὰ μέρη, νομίζοι τις τὴν αὐτὴν ἀτοπίαν συνάγεσθαι, καὶ τοῖς λέγουσι μίαν τὸν Χριστὸν εἶναι σύνθετον ὑπόστασιν, οὐκ ὀρθῶς κατὰ τὸν ἑμὸν ὁ τοιοῦτος ὑπολαμβάνει λόγον. Οὐ γὰρ ἀπλῶς πᾶσα σύνθετος ὑπόστασις ἀλλήλοις ὁμόχρονα κατὰ τὴν γένεσιν ἔχει τὰ μέρη· ἀλλ' ἡ ὑπὸ φύσιν σύνθετον δηλονότι τελοῦσα, καὶ εἶδος ἔχουσα τοιοῦτον αὐτῆς κατηγορούμενον· ἥτις τῷ κοινῷ καὶ καθ' ὅλου τῆς κατηγορουμένης οὐσίας ἔχει φύσεως, τὸ

⁶⁶ Fr. μέχρι τοῦ.

A dicendo in duabus naturis partem unionem, in deitate et humanitate, velut totum in partibus, esse credendum. Sunt vero Christi partes, ejus deitas et humanitas, ex quibus et in quibus consistit. Rursus quoque, una Dei naturam incarnatam carne, anima intelligente ac utente ratione prædita, credere, dicere ac prædicare docti sumus, juxta sanctum Cyrillum, dicendo, *incarnatam*, assertam intelligentes ac insinuatam nostræ naturæ substantiam. Eiusdemque rursus atque unius Christi tum miracula, tum passiones, duasque ejus natiuitates; illam scilicet sæculis anteriorem incorporea ratione ex Patre, hancque temporalem ex Matre et Virgine, corporali propter nos susceptam ratione. Idcirco maxime vereque proprie Dei Genitricem eam confitemur, ut quæ Deum Verbum, ante omnia sæcula ex Patre genitum, extremis temporibus genuerit ex ipsa incarnatum. Unam vero Christum naturam compositam dicere penitus recusamus, nedum ob eas, quas dixi, rationes, sed quod etiam nullus prorsus probatorum Patrum eam usurpasse vocem proditus sit, ac quod palam Apollinarii hæretici, et sequacium fetas existat, quorum Severus **302** errorem probans, merito etiam vocibus honestatur. Non enim Christus naturalis unitas est per compositionem, uti sentiunt Apollinarius et Severus, quandiu naturarum, ex quibus est, post etiam unionem, inconfusam servat ac incolumem diversitatem. Sed neque duæ personæ, ut sentit Nestorius, quandiu ea quæ conveniunt, non ipsa per se aliaque ab aliis prorsus discreta divisaque consistunt: ac quandiu Deus Verbum incarnatum, post etiam incarnationem unus existit, nec propria naturæ ratione prius existentem, quæ illi unita est, utentium ratione ac intelligentium more animatam carnem assumpsit; sed persona una composita, juxta Patres, qua idem ipse, cum totus Deus unusque e sancta laudatissimaque Trinitate cum humanitate deitatis ratione existit, tum homo totus hominumque unus cum deitate, ratione humanitatis.

De persona composita, magis e naturæ rationibus tractatio, accurataque probatio, non incidere in eadem absurda, qui Christum confitentur unam personam compositam, cum illis, qui unam eum dicunt naturam compositam.

Sin autem aliquis, idcirco quod omnis persona composita partes inter se coevas habet, existimet hic quoque idem absurdum colligi, atque illis qui Christum unam dicunt naturam compositam, haud recte puto, qui sic opinatur, sentit. Non enim omnis simpliciter persona composita partes ortu coevas habet, sed solummodo quæ continetur sub natura composita, habetque ejusmodi speciem, quæ de illa prædicetur: quæ nimirum, communi illi universalique substantiæ, quæ præ-

dicatur (naturæ scilicet) complicatum habens proprietatum circum ipsam cumulum, natura, id est, substantia cum proprietatibus existit. Siquidem igitur res ita ferat, ut natura, sub qua continetur, composita sit, ac species quæ prædicatur: ipsam quoque compositam esse omnino necesse est, ejusque alias aliis coævas esse partes, ob speciem quæ de illa prædicatur, id est, naturam; sic nimirum se habentem, ut eadem sit atque species, exceptis duntaxat notis propriis dirimentibus. **303**

Sicut enim cum personam simpliciter dictam definimus, dicimus, esse substantiam quamdam cum proprietatibus; aut substantiam quamdam, quæ singulatim omnes proprietates in individuo suo existentes complectatur: sic cum definite certa quadam ratione, non simpliciter dictam personam definimus, dicimus, personam compositam esse substantiam quamdam compositam cum proprietatibus; aut, substantiam compositam quæ singulatim omnes proprietates in individuo suo existentes complectatur. Quæ enim communiter in omnibus individuis sub eadem specie constitutis considerantur, hæc primo substantiæ (id est, naturæ) rationem genericam insigniunt, in illis individuis, quæ illi subjecta sunt. Cunctis vero sub eadem specie composita contentis commune est esse compositum, proindeque compositi ratio in subjectis illis individuis, primo naturam, non personam insignit.

Præterea vero iterum, individuorum omnis definitio, ex communibus ac universalibus est, sub quibus illa continentur, cunctaque eis subjecta, ex universalibus descriptionis suæ principium naturaliter mutuatur: quod scilicet clarum sit ac perspicuum, quidnam proprie atque primo sit, id quod definitur. Quod si ita res se habet, uti revera habet: plane, qui personam, quæ sub naturam reducatur, compositam dixit, quod universe inest communi substantiæ una cum personæ individuo, adjunctis proprietatibus quæ singulariter proprieque insigniant, significavit. Quocirca, qui personam aliquam compositam naturæ subjectam dixit, aliud præterea nihil quam naturam compositam, sive substantiam cum proprietatibus significavit. Cum ergo, sicut probatum est, omnis natura composita ejusmodi sit, ut quæ per compositionem partes coeunt, non ejus coeant voluntate, ac velut ipsa rei arbitra existat; sintque partes ipsæ coævæ, et ad ejus quæ in rebus secundum species singulas consideratur, totius constitutione totalitatis complementum sit edita; utique etiam merito omnis persona, eandem cum suo genere ac specie invariabilem constitutionem habet ac editionem. Prohænt igitur compositam Christi personam naturæ compositæ subesse; tumque habere eam partes coævæ colligant, atque idem in nos juste crimen retorqueant. Quandiu autem **304** præstare non poterunt, in mobili arena sua dogmata figunt. Qui enim imperite his, quæ dicta sunt absurdis, Christum subijcere studet, idcirco quod et persona composita sit, et nos eum talem pie confiteamur, is procul a veritatis via, imo, ut verius loquar, ab

ἄθροισμα τῶν περὶ αὐτὴν ἰδιωμάτων συμπλεγμένον ἔχουσα, φύσις ἐστίν, ἤγουν μετὰ ἰδιωμάτων. Εἰ οὖν σύνθετος ἢ ὑφ' ἣν τελεῖ φύσις ἐστὶ καὶ τὸ κατηγορούμενον εἶδος, καὶ αὐτὴν σύνθετον εἶναι πάντως ἀνάγκη, καὶ ἀλλήλοις ὁμόχρονα κεκτῆσθαι τὰ μέρη, διὰ τὴν κατηγορουμένην αὐτῆς οὐσίαν, ἤγουν φύσιν, οὕτως ὑπάρχουσαν, ὡς τὴν αὐτὴν οὐσαν τῷ εἶδει χωρὶς τῶν ἀφοριστικῶν αὐτῆς γνωρισμάτων. Ὡς περ γὰρ τὴν ἀπλῶς λεγομένην ὑπόστασιν ὀρίζοντές φαμεν, Ὑπόστασις ἐστὶν οὐσία τις μετὰ ἰδιωμάτων, ἢ, οὐσία τις τῶν καθ' ἕκαστα περιληπτικῆ τῶν ἐν τῷ οἰκείῳ ἀτόμῳ πάντων ἰδιωμάτων· οὕτω τὴν προσδιωρισμένως, ἀλλ' οὐχ ἀπλῶς λεγομένην ὀρίζοντες ὑπόστασιν, λέγομεν, Ὑπόστασις σύνθετος ἐστίν, οὐσία τις σύνθετος μετὰ ἰδιωμάτων· ἢ οὐσία τις σύνθετος τῶν καθ' ἕκαστα περιληπτικῆ τῶν ἐν τῷ οἰκείῳ ἀτόμῳ πάντων ἰδιωμάτων. Τὰ γὰρ κοινῶς ἐν τοῖς ὑπὸ τὸ αὐτὸ εἶδος ἀτόμοις θεωρούμενα, τὸ τῆς οὐσίας ἦτοι φύσεως χαρακτηρίζει προηγουμένως ἐν τοῖς ὑπ' αὐτὴν ἀτόμοις γενικόν. Πάντων δὲ κοινὴν τῶν ὑπὸ τὸ σύνθετον εἶδος ἀτόμων τὸ σύνθετον· ἄρα φύσιν ἐν τοῖς ὑπ' αὐτὴν ἀτόμοις σύνθετον προηγουμένως χαρακτηρίζει τὸ σύνθετον, ἀλλ' οὐχ ὑπόστασιν.

eadem specie composita contentis commune est esse compositum, proindeque compositi ratio in subjectis illis individuis, primo naturam, non personam insignit.

Ἄλλως τε δὲ πάλιν ἐκ τῶν κοινῶν καὶ καθ' ὅλου πᾶς ἐστὶν ὀρισμὸς τῶν ὑπ' αὐτὰ τελούντων ἀτόμων· καὶ ἐκ τῶν γενικῶν πάντα φυσικῶς ἔχει τὴν ἀρχὴν τῆς οἰκείας ὑπογραφῆς τὰ ὑπ' αὐτὰ· διὰ τὸ σαφές εἶναι τὸ τί κυρίως τε καὶ προηγουμένως ἐστὶ τὸ ὀριζόμενον. Εἰ δὲ τοῦτο ἐστὶν ἀληθές, ὡς περ οὖν καὶ ἐστίν, ὄφρα ὅτι ὁ εἰπὼν σύνθετον ὑπὸ φύσιν ἀναγομένην ὑπόστασιν, τὸ ἐνυπάρχον τῷ κοινῷ τῆς οὐσίας, γενικῶς, τῷ ἀτόμῳ τῆς ὑποστάσεως συνεξέφηνε μετὰ τῶν αὐτὴν ἰδικῶς χαρακτηριζόντων ἰδιωμάτων. Ὡς περ ὁ φήσας, ὑπὸ τινὰ φύσιν τελούσαν ὑπόστασιν σύνθετον, οὐδὲν ἕτερον εἶπεν, ἢ φύσιν ἤγουν οὐσίαν σύνθετον μετὰ ἰδιωμάτων. Εἰ τοίνυν, καθὼς δέδεικται, πᾶσα φύσις σύνθετος ἀπροκίρετον ἔχει τὴν πρὸς ἄλληλα τῶν οἰκείων μερῶν κατὰ τὴν σύνθεσιν σύνοδον, καὶ ἀλλήλοις ὁμόχρονα κέκτῃται τὰ μέρη, καὶ εἰς συμπλήρωσιν τῆς τὸ πᾶν κατ' εἶδος ἕκαστον ἐν τοῖς οὐσι θεωρουμένης ὁλότητος γέννηται· καὶ πᾶσα δηλονότι κατὰ τὸ πεφυκὸς ὑπόστασις τὴν αὐτὴν ἔχει τῷ οἰκείῳ γένει τε καὶ εἶδει ἀπαράλλακτον πρὸς τὸ εἶναι τὴν σύστασιν. Δείξωσιν οὖν ὑπὸ φύσιν σύνθετον τελούσαν τὴν τοῦ Χριστοῦ σύνθετον ὑπόστασιν, καὶ ὁμόχρονα κεκτῆσθαι τὰ μέρη συναγαγέτωσαν, καὶ τὴν αὐτὴν δικαίως μέμφιν ἡμῶν κατηγορεῖτωσαν. Ἔως δ' ἂν τοῦτο μὴ δύνωνται, κατὰ ψάμμου ποιῶνται τῶν οἰκείων δογμάτων τὰ ἐρείσματα. Ὁ γὰρ τὸν Χριστὸν τοῦτοις ὑπαγαγεῖν τοῖς προρηθείσιν ἀτόμοις ἀμαθῶς βιαζόμενος, διὰ τὸ σύνθετον αὐτὸν ὑπόστασιν καὶ εἶναι, καὶ παρ' ἡμῶν εὐσεβῶς ὁμολογεῖσθαι, πολὺ τῆς πρὸς τὴν ἀλήθειαν ἀγούσης ὁδοῦ, μᾶλλον ἐξ κυριώτερον εἶπεῖν, τῆς ἀληθείας αὐτῆς ἀποπεπλάνηται. Τὸ γὰρ μέγα τοῦτο καὶ σεπτὸν τῷ Χριστοῦ μυστή-

ριον, οὔτε ὡς ἄτομον καθ' ὅλου τινὰ καὶ γενικὴν ἔχει τὴν ὡς εἶδος φύσιν αὐτοῦ κατηγορουμένην· οὔτε μὴν αὐτὸ γένος ἐστίν, ἢ εἶδος τῶν ὑπ' αὐτὸ φυσικῶς ἀτόμων κατηγορούμενον· ὥστε τινὲ δύνασθαι τῶν εἰρημένων ὑπαχθῆναι κανόνων· οἷα μὴδὲ τοῖς συνθέτοις κατὰ τὴν πρὸς ἄλληλα σύνοδον, Ἰσὴν καὶ ὁμοίαν ἔχον τὴν τοῦ Θεοῦ Λόγου συνδρομὴν πρὸς τὴν σάρκα κατὰ τὴν σύνθεσιν.

Ὅτι κατὰ πρόσληψιν ἢ πρὸς τὴν σάρκα μόνη τοῦ Λόγου γέγονεν ἔνωσις, ὡς προύκτον, καὶ πρὸς ἔνωσιν σαρκὸς κενωθῆναι θελήσαντος.

Ἐπὶ γὰρ πάντων καθ' ὅλου τῶν κατὰ φύσιν συνθέτων, οὐχ ἢ τοῦδε πρὸς τόδε κατὰ πρόσληψιν σύνοδος, τὴν τοῦ δὲ τοῦ εἶδους, ὡς ἐκ μερῶν ὅλου ποιεῖται σύστασιν. Ἄλλ' ἢ ἀθρόα τῶν μερῶν ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι γένεσις, κατὰ τὴν ἅμα τῷ εἶναι πρὸς ἄλληλα σύνοδον, ποιεῖται τοῦ ὅλου τὴν σύνθεσιν. Τὸ δὲ τοῦ Κυρίου ἡμῶν καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος Ἰησοῦ Χριστοῦ μυστήριον, οὐ κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον γέγονεν· ἀλλὰ Θεὸς ὑπάρχων φύσει, καὶ Θεοῦ κατὰ φύσιν Υἱὸς ἀπλοῦς τε καὶ ἀσώματος, καὶ τῷ Πατρὶ συναΐδιος, καὶ πάντων δημιουργὸς τῶν αἰώνων, φιλανθρώπων βουλήσει θέλων κατὰ πρόσληψιν σαρκὸς γέγονεν ἄνθρωπος· καὶ δι' ἡμᾶς, ἀπλοῦς κατὰ φύσιν καὶ ἀσώματος, ἐξ ἡμῶν γέγονεν οικονομικῶς καθ' ὑπόστασιν σύνθετος καὶ ἐνσώματος, καθάφησιν ἐνθεαστικῶς ὁ ἅγιος καὶ μέγας Ἀρεοπαγίτης Διονύσιος ἐν τῷ πρώτῳ κεφαλαίῳ τῆς *Περὶ Θεῶν ὀνομάτων* συγγραφῆς⁶⁷ περὶ τῆς θείας σαρκώσεως οὕτως· διεξιόν· « Φιλάνθρωπον δὲ διαφερόντως, ὅτι τοῖς καθ' ἡμᾶς πρὸς ἀλήθειαν ὀλικῶς ἐν μιᾷ τῶν αὐτῆς ὑποστάσεων ἐκοινωνήσεν· ἀνακαλουμένη πρὸς ἑαυτὴν, καὶ ἀνατιθεῖσα τὴν ἀνθρωπίνην ἐσχατιάν, ἐξ ἧς [ἀρρήτως] ὁ ἀπλοῦς Ἰησοῦς συνετέθη· καὶ παράτασιν εἴληφε χρονικὴν ὁ αἰδίδιος· καὶ εἴσω τῆς καθ' ἡμᾶς γέγονε φύσεως, ὁ πάσης τῆς κατὰ φύσιν τάξεως ὑπερουσίως ἐκβεβηκώς. »

Εἰ τοίνυν μὴ κατὰ νόμον καὶ τάξιν τῆς τῶν συνθέτων φύσεως, ἀλλ' ἐτέρῳ παρὰ τὴν φύσιν τῶν συνθέτων θεσμῷ· κατὰ πρόσληψιν γὰρ ἀφράστως ὁ τοῦ Θεοῦ πρὸς τὴν σάρκα συνετέθη Λόγος· ἀλλ' οὐ κατὰ γένεσιν ἅμα τῇ σαρκὶ πρὸς σύνθεσιν τὸ εἶναι λαβῶν, εἰς ὅλου τινὸς κατ' εἶδος συμπλήρωσιν, καθὼς ὁ τῆς ἀληθείας διαπρυσίως πᾶσιν ἐμβοᾷ λόγος· μάτην τοῖς ὑπὸ φύσιν θεσμοῖς ὑπαγαγεῖν ἀθέσμως ἐπιχειροῦσιν οἱ ἀμαθεῖς τὴν πάντα φύσεως ὄρον τε καὶ λόγον ἐκβαίνουσαν σύνθεσιν. Διὰ τοῦτο κατὰ πρόσληψιν σαρκὸς ὁ λέγων γενέσθαι τὴν ἐνανθρωπίησιν, τὴν τε τοῦ Θεοῦ Λόγου προαιώνιον ὑπαρξίν διασώζει, καὶ τὴν ἐκούσιον εὐσεβῶς ὁμολογεῖ καὶ αὐθαίρετον αὐτοῦ κατὰ χρόνον σάρκωσιν· καὶ τὴν διαφορὰν αὐτοῦ τοῦ προσλαβόντος Λόγου, καὶ τῆς προσληφθείσης σαρκὸς ἀσύγχυτον διαφυλάττει καὶ μετὰ

A ipsa plurimum veritate aberravit. Magnum enim hoc ac venerabile Christi mysterium, nec individui more, universalem naturam ac genericam, velut speciem habet, quæ de illo prædicetur : neque vero ipsum genus est aut species, quod de subjectis natura individuis prædicetur, ut ullis dictarum regularum subjici possit; quippe cum neque parem ac similem aliis compositis, qua ratione in eis partes coeunt, Dei Verbi ad carnem concursum secundum compositionem nactum sit.

Factam solum Verbi cum carne unionem per assumptionem, velut illo præexistente seque sponte ad carnis unionem exinaniante.

In omnibus enim universim natura compositis, sic comparatum, non ut hoc ad illud per assumptionem conveniens, hancce speciem, velut ex partibus totum constituat; sed ut partium confertim origo ex nihilo, ea ratione qua simul ac esse nascuntur, inter se coeunt, totius compositionem efficiat. At non ita Domini nostri Deique ac Salvatoris Jesu Christi existit mysterium, sed cum Deus natura esset, Deique natura Filius simplex-omnique vacans compositione ac Patri coæternus, omniumque conditor sæculorum, humanissima voluntate ac consilio, ipse ultro carnis assumptione homo factus est; nostrique causa, qui simplex natura omnique vacans compositione esset, ex nobis dispensatione persona compositus ac corpore concretus, effectus est, uti divine sanctus magnusque Dionysius Areopagita, primo capite libri *De divinis nominibus* ait, ubi in hæc verba de divina incarnatione sermonem facit : « Singulari autem ratione humanitate pronum, quod nostris vere totaliter in una suarum personarum communicaverit; revocans ad se reparansque extremam humanam vilitatem, ex qua simplex Jesus arcana ratione compositus est; ac qui æternus erat, temporalem durationem modumque accepit; seque intra naturæ nostræ angustias inclusit, qui omnem naturæ ordinem superessentialiter transcendit. »

Cum igitur non ea lege et ordine, quo compositis comparatum est, sed longe aliter ac eorum ferat indoles (per assumptionem enim ineffabili ratione Dei Verbum compositionem cum carne iniit : non coævo cum carne ortu per compositionem nactum ut esset, ad totum quoddam specie complendum, quemadmodum veritatis sermo atque doctrina cunctis diserte clamat), frustra bardissimi hominum, naturæ legibus, naturæ legem omnem et rationem excedentem compositionem, contra ac fas est, subjicere nituntur. Qui itaque carnis assumptione Deum factum esse hominem dicit, tum Dei Verbi prææternam existentiam servat, tum ejus sponte liberaque voluntate incarnationem in tempore pie confitetur; ac tum Verbi quod assumpsit, tum carnis assumptæ, post etiam unionem, differentiam

⁶⁷ Lans. p. 59, Cord. p. 442. Addita vox ἀρρήτως ex textu Dionysii.

distinctionemque incommensuram custodit. Qui autem non carnis assumptione immutabiliter Dei Verbum factum hominem confitetur, is, eorum quæ dicta sunt, nihil ullo modo vere poterit confiteri. Quomodo enim nisi ab æterno antequam omne principium, Verbum præexistebat, carnem essentialiter diversam assumpsit? in quo maxime, ut quidem existimo, ejus quod natura diversum est, facta per assumptionem unio dicitur, tanquam scilicet solo solumque impatibiliter vereque assumente, quod diversæ substantiæ est, sequæ ipsum omni ratione et modo immutabile servante et immultiplicabile, atque ei quod assumptum est, ne ipsum ulla labe deteratur ac intereat, præstante : quod ut contingat in natura ortui obnoxia, omnino fieri non potest : in qua, una cum partium ortu, ad totum quoddam specie complendum, per repentinum earum inter se concursum, omnis natura compositio emergere habet, parem in toto partium inter se proportionem servans, uti se res in nobis habet, ac si qua alia naturam speciei ratione compositam nacta sunt. In nobis enim anima suis ipsa operationibus proportionem respondentem naturales corporis facultates habet, tanquam ejus quod sit illius natura capax; quatenus scilicet una cum carne confertim, unoque quasi nixu, edita est. Cum autem Dei Verbum, nulla **306** ratione nulloque modo, assumptæ ab eo naturæ vires naturalibus suis operationibus respondentem habeat (non enim natura mensuram recipit, quod natura superius est), ejus quoque nihil prorsus capax in rebus occurrit. Singularissimus ergo Dei Filius, carnis assumptione, anima utente ratione et intelligente ut qui esset ac præexistere, cunctaque in potestate haberet; modo naturam superante, naturas innovans, ut homini salutem præstaret.

Hanc ego didici fidem, sumque ea institutus, tum a sanctis beatisque Patribus nostris, qui jam in vivis esse desierunt, tum ab iis, qui etiamnum vitæ superstites, sanctæ catholicæ Dei Ecclesiæ gubernacula credita acceperunt, quam et rite dirigunt ad portum divinæ voluntatis : qua et sultus, eorum adjutus precibus, præsentis sæculi relicta vita humanis emigrabo; omnis meriti ac operum loco, incontaminatam impollutamque atque omni hæreticorum procella superiorem, hanc Deo fidem offerens. Non enim est, quo vita justitiæ operibus egregie exulta gloriatur, qui quoad mortalem hanc vitam duxi, divinarum transgressor legum mea ipse sponte exstiterim.

Atque hæc quidem vobis, pro eo ac licebat, paucis, domini mei benedicti, scripsi, ut noveritis si quid iis quæ scripta sunt inest commodi, quomodo vel ex parte ovilla pelle occultos lupos arceatis; inconditis scilicet latratibus divinas ac mansuetas Christi gregis oves exterrentes, nec mendacio veritatem nequiter simulante, vos abduci patiamini. Patrum autem voces ac sententias Ecclesiæ fidei patrocinantibus libello inserere, hactenus per facultatem non licuit, præ librorum ingenti penuria,

την ἔνωσιν. Ὁ δὲ μὴ κατὰ πρόσληψιν σαρκὸς ὁμολογῶν ἀτρέπτως ἐνανθρωπῆσαι τὸν τοῦ Θεοῦ Λόγον, οὐδὲν τῶν εἰρημένων κατ' οὐδένα τρόπον ἀληθῶς ὁμολογεῖν δυνήσεται. Πῶς γὰρ εἰ μὴ προϋπήρχεν ἀνάρχως ὁ Λόγος, κατὰ θέλησιν σάρκα προσέλαβε κατ' οὐσίαν διάφορον; ἐφ' οὗ μάλιστα, καθάπερ οἶμαι, κυρίως ἢ τοῦ ἑτεροφυοῦς λέγεται γεγενῆσθαι κατὰ πρόσληψιν ἔνωσις· ὡς μόνου τε καὶ μόνως ἀπαθῶς τε καὶ ἀληθῶς προσλαβόντος τὸ ἑτεροούσιον, καὶ ἀτρέπτου ἑαυτὸν παντὶ λόγῳ τε καὶ τρόπῳ φυλάξαντος καὶ ἀπλήθυντον, καὶ τὸ προσληφθὲν ἀναλλοιώτον· ὑπερ ἀμήχανον ἐπὶ τῆς γενητῆς γενέσθαι φύσεως· ἐφ' ἧς ἅμα τῇ γενέσει τῶν μερῶν, εἰς ὅλου τινὸς κατ' εἶδος συμπλήρωσιν, κατὰ τὴν ἀθρόαν πρὸς ἀλλήλα συνδρομήν, πᾶσα γίνεσθαι πέφυκε σύνθεσις, ἴση κατὰ τὸ ὅλον τὴν πρὸς ἀλλήλα τῶν μερῶν ἀναλογίαν φυλάττουσα· καθάπερ ἐφ' ἡμῶν ἔχει, καὶ τῶν ὅσα σύνθετον ἔχει τὴν κατ' εἶδος ἔλαχον φύσιν. Ἐφ' ἡμῶν γὰρ ἀναλογούσας ἢ ψυχῇ ταῖς οἰκείαις ἐνεργείαις τὰς φυσικὰς ἔχει τοῦ σώματος δυνάμεις, ὡς δεκτικοῦ κατὰ φύσιν ὄντος διὰ τὴν αὐτῆς ἀθρόαν ἅμα τῇ σαρκὶ πρὸς τὸ εἶναι γενέσθαι. Ὁ δὲ τοῦ Θεοῦ Λόγος, κατ' οὐδένα λόγον ἢ τρόπον ἀναλογούσας ἔχων ταῖς οἰκείαις κατὰ φύσιν ἐνεργείαις τῆς ὑπ' αὐτοῦ προσληφθείσης φύσεως τὰς δυνάμεις· οὐ γὰρ μετρεῖται φύσει τὸ ὑπὲρ φύσιν· οὐδὲ τι τὸ παράπαν ἐν τοῖς οὐσίῳ ἐστι κατὰ φύσιν αὐτοῦ δεκτικόν. Ἄρα μονώτατος κατὰ πρόσληψιν σαρκὸς λογικῶς τε καὶ νοερῶς ἐψυχωμένης, θέλων ἀρρήτως γέγονεν ἀνθρώπος· ὡς ὢν καὶ προὖν, καὶ πάντα δυνάμενος· τῷ ὑπὲρ φύσιν τρόπῳ τὰς φύσεις καινοτομήσας, ἵνα σώσῃ τὸν ἄνθρωπον.

præditæ, arcana sponte ratione homo factus est; modo naturam superante, naturas

Ταύτην ἔμαθον ἐγὼ τὴν πίστιν, καὶ ἐδιδάχθην ἐκ τε τῶν προαποδημησάντων ἀγίων καὶ μακαρίων Πατέρων ἡμῶν, καὶ ἐκ τῶν νῦν περιόντων, καὶ τοὺς οἴακας τῆς καθολικῆς ἀγίας τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας πεπιστευμένων, καὶ ὀρθῶς πρὸς τὸν λιμένα τοῦ θεοῦ θελήματος αὐτῆν διακυβεσνώντων· μεθ' ἧς ταῖς αὐτῶν ἰκεσίαις καὶ ἀπελεύσομαι τὴν παροῦσαν ἀπολιμπάνων ζωὴν· ἀντὶ παντὸς ἀξιώματος, ταύτην τῷ Θεῷ προσφέρων τὴν ὁμολογίαν ἄχραντον καὶ ἀμόλυντον, καὶ πάσης αἰρετικῆς ζάλης ὑψηλοτέραν. Βίω γὰρ ἔργοις καταγλαῖσμένῳ δικαιοσύνης οὐκ ἔχω καυχᾶσθαι, κατὰ πᾶσάν μου τὴν ἐνθάδε ζωὴν παραβάτης ἀθέατος τῶν θεῶν νόμων γενόμενος.

Καὶ ταῦτα μὲν ὑμῖν, ὡς οἶόν τε ἦν, ἐπιτόμως ἐγὼ γέγραφα, κύριοί μου εὐλογημένοι, πρὸς τὸ γινώσκειν ὑμᾶς, εἴπερ τι τοῖς γραφεῖσιν ἐνεσσι χρήσιμον, πῶς κἂν ποσῶς ἀποπέμπεσθε τοὺς ἡμφισμέτους τὸ κώδιον λύκους, ταῖς ἀσῆμοις καταπτοῦντας ὕλακαῖς τὰ θεῖα καὶ ἡπια τῆς ἀγίας τοῦ Χριστοῦ ποιμαντῆς πρόβατα, καὶ μὴ παρασύρεσθε τῷ ψεύδει κακούργως ὑποκρινομένῳ ἀλήθειαν· τὰς δὲ συντηγρούς τῆς ἐκκλησιαστικῆς πίστεως τῶν Πατέρων φωνᾶς, τέως οὐκ ἴδουθήτην ἐνθεῖναι τῷ γρόμρατι, διὰ

τὴν παρ' ἐμοὶ τῶν βιβλίων πολλὴν ἀπορίαν. Αὐτόθι γάρ τὸν εὐλογημένον μου δεσπότην ἔχετε, Πατέρα τε καὶ διδάσκαλον κύριον ἀββᾶν Σωφρόνιον (z) τὸν δυνατῶς σώφρονα καὶ σοφὸν τῆς ἀληθείας συνήγορον, καὶ ἀήττητον τῶν θείων δογμάτων ὑπέρμαχον, καὶ ἔργῳ καὶ λόγῳ κατὰ πάσης αἰρέσεως δυνατὸν ἀγωνίζεσθαι, μετὰ πάντων τῶν ἄλλων καλῶν, καὶ πλήθει βιβλίων θείων πλουτοῦντα, καὶ τοὺς βουλομένους μανθάνειν τὰ θεῖα προθύμως πλουτίζοντα. Πρὸς αὐτὸν οὖν φοιτῶντες, πᾶσαν τῶν θείων καὶ σωτηρίων δογμάτων, εὖ οἶδα, κομίσεσθε τὴν ὀρθὴν καὶ ἀπταιστον γνῶσιν. Ἐδῶσθε.

ΙΔ'. — Τοῦ αὐτοῦ, πρὸς τὸν αὐτὸν, ἐπιστολὴ δογματικὴ (a).

Ὁ μὲν Θεὸς κατὰ φύσιν ὑπάρχων ἀγαθός, οὐδὲν ὧν ποιεῖν πέφυκεν, ἐστὶ πονηρόν. Ὁ δὲ ἄνθρωπος, ἐπιμελεία γνώμης γινόμενος ἀγαθός, οἷς πέφυκε ποιεῖν ὁ Θεός, ἀεὶ δείκνυται χαίρων. Ἄλλην γὰρ ὁ ἄνθρωπος οὐκ ἔχει τοῦ ἀγαθοῦ εἶναι διάγνωσιν, ἢ μόνην τὴν πρὸς τὸ γινόμενον ὑπὸ τοῦ Θεοῦ συνδιάθεσιν. Θεοῦ γὰρ ἴδιον ἢ τῶν ἀγαθῶν ποιήσεις ἄνθρώπου δὲ, ἢ πρὸς αὐτὰ συνδιάθεσις. Ἀρετὴ γὰρ ἀνδρός ἐστὶ, τὸ δεῖξαι τὸ πεποιημένον ὑπὸ τοῦ Θεοῦ διαθέσει γνώμης στεργόμενον. Οὐκοῦν εἴπερ ἀγαθὸν ἅπαν τὸ τὸν Θεὸν ἔχον τῆς αἰχμασίας γενέσεως αἰτίον, ἀγαθὸν εἰκότως, καὶ τῶν ἀγαθῶν τὴ μέγιστον, ἢ τῶν κατὰ πίστιν διεστηκότων ἔνωσις ἐστίν, ὅτι Θεοῦ προφανὲς ἔργον καθέστηκεν. Εἰ δὲ τοῦτο πάντως ἐστὶν ἀληθές, οἶδ' ὅτι χαίρετε θεώμενοι τοὺς δι-
 εσκορπισμένους συναγομένους εἰς ἓν, ἀγαθοὶ τυγχάνοντες, διὰ τὴν ὑμῶν πρὸς τὰ καλὰ συνδιάθεσιν. **novi vos gaudere, qui eos qui dispersi erant, congregari in unum videatis; qui nempe ea ratione, qua his quæ bona sunt et honesta animo afflicimini,**

δέξασθαι τοίνυν ὡς ἀγαθοὺς παρακαλῶ τοὺς θεοφυλάκτους ὑμᾶς, τὸν ταύτην μου τὴν μετρίαν ἐπιφερόμενον συλλαβὴν θεοφιλέστατον δίακονον κύριον

(z) Ἀββᾶν Σωφρόνιον. Magnæ sunt dotes, ex quibus Maximus hic Sophronium commendat; ac num ipse sit, qui Cyro obstitit, promulganti novam hæresim unitionis specie, damnavitque Heraclii (sive magis Sergii) Ecthesim, cum factus esset Jerosolymorum antistes, ejusque damnandæ auctor Joanni fuit, qui post Honorium Romæ præfuit? Favet quod tantus magister ac fidei pugil, quodque locuplete instructus bibliotheca, ut et Cyro contradicere ausus sit, et sanctæ civitatis sedem adipisci potuerit, quam a Persis Heraclius nuper vindicarat. Unum exstat ejus palmare monumentum; ea nempe synodica, quam mox factus episcopus, ad Honorium urbis Romæ antistitem, et ad Sergium Constantinopolitanum scripsit: non aliam et aliam, ut male Joannes Dallæus obtrudit, in sua de Dionysii Areopagitæ scriptis, seu quæ illius nomine circumferuntur, disputatione; sed eandem ipsam, quam Photius Honorio inscriptam habuit, Patres vero vi synodi Sergio, uti in ejusmodi encyclicis fieri consuevit. Nec aliter Sophronius, quam refert Maximus epist. ad Joannem cubicularium, sive lib. adversus Severianos, fecisse Africæ antistitem cum præfecto; retulisse scilicet ad Romanum antistitem et ad

qua laboro. Cæterum habetis apud vos benedictum dominum meum, Patremque ac magistrum dominum abbatem Sophronium, hominem vere pro nominis ratione sobrium et castum, sapientemque veritatis patronum, atque invictum divinorum dogmatum defensorem, qui adversus omnes hæreses opere simul atque sermone strenue defungi certamine valeat: cui etiam præter alia omnia ornamenta ingens divinorum librorum copia in promptu sit, eosque qui divina doceri velint, prompto ac alacri animo locupletare possit. Hunc itaque si frequentes adieritis, probe scio fore ut omnem divinorum **307** salutariumque dogmatum rectam ac inoffensam scientiam referatis. Valete.

B XIV. — Ejusdem ad eundem, epistola dogmatica.

Deus, cum sit natura bonus, in quibus illi comparatum est ut faciat, nihil habet operis mali. Homo autem, qui voluntatis studio ac diligentia bonus fiat, bonis Dei operibus semper adgaudere ac lætari monstratur. Nam neque alia ratio est, qua se homo bonum esse dignoscat, quam si solum animo afficiatur, lubensque habeat, quæ sic Deo auctore fiant. Dei enim proprium est, ut faciat bona; hominis autem, ut propensiore in ea animo sit, affectuque complaceat. Viri namque virtus in eo vertitur, ut mentis affectu amplecti se ac colere ostendat, quod a Deo factum fuerit. Cum igitur bonum sit, quidquid ut fiat, Deus auctor existit; bonum sane, atque in iis quæ sunt bona, maximum habeatur, eorum unio ac concordia, qui fidei rationibus cultuque dissentiant, quod Dei opus ac facinus istud manifestum existat. Quod si omnino se res ita habet, bonitatis specimen exhibeatis.

Rogo itaque vos Deo charissimos ejusque numine tutos, ut tanquam boni, hujus tenuis meæ syllabæ latorem (epistolæ scilicet) religiosissimum dominum

NOTÆ.

Constantinopolitanum, ut amborum nutu et consilio Severiani dogmatis moniales compescerent: uterque nimirum pro principalitate sedis Petri Romanum antistitem consulendum putavit; Constantinopolitanum vero, qua potestate pollebat in rebus ecclesiasticis ex imperii majestate et decretis sanctæ iv synodi. Magnum sane sanctumque, quod antistes Constantinopolitanus imperatorem aulamque docuisset: majus tamen atque sanctius, quod Petri ore Ecclesiam catholicam episcopus Romanus doceret.

(a) Ἐπιστολὴ δογματικὴ. Falsus antiquarius videatur, et qui titulum ascripsit. Potius enim scribendam συστατικὴν, commendatitia epistola. Quanquam enim fidem explicet, id tamen omne v' rectæ jam fidei et orthodoxum Cosmam diaconum significet, dignum proinde cui Joannes cubicularius navet operam, qua gradum pristinum, quo exciderat hæresis notatus, ab episcopo suo recipiat. Ad quem dixit, adjecisse epistolam dogmaticam, quod plane de altera proxime sequente intelligendum, quæ vere tota dogmatica est; non de hac ipsa, quæ per occasionem ac velut obiter versatur in catholicæ fidei explicanda doctrina.

meum Cosmam diaconum suscipiatis, probum scilicet virum atque prudentem, piisque ac religiosis moribus præclare ornatum, eumque inter necessarios vestros referatis; ac, siquidem necessitas tulerit, pro eo supplicationem porrigere Deo venerabili papæ, quo is gradum diaconii recipiat in ea ecclesia, in qua fuerat institutus, ne gravemini. Sic enim vere ex animo divinorum Ecclesiæ decretorum doctrinam recepit, ut etiam ejus animi fervore egregius defensor evaserit; hancque pietatis regulam legemque noverit, ut nihil eorum quæ Christus est post ineffabilem unionem, negandum existimet: qui nempe **303** ipse simul in eodem Deus vere et homo sit. Non enim amisit quod erat, factus vere quod non erat; quippe qui immutabilis sit, neque immutavit quod factus est, quod id quod erat perseveravit: humanissimus enim est, et in humanum propensus genus; sed ambo natura (vere scilicet) in persona totus existit, tanquam unus ex ambobus, ac qui per se unum, ambo servet incolumia, absque ulla mutatione ac labe, ut qui illa per unionem, quæ est in persona seu hypostasi, vere existat. Personalis namque unio (subsistendi scilicet ratione) cum divisioni opponatur, non naturali, eorum quæ illa unita sunt, differentiæ ac distinctioni: illam quidem perfecte tollit ac interimit; hanc vero ratam firmamque facit, cujus numerus declaratio existit. Nec enim quantitatis expertem differentiam seu distinctionem ullus unquam adinvenit, vel si sapientissimus, sermonumque artifex pugnacissimus fuerit. Quandiu enim totius per compositionem, partes ex quibus coalescit, sine confusione manent incolumes, naturalis inter se partium ejus distinctio, unionis scilicet ratione incolumium, haud nescitur. Quandiu autem essentialis differentiæ partium ratio in toto incolumis manserit, fieri non potest ut totius partium quantitas, illis inter se in illo distinctis, non noscatur; cujus etiam numerus ex se vim habet significandæ, haud vero divisionis. Quippe cum ea numeri indoles sit, non ut rerum habitudinem (unionem scilicet aut divisionem) significet, sed ut solum simpliciter (non quæ se hoc illo modo habeat) quantitatem. Sin autem sic ex numeri rationibus comparatum est, ut quantitatem, non vero habitudinem significet, nihil prorsus unionem solvit atque perimit, qui hoc solum, ut naturarum ex quibus est Christus incolumem in eo distinctionem significet, numerum usurpat post unionem; sed duntaxat mansisse post unionem naturas inconfusas cognoscit, ex quibus nimirum unus Christus et Dominus Filiusque et Deus, utique incarnatus ac perfecte

A μου Κοσμᾶν, ἄνδρα καλὸν καὶ συνετὸν, καὶ τοῖς κατὰ Θεὸν ἤθεσιν ὠραϊσμένον, καὶ εἰς τοὺς οἰκείους αὐτὸν κατατάξασθαι φίλους· καὶ εἴπερ γένηται χρεία πρὸς τὸν θεοτίμητον πάπαν (b) ὑπὲρ αὐτοῦ καταθέσθαι παράκλησιν, ἵνα τὸν ἴδιον ἀπολάβῃ βαθμὸν τῆς διακονίας, ἐν ἧ τεταγμένος ἦν Ἐκκλησίᾳ, μὴ κατοκνήσαι. Τοσοῦτον γὰρ γνησίως τὸν εὐσεβῆ τῶν θεῶν τῆς Ἐκκλησίας δογμάτων προσήκατο λόγον, ὥστε καὶ διαπύρως αὐτοῦ ὑπερμάχεσθαι, καὶ τοῦτον εἰδέναι τῆς εὐσεβείας ὄρον τε καὶ θεσμὸν, τὸ μηδὲν ἠρνησθαι φρονεῖν ὧν ἐστὶ Χριστὸς μετὰ τὴν ἄφραστον ἔνωσιν· Θεὸς ὁμοῦ κατὰ ταῦτον ἀληθῶς ὁ αὐτὸς ὑπάρχων καὶ ἄνθρωπος. Οὐ γὰρ ἀπέβαλεν ὅπερ ἦν, γενόμενος ἀληθῶς ὅπερ οὐκ ἦν· ἄτρεπτος γάρ. Οὐδ' ἠλλοίωσεν ὅπερ γέγονε, διαμείνας ὅπερ ὑπῆρχε· φιλόανθρωπος γάρ· ἀλλ' ἄμφω φυσικῶς καθ' ὑπόστασιν ὅλος ἐστίν· ὡς εἷς ἐξ ἁμφοῖν, καὶ δι' ἐνὸς ἑαυτοῦ σώζων ἄμφοτέρα, δίχα τροπῆς καὶ μειώσεως, ὡς αὐτὰ καθ' ἔνωσιν ὧν ἀληθῶς τὴν καθ' ὑπόστασιν. Ἡ γὰρ καθ' ὑπόστασιν ἔνωσις, πρὸς τὴν διαίρεσιν ἔχουσα τὴν ἀντιδιαστολήν, ἀλλ' οὐ πρὸς τὴν φυσικὴν τῶν κατ' αὐτὴν ἠνωμένων διαφορὰν, τῆς μὲν ποιεῖται τελείαν ἀναίρεσιν, τῆς δὲ παγίαν ἐργάζεται τήρησιν· ἥς ὁ ἀριθμὸς καθέστηκε δῆλωσις. Ἐπειδὴ ποσοῦ παντελῶς ἀμοιροῦσαν οὐκ ἂν ποτέ τις διαφορὰν ἐπινοήσειε· κἂν ὁ σοφώτατος ἢ περὶ λόγους καὶ δυσμαχώτατος. Ἔως γὰρ ἂν τοῦ κατὰ σύνθεσιν ὅλου τὰ μέρη σώζεται δίχα συγχύσεως, ἐξ ὧν τὸ ὅλον συνέστηκεν, ἢ πρὸς ἄλληλα φυσικῆ τῶν καθ' ἔνωσιν σωζομένων τοῦ ὅλου μερῶν, οὐκ ἀγνοεῖται διαφορὰ. Ἔως δ' ἂν ἐν τῷ ὅλῳ τῆς κατ' οὐσίαν διαφορᾶς τῶν μερῶν ὁ λόγος μένη σωζόμενος, ἀγνοεῖσθαι τὸ ποσοῦν τῶν κατ' οὐσίαν ἀλλήλων διαφερόντων τοῦ ὅλου μερῶν ἀμήχανον, οὐ ποιεῖσθαι πέφυκεν ὁ ἀριθμὸς δῆλωσιν, ἀλλ' οὐ διαίρεσιν ὅτι μὴ τῆς σχέσεως τῶν πραγμάτων, τουτέστιν ἐνώσεως ἢ διαίρεσεως, ἀλλὰ μόνης τῆς ἀπλῶς, ἀλλ' οὐ τῆς πως ποσότητος ὁ ἀριθμὸς ὑπάρχει δηλωτικός. Εἰ δὲ ποσότητος, ἀλλ' οὐχὶ σχέσεως ὁ ἀριθμὸς ποιεῖσθαι πέφυκε δῆλωσιν, οὐ δαιρεί παντελῶς τὴν ἔνωσιν, ὁ πρὸς μόνην εὐσεβῶς τὴν δῆλωσιν τῆς ἐν Χριστῷ σωζομένης τῶν ἐξ ὧν ἐστὶ φύσεων διαφορᾶς τῷ ἀριθμῷ χρώμενος μετὰ τὴν ἔνωσιν, ἀλλὰ γινώσκει μόνον ἀσυγχύτους μεμενηκέναι τὰς φύσεις μετὰ τὴν ἔνωσιν· ἐξ ὧν ὁ εἷς ὑπάρχει Χριστὸς καὶ Κύριος, καὶ Υἱὸς καὶ Θεὸς, δηλονότι σεσαρκωμένος, καὶ τελείως ἐνανθρωπήσας. Διὸ καὶ μίαν φύσιν αὐτοῦ τοῦ Λόγου σεσαρκωμένην, σαρκὶ ψυχῆν ἐχούση τὴν νοεράν τε καὶ λογικὴν προσθεύει μετὰ τὴν ἔνωσιν, οὐκ ἀγνοῶν τὴν διαφορὰν, ἀλλ' ἐξιστῶν καὶ οἷον ἐξω τιθεὶς τὴν διαίρεσιν· ἵν' ὁμοῦ τε διὰ τούτων τῶν φωνῶν, Ἀπολιναρίου

NOTÆ.

(b) Θεοτίμητον πάπαν. Spectare hæc videntur ad papam Alexandrinum, in cujus diocesi ordinatus fuerit Cosmas diaconus, et cujus auctoritate petit restitui. Fuerit is Joannes ὁ Ἐλεῖμων, cujus filium episcopatus Saracenorum hæc grassatio excepit; et si Cyræ dæmum ejus successore Ægyptus

in Arabum potestatem cecidit. Τοῦ πάπα nomen, Romano duntaxat et Alexandrino episcopis, proprium mansit, ususque Phrygii, sive id ex Cyrilli legatione in concilio Ephesino, sive aliunde ortum habuerit, quod non satis liquet.

τὴν σύγχυσιν, καὶ Νεστορίου τὴν διαίρεσιν, τὰ ἐκ διαμέτρου κακὰ, τῆς θείας αὐτῆς ἀπελάσει· καὶ γένηται καθαρὸς τοῦ μυστηρίου προσκυνητῆς· ὁμολογῶν τὸν αὐτὸν ἄνωθεν ἐκ τοῦ Πατρὸς γεννηθέντα πρὸ πάντων τῶν αἰώνων· καὶ τὸν αὐτὸν κάτωθεν, προσλήψει δηλονότι σαρκὸς, λογικῶς τε καὶ νοερῶς ἐψυχωμένης ἐκ τῆς μητρὸς δι' ἡμᾶς ἐπ' ἐσχάτων γεννηθέντα τῶν χρόνων. Καὶ διὰ τοῦτο κυρίως καὶ κατ' ἀλήθειαν εἶναι Θεοτόκον τὴν ἁγίαν Παρθένον πιστεύων, ὅτι περ αὐτὴν ἀντὶ σπορᾶς συλλαβοῦσα τὸν Λόγον, κεκύρκε τε καὶ τέτοκεν ἐξ αὐτῆς σαρκωθέντα· τὸν αὐτὸν ἐνεργοῦντα τὰ θαύματα· τὸν αὐτὸν τῆς τῶν ἀνθρώπων παθημάτων κατὰ θέλησιν ἀνεχόμενον πείρας, τὸν αὐτὸν σταυρωθέντα, ταφέντα, ἀναστάντα τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ κατὰ τὰς Γραφάς· ἀναληφθέντα σεσαρκωμένον εἰς οὐρανοῦς, ἐξ ὧν ἄσαρκος πρὸς ἡμᾶς κατελήλυθεν, ὡς οἶδεν αὐτός· ὁ μηδεμίαν ἔχων ὡς Θεὸς κατὰ φύσιν τὴν ἐκ τόπων εἰς τόπους μετάβασιν. Φύσει γὰρ ἄπειρος, καὶ διὰ τοῦτο μηδενὶ τρόπῳ τοῖς οὔσι χωρούμενος, ὡς πάσης περιγραφῆς ὑπάρχων ἐλεύθερος, καὶ φύσει φιλόθρωπος, καὶ διὰ τοῦτο τῆς ἡμῶν κατὰ θέλησιν σαρκικῆς γεννήσεως ἀνασχόμενος, καὶ χωρητὸς τοῖς ἡμετέροις γενόμενος· τὸν αὐτὸν ἔξοντα μετὰ τῆς ἑαυτοῦ δόξης κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς, καὶ δικαίαν ἐκάστῳ δοῦναι τὴν κατ' ἀξίαν ἡτοιμασμένων διανομήν.

raque humanissimus, quique ideo carnalem ex nobis nativitate voluntate sustinuerit, ac qui nostris capi rationibus possit, effectus sit; eundem in majestate sua venturum judicatum vivos et mortuos, singulisque pro merito paratam mercedem æqua judicii lance distributurum.

Ταύτην ἀσπασίως προσηκόμενον τὴν ὁμολογίαν τὸν εἰρημένον θεοφιλέστατον κύριον Κοσμάν, καὶ γὰρ προσηκόμενον χαίρων, καὶ τῆς ψυχῆς προύτιμησα τῆς ἐμῆς τὴν ἀπλήν αὐτοῦ κατὰ Χριστὸν διάθεσιν γνούς· καὶ περὶ ὧν ἠρώτησε δογματικῶν κεφαλαίων⁶⁸, ἐγγραφον δέδωκα αὐτῷ σύντομον τὴν ἀπόκρισιν· ἣν καὶ τοὺς θεοφυλάκτους ὑμᾶς λαβεῖν καὶ γυμνάσαι (c), τῶν εἰκότων ἐστίν. Ὁφελεῖτε γὰρ αὐτὸν διὰ τῆς ὑμετέρως ἐπὶ τῷ κειμένῳ καλῆς ἐξηγήσεως, ἀναπληροῦντες τῶν διὰ τὴν συντομίαν ἐλλειφθέντων τὸν νοῦν· καὶ ταῦτα μὲν περὶ τοῦτου. Ὑπομιμνήσκω δὲ τοὺς θεοφυλάκτους ὑμᾶς γρηγορεῖν, καὶ προσεύχεσθαι κατὰ τὴν τοῦ Κυρίου διαταγὴν, ἵνα μὴ ταῖς παγίσι τῶν πανταχόθεν ἡμᾶς περιεστηκότων ἀλώμεν πειρασμῶν. Ἐὰν γὰρ γρηγορῶμεν καὶ νήφωμεν, τοὺς τῶν δαιμόνων οἶδ' ὅτι φυλαττόμεθα δούλους· καὶ ἐὰν προσευχώμεθα, πρὸς τὴν ἡμετέραν βοήθειαν τὴν θεῖαν ἐπισπώμεθα χάριν, συμμαχοῦσαν ἡμῖν, καὶ πάσης ἡμᾶς ἀποφαίνουσαν νικητῆς ἀντικει-

A factus homo, existit. Idcirco etiam unam ejusdem Verbi naturam incarnatam (carne scilicet anima intelligente ac utente ratione prædita) post unionem proficitur; non qui nesciat distinctionem, sed qui divisionem excludat ac eliminat: quo nempe duplici hac voce, cum Apollinarii 309 confusio-

B eundem cœlitus ex Patre genitum ante omnia sæcula confiteatur, eundemque ipsum in terris (assumptione nimirum carnis ejusmodi, quæ anima utente ratione ac intelligente prædita sit) ex matre in nostri gratiam extremis temporibus natum; atque adeo sanctam Virginem vere credat Dei Genitricem, quæ nimirum ipsum loco seminis Verbum conceptum tum gestaverit utero, tum ex ipsa incarnatum partu effuderit; eundem patrantem miracula, eundemque sponte sustententem humanos re ipsa labores ac cruciamenta, eundem qui crucifixus et sepultus, quique tertia die juxta Scripturas a mortuis resurrexerit, in cœlos carnem gestans receptus sit; qui inde, qua novit ipse ratione, carnis expers ad nos venerit; qui ut Deus natura, nihil loca ex locis mutet; quippe natura infinitus; quique adeo nullo rerum ambitu capi possit, tanquam ab omni circumscriptione immunis: natura

C Hanc lubens confessionem, cum is quem dixi, religiosissimus dominus Cosmas recepisset, ego quoque gaudens eum recepi, meæque ipsius animæ præferendum duxi, ubi simplicem ejus in Christo animam cognovi; deque illis quæ quæsierat, dogmaticis capitibus, brevem scripto responsionem dedi: quam ut vos etiam, Deo charissimi ejusque tuti numine, accipiatis ac instruat, operæ pretium fuerit. Commodum enim præclara vestra quasi textui adjecta expositione ei afferetis, eorum supplendo sensum, quæ per compendii angustias illi desiderantur. Et hæc quidem hactenus. Admonco autem vos, Deo charissimos, ut juxta quod a Domino constitutum est, vigilemus et oremus, ne tentationum, quæ nos undique cingunt, laqueis capiamur. Si enim vigilaverimus sobriique fuerimus, demonum, scio, dolos cavebimus: ac si orationi instantes erimus, divinam gratiam nobis 310 opitulantem alliciemus; nempe auxilio nobis

^v I Cor. xv, 4. ^x Matth. xxvi, 41.

VARIÆ LECTIONES.

⁶⁸ Nempe hæc sequens epistola est in qua illa capita.

NOTÆ.

(c) *Λαβεῖν καὶ γυμνάσαι*. Quasi in ea collocare operam, vel exercere ac commentari, supplendo atque augendo, seu etiam declarando, quæ videbuntur lucis aliquid desiderare. Hinc forte quod Ἰωάννην Φιλόσοφον Photii antiquarius habuit, virum scilicet sæcularis militiæ, qui tamen eruditus

esset in theologicis, iis præsertim quæ physicis, seu etiam metaphysicis rationibus plusculum hæreant, ut sunt illa, Περὶ τοῦ κοίτου καὶ ἰδίου, aliaque ad explicandam dispensationem saneque intelligendam peropportuna.

futuram, ac qua adversariæ omnis potestatis victores, ab omni errore ignorantiaque eruti, præstemur. Atque id maxime per hoc tempus navare debemus; cum, etsi deesset præceptum, ad Deum confugere per necessitatis angustias natura magistra urgemur. Quid enim malis totum nunc orbem tenentibus calamitosius? Quid his qui sensum perceperunt, præsentis rerum strage dirius? Quid iis qui patiantur miserabilius aut formidolosius? Nempe gentem videre desertis locis assuetam atque barbaram, alienos agros pervagari ut proprios, ferasque agrestes ac immansuetas, quibus, si nudam duntaxat excipias oris figuram, quod hominum sit, nihil suppetat, ingenuis moribus atque legibus institutam vastare rempublicam; gentemque Judaicam, jam olim cædibus gaudentem, ac quæ uno hoc Deum se demereri arbitretur, si Dei figmentum internecione deleat, eoque nomine magis insaniat, cunctis, quorum præ nequitia celebre nomen, nequitiae majoris abundantia opibusque clarescere; ac quibus Deus infensus sit, videri Deum eos fovere: unum omnium qui in terra sunt, populorum fidei adversissimum, eaque ratione suscipiendæ adversariæ potestati, longe comparatissimum: quique omni tum modo tum apparatu, nequissimi adventui præeat, ac denique, iis quæ gerit, Antichristi adventum, quod veri Salvatoris adventum læscierit, nuntiet: infensam immanemque gentem atque iniquam, homines Deumque odio habentem; eoque magis homines, quod Deum, cui adeo facta licentia, ut probris injuriisque adversus sanctos affatim oblectetur, quod ejus prope sit ultio: quonempe justius in eam animadvertatur, ejus in Deum rebus ipsis tyrannide perfecte prodita ac rebellione; populum falsitatis vindicem, cædiumque auctorem ac veritatis hostem; acerbum mæ fidei persecutorem cujus nimirum fidei luce, plurium numinum errore nitens eversa impietas, daemonumque fusæ ac fugatæ phalanges. Per quam *Omnes gentes plauserunt manibus* (quæ sunt verba prophetica) *Deoque jubilarunt in voce exsultationis; quoniam Dominus excelsus, terribilis; Rex magnus super omnem terram*. Cognitus est mystice eis per carnem adveniens unigenitus Filius: Dominus quidem, tanquam servus **311** virtutem illis præcipiens, qui actionis cultu mandata observare student; excelsus vero, tanquam veræ scientiæ subministrator, his, qui sapientiæ desiderio per

† Psal. XLVI, 2, 3.

(d) *Ἔθνος ἐρημικόν τε καὶ βάρβαρον*. Nempe Arabes, Mahomete duce, tumque jam Romani imperii jugulo imminentes, cum Heraclius vastando Persas (etsi illorum victor), fractis tamen ipse viribus redierat; duoque amplissima imperia pene quassata, crebrisque utrinque mutuis cladibus summe debilitata, erant. Erat gens illa recentita, quam Heraclius prænoverat eversuram Romanum imperium, etsi ille peculiariter Judæos intelligebat, eaque ratione acre illis bellum indixerat. ad idemque Dagobertum Gallicæ regem atque Hispanos ac-

μέντης δυνάμει, καὶ βουμένην ἡμᾶς πάσης πλάνης καὶ ἀγνωσίας· καὶ μάλιστα νῦν τοῦτο πράττειν ὀφείλομεν· ὅτε καὶ δίχα τῆς ἐντολῆς, γίνεται τῆς ἐπὶ τὸν Θεὸν καταφυγῆς διδάσκαλος ἡ φύσις, λαμβάνουσα σύμβουλον τὴν περίστασιν. Τί γὰρ τῶν νῦν περιεχόντων τὴν οἰκουμένην κακῶν περιστατικώτερον; τί δὲ τοῖς ἠσθημένοις τῶν γινομένων δεινότερον; τί δὲ τοῖς πάσχουσιν ἐλεεινότερον ἢ φοβερώτερον; Ἔθνος ἐρῶν ἐρημικόν τε καὶ βάρβαρον (d), ὡς ἰδίαν γῆν οἰατρέχον τὴν ἀλλοτριάν· καὶ θηρσὶν ἀγρίοις καὶ ἀτιθάσσοις, μόντις ἀνθρώπων ἔχουσι ψιλὸν σχῆμα μόρφῆς, τὴν ἡμέραν πολιτείαν δαπανωμένην· καὶ λαὸν Ἰουδαϊκόν, καὶ ἀνέκαθεν ἀνθρώπων αἵμασι χαίροντα, καὶ μόνην θεῖαν εὐαρέστησιν εἰδόντα τὸν φόνον τοῦ πλάσματος· καὶ διὰ τοῦτο πλέον μαινόμενον, πάντων τῶν ἐπὶ κακίᾳ διαβεβοημένων ἐν τῷ πλούτῳ τῆς πονηρίας γενέσθαι περιφανέστερον· καὶ οἷς Θεὸς ἀπεχθάνεται, Θεὸν θεραπεύειν οὐόμενον· τὸν μόνον πάντων τῶν ἐπὶ γῆς λαῶν ἀπιστότατον· καὶ διὰ τοῦτο πρὸς ὑποδοχὴν τῆς ἀντικειμένης δυνάμει ἐπιτηδειότατον· προπομπεύοντα, τρόπῳ τε παντὶ καὶ διαθέσει τῆς ἐνδημίας τοῦ πονηροῦ· καὶ δι' ὧν πράττει μηνύοντα τοῦ Ἀντιχρίστου τὴν παρουσίαν, ἐπειδὴ τὴν τοῦ ἀληθῶς Σωτῆρος ἠγνόησεν· τὸν δυσμενῆ καὶ παράνομον, μισάνθρωπον τε καὶ μισόθεον, καὶ διὰ τοῦτο μᾶλλον μισάνθρωπον, ὅτι μισόθεον, καὶ ταῖς κατὰ τῶν ἁγίων ἐντροφῶν ὑβρεσι συγχωρούμενον· ὡς ἐγγὺς οὐσης τῆς ἐκδικήσεως, ἵνα καὶ κολασθῆ δικαιότερον, φανείσῃ αὐτοῦ διὰ τῶν πραγμάτων τελείως τῆς κατὰ τοῦ Θεοῦ τυραννίδος τε καὶ ἐπαναστάσεως· τὴν τοῦ ψεύδους προστάτην λαὸν, τῆς τε μικροφονίας δημιουργὸν, καὶ τῆς ἀληθείας ἐχθρόν· τὸν πικρόν τῆς ἐμῆς πίστεως διώκτην, δι' ἧς ἡ πολυθεὸς κατελύθη πλάνη, καὶ τῶν δαιμόνων αἰφάλαγγες ἀπηλάθησαν. Δι' ἧς Πάντα τὰ ἔθνη κεκοπήκισι χεῖρας, κατὰ τὴν προφητείαν, καὶ ἠλάλαξαν τῷ Θεῷ ἐν φωνῇ ἀγαλλιάσεως· ὅτι Κύριος ὑψιστος, φοβερός, Βασιλεὺς μέγας ἐπὶ πάντων τὴν γῆν. Ἐγνώσθη μυστικῶς αὐτοῖς διὰ σαρκὸς ἐπιδημήσας ὁ μονογενὴς Υἱός· Κύριος μὲν, ὡς δούλοις ἀρετὴν ἐπιτάσσων τοῖς διὰ πράξεως τῶν ἐντολῶν ἀνεχομένοις· ὑψιστος δὲ, ὡς τῆς ἀληθοῦς γνώσεως χορηγός, τοῖς πόθῳ σοφίας διὰ θεωρίας πρὸς τὴν γυμνὴν συμβόλων ἐπειγομένοις τῶν μυστηρίων κατάληψιν· φοβερός δὲ, ὡς κριτῆς, καὶ τῶν παραβάσεων ἐκδικητής· βασιλεὺς δὲ, ὡς ἐκάστω τῶν κατ' ἀξίαν ἡτοιμασμένων διανομεύς· καὶ

NOTÆ.

cenderat. Utque ex his Maximi liquet, ingens momentum Judæi attulerunt Mahometis rebus; ut nec in illis omnino cassum oraculum fuerit. Quae de re videndus V. Cl. præses Mausacius ὁ μακαρίτης, Præfatione sua ad *Pugionem fidei* nostri Martini Raymundi, qui ipse utiliore operam navavit comprimendis Judæis et Arabibus, accensa eis sua fratrumque suorum opera, clarissima prædicationis face, qua ad fidem adducta complura illorum millia; cum alias ad eam cogendos non sinat pietas Christiana.

μέγας ὡς ὑπὲρ φύσιν διὰ τῶν ἐναντίων τὰ ἐναντία ποιῶν· καὶ διὰ πάθους ἀπάθειαν, καὶ διὰ θανάτου ζωὴν δημιουργῶν, καὶ παραδόξῳ δυνάμει ταῖς ἑαυτοῦ κατὰ σάρκα στερήσει, τὰς ἀτρέπτους ἕξεις τῶν ἀγαθῶν τῇ φύσει δωρούμενος· καὶ οὐδ' οὕτως ὁ παράφρων αἰσχύνεται λαῶς, καὶ λήγει διώκων πίστιν καὶ ἀρετὴν. Ἄπερ σαφῶς διώκει διὰ βασκανίαν ὡς ἀμφοτέρων ἐκπεπτωκὸς, καὶ οὐκ εἰδὼς ὅτι πέπτωκεν, ἐπ' ἀμφοτέροις χολαίνων ταῖς ἰγνύαις, καὶ διαναστῆναι τοῦ πτώματος τῆς ἀσεβείας παντελῶς μὴ δυνάμενος, ἢ μὴ βουλόμενος, εἰπεῖν εἰκειότερον· ὡς πίστιν καὶ ἀρετὴν ἀεὶ προοιδούς ὑπερηφανίας χάριν καὶ ἡδονῆς, ὡς ἀποστάτης λαῶς καὶ μωροῦς, καὶ ἔθνος ἀπαίδευτον. Αἷς ἐπιμερίσας ἑαυτοῦ τὴν ζωὴν, ὁ ἀποστάτης καὶ πλήρης ἀνομιῶν, τὴν μὲν ἀποστασίας Θεοῦ ποιεῖται μητέρα, τὴν δὲ, **B** μισανθρωπίας δημιουργόν· ἵνα καὶ Θεὸς αὐτῷ καὶ κτίσις ὑβρίζηται· ὁ μὲν καταφρονούμενος, ἢ δὲ, φθειρομένη τοῖς αὐτοῦ μiasμοῖς τῶν ἐπιτηδευμάτων. vitam, desertor ille plenusque scelerum: alteram rentem facit; alteram vero (nempe voluptatem) creaturam injuria afficiat: Deum quidem, qua

rum inquinamentis illam corrumpit. Τί τούτων, ὡς ἔφην, Χριστιανῶν ὀφθαλμοῖς, ἢ ἀκοαῖς φοβερώτερον; Ἔθνος ἀπηνές καὶ ἀλλόκοτον, κατὰ τῆς θείας κληρονομίας ὄραν ἐπανατείνεσθαι χείρας συγχωρούμενον. Ἀλλὰ ταῦτα τὸ πλῆθος τῶν ἡμάρτομεν συμβῆναι πεποίηκεν. Οὐ γὰρ ἀξίως τοῦ Εὐαγγελίου τοῦ Χριστοῦ πεπολιτεύμεθα. Πάντες ἡμάρτομεν, πάντες ἠνομήσαμεν, πάντες ἀφήκαμεν τὴν ὁδὸν τῶν ἐντολῶν τῆν εἰπούσαν, Ἐγὼ εἰμι ἡ ὁδὸς, καὶ κατ' ἀλλήλων ἐθηριώθημεν, ἀγνοήσαντες τῆς φιλανθρωπίας τὴν χάριν, καὶ τῶν ὑπὲρ ἡμῶν τοῦ σαρκωθέντος Θεοῦ παθημάτων τὸ μυστήριον· καὶ διωδεύσαμεν τρίβους ⁶⁹ ἀλάτους, τὰς τῶν παθῶν τῆς ἀτιμίας δηλαδὴ σχέσεις τῇ διαθέσει τῆς γνώμης κυρώσαντες. Ἀλλὰ γρηγορήσωμεν καὶ προσευξόμεθα, μήπως πλέον βαρυνθῶσιν αἱ καρδίαι ὑμῶν ἐν κραιπάλῃ καὶ μέθῃ. Κραιπάλη γάρ ἐστιν, ὁ ἐπὶ τῷ λόγῳ τῆς πίστεως ἐν καιροῖς διωγμῶν δισταγμός· μέθη δὲ, ἡ τῶν κατὰ φύσιν ἀποβολὴ λογισμῶν, δι' ὧν ἡ ἀληθὴς γενέσθαι πέφυκε τῶν ὄντων διάγνωσις, ὅτ' ἂν ἐξ ἀτονίας ἐπεκλάσῃ ταῖς ἐπιηρείαις τῶν πειρασμῶν ἡ ψυχὴ· καὶ σκοτωθεῖσα, πάθῃ σάλον περὶ τὸν λόγον, ὡς ἔφην, τῆς πίστεως. Ἐὰν γὰρ προσευξόμεθα καὶ γρηγορῶμεν, βεβαιότεραν μᾶλλον τὴν εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν καὶ Θεὸν Ἰησοῦν Χριστὸν πίστιν κατέχομεν, θεωροῦντες, καὶ τῇ πείρᾳ λαμβάνοντες, ὧν προσεῖπε τὴν ἐκθασιν· καὶ οὐ ξενιζόμεθα παντελῶς, καὶ σάλον κατὰ ψυχὴν ὑπομένομεν, ὡς παρ' ἐπαγγελίαν πάσχοντες, ἀλλὰ βεβαιότεραν τὴν πίστιν κατέχομεν, βλέποντες διὰ τῶν πραγμάτων πληρουμένην τοῦ Κυρίου τὴν πρόβησιν. Εἰ δὲ βεβαίωσιν πίστεως οἶδε ποιεῖν ἢ τῶν προβηθέντων ἐκθασιν, πλέον διὰ τῶν γινομένων καὶ

contemplationem evitantur ut mysteria symbolis nuda aperta que percipiant; terribilis vero, ut judex vindexque transgressionum; rex autem, ut eorum distributor, quæ cuique pro meritorum ratione reposita sunt; magnus denique, ut qui supra naturam, contrariis contraria faciat; passione neque impatibilitatem, ac morte vitam reponat, inauditaque potentia, carnis suæ privationibus inamebiles bonorum habitus nature tribunal. Ac ne sic quidem insipiens populus erubescit, aut fidem atque virtutem persequi cessat. Hæcque adeo ut persequatur, in causa est livor; quippe eum utroque exciderit, nec se excidisse cognoscat; claudicans utroque crure ², nec ab impietatis barathro, quo se præcipitem egit, omnino resurgere valens, seu (quod verius dicatur) volens, ut qui semper superbiæ causa ac voluptatis, fidem virtutemque prodiderit; populus scilicet desertor et insipiens ³, gensque indisciplina. His nimirum suam partitus quidem (id est, superbiam) defectionis a Deo pa humanitatis odii fomitem, ut et Deum pariter ac eum spernit; creaturam vero, qua studiorum suo-

Quid his, inquam, Christianorum oculis auribus- que formidabilius? Ut nempe gentem immanem impuramque videas, hoc nactam licentiæ, ut adversus Dei hæreditatem manus extendat. Verum hæc ut evenirent fecit scelerum nostrorum ingens multitudo. Non enim digne Evangelio Christi vitam institimus ⁴. Omnes nos peccavimus, omnes inique egimus, omnes mandatorum viam ⁵, dicentem: *Ego sum Via* ⁶, reliquimus, aliique in alios ferarum more furorem exacuvimus, ignorantes humanitatis gratiam, Deique pro nobis incarnati perpeccionum mysterium; sed *ambulavimus semitas difficiles* ⁷, probrosissimas scilicet vitiorum libidines, animi affectu roborantes ⁸. Enimvero vigilemus atque oremus, ne forte amplius graventur corda nostra in crapula et ebrietate ⁹. **312** Crapula enim est dubius et anceps animus, in fidei doctrina, tum, cum persecutio sævit; ebrietas vero naturalium cogitationum rationumque amissie, per quas veram de rebus nancisci cognitionem possumus; tum nimirum, cum præ ignavia mollioribusque subentibus consiliis, animus tentationum insultibus fatiscit; illique, uti dicebam, tenebris obsito, fluctuatio in fide accidit. Si enim preces adhibeamus et vigilemus, longe firmiorem in Dominam nostrum ac Deum Jesum Christum fidem retinebimus, qui eorum quæ promisit eventum videamus, ac experimento ipso teneamus: nec quidquam omnino offendemur, aut fluctuantis animi æstum patiemur, ut quibus acciderit aliquid secus ac in promissis acceperamus, sed firmiore nitentur fide, qui predicta a Domino rebus

² III Reg. xviii, 21. ³ Deut. xxxii, 6. ⁴ Philipp. i, 27. ⁵ Dan. ix, 5. ⁶ Joan. xiv, 6. ⁷ Sap. v, 7. ⁸ Rom. i, 26. ⁹ Luc. xvi, 51.

VARIE LECTIONES.

⁶⁹ Apud LXX, ἐρημῶς, quod forte vitiosum, et factum ex nostre τρίβους, cui consentiunt Latina.

ipsis impleri videamus. Sin autem prædictionum eventus, fidei robur præstare consuevit, nos quoque rerum præsentium statu fidem nostram magis confirmemus, qui eum qui dixit veracem comperiamus; Deumque ipsum in conspectu hominum, ne morte quidem prorsus deterriti, confiteamur, ut et ipse nos coram Patre confiteatur^b; perque bonam confessionem salute donatos admittat, quam ipse auspiciatus est, ad honorum nobis formam designandam, *testis functus munere sub Pontio Pilato, ac bonam confessus confessionem*^c; quam utinam ejus nos munere imitemur, ubi tempus vocaverit ac occasio fuerit, non temere pro fidei ac pietatis doctrina periculis irruentes, sed, quoad licuerit, caventes persecutiones, tum velut qui persecutoribus parcamus, tum qui naturalem nostram infirmitatem noverimus ac exploremus. Eos qui pueri sunt erudientes, ac qui vocantem Sermone[m] expectent: qui nempe, legitime veritatis causa certantibus inaspectabili ratione adveniens, martyrii peragit cursum, ut qui solus sensum atque naturam vincere possit. Quippe cum martyrium, sensus palam atque naturæ victoria sit; quo mentis rationisque adversus vitia conflare pugna consuevit; cujus munere Dei amor roboratur, inaudita ratione auctor ipse, ut per mortem amatores ad eum transeant, cujus desiderio tenentur: cui nos quoque astare, confessionibus in ipsum præfulgentes, utinam mereamur, quas et nobiscum ab humanis migrantes inferamus, **313** atque ad immortalem mundum transeuntes, precibus et intercessionibus sanctissimæ Dei Genitricis semperque virginis Mariæ, et omnium sanctorum. Amen.

SCHOLIUM.

1. Qui, inquit, idcirco duntaxat, ut distinctionem in Christo significet, duarum naturarum vocem usurpat, Apollinario adversatur: ac qui rursus vocem unius Dei Verbi naturæ incarnatæ adhibet, Nestorii divisionem excludit. Ambas enim profiteatur voces, qui horum utriusque peræque impietatem vitat.

XV. — *Ejusdem, de communi et proprio, hoc est, de essentia et hypostasi, seu persona, ad Cosmam religiosissimum diaconum Alexandrinum.*

Dei amantissimo religiosissimoque Cosmæ diacono, Maximus humilis, salutem.

Quandoquidem diu multumque de divina incarnatione sermonem contulimus, ab iis auspiciatus subtilibus pietatis decretis, ex quibus arrepta occasione, me humilem, o homo Dei, dicere sententiam rogasti, quid nempe commune et universale, quidve particulare et proprium, ut tota nobis inde unionis ratio atque doctrina manifesta reddatur; meum quidem nihil dicturus sum, sed quod ex Patribus didici (nec minimum eorum hac parte immutans doctrinam) hoc proferam.

A ἡμεῖς τὴν πίστιν ἡμῶν βεβαιώσομεν, ἀληθῆ τὴν εἰρηκότα τυγχάνειν εὐρίσκοντες· καὶ Θεὸν αὐτὸν ὁμολογήσωμεν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, μηδένα παντελῶς ὑφορώμενοι θάνατον· ἵνα καὶ αὐτὸς ἡμᾶς ἔμπροσθεν τοῦ Πατρὸς ὁμολογήσῃ· καὶ σεσωσμένους διὰ τῆς καλῆς ὁμολογίας προσαγάγῃ, ἧς αὐτὸς εἰς τὴν τῶν ἡμετέρων καλῶν ὑποτύπωσιν ἀπήρξατο· *μαρτυρήσας ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου, καὶ ὁμολογήσας τὴν καλὴν ὁμολογίαν*· ἣν μιμῆσθαι κατὰ τὴν αὐτοῦ χάριν ἀξιωθεῖμεν, ὅτ' ἂν καλέσοι καιρὸς· μὴ προπετῶς ἐπιπηδῶντες τοῖς ὑπὲρ τοῦ λόγου τῆς εὐσεβείας κινδύνοις, ἀλλὰ φεύγοντες ὅση δύναμις τοὺς πειρασμοὺς, φειδοὶ τε τῶν διωκόντων, καὶ τῆ κατ' ἐπίγνωσιν δοκιμασίᾳ τῆς ἐνούσης ἡμῖν φυσικῆς ἀσθενείας· τοὺς νηπιάζοντας παιδαγωγοῦντες, καὶ τὸν καλοῦντα περιμένοντες Δὲ ὄν· ὅς ἐν τοῖς νομίμως τοὺς ὑπὲρ εὐσεβείας ὑπομαχομένοις ἀγῶνας ἀοράτως παραγινόμενος, τὸν τῆς μαρτυρίας διέξεισι δρόμον· ὡς μόνος αἰσθήσιν καὶ φύσιν νικῆσαι δυνάμενος· ἐπειδὴ σαφῶς αἰσθήσεως νίκη καὶ φύσεως ἔστι τὸ μαρτύριον, δι' οὗ πέφυκε νοῦ τε καὶ λόγου γίνεσθαι κατὰ τῶν παθῶν ἐπανάστασις, καθ' ἣν ὁ τοῦ Θεοῦ βεβαιούται πόθος, παραδόξως διὰ θανάτου παίδων τοὺς ἐραστὰς διαβῆναι πρὸς τὸν ποθούμενον· ὃ παραστῆναι καταξιοθεῖμεν ταῖς εἰς αὐτὸν ὁμολογίαις ἀστράπτοντες, ἃς καὶ συναπενέγκοιμεν ἑαυτοῖς ἐντεῦθεν ἀπιόντες, καὶ πρὸς τὸν ἀτελεύτητον μεταβαίνοντες κόσμον, εὐχαῖς καὶ προσεβείαις τῆς παναγίας Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας, καὶ πάντων τῶν ἁγίων. Ἀμήν.

B C

ΣΧΟΛΙΟΝ.

α'. Ὁ χρώμενος, φησὶ, πρὸς μόνην δῆλωσιν τῆς διαφορᾶς ἐπὶ Χριστοῦ, τῆ φωνῆ τῶν δύο φύσεων, Ἀπολιναρίῳ μάχεται· καὶ ὁ λέγων πάλιν τὴν φωνὴν τῆς μιᾶς τοῦ Θεοῦ Λόγου φύσεως σεσαρκωμένης, ἐκβάλλει τὴν Νεστορίου διαίρεσιν. Τὰς δύο γὰρ λέγει φωνὰς ὁ φεύγων ἐπ' ἴσης τὴν ἑκατέρου τούτων δυσσέβειαν.

IE'. — Τοῦ αὐτοῦ, περὶ κοινῆ καὶ ἰδίου, τουτέστιν οὐσίας καὶ ὑποστάσεως, πρὸς Κοσμᾶν τὸν θεοφιλέστατον διάκονον Ἀλεξανδρείας.

Τῷ θεοφιλεστάτῳ κυρίῳ Κοσμᾶ διακόνῳ, Μάξιμος ταπεινὸς χαίρειν.

D

Ἐπειδὴ περ πολὺς ἡμῖν περὶ τῆς θείας σαρκώσεως κακίνηται λόγος, αὐτῶν ἀψάμενος τῶν λεπτῶν τῆς εὐσεβείας δογμάτων, ἐξ ὧν λαβόμενος ἀφορμῆς τὴν ἐμὴν ἀπήτησας ταπεινώσιν, εἰπεῖν, ἀνθρωπε τοῦ Θεοῦ, τί τὸ κοινόν ἐστι καὶ καθόλου· καὶ τί τὸ μερικόν καὶ ἴδιον· ἵν' ἐντεῦθεν ἡμῖν σαφῆς ὁ πᾶς τῆς ἐνώσεως γένηται λόγος· ἐμὸν μὲν οὐδὲν ἐρῶ παγετῶς· ὁ δὲ παρά τῶν Πατέρων ἐδ. δάχθην, φημί, μηδὲν παραμείδων τῆς αὐτῶν ἐπὶ τούτοις διδασκαλίας.

^a Luc. xii, 8. ^b I Tim. vi, 12.

Κοινὸν μὲν οὖν ἐστὶ καὶ καθολικὸν, ἡγοῦν γενικόν, κατὰ τοὺς Πατέρας, ἡ οὐσία καὶ ἡ φύσις· ταυτὸν γὰρ ἀλλήλαις ταύτας ὑπάρχειν φασίν. Ἴδιον δὲ καὶ μερικόν, ἡ ὑπόστασις καὶ τὸ πρόσωπόν· ταυτὸν γὰρ ἀλλήλοις κατ' αὐτοὺς ταῦτα τυγχάνουσιν. Καὶ δηλοῖ Τερεντίω τάδε γράφων ὁ μέγας Βασίλειος ⁷⁰, « Εἰ δὲ δεῖ καὶ ἡμᾶς ἐν βραχεῖ τὸ ἡμῖν δοκοῦν εἰπεῖν, ἐκεῖνο ἐροῦμεν, ὅτι ὃν ἔχει λόγον τὸ κοινὸν πρὸς τὸ ἴδιον, τοῦτον ἔχει· ἡ οὐσία πρὸς τὴν ὑπόστασιν. Ἐκαστος γὰρ ἡμῶν καὶ τῷ κοινῷ τῆς οὐσίας λόγῳ τοῦ εἶναι μετέχει, καὶ τοῖς περὶ αὐτὸν ἰδιώμασιν ὁ δεῖνά ἐστὶ καὶ ὁ δεῖνα. » Καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς πρὸς Ἀμφιλόχιον ⁷¹ περὶ τῶν τοιούτων διεξιῶν, τάδε φησίν· « Οὐσία δὲ καὶ ὑπόστασις ταύτην ἔχει τὴν διαφορὰν, ἣν ἔχει τὸ κοινὸν πρὸς τὸ καθέκαστον. Ὅσον, ὡς ἔχει τὸ ζῶον πρὸς τὸν δεῖνα ἄνθρωπον. » Καὶ μεθ' ἕτερα ⁷². « Οἱ δὲ ταύτων λέγοντες οὐσίαν καὶ ὑπόστασιν, ἀναγκάζονται πρόσωπα μόνον ὁμολογεῖν διάφορα. » Καὶ πάλιν κανονικὴν τινὰ διδασκῶν ἐπέστειλεν ἐρμηνεύων τὴν τοῦ ὁμοουσίου διάνοιαν ⁷³. « Αὕτη δὲ ἡ φωνή, καὶ τοῦ Σαβελλίου κακὸν ἐπανορθοῦται. Ἀναιρεῖ γὰρ τὴν ταυτότητα τῆς ὑποστάσεως, καὶ εἰσάγει τελείαν τῶν προσώπων τὴν ἔννοιαν· οὐ γὰρ αὐτὸ τί ἐστὶν ὁμοούσιον ἑαυτῷ, ἀλλ' ἕτερον ἕτέρῳ. Ὡστε καλῶς ἔχει, καὶ εὐσεβῶς, τῶν τε ὑποστάσεων τὴν ἰδιότητα διορίζουσα, καὶ τῆς φύσεως τὸ ἀπαράλλακτον παριστώσα. » Καὶ πάλιν ἐν τῇ δευτέρᾳ πρὸς Νεοκαισαρεῖς ⁷⁴ διδάσκει φάσκων· « Καὶ γὰρ εἰδέναι χρὴ, ὅτι ὡσπερ ὁ τὸ κοινὸν τῆς οὐσίας μὴ ὁμολογῶν εἰς πολυθεῖαν ἐκπίπτει· οὕτως ὁ τὰ ἴδια τῶν ὑποστάσεων μὴ διδοὺς, εἰς τὸν Ἰουδαϊσμὸν ἀποφέρεται. » Καὶ πάλιν ἐν οἷς Εὐστάθιον τὸν Ἀρμένιον ὑπογράψα πεποίηκε, διαβρήδην γράφων φαίνεται ⁷⁵. « Προσῆκει τοίνυν ἐναργῶς ὁμολογεῖν, ὅτι πιστεύουσι κατὰ τὰ ῥήματα τὰ ὑπὸ τῶν ἡμετέρων Πατέρων ἐκτεθέντα ἐν τῇ Νικαίᾳ, καὶ κατὰ τὴν ὕψως ὑπὸ τῶν ῥημάτων ἐμπερομένην διάνοιαν. Εἰσὶ γὰρ τινες, οἳ καὶ ἐν ταύτῃ τῇ πίστει δολοῦντες τὸν λόγον τῆς ἀληθείας, καὶ πρὸς τὸ ἑαυτῶν βούλημα, τὸν νοῦν τῶν ἐν αὐτῇ ῥημάτων ἔλκοντες. Ὅπου γε καὶ Μάρκελλος ἐτόλμησεν ἀσεβῶν εἰς τὴν ὑπόστασιν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ ψιλὸν αὐτὸν ἐξηγούμενος λόγον, ἐκεῖθεν προφασίσασθαι τὰς ἀρχὰς εἰληφέναι, τοῦ ὁμοουσίου τὴν διάνοιαν κακῶς ἐξηγούμενος. Καὶ τινες τῶν ἀπὸ τῆς δυσσεβείας τοῦ Λίθου Σαβελλίου ὑπόστασιν καὶ οὐσίαν ταυτὸν εἶναι ὑπολαμβάνοντες, ἐκεῖθεν ἔλκουσι τὰς ἀφορμὰς πρὸς τὴν κατασκευὴν τῆς ἑαυτῶν βλασφημίας, ἐκ τοῦ ἐγγεγράφαι τῇ πίστει, Ἐὰν δέ τις λέγῃ ἐξ ἑτέρας οὐσίας ἢ ὑποστάσεως τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, τοῦτον ἀναθεματίζει ἡ ἀγία καὶ καθολικὴ Ἐκκλησία. Οὐ γὰρ ταυτὸν εἶπον ἐκεῖνοι οὐσίαν καὶ ὑπόστασιν. Εἰ γὰρ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ἐδήλου [ἐννοιαν] αἱ φωναί, τίς χρεῖα ἦν ἐκατέρων; Ἀλλὰ δῆλον, ὡς τῶν μὲν ἀρνούμενων τὸ ἐκ τῆς

A Commune igitur et universale, sive genericum, juxta Patres, essentia est ac natura. Hæc enim eadem inter se esse affirmant. Proprium vero et particulare, hypostasis et persona: hæc enim idem sunt, illorum sententia. Atque hæc ita se habere declarat magnus Basilius, in hæc verba Terentio scribens: « Quod si vero nos animi sententiam de his oportet exprimere, sic paucis habeto. Quam rationem habet commune ad proprium, eandem essentia ad hypostasim, id est, personam. Quisque enim nostrum, tum communi essentiae ratione, quod est esse participat; tum proprietatibus, quæ sunt circa ipsum, hic talis ac talis est. » Idemque rursus ad Amphilochem de talibus disserens, hæc ait: « Essentia porro et hypostasis (id est, persona) sic inter se distinguuntur, quemadmodum **314** commune a singulari. Puta, sicut se habet animal, ad hunc quemdam hominem. » Aliisque interjectis: « Qui vero rem eandem dicunt essentiam et hypostasim (velut dicas, substantiam), eoguntur solas personas distinctas admittere. » Rursumque quamdam canonicam docens, scripsit, exponendo vocem *consubstantialis*: « Hæc autem vox, etiam Sabellii impietatem corrigit. Tollit enim hypostasewm identitatem, et personarum perfectum intellectum inducit. Nihil enim quidquam sibi ipsum est consubstantiale, sed alterum alteri. Quamobrem recte pieque posita est, quæ tum hypostasewm (id est, personarum) proprietatem discernat, tum naturæ nihil evariantem similitudinem repræsentet. » Rursumque in epistola secunda ad Neocæsarienses docet, dicens: « Est namque et hoc probe tenendum, quod quemadmodum qui essentiae divinæ communionem negat, in multorum deorum errorem delabitur; sic qui non admittit quæ sunt hypostasewm (id est, personarum) propria, is Judaicæ superstitioni obnoxius redditur. » Rursum quoque in iis, quibus Eustathium Armenum, ut subscriberet, adegit, in hæc verba diserte scribit: « Convenit igitur ut palam profiteantur se credere juxta verba quæ a Patribus nostris Nicææ fuerunt exposita, juxtaque eum sensum ac intellectum, quem sane verba repræsentant atque ingerunt. Sunt enim quidam, qui in hac quoque fide veritatis sermonem dolose invertant, ejusque verborum sensum ac intelligentiam, in id, quod eis lubet, detorqueant. Nam et Marcellus, qui impie de Domini nostri Jesu Christi persona sentiat, nudumque illum sermonem esse doceat, illinc se hujus impietatis principia atque semina accepisse, prætexere ausus est, male scilicet vocis illius *consubstantialis* sensum vimque exponens. Nonnulli etiam ex iis, qui Sabellii Libya orti impietatem sectantur, substantiam, Græce ὑπόστασιν, et essentiam, Græce οὐσίαν, idem esse arbitrati, illinc argumenta trahunt ut suam

VARIE LECTIONES.

⁷⁰ Epist. 549, n. 1139. ⁷¹ Epist. 391, pag. 1171. ⁷² Sic olim de his vocibus mutua fuit digladiatio. Greg. in Athan. ⁷³ Epist. 300, p. 1070. ⁷⁴ Epist. 64, p. 849. ⁷⁵ Epist. 78, p. 889.

tueantur blasphemiam ; ex eo nimirum quod in ea fide scriptum sit : *Si quis vero ex alia essentia, οὐσίας, sive substantia, υποστάσεως, Filium Dei esse dixerit, hunc sancta et catholica Ecclesia anathemate ferit.* Non enim illi idem esse dixerunt essentiam, οὐσίαν, et substantiam, id est subsistentiam, ὑπόστασιν. Si enim ambæ voces unum eundemque intellectum ac sensum habebant, quid necesse erat utramque ponere? Sed liquet ideo posuisse, ut cum alii Filium negarent esse ex Patris essentia, alii ex alia quadam substantia, **315** id est subsistentia ac persona esse dicerent, ambas Patres opiniones, ut ab Ecclesiæ recto sensu alienas, proscriberent. Alioqui ubi mentem suam declarabant, ex Patris essentia, οὐσίας, Filium esse dixerunt, non addentes, et ex illius substantia seu subsistentia, ὑποστάσεως. Itaque illud quidem positum est, ut tolleretur malus intellectus; hoc autem declarationem habet salutaris doctrinæ.

Huic vero etiam consona Gregorius, cui a Theologia nomen, ista dicere monstratur, priore, quam scripsit oratione theologica : « Porro cum mediocritatem dico, veritatem dico, quam par est, ut semper intendamus ; tum malam contractionem repudiantes, tum hæc absurdiorē divisionem ; ne vel ob metum impiæ plurium deorum superstitionis in unam substantiam sive subsistentiam, ὑπόστασιν, contracta de deitate oratio, nuda nobis et inania nomina relinquat ; qui videlicet unum eundemque Patrem et Filium et Spiritum sanctum existimemus. » Paucisque interjectis : « Quandoquidem et unus Deus retinendus est, et tres subsistentiæ, ὑποστάσεις, sive personæ confitendæ ; et quidem unaquæque cum sua proprietate. Porro hac ratione, mea quidem sententia, Deus unus retinebitur, si Filium et Spiritum sanctum ad unum auctorem referamus ; non autem componamus neque commisceamus : et si unam atque eandem divinitatis, ut ita loquar, motionem et voluntatem, essentiæque identitatem intelligamus. Tres autem personas ita tenebimus, si nulla commistio aut resolutio, aut confusio excogitetur, ne alioqui totum pessum eat, quibus impensius quam par sit, unitas extollitur. » Iterumque ea in oratione qua vale civibus dicit, supremumque eos affatur : « Credimus in Patrem et Filium et Spiritum sanctum, ejusdem essentiæ atque gloriæ, in quibus etiam sua baptismo constat perfectio, tam in nominibus quam in rebus (nosti, qui es initiatus), cum nempe impietatis abnegatio sit ac deitatis confessio. Inque hunc modum perficimur, qui unum essentia, οὐσία, ac indivisa adoratione ; triaque subsistentiis, ὑποστάσεις, sive personis, ut nonnullis placet, significemus. » Sed et in oratione in sancta lumina hæc idem ait : « Deum porro cum dico, una trinaque luce perstringimini : trina quidem, quantum ad proprietates, sive subsistentias, ὑποστάσεις, si cui verbum magis arrideat, sive personas (neque enim de vocabulis dissidebimus, quandiu syllabæ ad eandem sententiam ferent),

οὐσίας ἑλλων δὲ λεγόντων ἐξ ἄλλης τινὸς ὑποστάσεως ὁὕτως ἀμφοτέρω ὡς ἀλλότρια τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ φρονήματος ἀπηγόρευσαν. Ἐπεὶ ὁ τοῦ γε τοῦ ἐαυτῶν ἐδήλου φρόνημα, εἶπον ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Πατρὸς εἶναι τὸν Υἱὸν, οὐκέτι προσθέντες τὸ, ἐκ τῆς ὑποστάσεως. Ὡστε ἐκεῖνο μὲν κεῖται ἐπ' ἀναίρεσει τοῦ πονηροῦ φρονήματος ὁ τοῦτο δὲ φανέρωσιν ἔχει τοῦ σωτηρίου δόγματος. »

Συνωδὸν δὲ τοῦτω καὶ Γρηγόριος ὁ τῆς θεολογίας ἐπώνυμος ἐν τῷ θεολογικῷ προτέρῳ λόγῳ τὰδε φαίνεται φάσκων ἃ Μεσότητά δὲ ὅτ' ἂν εἶπω, τὴν ἀλήθειαν λέγω πρὸς τὴν βλέπειν, καλῶς ἔχει μόνον, καὶ τὴν φαύλην συναίρεσιν παραιτούμενους, καὶ τὴν ἀποποιτέραν διαίρεσιν ὡς μήτε εἰς μίαν ὑπόστασιν συναίρεθέντα τὸν λόγον, θέει πολυθείας, φιλά ἡμῖν καταλιπεῖν τὰ ὀνόματα, τὸν αὐτὸν Πατέρα καὶ Υἱὸν καὶ ἅγιον Πνεῦμα ὑπολαμβάνουσι. » Καὶ μετ' ὀλίγα πάλιν : « Ἐπειδὴ χρὴ καὶ τὸν ἕνα Θεὸν τριῶν, καὶ τὰς τρεῖς ὑποστάσεις ὁμολογεῖν ἕχουν τρία πρόσωπα, καὶ ἐκάστην μετὰ τῆς ἰδιότητος. Τηροῖτο δ' ἂν, ὡς ὁ ἐμὸς λόγος, εἰς μὲν Θεός, εἰς ἕν αἴτιον Υἱοῦ καὶ Πνεύματος ἀναφερομένων, οὐ συντιθεμένων, οὐδὲ συναλειφομένων ἃ δὲ τρεῖς ὑποστάσεις, μηδεμιᾶς ἐπινοουμένης συναλοιφῆς ἢ ἀναλύσεως ἢ συγχύσεως ἵνα μὴ τὸ πᾶν καταλυθῆ, δι' ὧν τὸ ἐν σεμνύνεται πλέον, ἢ καλῶς ἔχει. Καὶ κατὰ τὸ ἐν καὶ ταῦτὸν τῆς θεότητος, ἕνα οὕτως ὀνομάσω, κίνημά τε καὶ βούλημα, καὶ τὴν τῆς οὐσίας ταυτότητα. » Καὶ ἐν τῷ Συντακτικῷ λόγῳ πάλιν : « Πιστεύομεν εἰς Πατέρα, καὶ Υἱὸν, καὶ ἅγιον Πνεῦμα ὁμοούσιά τε καὶ ὁμόδοξα, ἐν οἷς καὶ τὸ βάπτισμα τὴν τελείωσιν ἔχει οἶδας, ὁ μνηθεῖς, ἀρνησις ὄν ἀθεΐας καὶ ὁμολογία θεότητος καὶ οὕτω καταρτιζόμεθα, τὸ μὲν ἐν τῇ οὐσίᾳ γνωρίζοντες, καὶ τῷ ἀμεριστῷ τῆς προσκυνήσεως τὰ δὲ τρία, ταῖς ὑποστάσεσιν, ἕχουν πρόσωποις. » Καὶ μέντοι κἂν τῷ εἰς τὰ φῶτα λόγῳ ταῦτά φησιν ὁ αὐτὸς, « Θεοῦ δὲ ὅτ' ἂν εἶπω, ἐνὶ φωτὶ περιαστράφητε, καὶ τρισὶ τρισὶ μὲν, κατὰ τὰς ἰδιότητας, ἕχουν ὑποστάσεις, εἴ τιτι φίλον καλεῖν, εἴτε πρόσωπα ὁὐδὲν γὰρ περὶ τῶν ὀνομάτων ζυγομαχῆσομεν, ἕως ἂν πρὸς τὴν αὐτὴν ἔννοιαν αἱ συλλαβαὶ φέρωσιν ἐνὶ δὲ, κατὰ τὴν τῆς οὐσίας λόγον, ἕχουν θεότητος. » Τοσαύτην μὲν οἱ θεηγόροι Πατέρες ἡμῶν Γρηγόριος καὶ Βασίλειος ὑπάρχουσιν τῶν θείων δογμάτων τὴν συμφωνίαν παρέστησαν, ταυτὸν διαρρήθην εἰπόντες τῇ μὲν οὐσίᾳ τὴν φύσιν, ὡς κοινὸν καὶ καθόλου τῇ δὲ ὑποστάσει τὸ πρόσωπον, ὡς ἰδικόν τε καὶ μερικόν μτ.

VARIE LECTIONES.

^{76.77} In Basilii textu hæc paulo pleniora : ἐκ τῆς οὐσίας εἶναι τοῦ Πατρὸς ἃ ἄλλων δὲ λεγόντων, οὕτε ἐκ τῆς οὐσίας, ἀλλ' ἐξ ἄλλης. ⁷⁸ Edita Basilii ἐπ' ἀθετήσει. ⁷⁹ Orat. 29, quæ inseribitur De dogmate ; quam forte ideo Maximus appellavit priorem theologiam. ⁸⁰ Edita μόνην. ⁸¹ Orat. 52, p. 520 καὶ π.

δαμῶς συμφύραντες τῶν λεγομένων τὴν ἔννοιαν, διὰ τῆς τούτων εἰς ἀλλήλους περιτροπῆς καὶ συγχύσεως. Ὑφ' ἐνδὲ γὰρ καὶ τοῦ αὐτοῦ Πνεύματος ἐνεργηθέντες, τὴν ὀρθὴν τῆς πίστεως τοῖς λαοῖς παραδεδώκασι νόμολογίαν. Τούτοις δὲ συμφώνως εὐρήσεις, καὶ πάντας τοὺς κατὰ τὴν χάριν τοῦ Πνεύματος πιστευθέντας τῆς Ἐκκλησίας τοὺς οἰακας, τὴν ὀρθὴν τῆς εὐσεβοῦς πίστεως πρεσβεύσαντας λόγον, καὶ μηδὲν ταύτης τῆς ἐννοίας παντελῶς ἐκτραπέντας.

eodemque Spiritu afflatis, rectam fidei confessionem populis tradiderunt. His vero consona ratione omnes etiam reliquos, qui per Spiritus gratiam credita Ecclesiæ gubernacula susceperunt, rectam piæ fidei ac catholicæ doctrinam professos invenies, nec quidquam omnino ab hac intelligentia sensuque absecessisse.

Κατασκευὴ φυσικωτέρα, περιστώσα ὡς οὐδὲν τῶν ὄντων ἐτέρῳ ταύτῳ ἐστὶ κατ' οὐσίαν καὶ ὑπόστασιν· ἀλλὰ τὰ μὲν κατ' οὐσίαν ταῦτα ταῖς ὑποστάσεσιν ἕτερα· τὰ δὲ ταῦτα καθ' ὑπόστασιν, πάντως κατ' οὐσίαν ἕτερα.

Εἰ δὲ ταῦτῶν μὲν οὐσία καὶ φύσις· ταῦτῶν δὲ πρόσωπον καὶ ὑπόστασις, ὁτλον ὡς τὰ ἀλλήλοις ὁμοφυῆ καὶ ὁμοούσια, πάντως ἀλλήλοις ἑτεροῦπόστατα. Κατ' ἄμφω γὰρ, φημι δὴ τὴν φύσιν καὶ τὴν ὑπόστασιν, οὐδὲν ἐν τοῖς οὐσίαις ἐστὶν ἐτέρῳ ταύτῳ. Διότι τὰ κατὰ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ἀλλήλοις ἠνωμένα φύσιν, ἤγουν οὐσίαν, τουτέστι τὰ τῆς αὐτῆς οὐσίας ὄντα καὶ φύσεως κατὰ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ὑπόστασιν ἤγουν πρόσωπον, οὐκ ἂν ἐνωθεῖη ποτ' ἂν· τουτέστιν ἐν πρόσωπον ἔχειν οὐκ ἂν δυνησεται καὶ μίαν ὑπόστασιν· καὶ τὰ κατὰ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ὑπόστασιν ἤγουν πρόσωπον ἠνωμένα, κατὰ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν οὐσίαν, ἤγουν φύσιν οὐκ ἂν συναφθεῖη ποτ' ἂν· τουτέστι μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς οὐσίας ὄντα καὶ φύσεως, οὐκ ἂν γενόμενα φανεῖη ποτ' ἂν. Ἀλλὰ τὰ κατὰ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ἠνωμένα φύσιν, ἤγουν οὐσίαν· τουτέστι τὰ μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς οὐσίας ὄντα καὶ φύσεως, ἀλλήλων διακρίεται ταῖς ὑποστάσεσιν, ἤγουν προσώποις, ὡς ἐπ' ἀγγέλων ἔχει καὶ ἀνθρώπων, καὶ πάντων τῶν ἐν εἴδει καὶ γένει θεωρουμένων κτισμάτων. Ἄγγελος γὰρ ἀγγέλου, καὶ ἀνθρώπος ἀνθρώπου, καὶ βοῦς βοῦς, καὶ κύων κυνὸς διακρίεται κατὰ τὴν ὑπόστασιν, ἀλλ' οὐ κατὰ τὴν φύσιν καὶ τὴν οὐσίαν. Τολμήσει δὲ τὸ μείζον ὁ λόγος εἰπεῖν, ὡς οὐδ' ἐπ' αὐτῆς τῆς πρώτης ἀνάρχου τε καὶ ποιητικῆς τῶν ὄντων αἰτίας θεωροῦμεν ταῦτῶν ἀλλήλαις τὴν φύσιν καὶ τὴν ὑπόστασιν· εἴπερ μίαν οὐσίαν καὶ φύσιν θεότητος οἶδαμεν, ἐν τρισὶν ὑπάρχουσαν ὑποστάσεσιν διαφερούσαις ἀλλήλων ταῖς ιδιότησι· καὶ τρεῖς ὑποστάσεις ἐν μιᾷ καὶ τῇ αὐτῇ οὐσίᾳ τε καὶ φύσει τῆς θεότητος. Μονὰς γὰρ ἐν Τριάδι, καὶ ἐν μονάδι Τριάς, ἐστὶν ἡμῖν τὸ προσκυνούμενον· Πατὴρ, καὶ Υἱὸς, καὶ Πνεῦμα ἅγιον, εἰς Θεός· οὔτε τοῦ Υἱοῦ ὄντος Πατρὸς, ἀλλ' ὅπερ ὁ Πατὴρ· οὔτε τοῦ Πνεύματος ὄντος Υἱοῦ, ἀλλ' ὅπερ ὁ Υἱός· πάντα γὰρ ὅσα ὁ Πατὴρ, πλὴν ἀγεννησίας, ἐστὶν ὁ Υἱὸς (γεννητὸς γάρ), καὶ πάντα ὅσα ὁ Υἱὸς, πλὴν τῆς γεννήσεως, ἐστὶ τὸ Πνεῦμα ἅγιον (ἐκπορευτὸν γάρ). Τῆς ἀγεννησίας καὶ τῆς γεννήσεως καὶ τῆς ἐκπο-

A una autem, quantum ad essentialitatem, id est, deitatis rationem. Tantam nimirum divini Patres nostri divinaque afflatu locuti Gregorius et Basilius, ostenderunt divinarum dogmatum concordiam; idem scilicet diserte ac clare dicentes, cum essentia naturam, tanquam commune et universale; cum subsistentia vero, υποστάσει, personam ut propriam et particularem, nulla ratione nominatum vim sensuque confundentes, quasi illa alia in alia transcant ac confusionem admittant. Uno enim

eademque Spiritu afflatis, rectam fidei confessionem populis tradiderunt. His vero consona ratione omnes etiam reliquos, qui per Spiritus gratiam credita Ecclesiæ gubernacula susceperunt, rectam piæ fidei ac catholicæ doctrinam professos invenies, nec quidquam omnino ab hac intelligentia sensuque absecessisse.

Probatio ex naturæ propioribus rationibus, certo conficiens, nullam rem idem esse cum altera, essentialit ac hypostasi (persona scilicet ac supposito), sed ea, quæ eadem essentialit sunt, alia esse subsistentiis, υποστάσει, sive personis: quæ vero eadem sunt subsistentiis, sive personis, omnino alia esse essentialit.

Sin autem idem sunt essentialit atque natura, idemque nihilominus persona et hypostasis, perspicue fit, ea, quæ ejusdem naturæ sunt et essentialit, alia omnino personis esse ac subsistenti ratione. Utraque enim ratione (naturæ scilicet et hypostasis seu personæ) nihil in rebus idem alteri est. Ac proinde, quæ penes unam eandemque naturam seu essentialit inter se copulata sunt (quæ scilicet sunt ejusdem essentialit et naturæ), hæc nunquam fiat ut in unam hypostasim seu personam coeant, ut scilicet unam personam unamque hypostasim habeant, vicissimque quæ penes unam eandemque hypostasim seu personam unita sunt, hæc nunquam fiat, ut necentur penes unam eandemque essentialit seu naturam, nunquam scilicet unius ejusdem essentialit atque naturæ facta compareant. Verum, quæ penes unam eandemque naturam seu essentialit unita sunt (quæ scilicet unius ejusdemque essentialit sunt ac naturæ), inter se hypostasibus discreta sunt, id est, personis ac supposito, uti se res in angelis habet et hominibus, cunctisque creatis quæ in specie atque genere considerantur. Angelus enim ab angelo, homo ab homine, bos a bove, canis a cane, hypostasi (id est, subsistentia ac supposito) **317** discretus est, non autem natura ac essentialit. Quin et majus aliquid majorisque audaciæ dicam: ne in ipsa quidem prima principiique experte ac rerum effectrice causa, idem inter se naturam et hypostasim seu personam, intelligimus; quandoquidem unam Deitatis essentialit novimus ac naturam, in tribus hypostasibus (id est personis) inter se proprietatibus distinctis, tresque hypostases seu personas, in una eademque Deitatis essentialit ac natura. Nobis enim Numen est, unitas in Trinitate, et Trinitas in unitate; Pater et Filius et Spiritus sanctus, unus Deus: cum neque Filius Pater sit, sed id quod Pater, neque Spiritus Filius, sed id quod Filius. Omnia enim quæ Pater est, est et

Filius, ex epta innascibilitate (nam genitus est) : omniaque quæ est Filius, est et Spiritus sanctus, excepta nativitate (eo enim est quod procedit). Ita nimirum, ut innascibilitas, nativitas et processio, unam naturam ac potentiam ineffabilis Deitatis in tres inæquales autve æquales essentias naturasque minime scindant aut dividant; sed duntaxat, in quibus est sive quæ existit una Deitas, (essentia scilicet et natura) insigniant, nempe hypostases, seu subsistentias. Quæ item penes unam eandemque hypostasim, sive personam unita sunt (quæ nimirum unius sunt hypostasis, unamque complent personam). hæc distinguuntur ratione essentialis sive nature, uti se res habet in anima humana ac corpore, iisque omnibus quæ inter se coeunt in hypostasi, seu ut una subsistant. Non enim hæc inter se ejusdem essentialis sunt ac consubstantialia.

Quæ igitur penes unam eandemque essentialis sive naturam unita sunt (hoc est, quæ unius ejusdem essentialis sunt ac nature), omnino quidem inter se consubstantialia sunt, sed hypostasis personæque, seu subsistendi ratione, discreta. Consubstantialia quidem (sive mavis coessentialia) essentialis quæ in eis incommutabiliter in identitate naturali intelligitur, communitatis ratione, secundum quam nullus præ alio est id quod est ac nuncupatur; omnesque unam eandemque essentialis definitionem recipiunt ac rationem. Subsistendi autem ratione personisque discreta, personali, qua dirimuntur, diversitate, qua ratione alius ab alio discretus est, proprietatibus personam insignientibus, inter se non conveniunt; **318** sed suo quisque proprietatum acervo, singularissimam descriptionis suæ, qua persona est, infert rationem; secundum quam, nullam cum illis, quæ ejusdem nature sunt ac essentialis, communionem admittit. Quæ vero penes unam eandemque hypostasim seu personam unita sunt (quæ scilicet ea ratione qua uniuntur, unam eandemque hypostasim compleant ac personam), hæc quidem ejusdem inter se hypostasis sunt et personæ, sed diversæ essentialis. Ejusdem hypostasis ac personæ, personalis indivisæ unitatis, quæ ex eis per unionem completur, ratione, secundum quam proprietates alterutram partium ab essentiali sua communitate dividentes, secundum quod prima statim origine inter se conveniunt, ejus quæ ex illis hypostasis una completur atque persona, notæ propriæ fiunt: qua utique, carum inter se identitas intelligitur, quæ ne vel minimam admittat distinctionem, uti se res in hominis anima habet et corpore. Quæ enim proprietates, alicujus corpus a reliquis secernunt corporibus, ac cujuscumque animam a reliquis animabus, dum per unionem concurrunt, simul quidem ac semel ex eis completam hypostasim personamque insigniunt. ac a reliquis secernunt, Petri verbi gratia aut Pauli: non tamen Petri itidem aut Pauli animam a suo corpore. Ambo enim (anima scilicet et corpus) unius, quæ ex eis secundum unionem completur, hypostasis seu personæ, ratione, idem inter se existunt; quod nempe

Α ρεύσεως, οὐ τεμνουσῶν εἰς τρεῖς ἀνίσους ἢ ἴσας οὐσίας τε καὶ φύσεις τὴν μίαν φύσιν καὶ δύναμιν τῆς ἀφράστου θεότητος· ἀλλὰ τὰ ἐν οἷς, ἢ ἄπερ ἢ μία θεότης ἐστίν, ἤγουν οὐσία καὶ φύσις, χαρακτηριζουσῶν πρόσωπα· τουτέστιν, ὑποστάσεις· καὶ τὰ κατὰ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ὑπόστασιν, ἤγουν πρόσωπον ἠνωμένα, τουτέστι μιᾶς ὑποστάσεως ὄντα, καὶ ἐνὸς συμπληρωτικὰ προσώπου, τῷ λόγῳ τῆς οὐσίας ἦτοι φύσεως διαφέρουσιν· ὡς ἐπὶ ψυχῆς ἀνθρωπίνης ἔχει καὶ σώματος, καὶ τῶν ὅσα καθ' ὑπόστασιν ἐσχήκασιν τὴν πρὸς ἀλλήλα σύνοδον. Οὐ γὰρ ἀλλήλοις ὁμοούσια ταῦτα τυγχάνουσιν.

Β Τὰ τοίνυν κατὰ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν οὐσίαν, ἤγουν φύσιν ἠνωμένα, τουτέστι μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς οὐσίας ὄντα καὶ φύσεως, ὁμοούσια μὲν ἀλλήλοις πάντως εἰσὶ, καὶ ἑτεροῦπόστατα· ὁμοούσια μὲν, τῷ λόγῳ τῆς ἀπαράλλάκτως αὐτοῖς ἐν ταυτότητι φυσικῇ ἐνθεωρουμένης οὐσιώδους κοινότητος· καθ' ὃν οὐκ ἐστὶν ἄλλος ἄλλου μᾶλλον τοῦθ' ὅπερ ἐστὶ τε καὶ λέγεται· πάντες δὲ τὸν ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν ἐπιδέχονται τῆς οὐσίας ὄρον τε καὶ λόγον. Ἐτεροῦπόστατα δὲ, τῷ λόγῳ τῆς αὐτὰ διακρινούσης προσωπικῆς ἑτερότητας, καθ' ὃν ἄλλος ἄλλου διακέκριται, μὴ συμβαίνοντες ἀλλήλοις τοῖς καθ' ὑπόστασιν χαρακτηριστικοῖς ἰδιώμασιν· ἀλλ' ἕκαστος τῷ κατ' αὐτὸν ἀθροισμῷ τῶν ἰδιωμάτων ἰδικώτατον τῆς οικείας καθ' ὑπόστασιν ἐπιφέρεται λόγον· καθ' ὃν τὴν πρὸς τὰ ὁμοφυῆ καὶ ὁμοούσια κοινωνίαν οὐκ ἐπιδέχεται. Τὰ δὲ κατὰ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ὑπόστασιν ἤγουν πρόσωπον ἠνωμένα, τουτέστι, τὰ μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς ὄντα συμπληρωτικὰ καθ' ἑνωσιν ὑποστάσεως, ὁμοῦπόστατα μὲν ἀλλήλοις εἰσὶ καὶ ἑτεροούσια. Ὁμοῦπόστατα μὲν, τῷ λόγῳ τῆς καθ' ἑνωσιν ἐξ αὐτῶν συμπληρουμένης προσωπικῆς ἀδιαιρέτου μονάδος· καθ' ὃν τὰ διαιρούμενα θάτερον τῆς κατ' οὐσίαν οικείας καινότητος ἰδιώματα, κατὰ τὴν ἅμα τῷ εἶναι πρὸς ἀλλήλα σύνοδον, ποιεῖται χαρακτηριστικὰ τῆς ἐξ αὐτῶν συμπληρουμένης μιᾶς ὑποστάσεως· καθ' ἣν ἢ πρὸς ἀλλήλα θεωρεῖται ταυτότης, τὴν οἴαντοῦν μὴ δεχομένη διαφορὰν· ὡς ἐπὶ ψυχῆς ἀνθρωπίνης ἔχει καὶ σώματος. Τὰ γὰρ ἀφορίζοντα τὸ τίνος σῶμα τῶν λοιπῶν σωμάτων, καὶ τὴν τοῦ τίνος ψυχὴν τῶν λοιπῶν ψυχῶν ἰδιώματα, συνδραμόντα καθ' ἑνωσιν, χαρακτηρίζει μὲν κατὰ ταῦτον ἅμα καὶ ἀφορίζει τῶν λοιπῶν ἀνθρώπων τὴν ἐξ αὐτῶν συμπληρωθεῖσαν ὑπόστασιν, Πέτρου φέρε εἰπεῖν ἢ Παύλου· ἀλλ' οὐ τὴν Πέτρου ἢ Παύλου ψυχὴν ἀπὸ τοῦ οικείου σώματος. Ἄμφω γὰρ ἀλλήλοις ταύτην ψυχὴν τε καὶ σῶμα, τῷ λόγῳ τῆς καθ' ἑνωσιν ἐξ αὐτῶν συμπληρουμένης μιᾶς ὑποστάσεως· ὅτι μὴ καθ' αὐτὰ τούτων ἑκάτερον ὑπέστη θάτερον κεχωρισμένον, πρὸ τῆς ἐξ αὐτῶν εἰς γένεσιν εἶδους συνθέσεως. Ἄμα γὰρ γένεσις, ἅμα σύνθεσις, ἅμα καὶ ἡ κατὰ σύνθεσιν ἐξ αὐτῶν τοῦ εἶδους συμπληρωσις. Ἐτεροούσια δὲ, τῷ λόγῳ τῆς πρὸς ἀλλήλα φυσικῆς ἑτερότητας· καθ' ὃν ἑνωσὶς ἐπιδέχονται

κατ' οὐσίαν τοὺς ἀλλήλων ὄρους τε καὶ λόγους· ἀλλ' ἕτερον καὶ ἕτερον ἀποδίδωσι θάτερον τῆς οικείας οὐσίας πρὸς τὸν θατέρου λόγον ἀσύμπυτον· καθ' ὃν τὴν ψυχῆς καὶ σώματος οὐσιώδη σῶζοντες διαφορὰν, οὐ συγχέομεν τὴν ἐξ αὐτῶν συμπληρουμένην ὑπόστασιν, τῇ πρὸς θάτερον θατέρου περιτροπῇ τε καὶ μεταβολῇ τῶν ἐξ ὧν συνετέθη μερῶν ἡγουν φύσεων, τὸν ἀφανισμὸν δεχομένην.

essentiæ suæ reddit rationem, quæ cum alterius ratione nunquam coincidat. Ea nimirum essentialiam animæ ac corporis distinctionem servantem incolumem, quæ ex illis persona completa est, non confundimus: quæ plane abolenda sit, si partes seu naturæ componentes, alia in aliam convertantur ac commeent.

Εἰ δὲ κατὰ τὴν ἅμα πρὸς εἶδους γένεσιν ψυχῆς τε καὶ σώματος σύνοδον, ὁ τις ἀποτελεῖσθαι πέφυκεν ἄνθρωπος· τῷ μὲν λόγῳ τῆς τῶν οικείων μερῶν φυσικῆς κοινότητος, πρὸς ἄλλους ἀνθρώπους σῶζων τὸ ὁμοούσιον· τῷ δὲ λόγῳ τῆς τῶν αὐτῶν ιδιότητος, πρὸς τοὺς ἄλλους φυλάττων ἀνθρώπους τὸ ἕτεροῦπόστατον· ἐνούμενος μὲν τῇ κατὰ φύσιν κοινότητι τῶν οικείων μερῶν τοῖς ἄλλοις ἀνθρώποις, πρὸς οὓς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν κατ' εἶδος ἐπιφέρεται φύσιν· διαιρούμενος δὲ τῇ καθ' ὑπόστασιν τῶν μερῶν ιδιότητι τῶν λοιπῶν ἀνθρώπων, πρὸς οὓς ἕτερόν τε κατὰ τὴν ὑπόστασιν καὶ διάφορον ἐπιφέρεται πρόσωπον· ὃ διακρίνεται λόγῳ τῶν ἄλλων ἀνθρώπων, τὴν ἐνότητα τῆς οικείας προσωπικῆς ἀδιαίρετου μονάδος φυλάττων παντελῶς ἀδιάφορον· καὶ ὃ τοῖς ἄλλοις ἐνοῦσθαι λόγῳ πέφυκεν ἀνθρώποις, τὴν διαφορὰν τῆς τῶν οικείων μερῶν οὐσιώδους ἕτερότητος σῶζων ἀσύγχυτον· σαφῆς ἐντεῦθεν ἡμῖν, καὶ μηδὲν ἔχων γριφῶδες ὁ περὶ τῆς σαρκώσεως, ἡγουν ἐνανθρωπίσεως τοῦ ἐνδὲς τῆς ἀγίας καὶ ὁμοουσίου καὶ προσκυνητῆς Τριάδος Θεοῦ Λόγου καθέστηκε λόγος.

incarnati, factique hominis unius e sancta et

A neutra harum partium ante speciei ex eis per compositionem ortum per se seorsim exstiterit ac producta sit. Simul enim ortus, simul compositio, simul et species, quæ per compositionem ex eis completur. Diversæ tamen essentiæ, naturalis inter se diversitatis ratione; secundum quam, easdem inter se secundum essentialiam definitiones non recipiunt ac rationes; sed quævis aliam, aliamque

Quod itaque, idcirco quod anima et corpus ad speciem progignendam simul conveniunt atque confluunt, unus quis homo absolvatur; ejusmodi scilicet, **319** ut naturalis partium suarum communitatis ratione, eandem cum reliquis hominibus servet essentialiam; earum vere proprietatis ratione, diversam ab illis omnibus atque discretam hypostasim obtineat atque personam (qui nempe naturali quidem partium suarum communitate, hominibus reliquis uniatur, quibuscum unam eandemque specie nactus est naturam; personali vero partium proprietate, a reliquis hominibus dirimatur, a quibus diversam subsistendi ratione atque distinctam gerit personam: qua ratione ab hominum turba reliqua secernitur, personalis indivisæ monadis suæ unitatem omnino servans indistinctam; quaque illi comparatum ut hominibus reliquis uniatur, essentialis partium suarum diversitatis distinctionem itidem incolumem servans), hinc nobis clara ac perspicua, nullisque difficultatum nodis perplexa ac intricata, consubstantiali ac adoranda Trinitate, Dei Verbi

Christum essentialibus partium suarum communitatibus extremis unitum, incolumem habuisse partium inter se distinctionem: partiumque proprietatibus, eandem ut totius, hypostasi, seu persona, ambarum exhibuisse communitatem.

Ὅτι ὁ Χριστὸς ταῖς μὲν κατ' οὐσίαν τῶν οικείων μερῶν πρὸς τὰ ἄκρα κοινότησιν ἐνούμενος, τὴν πρὸς ἀλλήλα τῶν μερῶν σῶζομένην εἶχε διαφορὰν· ταῖς δὲ τῶν μερῶν ιδιότησιν, τὸ καθ' ὑπόστασιν διεδείκνυ ταυτὸν¹¹ ὡς ὅλου, κοινὸν ἀμφοτέρων.

Διδάσκων διαρρήδην ἡμᾶς, ὅτιπερ ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος τέλειος ὑπάρχων κατὰ τὴν φύσιν καὶ τὴν οὐσίαν, καθ' ἣν ταυτὸν ἐστὶ τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Πνεύματι καὶ ὁμοούσιος, κατὰ τε τὸ πρόσωπον καὶ τὴν ὑπόστασιν, καθ' ἣν ἕτερος πρὸς τὸν Πατέρα καὶ τὸ Πνεῦμα καθέστηκε, τὴν προσωπικὴν ἀσύγχυτον σῶζων διαφορὰν, σαρκωθείς ἐκ Πνεύματος ἀγίου, καὶ τῆς ἀγίας Θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας, τελείως ἐνηθρώπησεν· τουτέστι, τέλειος γέγονεν ἄνθρωπος, κατὰ πρόσληψιν δηλονότι σαρκὸς, ψυχῆν ἐχοῦσης νοεράν τε καὶ λογικὴν, ἐν αὐτῷ τὴν τε φύσιν λαβούσης καὶ τὴν ὑπόστασιν· τουτέστι, τὸ εἶναι τε καὶ τὸ ὑφεστᾶναι, κατ' αὐτὴν ἅμα τοῦ Λόγου τὴν σύλληψιν· ἐπεὶπερ αὐτὸς ὁ Λόγος ἀντὶ σποράς· μᾶλλον δὲ σπορὰ τῆς οικείας θέλων εὐρέθη σαρκώσεως, καὶ γέγονε κατὰ τὴν ὑπόστασιν σύνθετος, ὁ

D Perspicue nos docens, Dei Verbum, cum secundum naturam ac essentialiam perfectum esset, qua idem cum Patre ac Spiritu, eisque consubstantiale est; itemque secundum personam et hypostasim qua alius a Patre et Spiritu est, personalem inconfusam distinctionem incolumem servans, incarnatum ex Spiritu sancto, sanctaque Dei Genitrice semperque virgine Maria, perfecte hominem factum esse; carnisscilicet assumptione, anima intelligente ac utente ratione prædita; quæ in ipso naturam atque personam nacta esset, ut nempe una cum Verbo ab ipsa esset conceptione, vereque in illo existeret. Quod nempe Verbum loco seminis (seu potius ipsum semen) assumptæ ab eo carnis inventum est, factumque est persona compositum; quod natura simplex, omni que vacans compositione est, unum idemque in perennitate ea-

¹¹ Fr. διεδείκνυτο αὐτόν.

rum ex quibus **320** est, partium, immutabile perseverans, et indivisum ac inconfusum: quo scilicet personali ratione, partibus ex quibus compositum est, mediator existeret, extremorum in seipso necens distantiam; *faciens pacem, Deoque ac Patri per Spiritum naturam humanam reconcilians*; tanquam nimirum vere Deus existens per essentiam, idemque vere natura factum homo secundum dispensationem: quod neque naturali partium suarum distinctione dividatur, nec personali ipsarum unitate confundatur; sed essentialis partium, ex quibus compositum est, communitatis ratione, Patri Matrique natura cointum, ipsarum inter se partium distinctionem incolumem servare monstraretur; personalisque partium suarum proprietatis ratione, ab extremis (Patre scilicet ac Matre) discretum, singularem prorsus personæ suæ indistinctam rationem, in suarum summa inter se partium personali identitate semper unam habere ostenderetur. Essentialis enim utriusvis partium cum extremis communitas, in una eademque persona, inconfusam utriusvis naturæ incolumem servans distinctionem, unam utriusque ex unione naturam intelligendam, piis mentibus non dabat, ne essentialium partium totalis destitutio foret ac interitus, totius ex ipsis unius naturæ per compositionem editio: quæ videlicet non haberet, qua ratione naturalem extremorum cum partibus affinitatem servaret; quippe cum essentialem partium inter se, ex quibus facta compositio, distinctionem post unionem incolumem nullam retineret; sed unam hypostasiam ac personam ex unione compositam, naturali partium, ex quibus compositio, existentia sartam tectam visendam præbebat. Personalis autem utriusvis partium proprietatis, ex quibus Christus cœu totum quoddam componatur, una cum essentiali communitate intellecta, communem partium notam, personam unam ex eis completam insignientem, absolvit. Communem enim carnis et deitatis arcana unione factam dicimus, quæ harum concursu ac coitione, per naturalem unionem (veram scilicet ac realem) una Christi persona ac hypostasis completa eluxit. Communem autem voco, ut quæ una eademque singularissima partium persona ex unione emer-
 serit: seu quæ potius una eademque nunc ac prius Verbi persona **321** sit; sed quæ prius nullius causa, simplexque aut expers compositionis cum esset, postea ob causam carnis assumptione intelligentium more animatæ immutabiliter vere composita facta sit: secundum quam ab extremis (Patre scilicet ac Matre) sejunctus, secum ipse unitus est, ne vel minimam habens distinctionem; ne personalis partium identitatis totalis destitutio foret ac interitus, partium illius ratione distinctio, unionem personalem in duas personas dissolvens;

A κατὰ τὴν φύσιν ἀπλοῦς καὶ ἀσύνθετος· εἰς καὶ ὁ αὐτὸς ἐν τῇ μονιμότητι τῶν ἐξ ὧν συνέστη μερῶν διαμένων ἀτρέπτως, ἀδιαίρετος τε καὶ ἀσύγχυτος· ἵνα ἡ καθ' ὑπόστασιν μεσίτης τοῖς ἐξ ὧν συνετέθη μέρεσι· τὴν τῶν ἄκρων ἐν ἑαυτῷ συνάπτων διάστασιν· *ποιῶν εἰρήνην, καὶ ἀποκαταλλάσσω τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ διὰ τοῦ Πνεύματος τὴν φύσιν τὴν ἀνθρωπίνην*· ὡς Θεὸς ἀληθῶς κατ' οὐσίαν ὑπάρχων, καὶ ἄνθρωπος ἀληθῶς φύσει κατ' οἰκονομίαν γενόμενος· μήτε τῇ κατὰ φύσιν διαφορᾷ τῶν οἰκειῶν μερῶν διαιρούμενος, μήτε τῇ καθ' ὑπόστασιν ἐνότητι τῶν αὐτῶν συγγεόμενος· ἀλλὰ τῷ μὲν λόγῳ τῆς κατ' οὐσίαν τῶν ἐξ ὧν συνετέθη μερῶν κοινότητος, Πατρὶ τε καὶ Μητρὶ κατὰ φύσιν ἐνούμενος, τὴν πρὸς ἄλληλα τῶν ἐξ ὧν συνετέθη μερῶν διεδείκνυτο σώζων διαφορὰν· τῷ δὲ λόγῳ τῆς καθ' ὑπόστασιν τῶν οἰκειῶν μερῶν ιδιότητος, τῶν ἄκρων Πατρός τε φημι καὶ Μητρὸς διακρινόμενος, τὸ μοναδικὸν τῆς οἰκειᾶς ὑποστάσεως ἔχων διεφαίνετο παντελῶς ἀδιάφορον, ἐν τῇ πρὸς ἄλληλα κατ' ἄκρον προσωπικῇ ταυτότητι τῶν οἰκειῶν μερῶν διαπαντὸς ἐνιζόμενον. Ἦ γὰρ κατ' οὐσίαν θατέρου τῶν μερῶν πρὸς τὰ ἄκρα κοινότης, ἐν τῇ ἐνότητι τῆς μιᾶς ὑποστάσεως, ἀσύγχυτον τὸ διάφορον τῆς θατέρου διασώζουσα φύσεως, μίαν ἀμφοτέρων ἐκ τῆς ἐνώσεως τοῖς εὐσεβέσιν οὐκ ἐδίδου γνωρίζεσθαι φύσιν, ἵνα μὴ γένηται παντελῶς κατ' οὐσίαν τῶν μερῶν ἀπογένεσις, ἢ κατὰ σύνθεσιν τῆς ἐξ αὐτῶν τοῦ ὅλου μιᾶς φύσεως γένεσις, οὐκ ἔχουσα πῶς τὴν φυσικὴν πρὸς τὰ μέρη τῶν ἄκρων φυλάξει συγγένειαν, μὴ σώζουσα τὴν κατ' οὐσίαν πρὸς ἄλληλα τῶν ἐξ ὧν συνετέθη μερῶν διαφορὰν μετὰ τὴν ἐνωσιν· ἀλλ' ὑπόστασιν μίαν παρῆχεν ὄραν ἐκ τῆς ἐνώσεως σύνθετον, τῇ κατὰ φύσιν τῶν ἐξ ὧν συνετέθη μερῶν ὑπάρξει συντηρουμένην. Ἦ δὲ καθ' ὑπόστασιν θατέρου τῶν ὡς εἰς ὅλου τινὸς τοῦ Χριστοῦ σύνθεσιν μερῶν ιδιότητος, τῷ κατ' οὐσίαν κοινῷ συνεπινοουμένη, γνώρισμα κοινὸν ἀπετέλεσε τῶν μερῶν, τὸ χαρακτηρίζον τὴν ἐξ αὐτῶν συμπληρωθεῖσαν μίαν ὑπόστασιν. Κοινὴν γὰρ σαρκὸς καὶ θεότητος κατὰ τὴν ἀβρήτην ἐνωσιν γεγενῆσθαι φαμεν, τὴν ἐξ αὐτῶν συνόδῳ τῇ καθ' ἐνωσιν φυσικῇ, ἤγουν ἀληθῆ τε καὶ πραγματικῇ, συμπληρωθεῖσαν τοῦ Χριστοῦ μίαν ὑπόστασιν. Φημι δὲ κοινήν, ὡς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν τῶν μερῶν
 D ἰδικωτάτην ἐκ τῆς ἐνώσεως ἀποφανθεῖσαν ὑπόστασιν· μᾶλλον δὲ μίαν τοῦ Λόγου καὶ τὴν αὐτὴν ὑπάρχουσαν νῦν τε καὶ πρότερον· ἀλλὰ πρότερον μὲν ἀναιτίως, ἀπλὴν τε καὶ ἀσύνθετον· ὕστερον δὲ δι' αἰτίαν προσλήψει σαρκὸς νοερῶς ἐψυχωμένης ἀτρέπτως γενομένην κατ' ἀλήθειαν σύνθετον· καθ' ἣν τῶν ἄκρων, Πατρός τε φημι καὶ Μητρὸς ἀφορίζόμενος, πρὸς ἑαυτὸν ἤνωται, καθοτιοῦν οὐκ ἔχων διαφορὰν· ἵνα μὴ γένηται παντελής τῆς καθ' ὑπόστασιν τῶν μερῶν ταυτότητος ἀπογένεσις, ἢ τῆς κατ' αὐτὴν τῶν μερῶν διαφορᾶς γένεσις, εἰς δυνάδα προσωπικῇ διαλύουσα τὴν καθ' ὑπόστασιν ἐνωσιν· οὐκ

ἔχουσα πῶς δεῖξαι τὴν πρὸς ἄλληλα τῶν μερῶν προσωπικήν ταυτότητα σωζομένην, τῇ καθ' ὑπόστασιν διαφορᾷ πρὸς δυάδα προσώπων μεριζομένην.

Ὅτι τὰ μὲν καθ' ὑπόστασιν κοινὰ τῶν μερῶν, τὸ ὅλον ἤγουν τὸν Χριστὸν ἠφορίζε τῶν ἄκρων· τὰ δὲ κατ' οὐσίαν πρὸς τὰ ἄκρα κοινὰ τῶν μερῶν, ὡς ὅλον συνῆπτε τοῖς ἄκροις οὐσιωδῶς τὸν Χριστόν.

Οὐ γὰρ οἷς ἠφορίζετο τῶν λοιπῶν ἀνθρώπων ιδιώμασιν ἡ σὰρξ, τούτοις διετήρει τὴν πρὸς τὸν Λόγον διαφορὰν· οὐτ' ἂν πάλιν, οἷς τοῦ Λόγου διέφευον ιδιώμασι, τούτοις καὶ ἡμῶν ἠφορίζετο. Ἄλλ' οἷς πρὸς ἡμᾶς ἠφορίζετο, τούτοις τὴν καθ' ὑπόστασιν πρὸς τὸν Λόγον διέσωζεν ἔνωσιν, ἤγουν ταυτότητα· καὶ οἷς ἡμῖν ἦνωτο φυσικῶς, τούτοις δηλαδὴ τὴν πρὸς τὸν Λόγον σωζομένην εἶχεν οὐσιώδη διαφορὰν. Ὡς περὶ καὶ ὁ Λόγος, οἷς ἠφορίζετο τοῦ κοινοῦ τῆς θεότητος ιδιώμασιν ὡς Υἱὸς καὶ Λόγος, τούτοις πρὸς τὴν σάρκα τὴν καθ' ὑπόστασιν διέσωζεν ἔνωσιν, ἤγουν ταυτότητα· καὶ οἷς ὡς Θεὸς τὴν πρὸς τὴν σάρκα φυσικήν ἐτήρει διαφορὰν, τούτοις Πατρὶ τε καὶ Πνεύματι κατ' οὐσίαν ἐνούμενος ἐπέγλαττε τὴν τε πρὸς ἑαυτὸν καὶ τὰ ἄκρα διαφορὰν καὶ ταυτότητα· κοινότησι μὲν τῶν μερῶν κατὰ φύσιν τοῖς ἄκροις ἐνούμενος, ιδιότησι δὲ τῶν αὐτῶν, δηλαδὴ μερῶν, καθ' ὑπόστασιν τῶν ἄκρων διακρινόμενος· ἐν μὲν τῇ καθ' ὑπόστασιν ταυτότητι τῶν οικειῶν μερῶν, πρὸς ἑαυτὸν δεικνύς σωζομένην τὴν τῶν ἄκρων διαφορὰν· ἐν δὲ τῇ τῶν μερῶν κατ' οὐσίαν ἐτερότητι, τὴν πρὸς τὰ μέρη τῶν ἄκρων ταυτότητα φυσικήν ἐπιφερόμενος. Εἰ δὲ ταῖς μὲν κοινότησι τῶν μερῶν ἦνωτο τοῖς ἄκροις, ταῖς δὲ τῶν μερῶν ιδιότησιν ἠφορίζετο τῶν ἄκρων· δῆλον ὡς οἷς ἦνωτο τοῖς ἄκροις, τὴν πρὸς ἄλληλα τῶν μερῶν φυσικήν εἶχε σωζομένην διαφορὰν. Οἷς δὲ διεκρίνετο τῶν ἄκρων, τὴν καθ' ὑπόστασιν τῶν μερῶν εἶχε ταυτότητα διαφανομένην.

Οὐκοῦν ἑκατέρου τῶν ἐξ ὧν συνετέθη μερῶν ὁ Χριστὸς εἶχε, τό τε κοινὸν καὶ τὸ ἰδικόν· τὸ μὲν κοινὸν, ἐν τῷ λόγῳ τῆς κατ' οὐσίαν πρὸς τὰ ἑαυτοῦ μέρη τῶν ἄκρων ταυτότητος· καθ' ὅν τὴν πρὸς ἄλληλα τῶν μερῶν καὶ μετὰ τὴν ἔνωσιν σωζομένην εἶχε διαφορὰν· τὸ δὲ ἰδικόν, ἐν τῷ λόγῳ τῆς καθ' ὑπόστασιν ταυτότητος τῶν μερῶν, καθ' ὅν ἠφορίζετο τῶν ἄκρων, ἀσύγχυτον τὴν πρὸς αὐτὰ σώζων διακρίσιν. Ἡ γὰρ ἀληθὴς καθ' ὑπόστασιν ἔνωσις, ἑκατέρου τῶν εἰς ὅλου τινὸς σύνθεσιν ἀλλήλοις συνερχομένων μερῶν, κατὰ τὴν ἅμα πρὸς ὅλου τινὸς γένεσιν σύνοδον, τὸ ἀφορίζον ἑκάτερον τῆς κατ' οὐσίαν κοινότητος ιδίωμα, τῷ κοινῷ συμπαραλαβοῦσα, δείκνυσιν ἐνυπόστατον, ἀλλ' οὐχ ὑπόστασιν· ὅτι μὴ καθ' αὐτὸ διωρισμένως ὑπέστη· τῶν ὁμογενῶν, ἢ τοῦ καθ' ἔνωσιν αὐτῷ πρὸς ὅλου τινὸς γένεσιν συνυφεστῶτος ἀφοριζόμενον· ὅπερ ἰδιόν ἐστιν ὑποστάσεως. Τὸ γὰρ καθ' αὐτὸ διωρισμένως συνεστῶς ἐστιν ὑπόστασις· γ' εἴπερ ὑπόστασιν εἶναί φασιν, οὐσίαν μετὰ ιδιωμάτων, ἀριθμῶ τῶν ὁμογενῶν διαφέρουσαν· δ' ἐνυπόστατον δὲ, τὸ καθ' αὐτὸ μὲν

A non habens scilicet quo partium inter se personalem identitatem incolumem ostenderet quam personalis distinctio in duas personas divideret.

Partium communia secundum personæ rationem; totum, id est, Christum ab extremis dirimere; earundem vero secundum essentiæ rationem cum extremis communia, Christum ut totum cum extremis essentialiter conjungeret.

Non enim quibus proprietatibus a reliqua hominum turba dirimebatur, illis distinctionem cum Verbo retinebat; nec vero rursus, quibus a Verbo distinguebatur, his quoque a nobis dirimebatur: sed quibus a nobis dirimebatur, illis unionem personalem cum Verbo, seu identitatem incolumem servabat; ac quibus naturaliter nobis erat unitus, illis nimirum essentialem a Verbo distinctionem ratam habebat. Quemadmodum etiam Verbum, quibus proprietatibus a communi deitatis tanquam Filius ac Verbum dirimebatur, his personalem cum carne unionem, sive identitatem, servabat; quibus autem ut Deus naturalem cum carne servabat distinctionem, illis Patri ac Spiritui sancto essentialiter unitum, diversam secum et cum extremis distinctionem identitatemque habebat; nempe, partium quidem communitatibus naturaliter cum extremis unitum, earundemque (partium scilicet) proprietatibus, personaliter ab extremis discretum. Cum videlicet in personali partium suarum identitate, extremorum secum distinctionem incolumem ostenderet; inque partium essentiali diversitate, naturalem extremorum cum partibus identitatem inferret. Quodque adeo partium communitatibus, extremis unitum erat, earundemque proprietatibus ab extremis **322** dirimebatur; plane, quibus extremis uniebatur, illis partium inter se distinctionem naturalem incolumem habebat. Quibus item ab extremis dirimebatur, his in se elucemtem personalem partium identitatem servabat.

Igitur Christus utriusque naturæ, ex quibus erat compositus, tum quod est commune, tum quod proprium, habebat: commune quidem, in essentiali extremorum cum suis partibus identitatis ratione, secundum quam, partium inter se distinctionem, et post unionem, incolumem habebat; proprium vero, in personalis partium identitatis ratione, secundum quam ab extremis dirimebatur, inconfusam ab illis discretionem servans. Vera enim personalis unio, cujusque partium ad totum quoddam componendum coeuntium, ea ratione qua simul ad totius cujusdam editionem conveniunt, proprietatem ab essentiali ambas communitate dirimentem, una cum communi assumens, ἐνυπόστατον efficit (velut dicas, vere in persona et hypostasi existens), sed non personam ac hypostasim; quod videlicet non per seipsum discrete seorsumque consistat; ab iis quæ ejusdem generis sunt, sive ab eo, quod una cum illo ad totum quoddam constituendum consistit, sejunctum: quod personæ ac hypostasis est proprium. Quod enim per se seorsum ac discrete

vere existit, id vero persona est et hypostasis; siquidem hypostasim seu personam esse dicunt, essentialiter distinctam, ab iis quæ ejusdem generis sunt, numero distinctam. Ένωπόστατον autem, id quod per se quidem minime consistit, sed in aliis consideratur, ejusmodi est species in individuis illi subjectis: vel quod etiam cum alio essentialiter distincto, ad totum aliquod constituendum compositionem init; quod nimirum, quantum proprietatibus dirimentibus, ab iis quæ ejusdem generis, distinguitur, tantum cum eo quod personaliter copulatum est, arctius unitur ac identificatur. Non enim, quibus proprietatibus, ab iis, quæ ejusdem sunt generis, dirimitur, a conjuncto unaque vere existente, secernitur: sed quibus dirimentibus proprietatibus, ab iis, quæ ejusdem essentialiter sunt, distinguitur, illis cum conjuncto unaque componente, quæ est per unionem, servat personæ identitatem; qua scilicet una prorsus singularis persona existit. Quod ita in divina dispensatione (hoc est, incarnatione) **323** vera doctrina tradit. Quibus enim proprietatibus a nobis discreta identitatem habebat; ac quibus a Patre et Spiritu proprietatibus, tanquam Filius ab utroque discretus, distinguebatur, his singularem cum carne personæ vim, omni prorsus ratione indivisam, incolumem servabat.

Non igitur Dei Verbi caro persona est. Nunquam enim prorsus, nec quantum nudæ mentis vix cogitatus præverterit, per seipsam proprietatibus dirimentibus ab eis quæ ejusdem sunt generis discreta fuit, vel in conjuncto personaliter Verbo, proprium a communi sejunctum habens; sed ενυπόστατος; (ut vocant Græci) velut scilicet in ipso et per ipsum facta esse, atque ejus caro per unionem facta, unumque cum eo personaliter reddita; ejus scilicet proprietatis ratione, qua dirimitur a reliqua hominum turba. Atque, ut clarius dicam, Verbi ipsius personaliter facta, quod proprium est, ut etiam quod essentialiter est commune, ejus et caro vere per unionem effecta est.

Christus, cum Deus perfectus, idemque homo perfectus esset, eorum, quæ erat, quod commune est quodque proprium habebat, quibus extremorum secum unionem ac discretionem præstabat: extremorum quidem secum unione, incolumes in se ipse ambas naturas, ex quibus compositus erat, astruens; extremorum vero ab ipso discretionem, personæ suæ singularitatem representans atque exhibens.

Siquidem enim Verbum, Deus natura cum esset, assumpta carne anima intelligente prædita citra omnem mutationem homo factum est, plane liquet, unus ex ambobus cum esset, ac per unum ambo sibi vere vindicaret, eundem ipsum utriusque quod commune est, et quod proprium habuisse: quibus cum extremis et unionem et discretionem præstaret, ita nimirum ut partium suarum naturali inter se distinctione, essentialiter extremis uniretur, earumque personali identitate, ab extremis dirimeretur. Sic autem idem ipse et distinctionem habebat et identitatem, perspicuum est quod unum

οὐδαμῶς ὑφιστάμενον, ἐν ἄλλοις δὲ θεωρούμενον, ὡς εἶδος ἐν τοῖς ὑπ' αὐτὸ ἀτόμοις· ἢ τὸ σὺν ἄλλῳ διαφόρῳ κατὰ τὴν οὐσίαν εἰς ὅλου τινὸς γένεσιν συντιθέμενον· ὅπερ καθ' ὅσον μὲν διαφέρει τοῖς ἀφορίζουσιν αὐτὰ τῶν κατ' οὐσίαν ὁμογενῶν ἰδιώμασι, τοσοῦτον τῷ συγκειμένῳ καθ' ὑπόστασιν ἐνίζεται ταυτιζόμενον. Οὐ γὰρ οἷς ἀφορίζεται τῶν ὁμογενῶν ἰδιώμασι, ταύτοις διακρίνεται καὶ τοῦ συγκειμένου καθ' ἔνωσιν καὶ συνυφεστῶτος· ἀλλ' οἷς διενήνοχε τῶν ὁμοουσίῳ ἀφοριστικοῖς ἰδιώμασι, τούτοις πρὸς τὸ συγκείμενον τὴν καθ' ἔνωσιν φυλάττει ταυτότητα τῆς ὑποστάσεως, ἐν τῷ πάντῃ μοναδικῷ τοῦ προσώπου συντηρουμένην· ὅπερ ἐπὶ τῆς θείας οἰκονομίας ἤγουν σαρκώσεως ὁ ἀληθῆς πρεσβεύει λόγος. Οἷς γὰρ ἡμῶν ἀφοριζομένη διέφερον ἡ σὰρξ ἰδιώμασι, τούτοις τὴν πρὸς τὸν Λόγον καθ' ὑπόστασιν εἶχε ταυτότητα· καὶ οἷς ὁ Λόγος Πατρός τε καὶ Πνεύματος διέφερον ἰδιώμασιν, ὡς Υἱὸς ἀφοριζόμενος, τούτοις τὸ καθ' ὑπόστασιν πρὸς τὴν σάρκα, μοναδικὸν διετήρει σωζόμενον, μηδὲν ἰδίῳ παντελῶς διαιρούμενον.

caro distinguebatur, illis personalem cum Verbo proprietatibus, tanquam Filius ab utroque discretus, distinguebatur, his singularem cum carne personæ vim, omni prorsus ratione indivisam, incolumem servabat.

Οὐκοῦν οὐχ ὑπόστασις ἡ τοῦ Θεοῦ Λόγου καθέστηκε σὰρξ. Οὐδέποτε γὰρ, οὐδέσῃ ἐπινοίας ψιλῆς πέφυκε τάχος χωρεῖν, καθ' ἑαυτὴν τὸ παράπαν ὑπέστη τοῖς ἀφορίζουσιν αὐτὴν ἰδιώμασι διωρισμένη τῶν ὁμογενῶν, ἢ πρὸς τὸν συγκείμενον καθ' ὑπόστασιν Λόγον, τοῦ κοινῷ τὸ ἴδιον ἔχουσα κεχωρισμένον· ἀλλ' ενυπόστατος ὡς ἐν αὐτῷ καὶ δι' αὐτὸν λαβοῦσα τοῦ εἶναι τὴν γένεσιν· καὶ αὐτοῦ γενομένη καθ' ἔνωσιν σὰρξ, καὶ πρὸς αὐτὸν καθ' ὑπόστασιν ἐνιζομένη, τῷ λόγῳ τῆς τῶν λοιπῶν ἀνθρώπων ἀφοριζούσης αὐτὴν ἰδιότητος. Καὶ σαφέστερον εἰπεῖν, αὐτοῦ τοῦ Λόγου καθ' ὑπόστασιν ποιουμένη τὸ ἴδιον· ὡς πού καὶ τὸ κατ' οὐσίαν κοινόν, οὐ καὶ σὰρξ ἀληθῶς καθ' ἔνωσιν γέγονεν.

Ὅτι Θεὸς ὑπάρχων τέλειος ὁ Χριστὸς, καὶ ἀνθρώπος τέλειος ὁ αὐτός, τῶν ἀπερ ἦν, εἶχε τὸ κοινόν καὶ τὸ ἴδιον, οἷς πρὸς ἑαυτὸν ἐποιεῖτο τὴν τῶν ἀκρῶν ἔνωσιν καὶ διάκρισιν· τῇ μὲν πρὸς ἑαυτὸν ἐνώσει τῶν ἀκρῶν, ἐν ἑαυτῷ σωζόμενας τὰς ἐξ ὧν συνετέθη δύο φύσεις πιστούμενος· τῇ δὲ πρὸς ἑαυτὸν διακρίσει τῶν ἀκρῶν, τὸ μοναδικὸν τῆς οἰκείας παραστάσεως.

Εἰ γὰρ φύσει Θεὸς ὢν ὁ Λόγος προσλήψει σαρκὸς νοερῶς ἐψυχωμένης δίχα τροπῆς γέγονεν ἄνθρωπος, δῆλον ὡς ἐξ ἀμφοῖν εἷς, καὶ δι' ἐνὸς ἑαυτὸν κατ' ἀλήθειαν ἀμφω πιστούμενος, ἀμφοτέρων εἶχεν ὁ αὐτός τὸ τε κοινόν, καὶ τὸ ἴδιον· οἷς τὴν πρὸς τὰ ἄκρα ἐποιεῖτο ἔνωσιν καὶ διάκρισιν· τῇ μὲν πρὸς ἄλληλα φυσικῇ διαφορᾷ τῶν οἰκείων μερῶν, κατ' οὐσίαν τοῖς ἀκροῖς ἐνούμενος· τῇ δὲ τῶν αὐτῶν, δηλονότι μερῶν, ταυτότητι, καθ' ὑπόστασιν, τῶν ἀκρῶν διακρινόμενος. Εἰ δὲ διαφορὰν εἶχεν ὁ αὐτός καὶ ταυτότητα, δῆλον ὡς ἓν καὶ δύο ἦν ὁ αὐτός. Ἐν μὲν, τῷ λόγῳ τῆς οἰκείας; κατὰ τὴν ὑπόστασιν ἀδιαιρέτου

μονάδος· δύο δὲ, τῷ λόγῳ τῆς κατ' οὐσίαν πρὸς ἄλληλα τῶν οἰκείων μερῶν καὶ μετὰ τὴν ἔνωσιν ἑτερότητας. ε' Διαφορὰ γὰρ ἐστίν, λόγος καθ' ὃν ἡ πρὸς ἄλληλα τῶν σημαινομένων ἑτερότης σώζεσθαι πέφυκεν, καὶ τοῦ πῶς εἶναι δηλωτικός. ς' Ταυτότης δὲ ἐστίν, ἀπαρραλαξία καθ' ἣν ὁ τοῦ σημαινομένου λόγος; τὸ πάντῃ κέκτηται μοναδικόν, μηδενὶ τρόπῳ διαφορᾶς γνωριζόμενον.

Περὶ διαφορᾶς διάληψις σύντομος, δι' ἧς δεικνύται τὸ κατ' οὐσίαν ποσὸν τῶν ἠνωμένων σωζόμενον.

Εἰ τοίνυν σώζεται μετὰ τὴν ἔνωσιν ἐν Χριστῷ τῶν ἐξ ὧν συνετέθη μερῶν ἡ πρὸς ἄλληλα κατὰ τὴν οὐσίαν διαφορὰ, σαφὴς ὑπάρχει τοῖς εὐσεβοῦσιν ἀπόδειξις, ὡς τὸ κατ' οὐσίαν ποσὸν μεμένηκε τῶν ἠνωμένων ἀμείωτον μετὰ τὴν ἔνωσιν, τὸν ἑκατέρου μέρους πρὸς θάτερον ἐν τῷ κατὰ σύνθεσιν ἐξ αὐτῶν ὅλῳ διασῶζόν τῆς οὐσίας ὅρον τε καὶ λόγον ἀσύμπτωτον. Εἰ δὲ καὶ ἡ τοῦ ὅλου πρὸς τὰ οἰκεία μέρη, μᾶλλον δὲ φάναι σαφέστερον, ἡ πρὸς ἄλληλα τῶν μερῶν κατὰ τὴν ἐξ αὐτῶν ὅλου σύνθεσιν ὑποστατικῆ διασώζεται ταυτότης· δῆλον ὡς οὐδενὶ τρόπῳ τὰ μέρη κατὰ τὴν ἐξ αὐτῶν συμπληρουμένην μίαν ὑπόστασιν, πρὸς ἄλληλα παντελῶς διαφέρουσι. Καὶ λοιπὸν οὐδεὶς ἐστὶ λόγος δεῖξαι δυνάμενος, ἢ τὸ κατ' οὐσίαν διάφορον συγγεόμενον, ἢ τὸ καθ' ὑπόστασιν μοναδικόν διαιρούμενον.

Κατασκευὴ πλατιτέρα τε καὶ φυσικωτέρα περὶ διαφορᾶς καὶ ποσότητος, καὶ τοῦ δηλοῦντος αὐτὰς ἀριθμοῦ.

Οὐκοῦν εἴπερ διαφορὰν ἐπὶ Χριστοῦ μετὰ τὴν ἔνωσιν λέγομεν, πάσῃ δὲ πάντως ἐξ ἀνάγκης διαφορᾶ συνεισάγεσθαι πέφυκε ποσόν, οὗ δηλωτικὸν τὸν ἀριθμὸν εἶναι γνωριζόμενον, εἰκότως πρὸς δῆλωσιν μόνην τῆς τῶν διαφερόντων διαφορᾶς μετὰ τὴν ἔνωσιν τὸν ἀριθμὸν παραλαμβάνοντες, οὐ διαιροῦμεν τῷ ἀριθμῷ τὰ σημαινόμενα παντελῶς, ἀλλὰ δηλοῦμεν σωζομένην τῶν ἠνωμένων τὴν ὑπαρξίν· ὅτι καὶ μόνου ποσοῦ δηλωτικός πᾶς εἶναι πέφυκεν ἀριθμὸς, ἀλλ' οὐ διαιρετικός. Τὸ γὰρ μὴ ποιοῦν ἢ πάσχειν, πῶς ἂν εἴη τῆς οἰασοῦν σχέσεως κύριον; ἐπειδὴ μόνης οὐσίας ἐστὶ τὸ μὲν ποιεῖν· ὡσπερ καὶ τὸ πάσχειν συμβεβηκότος ἤγουν ποιότητος· ἀφ' ὧν εἶναι, καὶ ἐξ ὧν τὰς σχέσεις, οἱ τῶν τοιούτων γυμνασταὶ λόγων προεῖναι φασίν. Μᾶλλον δὲ σκοποῦσιν ἡμῖν ἀκριβέστερον, οὐδὲ τούτων, οὐσίας τέ φημι καὶ συμβεβηκότος, καθεστήκασιν ἔργον αἱ σχέσεις, ἀλλὰ τῆς πάντων ποιητικῆς αἰτίας τε καὶ δυνάμεως, καὶ λόγον ἐνθεμένης ἐκάτῳ τῶν γεγονότων τοῦ εἶναι συστατικόν, καὶ τῆς πρὸς ἄλληλα φυσικῆς παραστατικῆς οἰκειώσεως τε καὶ ἀλλοτριώσεως. Εἰ δὲ κυρίως αἱ σχέσεις οὐκ ἔχουσιν αἰτίαν ποιητικὴν ἑαυτῶν τὴν οὐσίαν, σχολῆ γ' ἂν τὸν ἀριθμὸν· ὅς καθὼ μὲν οὐκ ἐστὶν οὐσία, ποιεῖν οὐ δύναται παντελῶς· καθὼ δὲ συμβεβηκός, ἤγουν ποιότης οὐκ ἐστίν, πάσχειν οὐ πέφυκεν. Εἰ δὲ μήτε ποιεῖν, μήτε πάσχειν ὁ ἀριθμὸς πέφυκεν, ἄρα σημεῖόν ἐστι ποσοῦ δηλωτικόν, τῆς ἐν τῷ δηλουμένῳ ποσῷ σχέσεως οὐδεμίαν ποιούμε-

et duo idem erat; unum, personæ propriæ indivisæ unitatis ratione; duoque, **324** essentialis inter se suarum partium, post etiam unionem, diversitatis itidem ratione. Est enim distinctio, oratio qua eorum quæ significantur inter se diversitas incolumis servatur, modusque essendi declaratur. Identitas vero est, incommutabilis summaque similitudo, qua rei significatæ ratio prorsus singularis, nullo distinctionis modo explicata habetur.

De distinctione seu differentia brevis disquisitio; qua ostenditur, incolumem esse essentialem eorum quantitatem, quæ unita sunt.

Siquidem igitur in Christo post unionem, earum, ex quibus compositus est, partium, essentialis inter se distinctio incolumis manet, perspicue piis probatum est, essentialem unitorum quantitatem post unionem nihil dispendii passam remansisse: quæ utriusvis partium, cum altera, in toto quod ex eis per compositionem conflatur, essentialem servet, tum definitionem, tum rationem incommutabilem. Sin autem etiam totius cum suis partibus, seu (ut verius loquar) partium inter se, ea ratione qua totum componunt, personalis identitas servatur incolumis; plane perspicuum est, partes, quatenus una personæ ex eis completur, nihil prorsus inter se distinctas esse: jamque nulla probare possit ratio aut oratio, vel essentialem distinctionem confundi, vel personalem singularitatem dividi.

Fusior probatio, magisque in naturæ rationibus, de distinctione et quantitate, deque numero eas significante.

Siquidem igitur distinctionem in Christo post unionem dicimus, sicque omnino comparatum est, ut quavis data distinctione, necessario quantitas illi comes inducatur, cujus significandæ vim habere numerum non nescimus: merito, qui hac solum ratione numerum assumamus, ut eorum quæ distincta sunt, distinctionem post unionem significemus, nihil prorsus significata dividimus, sed eorum quæ unita sunt, incolumem essentiam esse declaramus: quod nimirum omnis numerus natura sua vim solum habeat significandæ quantitatis, non autem divisionis. Quod enim nec agit, nec patitur, quonam modo cujuscunque tandem habitudinis inducendæ causa **325** exstiterit? quæ inquam agendi vis, solius substantiæ est, uti etiam patiendi, accidentis (qualitatis scilicet) a quibus, et ex quibus procedere habitudines affirmant, qui in rebus ejusmodi serio versati sunt. Quinimmo, ne horum quidem (substantiæ scilicet et accidentis) habitudines opus sunt, sed universorum creatricis causæ ac potentiæ, quæ unicuique creatorum rationem indidit, id quod sunt constituentem, eorumque inter se naturalem seu necessitudinem, seu diversitatem ac dissidium exhibentem. Quod si propriæ ac vere habitudines, sui ipsarum auctorem ne quidem substantiam habent, longe est ut numerum habeant; qui nimirum quæ ratione non est substantia, neque omnino facere quidquam potest: qua vero neque accidens

(id est, qualitas), neque ut patiatur comparatum A
habet. Sin autem numerus, neque ut faciat, neque
ut patiatur comparatum habet; signum itaque est, B
cujus in eo vis, ut quantitatem notificet, non ut
exprimat ac repræsentet. Neque enim genus est, quod de aliis prædicari possit, sed signum, uti dice-
bam, generis, quod de aliis prædicatur, exprimendi vim habens.

Atqui si numerus res ejusmodi est, cui nec agere
comparatum sit, nec pati; palam est, quatenus qui-
dem non agit, nullam vim significandæ habitudinis
habere (unionis scilicet aut divisionis), ad aliam
enim, uti dicebam, hoc rationem attinet: quatenus
vero non patitur, nec divisionem admittere. Per se
enim omnis numerus indivisibilis est, qui motum
sensum afficientem (alterationis vocant, quod est
propriam qualitatis) minime recipiat. Nec contra-
ctionem ac dilatationem seu explicationem, quod
substantiæ propriam existit. Neque crementum ac
decrementum, quod est proprium quantitatis. Si
autem quantitatis, at non habitudinis (ejus enim
quæ simpliciter dicatur, non quæ tali modo, quan-
titatis significandæ numerus vim habet) palam est,
numero nec ut faciat divisionem, nec ut unionem,
comparatum esse; sed ut solummodo quantitatem
notificet, quocumque tandem modo eam intellexerim-
us. Substantiæ enim agere est, accidentis autem
(id est, qualitatis) pati; quorum neutrum numerus
est. Si enim esset substantia, etiam per se vere existi-
steret, non indigens alio vi cujus **326** ac ope con-
sisteret; si autem accidens (id est, qualitas) esset, C
aut differentiam specialissimam constitueret, gene-
ricque complexus, subjecti definitionem colligeret,
speciei que, et non quantitatis intentionem præbe-
ret; vel speciei conjunctus, differentiam communi-
ter dictam induceret, individuorum que quæ sub
eamdem speciem reducuntur, aliorum ab aliis
discretionem faceret: vel proprie dictam differen-
tiam, in acervo omnium proprietatum, quæ indivi-
duo insunt, præstaret; neque duntaxat aliam ab
alio, verum etiam diversum, aliisque prorsus imbu-
tum accidentibus, eum, qui per eum significaretur,
ostenderet. Sin autem nemo prorsus est, qui res
definiendo numerum adhibeat, numerus neque
substantia neque qualitas est. Quod si numerus
horum nihil est, liquet illi neque ut agat compara-
tum esse, neque ut patiatur. Atqui si neutrum ei
competit, merito neque unit prorsus, aut dividit, D
tanquam qui faciat; neque vero omnino dividitur,
tanquam qui patiatur: sed cum solam quantitatem
rerum significet, earum habitudinem modumque
non attingit.

Sin autem numerus, quantitatis duntaxat notifi-
candæ vim habet, non ullius, quæ ejus intelligatur,
habitudinis; vox potius quædam numerus est, ut
ita dicam, et quantitati cohærens appellatio. Igitur
qui distinctionem in Christo post unionem dicit,
omnino etiam cum distinctione eique asseclam,
eorum quæ distincta sunt, quantitatem intellexit.
Quod enim prorsus simplex est, id vero nec distin-
ctionis capax est; quod etiam idem omnino secum
ac singulare, totumque ac prorsus absolutum est,
ut de quo genus, quod est in quantitate, non præ-

vos ἔμφρασιν· ὅτι μὴ γένος ἐστίν, ἄλλων κατηγορεῖ-
σθαι δυνάμενος· ἀλλὰ σημεῖον, ὡς ἔφην, τοῦ κατ'
ἄλλων κατηγορικῶς φερομένου γένους ἔμφρατικόν.

Εἰ δὲ μὴ τὸ τε ποιεῖν, μήτε πάσχειν ὁ ἀριθμὸς
ἔχει, δῆλόν ἐστιν, ὅτι καθὼ μὲν οὐ ποιεῖ, σχέσεως
τῆς οἰασοῦν οὐκ ἔστι δηλωτικὸς, τουτέστιν ἐνώσεως
ἢ διαιρέσεως· ἑτέρου γάρ, ὡς ἔφην, λόγου τοῦτο
καθέστηκε· καθὼ δὲ πάσχειν οὐ πέφυκεν, οὐ διαι-
ρεῖται. Καθ' ἑαυτὸν γάρ ἀδιαίρετός ἐστι πᾶς ἀριθ-
μὸς, τὴν κατ' ἀλλοίωσιν οὐκ ἐπιδεχόμενος κίνησιν,
ὅπερ ἴδιον ὑπάρχει ποιότητος· οὔτε συστολήν καὶ
διαστολήν, ὅπερ ἴδιον οὐσίας καθέστηκεν· οὔτε μὴν
αὐξησιν καὶ μείωσιν, ὅπερ ἴδιόν ἐστι ποσότητος. Εἰ
δὲ ποσότητος, ἀλλ' οὐ σχέσεως· μόνης γάρ τῆς
ἀπλῶς, ἀλλ' οὐ τῆς πῶς λεγομένης ποσότητος, ὁ
ἀριθμὸς ὑπάρχει σημαντικὸς· δῆλον ὡς οὔτε διαίρε-
σιν, οὔτε μὴν ἐνωσιν ὁ ἀριθμὸς ποιεῖν πέφυκεν,
ἀλλὰ μόνην ποσότητος δήλωσιν, ὡς δ' ἂν ταύτην
ὑπάρχουσαν ἐννοήσωμεν. Οὐσίας γάρ, ὡς ἔφην, ἐστὶ
τὸ ποιεῖν, καὶ συμβεβηκότος ἡγουν ποιότητος τὸ
πάσχειν· ὧν οὐθέτερόν ἐστιν ὁ ἀριθμὸς. Εἰ γάρ ἦν
οὐσία, καὶ αὐθυπόστατον ἦν, μὴ δεόμενον ἑτέρου
πρὸς σύστασιν· εἰ δὲ συμβεβηκὸς ἦν ἡγουν ποιότητος,
ἢ τὴν ἰδιαίτατα διαφορὰν ἐποιεῖ, καὶ τὸν ὄρισμόν
τοῦ ὑποκειμένου συνῆγε τῷ γένει συμπλεκόμενος,
καὶ δήλωσιν εἶδους, ἀλλ' οὐ ποσοῦ παρεῖχεν· ἢ τὴν
κοινῶς διαφορὰν τῷ εἶδει συναπτόμενος εἰσήγε· καὶ
τὴν ἄλλου πρὸς ἄλλον τῶν ὑπὸ τὸ αὐτὸ εἶδος ἀναγο-
μένων ἀτόμων ἐποιεῖ διάκρισιν· ἢ τὴν ἰδίως λεγο-
μένην διαφορὰν, ἐν τῷ ἀθροισμῷ τῶν ἐν τῷ ἀτόμῳ
πάντων ιδιωμάτων ἐποιεῖ· καὶ οὐκ ἄλλον ἀπ' ἄλλου
μόνον, ἀλλὰ καὶ ἄλλοῖον ἐδήλου δεικνύμενον τὸν δι'
αὐτοῦ σημαίνόμενον. Εἰ δὲ τοῖς ὀρισμοῖς τῶν πραγ-
μάτων παντελῶς οὐδεὶς συμπαραλαμβάνει τὸν ἀριθ-
μὸν, οὐκ ἔστιν ὁ ἀριθμὸς οὔτε οὐσία, οὔτε ποιότητος.
Εἰ δὲ τούτων μηδὲν ἐστὶν ὁ ἀριθμὸς, δῆλον ὡς οὔτε
ποιεῖν πέφυκεν, οὔτε πάσχειν· εἰ δὲ τὸ ποιεῖν οὐκ
ἔχει καὶ τὸ πάσχειν ὁ ἀριθμὸς, εἰκότως οὔτε ἐνοῖ τὸ
παράπαν, οὔτε διαίρει ὡς ποιῶν· οὔτε μὴν ὡς πά-
σχων διαίρεται παντάπασιν· ἀλλὰ μόνης τῆς τῶν
πραγμάτων ποσότητος ποιούμενος δήλωσιν, τῆς
αὐτῶν οὐκ ἐφάπτεται σχέσεως.

tanquam qui faciat; neque vero omnino dividitur,
rerum significet, earum habitudinem modumque

Εἰ δὲ μόνης ποσότητος, ἀλλ' οὐ τῆς οἰασοῦν κατ'
αὐτὴν νοουμένης σχέσεως ὁ ἀριθμὸς ὑπάρχει δηλω-
τικὸς, φωνὴ τίς ἐστὶν μᾶλλον, ἐν οὕτως εἶπω, καὶ
προσηγορία ποσῷ προσφυῆς ὁ ἀριθμὸς. Οὐκοῦν ὁ
διαφορὰν ἐπὶ Χριστοῦ λέγων μετὰ τὴν ἐνωσιν, καὶ
ποσὸν πάντως τῇ διαφορᾷ συνεπενόησε τῶν διαφο-
ρόντων. Τὸ γὰρ παντελῶς ἀπλοῦν, καὶ διαφορᾶς
ἀνεπίδεκτον· ὅτι καὶ πάντῃ ταυτὸν ἑαυτῷ καὶ μο-
ναδικόν, καὶ ὅλον καὶ ὅλως ἄσχετον, ὡς τὸ ἐν ποσῷ
γένος οὐκ ἔχον κατηγορούμενον· καὶ διὰ τοῦτο παν-
τελῶς οὐκ ἀριθμούμενον· ὁ δὲ τῇ διαφορᾷ ποσὸν

συνεπινοήσας· ἀμήχανον γὰρ γνωσθῆναι διαφορὰν ποσοῦ παντελῶς ἀμυροῦσαν· πρὸς μόνην δῆλωσιν, ἀλλ' οὐ διαίρεσιν τοῦ τῆ διαφορᾶ συνεπινοηθέντος ποσοῦ παραλαμβάνων τὸν ἀριθμὸν, οὐκ ἐξίσταται τῆς ἀληθείας, τὸ ἐπινοούμενον ἐξ ἀνάγκης τῆ διαφορᾶ διὰ τοῦ ἀριθμοῦ σημαίνων ποσόν· ἐπειδὴ, καθ' ὡς ἔφην, πάση καθ' ὄντινα τρόπον λεγομένη διαφορᾶ πάντως συνεπινοεῖται ποσόν· οὐ φύσει δηλωτικόν, ἀλλ' οὐ διαιρετικὸν εἶναι τὸν ἀριθμὸν ἐδιδάχθημεν.

quæ simul illique comes intelligatur, omnino quantitatem habet; cujus vim notificandæ numerum natura habere didicimus, at non dividendæ.

Εἰ δὲ μᾶλλον φροντίζει τῆς ἀληθείας, ὁ τὸ συνεπινοούμενον ἐξ ἀνάγκης τῆ διαφορᾶ διὰ τοῦ ἀριθμοῦ σημαίνων ποσόν εἰς τὴν τοῦ μυστηρίου σύστασιν, ἵνα μὴ τῶν ἐνωθέντων πρεσβεύσῃ σύγχυσις· πῶς οὐ δίκαιον κατὰ τινὰς οἶεσθαι χρῆ διὰ ταύτην ὁμολογεῖσθαι τὴν αἰτίαν τῶν ἐν Χριστῷ σωζομένων ἀσυγχύτως μετὰ τὴν ἔνωσιν τὸ κατ' οὐσίαν ποσόν, ὅπότε ἂν ὁ ἀριθμὸς διαφορᾶς, ὡς ἔδειξε διὰ πλάτους ὁ λόγος, ἀλλ' οὐ διαιρέσεως ποιῆσθαι δῆλωσιν πέφυκεν; Εἰ μὲν οὖν ἀναλλοίωτος ὁ κατ' οὐσίαν θατέρου τῶν ἐνωθέντων διέμενε λόγος μετὰ τὴν ἔνωσιν, πρὸς τὸν θατέρου τῆς οὐσίας ὅρον μὴ μεταπίπτων, προδήλως ἡ τοῦ Χριστοῦ θεότης μεμένηκε κατ' οὐσίαν θεότης, πρὸς τὴν σαρκὸς οὐσίαν οὐ μεταφοιτήσασα· καὶ ἡ τοῦ αὐτοῦ πάλιν ἀνθρωπότης μεμένηκε κατ' οὐσίαν ἀνθρωπότης, πρὸς τὴν τῆς θεότητος φύσιν μὴ παθοῦσα μεταβολήν. Εἰ δὲ οὐδὲ ἡ θεότης τοῦ Χριστοῦ, οὔτε ἡ ἀνθρωπότης εἰς ἀλλήλας διαπεφοιτήκασιν διὰ τὴν καθ' ὑπόστασιν ἔνωσιν, ἀλλ' ἀσύγ-

A dicetur; quodque proinde omnino non numeretur. Qui autem una cum distinctione quantitatem intellexit (neque enim prorsus cognosci distinctio potest omnis expers quantitatis) is, ut solum notificet, non ut dividat, quantitatem, quæ distinctioni comes intelligitur, numerum usurpando, nihil fines veritatis exit, dum quantitatem necessario distinctioni assecclam numeri adjectione ostendit; quandoquidem, uti dicebam, omnis quovis modo dicta distinctio,

327 Sin autem propensius veritatem colit, qui quantitatem, quæ una cum distinctione illique comes necessario intelligatur, ad mysterii astruendam fidem, numeri indicatione significat, ne unitorum confusionem profiteri videatur; quidni justam æquumque sit, quorumdam sententia, ut idcirco in Christo post unionem inconfuse incolumium essentialem quantitatem confitendam existimemus, quod numero comparatum sit (ut pluribus explicavit oratio) ut distinctionis nota sit, non divisionis? Siquidem igitur essentialis cujusque partium unitarum ratio post unionem indetracta mansit ac labis pura, nihil ipsa in alterius essentialis rationem transiens aut definitionem; perspicue omnino Christi deitas, essentialiter deitas mansit, in carnis essentialiter deitas mansit, in carnis essentialiter deitas mansit, vicissimque ejus humanitas essentialiter humanitas perseveravit, absque eo quod ulla ei mutatio in deitatis naturam acciderit. Quod si nec Christi deitas, nec ejus humanitas in se invicem commigrarunt, idcirco quod personaliter unitæ sunt, sed naturæ, ut auctor est magnus Cyrillus, inconfusæ manserunt; plane liquet distinctionem esse incolumium in Christo post unionem naturarum, nequoque eat inficias. Sin autem incolumium in Christo post unionem existit distinctio, nec omnino fieri potest ut illa intelligatur absque quantitate, sane dicatur quantitas, ut eorum quæ distincta sunt distinctio notificetur, ne nuda quasi voce inanique sono constantem, non veram distinctionem sentire videamur. Nudam enim ac voce distinctarum reipsa subjectam veritatem non

habet.

Ἡμεῖς μὲν οὖν ταυτὸν ὑπόστασιν τε καὶ φύσιν, ἢ κυρίως μηδέποτε λέγοντες, κατὰ τὴν τῶν Πατέρων διδασκαλίαν, ὡς ἀνωτέρω προλαβὼν ἀπέδειξεν ὁ λόγος, εὐσεβῶς ἐπὶ Χριστοῦ τὸ ταυτὸν πρεσβεύομεν καὶ τὸ διάφορον. Τὸ μὲν, τῷ λόγῳ τῆς μιᾶς ὑποστάσεως, καθ' ὃν ταυτὸν τῆ οἰκείᾳ σαρκὶ τὸν Θεὸν Λόγον ὁμολογοῦμεν· ἵνα μὴ προσθήκην προσωπικὴν ἢ πανεύφημος λάβῃ Τριάς, γινόμενη τετράς. Τὸ δὲ, τῷ λόγῳ τῆς κατ' οὐσίαν τῶν ἐξ ὧν ἐστὶν ἑτερότητας, καθ' ἣν εἰς ἀλλήλα τὰ μέρη τοῦ Χριστοῦ παντελῶς οὐ μεταπίπτουσιν. Οὐ γὰρ ταυτὸν ποτε κατ' οὐσίαν γένοιντο ἂν θεότης καὶ ἀνθρωπότης, ἵνα μηδὲν ἡ κτιστὸν τῆ θεότητι καθ' ἔνωσιν ὁμοφύες καὶ ὁμοούσιον. Ἐπειδὴ φύσει φύσιν ὁμοουσίον εἶναι λέγειν, μαινομένης διανοίας ὑπάρχειν γινώσκομεν. Οὐκ ἐστὶ

D Nos igitur, qui deus vere ac proprie idem esse hypostasim (subsistentiam scilicet seu personam) et naturam, juxta Patrum doctrinam, dicamus, uti in superioribus probavit oratio; pie in Christo cum identitatem, tum distinctionem sentimus: alteram quidem ratione unius personæ, qua idem Deum Verbum confitemur cum sua carne, ne scilicet personæ accessionem accipiat laudatissima Trinitas, fiatque quaternitas; alteram vero, essentialis eorum, ex quibus Christus est, diversitate ratione, secundum quam ejus partes, haud prorsus alia in aliam transmigrant. Nunquam enim idem essentialiter **328** deitas humanitasque exstiterint, ne creatum aliquid per unionem deitati congenicum et coessentialia admittatur. Naturam enim naturæ

coessentialem dicere, insanæ mentis delirium non nescimus. Natura enim nunquam naturæ congenita sit et coessentialis. Congenitum enim et coessentialiale, de illis duntaxat individuus dicere consuevimus, quæ in eadem specie ad essentiam unam revocantur.

Qui non idem naturam ac hypostasim (id est personam) dicit, pie in Christo unitatem ac distinctionem profiteri; quarum alteram ex personæ ratione; alteram ex naturæ credat proficisci.

Hanc nos confessionem tenentes, nec naturarum post unionem distinctionem negamus, qui naturas, ex quibus unus Christus compositus est, post unionem inconfusas mansisse credamus; nec vero unionem personalem nescimus, qui unum ex sancta et consubstantiali ac adoranda Trinitate, Christum vere in eo incolumium, distinctionem absque ulla dissectione ac confusione post unionem numeri adjectione notificamus, ut Apollinarii atque Eutychis confusionem e medio tollamus: quodque unionem personalem noverimus, unam Dei Verbi naturam incarnatam, carne ejusmodi, quæ anima intelligente prædita sit, adversus Nestorii divisionem clara voce obtendimus; peræque scilicet Apollinarii confusionem (eorum quæ unita sunt; post unionem negantis essentialem distinctionem, atque idem cum Verbo carnem effectam per unionem, docentis) Nestoriique divisionem (personalem in Christo distinctionem astruentis, ac Verbi cum carne personalem identitatem scindentis) caventes.

Severus, qui idem naturam et hypostasim (seu personam) esse doceat, ex unione confusionem, exque distinctione divisionem facere, qua utraque, tum Trinitatis rationem in quaternitatem distrahere monstratur, tum unitatis mysterium in 329 duas deitates scindere, omnemque Christo essentialem existentiam ac veritatem blasphemè monstretur adimere.

Severus autem, qui idem vere ac proprie essentiam et hypostasim, naturamque et personam in divina incarnatione statuit, nec unionem inconfusam novit, tametsi eam se docere simulet; nec indivisam distinctionem expedit, quanquam hoc quoque gloriatur, sed unionem quidem Apollinarii sensu, confusionem facit; distinctionem vero, Nestorii errore, abalienationem. Nam si persona et natura idem sunt, nulla ratione ejus sententia, caro idem cum Verbo erit, aut quid ab illo distinctum. Dicendo enim velut in naturali qualitate distinctionem in Christo post unionem, ipse quoque una cum Nestorio unionem dividere invenietur, qui personalem carnis a Verbo distinctionem post unionem inducat: quod nimirum illius sententia, distinctio ut in naturali qualitate non aliter intelligi possit, quam quæ in qualitate personali existit, si modo idem sunt natura et persona, seu hypostasis. Necesse enim est, cum dicat distingui quasi in qualitate naturali, ut et quasi in personali

ἂν φύσει ποτ' ἂν φύσις ὁμοφυῆς καὶ ὁμοούσιος. Τὸ γὰρ ὁμοφυῆς καὶ ὁμοούσιον, ἐπὶ μόνων τῶν κατὰ τὸ αὐτὸ εἶδος πρὸς μίαν οὐσίαν ἀναγομένων ἀτόμων λέγεσθαι πέφυκεν.

Ὅτι ὁ μὴ ταυτὸν φύσιν λέγων καὶ ὑπόστασιν, εὐσεβῶς ἐπὶ Χριστοῦ λέγει τὴν ἔνωσιν καὶ τὴν διαφορὰν· τὴν μὲν καθ' ὑπόστασιν εἶναι πιστεύων, τὴν δὲ κατὰ φύσιν.

Ταύτην ἔχοντες τὴν ὁμολογίαν ἡμεῖς, οὔτε τὴν τῶν φύσεων διαφορὰν ἀρνούμεθα μετὰ τὴν ἔνωσιν, ἐξ ὧν ὁ εἷς συνετέθη Χριστὸς, ἀσυγχύτους μεμενηκέναι τὰς φύσεις πιστεύοντες· οὔτε τὴν καθ' ὑπόστασιν ἀγνοοῦμεν ἔνωσιν, ἕνα τὸν Χριστὸν τῆς ἀγίας καὶ ὁμοουσίου καὶ προσκυνητῆς ὁμολογοῦντες Τριάδος. Ἀλλὰ καὶ τὴν διαφορὰν τῶν ἐξ ὧν ἐστὶν ὁ Χριστὸς ἐν αὐτῷ κατ' ἀλήθειαν σωζομένων, δίχα τομῆς καὶ συγχύσεως μετὰ τὴν ἔνωσιν διὰ τοῦ ἀριθμοῦ ποιοῦμεν κατάδηλον, πρὸς ἀναίρεσιν τῆς Ἀπολιναρίου καὶ Εὐτυχοῦς συγχύσεως· καὶ τὴν καθ' ὑπόστασιν ἔνωσιν ἐπεὶ γινώσκουμεν, διαπρυσίῳ τῇ φωνῇ τὴν μίαν τοῦ Θεοῦ Λόγου φύσιν σεσαρκωμένην, σὰρκα ψυχὴν ἐχούση τὴν νοεράν κατὰ τῆς Νεστορίου προβαλλόμεθα διαιρέσεως· ἐπίσης καὶ τὴν Ἀπολιναρίου φεύγοντες σύγχυσιν· τὴν τῶν ἐνωθέντων φυσικὴν ἀρνούμενου διαφορὰν μετὰ τὴν ἔνωσιν, καὶ ταυτὸν τῷ Λόγῳ κατὰ φύσιν τὴν σὰρκα πρεσβεύοντος διὰ τὴν ἔνωσιν· καὶ τὴν Νεστορίου διαίρεσιν, ὑποστατικὴν ἐπὶ Χριστοῦ τὴν διαφορὰν καταγγέλλοντος, καὶ τὴν σαρκὸς καθ' ὑπόστασιν πρὸς τὸν Λόγον ταυτότητα διατέμνοντος.

Ὅτι Σεύηρος ταυτὸν εἶναι λέγων φύσιν καὶ ὑπόστασιν, σύγχυσιν ποιεῖ τὴν ἔνωσιν, καὶ διαίρεσιν τὴν διαφορὰν· καθ' ἣν δεικνύται, τὸν τε τῆς Τριάδος εἰς τετράδα προσώπων διαστέλλων τὸν λόγον· καὶ τὸ τῆς μονάδος εἰς θεοτήτων δυάδα τέμνων μυστήριον· καὶ πάσης τὸν Χριστὸν βλασφημῶς ἐκβάλλον οὐσιώδους ὑπάρξεως.

Σεύηρος δὲ ταυτὸν κυρίως οὐσίαν καὶ ὑπόστασιν, φύσιν τε λέγων καὶ πρόσωπον ἐπὶ τῆς θείας σαρκώσεως, οὔτε τὴν ἔνωσιν οἶδεν ἀσύγχυτον, κὰν προσποιεῖται λέγειν· οὔτε τὴν διαφορὰν ἀδιαίρετον, κὰν εἰ καὶ τοῦτο κομπάζων διέξεισιν· ἀλλὰ τὴν μὲν ἔνωσιν σύγχυσιν κατὰ τὸν Ἀπολιναρίου ἀπεργάζεται· τὴν δὲ διαφορὰν ἀλλοτριῶσιν κατὰ τὸν Νεστόριον. Εἰ γὰρ ταυτὸν ἐστὶν ὑπόστασις καὶ φύσις, οὐδενὶ τρόπῳ κατ' αὐτὸν ἡ σὰρξ ἐστὶ τῷ Λόγῳ ταυτὸν ἢ ἕτερον. Λέγων γὰρ τὴν ὡς ἐν ποιότητι φυσικῇ διαφορὰν ἐπὶ Χριστοῦ μετὰ τὴν ἔνωσιν, Νεστορίῳ τὴν ἔνωσιν καὶ αὐτὸς συνδιαίρων εὐρεθήσεται, καθ' ὑπόστασιν τῆς σαρκὸς πρὸς τὸν Λόγον τὴν διαφορὰν ἐπάγων μετὰ τὴν ἔνωσιν· ὡς οὐκ ἂν ἄλλως τῆς ὡς ἐν ποιότητι φυσικῇ διαφορᾶς νοεῖσθαι κατ' αὐτὸν δυναμένης, ἢ ὡς ἐν ὑποστατικῇ ποιότητι διαφορᾶς, εἴπερ ταυτὸν φύσις ἐστὶν καὶ ὑπόστασις. Ἀνάγκη γὰρ ἔχει λέγων τὴν ὡς ἐν ποιότητι φυσικῇ διαφορὰν, καὶ τὴν ὡς ἐν ὑποστατικῇ ποιότητι προσεπάγειν διαφορὰν· ἵνα δείξῃ ταυτὸν οὔσαν τῇ φύσει τὴν ὑπό-

στασιν. Εἰ δὲ τὴν καθ' ὑπόστασιν οὐ λέγη ⁷⁸ δια-
φορὰν μετὰ τὴν ἔνωσιν, φοβούμενος τὴν διαίρεσιν·
μηδὲ τὴν φυσικὴν λεγέτω διαφορὰν μετὰ τὴν ἔνωσιν,
εἴπερ ἑαυτῷ διέγνω στοιχεῖν, καὶ οὐς αὐτὸς ἑαυτῷ
διωρίσατο κανόνας φυλάττειν ἐσπούδακεν· ἐπειδὴ
ταυτὸν οἶδεν ἀλλήλαις, ὄρω τε καὶ λόγῳ τὴν φύσιν
καὶ τὴν ὑπόστασιν. Εἰ δὲ κατ' ἄμφω, λέγω δὲ τὴν
φύσιν καὶ τὴν ὑπόστασιν, οὐκ ἔχει διαφορὰν, ὡς
Σευήρω δοκεῖ, πρὸς τὸν Λόγον ἢ σὰρξ, ἔστω σαφῶς
ἢ αὐτὴ τῷ αὐτῷ ὁμοούσιός τε καὶ ὁμοὑπόστατος
κατὰ τὴν Ἀπολιναρίου ληρωδίαν. Καὶ εἰ μὲν ὁμοού-
σιός ἐστι τῷ Λόγῳ ἢ σὰρξ, ἔσται καὶ τῷ Πατρὶ καὶ
τῷ Πνεύματι ὁμοούσιος, καὶ ἡ Τριάς φανήσεται
γενομένη τετράς· ἐπειδὴ τὰ ὁμοούσια τὴν καθ' ὑπό-
στασιν οὐκ ἐπιδέχονται πρὸς ἀλλήλα σύμβασιν. Εἰ
δὲ ὁμοὑπόστατος ἐστι τῷ Λόγῳ ἢ σὰρξ, ἔσται πρὸς
τὸν ἑτεροούσιον. Τὰ γὰρ ὁμοὑπόστατα, τὸν πρὸς
ἀλλήλα τῆς οὐσίας λόγον πάντη τε καὶ πάντως διά-
φορον ἔχουσιν. Εἰ δὲ πρὸς τὸν Λόγον ὡς ὁμοὑπόστα-
τος μετὰ τὴν ἔνωσιν, ἑτεροούσιός ἐστιν ἢ σὰρξ, εἰς
δύο φύσεις ὁ Χριστὸς τεμνόμενος εὐρεθήσεται κατὰ
Σευήρον μετὰ τὴν ἔνωσιν· εἴπερ πάντως κατ' αὐτὸν
διαίρεσεως ὁ ἀριθμὸς κέκτηται δύναμιν. Οὕτω πᾶν
τὸ τῇ ἀλήθειᾳ μαχόμενον, εὐπερίτρεπτόν ἐστιν ἑαυ-
τῷ καὶ εὐπερίπτωτον.

nino juxta illum, ea vis numeri est, ut divisionem inducat. Sic quidquid cum veritate pugnat, ipsum se facile evertit atque impingit.

Εἰ δὲ μίαν φύσιν λέγων Χριστοῦ μετὰ τὴν ἔνωσιν
σύνθετον, τὴν ὡς ἐν ποιότητι φυσικῇ δοκεῖ προσρί-
πτειν αὐτῇ διαφορὰν· πρῶτον μὲν καθὼς φύσις σύν-
θετος, οὐδενὶ τῶν ὄντων ἔσται παντελῶς ὁ Χριστὸς
ὁμοούσιος· εἴπερ κατ' οὐσίαν καὶ φύσιν εἷς καὶ μόν-
ος ἐστὶν ὁ Χριστός. Φύσις γὰρ φύσει, καθὼς εἴρη-
ται, οὐκ ἂν εἴη ποτ' ἂν παντελῶς ὁμοούσιος. Τινὲς
δὲ τῶν ὄντων οὐκ ὄν ὁμοούσιος, οὔτε Θεὸς ἔσται
παντελῶς ὁ αὐτὸς, οὔτε μὴν ἄνθρωπος· ἢ εἴπερ Θεός,
ἔσται πολυθεὸς ὁ τοῦτο πρεσβεύων, ὡς ἀσυνθέτου
μὲν φύσεως ὡς ἀπλῆς λέγων Θεὸν τὸν Πατέρα καὶ τὸ
Πνεῦμα τὸ ἅγιον· συνθέτου δὲ φύσεως ὡς οὐχ ἀπλῆς
λέγων Θεὸν τὸν Χριστόν, καὶ δύο θεότητες καταγ-
γέλλων δειχθήσεται· μίαν ἀπλῆν, καὶ μίαν σύνθε-
τον.

Ἐπειτα δὲ τὴν ὡς ἐν ποιότητι φυσικῇ λέγων δια-
φορὰν, εἰ μὲν ὑποκεῖσθαι λέγη ⁷⁹ ταῖς διαφόροις
ποιότησι τὰς φύσεις ὧν εἰσιν αἱ ποιότητες, δύο φύ-
σεων καὶ οὗτος δειχθήσεται μετὰ τὴν ἔνωσιν ποιούμε-
νος δῆλωσιν· ὧν κατηγορήσατο, συνήγορος καὶ μὴ
θέλων γινόμενος. Εἰ δὲ ψιλῶν ποιότητων χωρὶς τῶν
πραγμάτων εἶναι λέγη ⁸⁰ τὴν διαφορὰν, τούτων λε-
γέτω καὶ τὴν ἔνωσιν. Ὡν γὰρ ἡ διαφορὰ μετὰ τὴν
ἔνωσιν, τούτων προδήλως ἡ ἔνωσις καὶ δι' ὀλίγων
συλλαβῶν Ἐπικύρου τὸν αὐτοματισμὸν (ε), καὶ

A qualitate distinctionem adjungat, ut inde idem esse
personam cum natura conficiat. Sin autem perso-
nalem distinctionem non dicat post unionem, velut
qui divisionem timeat, ne naturalem quidem di-
stinctionem post unionem dicat, siquidem sibi con-
sentance loqui novit, ac quas sibi præstituit regu-
las, observare studet; quippe cum idem inter se,
definitione pariter ac ratione naturam atque perso-
nam velit. Sin autem utriusque ratione (naturæ
scilicet atque personæ) carnem inter ac Verbum,
uti Severo placuit, non cadit distinctio; sit plane
eadem ipsa illi coessentialis ejusdemque personæ,
uti delirat Apollinarius. Ac siquidem caro, Verbo
sit coessentialis, erit et Patri et Spiritui coessen-
tialis: ac quæ Trinitas est, quaternitas palam eva-
serit; quippe cum ea, quæ ejusdem essentiæ sunt
ac substantiæ, in una persona ac hypostasi non
convenient. Sin autem caro, unius cum Verbo per-
sonæ est ac hypostasis post unionem, diversæ caro
ab eo essentiæ erit. Quæ enim ejusdem personæ sunt,
essentiæ inter se rationem omnino prorsusque
distinctam habent. Sin denique caro, idcirco quod
ejusdem personæ est, diversæ a Verbo existit es-
sentiæ, invenietur Christus post unionem in duas
scissus naturas, in sententia Severi; siquidem om-
nino juxta illum, ea vis numeri est, ut divisionem inducat. Sic quidquid cum veritate pugnat, ipsum se facile evertit atque impingit.

Sin autem dicendo unam Christi naturam post
unionem compositam, distinctionem velut in na-
turali qualitate se ei tribuere existimat: pri-
mum quidem, qua ratione natura composita, nulli
prorsus rei Christus erit consubstantialis, siquidem
essentialiter ac natura unus solusque Christus est.
Ut enim natura naturæ consubstantialis sit, uti
dictum est, nunquam omnino fiat. Cum autem
nulli rei sit consubstantialis, neque omnino idem
ipse Deus fuerit, sed neque homo; vel si Deus,
qui id asserat, plurium deorum errore tenebitur,
qui Deum Patrem et Spiritum sanctum naturæ di-
cat immunis a compositione, velut nimirum sim-
plicis; Deum autem Christum, compositæ, velut
non simplicis, duplicisque adeo deitatis, quarum
altera simplex, altera composita sit, assertorem
eum esse liquebit.

D Præterea, dum quasi in naturali qualitate distin-
ctionem dicit, siquidem distinctis, diversisque quali-
tatibus naturas, quarum sunt qualitates, subjici di-
cit, duas et ipse post unionem naturas significasse
monstrabitur; eorum vel imprudens nolensque pa-
tronus effectus, in quos dimicabat. Sin autem nu-
darum qualitatum, nullis re ipsa substratis rebus,
distinctionem esse dicit, harum quoque unionem
asserat. Quorum enim distinctio est post unionem,
eorum plane est et unio. Sicque paucarum sylla-

VARIÆ LECTIONES.

⁷⁸ Fr. λέγει. ⁷⁹ Fr. λέγει. ⁸⁰ Fr. λέγει.

NOTÆ.

ε) Ἐπικύρου τὸν αὐτοματισμὸν. Sic bene
cod. Venet. cum esset ἐπικυροῦται, nullo sensu.

Casus ille Epicuri in eo videtur, quod corpora in-
ter se concurrerent et confluerent, eademque

harum ambitu Epicuri casum, Manetisque fallacem phantasiā invexit, cui Christus non ipsis vere rebus existat, sed inanibus qualitatibus. Atque adeo sola Christus qualitate, non reipsa Deus erit. Immortalitas enim ac mortalitas, quarum post unionem distinctionem esse affirmat; naturarum sunt earumque affectiones, non ipsæ naturæ. Ubi enim mortalitas, non existente qui moriatur? aut immortalitas, deficiente natura, quam mors non attingat? At inconsulta vere res nequitia, quodque sapiens esse videatur, ingentem dementiæ vim efficere nata. Præstetque viris prudentibus **331** ac catis, adversus eos, qui ejusmodi sunt, silentium colere, quam ut et ipsi illos confutando, mysterio videantur illudere. Ac sane Severus ita sentiens de Christo, cum suis decretis placitisque commortuus est.

Brevis fidei expositio, rectaque veræ Patrum confessionis defensio.

Nos autem non sic sentimus, non sic credimus, *Neque hæc est pars Jacob, ait qui dixit* ^k; sed ex duabus naturis (deitate scilicet et humanitate) ad proprium quod attinet essendi modum, perfectis, unum Christum compositum (unam scilicet ejus personam) confitentes, inconfusas mansisse, ac nec minima divisione post unionem scissas, naturas credimus. Qui enim Christum esse credamus, naturas ex quibus compositus est post unionem incolumes esse, confessi sumus. Proindeque naturalem in eo distinctionem profiteamur, qua nimirum partes, ex quibus compositus est, consideramus (quod non idem per essentiam deitas ac humanitas sint) personalemque identitatem; palam enim caro idem cum Verbo personaliter est. Qui igitur realem post unionem naturarum, ex quibus Christus compositus est, distinctionem noverimus, personalem identitatem non nescimus; quippe cum Christi partes naturaliter quidem inter se distinguantur, at non ea ratione, qua ex eis ut totum persona conflatur: quod nempe partes totum complentes, totius ipsa ratione inter se prorsus non distinguantur.

Qui duas igitur naturas eundem confiteamur, Deum pariter atque hominem eundem ipsum professi sumus, si modo non nudas et inanes, deque nullo subjecto, appellationes in eo proferimus. Quique in duabus naturis indivise et inconfuse post unionem existere credamus in deitate perfectum eundem, perfectumque eundem in humanitate, velut totum in partibus, professi sumus, Ex quibus enim partibus compositus est, in eis et

A Μάνεντος τὴν ἀπατηλὴν φαντασίαν εἰσήγαγε, οὐκ ὄντος αὐτῷ τοῦ Χριστοῦ κατ' ἀλήθειαν τοῖς πράγμασιν, ἀλλὰ ταῖς διακένοις ποιότησι· καὶ ἔσται ποιότητι μόνῃ Θεὸς ὁ Χριστὸς, καὶ οὐ πράγματι. Ἀθανασία γὰρ καὶ θνητότης, ὧν εἶναι λέγει μετὰ τὴν ἔνωσιν διαφορὰν, φύσεων μὲν ὑπάρχουσιν, οὐ φύσει δέ. Ποῦ γὰρ θνητότης, οὐκ ὄντος τοῦ θνήσκοντος, ἢ ἀθανασίας, οὐκ οὐσης τῆς φύσεως ἧς οὐχ ἄπτεται θάνατος; Ἀλλ' ὄντως ἀσυλλόγιστον ἡ πονηρία, καὶ τὸ δοκεῖν εἶναι σοφὸν, μεγάλης καθίστασθαι πέφυκεν ἀνοίας δημιουργόν. Καὶ σιωπὴν ἀσπάζεσθαι πρὸς τοὺς τοιοῦτους μᾶλλον λυσιτελέστερον τοῖς συνετοῖς, ἢ τῷ κατ' αὐτῶν ἐλέγχῳ παίζειν νομίζεσθαι καὶ αὐτοὺς τὸ μυστήριον. Ὁ μὲν οὖν Σεύηρος οὕτως ἔχων περὶ Χριστοῦ τοῖς οικείοις συντέθηκε δόγμασι.

Ἐκθεσις σύντομος μετὰ τῆς ὀρθῆς συνηγορίας τῆς ἀληθοῦς τῶν Πατέρων ὁμολογίας.

Ἡμεῖς δὲ οὐχ οὕτω φρονοῦμεν, οὐχ οὕτω πιστεύομεν, οὐδ' αὕτη ἐστὶν ἡ μερίς τοῦ Ἰακώβ, φησὶν ὁ εἰπὼν· ἀλλ' ἐκ δύο φύσεων τελείως ἔχουσῶν κατὰ τὸν ἴδιον τοῦ εἶναι λόγον, θεότητός τε φημι καὶ ἀνθρωπότητος, συντεθεῖσθαι τὸν ἕνα Χριστὸν, ἔχουν τὴν αὐτοῦ μίαν ὑπόστασιν ὁμολογοῦντες, ἀσυγχύτους μεμενηκένας, καὶ τῆς οἴασθαι δίχα τομῆς τὰς φύσεις πιστεύομεν μετὰ τὴν ἔνωσιν. Τὸν Χριστὸν γὰρ εἶναι πιστεύοντες, τὰς ἐξ ὧν συνετέθη σώζεσθαι φύσεις ὁμολογήσαμεν μετὰ τὴν ἔνωσιν. Καὶ διὰ τοῦτο φυσικὴν μὲν ἐπ' αὐτοῦ, τὰ μέρη δηλονότι σκοποῦντες ἐξ ὧν συνετέθη, διαφορὰν καταγγέλλομεν· ὅτι μὴ ταυτὴν θεότης κατ' οὐσίαν καὶ ἀνθρωπότης ὑποστατικὴν δὲ ταυτότητα· ταυτὸν γὰρ καθ' ὑπόστασιν ὑπάρχει τῷ Λόγῳ προδήλως ἡ σὰρξ. Πραγματικὴν οὖν γινώσκοντες μετὰ τὴν ἔνωσιν τῶν ἐξ ὧν Χριστὸς συνετέθη φύσεων τὴν διαφορὰν, τὴν καθ' ὑπόστασιν οὐκ ἀγνοοῦμεν ταυτότητα· εἴπερ πρὸς ἀλλήλα μὲν φυσικῶς διαφέροντα τὰ μέρη τοῦ Χριστοῦ, κατὰ τὴν ὡς ὅλου τοῦ ἐξ αὐτῶν συντεθέντος ὑπόστασιν οὐ διαφέρουσιν· ὅτι μὴ πέφυκε τῷ τοῦ ὅλου λόγῳ τὰ συμπληρωτικὰ μέρη τοῦ ὅλου διαφέρειν ἀλλήλων παντάπασιν.

Φύσεις μὲν οὖν δύο τὸν αὐτὸν ὁμολογήσαντες, Θεὸν ὁμοῦ τὸν αὐτὸν ὄντα καὶ ἀνθρωπὸν ἐγνωρίσαμεν· εἴπερ μὴ ψιλὰς, καὶ κατὰ μηδενὸς κειμένας ἐπ' αὐτοῦ τὰς κλήσεις προφέρομεν. Ἐν δύο δὲ φύσεσιν ἀδιαιρέτως τε καὶ ἀσυγχύτως μετὰ τὴν ἔνωσιν ὄντα πιστεύοντες, ἐν θεότητι τέλειον τὸν αὐτὸν, καὶ ἐν ἀνθρωπότητι τέλειον τὸν αὐτὸν καταγγείλαμεν, ὡς ὅλον ἐν μέρεσιν. Ἐξ ὧν γὰρ συνετέθη μερῶν, ἐν αὐτοῖς ὡς ὅλον γνωρίζεται μετὰ

^k Jerem. x, 6.

NOTÆ.

dissiparentur et diffuerent; hincque rerum generationes et excidia forent, quod præter corpora et inanitatē Epicurus aliud nihil in mundo agnosceret. Qua de re epistola ejus prima ad Herodotum. Sic velit Maximus Severianorum errore sequi, factam Incarnationem non destinata Verbi voluntate as-

sumente naturam humanam, sibique uniente, sed fortuito quasi vel naturarum (vel magis qualitatum) concursu, quo præter casum, etiam Manetis ac reliquorum veterum hæreticorum δόκησις et phantasma, seu inane spectrum, inducitur.

τὴν ἔνωσιν· ὅτι μὴδ' ἄλλην ἔχει τοῦ εἶναι τε καὶ σώζεσθαι, καὶ κυρίως λέγεσθαι δὴλωσιν ὁ Χριστός, ἢ τὴν πρὸς τὸ εἶναι φυσικῶς μετὰ τὴν ἔνωσιν διαμονὴν τῶν ἐξ ὧν συνετέθη μερῶν. Οὐ μόνον γὰρ ἐκ τούτων, ἀλλὰ καὶ ἐν τούτοις, καὶ κυριώτερον εἰπεῖν, ταῦτά ἐστιν ὁ Χριστός· ἀριθμοῦμεν δὲ μετὰ τὴν ἔνωσιν τὰ ἐξ ὧν ὁ Χριστός, οὐ μερίζοντες, μὴ γένοιτο, τὰς φύσεις, ἀλλὰ μόνην τῆς αὐτῶν σωζομένης μετὰ τὴν ἔνωσιν διαφορᾶς ποιούμενοι δὴλωσιν. Σύνοδον δὲ καθ' ἔνωσιν φυσικὴν, ἤγουν ἀληθῆ τε καὶ πραγματικὴν ὁμολογοῦμεν κατὰ τὸν ἅγιον Κύριλλον, καὶ Θεοτόκον κυρίως καὶ κατ' ἀλήθειαν τὴν παναγίαν Παρθένον πρεσβεύομεν· οὐχ ἀπλῶς, ἀλλ' ὡς αὐτὸν τὸν πρὸ πάντων τῶν αἰώνων ἀφράστως ἐκ Θεοῦ καὶ Πατρὸς γεννηθέντα Θεὸν Λόγον συλλαβοῦσαν ἀληθῶς, καὶ ἀρρήτως ἐξ αὐτῆς σαρκωθέντα γεννήσασαν. Καὶ τοῦ αὐτοῦ τὰ τε θαύματα καὶ τὰ πάθη λέγομεν, ὡς ἐνὸς ὄντος διπλαδὴ τοῦ Χριστοῦ τοῦ τὰ θεῖα καὶ τὰ ἀνθρώπινα ἐνεργοῦντος· τὰ μὲν θεῖα σαρκικῶς, ὅτι διὰ σαρκὸς φυσικῆς ἐνεργείας οὐκ ἀμοιρούσης τὴν τῶν θαυμάτων προὔθάλλετο δύναμιν· τὰ δ' ἀνθρώπινα θεϊκῶς, ὅτι δίχα βίας φυσικῆς, κατ' ἐξουσίαν τὴν τῶν ἀνθρωπίνων παθῶν θέλων κατεδέχετο πείραν. Τοῦ αὐτοῦ τὸν πταυρόν καὶ τὸν θάνατον καὶ τὴν ταφὴν καὶ τὴν ἀνάστασιν, καὶ τὴν εἰς οὐρανοὺς ἀνάληψιν· ἐξ ὧν ἄταρκτος κατελθὼν, οὐ μετῆλθε τόπους ἀμείψας, ὁ μὴδὲν λόγῳ τοῖς οὐσι χωρούμενος. Πάσης γὰρ ὑπάρχει περιγραφῆς ἐλεύθερος· ἀλλ' ἐπεφάνη διὰ σαρκὸς ὡς φύσει φιλόανθρωπος, κατὰ γέννησιν ἀληθῆ τὴν ἐκ γυναικὸς χωρητὸς, ὡς ἠθέλησε, τοῖς ἡμετέροις γενόμενος. Διὸ καὶ μίαν αὐτῷ καὶ σαρκωθέντι προσάγομεν σὺν Πατρὶ καὶ Πνεύματι τὴν προσκύνησιν.

ex muliere generatione, ut voluit, factus, qui capi Patre et Spiritu sancto adorationem adhibeamus.

Εἰ τοίνυν ψυχῇ τε καὶ στόματι Θεοτόκον κυρίως τὴν ἁγίαν Παρθένον λέγομεν, καὶ τὴν καθ' ὑπόστασιν ἔνωσιν ὁμολογοῦμεν, καὶ σύνεσθον καθ' ἔνωσιν γεγενῆσθαι λέγομεν φυσικὴν, καὶ ἓνα Κύριον καὶ Χριστὸν καὶ Υἱὸν, καὶ μίαν αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ Λόγου φύσιν σεσαρκωμένην πρεσβεύομεν· καὶ ἓνα τῆς ἁγίας Τριάδος, Πατρὶ τε καὶ Πνεύματι συμπροσκυνούμενον καὶ συναριθμούμενον τὸν Χριστὸν εἶναι πιστεύομεν, πῶς ὡς διαιροῦντες πρὸς τῶν ἀφώδων, καὶ πάντα ψευδῶς λέγειν τολμώντων λοιδοροῦμεθα, διὰ μόνην τοῦ ἀριθμοῦ ψιλὴν τὴν φωνὴν, ἐπὶ μόνῃ δηλώσει παρ' ἡμῶν, ὡς πολλάκις εἴρηται, τῆς σωζομένης διαφορᾶς τῶν φύσεων προφερομένην μετὰ τὴν ἔνωσιν; Εἰ μὲν οὖν ἐξ ἀνάγκης πάντως ὁ ἀριθμὸς τοῦ ποσοῦ τῶν πραγμάτων ποιεῖται διαίρεσιν, δεῖξάτω τις τοῦτο, καὶ στέργομεν ὡς ἀληθῆ τὴν συκοφαντίαν. Εἰ δὲ μόνον ἐπηρεάζουσι διαβάλλοντες τοὺς τὴν ἀληθῆ τοῦ μυστηρίου καταγγέλλοντας πίστιν, δι' ἣν νοσοῦσι φιλοδοξίαν, αὐτοὶ δώσουσι τῷ Θεῷ λόγον ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως, φησὶν ὁ θεὸς Ἀποστόλος, ὑπὲρ ὧν εἰς πλάνην συνήρπασαν, οἷγε πεπληρωχότες τοῦ παρόντος βίου τὸν δόλιχον. Οἱ δὲ

noscitur, ut totum, post unionem; quippe cum Christus nullo alio modo esse et sospes esse, verique dici ac proprie intelligatur, quam quod partes, ex quibus compositus est, natura post unionem maneat atque consistant. Non solum enim ex his, verum etiam in his, atque (ut magis proprie **332** veriusque dicam) hæc est Christus. Numeramus autem post unionem, ea, ex quibus est Christus; non ita, ut naturas dividamus; absit! sed duntaxat ut eorum distinctionem, post etiam unionem, incolumem, explicemus. Conjunctionem vero per naturalem factam unionem (veram scilicet ac realem) ex sancti Cyrilli sententia confitemur; Deique Genitricem proprie ac vere sanctissimam Virginem asserimus; non simpliciter ac verbo tenus, sed velut quæ ipsum ante omnia sæcula ineffabiliter ex Deo ac Patre genitum Deum Verbum vere conceperit, exque ea incarnatum arcana ratione partu effuderit. Ejusdemque tum miracula, tum passiones dicimus; quippe quod unus Christus sit, tum divina operans, tum humana: divina quidem carnali ratione, velut scilicet qui per carnem, quam naturalis operatio non deficeret, vim miraculorum proferret; humana autem divine, quod nulla naturæ illata vi, per potentiam ac voluntatis arbitrio humanarum sponte passionum periculum reipsa admiserit. Ejusdem et crucem et mortem et sepulturam et resurrectionem, atque in cælos receptionem; unde sine carne descendens, non loca mutando transivit, qui nulla ratione capi a rebus possit (quippe cum ab omni circumscriptione immunis sit), sed apparuit per carnem tanquam natura ad humanitatem propensissimus, vera humanis possit. Quo fit, ut et incarnato, unam cum

Siquidem igitur animo oreque vere ac proprie Dei Genitricem sanctam Virginem dicimus, unionemque personalem confitemur, ac per naturalem unionem factam copulationem asserimus, unumque Dominum ac Christum Filiumque, necnon unam ipsius Dei Verbi naturam incarnatam profiteremur, atque unum ex sancta Trinitate, qui una cum Patre et Spiritu adoretur eisque connumeretur, Christum esse credimus: quomodo velut qui dividamus, ab interritis, ac quidvis falso temere effluentibus, eo duntaxat nomine cavillis impetimur, quod nudam numeri vocem ob hoc solum proferamus (uti sæpius dictum est) ut naturarum post unionem distinctionem incolumem esse significemus? Siquidem vero sic se res habet, ut necessario omnino **333** numeri ratione quantitatis rerum divisio inducatur; hoc probet aliquis, et ut verum quod calumnia obtruditur, plane amplectemur. Sin autem hoc solum agant, ut quibus criminantur, illis officiant, qui veram mysterii fidem profitentur, qua gloriæ cupidine laborant, Deo rationem reddituri sunt in die iudicii¹, inquit. divinius

¹ Rom. xiv, 12.

Apostolus, eorum nomine, quos secum in errorem traxerunt: qui nempe presentis jam vitæ cursum expleverunt; qui autem etiamnum superstites sunt, utinam Deo propitio potiantur, qui eos convertat, atque ad veritatis, quam modo impugnant, agnitionem adducat. Sic enim operæ pretium loquamur, illius mandati memores, quo pro maledicentibus ac obrectatoribus orare jubemur^m.

Hæc sane paucis ad te, serve Dei, de quibus quæsieras, disserui, ut certo scires facileque intelligeres, non sic animo me comparatum esse, uti Severi quidam gregales in vulgus spargunt; quasi aliud ipse in mente habeam, atque aliud his, quibuscum versari contigerit, sermone proferam. Ne ita putaveris: sed sicut didici et sentio, credoque atque a Patribus accepi, sic et loquor. Atque ut verius, magisque proprie dicam, ipsam meam mentem sensumque, verbis ceu corpore obductum, promo. Si mentior, futuræ nunquam beatitudinis gaudia nanciscar; sed mendacii fructu, bonorum quæ repromissa sunt, jacturam faciam. Tu vero, quæso, quod propense adeo ac volente animo obsecutus sum, tuarum mihi precum repende subsidium; quo scilicet, Christus Deus noster, vera salus timentium eum, animi sanet vulnera, vivificationum ejus pro nobis perpassionum potentia; qui solus cum Patre et Spiritu sancto habet gloriam, in sæcula sæculorum. Amen.

SCHOLIA.

1. In definitione, inquit, eorum quæ sunt essentialit r, eadem communitas consideratur.

2. Quæ hypostasim seu personam compositam proprietates insigniunt, ejus sunt communes partium.

3. Hypostasis ac personæ exacta definitio.

4. Definitio, seu descriptio τοῦ ἐνουποστάτου· ejus quod vere in persona existit.

5. Generica distinctionis definitio.

6. Generica identitatis definitio.

7. Genus appellatur quantitas, cujus significandæ vim habet numerus.

8. Proprie dixit ac vere, quod inter se definitiones non mutant. Quorum enim non una definitio est, eorum nec una ratio est; quorum autem non una est ratio, eorum distinctus est essendi modus; quorum autem distinctus est essendi modus, hæc per omnia non idem **334** sunt. Non ergo idem sunt natura et hypostasis (*id est persona*), quod eorum vere ac proprie non unus sit essendi modus, ratioque et definitio. Abusu ergo, et forte quantum ad aliquid, sed non proprie, natura dicatur hypostasis.

XVI. — Ejusdem ad eundem.

Multis me doloris vulneribus affectum, eorum nomine quæ malevolorum calumpnia, nulloque loco Domini timorem ducentium, strenuo virtutum cu-

Α περιόντες, Θεὸν σχολίεν αὐτοὺς μεταβάλλοντα, καὶ πρὸς τὴν ἐπίγνωσιν αὐτοὺς ἄγοντα τῆς ἀληθείας, τῆς νῦν παρ' αὐτῶν πολεμουμένης. Οὕτω γὰρ συμφέρει λέγειν, διὰ τὴν κελεύουσαν ἐντολὴν ὑπερευχεσθαι τῶν καταρωμένων.

Ἐγὼ μὲν οὖν ταῦτα πρὸς σὲ κατ' ἐπιτομὴν περιῶν ἠρώτησας διεξῆλθον, δοῦλε Θεοῦ, τῆς σῆς χάριν πληροφορίας· οὐκ ἄλλως μὲν ἔχων κατὰ ψυχὴν, ὡς τινες τῶν Σευήρω χαιρόντων διαθρυλλοῦσιν· ἄλλως δὲ λαλῶν τοῖς παρατυγχάνουσι· μὴ τοῦτο νομίσῃς, ἀλλ' ὡς ἐδιδάχθην καὶ φρονῶ καὶ πιστεύω, καὶ παρὰ τῶν Πατέρων παρέλαβον, λαλῶ. Καὶ τὸ δὲ κυριώτερον εἰπεῖν, αὐτὴν μου τὴν διάνοιαν προφέρω σωματουμένην τοῖς ῥήμασιν. Εἰ δὲ ψευδὴς ὁ λόγος, μὴ τύχω τῆς ἐκεῖθεν μακαριότητος· ἀλλὰ τῶν ἐπηγγελμένων ἀγαθῶν τὴν ἀλλοτριώσιν ὡς ψεύδους καρπὸν ἀπενέγκωμαι. Σὺ δὲ τῆς εὐπειθείας ἕνεκεν τῆς ἐμῆς, ἀμείψασθαί με ταῖς εὐχαῖς καταξίωσον· ὅπως Χριστὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν, ἡ σωτηρία τῶν φοβουμένων αὐτὸν, ἰάσηται μου τὰ τραύματα τῆς ψυχῆς τῇ δυνάμει τοῦ μυστηρίου τῶν ὑπὲρ ἡμῶν αὐτοῦ ζωοποιῶν παθημάτων· ὁ μόνος σὺν τῷ Πατρὶ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι δεδοξασμένος εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

C

ΣΧΟΛΙΑ.

α'. Ἐν τῷ ὄρω, ἢ τῶν κατ' οὐσίαν ταυτῶν, φησὶ, θεωρεῖται κοινότης.

β'. Ὅτι τὰ χαρακτηρίζοντα τὴν σύνθετον ὑπόστασιν ἰδιώματα, φησὶ, κοινὰ τῶν αὐτῆς ὑπάρχει μερῶν.

γ'. Ὅρος ὑποστάσεως ἀκριβής.

δ'. Ὅρος ἡγουν ὑπογραφή τοῦ ἐνουποστάτου.

ε'. Ὅρος διαφορᾶς γενικῆς.

ς'. Ὅρος ταυτότητος γενικῆς.

ζ'. Γένος λέγεται τὸ ποσὸν, οὗ δηλωτικὸς ἐστὶν ὁ ἀριθμὸς.

η'. Κυρίως εἶπε, διὰ τὸ μὴ μεταβάλλειν εἰς ἀλλήλους τοὺς οἰκείους ὀρισμούς. Ἐν γὰρ οὐχ εἰς ὀρισμὸς, οὐχ εἰς λόγος· ὧν δὲ οὐχ εἰς ὁ λόγος, διάφορος ὁ τοῦ εἶναι τρόπος· ὧν δὲ διάφορος ὁ τοῦ εἶναι τρόπος ἐστὶν, τούτων ἢ διὰ πάντων ταυτότης οὐκ ἐστὶν. Οὐκοῦν οὐκ ἐστὶ ταυτὸν φύσις καὶ ὑπόστασις· ὅτι μὴ κυρίως εἰς τούτων ἐστὶν ὁ τοῦ εἶναι τρόπος καὶ λόγος καὶ ὀρισμὸς. Καταχρηστικῶς οὖν, καὶ πρὸς τι τυχόν, ἀλλ' οὐ κυρίως λεχθήσεται ὑπόστασις.

ΙΓ'. — Τοῦ αὐτοῦ, πρὸς τὸν αὐτόν.

Πολλὰς με λύπης κατακλιζόμενον μάστιξιν ἐπὶ τοῖς συμβᾶσιν ἐκ συκοφαντίας τῶν μὴ φοβουμένων τὸν Κύριον, τῷ γενναίῳ τῶν ἀρετῶν φύλακι κυρίῳ

^m Matth. v, 44; Luc. vi, 28.

Γεωργίω, φθάσαν παρεμυθήσατο τὸ γράμμα σου τὸ
 ἱερὸν, ὅσιε Πάτερ· τοῦτο μὲν, τῆς ποθομένης σου
 πᾶσιν ὑγείας εὐαγγέλια φέρον· τοῦτο δὲ, τῆς εἰς
 τὸν Κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν ἀληθινὸν ἡμῶν Θεὸν
 ὀρθῆς ὁμολογίας μηνύον τὸ βᾶσιμον. Ὅπερ παθη-
 μάτων δοκιμασία βεβαιωθὲν, πρὸς ἀτρεψίαν σοι μετ-
 εποιήθη, παρ' οὐδὲν θεμένω τῆς παρούσης ζωῆς
 τὴν δυσσημερίαν, ἧς πάλαι τὴν εὐσημερίαν ἔχωνεὺκα-
 ταφρόνητον, πρὸς μόνὰ τὰ ἐλπίζόμενα τῆς ψυχῆς
 ὄλον τὸν πόθον μεθώρμισας· ὄντινα πίστις καὶ ἀγα-
 θὴ πέφυκε χαρακτηρίζειν συνείδησις· ἡ μὲν τὸν
 εὐσεβῆ φυλάττουσα λόγον, μηδενὶ τρόπῳ ψεύδους
 δόξης χραϊνόμενον· ἡ δὲ, τὴν θεάρεστον δημιουρ-
 γοῦσα βίον, τῇ τηρήσει τῶν ἐντολῶν κατορθούμενον.
 Ἀμφοτέρων γὰρ, λόγου τέ φημι καὶ βίου χρῆσι, τῷ
 προτιμᾶν ἐσπουδακότε πάντων τὴν τῆς σοφίας συμ-
 βίωσιν· ἵνα καὶ τὸ μυστήριον τῆς ὑπὲρ ἡμῶν διὰ
 σαρκὸς τοῦ Θεοῦ τῶν ὄλων ἀτρέπτου κενώσεως, εὐ-
 σεβῶς καταγγέλλωμεν· ὁμολογοῦντες τὸν Χριστὸν
 κατ' ἀλήθειαν Θεὸν ὁμοῦ τε καὶ ἄνθρωπον· τὸ μὲν
 ἀναιτίως ὄντα δι' ἑαυτὸν, τὸ δὲ δι' ἡμᾶς γενόμενον
 ὕστερον. Οὐθ' ὅπερ ἦν, δι' ὅπερ γέγονεν ἀποθέμενον·
 ἀτρέπτος γάρ. Οὐθ' ὅπερ γέγονε δι' ὅπερ ἦν ἀπαρ-
 νούμενον· φιλόανθρωπος γάρ. Αὐτῷ γὰρ μόνῳ κυ-
 ρίως ὄντι περιουσία δυνάμεως γενέσθαι δυνατὸν
 ἦν δίχα τροπῆς ἀσυγχύτως ὅπερ οὐκ ἦν, καὶ ἄμφω
 μείναι κυρίως ὅπερ ἦν τε καὶ γέγονε· τὸ ^α κατ'
 ἄκρον τῆς οἰκείας ὑποστατικῆς μονάδος ἐνικῶ μὴ
 δεχομένη ^β διαίρεσιν, διὰ τὴν φυσικῶς σωζομένην
 ἐν αὐτῷ μετὰ τὴν ἔνωσιν τῶν ἐξ ὧν συνετέθη διαφο-
 ράν· εἴπερ σαρκὶ νοερῶς ἐψυχωμένη καθ' ὑπόστασιν
 ἔνωθεῖς, τοῖς μὲν θαύμασι γ' ὅπερ ἦν ἀτρέπτως μέ-
 νων ἐδείκνυτο· τοῖς δὲ παθήμασι ὅπερ γέγονεν
 ἀναλλοιώτως σώζων ἐφαίνετο· καὶ δι' ἀμφοτέ-
 ρων, θαυμάτων τε λέγω καὶ παθημάτων, τὴν τε τῆς
 ἀμαρτίας ἀναίρεσιν, καὶ τὴν τῆς θεώσεως ἡμῶν
 ἐδωρήσατο χάριν. Καὶ τιμήσωμεν ἀναστροφῇ βίου
 κατηγιασμένου ταῖς ἐντολαῖς τὴν κλήσιν τῆς χά-
 ριτος, ὑπ' οὐδεμιᾶς ἡδονῆς, ἢ τῆς οἰασοῦν ὀδύ-
 νης καθ' ὅτι οὖν δονοῦμενοι· καὶ δείξωμεν δι' ὧν
 ποιούμεν ἢ πάσχομεν, ὅτι μόνου Θεοῦ τοῦ δόντος
 ἑαυτὸν ὑπὲρ ἡμῶν λύτρον τε καὶ ἀντάλλαγμα
 περιεχόμεθα, πᾶσαν αὐτῷ πιστεύσαντες ἡμῶν τὴν
 ζωὴν, τὴν παροῦσαν τε καὶ τὴν μέλλουσαν· ὡς ἐξ
 αὐτοῦ τῷ τῆς παραγωγῆς ὄντες λόγῳ, καὶ δι'
 αὐτοῦ τῷ τῆς ἀγωγῆς ὑπάρχοντες τρόπῳ· καὶ εἰς
 αὐτὸν τῷ κατὰ τὴν χάριν μυστηρίῳ τῆς ἐλπίζομέ-
 νης θεώσεως λήξοντες· καὶ τὸ ἀεὶ εἶναι, διὰ τοῦ
 νῦν φεῦ εἶναι δοκοῦντος, ἀπολάβωμεν, δείξαντες
 ἡμῶν, δι' ὧν πάσχομεν, τὴν περὶ Θεοῦ κεκρυμμένην
 διάθεσιν, μηδενὶ τρόπῳ τῶν συμπιπτόντων ἡμῶν
 ἀλγεινῶν ἀλλοιουμένην.

pro nobis ^α, ostendamus : qui nempe quidquid nobis
 diderimus ; ut qui *ex illo* ^β, qua ratione edidit in rerum naturam ; *et per illum* ^γ, disciplinæ modo ac
 institutionis, simus ; *inque illum* ^δ, ejus quam speramus deificationis mysterio, desinamus ac con-

A stodi domino Georgio acciderunt, commodum re-
 creavit, accepta, Pater sancte, sacra, quam scri-
 psisti, epistola ; partim quidem, quod exoptatæ
 omnibus valetudinis tuæ nuntium auspicate affer-
 ret ; partim vero, quod rectæ confessionis in Do-
 minum nostrum Jesum Christum verum Deum no-
 strum constantiam roburque animi significaret :
 quod nempe laborum cruciatuumque probatione
 firmatum, immutabilem tranquillissimæ mentis
 habitum reddidisti, vitæ præsentis nihil miseriam
^αducens, cujus olim sprete felicitate, ad ea solum
 quæ in spe reposita sunt, animi totum desiderium
 convertisti : cujus fides, bonaque conscientia notæ
 propriæ esse habent atque insigne : altera quidem,
 doctrinam quæ ex pietate est, nullo falsæ opinionis
B modo contaminatam servans ; altera vero, vitam,
 quæ mandatorum observatione præstatur, Deo ac-
 ceptam efficiens. Ambobus enim (doctrina scilicet
 et vitæ disciplina) opus habeat, cui constitutum, ut
 sapientiæ convictum rebus omnibus anteponat :
 quo nimirum, tum mysterium, quo se nostri causa
 per carnem citra ullam mutationem universorum
 Deus exinanivit, pie profiteamur ; Christum scili-
 cet vere Deum simul et hominem confitentes : quo-
 rum primum nullius causa, sui ipsius gratia sit ;
 alterum postmodum nostri causa effectus sit, ut
 neque id quod erat, ejus causa quod factus est,
 amiserit (quippe cum sit immutabilis), neque id
 quod factus est ratione ejus quod erat, abdicave-
 rit ; quippe qui humanissimus ac benignissimus
 sit. Ei enim qui solus vere ac proprie sit, potentiæ
 abundantia concessum erat, ut citra omnem incon-
 fuse mutationem fieret, quod non erat ; vereque ac
 proprie utrumque maneret, tum nempe quod erat,
 tum quod factus est. Qui nimirum **335** personalis
 suæ unitatis summa singularitate nullam divisionem
 admittat, idcirco quod eorum, ex quibus composi-
 tus est, distinctio post unionem in ipso natura in-
 columis manet : quippe cum carni intelligentium
 more animatæ personaliter unitus, ex miraculis, id
 quod erat citra omnem mutationem manere, osten-
 deretur ; exque perpersionibus ærumnisque ac cru-
 ciamentis, id quod factus erat illæsum servare
 cerneretur ; atque ambobus (tum nempe miraculis,
D tum perpersionibus ac malis) et peccatum sustule-
 rit, et deificationis nobis munus impartierit. Tum
 vero vitæ conversatione mandatorum præclare ob-
 servantia fulgente, vocationis gratiæ honorem ha-
 beamus, qui nullius voluptatis lenocinio, nullaque
 doloris acerbitate, quidquam quatiamur ; atque his
 quæ agimus, aut quæ mala sustinemus, soli nos,
 Deo adherere, *Qui dedit semetipsum redemptionem*
 vitæ est, tum præsentis ævo, tum et futuro, ei cre-
 diderimus ; ut qui *ex illo* ^β, qua ratione edidit in rerum naturam ; *et per illum* ^γ, disciplinæ modo ac
 institutionis, simus ; *inque illum* ^δ, ejus quam speramus deificationis mysterio, desinamus ac con-

^α I Tim. II, 6. ^β Rom. XI, 36. ^γ ibid. ^δ ibid.

VARIORUM NOTÆ.

^α Ἰσ. τῷ. ^β Ἰσ. δεχομένην.

quiescamus. Qui denique præsentis vitæ existimalis miseris ac malis, perennis ævi felicitatem recipiamus; dum malis quæ patimur ac sustinemus, occultam erga Deum nullis adversorum casuum molestiis fatiscentem, animi affectionem ostenderimus.

Ne ergo deficiamus in tribulationibus ^r, venerande Pater, quos non lateat tribulationem patientiam operari; patientiam autem, probationem; probationem vero, spem; spem autem, non confundere ^s: quæ firmam habeat, eorum nomine quæ perpetimur, æternorum bonorum beatam possessionem ac dulcedinem; sed quæ accidunt mala, generoso animi proposito feramus, respicientes in auctorem salutis nostræ Jesum ^t, qui Deus verus cum esset, sponte pro nobis suscepit mortem; ut cruciatibus affecti, gaudeamus, qui per mortem, ad resurrectionem vitæ insolubilis fermentati, facti ei simus complantati ^u. Id enim nobis divina lege indicitur, ejusque propensioris consilii ea ratio est, ut bene facientes injuste patiamur, velut Christi discipuli, ad damnationem peccati; ejus nimirum, **336** quod spiritalis serpens (seducendo auctor homini factus ^v, ut divinum transgrederetur mandatum ^x, ac temporanea bona æternis præhaberet) superinduxit; ejus calcandi facta nobis potestas est ^y, dum mandatorum observatione custodientem nos gratiam tutam ipsi custodiamus: quæ nimirum observatio, nonnisi carnis afflictatione, tum sponte assumpta, tum illata aliena vi, his qui Dominum metuant, prudenti rationis judicio præstat. In quem cum omne animi desiderium defixeris, vitæ ærumnas ac molestias, Pater sancte, non persentiscis: cui nempe ævi præsentis molestiarum victrix, bonorum in spe repositorum præsto jucunditas sit; quorum utinam omnes potiamur, Christo magno Deo ac Salvatore nostro ^z, qua novit ipse ratione, hæc nobis, pro eo, ac cujusque merita ferunt, distribuyente, intercessione intemeratæ sanctissimæque ejus Matris semper virginis, et omnium sanctorum. Amen.

XVII. — *Ejusdem ad Julianum scholasticum Alexandrinum, de ecclesiastico dogmate quod attinet ad Dominicam incarnationem.*

Ingenti gaudio ac lætitia spiritali, me humilem ac peccatorem, unaque mecum universam, ut sic loquar, sanctam Dei catholicam Ecclesiam, venerabilis Deo charissimi ejusque præsidio tuti, domini mei epistola, implevit: quæ, fausto nuntio et auspicato, firmum nobis et immobilem, ipsius pariter, ac cum eo domini mei herique sapientissimi scholastici Christopempti, animum, ad rectam quod attinet, piamque ac salutarem Christi veri Dei nostri fidei confessionem, significavit: qui idcirco homo factus est, ut in se ipse humanum genus colligeret, ac a motu, quo in se male fertur, seu potius adversum se tumultuatur ac scinditur, nullaque potitur quiete (qua circa res singulas animi instabilitate ac erraticè jactatur) cobiberet. Quamobrem omnes Deo pro vobis gratias agentes, venerabilissimi, tametsi peccatores sumus, sine intermissione oramus ac petimus, ut in omne tempus

XVIII. — *Τοῦ αὐτοῦ πρὸς Ἰουλιανὸν Σχολαστικὸν Ἀλεξανδρέα, περὶ τοῦ κατὰ τὴν σάρκωσιν τοῦ Κυρίου ἐκκλησιαστικοῦ δόγματος.*

Χαρᾶς μεγάλης καὶ εὐφροσύνης πνευματικῆς ἐνέπλησέ με τὸν ταπεινὸν καὶ ἁμαρτωλὸν, καὶ σὺν ἐμοὶ πᾶσαν ὡς εἶπειν τὴν ἅγιαν τοῦ Θεοῦ καθολικὴν Ἐκκλησίαν, τὸ τίμιον τοῦ θεοφυλάκτου μου δεσπότης γράμμα, κομίσαν ἡμῖν εὐαγγέλια τῆς στερόβας καὶ ἀμεταθέτου γνώμης, αὐτοῦ τε καὶ τοῦ σὺν αὐτῷ δεσπότης μου κυρίου Χριστοπέμπτου τοῦ σοφωτάτου Σχολαστικοῦ, περὶ τὴν ὀρθὴν καὶ εὐσεβῆ καὶ σωτήριον ὁμολογίαν τῆς κατὰ Χριστὸν τὸν ἀληθινὸν ἡμῶν Θεὸν πίστεως: τὸν διὰ τοῦτο γενόμενον ἄνθρωπον, ἵνα τὴν φύσιν τῶν ἀνθρώπων πρὸς ἑαυτὸν συναγάγῃ, καὶ στήσῃ τοῦ φέρεσθαι κακῶς πρὸς ἑαυτὴν, μᾶλλον δὲ καθ' ἑαυτῆς στασιάζουσάν τε καὶ μεμερισμένην, καὶ μηδεμίαν ἔχουσαν ἀτάσιν, διὰ τὴν περὶ ἕκαστον τῆς γνώμης ἀστάθητον κίνησιν. Διὸ πάντες εὐχαριστοῦντες ἐφ' ὑμῖν τῷ Θεῷ, τιμιώτατοι, δεήσεις ἀπαύστως ποιούμεθα, κἂν ἁμαρτωλοὶ τυγχάνωμεν, συντηρῆσαι ὑμᾶς ἀκλονήτως τε

^r Ephes. iii, 13. ^s Rom. v, 3-5. ^t Hebr. ii, 10. ^x Tit. ii, 13.

^y Rom. vi, 5. ^v Hebr. v, 16. ^z Gen. iii. ^y Luc.

καὶ ἀσειστος εἰς τὸν ἅπαντα χρόνον τὴν σωτήριον
 τῆς πίστεως ὁμολογίαν πιστεύοντας ὅτι περὶ ὁ τοῦ
 Θεοῦ καὶ Πατρὸς Υἱὸς καὶ Λόγος ἐξ ἀνθρώπων, ὑπὲρ
 ἀνθρώπων, κατὰ ἀνθρώπους χωρὶς ἁμαρτίας ἀληθῶς
 γενόμενος ἄνθρωπος, οὐκ ἐτράπη τοῦ Θεοῦ εἶναι καὶ
 γενόμενος ἄνθρωπος οὔτε μὴν τοῦ ἀνθρώπου ἀλη-
 θῶς εἶναι μεμείωται, μεμενηκῶς ὅπερ ἦν, καὶ ἔστι,
 καὶ ἀεὶ ἔσται κατὰ φύσιν Θεός· ἀλλὰ Θεὸς ὑπάρχων
 κατ' οὐσίαν καὶ φύσιν δι' ἑαυτὸν, ἀτρέπτως κατ'
 οἰκονομίαν δι' ἡμᾶς ἀληθῶς γέγονεν ἄνθρωπος, κατὰ
 πρόσληψιν δηλονότι σαρκὸς, νοεράν τε καὶ λογικὴν
 ἐχούσης ψυχῆν. Διὸ καὶ Θεὸς φύσει καὶ ἀληθῶς ὁ
 αὐτὸς, καὶ ἄνθρωπος φύσει καὶ ἀληθῶς ὁ αὐτὸς
 ὡς τοῦτο κάκεινο κατ' ἀλήθειαν ἀνελλιπῶς
 ὁ αὐτὸς ὑπάρχων· ἅτε δὴ τινος τῶν ἐπὶ τῷ μυστη-
 ρίῳ τῆς αὐτοῦ σαρκώσεως, ἤγουν τελείας ἐνανθρω-
 πώσεως πρὸς ἔνωσιν τὴν καθ' ὑπόστασιν συνενηγε-
 μένων φύσεων, μηδαμῶς ἑαυτὴν ἠρημένῃ διὰ τὴν
 ἔνωσιν, ἀλλὰ φυλακτούσης τὸν ἑαυτῆς οὐσιώδη λό-
 γον τε καὶ ὄρον, ἦτοι τὴν φυσικὴν ιδιότητα πρὸς
 τὴν ἑτέραν ἀσύγχυτον καὶ ἀμετάβλητον μετὰ τὴν
 ἔνωσιν. Οὔτε γὰρ ἀναιρεῖ τὴν διαφορὰν τῶν εἰς μίαν
 ὑπόστασιν συνενηγεμένων ἢ ἔνωσιν· ἀλλὰ τὴν εἰς
 ἀναμέρος αὐτῶν παντελῶς ἐξωθεῖται διαίρεσιν.

enim unio eorum quæ in unam personam coiverunt, distinctionem perimit; sed eorum prorsus seorsim existentiam divisionemque excludit.

Σωζομένων οὖν ἀμειώτως ἐν Χριστῷ κατὰ φύσιν τῶν
 ἐξ ὧν ὁ Χριστὸς καὶ μετὰ τὴν ἔνωσιν· πῶς οὐκ ἔστι
 δίκαιον ὁμολογεῖσθαι τὰ ἐξ ὧν ὁ Χριστὸς καὶ μετὰ τὴν
 ἔνωσιν; κατὰ τινὰς μὴ συνορῶντας ὡς ἐπισηφῆς ἔστι
 καὶ ἐπικίνδυνον, καὶ εἰς ψυχὴν πᾶσαν ἔχον ζημίαν, τὸ
 πρὸς τὰ δῆλα μάχεσθαι, καὶ τὴν οὐσὴν ἀρνεῖσθαι προ-
 δῆλως ἀλήθειαν· καὶ μόνων ἐκείνων ἰδίων εἶναι τῶν
 ἀνάστασιν καὶ κρίσιν τὸ παράπαν μὴ προσδοκῶντων.
 Ἐπεὶ τίνι καταφανῆς οὐκ ἔστι καὶ ἐπίδηλος ὁ τῆς
 ἀληθείας λόγος, ὡς ἀπλοῦς καὶ ἀπέριττος, καὶ μη-
 δὲν ἔχων γριφῶδες τὸ σύνολον; Εἰ γὰρ Θεὸς καὶ
 ἄνθρωπος ἔστιν ὁ Χριστὸς πράγματι καὶ ἀληθῆς
 μετὰ τὴν ἔνωσιν, καὶ οὐχὶ μόνον κλήσει καὶ προσ-
 ηγορία Θεὸς λέγοιτο εἶναι καὶ ἄνθρωπος· δῆλόν ἔστιν
 ὡς ὁ λέγων τε καὶ φρονῶν τὸν Χριστὸν Θεὸν τε ὁμοῦ
 καὶ ἄνθρωπον μετὰ τὴν ἔνωσιν, ἀληθῶς εἶναι συν-
 ωμολόγησε τοῖς ὀνόμασι τὰς φύσεις ὧν εἰσι τὰ ὀνό-
 ματα· εἴπερ μὴ ψιλὰς ἐπὶ Χριστοῦ τὰς προσηγο-
 ρίας κείσθαι φρονεῖ, καὶ παντελῶς πραγμάτων ἐρή-
 μους. Τί μὲν οὖν ἀγία τοῦ Θεοῦ καθολικῆ Ἐκκλη-
 σία τῶν ἀτόπων πέπραχεν, εἰ τὰ ἐξ ὧν ὁ Χριστὸς
 ἐν Χριστῷ καθ' ἔνωσιν ἀδιάσπαστον σώζεσθαι λέγοι
 κατὰ φύσιν ἀσύγχυτως τε καὶ ἀδιαιρέτως καὶ μετὰ
 τὴν ἔνωσιν; Τί δὲ τῆς τῶν ἁγίων Πατέρων διδασκα-
 λίας ἀλλότριον πεφρόνηκεν, εἰ μὴ, τε τὴν θεῖαν τοῦ
 Λόγου φύσιν εἰς τὴν τῆς σαρκὸς τετράφθαι φύσιν·
 μήτε τὴν αὐτῆς τῆς σαρκὸς φύσιν εἰς τὴν τοῦ Λόγου
 φύσιν μεταπεφοιτηκέναι δοξάζει διὰ τὴν ἔνωσιν,
 φρονεῖν τε καὶ λέγειν διδάσκει τοὺς πιστοὺς μετὰ
 τὴν ἔνωσιν; Τί δὲ μᾶλλον οὐ βεβαιοῖ τῆς πατρικῆς
 παραδόσεως οὕτω φρονεῖν ἐκδιδάσκουσα, καὶ ἕνα
 Κύριον ὁμολογοῦσα καὶ ἕνα Χριστὸν, καὶ ἕνα Υἱὸν
 τὸν αὐτὸν, καὶ μίαν αὐτοῦ τοῦ σαρκωθέντος Θεοῦ

A inconcussa ac immobili firmitate, salutarem fidei
 confessionem teneatis; qui nempe Dei ac Patris
 Filium et **337** Verbum ex hominibus, pro homi-
 nibus, hominum more iisque similem absque pec-
 cato vere factum hominem, nihil ab eo quod Deus
 erat mutatum, tametsi homo factus est, credatis,
 at neque quin vere homo esset jacturam passum,
 detritaque in eo hominis natura, quod id manserit
 quod erat, estque ac semper erit, Deus scilicet
 natura : sed cum Deus essentialiter ac natura es-
 set, sui ipsum ratione ac gratia, immutabiliter se-
 cundum dispensationem nostri causa vere homi-
 nem factum esse; carnis scilicet assumptione, quæ
 anima intelligente ac utente ratione prædita esset.
 Idecirco etiam eundem natura ac vere Deum, eum-
 demque ipsum natura vereque hominem; uti
 utrumque vere, ut et nihil desit, eundem ipsum
 existentem : quod neutra naturarum, ad myste-
 rium Incarnationis (id est, quo is perfecte homi-
 nem induit) personali unione consortarum, unionis
 causa ullo prorsus modo ipsa abolita sit, sed essen-
 tialem suam rationem definitionemque (naturalem
 scilicet proprietatem) inconfusam incommutabilem-
 que cum altera servet post etiam unionem. Non

Cum igitur in Christo, ea ex quibus est Christus,
 post etiam unionem nihil ipsa læsa, natura inco-
 lumia exsistent; quomodo non æquum ac justum, ut
 et post unionem ea, ex quibus est Christus, con-
 fiteamur? uti nonnulli existimant, nempe non in-
 telligentes, rem male tutam plenamque periculi
 esse, ac quæ omni perniciem animæ afferat; ma-
 nifestis pugnare, ipsamque explore certam veri-
 tatem negare; nec aliorum prorsus istud esse, quam
 eorum qui resurrectionem ac iudicium prorsus non
 expectent. Nam alioqui cui non perspicua ac ma-
 nifesta veritatis doctrina, velut ipsa simplex nihil-
 que superflua, ac quæ nihil perplexum aut obscu-
 rius habeat? Nam, si Christus re ipsa ac veritate
 post unionem Deus est et homo, et non sola nun-
 cipatione ac voce tenus Deus et homo dicitur,
 palam est, fore, ut qui Christum post unionem Deum
 simul et hominem dicat atque sentiat, vere etiam
 naturas, quarum sunt nomina, una cum nominibus
 esse confiteatur, nisi forte in Christo nudas solum
 appellationes velit, **338** ac rebus prorsus destitu-
 tas. Quid enimvero sancta Dei Ecclesia catholica
 absurdi fecit, quod ea ex quibus est Christus, in
 Christo secundum unionem indivulsam natura in-
 columia inconfuse ac indivise, post etiam unionem
 dixerit? Quid vero a sanctorum Patrum doctrina
 alienum sensit; quod neque divinam Verbi naturam
 in carnis naturam versam esse, nec carnis ipsius
 naturam in Verbi naturam vi unionis commigrasse
 post unionem existimat, et ut fideles sic sentiant
 ac dicant, magistra auctorque existit? Quinimo,
 quam Patrum traditionem, sic sentire docens, non
 potius statuit; quæ unum Dominum unumque Chri-

stum confiteatur, unum eundemque Filium; unam ipsius Dei Verbi naturam incarnatam; carne ejusmodi, quæ anima rationali ac intelligente prædita sit; eodem ipso sensu, quo sanctus beatusque Pater noster Cyrillus, eam vocem exponit. Qua nimirum voce, *incarnatam*, quod nostræ essentiae est ac naturæ importari intelligat ac significari, nec carnis Verbi ob unionem naturam neget. Quæ enim natura inconfuse immutabiliterque ac indivise indivulsa unione nulla prorsus labe in Christo post etiam unionem incolumia sunt, omnino etiam maxime doceat sitque æquissimum, ut post unionem ea confiteamur. Veræ enim fidei proprium est, hoc confiteri, quod sentire didicimus. Siquidem igitur ea, ex quibus est Christus, post unionem natura incolumia sunt, omnino etiam æquum est ut in Christo post unionem illa sentiamus. Sin vero æquum est, ut in Christo ea, ex quibus est Christus, post unionem incolumia esse sentiamus, longe etiam potius æquissimum convenientissimumque sit, ac cunctis qui salutis cura afficiantur consultissimum, ut illa confiteantur; quippe cum veræ fidei demonstratio, ejus sit, ita ut nihil desit, plenaque confessio. Atque hæc quidem hactenus. Neque enim plura loqui necesse est, qui ad vos habeam sermonem; viros scilicet ejusmodi, quos, gratia duce, nihil lateat eorum, quæ spectant ad rectam Christi fidem.

De quibus autem scripsistis, omnium mihi colendissimi, retuli benedicto servo Dei laudatissimo præfecto, datis etiam ei venerabilibus vestris syllabis: qui et prompto animo impleturum se pollicitus est, quidquid a vobis injunctum **339** sit. Nullumque finem in memoriam revocandi facio, donec, reipsa, id quod jubetis omnino præstiterit. Dominus autem ac Deus universorum atque Salvator Jesus Christus, qui pro nobis sponte mortem suscepit, suoque nos sanguine de potestate tenebrarum redemit*, atque novum mandatum, ut nos tantum diligamus, quantum et dilecti sumus, dedit^b; ipse teneat manum dexteram vestram et deducat vos in omne opus bonum^c, dirigatque pios gressus vestros; portans vos in plenitudine frugum justitiæ in admirabilem sui tabernaculi locum, ubi habitatio est omnium lætantium^d.

XVIII. — *Ejusdem, ex persona Georgii laudatissimi præfecti Africæ, ad moniales quæ Alexandriæ a catholica fide discesserant.*

Sane quidem ego vere reipsa probe constantitas rebar, animique gressus a recta pique inculpatæ ac inoffensæ Christi fidei confessione pariter atque spe, immobiles habere, Dei gratiam, quæ vocaverat, reveritas, vivoque et integro et inculpato sanctæ catholicæ et apostolicæ Ecclesiæ corpori so-

A Λόγου φύσιν σεσαρκωμένην, σαρκὶ ψυχὴν ἐχούση τὴν λογικὴν τε καὶ νοερὰν κατὰ τὴν ἑρμηνείαν τοῦ ἁγίου καὶ μακαρίου Πατρὸς ἡμῶν Κυρίλλου τὴν φωνὴν ἐκλαμβάνουσα· διὰ τοῦ σεσαρκωμένην λέγειν, τῆς καθ' ἡμᾶς οὐσίας εἰσκομιζέσθαι νοοῦσα τὴν δὴλωσιν, καὶ μὴ ἀρνούμενη τῆς σαρκὸς τοῦ Λόγου τὴν φύσιν διὰ τὴν ἔνωσιν; Τὰ γὰρ σωζόμενα κατὰ φύσιν ἀσυγχύτως τε καὶ ἀτρέπτως καὶ ἀδιαιρέτως καθ' ἔνωσιν ἀδιάσπαστον ἐν Χριστῷ καὶ μετὰ τὴν ἔνωσιν χωρὶς τῆς οἰασοῦν μειώσεως, πάντως καὶ ὁμολογεῖσθαι προεπωδέστατον ἐστὶ καὶ δικαιοτάτον μετὰ τὴν ἔνωσιν. Ἀληθοῦς γὰρ πίστεως καθέστηκεν ἴδιον, ὁμολογεῖν ὑπερ φρονεῖν ἐδιδάχθημεν. Εἰ τοίνυν σώζεται κατὰ φύσιν τὰ ἐξ ὧν ὁ Χριστὸς μετὰ τὴν ἔνωσιν, καὶ φρονεῖν αὐτὰ πάντως εἶναι δίκαιόν ἐστιν ἐν Χριστῷ μετὰ τὴν ἔνωσιν. Εἰ δὲ φρονεῖν σώζεσθαι τὰ ἐξ ὧν ὁ Χριστὸς δίκαιόν ἐστι μετὰ τὴν ἔνωσιν, καὶ ὁμολογεῖν αὐτὰ πολλῷ μᾶλλον ἂν εἴη δικαιοτάτον τε ὁμοῦ καὶ προεπωδέστατον, καὶ πᾶσι τοῖς σωτηρίας φροντίζουσι σποδδαιότατον· εἴπερ ἐνδειξίς πίστεως καθέστηκεν ἀληθοῦς, ἡ κατ' αὐτὴν ἀνελλιπὴς ὁμολογία. Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τούτων. Οὔτε γὰρ πλείονα λέγειν ἀνάγκη, πρὸς ὑμᾶς γε ποιούμενον τὸν λόγον, καὶ τοὺς μηδὲν διὰ τῆς χάριτος τῶν εἰς τὴν ὀρθὴν τοῦ Χριστοῦ πίστιν ὁρώντων ἀγνωσύντας.

Περὶ δὲ ὧν γεγράφατέ μοι, πάντων μοι τιμιώτατοι, ἀνήγαγον τῷ εὐλογημένῳ δούλῳ τοῦ Θεοῦ, τῷ πανευφήμεῳ ἐπάρχῳ, δοὺς αὐτῷ καὶ τὰς τιμίας ὑμῶν συλλαβὰς· καὶ ὑπέσχετο προθύμως πᾶσαν ὑμῶν πληρῶσαι κέλευσιν. Καὶ οὐ παύομαι ὑπομιμησῶν αὐτὸν, ἕως ἂν πάντως εἰς πέρας ἀγάγοι τὴν ὑμετέραν κέλευσιν. Ὁ Κύριος δὲ καὶ Θεὸς τῶν ὅλων καὶ Σωτὴρ Ἰησοῦς Χριστὸς, ὁ τὸν ὑπὲρ ἡμῶν ἐκουσίως καταδεξάμενος θάνατον, καὶ τῷ οικείῳ αἵματι λυτρωσάμενος ἡμᾶς τῆς ἐξουσίας τοῦ σκότους, καὶ δοὺς ἡμῖν τὴν ἐντολὴν καινὴν ἐν τῷ τοσοῦτον ἡμᾶς ἀλλήλους ἀγαπᾶν, ὅσον καὶ ἡγαπήμεθα· αὐτὸς κρατῆσαι τῆς χειρὸς ὑμῶν τῆς δεξιᾶς, καὶ ὁδηγῆσαι ὑμᾶς εἰς πᾶν ἔργον ἀγαθόν, καὶ κατευθύναι ὑμῶν τὰ κατ' αὐτὸν διαβήματα· φέρων ὑμᾶς ἐν πληρώματι καρπῶν δικαιοσύνης εἰς τὸν θαυμαστὸν τόπον τῆς σκηνῆς αὐτοῦ, ἐνθα πάντων εὐφραينوμένων ἡ κατοικία.

III'. — *Τοῦ αὐτοῦ, ἐκ προσώπου Γεωργίου τοῦ πανευφήμεου ἐπάρχου Ἀφρικῆς, πρὸς ἀσκητρίδας ἀποστάσας τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας ἐν Ἀλεξανδρίᾳ.*

Ἐγὼ μὲν ὦμην ὑμᾶς ὡς ἀληθῶς ἐστηρίχθαι καλῶς, καὶ ἀμεταθέτους ἔχειν τὰς τῆς ψυχῆς βάσεις ἀπὸ τῆς κατὰ τὴν ἀμώμητον καὶ ἀπταιστον πίστιν τοῦ Χριστοῦ ὀρθῆς καὶ εὐσεβοῦς ὁμολογίας τε καὶ ἐλπίδος, τὴν καλέσασαν ὑμᾶς τοῦ Θεοῦ χάριν αἰδομένας, καὶ τῷ ζῶντι καὶ ἀρτίῳ καὶ ἀμωμήτῳ σώ-

* Coloss. 1, 15. ^b Joan. xiii, 34. ^c Psal. lxxii, 24. ^d Psal. lxxxvi, 7.

ματι τῆς ἀγίας καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας ἐνώσασαν· καὶ ἤδη καταρβύεισας φθινάδι νόσῳ πλάνης τε καὶ ἀγνοίας ῥώσασαν, καὶ μέλος εὐχρηστον τοῦ κοινοῦ τῆς Ἐκκλησίας σώματος ποιησαμένην· καθ' ἣν ὁ εὐσεβής, καὶ ὀρθὸς καὶ ἀληθὴς καὶ σωτήριος τῆς ἀποστολικῆς πίστεως ἀκμάζων κηρύττεται λόγος, πᾶσαν ἐντὸς ἑαυτοῦ ποιούμενος τὴν ὑπ' οὐρανόν· καὶ τὸ λείπον αἰετῶ ἤδη συνειλημμένῳ προσάγων καὶ προστιθέμενος· καὶ μίαν ἀπάντων τῶν ἀπὸ περάτων τῆς γῆς ἕως τῶν περάτων αὐτῆς, καὶ ψυχὴν καὶ γλῶσσαν εἶναι δεικνύς τῷ πνεύματι κατὰ τὴν ὁμόνοιαν καὶ ὁμοφωνίαν τῆς πίστεως· ἣν ἀρρήτως ἐξ ἀνθρώπων, ὑπὲρ ἀνθρώπων, κατ' ἀνθρώπους ἀληθῶς προσλήψει σαρκὸς ψυχὴν ἐχούσης λογικὴν τε καὶ νοεράν, καὶ οὐ τροπῆ θεότητος ἀνθρώπος γενόμενος, δηλονότι χωρὶς ἀμαρτίας, ὁ τῶν ἀνθρώπων δημιουργὸς τοῦ Θεοῦ Λόγος, ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους ἐδίδαξεν ὁμολογεῖν καὶ ἀσπάζεσθαι, μηδεμίαν αὐτοῦ καθάπαξ ἀρνούμενος φύσιν μετὰ τὴν ἔνωσιν, ἥγουν μετὰ τὴν ἐνανθρώπησιν· μήτε τὴν θείαν, καθ' ἣν Θεὸς αἰετῶ τε δι' ἑαυτὸν καὶ τῷ Πατρὶ ὁμοούσιος ἐστὶ τε καὶ διαμένει· μήτε τὴν ἀνθρωπίνην, καθ' ἣν ὁ αὐτὸς ἀνθρώπος ἀληθῶς δι' ἡμᾶς γέγονεν, ὡς φιλόανθρωπος, καὶ ἡμῖν ἐστὶν ὁμοούσιος. Οὕτε γὰρ ἐτρέπη τοῦ ὅπερ ἦν τε καὶ ἐστίν, καὶ εἰς αἰετῶν ἐστὶ κατὰ φύσιν Θεός· οὕτε μὴν τοῦ ὅπερ γέγονεν ἀνθρώπος καθ' ἔνωσιν ἀδιάσπαστον σαρκὸς ἐψυχωμένης τὴν φύσιν μετέβαλεν, εἰς ὧν καὶ ὁ αὐτὸς Θεὸς τε καὶ ἀνθρώπος· οὐ κλήσει μόνον καὶ προσηγορίᾳ Θεὸς ὑπάρχων καὶ ἀνθρώπος, ἀλλὰ πρᾶγματι καὶ ἀληθεῖς Θεὸς καὶ ἀνθρώπος καὶ ὑπάρχων κυρίως, καὶ ἀληθῶς ὀνομαζόμενος. Τὸ ἐκ τῆς ἐνώσεως ἓν τε καὶ μοναδικὸν καθ' ὑπόστασιν, ἀλλ' οὐ κατὰ φύσιν ἔχων, ὡς οἱ Πατέρες⁸³ διδάσκουσι, φάσκοντες, « Εἰ γὰρ καὶ τὸ συναμφοτέρον ἓν, ἀλλ' οὐ τῇ φύσει, τῇ συνόδῳ » καθ' ἣν οἰκονομικῶς δι' ἡμᾶς ὡς ἀγαθὸς, σύνθετος γενέσθαι καταδεξάμενος, τὸ κατὰ φύσιν ἀπλοῦν, καθ' ἣν ὁμοφυῆς ἐστὶ τῷ Πατρὶ καὶ ὁμοούσιος διαμένει, φυλάττων ἀλώβητον καὶ μετὰ τὴν σάρκωσιν. Οὐ γὰρ ταυτὸν θεότης καὶ ἀνθρωπότης. Κἂν γὰρ γέγονεν ἀνθρώπος ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος, ἀλλὰ κατὰ πρόκληψιν σαρκὸς νοερῶς καθ' ὑπόστασιν ἀδιασπᾶστιως ἐνωθείσης αὐτῷ γέγονεν ἀνθρώπος. Διὸ καὶ Θεός, ἐστὶν ὁ αὐτὸς κυρίως καὶ ἀνθρώπος, ὡς ἐκεῖνο ὧν καὶ τοῦτο γενόμενος· καὶ τοῦτο κάκεινο ὑπάρχων ἀνελλιπῶς· μήτε τῷ ἄκρως μοναδικῷ τῆς ὑποστάσεως συγγεόμενος, καθ' ἣν ὁ τῆς διαφορᾶς παντελῶς ἀπεστι λόγος· μήτε τῷ ἄκραιφνεῖ τῆς ἑτερότητας τῶν ἐξ ὧν συνέστηκε φύσεων διαιρούμενος· καθ' ἣν ὁ τῆς διαφορᾶς διὰ τὴν ἔνωσιν οὐδαμῶς ἀνήρηται λόγος.

Τῆς οὖν διαφορᾶς τῶν ἐξ ὧν ἐστὶ φύσεων ὁ Χριστὸς ἀσυγχύτως συζομένης καὶ μετὰ τὴν ἔνωσιν, οὐκ ἐστίν, ὡς οἶμαι, παντελῶς ὁ δεῖξαι δυνάμενος λόγος, δίκαιον εἶναι τὸ ποσὸν τῶν φυσικῶς διαφερόντων καὶ ἐν Χριστῷ συζομένων καθ' ἔνωσιν ἀδιά-

A ciaverat : jamque tabido erroris ac ignorantiae morbo diffluentes sanaverat, ac communis Ecclesiae corporis membrum utile reddiderat ; in qua pia rectaque et vera ac salutaris apostolicæ fidei vigens prædicatur doctrina, universum terrarum orbem intra suum cogens gremium ; semperque, quod desideratur, eorum quos jam complexa est, cœtui adjungens, unamque omnium a finibus terræ usque ad fines ejus animam linguamque spiritu, concordia fidei atque consensu esse ostendens : quam nempe nullis verbis explicabili ratione ex hominibus hominum causa, simili hominum ratione, assumpta vere carne, anima rationali prædita et intelligente, non deitatis mutatione factus homo (nulla scilicet peccati contagie) hominum conditor
B Dei Sermo, nos homines confiteri docuit atque amplecti : sic plane, ut post unionem (ex quo scilicet homo factus 340 est) neutram omnino ejus naturarum negemus : neque divinam, qua tum semper est sui gratia, tum Patri consubstantialis est ac manet ; neque vero humanam, qua idem ipse vere nostri causa homo factus est, velut humanitate propensissimus ejusdemque nobiscum substantiæ est. Neque enim ab eo quod et erat et est, eritque in sempiternum (nempe ut sit Deus natura) mutatus est ; neque vero ejus quod factus est (homo scilicet) per unionem indivulsam, animatæ carnis naturam mutavit, qui unus idemque Deus et homo existat ; nempe, non sola nuncupatione ac voce tenus ipse Deus ac homo, sed qui re ipsa et veritate Deus et homo tum sit proprie, tum vere nuncupetur : unum esse ac singularem personam, uti docent ac loquuntur Patres. « Quanquam enim etiam utrumque unum, non tamen natura, sed coitu ac conjunctione ; » secundum quam, dispensatione, nostri causa, ut bonus, compositionem admisit, qui naturæ simplicitatem et incarnatus illibatam servans, ea, unius cum Patre naturæ manet ac essentiæ. Non enim idem deitas humanitasque existunt. Licet enim Dei Verbum homo factum est, id tamen carnis assumptione intelligentium more animatæ, personali ei ratione indivulse unitæ. Quamobrem etiam idem ipsum vere ac proprie Deus et homo est : quod alterum cum esset, alterum factum est ; hocque ac illud, ita ut nihil desit, perinde perfectum est, ut nec ex persona summe una ac singulari, secundum quam distinctio ac diversitas prorsus exsultat, confundatur ; neque vero naturarum, ex quibus consistit, vera diversitate, dividatur ; secundum quam ob unionem distinctionis ratio minime sublata sit.

Cum ergo naturarum, ex quibus est Christus, distinctio, etiam post unionem citra omnem confusionem incolumis sit ; nulla, puto, ratio omnino afferri potest, cur non justum æquumque videatur confiteri eorum quantitatem, quæ ipsa natura dis-

⁸³ Greg. or. 56, p. 582.

uncta sunt, indivulſeque in Christo unita, incolu-
mnia consistunt: quod nimirum omnis distinctio,
una secum omnino quorundam inducat quanti-
tatem, quæ aliquo saltem inter se distinguantur.
Citra enim quantitatem, nemo, vel si solertissimus
ac ingeniosissimus sit, distinctionem esse dicere
possit, **341** modo tamen sanæ mentis existat, ac
vel tantisper rationem habeat veritatis; qui nempe
patam intelligat omnem distinctionem vel ad essen-
tialem quorundam diversitatem spectare, vel ad
qualitatis proprietatisque dissimilitudinem; quam
in re subjectarum rerum quantitas (sive illæ uni-
tæ sint, sive unione careant) omnino efficit. In
quibus enim non una eademque modis omnibus
intelligitur ratio, vis inest quantitatis, ejus dis-
tinctio affectio propria illique comes existit. Si
quidem igitur in Christo convenienter ex ratione,
per eos ac Patres docent, personæ omnino singu-
læ, unitæ, unioni comitem dicimus, prorsus
per se conveniens ac rationi consentaneum est, ut
natura una, ex quibus est Christus, et quæ in eo,
post unionem inconfuse indivulſeque incolu-
mes sunt, distinctioni, quantitatem hæcere dicamus;
poteramus est ut, sicut is, qui ob unionem in
personæ, Christum unam Dei Verbi naturam incar-
natam non dicit, recte ad eum sensum intellecta
verè quem sanctissimus Pater noster doctorque
Cyrillus exposuit, factam esse unionem non credit:
sunt et quæ duas naturas, ex quibus est Christus
post unionem confiteri renuit, incolumem esse
distinctionem affirmare non possit. Distinctio enim
eo est, ut naturalem eorum, ex quibus est Chri-
stus, diversitatem post unionem significemus, non
ut solam qualitatis dissimilitudinem; sic nimirum, ut nullæ qualitatibus subjectæ naturæ sint:
sine quibus fieri non potest ut qualitas ipsa per se ac vere existat; ne simplicem, vel (ut verius di-
cam) falsam distinctionem ac inanem commentitiamque constituamus.

Hanc vos serio ex Patrum mente ac sententia
tenere debetis confessionem, eum omnino arbitrarer,
omnibus ubique scribere non gravabar, patriar-
chis, episcopis, magnatibus, ipsisque adeo piis-
simum serenissimisque imperatoribus nostris, ut
Deo gratias agerent, cunctis notam faciens vestram
ad Christum veram conversionem ac fidem. Nec
vero miramini, ut dixi, in animum inducturus eram
fere ut sic cito a salutari vestra vocatione trans-
ferrenini. Quod tamen meis ipsius exigentibus
peccatis, qui, a mundi exordio, fraudis errore in
interitum ac perniciem humanum genus in-
fixit, vobis quoque suadere omnino potuit, ut præ
veritate **342** mendacium pluris faceretis; nec
tam Deo, hisque bonis, quæ sanctis reposita sunt,
quam seductoribus, nec nisi ad mortem doctis ca-
pere, ex inolita mala indole indulgeretis, atque ad
proprium vomitum, ut propheta vocibus utar,
tanquam canes reverteremini^e; etiam atque etiam
jubeo ac deavatio, siquidem sic immedicabiliter

σπαστον μή ὁμολογεῖσθαι· διότι πᾶσα διαφορὰ ποσὸν
ἐστυῆ συνεισάγει πάντως τινῶν, ἀλλήλων κατὰ τι
διαφερόντων. Οὐ γὰρ ποσοῦ χωρὶς πώποτε τις, κἂν
εὐμήχανος ἢ καὶ ποριμώτατος, διαφορὰν εἶναι φάναι
δυνήσεται, καλῶς φρονῶν, καὶ ἀληθείας κἂν μικρὸν
γοῦν λόγον ποιούμενος· σαφῶς γινώσκων, ἢ τῆς
κατ' οὐσίαν τινῶν ἑτερότητας, ἢ τῆς κατὰ ποιότητα
καὶ ιδιότητά τινων ἀνομοιότητος πᾶσαν εἶναι διαφο-
ρὰν· ἣν ἢ ποσότης τῶν ὑποκειμένων πραγμάτων,
εἴτε καθ' ἑνωσίν εἰσιν, ἢ καὶ ταύτης χωρὶς πάντως
ἐργάζεται. Ἐφ' ὧν γὰρ μή κατὰ πάντα τρόπον ὁ εἷς
καὶ ὁ αὐτὸς θεωρεῖται λόγος, ποσότητος ἕνεστιν ἔμ-
φασις, ἧς ἐστὶν ἴδιον ἡ διαφορὰ. Εἰ τοίνυν ἐπὶ Χρι-
στοῦ τῇ μὲν ἐνώσει κατὰ λόγον τὸ πάντη μοναδικὸν
καθ' ὑπόστασιν, ὡς οἱ Πατέρες διδάσκουσιν, ἔπεται
λέγειν· τῇ δὲ τῶν ἐξ ὧν ἐστὶν ὁ Χριστὸς φύσεων
καὶ μετὰ τὴν ἑνωσιν ἀσυγχύτως τε καὶ ἀδιαιρέτως
ἐν Χριστῷ σωζομένων διαφορὰ τὸ ποσὸν λέγειν ἐστὶν
ἀκόλουθόν τε καὶ πρόσηρον· δῆλον ὅτι, ὡς περὶ ὁ
μή λέγων τὸν Χριστὸν διὰ τὴν καθ' ὑπόστασιν ἑνω-
σιν μίαν εἶναι τοῦ Θεοῦ Λόγου φύσιν σεσαρκωμένην,
κατὰ τὴν ἐρμηνείαν τοῦ ἀγιωτάτου Πατρὸς ἡμῶν
καὶ διδασκάλου Κυρίλλου νοουμένην ὀρθῶς, οὐ πι-
στεύει γεγενῆσθαι τὴν ἑνωσιν· οὕτω καὶ ὁ μὴ τὰς
δύο μετὰ τὴν ἑνωσιν φύσεις ὁμολογῶν, ἐξ ὧν ἐστὶν
ὁ Χριστὸς, τὴν διαφορὰν σώζεσθαι λέγειν οὐ δύνα-
ται. Φυσικῆς γὰρ τῶν ἐξ ὧν ἐστὶν ὁ Χριστὸς ἑτερό-
τητός ἐστι μετὰ τὴν ἑνωσιν ἡ διαφορὰ, ἀλλ' οὐ τῆς
κατὰ ποιότητα μόνην ἀνομοιότητος, χωρὶς τῶν ὑπο-
κειμένων ταῖς ποιότησι φύσεων· ὧν ἄνευ ποιότητα
καθ' ἑαυτὴν εἶναι τῶν ἀδυνάτων ἐστὶν· ἵνα μή ψιλήν,
μᾶλλον δὲ κυριώτερον εἰπεῖν, ψευδῆ τὴν διαφορὰν
εἰσάγωμεν καὶ ἀνύπαρκτον.

Ταύτην ἀκριβῶς κατέχειν ὑμᾶς κατὰ τοὺς Πατέ-
ρας τῆς πίστεως τὴν ὁμολογίαν πεπεισμένος, πᾶσι
πανταχοῦ ποτε γράφειν οὐκ ὠκνοῦν πατριάρχαις καὶ
ἐπισκόποις καὶ ἄρχουσιν, καὶ αὐτοῖς τοῖς εὐσεβεστάτοις
καὶ πανημέροις ἡμῶν βασιλεῦσιν, ὑπὲρ εὐχαριστίας
Θεοῦ, κατὰ δῆλον πᾶσι ποιῶν τὴν ὑμῶν εἰς Χριστὸν
γενεῖαν μετὰ θεοῦ τε καὶ πίστιν. Καὶ οὐκ ὄμην
ποτὲ, καθάπερ ἔφην, ὑμᾶς οὕτω ταχέως μετατί-
θεσθαι τῆς σωτηρίου κλήσεως ὑμῶν. Ἐπειδὴ δὲ διὰ
τὰς ἐμὰς ἀμαρτίας, ὁ ἐξ ἀρχῆς δι' ἀπάτης εἰς βλε-
θρον καὶ ἀπώλειαν τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων ὑπισυρό-
μενος πονηρὸς, καὶ ὑμᾶς ἴσχυσε παραπεῖσαι, τῆς
ἀληθείας προτιμῆσαι τὸ ψεῦδος· καὶ πλεον Θεοῦ,
καὶ τῶν ἀποκειμένων ἀγαθῶν τοῖς ἀγίοις, συνηθείας
ἕνεκεν πονηρᾶς, ἀπαταίωσιν^ε ἀνθρώποις χαρίσα-
σθαι πρὸς θάνατον δελεάζειν μόνον δεδιδαγμένοις·
καὶ πρὸς τὸν ἴδιον ἕμετον ὑμᾶς καθάπερ κύνας πρό-
φητικῶς εἰπεῖν ἐπιστρέψαι δεδύνηται, παρεγγυῶ, εἰ-
περ οὕτως ἀνιάτως ἔχετε, καὶ εἰς τέλος προέθεθε
τὴν τοῦ Χριστοῦ χάριν ἀποστραφῆναι· τίως τὰς

^e Prov. xxvi, 11.

^ε ἴσ. ἀπαταῶσιν.

γινόμενας εἰς ὑμᾶς παρ' ἐμοῦ δωρεὰς δοῦναι Θεοπέμπτῳ τῷ ἐμῷ ἀνθρώπῳ, ἐπὶ τούτῳ καὶ μόνον παρ' ἐμοῦ σταλέντι μετ' ἐγγράφου ἐντάλματος, πρὸς τὸ μηδεμίαν ἀμφιβολίαν ἔχειν ὑμᾶς περὶ τούτου. Καὶ πάλιν, εἴ τι παρίσταται τοῖς εὐσεβεστάτοις καὶ φιλοχρίστοις καὶ πανημέροις ἡμῶν βασιλεῦσι, καὶ τοῖς ἀγιωτάτοις πατριάρχαϊς, τὰ καθ' ὑμᾶς πάντα δι' ἐμοῦ σὺν Θεῷ παρὰ τὴν αὐτῶν γαληνότητα γινόμενου μανθάνουσι περὶ τῆς ἀποστασίας ὑμῶν, καὶ τῆς τοσαύτης κακουργίας καὶ ἀγνωμοσύνης, γενέσθαι καλῶς ἔχειν κρινῶ. Οὕτε γὰρ παρασιωπήσομαι τοσοῦτον κακόν. Εἰ δὲ τὸ φρικτὸν τοῦ Χριστοῦ κατὰ νοῦν λαμβάνουσαι δικαστήριον, ἐφ' οὗ παρουσία ἀγγέλων καὶ ἀρχαγγέλων καὶ παντὸς δήμου τῶν κατ' οὐρανὸν στρατιῶν, καὶ πάσης τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, ἡ παρ' ἐμοῦ πρὸς ὑμᾶς περὶ τούτου συγκροτηθήσεται δίκη, μεταμελήθητε, καὶ πρὸς τὸν καλέσαντα πάλιν ὑμᾶς ἐν χάριτι Θεοῦ ἐπανέλθετε· καὶ αὐτὴν ἤδη τὴν ἐμοῦ δωρηθεῖσαν ὑμῖν κτίσιν (f) ἔχειν ὑμᾶς βούλομαι· καὶ οὐ παύσομαι ἕως τὴν παροῦσαν καὶ πρόσκαιρον ταύτην ζωὴν οἰκονομοῦμαι ζῆν, τρόπους ἐπινοῶν εἰς σύστασιν ὑμῶν περισσοτέραν· καὶ ἑμαυτὸν ἀντίλυτρον τῶν ὑμετέρων ψυχῶν οὐκ ἂν παραιτήσωμαι δοῦναι, εἴπερ ἀναγκαιῶς τοῦτο γενέσθαι καλέσοι καιρός. Καὶ δώσω γε προθύμως πρὸς τοῦτό με καλοῦντος τοῦ Θεοῦ διὰ τῆς χάριτος· εἰ μόνον ὑμεῖς ἑαυτὰς Χριστῷ τῷ Θεῷ πάλιν ἀποκαταστήσητε· καὶ τὴν γενομένην ὑμῖν ἀπὸ τοῦ σώματος αὐτοῦ διὰ τῆς ἐπαπόδου, καλῶς ἐξιάσησθε τομὴν καὶ διάστασιν.

modo solum ipsæ vos Deo iterum restituatis; ac quod ab ejus excisæ corpore estis, ab eoque procul abscesseritis, meliore fruge revertendo sanare studeatis.

10'. — Τοῦ αὐτοῦ πρὸς Πύρρον τὸν ἐσιώτατον πρεσβύτερον (g) καὶ ἡγούμενον.

Τὴν ἀγίαν σου, θεοσίμητε Πάτερ, ἐπιστολὴν ἀναγνοὺς, ὅλον ὅλῳ τῷ Πνεύματι τὸν σὸν νοῦν ἐπέγνων πεποικωμένον· καὶ τοσοῦτον τῆς φυσικῆς ἐξεστηκότα διέγνων συνέσεως, ὅσον τῆς θείας καὶ ὑπὲρ φύσιν κατέλαβον σοφίας ἐπειλημμένον. Αὐτὸν γὰρ σου παρόντα διὰ τῶν γραμμάτων οἷον ὄραν ἐδόκουν τὸν θεόσοφον νοῦν, μόναις ἀστράπτοντα τοῖς ἀκηράτοις ἀκτίσι τοῦ Πνεύματος· αἷς μεταμορφοῦσθαι πρὸς τὸ θεϊότερον πέφυκεν, ὃ τῷ Πατρὶ τῶν ὅλων

A laboratis, hocque vobis animo constitutum est, ut in finem usque Christi gratiam contemnatis, ut hactenus a me concessa vobis munera, Theopempto famulo, eam in rem (nec alia de causa) a me misso cum scripta jussione, ne qua vobis hujus rei gratia ambiguitas accidat, tradatis. Rursusque, si quid piissimis Christianissimisque ac mansuetissimis nostris imperatoribus, sanctissimisque patriarchis visum fuerit ac constitutum, ubi, per me, qui, favente Numine, eorum proxime serenitatem adiuturus sum, vestra omnia, qua sic defecistis, tantamque illam nequitiam ac improbitatem vestram didicerint: hoc vero ut fiat, operæ pretium iudicabo. Nec enim committam ut grande adeo scelus vestrum mihi taceatur. Sin autem tremendum

B Christi tribunal reputantes, sub cujus præsentia astantibus angelis et archangelis, omnique cœlestium exercituum populo, ac universo hominum genere, hanc vobis dicturus sum, pœnitentiam egeritis, atque ad Deum, qui vos iterum in gratia vocet, reversæ fueritis, tum ipsas jam vobis donatas meas ædes vestras esse statuo; tum fidem astringo, quandiu Dei providentia temporaneæ huic vitæ superstes ero, nullum me facturum finem, quin augendæ vobis substantiæ modos exquiram: ac nec meipsum redemptionem dare pro animabus vestris gravabor; si quando ejus rei necessario occasio tempusque appetierit. Ac certe prompto animo dabo, Deo per gratiam eo vocante, quod ab ejus excisæ corpore estis, ab eoque pro-

C 343 XIX. — Ejusdem, ad Pyrrhum sanctissimum presbyterum et hegumenum, seu abbatem.

Ubi sanctas litteras tuas, in Deo plurimum colende Pater, legissem, totam toto Spiritu mentem tuam imbutam agnovi; tantumque naturalem excessisse intelligentiam perspexi, quantum divinam naturaque superiorem apprehendisse sapientiam intellexi. Ipsum enim per litteras coram prope modum præsentem videre mihi videbar divina instructum sapientia tuum animum, solis Spiritus intemeratis radiis præmicantem, quibus in id quod

NOTÆ.

(f) *Τὴν ἐμοῦ κτίσιν*. Emendabat qui ex Regio scripsit, *κτῆσιν*, quod et proclivius est. Quod tamen deest cod. quo ita emendem, placet ut *κτίσιν* retineam, quod sit idem ac *κτίσμα*, ut ea voce significet Georgius, dedisse suas ædes, et quas Alexandriæ construxerat, in quibus moniales illæ habitarent, si modo sano Ecclesiæ dogmati animum accommodarent. Videntur illæ ipsæ esse, quibus ad sanam mentem reducendis tanta Georgio navata opera, cum in Africam commeassent, de quibus in epist. ad Joann. cubicularium. Sic ægre pellem navat Æthiops, paucique vere hæretici, quos vi quadam adlegeris, nec ipsi omnino sponte, et quasi a se, confluxerint, illucite eis divini Spiritus radio, cum Ecclesiæ castra salutaverint integra in fide perseveraverint.

(g) *Πύρρον τὸν ἐσιώτατον πρεσβύτερον*. Sequentem particulam, καὶ ἡγούμενον desiderant

D Dufrenii codex et Venet. Profusæ sane laudes, quibus hic Pyrrhum Maximus prosequitur, ejusque antistitem (et cui successor peræque sedis et hæresis fuit) Sergium; tum scilicet cum Monothelitaram hæresis semina jacerentur, jamque Alexandria exclusa essent Cyro ejus urbis antistite. Obstitit Sergius, quoad licuit, nec in vita palam hæreticum prodidit, quem extinctum Joannes IV *reverendæ memoriæ episcopum* nuncupavit. Exinde vero Ectheseos auctor deprehensus est, in qua Heraclius ejus crimen depulit. Male etiam habuit, quod Honorium visus est, Syra mente et fraude, trahere in communionem sui erroris, illique, pro viri simplicitate atque candore, imponere, dum contrarietatis obtento, naturalem in Christo hominis voluntatem perimit. Excusat abunde Maximus, epistola ad Siciliæ præpositos et monachos, quam bene sanam represento.

divinius est propense transmutatur, cui id tanti muneris obtigit, ut in filium ab universorum Parente adoptetur. Tantumque me a divinorum decretorum ignorantia liberari cognovi, quantum antea eorum mihi videbar scientia fulciri. Quamobrem admiratus tuam in omnibus solertiam, eam solummodo vocem extuli ac clamavi, qua olim mulier quædam et ipsa Dominum clamore prosecuta, dum illius stupet verborum potentiam, ait: *Beatus venter, qui te portavit, et ubera, quæ suxisti*¹. Neque vero solum parentem tuam, venerande Pater, beatam prædico, quæ tantæ prolis effici mater meruerit; verum etiam quæ concipiat, piumque semper sermonem et pariat et enitatur, mentem tuam; ut quæ per gratiam, Sermonis natura superioris, ipsa animi ac voluntatis cum Sermone et ratione necessitudine, uterus capax existat; qui et pro eo ac cordis, tui firmi habitus dilatantur, quibus uberum instar actionis pariter ac contemplationis cultu Sermonem alis, piorum sensuum ac conceptuum modorumque subministratione, una augeatur; ac (rem inauditam!) ipsum suum augmentum, alentis eum mentis deificationem efficiat. Quid enim aliud ad te loqui poteram, venerande Pater, qui talium te Sermonum parentem factum conspicerem, quibus fultus, quasi ex monte quodam, sublimi divinorum decretorum scientia, velut tabulas Dei digito exaratas, novi Mediatoris magnique in nobis Mosis ac sacerdotum sacerdotis, divinique per **344** omnem orbem sacerdotii præsidis opera delatam editamque sententiam, evulgasti; quam sancta solaque adoranda Trinitas, eo, quem dixi, antistite, tanquam organo dictavit, majoremque in modum Ecclesias concordie vinculo, spreto quæ vulgo facta Alexandria circa fidem novatio videbatur, devinxit.

Hanc enim integre data sententia servavit intelligentiam, secundum quam divini Patres nostri tenendam sanctis Ecclesiis fidem tradiderunt: qui nempe unum eundemque Deum Verbum et ante carnem et cum carne dixerint: quam is sibi propter nos intelligentium more animatam, ex sancta Dei Genitrice semperque Virgine Maria assumptam, hypostatice (in persona scilicet) univit, cum ipse suæ ipsius incarnationis semen fieri voluisset, ut et vere homo fieret; ac tum conceptu sine semine, tum partu corruptionis omnis experte innovatam naturam, nec ex innovatione ullam diminutionem passam, ostenderet. Dei enim ob summam bonitatem erga homines voluntaria exinanitio exstitit mysterium; non quod sponte per carnem se nobis demisit ac inclinavit deitatis amissio. Mansit enim quod erat, etiam factus quod non erat; quippe cum sit immutabilis, servavitque quod factus est, id manens quod erat, quod nimirum

¹ Luc. xi, 27.

VARIAE LECTIONES.

⁸⁵ Fr. καὶ μὴν τὰς. ⁸⁶ Fr. ἐφ' ἡμῶν. ⁸⁷ Hæc de Sergio, cum adhuc catholicus post vulgata Cyri capitula Alexandriaegeret.

υιοθετεῖσθαι καταξιούμενος· καὶ τοσοῦτόν με τῆς ἐπὶ τοῖς θεοῖς δόγμασιν ἀγνοίας λυτρούμενον, ὅσον τὸ πρὶν τῆς ἐπ' αὐτοῖς ἐδόκουν ἀντέχεσθαι γνώσεως. Διὸ θαυμάσας σου τὴν ἐν ὅλοις ἀγχινοῖαν, μόνην ἐκείνην ἀναβοήσας τὴν φωνὴν ἀπεφθεγξάμην, ἣν πάλαι γυνὴ τις πρὸς τὸν Κύριον κέκραγε, τῶν αὐτοῦ ῥημάτων καταπλαγεῖσα τὴν δύναμιν· *Μακαρία ἡ κοιλία ἡ βαστάσασά σε, καὶ μαστοὶ οὗς ἐθήλασας*. Οὐ μόνον δὲ τὴν τεκοῦσάν σε μακαρίζω, τίμιε Πάτερ, ὡς τοιοῦτου μητέρα γενέσθαι καταξιωθείσαν· ἀλλὰ καὶ τὴν συλλαμβάνουσαν, καὶ κύουσαν αἰὲν τὸν εὐσεβῆ λόγον καὶ τίχτουςάν σου διάνοιαν· ὡς τοῦ ὑπὲρ φύσιν Λόγου κατὰ χάριν κοιλίαν ἀποφανθεῖσαν χωρητικὴν, διὰ τὴν πρὸς αὐτὸν τὸν Λόγον τῆς γνώμης οικειώσιν. Καὶ μὴν κατὰ τὰς⁸⁵ σὰς παγίας ἔξεις τὰς ἐκ τῆς σῆς καρδίας ἐκδιδομένας, αἷς μαστῶν δίκην κατὰ τε τὴν πράξιν καὶ τὴν θεωρίαν διατρέφεις τὸν Λόγον, τῇ χορηγίᾳ τῶν εὐσεβῶν νοημάτων τε καὶ τρόπων συναυξανόμενον· καὶ παραδόξως εἰπεῖν, τὴν οικεῖαν αὐξῆσιν τοῦ διατρέφοντος νοῦ ποιοῦμενον θέωσιν. Τί γὰρ ἕτερον εἶχον φθέγγεσθαι πρὸς σέ, τίμιε Πάτερ, τοιοῦτων γεννήτορα Λόγων γεγενημένον θεώμενος; δι' ὧν, ὡς ἐξ ὅρουσ τινὸς τοῦ ὕψους τῆς γνώσεως τὴν ἐπὶ τοῖς θεοῖς δόγμασι, καθάπερ πλάκας θεοχαράκτους διὰ τοῦ νέου Μεσίτου καὶ ἐφ' ἡμῖν⁸⁶ μεγάλου Μωϋσέως καὶ ἱερέων⁸⁷ ἱερέως, καὶ τῆς καθ' ὅλην τὴν οἰκουμένην ἐξάρχου θείας ἱερυσύνης, κομισθεῖσάν τε καὶ ἐκδοθεῖσαν κατεμήνυσας ψῆφον· ἦν ἡ ἀγία καὶ μόνη προσκυνομένη Τριάς, ὡς δι' ὄργάνου τοῦ ῥηθέντος ὑπηγόρευσεν ἀρχιερέως, καὶ πρὸς ὁμόνοιαν πλέον ἐπέδησε τὰς Ἐκκλησίας, εἰς οὐδὲν θεμένας τὴν δόξασαν τοῖς πολλοῖς γεγενῆσθαι κατὰ τὴν Ἀλεξάνδρου πόλιν περὶ τὴν πίστιν καινοτομίαν.

Τούτην γὰρ ὀλοσχερῶς ἡ δοθεῖσα διεσώσατο ψῆφος τὴν ἔννοιαν, καθ' ἣν πιστεύειν οἱ θεοφόροι Πατέρες ἡμῶν ταῖς ἀγίαις Ἐκκλησίαις παρέδοσαν· ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν φάμενοι Θεὸν Λόγον καὶ πρὸ σαρκὸς, καὶ μετὰ σαρκὸς· ἦν αὐτὸς ἑαυτῷ δι' ἡμᾶς ἐψυχωμένην νοερώς καθ' ὑπόστασιν ἠνώσεν, ἐκ τῆς ἀγίας Θεοτόκου καὶ Ἀειπαρθένου προσληφθεῖσαν Μαρίας· σπορὰ δηλαδὴ τῆς οικείας αὐτὸς γενέσθαι καταξιώσας σαρκώσεως· ἵνα καὶ ἀνθρώπος ἀληθῶς γένηται· καὶ δείξῃ κατὰ τὴν ἀσποραν σύλληψιν, καὶ τὴν ἀρθορον γέννησιν τὴν φύσιν καινοτομουμένην· καὶ μηδεμίαν τῇ καινοτομίᾳ πάσχουσαν μείωσιν. Θεοῦ γὰρ δι' ἀγαθότητα πρὸς ἀνθρώπους ὑπῆρχεν αὐθαίρετος κένωσις τὸ μυστήριον, ἀλλ' οὐ θεότητος ἐκπτώσις, ἢ διὰ σαρκὸς ἐκούσιος συγκατάβασις· μεμένηκε γὰρ ὅπερ ἦν, καὶ γενόμενος ὅπερ οὖν ἦν· ἀτρέπτως γάρ. Καὶ ὅπερ γέγονε διετήρησε, διαμείνας ὅπερ ὑπῆρχε· φιλόανθρωπος γάρ. Δι' ὧν ἐνήργει θεοπρεπῶς, δεικνύς ὅπερ γέγονεν ἀναλλοίωτον· καὶ

Precor, Domine, ait, non sum idoneus ante hesternam neque ante nudius tertianam diem, neque ex quo coepisti loqui ad me: gracili voce et tarda lingua ego sum^b. Alter vero: *O qui es, Dominator Domine; nescio loqui, quia puer ego sum*^a. Vere enim gracili voce sum et tardiore lingua, omnique intelligentiæ vi. **346** destitutus, ad ea quæ pulchra sunt ac honesta eloquenda; qui nec mentem divinis insistentem habeam eaque capientem, nec sermonem oris ejusmodi, ut eorum quæ in questionem trahuntur par magnitudini existam. Vigent enim adhuc in me affectus ac vitia, carnemque oppido rebellem legi spiritus prævalentem habeo. Quin etsi per hypothesim, nihil eam in rem quod sit facultatis, deesse dederimus; quis sic temerarius et audax, ut quæ in hunc modum divino sacerdotum sunt sancita suffragio, præsumat superordinare? Rogo potius ac obsecro ut venerabilibus tuis litteris, certa mihi definitione explices quæ sit ἐνέργεια (nos operationem dicamus) et quot modis dicatur, ac quid præter illam sit vox ἐνέργημα quamve horum et ab opere et ab actione distinctionem dicamus, ut sic eorum quæ scripto continentur, vim perdiscere valeam. Nondum enim accurate satis intelligere potui, quæ scilicet, ac quomodo dicta seu intellecta, ἐνέργεια una accipienda sit. Nec enim temere nulloque sensu voces proferimus, sed iis animi sensa atque conceptus significamus. Hinc adeo est, cur divinos Patres haud raro voces concessisse inveniamus, sensa vero ac sententiam, nequaquam; quod nempe salutis nostræ mysterium, non in syllabis, sed in sententiis rebusque positum sit. Ac primum quidem præstabant, quod solliciti essent ut paci stabilirent. Atque hæc hæcenus.

Rogo autem, venerande Pater, sanctitatem tuam, ut placide divinos Patres, tenues hasce litteras allaturos, humaniusque suscipias; viros scilicet, qui ut communi monastici ordinis utilitati consulerent, hujusce navigationis discrimen adierunt: sicque in eos agi velis, eaque omnia illis impendi officia, quæ illos merito consequi velit, divini mandati accurata ratio, qui divinorum desiderio teneantur, unamque ac singularissimam vitæ suæ

^a Exod. iv, 10. ^b Jerem. i, 6.

VARIAE LECTIONES.

⁸⁶ Fr. προσφέρωμεν. ⁸¹ Greg. orat. 20 et 44 et alibi.

NOTÆ.

(h) *Τὴν μίαν ἐνέργειαν*. Hoc itaque spectabat Pyrrhi lucubratio, ut traheret ad unius in Christo operationis assensum, Maximoque subdole obreperet, velut fere Surgius obrepsit Honorio. Scite Maximus aperiendum vocis sensum rogat, quod non raro vocibus ludant hæretici, illisque πολυτήμοις virus suum contegant ac spargant Catholico sensu nonnihil vocibus indulgendum, uti factum Athanasio, conciliandis Orientalibus et Occidentalibus, Basilio et Gregorio Theologo erga Eunomianos, ac demum Joanni Constantinopolitano ejusque synodo, erga Philippicum: si tamen hæc postrema vera dispensatio fuit, non fidei ipsa proditio; suppressio scilicet unius et duarum in Christi operatio-

λέγων, οὐχ ἱκανός εἰμι πρὸ τῆς χθὲς οὐδὲ πρὸ τῆς τρίτης ἡμέρας, οὐδὲ ἀφ' οὗ ἤρξω λαλεῖν πρὸς με· ἰσχνόφωνος καὶ βραδύγλωσσος ἐγὼ εἰμι. Ὁ δὲ, Ὁ ὦν, Δέσποτα Κύριε, φάσκων, οὐκ ἐπίσταμαι λαλεῖν, ὅτι νεώτερός εἰμι. Ἐπ' ἀληθείας γὰρ ἰσχνόφωνός εἰμι καὶ βραδύγλωσσος, καὶ τῆς ἐπι τῷ λαλεῖν τὰ καλὰ συνέσεως ἐστερημένος· μήτε νοῦν ἔχων ἐπιβάλλοντα τοῖς θεοῖς, μήτε τὸν κατὰ προφορὰν λόγον, ἐξυπηρατῆσθαι τῷ μεγέθει τῶν ζητηθέντων δυνάμενον. Νεάζω γὰρ ἔτι τοῖς πάθεσι, καὶ πλεονεκτοῦσαν τὸν νόμον τοῦ πνεύματος κέκτημαι τῆς σαρκὸς τὴν ἐπανάστασιν. Ὅποταν καὶ εἰ δῶμεν καθ' ὑπόθεσιν μηδὲν λείπεσθαι με τῆς ἐν τούτοις δυνάμει, τίς οὕτω θρασύς ὑπάρχει καὶ τολμηρὸς, ὥστε τοῖς οὕτω κατὰ θεῖαν ψῆφον ἱεραρχικῶς θεσπισθεῖσιν, ἐπιδιατάττεσθαι; Παρηκαλῶ δὲ μᾶλλον τιμίους σου γράμμασιν ὀρισμῶ μοι διασαφῆσαι, τίς ἡ ἐνέργεια, καὶ ποσαχῶς ἡ ἐνέργεια, καὶ τί παρὰ ταύτην ἐπὶ τὸ ἐνέργημα· καὶ τίνα τούτων φασκέν, πρὸς τε τὸ ἔργον καὶ τὴν πράξιν τὴν διαφορὰν, ἵνα ἔχω τῶν γραφέντων γινώσκειν τὴν δύναμιν. Οὐπω γὰρ ἀκριβῶς ἐπιστῆσαι δεδύνημαι, τίνα καὶ πῶς λεγομένην ἢ νοουμένην ἐκδέξασθαι χρὴ τὴν μίαν ἐνέργειαν (h). Οὐχ ἀπλῶς γὰρ φωνὰς ἀσήμους προσφέρωμεν⁸⁶, ἀλλ' ἐννοίας ταῖς φωναῖς διασημαίνωμεν. Δι' ἣν αἰτίαν, φωνὰς μὲν πολλάκις παραχωροῦντας εὖρον τοὺς θεηγόρους Πατέρας⁸¹, ἐννοίας δὲ οὐδαμῶς· ὅτι μὴ ἐν συλλαβαῖς, ἀλλ' ἐν νοήμασι τε καὶ πράγμασι τὸ τῆς σωτηρίας ἡμῶν ὑπάρχει μυστήριον. Τὸ μὲν γὰρ ἐποίουν, εἰρήνην φροντίζοντες· τὸ δὲ, ψυχὰς τῇ ἀληθείᾳ στηρίζοντες. Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τούτων.

consulerent; alterum autem, ut veritate animos

Δέομαι δὲ, Πάτερ τίμιε, τῆς σῆς ἀγιότητος, εὐμενῶς τοὺς τοῦτο τὸ μέτριον ἐπιφερομένους γράμμαθι τοῖς προσδέξασθαι Πατέρας, διὰ χρείαν λυσιτελοῦσαν τῷ κοινῷ τάγματι τῶν μοναχῶν, ἑαυτοὺς εἰς τοῦτον πλοῦν ἐπιδεδωκότας· καὶ πάντα γενέσθαι αὐτοῖς καταδέξασθαι, ὅσα τῆς θείας ἐντολῆς ὁ ἀκριβῆς βούλεται λόγος, τοὺς τῶν θείων ἐπιεμένους, καὶ μονώτατον τοῦ οἰκείου βίου τὸν σαρκωθέντα Λόγον ἔχοντας ὑποτύπωσιν. Ἄξιοι γὰρ τυγχάνουσι τῆς

nibus et voluntatibus, ubi alterum synodo generali sic clare damnatum, alterum assertum fuerat inque dogma tractum; quam ille synodum omni conatu sublatam volebat: et vero sublatam gloriari poterat, quæsito illo silentio, quod ante decisionem exploratamque hæreticorum in eo versutiam ac fraudem, sufficiens fidei confessio videbatur, velut hic in Maximo, non post illam. Si quid tamen ibi erratum contra fidei confessionem, commune Græcorum erratum fuit, illorum etiam qui sanctitate clari in utraque Ecclesia divinis honoribus coluntur. Videnda Joannis patriarchæ Apologia ad Constantinum papam, tomo altero mei Auctarii, qui est de hæresi Monothelitarum.

ὑμετέρας ἐπὶ τοῦτο σπουδῆς, ἔτι τὸν θεῖον ἔλκουσιν ἀμέμπτως τῆς ἀρετῆς τε καὶ τῆς γνώσεως ζυγόν. Δέδοικα δὲ ταῦτα γράφων μὴ παρόρησίας ἀκαίρου καὶ ἀπειροκαλίας παρὰ τοῖς οὐκ εἰδόσι σε, Πάτερ, καὶ τῆς σῆς πείραν οὐκ εὐληφόσι συγκαταβάσεως, θνεῖδος ἀπενέγκωμαι· καὶ λεχθῆ καὶ περὶ ἐμοῦ δικαίως, ὅπερ τις τῶν ἔξω τοῦ καθ' ἡμᾶς λόγου σοφῶν ἔφη, θεασάμενος ἐπὶ τινι φουσηθέντα τινὰ τῶν ἀπειροκάλων·

inclinationem : atque in me jure dicatur, quod rusticæ mentis hominem aliquo sibi placentem ac

Ἐξέμηνε πρὸς ὕβριν μωρὸν, σοφὸς μειδιάσας.

Ἐν πᾶσιν οὖν, ἅγιε Πάτερ, συγχώρησόν μοι τῷ σῶ δούλῳ, καὶ ταῖς σάξ πανιέροις εὐχαῖς ἐξιλέωσόν μοι Χριστὸν τὸν Θεόν, ὃν διὰ παντὸς τῇ τε τοῦ νοῦ καθαρότητι, καὶ τῇ ἀκριθείᾳ τοῦ βίου θεραπεύεις.

K'. — Τοῦ αὐτοῦ πρὸς Μαρίνον (h') μονάζοντα.

Ἐγὼ μὲν εἰδὼς τῶν οἰκείων πλημμελημάτων τὸ πλῆθος, καὶ τὴν ἐπ' αὐτοῖς ὡς εἰκὸς διαδεξομένην με κατάκρισιν, μετὰ τὴν ταύτης ἀπόλειψιν τῆς ζωῆς καθορῶν· καὶ οἷον ἐκεῖνο τὸ μέγα καὶ φρικτὸν δικαστήριον κατὰ ψυχὴν ἤδη συνηθροισμένον κατανοῶν, ἐφ' οὐπὲρ κατ' ἀξίαν ἕκαστος ὧν πεπράχαμεν τὰς ἀμοιβὰς ἀποληψόμεθα· τὴν σιωπὴν σύνοικον ἔχειν διανοήθην, τῶν ὑπὲρ ἐμὲ θεῶν λόγων, ὡς γέ μοι δοκεῖ, παντοίως φειδόμενος, μὴ πως πλεον κατακριθῶ καὶ δικαιότερον, ὡς λόγους Θεοῦ προφέρων ὑπ' ἐμοῦ τῆ πῶν ἀγαθῶν ἔργων ἀπραξία νενεκρωμένους, καὶ διὰ τοῦτο τοῖς ἀκούουσι τὴν ἐν χάριτι ζωὴν παρασχεῖν οὐ δυναμένους· καὶ τοὺς τῶν ἀρετῶν παραδείξαι τρόπους ἐν τῇ πολιτείᾳ μου τοῦ λέγοντος οὐκ ἰσχύοντας· καὶ γένωμαι τῆς μελλούσης ὑπόδικος ἀπειλή, ὡς οὐ μόνον αὐτὸς ἐν ἐμαυτῷ διὰ τῶν πονηρῶν μου τρόπων τοὺς ζωοποιούς τοῦ Θεοῦ καταφρονεύσας λόγους, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἀκούουσι τῆς πρὸς αὐτοὺς καταφρονήσεως εἰκόνα ζῶσαν, καὶ πᾶσι κατάδηλον, τὴν ὅλην μου τοῦ βίου πονηρὰν ἀναστροφὴν παρεχόμενος. Ἐγὼ μὲν οὖν, ὡς εἶπον, ταῦτα καὶ εἰδὼς καὶ φοβούμενος, τὴν περὶ τὸ λέγειν τε καὶ γράφειν τοὺς θεῖους λόγους προθυμίαν ἀπεισεσάμην, ὧν οὐκ ἔχω τὴν ἐργασίαν, διακενῆς τοὺς ἐπαίνους παρὰ τῶν ἀκούοντων κομίζεσθαι μεγίστην ἀδικίαν εἶναι· κρίνων, καὶ ζημίαν ὀλέθριον. Ἐπειδὴ δὲ νενίκηκέ μοι τῆς σιωπῆς τὴν ψῆφον ταῖς πολλαῖς τῶν θεῶν ἐπιφθαῖς λογισμῶν, ὃ πολὺς τὴν φρόνησιν, καὶ πάντα μοι τίμιος ὁ ὀσιώτατος ἡγούμενος, ὃν οὐκ ἠδυνήθην ἀπώσασθαι· διὰ τὴν ἐμπρέπουσαν αὐτῷ κατὰ θεῖαν σύνεσιν τῶν ἀρετῶν καλλογῆν· καὶ ταύτην ἐθιάσατό με χαράξει τὴν μετρίαν συλλαβὴν πρὸς τὴν σὴν θεοσέθειαν, μέρη τινὰ τῶν κατὰ Θεόν σου κατορθωμάτων ἀφηγησάμενος, καὶ ὠφελήσας τὰ μέγιστα· δεῖν ψῆθην ἐκεῖνα κατ' ἐπιτομήν εἰπεῖν, ὅσα σοί τε κάμοι, καὶ πᾶσι τοῖς ἀκούειν ἐθέλουσι συμφέρον ἐστὶ καὶ σωτήριον.

informationem, Verbum incarnatum habeant. Digni enim in hujus negotii parte vestra opera ac diligentia sunt; quippe qui divinum virtutis ac scientiæ jugum sine reprehensione trahant. Vereor autem, dum hæc scribo, ne importunæ libertatis ac rusticitatis probrum notamque apud eos referam, qui mores tuos, Pater, non satis perspectos habent, nec reipsa **347** experimento didicerunt benignissimam demissionem tuam, inque rem supplicium gentili cuidam philosopho dictum volunt, dum tuam videt,

Stultum ad injuriam, lenè ridens, sapiens furorē [accendit.

In omnibus igitur, mihi servo tuo, sancte Pater, veniam præbe, tuisque sacratissimis precibus Christum Deum propitium redde, quem jugiter colas, tum mentis puritate, tum accurata vitæ ratione.

XX. — Ejusdem ad Marinum monachum.

Sane meæ ipse conscius multitudinis delictorum, animoque, ut par est, quæ illorum reate exceptura est, ubi vita hæc defecerit, damnationem vix non oculis contuens; magnumque illud ac tremendum judicium, prope jam congregatum, mente considerans, in quo quisque nostrum pro eo ac gesserimus, justam mercedem recipiet, silentium mihi contubernale asciscendum decreveram, cavens omnino sermones attingere, qui meam longe, ut existimo, facultatem superant; ne forte majoris me reum supplicii, majorisque jure constituam, ut qui Dei sermones, mea ipsius, operibus bonis, otiositate ignaviaque emortuos, proferam: quique adeo vitam, quæ in gratia est, auditoribus præbere non valeant, moresque virtutibus ornatos in mea, qui loquar, conversatione ostendere nequeant, ac future comminationi obnoxius fiam, ut qui nequa ipse in memetipso pravus meis moribus vivificos Dei sermones necaverim, verum etiam qui eorum contemptus expressam vivamque imaginem, auditoribus cunctisque mortalibus, pravam meam vite institutionem manifestam ingeram. Sane igitur, uti dicebam, horum ego tam conscius, tum metu exterritus, divinos loquendi ac conscribendi sermones alacritatem excusseram; rem plane injustissimam arbitratus, damnumque exitiosum, eorum vane ab auditoribus laudes referre, quæ reipsa opere non expleam. Quia tamen quod sic **348** silentio indulgendum statueram, eamque mihi legem indixeram, multis divinarum rationum incantationibus expugnavit, vir prudentia ornatissimus, mihi que omnino colendissimus, sanctissimus prepositus, quem repellere non licuit, ob elucens in eo divina prudentia virtutum decorem; coegitque tenuem hanc syllabam ad religiosam pietatem tuam exarare, partem aliquam divinarum tuarum virtutum commemorans, atque inde maxime juvenans,

NOTÆ.

(h') Sit hic Marinus, qui tantis meritis Cypri postea presbyter fuit, ad quem Maximus plura dogmatica scripsit.

operæ pretium duxi, ea sub compendio dicere, quæ tibi pariter ac mihi cunctisque audire volentibus commodum præsent, ac saluti conducibilia existant.

Magnus ille propheta atque rex David, quibus A animo constitutum sit ut Dei dilectioni studeant, cunctisque terrenis divinam salutem antepo- nant, spiritaliter vere ac scientia nitentem divinarum virtutum viam commonstrans, fultamque actione scientiæ januam subaperiens, *Initium*, inquit, *sapientiæ timor Domini; intellectus autem bonus omnibus facientibus eum*¹. Siquidem vero timor initium sapientiæ est; finis utique sapientiæ, intellectus bonus facientibus eum suo- pte genio est. Quod si hæc ita se habent, quanta facultas studeamus Dei timorem adipisci, ac intellectum bonum parare; timorem quidem, ut peccati sordes caveamus, quas æternorum cruciatuum expectatione longe animo exequiamur; intellectum vero, ut divinarum solertes effectores voluntatum reddamur. Qui enim pœ- nas illis constitutas, qui Dei mandatorum transgressores sunt, proclive metuit, pollutentibus animam affectibus atque vitiis, haud se capi sinit; ac cui intellectus bonus animo repositus est, quo nempe convenienter aptaque ratione temporanea ab æternis discernat, divinis omnibus bonis eluxurians evadit, hoc præstans, ne qua fultus scientia est, ullo modo iners illi ac otiosa sit. Quemadmodum enim timor, in eis qui vere Dei timore ducuntur, immundos omnes affectus libidinesque interimit; sic et intellectus, his qui vere animo intelligentes ac solertes sint, emaium parens ac auctor virtutum existit. Deum igitur timeamus, nec eorum quæ illi ablubent, aliquid faciamus, ejusque diligamus intellectum, nec eorum quæ velit ei- que accepta sint, quidquam præstare negligamus. Nam qui timet Deum, omnem odit iniquitatem; **349** quique intellectum bonum cordis hospitio excepit, omnem justitiam diligit. Quemadmodum enim iniquitas odio habita, ejus certa nota est qui timore intelligens ac prudentia fulgeat, manifestum facit.

Ne igitur sola vultus mœstitia timorem simule- mus, neque motu duntaxat gestuque corporis conspicuis moribus, pietatem prodamus; sed animi affectu cordisque humilitate crebris ab imo muniti suspiriis, vitæque anteaactæ delictorum flagello conscientia vindicæ occulte vapulantis, eamque ob rem, qua in se ipsum modeste contrahitur, aliorum lapsus atque errata omnino videre non sustinentis. Qui enim sola vultus specie, gestuque et habitu Dei timorem simulat, nihil prorsus a simia differt, humanos gestus motusque imitante. Hæc enim quadrupedum una animans, cum per naturam ab humana longe dissita indole sit, gestus motusque æmula compositione cernentibus pene hominem ingerit, cum nihil natura habeat quod vere humanum sit; uti etiam, qui hosce vere timentium Dominum motus ac compositionem, ut fucum videntibus faciat, foris exprimit, nec pari illis ra-

Δαβίδ ὁ μέγας προφήτης καὶ βασιλεὺς, τοῖς ἀγα- πᾶν τὸν Θεὸν προθεμένοις, καὶ πάντων τῶν ἐπὶ γῆς τὴν ἐνθεὸν σωτηρίαν προελομένοις, τὴν ἀληθῶς γνωστικὴν ὁδὸν παραδεικνύς τῶν θείων ἀρετῶν, καὶ τὴν ἔμπρακτον τῆς γνώσεως θύραν ὑπανοίγων, φη- σὶν· Ἀρχὴ σοφίας φόβος Κυρίου· σύνεσις δὲ ἀγαθὴ πάσι τοῖς ποιοῦσιν αὐτήν. Εἰ δὲ σοφίας ἀρχὴ καθέστηκεν ὁ φόβος, τέλος δηλαδὴ σοφίας, ἡ ἀγαθὴ πέφυκεν εἶναι σύνεσις, τοῖς ποιοῦσιν αὐτήν. Εἰ δὲ ταῦτα τοῦτον ἔχει τὸν τρόπον, ὅση δύναμις τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ κτήσασθαι σπουδάσωμεν, καὶ τὴν σύνεσιν τὴν ἀγαθὴν. Τὸν μὲν φόβον, ἵνα φύγωμεν τῆς ἀμαρτίας τοὺς μολυσμοὺς, τῇ προσδοκίᾳ τῶν αἰωνίων κολάσεων αὐτοὺς τῆς ψυχῆς ἐκτινάσσοντες· τὴν δὲ σύνεσιν, ἵνα πάντων ποιηταὶ τῶν θείων ἐπι- στήμονες ἀποδειχθῶμεν θελημάτων. Ὁ γὰρ φοβού- μενος τὰς ἐπὶ ταῖς παραβάσει τῶν θείων ποινὰς ἐντολῶν, τοῖς μολύνουσιν αὐτοῦ τὴν ψυχὴν οὐχ ἀλίσκεται πάθει· καὶ ὁ τὴν σύνεσιν τὴν ἀγαθὴν ἐνδιαθέτως ἔχων, κατὰ τὸν δέοντα λόγον διακρίνου- σαν τῶν αἰωνίων τὰ πρόσκαιρα, πᾶσι γίνεται τοῖς θεοῖς κατάκομος ἀγαθοῖς, μηδὲν τρόπον τὴν ἐν αὐ- τῷ γνώσιν ἀργεῖν δειχθῆναι παρασκευάζων. Ὡς γὰρ ὁ φόβος ἐν τοῖς ἀληθῶς τὸν Θεὸν φοβουμένοις, τῶν ἀκαθάρτων γίνεται παθῶν ἀναιρέτης· οὕτως καὶ ἡ σύνεσις τῶν ἀληθῶς συνετῶν, πασῶν γίνεται δημιουργὸς τῶν ἀρετῶν. Οὐκοῦν φοβηθῶμεν τὸν Θεὸν, καὶ μηδὲν ὧν μὴ βούλεται πράξωμεν· καὶ τὴν αὐτοῦ σύνεσιν ἀγαπήσωμεν· καὶ μηδὲν ὧν βούλεται πράττειν καταμελήσωμεν. Μισεῖ γὰρ πᾶσαν ἀνο- μίαν ὁ τὸν Θεὸν φοβούμενος, καὶ ἀγαπᾷ πᾶσαν δι- καιοσύνην, ὁ τὴν ἀγαθὴν εἰσοικισάμενος σύνεσιν. Σημαίνει γὰρ ὡσπερ τὸν φοβούμενον τὸ πρὸς τὴν ἀνομίαν μῖσος· οὕτως καὶ ἡ πρὸς τὴν δικαιοσύνην ἀγάπη, κατάδηλον ποιεῖται τὸν συνετόν.

præditus sit; sic et justitiæ amor, eum qui sit vero

Μὴ τοίνυν κατηφείας ἦθεσι μόνοις τὸν φόβον σχη- ματισώμεθα, μηδὲ μέχρι τῶν φαινομένων τρόπων ὑπάρχουσαν τὴν εὐλάβειαν δείξωμεν· ἀλλὰ διαθέσει ψυχῆς, καὶ ταπεινώσει καρδίας πυκνοῖς κατὰ τὸ βί- θος στεναγμοῖς κατησφαλισμένης· καὶ τῇ μάστιγι τῆς τῶν προημαρτημένων μνήμης κατὰ τὴν συνείδησιν ἀφανῶς πληττομένης, καὶ διὰ τοῦτο τῇ πρὸς ἑαυτὴν συστολῇ τὰ τῶν ἄλλων πταίσματα παντελῶς ὀρᾶν οὐκ ἀνεχομένης. Ὁ γὰρ μόνοις τοῖς ἦθεσι τὸν τοῦ Θεοῦ φόβον ὑποκρινόμενος, οὐδὲν τοῦ πιθήκου τὸ σύνολον διαγήνοχεν, ἀνθρώπων ἦθη μιμουμένου καὶ σχήματα. Τοῦτο γὰρ τὸ ζῶον ἐν τετράποσι, τῆς ἀν- θρωπίνης φύσεως πόρρω κατὰ φύσιν διεστηκός, τῇ τῶν ἡθῶν μιμήσει τοῖς θεωμένοις ἄνθρωπος εἶναι δοκεῖ, μηδὲν φύσει κεκτημένος ἀνθρώπινον· ὡσπερ καὶ ὁ τὰ μὲν ἦθη τῶν ἀληθῶς φοβουμένων τὸν Κύ- ριον πρὸς τὴν τῶν ὀρώντων ἀπάτην μιμούμενος, τὴν δὲ τῆς γνώμης διάθεσιν οὐκ ἔχων κατὰ τὸ ἴσον ἐκείνοις

¹ Psal. cx, 10.

τῷ θείῳ φόβῳ πεποιωμένην, Σαδδουκαῖός τις ἕτερος ἢ Γραμματεὺς, καὶ ὢν, καὶ καλούμενος· τὸ μὲν σχῆμα σώζων τῆς εὐλαθείας μετ' εὐπρεπείας τῆς ἔξωθεν παντελῶς δὲ τοῦ πράγματος διὰ τὴν ἀκαθαρτον ἐν τῷ βάθει που κειμένην τῆς ψυχῆς πρὸς τὰ πάθη φιλίαν ἀπολειπόμενος.

Μηδὲ πάλιν μόνῃ προφορᾷ λόγων πρὸς κάλλος ἀπεξεσμένων τὴν θείαν γνῶσιν ἐπιδειξώμεθα· μηδὲ μέχρι φιλοῦ τοῦ δύνασθαι μόνον λαλεῖν δίχα τοῦ πράττειν, εἶναι τὴν ἀγαθὴν ὀριζώμεθα σύνεσιν· ἀλλὰ διαθέσει ψυχῆς κατὰ τὴν πρᾶξιν ταῖς ἀρεταῖς ποιωθείσης, καὶ διὰ τοῦτο πράξει μὲν τὸ φέγγος λαμπρυνούσης τῆς γνώσεως· γνῶσει δὲ τὸν τόνον φαιδρυνούσης τῆς πράξεως· ἵνα τῷ κατὰ τὴν ἀγαθὴν σύνεσιν πόθῳ τοῦ Θεοῦ συνελθὼν διὰ τῶν πραγμάτων ὁ φόβος, τελείαν ἡμῖν τὴν θείαν ἐργάσωνται σοφίαν· ἐν μὲν τῇ κατὰ τὸν θεῖον φόβον ἀποχῆ τῶν κακῶν ἀρχομένην, ἐν δὲ τῇ πράξει τῶν ἐντολῶν κατὰ τὴν ἀγαθὴν σύνεσιν τελειουμένην. Ὁ γὰρ ἐν μόνῃ φιλῇ τῇ προφορᾷ τῶν θείων λόγων εἶναι τὴν σύνεσιν διοριζόμενος, ἔοικε ψιττακῷ, τοὺς ἀνθρωπίνους μιμηλευσόμενῳ λόγους. Τοῦτο γὰρ μονώτατον τὸ ζῶον ἐν τοῖς πτηνοῖς, τοὺς ἀνθρωπίνους διδασκόμενον ὑποκρίνεται λόγους, μηδὲν ἔχων παντελῶς κατὰ τὴν φύσιν ἀνθρώπινον· ὡσπερ καὶ ὁ μέχρι μόνῃ τῆς φιλῆς προφορᾷ, τοὺς μὲν τῶν ἀληθῶς συνετῶν λόγους πρὸς τὴν τῶν ἀκουόντων κατάπληξιν μιμηλευόμενος, τὴν δὲ τῆς γνώσεως ἔξιν οὐκ ἔχων τῇ πράξει τῶν ἀρετῶν πεποιωμένην, Φαρισαῖός τις ἄλλος ὡς ἀληθῶς, ἢ ψεκτός ἱερεὺς καὶ ὢν καὶ καλούμενος· τὴν μὲν σύνεσιν τῇ προφορᾷ μόνῃ τῶν λόγων ὑποκρινόμενος· αὐτῆς δὲ τῆς ὄντως ἐν τοῖς ἔργοις ἐχούσης τὸ εἶναι σοφίας παντελῶς ἀπολειπόμενος· καὶ διὰ τοῦτο μέγα φουσῶν, καὶ τῇ ἀλαζονείᾳ τῆς ὑποτρεφούσης αὐτοῦ τὴν κατὰ νοῦν ὑπερηφανίαν οὐκ εἰδώς, ὡς ἔοικεν, ὅτι δαιμόνων θεολογία προδήλως, ἢ τῶν ἐπ' αὐτῇ διὰ φιλοδοξίαν μέγα φουσώντων καθέστηκε δίχα πράξεως γνῶσις· ἐπιτιμῶντα διαρρήδην Ἰησοῦν ἔχουσα, τὸν δῆθεν θεολογούμενον, κὰν ὁ τοιοῦτος τῷ πάθει κρατούμενος οὐκ αἰσθάνεται.

Διὰ τοι τοῦτο φόβῳ φοβηθῶμεν ἡμεῖς τὸν Θεόν, καὶ παντὸς ῥύπου σαρκὸς καὶ πνεύματος ἑαυτοὺς ἐλευθερώσωμεν, μὴ συγχωροῦντες, τὸν νόμον τῆς σαρκὸς· διὰ τῆς ἐπαινουμένης τῶν μελῶν νεκρώσεως ἐπαναστῆναι τῷ νόμῳ τοῦ πνεύματος· μηδὲ μόνοις τοῖς κατ' ἦθος φαινομένοις τρόποις περιγράψωμεν τοῦ θείου φόβου τὴν μεγαλοπρέπειαν· ἀλλὰ τῆς ἐντὸς κατὰ ψυχὴν καλῆς διαθέσεως κήρυκα ποιησώμεθα τὴν περὶ τὸ ἦθος καταστολήν, ἵνα φύγωμεν τὴν μέλλουσαν τοῦ πυρὸς ἀπελθῆν· καὶ τὴν σύνεσιν τὴν ἀγαθὴν τῇ πράξει τῶν ἐντολῶν κατακοσμήσωμεν, ἵνα μὴ νεκροὺς, ὡς κενόδοξοι, περιφέρωμεν λόγους, καὶ τῆς κατὰ τὴν πρᾶξιν τῶν ἐντολῶν ἐστερημένους ζωῆς· ἀλλ' ἐμπράκτους τοὺς θείους λόγους

lione divino timore animi affectu imbutus est, Sadducæus quispiam aut Scriba existit, ac vero audit : qui speciem quidem modestiæ ac pietatis cum externo decore ac majestate retineat, re autem ipsa ac veritate ob impurum imo pectore hærentem vitiorum labe amorem ac libidinem, prorsus careat.

At neque rursus, verbis duntaxat ad ornatum compositis, comptoque eloquio divinam scientiam ostentemus; neque vero bonum hactenus intellectum, ut nude solum loqui liceat, non nobis præsto sit agere, definiamus; sed affectu animi per actionem virtutibus imbuti : quique adeo et actione, scientiæ jubar illustret, et scientia actionis tenorem exhiberet; quo scilicet, intellecta bono comite, una cum Dei amore concurrente timore, perfecta nobis divina sapientia concreseat : ipsa quidem, malorum abstinencia ex timore divino auspicata; at quæ actionis cultu implendo mandata per intellectum bonum, absolutionem obtineat. Qui enim in divinis solum sermonibus ore nude prolatis versari intellectum statuit, psittaco humanarum vocum æmulo similis existit. Una enim hæc singularissima avium, humanas edocta simulat ac reddit voces, cum nihil prorsus natura humanum habeat; uti etiam qui ad solam usque nudamque prolationem, eorum qui vere intellectu pollent, ad consciscendum auditoribus stuporem, sermones imitatur, cum eum scientiæ habitus, virtutum actione imbutus, deficiat; alter revera pharisæus, aut illaudatus sacerdos, tum existit, tum et audit; qui nempe sola verborum prolatione intellectum simulet; ipsa vero in rebus vere posita sapientia prorsus careat : eamque ob rem altum sapiat, fastuque dementis jactantiæ, superbiam ejus animo occultis alente augmentis, adversus sermonem veritatis consistat; quem videlicet, ut par est, demonum theologiam esse lateat, actione carentem eorum scientiam, qui inanis gloriæ fastu illa tument, sibique ipsa placent : quam nimirum aperte Jesus increpet, cum per eam ejus prædicetur deitas; tametsi non percipiat sensum, qui eo morbo laborat.

Idcirco nos Deum timere timeamus, atque ab omni carnis ac spiritus regula liberari satagamus; non sinentes per laudabilem membrorum mortificationem, ut lex carnis, adversus spiritus legem rebellet; neque iis moribus qui solo gestu motuque corporis aut vultus compositione elucescunt, divini timoris magnificentiam circumscribamus; sed bonæ intus animo dispositionis atque affectus præconem, externam morum compositionem ac modestiam, faciamus, quo futuram ignis, Deo ultore, pœnam evitemus, bonumque intellectum actione mandata complente honestemus; ne, velut ii, qui inani gloria laborant, sermones mortuos, eaque carentes vita, quam mandatis gnava

præstat actio, proferamus; sed divinos sermones actione fultos habeamus, sectantes pacem cum omnibus et dilectionem; benignitatis solliciti et mansuetudinis et longanimitatis et sustinentiæ in omnibus erga omnes; quæ accidunt mala cum patientia ac gratiarum actione ferentes, atque haud secus ac divina dona, ærumnas inconcussa firmaque constantia suscipientes; providentiæ rationibus, quibus illa vitam nostram commode administrat, ac ita ut conducit, nihil obtendentes, ut cum omnibus sanctis æternæ vitæ gaudia consequamur, futurorum bonorum large deliciis fruente, in æternæ beatitudinis **351** pascua, ubi beatam illam ad nos Dei vocem audiamus: *Venite, benedicti Patris mei, possidete regnum, quod vobis paratum est a constitutione mundi* ^k; bonisque illis arcanis fruente letemur, *Quæ oculus non vidit, nec auris audivit, et in cor hominis non ascenderunt, quæ præparavit Deus his qui ipsum diligunt* ^l.

XXI. — Ejusdem ad sanctissimum Cydoniæ episcopum.

Ipsam sibi Deum, cum celsitate, tum profunditate parem, pia ejus erga nos dispensationis mysterii scrutatione intelligens, charissimus Deo ejusque numine tutus dominus meus (admiransque) qui fiat, ut terminus finisque cum eo quod nullis terminis atque finibus comprehensum est (res scilicet contrariæ ac impermixtæ) in eo conserta ac copulata, ipsa mutuo, aliudque alio vicissim patescerent; ita nimirum ut infinitas una cum fine ac termino, nullis verbis explicabili ratione finiretur terminumque haberet; finisque ac terminus, una cum infinitate, eximia ipse ratione modumque omnem ac vim naturæ excedente, sese explicaret: ipsum autem circa quem ista, secundum ambo eundem sibimetipsum; qui nihil prorsus a se ipse ea ratione qua est infinitus desciverit, suamve illam amplitudinem submiserit; ut qui natura quidem indefinitus sit, ad dispensationem autem quod attinet, incomprehensus tum existat, tum et noscatur; qui nempe tum divinæ gloriæ celsitatem omni cogitatu majorem habeat, tum ejus dispensationis, qua se nobis inclinavit, inque modum nostrum demisit, incomprehensam plane altitudinem, prudenti catoque consilio ceræ in modum, mollem se et facilem, tanquam sigillo, Deo subjecit: quem totaliter in profundo impressum suscipiens, clarum se ac illustre divinæ beatitudinis simulacrum reddidit. Sapienter enim divinis seipsum modis commatans, dignitatis fastigium ac præstantiam naturæ humili per actionem temperavit; vicissimque naturæ humilitatem una cum dignitatis celsitate per scientiam extulit; atque ut alterum altero eluceret, inaudita quadam ratione, fecit. Utroque enim idem sibimet, nulla parte prodita ejus honestatis, quæ

ποιήσωμεν, εἰρήνην μετὰ πάντων διώκοντες καὶ ἀγάπην· χρηστότητός τε καὶ πραότητος ἐπιμελούμενοι, καὶ μακροθυμίας καὶ τῆς ἐν πᾶσι πρὸς πάντας ἀνοχῆς· μεθ' ὑπομονῆς τὰ συμβαίνοντα φέροντες, καὶ εὐχαριστίας· καὶ ὡς θεῖα δόγματα [δόματα], τὰς θλίψεις ἀκατασείττως δεχόμενοι· μηδὲν πρὸς τοὺς λόγους, τῆς διὰ τούτων συμφερόντως διεξαγωγῆς ἡμῶν τὴν ζωὴν προνοίας ἀντιτείνοντες, ὅπως τύχωμεν τῆς αἰωνίου ζωῆς μετὰ πάντων τῶν ἁγίων, κατατροφῶντες τῶν μελλόντων ἀγαθῶν, ἐν τῇ διαμονῇ τῆς τῶν αἰωνίων μακαριότητος, λέγοντος πρὸς ἡμᾶς ἀκούοντες τοῦ Θεοῦ· *Δεῦτε οἱ εὐλογημένοι τοῦ Πατρὸς μου, κληρονομήσατε τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου· καὶ εὐφρανθῶμεν ἐκείνων ἀπολαύοντες τῶν ἀπορρήτων ἀγαθῶν, ἃπερ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε, καὶ οὐς οὐκ ἤκουσε, καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη, ἃ ἡτοίμασεν ὁ Θεὸς τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν.*

ΚΑ'. — Τοῦ αὐτοῦ πρὸς ἀγιώτατον ἐπίσκοπον Κυδωνίας ^{92.93}.

Αὐτὸν ἑαυτῷ τὸν Θεὸν ἴσον ὕψει τε καὶ βάθει, δι' εὐσεβοῦς ἐρεύνης τοῦ μυστηρίου τῆς περὶ ἡμᾶς αὐτοῦ οἰκονομίας διαγνοὺς ὁ θεοφύλακτός μου δεσπότης, καὶ θαυμάτας πῶς ὁ ὄρος τῆ ἀοριστία, τάναντία καὶ ἀμιγῆ, περὶ αὐτὸν συναφθέντα, δι' ἀλλήλων ἔσχε τὴν δῆλωσιν· τῆς μὲν ἀπειρίας τῷ ὄρω ἀρρήτως συνορισθείσης· τοῦ δὲ ὄρου ὑπερφυῶς τῆ ἀπειρία συναπλωθέντος· αὐτὸν δὲ περὶ ὧν ταῦτα κατ' ἄμφω ταυτὸν ἑαυτῷ, μηδὲν τὸ παράπαν ἑαυτοῦ καθυφέντα κατὰ τὸ ἀπειρον, ὡς κατὰ φύσιν μετὰ ἀόριστον, κατ' οἰκονομίαν δὲ, ἀκατάληπτον καὶ ἄπειρον καὶ γινωσκόμενον· τό τε ὕψος τῆς θεϊκῆς ὕψους ἀδιανόητον ἔχοντα, καὶ τὸ βάθος τῆς οἰκονομικῆς συγκαταβάσεως ἀπερίπληκτον, ἐμφρόνως ἑαυτὸν κηροῦ δίκην, ὥσπερ σφραγίδι τῷ Θεῷ εὐείκτως ὑπέθηκεν, ὃν δι' ὄλου εἰς τὸ βλάθος ἐντυπωθέντα δεξάμενος, ἀρίδηλον μίμημα τῆς θείας ἑαυτὸν κατέστησε μακαριότητος. Σοφῶς γὰρ τοῖς θείοις ἑαυτὸν ἐναμείψας τρόποις· τῷ μὲν ταπεινῷ τῆς φύσεως, δι' ἀρετῆς ἐκέρασε τὸ τῆς ἀξίας ἀνάστημα· τῷ δὲ ὕψει τῆς ἀξίας ἔμπαλιν, διὰ γνώσεως τὴν τῆς φύσεως συνεπῆρε ταπεινώσιν· καὶ θάτερον θάτερον παραδόξως ⁹¹ ἐνθεωρεῖσθαι πεποίηκε. Κατ' ἄμφω γὰρ ταυτὸν ἑαυτῷ, μηδὲν ἐν ἀμφοτέροις καθυφέντα σεμνότητος, ἑαυτὸν συνετήρησε· δείξας μάλα σαφῶς, δι' ὧν ἀκίβδηλον τὴν πρὸς Θεὸν ἐκτήσατο μίμησιν, ὡς τὴν ἱερωσύνην ὁ Θεὸς ἐπὶ γῆς ἀνθ' ἑαυτοῦ χειροτονήσας προῦβάλετο. Ἐφ' ὧτε καὶ σωματικῶς ὀρωμένος, καὶ τὰ αὐτοῦ μυστήρια τοῖς ὄρῃν δυναμένοις μὴ διαλίπη φαινόμενα.

scientiam extulit; atque ut alterum altero eluceret, sibimet, nulla parte prodita ejus honestatis, quæ

^k Matth. xxv, 54. ^l I Cor. ii, 9.

VARIE LECTIONES.

^{92.93} Est hæc quam Caneam vocant in Creta insula, nuper ditionis Turcarum facta: cujus metropolis postmodum sortem secuta est. ⁹¹ Marg: Μάθοις ἔσον πέφυκεν ἱερωσύνη. *Hinc novemque μνημ. res sit sacerdotum.*

in utroque versatur, seipsum conservavit; clare omnino ostendens, quibus veram cum Deo similitudinem adeptus est, **352** Deum sui vice sacerdotium in terra ordinasse ac constituisse, in quo corporaliter ipse semper cerneretur, ejusque mysteria valentibus intueri nunquam conspicua esse desinerent.

Διὰ τοῦτο θεοειδῶς τῷ λόγῳ μετὰ τῶν τρόπων **A** φερόμενος ὁ ἐμὸς δεσπότης, πολλὴν μοι σωτηρίαν ἐνετεκτήνατο. Ὡς γὰρ τοὺς ἀνθρώπους καταλλαγῆναι τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ ὡς πταισθέντας μᾶλλον ἢ πταίσαντας ὁ Κύριος παρεκάλεσε, καθὼς μαρτυρεῖ λέγων ὁ θεσπέσιος Παῦλος, Ὑπὲρ Χριστοῦ πρεσβεύομεν, ὡς τοῦ Θεοῦ παρακαλοῦντος δι' ἡμῶν. Δεόμεθα ὑπὲρ Χριστοῦ, καταλλάγητε τῷ Θεῷ· ἵνα ἐντρέψῃ τῷ μεγέθει τῆς εὐεργεσίας πρὸς συναίσθησιν ἔλθεῖν τῆς οἰκείας πωρώσεως· οὕτω καὶ ὁ ἐμὸς δεσπότης, δι' ἐκουσίου ὑφέσεως, εὐμηγάνως με χειρωσάμενος, τὸ μαθεῖν δόξαι παρ' ἐμοῦ διὰ γραμμάτων θελήσας, ἅπερ διδάσκειν διὰ τὴν ἀξίαν προέβδληται, κἂν ὀφέποτε τῆς οἰκείας ἀμαθίας κατέστησεν ἐπιγνώμονα. Ὁμολογῶ οὖν τῷ δεσπότῃ μου τὴν χάριν· καὶ σεμνύνομαι τῷ τρόπῳ δι' οὗ τὸ νέφος μου τῆς αἰήσεως εὐαφῶς ἀπέώσατο· καὶ αἰτῶ αὐτὸν τοιούτοις καὶ λόγοις καὶ τρόποις ρυθμίζοντα τὸν αὐτοῦ δοῦλον μὴ **B** παύσασθαι.

Idcirco affini Deo ratione, sermone ac doctrina cum pari morum honestate incedens dominus meus, ingentis mihi auctor salutis fuit. Quemadmodum enim homines Deo ac Patri reconciliari, velut qui ipsi injuriam potius passi essent, non vero fecissent, rei que offensæ existerent, obsecravit Dominus, uti testatur divinus Paulus dum ait: *Pro Christo legatione fungimur, tanquam Deo exhortante per nos. Obsecramus pro Christo, reconciliamini Deo*^m; quo nimirum præ beneficii magnitudine pudorem injiciens, in suæ eos cæcitalis sensum adduceret; sic quoque dominus meus, qua se sponte demisit, perite me capiens (dum scilicet ex me visus est velle discere per epistolam, quod ut doceat ex officio ipsaque muneris ratione ipse constitutum habet) plane fecit, ut sero tandem meam ipse imperitiam agnoscerem. Habeo itaque gratias domino meo, glorioꝛque quod tanta dexteritate stultæ meæ opinionis ac vanæ æstimationis nubem dispulerit, rogoque enixius ut ejus generis et sermonibus et moribus servum suum componere nullam unquam finem fecerit.

KB'. — Τοῦ αὐτοῦ πρὸς Λυξέντιον.

Εἰ μὲν θαρρόυντες τῷ Πνεύματι, καθὰ ἀλύτως περιχαιμένην ὑμῖν αὐτοῖς ἔχετε τὴν ἀγάπην, μηδεὶν δεομένην πρὸς καινισμόν, ἀμελεῖν τῶν πρὸς τοὺς φίλους διέγνωτε γραμμάτων, ἐπαινῶ τε τὸν νόμον, καὶ ὑμᾶς ἀποδέχομαι· πιστεύοντας ἐκείνῳ τῆς ἀγάπης τὸν θησαυρὸν, ἐξ οὗ τε καὶ εἰς ὃν ἄρχεσθαί τε καὶ ἀναπαύεσθαι πέφυκεν. Εἰ δὲ τοῦ καθήκοντος φιλικοῦ τρόπου κατολιγωροῦντες τοῦ γράφειν δι' ὅκνου παραιτεῖσθε, τάναντία ποιεῖν οὐ παύσομαι· φίλους αἰδεῖσθαι διὰ μέγεθος τῆς κατὰ κόσμον προλήψεως οὐκ εἰδώς. Εἰ δὲ τῶν δύο τοῦ μὴ γράφειν οὐδὲν καθέστηκεν αἴτιον, δέξασθε ἀπόντων, καὶ δότε προθύμως ἀποῦσιν, ὡς ἐδίδαξεν ἡ φύσις, διὰ γραμμάτων τὴν ἐντευξίν· μᾶλλον δὲ, ὡς Θεὸς τὴν φύσιν **C** σοφίας παρεμυθήσατο. Κεντρίζει γὰρ ἡρεμοῦσαν τὴν μνήμην, καὶ διεγείρει νυστάζουσαν, πρὸς τὸ ἰδεῖν καὶ ἀναμάττεσθαι τῶν φιλουμένων τὰ πρόσωπα, γράμμασι λόγος μορφούμενος· δι' ὧν ὁ πόθος πρὸς δίκην σθεσθέντος, ἐκ μικροῦ σπινθήρος πάλιν ἀναρρπίζεται.

amicorum ipsos quasi vultus videamus ac exprimamus: unde amor, ignis iustarum extincti, ex parva rursus scintilla excitetur.

ΚΓ'. — Τοῦ αὐτοῦ πρὸς Στέφανον πρεσβύτερον. **D**

Ἀγάπης ἴδιον ὑπάρχει πνευματικῆς, οὐ μόνον παρόντας εὐεργετεῖν τοὺς χρήζοντας, ἀλλὰ καὶ ἀπόντας παραμυθεῖσθαι· καὶ μὴ συγχωρεῖν τοῖς σώμασι τὰς ψυχὰς συνδιατέμεσθαι· μήτε μὴν τοῦ λόγου, δι' οὗ τὴν εἰκόνα φέρει τοῦ Κτίσαντος ἡ ψυχὴ, περι-

XXII. — Ejusdem ad Auxentium.

Siquidem idcirco quod Spiritu freti estis, qua scilicet insolubiliter vobis hærentem ac circumstantem, nullius egentem ut quasi fomento renovetur, dilectionem habetis, litterarum ad amicos munus negligendum duxistis, laudo legem ac institutum probo: qui dilectionis thesaurum, ei, ex quo et in quem illi comparatum est et auspicari et desinere, credatis. Sin autem quod convenientem ac pro officii ratione amicitiae morem floccipendatis, ex quadam segnitie scribere recusatis, ad me quod attinet, nunquam secus agere cessabo; qui scilicet occupatae sæculi opinionis magnitudine, amicos revereri non sciam. Sin vero neutrum in causa est, quin litterarum officio vobis defungendum putetis, **353** ab absentibus vos ipsi accipite, iisdemque proclive date, pro naturæ ipsa indole (seu potius ut a Deo in solatii partem sapientia imbuate, naturæ indultum est) per litteras congregari ac consuescere. Pungit enim otiantem memoriam, somnumque decutit sermo litteris deformatus, ut

XXIII. — Ejusdem ad Stephanum presbyterum.

Dilectionis spiritalis istud proprium munus, ut non solum præsentem, qui egeant, beneficio demereatur, verum etiam absentibus consolationem impendat, nec animos una cum corporibus dividi sinat: at neque sermonis via loco circumscribat

quo animus ipse Conditoris imaginem gestat; sed ut vel voce charissimis coram quæ deceant loquantur, vel per litteras, absentes salutes reddant, efficiat. Hunc enim Dei munere sapienter modum natura adinvenit, ut longa locorum intercapedine a se mutuo corporaliter dissiti, summa quadam cohesione uniantur. Sic namque sermo voce pariter scriptisque litteris crebrius animo insonans, ejusmodi indit memoriam, quæ vix ac ne vix quidem elui possit, ut velut oculis jugiter obversentur, qui per dilectionem spiritu semper præsentés sunt, amicisque fruuntur complexibus, et ab omnibus revocentur molestiis. Ne igitur mei obliviscamini, servi vestri ac discipuli, venerandi Patres; sed, velut ipsi dilectionis et discipuli et magistri, fame laborantem animam meam virtutum sermone ac doctrina alite, mentemque ignorantiae caligine oppressam, illuminate; mercedem attendentes eo nomine vobis in cœlis repositam: tametsi forte fiet ut ea vacatio a præstantiori ac digniori vos operantisper abducat. Non enim me latet, haud par esse ad claritatem, ut quis nullo medio cum Deo consuescat, atque ut miserantis affectu inferioribus provideat. At ne id quidem ab iis alienum quæ Deo justa ac legitima, illique probata sunt.

XXIV. — 354. *Ejusdem ad Constantinum sacellarium.*

Venit venerabilis Deo charissimi ejusque numine tuti domini mei epistola cum pace, ac quæ totum ipsum moribus elucentem præferret. Composita enim verborum gravitate, una cum morum lenitate ac mansuetudine, ipsa quoque animi affectio sese prodere ac explicare solet. Gavisus itaque sum, tanquam ipsum præsentem dominum meum susceperim, ac spiritu exosculatus, totum animi sinu complexus reposui; ac Christum Deum nostrum, quod ex humana indole eorum sapienter animis dilectionem indiderit, laudavi: qua alii aliis nusquam absentes esse possint, tametsi longo locorum intervallo corporaliter dissiti, qui dilectionis seminibus convenientem curam adhibere noverint. Quod vero epistola, ejus pacis quæ sæculi usu præstat, faustum nuntium afferens, mœrorem animi in gaudium convertit; operæ pretium sit ut pro ea, Deo, ejus largitori, merito grati efficiamur; ne ei male vices rependentes, ingratos pro accepto munere nos ipsos exhibeamus. Fiet autem plane ut grati simus

VARIÆ LECTIONES.

⁹⁵ Forte pacem dicat quæ sub Heraclio, victo Chosroe.

NOTÆ.

(i) *Κωνσταντῖνον Σακελλάριον*. Sereniss. Magni Ducis cod. exscribente Cl. V. Emerico abbate Bigotio, inscriptam habet, Πρὸς Ἰωάννην Κουβικουλάριον, ad quem plures ejus exstant epistolæ; ut erat vir in aula potens, cujus ope Maximus et Catholici indigerent: ac, num Maximus eandem utrique epistolam miserit, cum ambo ad eum de pace scripsissent, ejusque nuntio levare senis animum studuissent; qua arrepta occasione, ita Maximus ad illos de pacis usu rescribat? Nihil certe

ΚΔ'. — Τοῦ αὐτοῦ πρὸς Κωνσταντῖνον σακελλάριον (i).

Ἦκε τὸ τίμιον τοῦ θεοφυλάκτου μου δεσπότητος γράμμα μετὰ τῆς εἰρήνης, καὶ αὐτὸν ὅλον φέρον τοῖς τρόποις φαινόμενον. Τῇ γὰρ τῶν λόγων σεμνότητι, πέφυκε πως ἐμφαίνεσθαι μετὰ τῆς τῶν τρόπων ἐπεικειας καὶ τῆς ψυχῆς ἡ διάθεσις. Καὶ ἦσθην ὡσπερ αὐτὸν παρόντα δεξάμενος τὸν ἐμὸν δεσπότην, καὶ ἠσπασάμην τῷ πνεύματι, καὶ ὅλον τῷ χωρηματι τῆς καρδίας περιλαβὼν ἀπεθέμην· καὶ ἐδόξασα Χριστὸν τὸν Θεὸν ἡμῶν σοφῶς τοῖς ἀνθρώποις ἐμφύοντα τῆς ἀγάπης τὸν νόμον· καθ' ὃν ἀλλήλων ἀπειναὶ οὐδέποτε δύνασθαι, κἂν πολλῶν διεστήκασιν ἀλλήλων σωματικῶς τῷ τοπικῷ διαστήματι, οἱ τῶν σπερμάτων τῆς ἀγάπης δεόντως ἐπιμελεῖσθαι γινώσκοντες. Ἄλλ' ἐπειδὴ εἰρήνης⁹⁵ κοσμικῆς εὐαγγέλια τὸ γράμμα κομίσαν, εἰς χαρὰν τῆς ψυχῆς τὴν λύπην μεθήρμοσε· δεόν ἐστὶν ἡμᾶς ὑπὲρ αὐτῆς εἰκότως τῷ χαρισαμένῳ Θεῷ γενέσθαι πάντως εὐγνώμονας, ἵνα μὴ φανῶμεν ἀχάριστοι περὶ τὴν εὐποιαν, κακῶς τὴν εὐεργέτην ἀνταμεψάμενοι. Γενησόμεθα δὲ πάντως εὐγνώμονες, εἰς δεόν τῇ εἰρήνῃ χρησάμενοι,

obest ne sic dicamus, veroque similis, quam ut antiquarios, alios aliis titulos nulla ex causa mutasse existimemus. Similis item militiæ videatur uterque, et in aula militasse, alter ærario præfectus, alter sacro cubiculo; quanquam alias Σακελλάριος etiam in Ecclesiæ officiis numeretur: qua de re noster Goar, Meursius et alii. Documentis referta ad pacem bene utendam, non item dogmatica.

καὶ τὴν πρὸς τὸν κόσμον καὶ τὸν κοσμοκράτορα, κακῶς ἡμῖν ἐνυπάρξασαν ἀθετήσαντες φιλίαν, καὶ διὰ τῶν παθῶν πρὸς τὸν Θεὸν συνιστάμενον κἄν ὀφέ ποτε καταλύσωμεν πόλεμον, καὶ σπανδᾶς ἀλύτους τῆς πρὸς αὐτὸν εἰρήνης ποιήσαντες, ἐν τῇ καταργήσει τοῦ σώματος (j), τῆς πρὸς αὐτὸν ἐχθρας πχυσώμεθα. Ἀδύνατον γάρ ἐστιν ἡμᾶς φιλωθῆναι Θεῷ, διὰ τῶν παθῶν πρὸς αὐτὸν στασιάζοντας, καὶ τῷ πονηρῷ τυράννῳ, καὶ φονευτῇ τῶν ψυχῶν διαδόλῳ διὰ κακίας δασμοφορεῖν ἀνεχομένους, μὴ πρότερον δι' ὅλου πολεμωθέντας τῷ πονηρῷ. Μέχρι γὰρ τότε τοῦ Θεοῦ καθεστήκαμεν ἐχθροὶ καὶ κολέμιοι, κἄν πιστῶν προσηγορίαν ἡμῖν αὐτοῖς περιπλάττωμεν, μέχρις οὗ πάθῃσιν ἀτιμίας δουλεύειν βούλωμεθα· καὶ οὐδὲν ὄφελος ἡμῖν ἐκ τῆς κατὰ κόσμον εἰρήνης λοιπὸν περιγενήσεται, τῆς ψυχῆς κακῶς διαχειμένης, καὶ πρὸς τὸν ἴδιον ποιητὴν στασιαζούσης, καὶ ὑπὸ τὴν αὐτοῦ βασιλείαν γενέσθαι οὐκ ἀνεχομένης· ἔτι μυρίοις πεπραμένης ὡμοῖς δεσπόταις, εἰς κακίαν αὐτὴν κατεπείγουσι, καὶ τὴν εἰς ἀπώλειαν φέρουσαν ὁδὸν τῆς σωζούσης μᾶλλον ἀπατηλῶς αἰρεῖσθαι παρασκευάζουσιν. Ἐπειδὴν δὲ τῆς τῶν παθῶν μέθης ἐκνήψωμεν, καὶ τῆς τοῦ διαδόλου πονηρᾶς κατεξαναστῶμεν καὶ τυραννικῆς βασιλείας, καὶ τὸν αὐτοῦ πικρότατον ζυγὸν ἑαυτῶν ἐκτιναξώμεθα· καὶ κατίδοιμεν ὅσον ἡμᾶς ἡ πρὸς αὐτὸν φίλια κατέφθειρε· τῆνικαῦτα δεξόμεθα τοῦ εἰρηνικοῦ καὶ πράου βασιλέως Χριστοῦ τὴν εἰρηνικὴν παρουσίαν ἐφ' ἑαυτοῖς ἀοράτως γινομένην· καὶ ἀνεξόμεθα ὑπὸ τὸν αὐτοῦ γενέσθαι ζυγὸν, νόμοις ἀληθείας τάσσοντος ἡμᾶς καὶ ῥυθμίζοντος· καὶ τὴν πρὸς αὐτὸν στείλασθαι ἐκουσίως φιλίαν καταδεξόμεθα, φόρους αὐτῷ καὶ δασμοὺς ἐκουσίως προσάγοντες, τοὺς διὰ τῶν ἀρετῶν κατ' ἐντολὴν τελεσφορομένους ἐν ἡμῖν τῆς δικαιοσύνης καρπούς. Οἷς ὑπὲρ τῆς ἡμῶν σωτηρίας ἠδόμενος ὁ μόνος ἀπροσδεής, πάντα ἡμῖν χαρίσεται ὡς ἀψευδής, ὅσα ἡμῖν ἐπηγγελάτο. Τὰ δὲ ἐστίν, Ἄ ὀφθαλμοὶ οὐκ εἶδε, καὶ οὖς οὐκ ἤκουσε, καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη, ἃ ἠτοίμασεν ὁ Θεὸς τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν. Εἰς τοῦτο γὰρ ἡμᾶς καὶ πεποίηκεν, ἵνα γενώμεθα θείας κοινωνοὶ φύσεως, καὶ τῆς αὐτοῦ ἀϊδιότητος μέτοχοι· καὶ φανῶμεν αὐτῷ ὅμοιοι κατὰ τὴν ἐκ χάριτος θέωσιν· δι' ἣν πᾶσά τε τῶν ὄντων ἡ σύστασις ἐστὶ καὶ ἡ διαμονή, καὶ ἡ τῶν μὴ ὄντων παραγωγή καὶ γένεσις.

Γενώμεθα τοίνυν ἄξιοι τῆς εἰρήνης, δέσποτά μου εὐλογημένε, τὰ ἐν ἡμῖν στασιάζοντα πρὸς Θεὸν πάθη ἑαυτῶν ἀνδρικῶς περιελόντες. Τήξωμεν ὅση δύναμις τὸ σῶμα, δι' οὗ σφριγῶντος ἡ τοῦ διαδόλου πρὸς τὴν ψυχὴν γίνεσθαι πέφυκεν εἰσοδος. Ἀναγνώσασι

^h Rom. vi, 6. ⁱ Rom. i, 26. ^p I Cor. ii, 9. ^q II Petr. i, 4.

NOTÆ.

(j) Ἐν τῇ καταργήσει τοῦ σώματος. Desit vox ἀμαρτίας, aut certe intelligatur; respicit enim ac reddit illud Pauli Rom. vi: Ἴνα καταργηθῇ τὸ σῶμα τῆς ἀμαρτίας· Ut destruatür corpus peccati: cui fere geminum et illud Coloss. ii: Ἐν τῇ ἀπεκδόσει τοῦ σώματος τῶν ἀμαρτιῶν τῆς σαρκός· In exspoliatione corporis carnis, ommissa voce peccatorum: quod argumento est defuisse quibusdam

A si pro officii ratione usi pace fuerimus; ac, quæ nobis male cum mundo mundique rectore coalita amicitia est, abdicata, tandem aliquando conflatum nobis adversus Deum, vitiorum perturbationumque eo inimica acie, bellum dissolverimus, pacisque cum indissolubili icto fœdere in destructione corporis, inimicitiarum in eum finem fecerimus. Non enim fieri potest ut cum Deo amicitia jungamur, qui perturbationibus vitiisque in eum tumultuantes, pessimoque tyranno hostisque animorum internecino diabolo succenturiati, vectigales ei per nequitiam esse sustineamus, quin prius omnino malo infensi evaserimus. Hactenus enim inimici Dei hostesque sumus, tametsi fidelium nobis appellationem affingimus, quandiu probrosis affectibus servire voluerimus. Nec ullum nobis deinceps ex pace sæculi proveniet lucrum, animo nobis male affecto, adversusque auctorem suum tumultuante, nec ejus imperio subesse sustinente, cum innumeris adhuc venundatus sit **355** sævis dominis, qui in vitium impellant, viamque ducentem ad interitum, præ ea qua salus paratur, fraude eligendam suadeant. Ubi autem a vitiorum perturbationumque temulentia emergerimus, inque nequissimum ac tyrannicum ejus regnum coiverimus, atque illius amarissimum jugum a nobis excusserimus, ac quanta nobis ejus amicitia damna intulerit, plenius perspexerimus; tunc pacifici mitisque regis Christi pacificum ad nos invisibili ratione adventum suscipiemus, atque illius subjici jugo, qui nos veritatis legibus ordinet atque componat, sustinebimus; junctoque sponte cum eo amicitiarum fœdere, ultro tributa pendemus ac offeremus, justitiæ scilicet in nobis virtutum cultu consummata præcepti adimpletione fruges: quibus nostræ salutis causa delectatus, qui unus nullius eget, quæ pollicitus est, tanquam verax, nobis omnia donabit. Sunt vero hæc: *Quæ nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascenderunt, quæ præparavit Deus his qui diligunt ipsum* p. Nam et in hoc nos condidit, ut divinæ consortes naturæ, ejusque æternitatis participes efficeremur; ac per deificationem, quæ gratia præstatur, ei similes evadamus; cujus gratia omnis tum rerum constitutio et duratio, tum necdum existentium productio atque origo.

Digni ergo pace efficiamur, domine mi benedice, virili scilicet fortique constantia amputatis a nobis vitiis ac perturbationibus, adversum Deum in nobis tumultuantibus. Quantum per facultatem licet corpus maceremus, quo luxuriante facilis ad ani-

exemplaribus Græcis; quasi ipsum corpus, et corpus carnis, in malum sonare possint Scripturæ phrasi, ut significant opera carnalia atque vitia; sicque Maximus, non adjecta illa voce, τῆς ἀμαρτίας, scripserit. Ac quidem cod. Alexandr. τὸ τῶν ἀμαρτιῶν, laudato loco ad Col. non agnoscit, uti nec interpr. Æthiop.

man diaboli patet ingressus. Animum errore vagum divinis lectionibus sistamus, atque ad Deum rursus reducamus. Cupiditatem in multa desiderio effrene effusam continentiae vigore ac vigiliis sobrie compescamus. Aestuante iram ac perturbatam, precibus et orationibus elemosynisque sapienter sedemus. Sensus impudice motu incitatos ac salaces, Dei timore futurorumque terroribus, cessare faciamus. Super omnia et prae omnibus mortis memores simus, tremendumque animae e corpore exitum recolamus, ac quomodo ei obviam fient principatus et potestates atque virtutes tenebrarum; nempe cunctis ad se distrahentibus ac dissecantibus, pro malae necessitudinis ratione, qua quis cuique libidinose intermedio **356** affectu haesit ac perturbatione. Acerbum in inferno animi dolorem ac cruciatum credente conscientia ipsi nobiscum pensemus, eorum recordatione quae per vitam male gesserimus. Meminerimus mundi totius supremae consummationis, qua rerum haec universitas magna atque immensa ignis vi conflagrabit, elementis tremendum in modum concussis incendioque tabescentibus, caelo convulsione, quo metu incessitur, fugam praecipitante a facie ignis creaturam praepurgantis, eique aptantis qui summe purus venit; mari evanescente, ebulliente terra, exque imo concussa, ac infinita multitudine humana reddente corpora, quibus ad justam ex integro nihil molem desit. Recordemur tremendae rationum horae, pro tremendo ac formidoloso Christi tribunali, quando omnes caelorum virtutes, cunctique ex quo saeculum confutum est, homines, singuli res singulorum ad nudam usque cogitationem inspicient; quando alios quidem ob operum splendorem, lux ineffabilis excipiet, sanctaeque ac beatae Trinitatis illustratio his clarius affulgebit, quibus ex animi puritate videre ac suscipere licebit; alios vero ob perversa impuraeque opera tenebrae exteriores, vermisque inseparabilis ac gehennae ignis inexstinguibilis suscipient; quodque omnium gravissimum est, conscientiae probrum ac confusio nullum unquam finem habitura. Haec omnia meminerimus, ut aliorum quidem compotes effici mereamur, aliorum vero vitiosa periculi non damnemur, nostrique ac Dei simus; quoniam solus ac totus Dei, totus nihil in nobis terrena labis ferentes, ut prope ad Deum accedamus, diuque efficiamur, ex Deo constent ut simus. Sic enim coluntur divina munera; divinaque adveniens late pax accipitur. Sed haec haec tenus. Deus autem pacis, qui nos sibi per crucem reconciliavit, ac de potestate tenebrarum suo

Α θείοις πλανώμενον στήσωμεν τὸν νοῦν, καὶ πρὸς τὸν θεὸν πάλιν ἐπαναγάγωμεν. Ἐγκρατείας τόνοις καὶ ἀγρυπνίας, κατ' ὄρεξιν εἰς πολλὰ φερομένην ἀτάκτως τὴν ἐπιθυμίαν, σωφρόνως καταστειλώμεν. Εὐχαῖς καὶ δεήσεσι καὶ ἐλεημοσύναις, τὸν θυμὸν ζέοντα καὶ ταρασσόμενον, σφῶς κατευνάσωμεν. Φόβῳ θεοῦ καὶ ἀπειλῇ τῶν μελλόντων, ἀκολάστως κινούμενά τε καὶ ἐνεργοῦντα τὰ αἰσθητήρια, παύσωμεν. Ἐπὶ πᾶσι, καὶ πρὸ πάντων μνησθῶμεν τοῦ θανάτου, καὶ τῆς φοβερᾶς τῆς ψυχῆς ἐκ τοῦ σώματος ἐξόδου· καὶ πῶς ὑπαντήσιν αὐτῇ κατὰ τὸν ἀέρα τοῦτον αἱ ἀρχαὶ καὶ ἐξουσίαι καὶ δυνάμεις τοῦ σκότους· πᾶσα πρὸς ἑαυτὴν (κ) διέλκουσά τε καὶ κατατέμουσα, κατ' ἀναλογίαν τῆς σχετικῆς πρὸς αὐτὴν διὰ τοῦ μέσου πάθους γενομένης κακῆς οἰκειότητος. Μνησθῶμεν τῆς ἐν τῷ ἄδη κατὰ συνείδησιν γινόμενης τῇ ψυχῇ πικρᾶς ὀδύνης, ἐπὶ τῇ μνήμῃ τῶν αὐτῇ κακῶς διὰ τοῦ σώματος πεπραγμένων. Μνησθῶμεν τῆς τελευταίας τοῦ παντὸς κόσμου συντελείας, καθ' ἣν τῷ πολλῷ καὶ ἀπλέτῳ πυρὶ τὸ πᾶν καταφλέγεται τοῦτο· στοιχείων φοβερῶς κλονουμένων τῇ τήξει τῆς καύσεως· οὐρανοῦ τῇ ἐλίξει [καὶ] φόβῳ κατ' ἐπειξιν φεύγοντος ἀπὸ προσώπου πυρὸς τοῦ προκαθαίροντος τὴν γαίαν διὰ τὴν τοῦ Καθαροῦ παρουσίαν· θαλάσσης ἀφανιζομένης, γῆς βρασσομένης, καὶ ἐκ πυθμένος, καὶ τὰς ἀπείρους τῶν ἀνθρωπίνων σωμάτων ἀμειώτους παρεχούσης μυριάδας· μνησθῶμεν τῆς φοβερᾶς ὄρας τῆς ἀπολογίας τῆς ἐπὶ τοῦ φοβεροῦ καὶ φοβεροῦ βήματος τοῦ Χριστοῦ γενησομένης· ἦντιν πᾶσα ἡ δύναμις τῶν οὐρανῶν, καὶ πᾶσα ἡ ἀπὸ καταβολῆς τοῦ αἰῶνος κτίσις τῶν ἀνθρώπων ἐφορᾷ τὰ ἕκαστον προσόντα, μέχρι καὶ φιλοῦ ἐνθυμήματος· ἦντιν τῶν μὲν, διὰ τὴν τῶν ἔργων λαμπρότητα τὸ ἁριστον φῶς διαδέχεται· καὶ ἡ τῆς ἁγίας καὶ μακαρίας Τριάδος ἑλλαμψίς τρανότερον ἐπιλαμψύσῃ, τῶν δὲ ὑποδέχεται διὰ καθαρότητα ψυχῆς διασπένεται· τοῦ δὲ διὰ τὴν τῶν ἔργων ἀστοίαν τὸ σκότος ὑποδέχεται τὸ ἐξῆς, καὶ ὁ ἀκοίμητος σκόληξ, καὶ τὸ πῦρ τῆς γενένης τὸ ἄτρεστον· καὶ τὸ πάντων βαρύτερον, ἢ ἐν τῷ συνειδῶσι αἰσχύνῃ πέρας οὐκ ἔχουσα. Μνησθῶμεν τούτων ἀπάντων, ἵνα τῶν μὲν γενόμεθα ἄξιοι, τῶν δὲ πείραν λαβεῖν μὴ κατακρίθωμεν· καὶ γενόμεθα ἑαυτῶν καὶ τοῦ θεοῦ, μᾶλλον δὲ μόνου καὶ ὅλου θεοῦ, καὶ ὄντοι· μηδὲν ἐπιγινῶν ἐν ἡμῖν αὐτοῖς φέροντες, ἵνα θεῶ πλησιάζωμεν, καὶ θεοὶ γενόμεθα, ἐκ θεοῦ τὸ θεοὶ εἶναι λαβόντες. Οὕτω γὰρ τιμᾶται τὰ θεῖα ἰορήματα, καὶ ἡ τῆς θείας εἰρήνης φιλοφρονεῖται παρουσία. Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τούτων. Ὁ δὲ θεὸς τῆς εἰρήνης ὁ καταλάβας ἡμᾶς ἑαυτῷ διὰ τοῦ σταυροῦ, καὶ ἐξαγοράσας τῷ ἰδίῳ αἵματι τῆς ἐξουσίας τοῦ σκότους, αὐτὸς τὴν εἰρήνην αὐτοῦ τὴν ὑπερέχουσαν πάντα

* II Cor. v, 19.

(κ) Πᾶσα πρὸς ἑαυτὴν. Sola numeri mutatio est, sic restituito textu ex cod. Florent., nam Rom. erat, καὶ πᾶσα, quod sensum defectivum faciebat, quasi deesset ποσότης, quod et videbatur, ac crucis signis agebat; quibus non parent boni, antiquarii,

NOTA.

quibus non satis attendunt, nimisque praecipitant. Refert ergo jam posita, Ἄρχας, Ἐξουσίας, Δυνάμεις σκότους, quae singulae, pro animi ad eam libidine, eam sic distrahant.

νοῦν χαρίζεται τῷ εὐλογημένῳ μου δεσπότῃ, καὶ ἀξιώσαι αὐτὸν τῆς ἐπουρανίου αὐτοῦ βασιλείας· ἔνθα πάντων τῶν εὐφραινομένων ἡ κατοικία, καὶ ὁ τῶν ἑορταζόντων χορὸς.

ΚΕ'. — Τοῦ αὐτοῦ πρὸς Κόνωνα πρεσβύτερον καὶ ἡγούμενον.

Πιστεύω καθὼς παρέλαβον καὶ ἐδιδάχθην, ὅτι ὁ Θεὸς ἀγάπη ἐστὶ· καὶ ὅτι καθὼς αὐτὸς εἷς ἐστὶ, μηδέποτε τοῦ εἶς εἶναι παύομενος, οὕτω τοὺς κατὰ τὴν αὐτοῦ ἀγάπην ζῶντας, ἕνα ποιεῖ, καὶ μίαν αὐτοῖς χαρίζεται καρδίαν καὶ ψυχὴν, κἂν πολλοὶ τύχοιεν ὄντες· ἵνα ὡς μίαν ψυχὴν ἔχοντες, τὰς ἀλλήλων ἐπιγινώσκωσι καρδίας, καὶ μὴ κάμνωσι τῇ ἀγνοίᾳ ἐρευνῶντες περὶ τῶν ἀδήλων, στοχαζόμενος ἕκαστος τὴν ἐφ' ἑαυτῷ τοῦ πέλας διάθεσιν. Διὰ τοῦτο πιστεύων τῇ χάριτι τοῦ Χριστοῦ τῇ ἐν σοὶ κινουμένῃ, ἅγιε Πάτερ, ὅτι οὐδὲν ἀγνοεῖς τῶν ἐν τῇ ἐμῇ καρδίᾳ, ὡσπερ ἴσως, κἂν τολμηρὸν εἶπειν, οὔτε ἐγὼ τῶν ἐν σοὶ, θαρρῶ παραιτήσασθαι τέως κατὰ τὸ παρὸν τὴν πρὸς ὑμᾶς ἀριξίν, εἰδὼς ὅτι οὐ παρακοῆς τὴν παραίτησιν εἶναι πιστεύετε, ἀλλὰ πάθους σωματικοῦ βίξι με κωλύοντος τῆς ὁδοῦ, καὶ τὸ πρόθυμον τῆς ψυχῆς εἰς ἔργον προελθεῖν μὴ συγχωροῦντος. Ἀλλὰ καὶ ἀπὸν τῷ σώματι διὰ τοῦ παρόντος γράμματος, ὁ ἀεὶ παρὼν τῷ πνεύματι, καὶ μηδέποτε ὑμῶν κατὰ ψυχὴν χωριζόμενος, ἀσπάζομαι σε τὸν ἐμὸν κατὰ Θεὸν πατέρα καὶ προστάτην, καὶ τῆς ἐμῆς ἐπιμελητὴν σωτηρίας, καὶ τὴν ἀγίαν σου, καὶ τῆς Χριστοῦ βασιλείας ἀξίαν ποιήνην, καὶ παρακλητῆρα, ὑπὲρ ἐμοῦ ποιεῖσθαι πρὸς Κύριον, ἵνα ζῶσαν καὶ ἐμπρακτον τὴν εἰς αὐτὸν πίστιν ἀπενέγκωμαι, μὴ νεκρωθεῖσαν τοῖς πάθεσιν, ἀλλὰ τὴν δύναμιν ἔχουσαν τοῦ τε σταυροῦ καὶ τοῦ θανάτου, καὶ τῆς ταφῆς καὶ τῆς ἀναστάσεως αὐτοῦ· τοῦ μὲν σταυροῦ, κατὰ τὴν ἀπραξίαν τῆς ἀμαρτίας· τοῦ δὲ θανάτου, κατὰ τὴν πληρεστάτην ἀποβολὴν τῆς κακίας· τῆς δὲ ταφῆς κατὰ τὴν ἀπόθεσιν τῆς κατὰ ψυχὴν περὶ τὰ αἰσθητὰ φαντασίας· τῆς δὲ ἀναστάσεως, κατὰ τὸν πλοῦτον τῶν ἀρετῶν, καὶ τὴν παρουσίαν τῆς αὐτοῦ ἐπιγνώσεως ἀληθοῦς, καὶ τὴν εἰς ὕψος τῆς διανοίας ἀπὸ τῶν φθειρομένων ἔγερσιν, ἵνα γίνωμαι σύσσωμος αὐτοῦ καὶ σύμφυχος. Καὶ ἀπλῶς εἶπειν, κατὰ τὴν αὐτοῦ ἐπαγγελίαν, κατὰ πάντα ἕμοιος, χωρὶς τῆς πρὸς αὐτὸν κατὰ τὴν φύσιν ταυτέτητος· ἵνα μὴ τὴν δοθεῖσάν μοι παρ' αὐτοῦ διὰ τῶν εἰρημένων ζωῶν νεκρῶσαι, τοῖς ἔργοις τῆς ἀτιμίας, τὸ κρῖμα δικαίως ἔχῃ τῶν ἀποκτεινάντων τὴν ἑαυτῶν ζωὴν, τὸν Κύριον ἡμῶν τὸν Ἰησοῦν τὸν Χριστόν. Φεβερὸν γὰρ ἔντως, καὶ πάσης κατακρίσεως ὑπερέκεινα, τὸ τὴν εὐθείαν ἡμῶν παρὰ Θεοῦ κατὰ ἑωρεάν τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἡμῶν νεκρῶσαι ζωὴν, διὰ τῆς πρὸς τὰ φθειρόμενα ἀγάπης. Καὶ ἴσασσι πάντως ταῦτον τὸν φόβον, οἱ τὴν ἀλήθειαν τῆς φιλαυτίας προτιμῶν μάλιστα πάντες.

crucore redemit *, ipse pacem suam, quæ omnem excedit sensum †, benedicto domino meo largiatur, eique regnum cœleste impartiri dignetur, ubi ætantium omnium habitatio est ‡. festisque gaudiis epulantium sonus §.

357 XXV. — Ejusdem ad Cononem, presbyterum et hegumenum.

Credo, sicut accepi et doctus sum, Deum charitatem esse * : ac sicut ipse unus est, nec unquam desinit quin sit unus; sic quoque eos, qui ex charitatis rationibus vivunt, unum facere, unumque eis cor atque animam †, etsi plures existunt, tribuere: sic nimirum, ut velut qui una anima sint, alii aliorum corda cognoscant, nec scrutando, ignorantia laborent; dum scilicet unusquisque in seipso, quoniam se modo habeat proximi animus, conjicit. Quamobrem qui Christi gratia in te motionem vimque habente ac operante, nihil te, Pater sancte, ignorare credam, eorum, quæ in pectore meo versantur; uti neque me forte (etsi dictu audaciuscivium est) eorum, quæ in te, meum ad vos hæcenus ad præsens adventum negare audeo; qui nempe compertum habeam fore ut credatis, id quod nego, non inobedientiæ esse, sed morbi corporalis, cujus languore præpedior ac me ipse iuineri accingam, nec animi ardorem promptamque voluntatem in opus transferre sinat. Quin et corpore absens, qui præsens semper spiritu sum, ac nunquam animo a vobis abjungar, hisce litteris, te, meum in Deo Patrem ac defensorem, meaque salutis curatorem, amplector et osculor, sanctumque tuam ac Christi regno dignum gregem; rogoque et obsecro ut pro me proces ad Dominum fiant, quo scilicet vivam, veramque ac efficacem in eum fidem referam, non vitis perturbationibusque emortuam et evanidam, sed vim habentem crucis ejus et mortis et sepulture et resurrectionis: crucis quidem, cessatione a peccato; mortis vero, plenissima vitii ac libidinis abiectione; sepulture autem, cogitationis animo rerum in sensum cadentium abiectione; ac denique resurrectionis, virtutum opulentiæ ejusque caræ agnitionis abundantia ac mentis, ab iis quæ intereunt in sublime volatu ac exsuscitatione, ut ei concorporalis ‡, uniusque cum eo animi, efficiar. Atque, ut verbo dicam, juxta quod in promissis accepimus, per omnia similis §, uno hoc 358 duntaxat excepto, ne idem per naturam cum illo existam. Ne scilicet, quam ejus munere accepi, per ea quæ dicta sunt, vitam, probrosis operibus enecans, judicium merito habeam, eorum, qui ipsi proprio vitam sustulerunt (Dominam nostram Jesum Christum). Vere enim formidolosum, omnemque damnationem ac scelus excedens, concessam nobis a Deo per donum Spiritus sancti sponte vitam perimere, ea diligendo quæ corru-

* Coloss. i, 13. † Philipp. iv, 7. ‡ Psal. lxxvii, 7. § Psal. xli, 5. * I Joan. iv, 16. † Act. iv, 32.

‡ Ephes. iii, 6. § I Joan. iii, 2.

ptione intereant. Noruntque omnino hunc timorem, qui in eo studium atque operam posuerunt, ut caeco corporis amori veritatem anteferrent.

XXVI. — *Ejusdem ad Thulassium presbyterum, cum ille quasiisset, qui fiat ut nonnullis gentili-
lium regibus, ad Dei iram subditis ingruentem de-
pellendam, liberos atque affines immolantibus, ira
cessaret, ut plures veterum conscripserunt.*

Etiā Græcis indulgebat Deus, ut quasi ex di-
vino responso futura prænoscere, ac quibus mala
depellerent, modos excogitarent; nec raro præ-
stabat ut rerum eventus ex spe illis cederet, cun-
ctis, pro eo ac quisque capere poterat, ad futurum
magnum mysterium recipiendum per providentiam
viam præstruens. Siquidem enim vis illa amoris
principum erga subditos opere procedens ipsaque
efficax eos omnes ab ingruente necessitate eruit;
nihil plane mirum aut a fide abhorrens, ipsum
qui natura, perhumanus sit ac clementissimus,
solusque Creator ac hominum Rex, Filium suum
pro omnium salute per carnis dispensationem morti
tradidisse, ut a malis, quibus humanum genus ob-
strictum erat, ipsum redimeret. Sane cum sanctos
Elisæo propheta ambo reges (Israelis scilicet et
Juda) adversus Moabitas profecti, ingentique potiti
victoria, ipsam quoque regiam urbem omnem di-
repturi essent, accepto gentilium ritu, ut videtur,
qui regis potestate provinciæ præerat, filio suo, in
regum oculis e muro immolavit ^b, eoque specta-
culo ac piaculo reges placavit, auctorque **359** illis
factus ut ab ira in eum parata absisterent, subditis

^b IV Reg. III, 21, 27.

(1) *Tὸν υἱὸν αὐτοῦ.* Accepit Maximus quo pacto
Vulg. et reliqui fere interpretes, de ipso ejus filio,
nempe regis Moab; qui ferale ea victima litandum
Deo, dum extreme laborat, putaverit: forte etiam
Abrahami exemplo, qui filii immolatione tentata,
etsi non peracta, tantopere Deo placuerit: quod ita
sensit R. Sal. Peræque tamen Græca vox αὐτοῦ,
suum reddatur, referendo ad regem Moab, et ejus,
referendo ad regem Edom, in quem facta irruptio-
ne rex Moab cum septingentis delectis suis, ad
ipsum quidem non pervenerit, ejus tamen primo-
genitum ceperit, sicque super muros jugulaverit
et incenderit; vel cum jam eum in captivis habe-
ret; cujus etiam liberandi causa pater sociale bel-
lum cum regibus Juda et Israel inierit: ejusque
dissolvendæ societatis, ipsa hæc dira cædes et im-
manitas illi causa exstiterit, conversa ejus facino-
ris invidia in eos, qui belli auctores exstiterent,
et ad eas angustias regem Moab rede-gissent. Hebr.
perinde ambigua *בן* *filium suum,* vel *ejus:*
quo altero modo Pagn., Malvend., Munster, etc., in-
terpretati sunt. Sic etiam qui Am. II, 1, incensa
Idumææ regis essa usque ad cineres, cujus rei
causa sic Deus Moabitis comminatur, de hac cæde
et holocausto exponunt; quorum sententiam pa-
rum pulsant rationes Santi, inque illis hæc potis-
sima, quod rex dicatur illo Amos, cum IV Regum
primogenitus regis solum appelletur, quod ad regis
titulum non sufficit, ac nisi pater jam in eum jura
regni transtulerat. Nam et hoc intellexerunt *οἱ* LXX,
ὅς ἐβασιλεύσε, quibus reddiderunt, *ὃν ἐβασιλεύσεν*
αὐτ' αὐτοῦ, quem sui loco regem constituerat; vel,
ut codex Alex. *ὅς ἐβασιλεύσε, qui ipse regnum ca-*

A ΚΓ'. — *Τοῦ αὐτοῦ πρὸς Θαλάσσιον πρεσβύτερον,
ἔρωτησάντα, πῶς ἐνίοι τῶν ἐν τοῖς ἔθνεσι
βασιλέων, ὑπὲρ ὀργῆς θεηλάτου ἐπικειμένης
τῷ ὑπηκόῳ πλήθει κατέθνον τέκνα καὶ προσ-
γενεῖς, καὶ ἐπαύετο ἡ ὀργή, καθὼς πολλοῖς
τῶν ἀρχαίων ἱστορεῖται.*

Καὶ Ἕλλησιν ὁ Θεὸς συνεχώρει χρηματίζεσθαι,
δι' ὃν ἑαυτοῖς τὴν τῶν μελλόντων πρόγνωσιν, καὶ
τὴν τῶν λυπούντων ἀπαλλαγὴν ἐπενόησαν τρόπων·
καὶ ἐδίδου πολλάκις κατ' ἐλπίδας αὐτοῖς ἐκβαίνειν
τὰ πράγματα, πᾶσι προοδοποιῶν κατὰ πρόνοιαν,
καθὼς ἕκαστος ἰδύνατο δέξασθαι, τὴν τοῦ μέλλοντος
μεγάλου μυστηρίου παραδοχὴν. Εἰ γὰρ φιλοστοργία
τῶν ἀρχόντων πρὸς τοὺς ἀρχομένους δι' ἔργου προ-
βαίνουσα, ὅλον ὑψήρπασε τῆς ἐπικειμένης ἀνάγκης
τὸ ὑπήκοον· οὐ ξέρον οὐδὲ ἄπιστον, εἰ ὁ φύσει φιλάν-
θρωπος, καὶ ὁ μόνος Δημιουργὸς καὶ Βασιλεὺς τῶν
ἀνθρώπων, τὸν αὐτοῦ Υἱὸν ὑπὲρ πάντων τῶν ἀνθρώ-
πων εἰς θάνατον, κατ' οἰκονομίαν διὰ σαρκὸς προ-
έσχετο, ἵνα τῶν κατεχόντων λυτρώσῃται κακῶν.
Ἀμέλει τῶν βασιλέων Ἰσραὴλ καὶ Ἰούδα κατὰ τῶν
Μωαβιτῶν ἐπιστρατευσάντων ἐπὶ τοῦ ἀγίου Ἐλισ-
σαίου τοῦ προφήτου, καὶ μετὰ μεγάλῃν νίκην μελ-
λόντων καὶ αὐτὴν πᾶσαν τῆς βασιλείας πορθῆσαι τὴν
πόλιν, λαθὼν κατὰ τὸ εἰθισμένον, ὡς εἶπεν, ἔθνεσιν,
ὁ τῆς χώρας βασιλεὺς τὸν υἱὸν αὐτοῦ (1), κατ' ὀφθαλ-
μοὺς τῶν βασιλέων ἐπὶ τοῦ τείχους κατέθεσε· καὶ
τούτῳ τῷ τρόπῳ, τοὺς μὲν βασιλεῖς ἰλεώσατο, καὶ
ἐπέισεν ἀποστραφῆναι τῆς κατ' αὐτοῦ διεσκευασμένης

NOTÆ.

C *passiverat.* Proinde quod Hebr. futuri temporis est,
pro præterito positum intellexere. Quod item de
ossibus ad cineres usque combustis exaggerat pro-
pheta, haud necesse trahere ad ossa e sepulcro ef-
fossa, cum nihil occurrat in Scriptura, quo referri
possit ea tumuli ossiumque violatio; sed potest
intelligi, sic in cineres et favillam redactum hujus
principis corpus, relato de eo holocausto, ut nec
ossa superfuerint, uti se fere habebant Romano-
rum ac gentium aliarum busta. In hac itaque sa-
tis probabili expositione non satis faveat istud
exemplum Maximi scopo; velut scilicet divino in-
stinctu, ad præfigurandum Christi mysterium, quasi
piaculari hostia, sic captum hostem rex Moab ho-
locausto obtulerit, eaque victima a se iram depul-
lerit: quomodo etiamnum barbari Canadenses et
alii hostes immolant, eorumque laute carnibus
epulantur, nullo certe divino instinctu, quo sic
mala depellenda intelligant, sed ferina inhumanitate,
ac diabolo instigante, qui sic humano delectetur
cruore, Deumque olim æmuletur, nec ignobiliori
quam humana sibi hostia, quibus impetrare pos-
sit, fieri velit. Christi sacrificium varie Deus in
animalium victimis adumbravit; in hominum, nun-
quam, præterquam in uno Abrahamo et Isaaco,
ad usque duntaxat propositi animi manifestatio-
nem. Et in ipso Christo victima fuit, quod se
ipse obtulit, Judæorum malitia utens, nec tormen-
ta abnuens, ut divinæ satis justitiæ fieret, non velut
ipse seipsum interficiens, quod fecere gentilium
quidam, nihil prorsus affini Christo exemplo, sed
diabolico plane commentō.

ὀργῆς, τοὺς δὲ ὑπηκόους διεσώσατο. Τίς μὲν οὖν Ἕλλησι τὰ ἐξ αὐτονομίας ἐπιτελεῖν συγχωρῶν ὁ Θεὸς, εἰς τὴν τοῦ μεγάλου μυστηρίου παραδοχὴν σοφῶς ἐσφραδίζετο· τῷ δὲ Ἰσραηλίτῃ λαῷ νόμον διδοῦς, δι' ὅλου τὸ μέλλον διετύπου μυστήριον. Ὅθεν μετὰ τὸ φανῆναι, καὶ κατ' ἐνέργειαν γενέσθαι τῆς ἡμῶν σωτηρίας μυστήριον, ταῦτα κάκεινα ἐξ Ἑθνῶν καὶ Ἰουδαίων κατήργησεν, ὅσα πρὸ τούτου δέδωκεν, ἢ γίνεσθαι συνεχώρησεν πρὸς τὴν τοῦ μέλλοντος διατύπωσιν. Ἐξ αὐτοῦ γάρ, καὶ δι' αὐτοῦ, καὶ εἰς αὐτὸν τὰ πάντα, ὅσα γέγονεν ἢ γενήσεται, κατὰ πάντα καιρὸν ἢ τρόπον· τὰ μὲν, κατ' εὐδοκίαν· τὰ δὲ, κατ' οἰκονομίαν· τὰ δὲ, κατὰ συγχώρησιν. Οὐκ ἔστιν ὄν μῦθος τῷ τοῖς ἀρχαίοις μνημονευόμενον· ἀλλὰ γέγονεν ἀληθῶς, καὶ ἐπικολούθησεν αὐτῷ, τὸ ἐφ' ᾧ γέγονεν ἀλέξημα. Τὸ δὲ κατὰ λεπτόν περὶ τῶν γραφέντων, σὺν Θεῷ παρ' ὑμῖν γινόμενος ἅμα γυμνάζωμεν⁹⁶. Πλὴν ὁ γνοῦς πῶς καὶ ὄφειες σάρκες δύναται θεραπεύειν διὰ τέχνης νοσοῦντας, δέξεται πιστῶς τῆς θείας προνοίας τὴν μέθοδον.

autem quæ scripta sunt, subtiliorem disputationem habituri sumus, ubi, Deo dante, apud vos me esse contigerit. Cæterum qui novit qua ratione etiam viperæ carnes arte medicatæ sanandis morbis conferant, haud gravate eam divinæ providentiæ methodum rationemque fide suscipiet.

KZ'. — Τοῦ αὐτοῦ πρὸς Ἰωάννην κουβικουλάριον.

Οἱ μὲν κατὰ κόσμον, τὴν πρὸς ἀλλήλους ἀγάπην στησάμενοι, τῆς ἀλλήλων χηρῶν σωματικῆς παρουσίας πρὸς τὴν ταύτης συντήρησιν, διὰ τὴν λήθην τὴν καταμαραίνουσαν φυσικῶς πάντα τὸν περὶ μόνον τὰ σώματα συνιστάμενον πόθον· ᾧ συγκατασθένυσθαι πέφυκεν ἡ μνήμη τῶν οὕτω πρὸς ἀλλήλους διακειμένων. Ἔστι δὲ ὅτε καὶ αὐτὸ τοῦτο τὸ συντηρεῖν δύνασθαι δοκοῦν τὴν κατὰ κόσμον πρὸς ἀλλήλους σχέσιν, δίστησι κόρος ἐπιγενόμενος, καὶ ὅλην τὴν προλαβοῦσαν ἀφανίζων διάθεσιν. Καὶ ἐπιλείψις δὲ τινος πολλάκις τῶν ταύτης ποριστικῶν αἰτιῶν, ἢ καὶ μικρά τις παρεμπροσθεύσα πρόφασις, ταχέειν ποιεῖται τῆς οὕτω συνισταμένης ἀγάπης τὴν εἰς μῖσος περιτροπήν. Οἱ δὲ κατὰ Θεὸν τῷ δεσμῷ τῆς ἀγάπης ἀλλήλοις ἀλύτως καταδεθέντες, καὶ σὺν ἀλλήλοις ὄντες, καὶ ἀλλήλων ἀπόντες, μᾶλλον τὸν ταύτης δεσμὸν ἐπιτείνουσι· διὰ Θεὸν ταύτην ἐν ἑαυτοῖς ἔχοντες, τὸν καὶ ἀγάπην ὄντα, καὶ τὴν τοῦ ἀγαπᾶν δύνασθαι ταῖς ἀξίοις παρεχόμενον δύναμιν· καὶ μάλα γέ, καθάπερ οἶμαι, δικαίως. Τοῖς γὰρ κατὰ φύσιν βρυστοῖς συναπορῆσιν πέφυκε καὶ ἡ τῶν κατ' αὐτὰ πρὸς ἀλλήλους διακειμένων διάθεσις· τοῖς δὲ σταθεροῖς καὶ ἀεὶ ὡσαύτως ἔχουσιν, ἀκλόνητος παντάπασιν καὶ ἀτίνακτος συνδιαμένειν εἴθε, καὶ ἡ τῶν κατ' αὐτὰ πρὸς ἀλλήλους διακειμένων στοργή· τοσαῦτον αὐτοῖς ἐπιτείνουσα τὸν εἰς ἀλλήλους πόθον πρὸς τὸ ἀρίστον, ὅσον ὁ ταύτης τῆς σχέσεως αἴτιος πρὸς ἑαυτὸν ἔλκειν τοὺς ἀλλήλων ἡρτημένους τῷ πνεύματι πέφυκε Θεός.

rem augmento accumulans, quantum hujus ipsius affectionis auctor Deus, eos, qui inter se spiritu devincti sunt, ad se proclive trahit.

^c Rom. xi, 56. ^d I Joan. iv, 16.

VARIAE LECTIOES.

⁹⁶ Ἰσ. γυμνάζωμεν.

salutem impetravit. Græcos igitur ea quæ ex propriarum legum rationibus essent, Deus sinens peragerè, sapienti consilio ad magnum suscipiendum mysterium adigebat; Israelitico autem populo data lege, quod futurum erat mysterium, undique figurabat. Quamobrem ubi ille apparuit, fuitque re ipsa exhibitum salutis nostræ mysterium, tum hæc, tum illa, ex Græcorum pariter Judæorumque moribus ac ritu abolevit: quæ scilicet superioribus temporibus, ad rei futuræ adumbrationem, vel dederat ipse, vel permiserat. *Ex ipso enim et per ipsum et in ipso sunt omnia*^c, quæcunque per omne tempus et modum et facta sunt, et futurum est, ut fiant: alia quidem secundum propensam voluntatem; alia, secundum dispensationem; alia, secundum indulgentiam ac permissionem. Non ergo inter fabulas existimandum, quod antiquis historiæ monumentis proditur; sed ita re ipsa contigisse putandum, secutamque esse mali deputationem, cujus id causa fuerat usurpatum. De his

Deo dante, apud vos me esse contigerit. Cæterum qui novit qua ratione etiam viperæ carnes arte medicatæ sanandis morbis conferant, haud gravate eam divinæ providentiæ methodum rationemque fide suscipiet.

XXVII. — Ejusdem ad Joannem cubicularium.

Qui sæculi ritu alii aliis amicitia juncti sunt, necessariam mutuam præsentiam habent, ad eam conservandam· oblivionis scilicet causa, cujus ea vis ac indoles, ut omnem amorem circa corpora solummodo versantem consumat; quocum pariter extingui solet, eorum qui sic inter se animis alligantur, memoria. Quin et quandoque contingat, ut hoc ipsum quod ad mundanam illam inter aliquos fovendam amicitiam valere plurimum videbatur, superveniens tedium dirimat, omnemque antea vigentem animi affectionem aboleat. Sæpe etiam, si vel minimum quid desit, eorum, ex quibus illa proclive conflatur, vel exigua quædam incidat occasio³⁶⁰ ac prætextus, sic constantem amicitiam cito in odium vertit. Qui vero divinæ dilectionis vinculo inter se indissolubiler vincti sunt, sive simul versentur, sive alii aliis absentes sint, ejus arctius nexum astringunt: propter scilicet Deum secum eam habentes, qui et ipse dilectio sit^d, et his qui digni sunt, vim præbeat ac facultatem ut diligere possint; idque, ut videtur, jure optimo. Una enim cum rebus natura fluxis, illi ut disfluat comparatum est, quæ penes illa conflata ac coalita mutua animorum affectio est; cum his vero quæ firma ac stabilia sunt, eodemque modo se semper habent, inconcussa omninoque immota permanere solet, eorum qui penes illa invicem animis cohæserunt, amoris vis; tanto eis, quo se mutuum prosequantur, in immensum amo-

In hunc igitur modum cum te diligam, mihi plurimum diligende ac charissime, jugiter animo presentem inseparabilem, alte spiritu impressum expressumque habeo; ut quamvis longa sunt temporis spatia, ingensque locorum interjecta media intercapedo est, nunquam mente cernere, animoque complecti ac osculari desinam; a quo vicissim paribusque modis (nisi et majoribus) cum me diligere persuasum habeam, non abnuo quin justa necessitate impigre scribam, qui unam amborum per spiritum factam animam cognoscam. Nec te puto injuriæ ducturum, quod hoc audias; qui tecum ipse tremendam Dei ad hominem, omnique mentis cogitatu ac sermonis vi majorem inclinationem reputes. Suscipe igitur placide eum, qui modicam hanc affert syllabam, cunctaque illi efflicere, quæcunque is qui ita sanxit, ut homines socia inter se sorte ærumnas vitæque mala dividerent; sicque proximum sibi quisque ascisceret suamque nimia quadam necessitudine vellet, ut magis aliis quidem videretur, pro reciproca illa animi affectione qua in se invicem velut commearent. *Modum enim gaudere cum gaudentibus, sed et flere cum flentibus* e; nec quovis modo diligere proximum, sed diligere sicut seipsum f, divinus sermo præcipit; ne novum mandatum dicam, quo dilectionis causa g, ipsas quoque alii pro aliis animas ponere **361** jubemur, ubi certaminis tempus appetierit; quod utique ipse qui dedit, Dominus, opere implevit, qui pro nobis animam ponere non recusaverit h; perfectæ nobis ac absolutæ virtutis præbens exemplum, qua paulatim pravi in nobis ac cæci amoris lex exstinguitur; quæ scilicet jam initio voluptatum illecebris captos, a Deo, invicemque alios ab aliis fraude abducens, Deique unius loco, plura numina (seu nullum prorsus) existimandum docens, facultatem in nobis rationis omnino carui illiserit; inque multas partes, natura, quæ una sit, dissecta, iræ in nobis vim, qua alii in alios, accenderit. Esto igitur, uti dicebam illi omnia qui tua eget ope, ut ipse talem nanciscaris Deum, qui omnia omnibus fieri, præ summa humanitate ac clementia voluerit.

XXVIII. — *Ejusdem ad Cyriscium episcopum.*

Qui divine in terra bonitatis, pro concessa tibi

e Rom. xii, 13. f Matth. xix, 19. g IJoan. iii, 16. h Joan. x, 13.

VARIÆ LECTIONES.

g Suid. κατέβραξε.

NOTÆ.

(m) *Πρὸς Κυρισίκιον.* Haud a mendo abesse videtur, quod ita prænotatur. Ac num *πρὸς Κυρισίκιον*, ad Joannem scilicet *Cyzicenum episcopum*, ad quem ipsum abhinc secunda et tertia, affini plane argumento; etsi ibi sedis locus tacetur, nec nisi *ad Joannem episcopum* dicitur; vel num hæc et sequens ad Constantinopolitanum ipsum episcopum, a quo ad se revocari petat, si modo timor abscesserit hostium? Alias et alias subinde Maximus videtur mutasse sedes, redum cum in Africam commigrasset, Persarum metu, verum etiam aliis

A Κατὰ τοῦτον τοίνυν τὸν τρόπον ἀγαπῶν σε, λίαν ἡγαπημένε, διὰ παντὸς ἀχώριστον ἔχω συνόντα κατὰ ψυχὴν, εἰς βάθος τετυπωμένον τῷ πνεύματι, καὶ πολὺ τοῦ χρόνου μῆκος ἐστὶ, καὶ μέγα τὸ διαμέσου τῶν τόπων διάστημα, μηδέποτε τοῦ βλέπειν νοητῶς καὶ ἀσπάζεσθαι παύομενος. Ὑψ' οὐ κατὰ τὸ ἴσον, εἰ μὴ καὶ μᾶλλον ἀγαπᾶσθαι πιστεύων, ἀόκνως περὶ ὧν χρεῖα γράφειν οὐ παραιτοῦμαι, μίαν ἄμφοτέρων ἡμῶν γεγενῆσθαι ψυχὴν γινώσκων διὰ τοῦ πνεύματος. Καὶ οἶδα ὅτι οὐ νομίζεις ὑβρίζεσθαι τοῦτο ἀκούων, τὴν πρὸς ἀνθρώπους τοῦ Θεοῦ φοβερὰν, καὶ ὑπέρ νοῦν καὶ λόγον συγκατάθεσιν λογιζόμενος. Δέχου τοίνυν τὸν τὴν παροῦσαν ἐπιφερόμενον μετρίαν τυλλαθὴν εὐμενῶς, καὶ γενοῦ αὐτῷ πάντα, ἅπερ ὁ τὰς ἀλλήλων ἐπιμερίζεσθαι συμφορὰς τοῖς ἀνθρώποις **B** ἐνομοθέτησε· καὶ τοσοῦτον αἰκλιώσασθαι τὸν πέλας, ὅσον μὴ ἄλλον ἐκείνον νομίζεσθαι, κατὰ τὴν ἀντιδοθεῖσαν τῶν εἰς ἀλλήλους μεταποιηθέντων διάθεσιν. Οὐ γὰρ μόνον χαίρειν μετὰ χαίρόντων, ἀλλὰ καὶ κλαίειν μετὰ κλαιόντων· καὶ οὐχ ἀπλῶς ἀγαπᾶν, ἀλλ' ὡς ἑαυτὸν τὸν πλησίον, ὁ θεῖος διαγορεύει λόγος· ἵνα μὴ λέγω τὴν καινὴν ἐντολὴν, τὴν καὶ αὐτὰς ὑπὲρ ἀλλήλων ἀγάπης χάριν, ἥνικα καιρὸς ἐστὶν ἀγωνίζεσθαι, τὰς ψυχὰς τιθέναί προστάσσουσαν· ἦν ὁδοῦς ἔργῳ πεπλήρωκε Κύριος, ὑπὲρ ἡμῶν θεῖναι τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν μὴ παραιτησάμενος· ἡμῖν ὑποτύπωσιν τελείας εὐαρεστήσεως, καθ' ἣν ὁ τῆς φιλαυτίας ἡρέμα κατασθέννυται νόμος, ὁ κατ' ἀρχὰς δι' ἡδονῆς ἡμᾶς ἀπατηλῶς Θεοῦ καὶ ἀλλήλων ἀπαγαγὼν· καὶ ἀνθ' ἐνὸς Θεοῦ, πολλοὺς εἶναι ἢ οὐδένα τὸ σύνολον νομισθῆναι διδάξας, παντελῶς τὴν τοῦ ἐν ἡμῖν λόγου πρὸς τὴν σάρκα κατέραξε ⁹⁷ δύναμιν, καὶ εἰς πολλὰς τὴν μίαν φύσιν κατατεμῶν μοίρας, ὑπὲρ ἡδονῆς κατ' ἀλλήλων τὴν τοῦ ἐν ἡμῖν θυμοῦ δύναμιν ἐθηρίωσε. Γενοῦ τοίνυν, ὡς εἶπον, πάντα τῷ χρῆζοντι τῆς σῆς ἐπικουρίας, ἵνα τοιοῦτον εὖροις τὸν Θεόν σοι γινόμενον, τὸν πάντα πᾶσι γίνεσθαι διὰ φιλανθρωπίαν καταδεχόμενον.

ferarum more, voluptatis causa sæviamus, furore

KII'. — Τοῦ αὐτοῦ πρὸς Κυρισίκιον (m) ἐπίσκοπον.

Τῆς θείας ἐπι γῆς κατὰ τὴν δεθείσαν σοι χάριν

casationibus, quo factum est, ut sit obscurum, cujus potissimum episcopi conspectibus aliis aliisque epistolis petat restitui. Omnes tamen hæc quinque ad eundem videntur spectare, ex ipsa argumenti affinitate; exque Georgii abbatis et presbyteri secunda et quarta mentione, conjectura firmatur, eundem ipsum Joannem episcopum *Cyzicenum* Maximo amicissimum, probeque orthodoxum, illis omnibus compellari, quod præcipue non sic ei cum sede Constantinopolitana conveniebat, cum hæc haberet, et jam depulsus Persarum timor videre

τῆς ἀρχιερωσύνης, τίμιε Πάτερ, μιμητῆς εἶναι λαγῶν ἀγαθότητος, οὐδένα τῶν χαρακτηριζόντων αὐτὴν τρόπων ἀπλήρωτον εἶσασ· ἀλλὰ πάντας ἀλλήλοις ἐφεξῆς συνομαρτοῦντας ἔχων, τῷ ἄνωθεν ἐξουφασμένῳ διὰ τοῦ Πνεύματος χιτῶνι τῶν ἀρετῶν ἐσπούδασας καλλωπίσαι τὸ τῆς ἀρχιερωσύνης μυστήριον· ὄντινα χιτῶνα· τχίσαι οὐδέποτε δύνανται, οὔτε πλήθει πειρασμῶν, ὁμᾶς σταυροῦντες οἱ δαίμονες. Σπούδασον οὖν τὰ διεσχορπισμένα τέκνα τοῦ Θεοῦ συναγαγεῖν εἰς ἓν. Χαρακτήρ γὰρ καὶ τοῦτο τῆς θείας ἐστὶν ἀγαθότητος· καὶ ὡς κεφαλὴ τοῦ τιμίου σώματος τῆς ἁγίας τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας γενόμενος, τὰ μέλη συναρμολόγησον ἀλλήλοις διὰ τῆς ἀρχιεπισκοπίας τοῦ Πνεύματος· καὶ κάλεσον φωνῇ μεγάλη ὡς κῆρυξ τῶν θείων διδαγμάτων καταστάς, τοὺς τε μακρὰν, καὶ τοὺς ἐγγύς· καὶ ἑαυτῷ κατάδησον τῷ ἀλύτῳ δεσμῷ τῆς ἀγάπης τοῦ Πνεύματος· εἴπερ μέντοι ἀπέδρα, καὶ παντελῶς ἐξηφάνισται ἢ τῶν ἐχθρῶν προσδοκία· δι' ἣν τοσοῦτον, τῆς ἐνεγκούσης ἀπεξενώθησαν· ἵνα καὶ σοὶ ἐξὸν ἦ χριστοπρεπῶς λέγειν·

Ἰδοὺ ἐγώ, καὶ τὰ παιδία ἃ μοι ἔδωκεν ὁ Θεός. Ἄλλ' ἀξίωσον τὸν σὸν ταπεινὸν καὶ ἀνάξιον δεούλον καὶ ἱκέτην περὶ τούτου τιμίῳ σου συλλαβῶν, ἅγια Πάτερ· καὶ δι' εὐχῶν παραθέσθαι· τῷ Θεῷ προσφέρων θυσίαν αἰνέσεως μὴ ἀπαξίωσης.

atque supplicem servum tuum venerabilibus tuis litteris in eam rem impartiri digneris, nec me Deo preeibus commendare, cum laudis victimas offers, abnueris.

KΘ'. — Τοῦ αὐτοῦ πρὸς τὸν αὐτόν.

Ὁ μὲν Θεός ζητῶν κατήλθεν ἐξ οὐρανοῦ, καὶ ποθῶν τὸ πρόβατον ἐνεδύσατο· καὶ οὕτως σώσας τὸ πλανώμενον, πρὸς τὰ σύννομα τῶν ὤμων ἐπιθείς, συμπαθῶς ἐπανήγαγε. Σὺ δὲ, πανάγια Πάτερ καὶ ποιμὴν, μόνον Πνεύματος ἁγίου πληρώσας τῆς διδασκαλίας τὸν δόνακα, πρὸς ἑαυτὸν ἐπανήγαγες πλήρη, τὴν ἀκουσίως μὲν τῆς πατρίδος ἀποφοιτήσασαν ἀγέλην τῶν λογικῶν προβάτων, ἐκουσίως δὲ προτρέχουσαν τῇ φωνῇ σου τοῦ καλοῦ ποιμένου καὶ ἐπιστήμονος, ὡς τελείαν διάγνωσιν ἔχουσαν τοῦ συμφέροντος. Οὐ γὰρ πλανηθεῖσα τὰ μακρὰ διεπέρασε πελάγη, τῆς θείας κατολιγορήσασα νομῆς· ἀσφαλείας δὲ χάριν σωστικῆς τῶν κατὰ ψυχὴν θείων ἀναθημάτων. Ἄλλὰ δέξαι ποιμὴν, οὐ μόνον ἀνεπίστατον λύκοις διαμείνας, ἀλλὰ καὶ λύκων ἀνααιρετικὴν γενομένην, καὶ πολλοῖς πλουτοῦσαν τοῖς κατὰ ψυχὴν ἀγαθοῖς· Καὶ ἔντεινον, καὶ κατευθεοῦ, καὶ βασιλευε, ἔνεκεν ἀληθείας καὶ πραότητος καὶ δικαιοσύνης· ὡς τῶν κατ' εὐσέβειαν θείων δογμάτων διδάσκαλος, καὶ βίου καθαροῦ, καὶ σιμνῆς πο-

A summi sacerdotii gratia, venerande Pater, nactus es ut imitator esses, nullos modos ac officii partes, quibus ceu nota hæc insigniatur, omisisti, quia etiam etiamque impleres; sed qui omnes inter se ordine consertas ac cohærentes obtineas, contexta desuper Spiritus opera virtutum tunicaⁱ summi ejusdem sacerdotii mysterium eximie ornare studuisti; quam ne quidem dæmones unquam scindere possunt, qui tentationum turba vos in crucem agunt. Cura igitur, ut filios Dei, qui dispersi sunt, congreges in unum^j (nam hoc quoque divinæ bonitatis nota est atque insigne); velutque venerabilis sanctæ Dei Ecclesiæ corporis effectus caput, membra secum invicem per Spiritus fabricationem committe atque compone; magnaue voce tanquam divinorum documentorum constitutus præco, voca tum eos qui longe, tum qui prope sunt eosque tibi ipse insolubili vinculo dilectionis Spiritus astringe; dummodo tamen expectatæ hostium incursionis metus aufugerit, ac prorsus evanuerit; cujus causa tandiu, sicque procul patria exsules alienum solum habuit; quo nimirum ipse quoque, Christi æmula voce, dicere

362 possis: *Ecce ego, et parvuli, quos dedit mihi Deus*^k. Quæso autem, sancte Pater, ut me humilem et indignum

litteris in eam rem impartiri digneris, nec me Deo

C XXIX. — Ejusdem ad eundem.

Deus quidem ut quæreret e cælo descendit, ovemque, amore in ipsam ac desiderio, induit, ac sic errantem recipiens, inque humeros imponens ad gregales miseranter revexit^l. Tu vero, sanctissime Pater ac pastor, Spiritus sancti doctrina solummodo fistulam implendo, plenum ad te gregem ovium rationalium reduxisti: qui cum illubens patria excessisset, ad tuam boni ac periti pastoris libens occurrat^m vocem, ut qui nimirum, quid ex ejus rationibus sit, perfecte dijudicare noris. Non enim errandi vagandique studio longa maris spatia trajecit, quasi divinæ contemptu pascuæ daceretur, sed ut divinas animi dotes sibi incolumes tutasque præstaret. Enimvero gregem ejusmodi suscipe, qui nedum lupis impervius manserit, sed e lupis exitio factus sit, multisque abundet animi bonis: *Intendeque, prospere procede et regna, propter veritatem et mansuetudinem et justitiam*^m; tanquam divinorum pietatis decretorum doctor, vitæque puræ ac honestæ disciplinæ magister, ac rectæ in omnibus

ⁱ Joau. xix, 25. ^j Joan. xi, 52. ^k Gen. xxxiii, 5. ^l Matth. xviii, 12; Luc. xv, 4. ^m Psal. xliv, 5.

NOTÆ.

tur, Pyrrho forsitan jam episcopo, vel etiam intruso Paulo, per cujus intrusi grassationem Pyrrhus Maximum convenit in Africa, quocum disputans, errorem agnovit. Non tamen de ejus tropæo loqui videtur, cum altera hinc epistola gregi sic peregre profecto, et qui ingentia maris spatia trajecerat, gratulatur, quod λύκων ἀνααιρετικῆ exstiterit. *Lupos vicerit*; Severianos potius significet, de quibus

majori epistola ad Joann. cubicularium, vel etiam Monothelitas in Africa per fugæ ab urbe et patria occasionem, hæresis semina spargentes, quibus comprimendis celebratæ Africæ synodi Theodoro Romano pontifice: qua in re, non unius Maximi, sed reliquorum sodalium monachorum, qui vere orthodoxi essent, enituerit opera.

discretionis legislator, assumpto præsertim cum eo, quem dixi, sacro grege, sanctificato quoque domino Georgio abbate presbytero, viro sacro, paribusque cum vita doctrinæ ornamentis prædito. Verum, quod magna absorptus tristitia sum, nec ab illis disjungi feram, aut me cum eis assumite, subque alas vestras reficite, aut vestris precibus ad sustinendum fortiter, quem charissimorum ipsa ab-junctio dolorem consciscit, confirmate.

363 XXX. — *Ejusdem ad Joannem episcopum.*

Αἰοῦντ, qui naturam rerum ratione disquisierunt, eam ignis vim esse, ut subjectam omnem trahat materiam; huicque symbolice Deum comparantes, qui divina exponunt mysteria, ipsum etiam ejusmodi asserunt, ut omnes trahat qui ejus velint obsequi legibus, ac qui vitam sanctis moribus institutam amplecti sustineant: cujus velut egregie pictis coloribus expressam imaginem sacerdotium cum dicant, ipsum quoque per gratiam miserationis lege, omnes sub eadem contentos natura, trahere affirmant. Hanc igitur tu, Pater sancte, in terra nactus Dei imaginem, blandis ad te miserantis animi moribus sermonibusque eos voca, qui ad te redire summopere cupiunt, hocque vel maxime votis agitant, ut te pastore ac rectore gaudeant, verisque pollicitationibus per venerabiles tuas syllabas, tuam in eos, Deo auspice, in omnibus ratam facito providentiam ac curam: si modo prorsus hostium cessavit foetida expectatio; cujus gratia tantam sustinuerunt fugam, quibus tutum visum est, ut divinæ legi obsequerentur, diserte clamanti: *Si vos fugaverint ex ista civitate, fugite in aliam*^a; ac qui laudabilem formidinem audaciæ prætulērunt: quo nimirum tuis secundum Deum fidem habentes verbis, intrepide revertantur, atque a laboribus, quibus virtutis causa, et ut Deo jubenti fugiendos esse persecutores, morem gererent, per formidabilis hujus exsilii ac peregrinationis molestias, oppressi sunt, remissionem ac solatium, benignam tuam in omnibus opitulationem ac curam consequantur. Ne ergo, Pater sancte, supplicem tuum ac servum obsecrantem suscipere dedigneris; sed tuis honoris syllabis, velut qui ipse reipsa merito honore dignus sis, nullo prorsus dignum honore; precibusque Christo commenda, quem solum deceat honor, ac qui suo ipse munere, inhonorum magnifice hominem honoraverit: quem Dominum herumque in omnibus imitatus, illum alterum per gratiam Spiritus te ipsum aspectandum reddideris.

364 XXXI. — *Ejusdem ad eundem.*

Quemadmodum radius pupillam hujus sana sit,

^a Matth. x, 25.

⁹⁸ Num hic Georgius, qui postea sedit magni tunc neminis episcopus.

VARIÆ LECTIONES.

patriarcha CP. divinare est.

⁹⁹ Joannes hic, forte Cyzicenus,

Α λιτείας ὑφρηγητής, καὶ τοῖς ἐν πᾶσιν ὀρθῆς διακρίσεως νομοθέτης· προσλαβόμενος μάλιστα μετὰ τῆς εἰρημένης ἱεραῆς ποιμνῆς, καὶ τὸν ἡγιασμένον κύριον ἀββᾶν Γεώργιον ⁹⁸ τὸν πρεσβύτερον, ἀνθρωπὸν ἱερὸν, ἴσον τῷ λόγῳ κεκτημένον τὸν βίον· καὶ δι' ἀμφοτέρων ὄντα τῆς πονηρᾶς καθαιρέτην δυνάμεως. Ἄλλ' ἐπειδὴ μεγάλη κατεπόθη λύπη μὴ φέρων τὴν τούτων διάζευξιν, ἣ καμὲ προσλάβετε, καὶ ὑπὸ τὰς ὑμετέρας καταπαύετε πτέρυγας· ἢ στῆριξατε δι' εὐχῶν πρὸς τὸ γενναίως φέρειν τὴν ἐπὶ τῷ χωρισμῷ τῶν φιλιτάτων ὀδύνην.

Α. — *Τοῦ αὐτοῦ πρὸς Ἰωάννην* ⁹⁹ *ἐπίσκοπον.*

Β Φατῖν οἱ τὴν τῶν ὄντων φύσιν λογικῶς διασκεψάμενοι, παντὸς ἐλκτικὴν εἶναι τοῦ ὑποκειμένου τὴν τοῦ πυρὸς δύναμιν· ὧ παραβάλλοντες συμβολικῶς τὸν Θεόν, οἱ τῶν θείων ἐξηγηταὶ μυστηρίων, ἐλκτικὸν καὶ αὐτὸν εἶναι φασὶ πάντων τῶν βουλομένων τοῖς αὐτοῦ κείθεσθαι νόμοις, καὶ τὸ ζῆν ὁσίως ἀνεχομένων ἀσπάζεσθαι πρὸς ὃν, ὡς περ ἐν εἰκόνι γραφὴν εὐφυῶς τὴν μίμησιν ἔχουσαν ὑπάρχειν λέγοντες τὴν ἱερωσύνην, καὶ αὐτὴν τῷ Ἰσῷ κατὰ τὴν χάριν συμπαθείας νόμῳ, πάντων ἐλκτικὴν εἶναι τῶν ὑπὸ τὴν αὐτὴν φύσιν διαγορευούσι. Ταύτην οὖν καὶ αὐτὸς, ἅγιε Πάτερ, ἐπὶ γῆς τοῦ Θεοῦ τὴν εἰκόνα ἔχειν λαχῶν, κάλεσον πρὸς ἑαυτὸν συμπαθείας τρίποις καὶ λόγοις, τοὺς πρὸς σὲ ποθοῦντας ἐπανελθεῖν, καὶ ὑπὸ σοῦ ποιμανθῆναι κατ' εὐχὰς ἐπιθυμοῦντας· καὶ πίστωσον ἐπαγγελίαις ἀληθείαι· διὰ συλλαβῶν σου τιμίω, τὴν εἰς αὐτοὺς σὺν Θεῷ περὶ πάντα σου πρόνοιαν· εἶπερ παντελῶς ἡ τῶν ἐχθρῶν δυσώδης ἀπεγένετο προσδοκία· δι' ἣν τοσαύτην ὑπέμειναν φυγὴν, οἱ τῷ νόμῳ τοῦ Θεοῦ κατακολουθεῖν ἀσφαλῆς ἠγησάμενοι, τῷ διαβρόδην βοῶντι· *Ἐὰν διώκωσιν ὑμᾶς ἐκ τῆς πόλεως ταύτης, φεύγετε εἰς τὴν ἄλλην*· καὶ τὴν ἐπαινετὴν δειλίαν τοῦ θράσους προκρίναντες· ἵνα μετὰ Θεὸν τοῖς σοῖς πιστεύοντες λόγοις, ἀφόβως ποιήσωνται τὴν ἐπάνοδον· καὶ τῶν πόνων οἷς ὑπὲρ ἀρετῆς, καὶ τοῦ πεισθῆναι Θεῷ τοὺς διώκοντας φεύγειν κελεύοντι, κατὰ τὴν φοβερὰν ταύτην ξενιτείαν, ὑπεπιάσθησαν, ἀνεσιν εὐρωσιν, ἐλαήμονα τὴν σὴν περὶ αὐτοὺς κατὰ πάντα συγκρότησιν. Μὴ τοίνυν ἀπαξιώσης, ἅγιε Πάτερ, τὸν σὸν ἱκέτην καὶ δοῦλον παρακαλοῦντα προσδέξασθαι· ἀλλὰ τίμησον οἰκείαις συλλαβαῖς, ὡς τίμιος, τὸν μηδεμιᾶς τιμῆς ἄξιον· καὶ δι' εὐχῶν παράθου τῷ Χριστῷ τῷ μόνῳ τιμίῳ, καὶ τὸν ἀτιμὸν πολυτίμως δι' ἑαυτοῦ τιμήσαντι ἀνθρωπὸν· ὄντινα Δεσπότην καὶ Κύριον κατὰ πάντα μιμούμενος, ἄλλον ἐκαῖνον κατὰ χάριν τοῦ Πνεύματος σεαυτὸν τοῖς ὀρῶσι κατέστησας.

ΑΑ'. — *Τοῦ αὐτοῦ πρὸς τὸν αὐτόν.*

^a ὡς περ ἀκτεῖς ἐπισπᾶται προστηνῶς τὴν ὑγιαίνου-

σαν ὄψιν κατὰ φύσιν προσχάιρουσαν φωτὶ, καὶ τῆς A
 οἰκείας λαμπρότητος μεταδίδωσιν· οὕτως καὶ ἡ ἀλη-
 θῆς ἱερωσύνη χαρακτηρ οὕσα διὰ πάντων τῆς μα-
 καρίας θεότητος τοῖς ἐπὶ γῆς, πᾶσαν ψυχὴν κατὰ
 τὴν ἕξιν φιλόθεόν τε καὶ θεῖαν ἐφέλκεται πρὸς ἑαυ-
 τὴν, καὶ τῆς ἰδίας μεταδίδωσι γνώσεως, εἰρήνης τε
 καὶ ἀγάπης· ἵνα πρὸς τὸ πέρας τῆς οἰκείας ἐνεργείας,
 ἐκάστην τῆς ψυχῆς ἐνέγκασα δύναμιν, Θεῷ
 παραστήσῃ διὰ πάντων θεωθέντας τοὺς ὑπὲρ αὐτῆς
 μυσταγωγούμενους. Τέλος γὰρ τῆς κατὰ ψυχὴν λο-
 γικῆς ἐνεργείας, ἡ ἀληθῆς γνῶσις ἐστὶ· τῆς ἐπιθυ-
 μητικῆς δὲ, ἡ ἀγάπη· τῆς δὲ θυμικῆς, ἡ εἰρήνη·
 ὡς περ καὶ τῆς ἀληθοῦς ἱερωσύνης, τὸ διὰ τούτων
 θεοποιεῖσθαι τε καὶ θεοποιεῖν. Ἐφ' ᾧ γὰρ ζητεῖν τὸν
 Θεὸν ἔχομεν φυσικῶς τὸ λογίζεσθαι, καὶ αὐτὸν μό-
 νον ποθεῖν τὴν ἐπιθυμίαν ἐλάβομεν, καὶ ὑπὲρ αὐτοῦ
 ἀγωνίζεσθαι μόνον τὸν θυμὸν ἐχομισάμεθα. Τέλος
 δὲ τῆς μὲν ζητήσεως, ἡ ἀληθῆς γνῶσις ἐστὶ· τοῦ
 δὲ πόθου, ἡ διηνεκής καὶ διάπυρος ἀγάπη· τῶν δὲ
 θεῶν ἀγώνων, ἡ πάντα νοῦν ὑπερέχουσα εἰρήνη.

Τούτων ὄντας τῶν ἀκρων ἀγαθῶν ποιητὰς τε καὶ
 ἐλασκάλους τοὺς παναγίους καὶ παμμακαρίστους
 ὑμᾶς γινώσκουσα ἡ ὄντως δούλη τοῦ Θεοῦ, καὶ θυ-
 γάτηρ καὶ μήτηρ κυρία Εὐδοκία ἡ ἐγκλειστή, μετὰ
 τῆς ἱεράς αὐτῆς ἀγέλης, πρὸς ὑμᾶς ἐπανῆλθε, νι-
 κητὰς ἀποδείξασα τοὺς θεοτιμήτους ὑμᾶς πάντων
 τῶν πρὸς ἑαυτοὺς ἔχειν αὐτὴν σπουδασάντων. Δούλη
 γὰρ ἀληθῶς ἐστίν, ὡς τῶν θεῶν ἐντολῶν πληρωτι-
 κή· θυγάτηρ δὲ, ὡς διὰ πάντων κατὰ τὴν ἕξιν ἀπαρ-
 ἀλλακτον ἔχουσα πρὸς τὸν Θεὸν τὴν ἐμφέρειαν· μή-
 τηρ δὲ, ὡς καὶ τῆς κατ' ἀρετὴν ἐν ἄλλοις ἕξεως
 γεννητικῆς. Ἄλλ' εὐφραίνεσθε τὸ λοιπὸν καὶ ἀγαλλ-
 ῖσθε, τὸ τιμιώτερον μέρος τῆς ὑμετέρας ἀγίας
 ἐπαναλαβόντες ποιμνίης· καὶ μάλιστα προσλαβόμε-
 νοι καὶ τὸν ἡγιασμένον κύριόν μου Γεώργιον τὸν
 πρεσβύτερον¹, τὸ ὄντως θεῖον γεωργίον τε, καὶ θεῖον
 καὶ μεγάλου Γεωργίου γεωργὸν δοκιμώτατον, ἱκανὸν
 ἐν ἔργῳ καὶ λόγῳ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ παντὸς τοῦ
 λαοῦ, κατὰ τὴν ψυχῶν γεωργικὴν ἐπιστήμην, καὶ
 διὰ τοῦτο πᾶσιν ἐπέραστον τοῖς ἀγαπῶσι τὸν Κύριον.
 Ἄλλ' ἐπειδὴ τέως ἐγὼ κατέστην ἡμιθνής καὶ ἡμί-
 τομος, τῆς ἐπωφελοῦς αὐτῶν ἀπερρώγως συζυγίας,
 ἡ καμὲ προσλάβετε ὡς μέλος νενοστηχός, καὶ θερα-
 πεύσατε, ἢ δι' εὐχῶν με παραμυθήσασθε, καὶ πεί-
 σατε ἀπαθῶς φέρειν τὸν χωρισμόν. Καὶ τοῦτο γὰρ
 τῆς θείας καὶ ἀληθοῦς ἱερωσύνης καθέστηκεν ἴδιον.

AB. — Τοῦ αὐτοῦ πρὸς ἀδελφὸν Πολυχρόνιον.

Ἐπειδὴ ταφὴν τοῦ ὑπὲρ ἡμῶν νεκρωθέντος καὶ
 ταφέντος κατὰ σάρκα Χριστοῦ, καὶ ἀνάστασιν ἑορτά-
 ζειν μέλλομεν, σκοπήσωμεν εἰ καὶ ἡμεῖς ἐνεκρώθη-
 μεν, καὶ ἐτάφμεν κατὰ τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον τὸν
 φθειρόμενον κατὰ τὰς ἐπιθυμίας τῆς ἀπάτης, καὶ
 ἀνέστημεν κατὰ τὸν καινὸν ἄνθρωπον τὸν ἀνακαί-

¹ Philipp. iv, 7.

VARIE LECTIONES.

¹ Sic Georgius indicio est, ad eundem scriptam hanc epistolam, ad quem duæ superiores.

ac natura luce gaudeat, blande attrahit, suoque
 eam splendore impartit; sic et verum sacerdotium,
 cum in omnibus beatæ deitatis figura vivumque
 simulacrum mortalibus sit, omnem animum Dei
 cultorem atque divinum, sicque habitu compara-
 tum ad se illicet, suæque illum scientiæ, pacisque
 ac charitatis consortem facit: quo nimirum singu-
 las quasque animæ vires in finem ducens suæ ope-
 rationis, cunctos abs se institutos Deo exhibeat
 per omnia deitate imbutos. Finis enim rationalis
 animi operationis, vera scientia est; cupiditatis
 vero, dilectio; iræ autem, pax; sicut etiam veri
 sacerdotii, horum munere tum imbuunt deitate, tum
 imbuerent. Idcirco enim rationis vim natura nacti
 sumus, ut Deum quæramus; cupiditatis vero,
 ut unum ipsum appetamus; iræ denique, ut pro
 illo solum decertemus. Inquisitionis vero finis,
 vera scientia est ac cognitio; desiderii atque
 amoris, jugis accensaque dilectio: divinorum cer-
 taminum, pax, quæ omnem exsuperat sensum^o.

Horum eximiorum bonorum auctores vos ac
 magistros, sanctissimos beatissimosque intelligens,
 Dei vere ancilla et filia, materque domina Eudo-
 cia inclusa, cum sacro suo grege ad vos reversa
 est; vicisse vos in Deo colendissimos eos omnes
 ostendens, qui studuerunt apud se eam retinere.
 Vere enim ancilla est, ut quæ implendis divinis
 mandatis religiosa sit; filia vero, ut quæ in omni-
 bus expressam nihilque evariantem cum Deo simi-
 litudinem habitu nacta sit; mater denique, quod
 et in aliis virtutis habitus existat parens. Cæterum
 lætamini jam et exsultate, qui nobiliorem gregis
 vestri partem receperitis; ac vel maxime, quod
 et sanctum dominum meum Georgium presbyte-
 rum, divinam vere pro nominis ratione culturam,
 divinique ac magni Georgii cultorem probatissi-
 mum, abunde accepistis: virum opere ac sermone
 idoneum coram Deo et omni populo, quod attinet
 ad animorum solertem culturam: quo fit, ut omnibus
 diligentibus Deum **365** charissimus sit. Quia vero
 ego hactenus semivivus alteraque dissectus parte
 ab eorum oppido avulsus utili societate remansi,
 aut me quoque velut languidum ægrumque mem-
 brum assumite ac curate, aut recreate vestris pre-
 cibus, et ad ferendam tranquillo animo ac imper-
 turbato sejunctionem vos ipsi animos facite. Nam
 hoc quoque divini verique sacerdotii muneris est.

XXXII. — Ejusdem ad abbatem Polychronium.

Quandoquidem Christi pro nobis secundum
 carnem mortui atque sepulti sepulturam ac re-
 surrectionem sumus celebraturi, consideremus
 num et nos mortui simus atque sepulti secundum
 veterem hominem, qui corrumpitur secundum de-
 sideria erroris; ac secundum novum resurrexe-

rimus, qui renovatur secundum imaginem ejus, qui creavit. Signum autem prioris demortui, plena perfectaque liberatio a vitiis ac affectibus; signum vero posterioris suscitati, incontaminata veraque conscientiae libertas, mentisque scientiae munere illustratio. Ac siquidem haec in nobis ita contingere, una cum Christo festum diem agamus; sin minus, hoc saltem enitamur, ne in morem Judae, Verbum vitiis libidinibusque prodamus; neve Petri instar ipsum negemus⁹; ne forte poenitentiam agere non valeamus, nulloque lucro poenitudine ducti abducamur; aut fleamus amare, ac negationis stricturas eluamus. Verbi enim negatio est, nolle praeter timore quod bonum ac officii est, agere; proditio vero, peccati in actu ac destinata voluntate, molitio: quorum absit ut unquam periculum faciamus.

XXXIII. — *Ejusdem ad eundem.*

Siquidem ita rebus comparatum est, ut, quod ait magnus tentationum edomitor Jobus: *Tentatio sit vita hominum*^r; *Mundusque*, uti protulit Dominus, *in maligno positus sit*^s; ac: *Multae sint tribulationes* 366 *justorum*^t, ut pronuntiat magnus David; prorsusque necesse est, ut est auctor sanctus Apostolus, ut justo Dei judicio cum tentationes, tum luctam sive adversus homines, sive adversus daemones habeamus^u, enixe Deo supplicemus ut patientiam tribuat, quo a vitiorum affectuumque caeno avelli valeamus, ac supra firmam petram consistere, imperturbati scilicet animi in Christo tranquillitatem, extinctis in nobis ac emortuis, tum quae tentat, vita; tum qui malignatur, mundo; tumque hominibus, tum daemonibus, hoc est, luxuriosa vita, sensusque libidinoso errore ac carnalibus affectibus, animique vitio ac libidine concretis motibus, ac quae horum causa invitis mala inferuntur, *tribulationes* nuncupata. Patienter ergo feramus, ut salutem consequamur. Nam qui patienter sustinuerit in finem, salvus erit^v. Pax Christi nobiscum. Amen.

XXXIV. — *Ejusdem ad eundem.*

Pacem Dominus ad mortem proficiscens nobis dimisit; iterumque resurgens ex mortuis, pacem nobis dedit^r. Quidnam vero utrisque subindicans? Nempe operae pretium esse, ut contrarios rerum eventus ac tempora imperturbati animi tranquillitate feramus, ut neque molestis casibus succumbentes, meliori spe destituamur; neque laetis rebus acquiescentes iisque nobis placentes, erudientem nos rationem repellamus; sed iidem, sive adversis rebus sive prosperis, consistamus. Id vero non aliter fiat, quin prius super aspidem et basiliscum ambulaverimus^y (superiores scilicet evaserimus, quam ut divinis sermonibus non obtemperemus,

Α νοούμενον κατ' εικόνα τοῦ κτίσαντος. Σημεῖοι δὲ τῆς μὲν τοῦ πρώτου νεκρώσεως, ἡ τῶν παθῶν παντελῆς ἐλευθερία· τῆς δὲ τοῦ δευτέρου ἀναστάσεως, ἡ κατὰ συνείδησιν ἀκηλίδωτος καὶ ἀληθῆς παύρησια· καὶ ὁ κατὰ νοῦν φωτισμὸς τῆς γνώσεως. Καὶ εἰ μὲν ταῦτα γεγονάσιν ἐν ἡμῖν, Χριστῷ τῷ Θεῷ συνεορτάζωμεν· εἰ δὲ μήγε, ἀγωνισώμεθα καὶ μὴ προδοῦναι τοῖς πάθεσι τὸν Λόγον κατὰ τὸν Ἰούδαν, ἢ μὴ ἀρνήσασθαι κατὰ τὸν Πέτρον· μὴ πως οὐκ ἰσχυρώμεν μετανοῆσαι, καὶ ἀπάχθῶμεν ἀκερδῶς μεταμελούμενοι· ἢ πικρῶς κλαῦσαι καὶ κλύναι τὰ τῆς ἀρνήσεως στίγματα. Ἄρνησις γάρ ἐστι τοῦ Λόγου, ἢ τοῦ πράττειν τὸ ἀγαθὸν διὰ φόβον παραίτησις· προδοσία δὲ, ἢ κατ' ἐνέργειαν ἐμπρόθετος πρὸς ἀμαρτίαν ἐρμή· ὧν μὴ γένοιτο ἡμᾶς πείραν λαβεῖν.

ΛΓ'. — *Τοῦ αὐτοῦ πρὸς τὸν αὐτόν.*

Εἰ κατὰ τὸν μέγαν νικητὴν τῶν πειρασμῶν Ἰωθ, *Πειρατήριόν ἐστὶν ὁ βίος τῶν ἀνθρώπων. Καὶ ὁ κόσμος, ὡς εἶπεν ὁ Κύριος, ἐν τῷ πονηρῷ κεῖται*· καὶ, *Πολλοὶ αἱ θλίψεις τῶν δικαίων*, ὡς ὁ μέγας ἀποφαίνεται Δαβὶδ, καὶ τοὺς πειρασμοὺς, καὶ τὴν πάλην, ἢ πρὸς ἀνθρώπους, ἢ πρὸς δαίμονας κατὰ τὴν δικαίαν κρίσιν τοῦ Θεοῦ, πάντως ἔχειν ἡμᾶς δεῖ, κατὰ τὸν ἅγιον Ἀπόστολον, παρακαλέσωμεν τὸν Θεὸν ὑπομονὴν δοῦναι, πρὸς τὸ δυνηθῆναι ἡμᾶς ἐκ τῆς ἰλῦος τῶν παθῶν ἀνασπασθῆναι, καὶ στῆναι ἐπὶ τὴν ἀσειστον πέτραν, τὴν ἐν Χριστῷ λέγω· διὰ τῆς χάριτος ἀπάθειαν· νεκρωθέντων ἐν ἡμῖν τοῦ τε πειράζοντος βίου, καὶ τοῦ πονηρευομένου κόσμου, καὶ τῶν ἀνθρώπων, καὶ τῶν δαιμόνων, τουτέστι, τῆς ἐμπαθοῦς ζωῆς, καὶ τῆς κατ' αἴσθησιν ἡδονικῆς ἀπάτης, καὶ τῶν σαρκικῶν παθημάτων, καὶ τῶν ψυχικῶν ἐμπαθῶν κινήματων, καὶ τῶν ἐπὶ τούτοις ἀκουσίων ἐπαγωγῶν, αἵτινες θλίψεις ἐκλήθησαν. Ὑπομείνωμεν οὖν ἵνα σωθῶμεν· ὅτι ὁ ὑπομείνας εἰς τέλος σωθήσεται. Ἡ εἰρήνη τοῦ Χριστοῦ μεθ' ἡμῶν, Ἀμήν.

ΛΔ'. — *Τοῦ αὐτοῦ πρὸς τὸν αὐτόν.*

Εἰρήνην ἀπιῶν πρὸς τὸ πάθος ὁ Κύριος ἀφῆκεν ἡμῖν· καὶ πάλιν ἀναστὰς ἐκ νεκρῶν εἰρήνην δέδωκεν ἡμῖν. Τί διὰ τούτων αἰνιττόμενος; Τὸ δεῖν τοὺς ἐναντίους καιροὺς ἀπαθῶς διαφέρειν ἡμᾶς, μήτε ταῖς λυπηραῖς περιστάσεσιν ὑποπίπτοντας, κρείττονος ἐλπίδος εἶναι χωρὶς, μήτε ταῖς φαιδραῖς ὑποθέσει συμπεριφερομένους, τὸν παιδαγωγούντα ἡμᾶς λογισμὸν ἀπωθεῖσθαι· ἀλλὰ τοὺς αὐτοὺς εἶναι καὶ πάσχοντας καὶ εὐπαθοῦντας. Τοῦτο δὲ οὐ γίνεται, εἰ μὴ πρότερον ἐπιθῶμεν ἐπὶ ἀσπίδα καὶ βασιλίσκον· τουτέστιν ὑπεράνω γενώμεθα παρακοῆς τῶν θείων λόγων, καὶ παραδοχῆς τῶν πονηρῶν λογισμῶν· καὶ καταπατήσωμεν λέοντα καὶ δράκοντα, τουτέστι· ὑ-

^r Ephes. iv, 22-24. ⁹ Matth. xxvi, 70. ^s Job vii, 1. ^t I Joan. v, 19. ^u Psal. xxxiii, 20. ^v Ephes. vi, 12. ^y Marc. xiii, 13. ^x Joan. xiv, 27; Joan. 20, 19. ^z Psal. xc, 13.

μόν καὶ ἐπιθυμίαν· ὧν ἀπογενομένων, πᾶσα ἡμῖν ἔσται εἰρήνη, μηδενὸς ἡμᾶς κινῆσαι δυναμένου πρὸς μηδὲν τῶν ὧδε μενόντων. Κρατήσωμεν θυμοῦ καὶ ἐπιθυμίας, καὶ ὅλον ὄμοῦ τὸν οἶκον τῶν ἀλλοφύλων μετὰ τῶν ἐν αὐτῷ κατεβάλομεν, τὴν ἐμπαθῆ ζωὴν τε καὶ ἀγωγὴν τοῖς πάθεσι συναποκτείναντες.

tota familia eversa domus erit, ut qui libidinosam vitam ac disciplinam, una cum perturbationibus vitiiisque sustulerimus.

ΛΕ'. — Τοῦ αὐτοῦ πρὸς τὸν αὐτόν.

Εἰ μετὰ τὴν μεγάλην καὶ φοβερὰν ἐκείνην ἐρημίαν, ὁ Ἰσραηλίτης λαὸς τὴν γῆν λαμβάνει τῆς ἀναπαύσεως, καὶ τὸ πάντων καταπληκτότερον [καταπληκτικώτερον] ἄκουσμα, ὁ δὲ ἡμᾶς γενόμενος ἀνθρώπος Θεός ὧν καὶ πάντων Κύριος, διὰ παθημάτων καὶ σταυροῦ καὶ θανάτου, εἰς τὴν δόξαν αὐτοῦ εἰσέρχεται, οὐκ ὄντος ἄλλου τρόπου ὠρισμένου αὐτῷ, καθὼς γέγραπται· *Οὐχὶ ταῦτα ἔδει παθεῖν τὸν Χριστόν, καὶ εἰσελθεῖν εἰς τὴν δόξαν αὐτοῦ; Μὴ ἐκκαθήσωμεν ἐν ταῖς θλίψεσιν ἐκλυρόμενοι· ἀλλ' ἀπιδώμεν εἰς τὸν ἀρχηγὸν τῆς σωτηρίας ἡμῶν, καὶ τελειωτὴν Ἰησοῦν· καὶ ὑπομείνωμεν τὰ συμβαίνοντα γενναίως. Πάσης γὰρ θλίψεως τέλος ἐστὶν ἡ χαρὰ· καὶ παντὸς κόπου ἡ ἀνάπαυσις, καὶ πάσης ἀτιμίας δόξα· καὶ ἀπλῶς, πάντων τῶν ὑπὲρ ἀρετῆς ἀλγεινῶν τέλος ἐστὶ, τὸ μετὰ Θεοῦ γενέσθαι δικαίως, καὶ τῆς αἰωνίου καὶ πέρας μὴ ἐχούσης ἀνάγκης ἀπολαῦσαι. Ἄλλ' εὖξαι, Πάτερ, ἵνα τύχωμεν αὐτῆς καλῶς τὴν θάλασσαν τοῦ βίου περάσαντες, καὶ ἀβρόχους τὰς νοητὰς βάρεις τῆς ψυχῆς τῆς αὐτοῦ ἄλμυρος φυλάξαντες*

ΛϚ'. — Τοῦ αὐτοῦ πρὸς τὸν αὐτόν.

Εὐλογημένος ἐστὶν ὁ δεσπότης ἡμῶν τῷ Κυρίῳ, καὶ εὐλογημένος ὁ κῆπος τῆς καρδίας αὐτοῦ, ὃν ἐφύτευσεν ὁ ἀληθινὸς γεωργὸς Ἰησοῦς, καὶ πεπλήρωκεν ἀθανάτων φυτῶν δικαιοσύνης· οὗ καὶ ἡμεῖς τῶν καρπῶν μετελάβομεν, τῶν αὐτοῦ πνευματικῶν λαχάνων ἐμφορηθέντες· οἷς καὶ ὁ μέγας Ἀπόστολος οἶδε τρέφειν, τοὺς πρὸς τὴν ἀμεσον τῶν θείων αὐτοφίαν ἐξασθενοῦντας· βρωματίζων αὐτοὺς ὡσπερ λάχανα τὴν φυσικὴν τῶν ὀρατῶν θεωρίαν· καὶ διὰ τῆς τῶν φαινομένων μεγαλοπρεπείας, πρὸς τὸν αὐτῆς κτίστην χειραγωγῶν· ὃν μιμούμενος καὶ ὁ εὐλογημένος ἡμῶν Πατὴρ καὶ διδάσκαλος, φιλοστόργως ἡμᾶς ἐφιλοφρόνησε, ταύτης ἡμῖν τῆς κτίσεως συμβολικῶς παραθεὶς διὰ τῶν λαχάνων τὴν κατανόησιν. Ἄλλὰ μετὰδος καὶ στερεᾶς τροφῆς, καὶ κίνησον ἡμῶν ἀνορεκτοῦσαν πρὸς τὰ θεῖα τὴν ταῖς ἡδοναῖς παρειμένην ψυχὴν, ἐπιστύφων τῷ λεπτοτέρῳ τῆς προνοίας καὶ τῆς κρίσεως λόγῳ τὴν ἔφεσιν· ἵνα μὴ μόνον λαχάνοις διατρέφῃς τοὺς σοὺς μαθητὰς; μόνους τοὺς τῶν γινομένων καὶ ἀπογινομένων λόγους διδάσκων· ἀλλὰ καὶ σίτῳ, καὶ οἴνῳ, καὶ ἐλαίῳ, τοῖς τῶν αἰδίων στήριξον λόγοις· τὸν τε συνεχτικὸν τῶν ἀρετῶν ὡς στεφάνον ἄριτον λόγον διδοὺς, καὶ τῷ κατὰ τὴν ἀλη-

pravasque cogitationes animo admittamus), et conculcaverimus leonem et draconem^z, iram scilicet et cupiditatem: per quarum absentiam omni pace fruemur; cum nihil sit quo deinceps ad aliquid terrenorum moveri valeamus. Iram subigamus ac cupiditatem, omnisque nobis alienigenarum cum

367 XXXV. — Ejusdem ad eundem.

Quandoquidem post magnæ illius ac formidolosæ solitudinis iter, Israëliticus populus promissæ terram quietis nanciscitur; quodque auditu magis stupendum, ipse qui Deus omniumque Dominus cum esset, nostri causa homo factus est, per passionem crucemque ac mortem in gloriam suam intrat, nullo alio ei prædestinato modo, sicut scriptum est: *Nonne hæc oportuit pati Christum, et intrare in gloriam suam*? ne deficiamus animum despondentes in afflictionibus; sed *aspiciamus in auctorem salutis nostræ ac consummatorem Jesum*^b; strenueque adversos sustineamus casus. Omnis enim afflictionis finis, gaudium est; omnisque laboris, requies; atque omnis ignominie, gloria; et ut verbo dicam, omnium virtutis causa malorum et ærumnarum atque laborum finis est, cum Deo versari in sempiternum, æternæque, ac quæ nullum finem habitura sit, requie frui. Verum ora, Pater, ut, præclare superato vitæ pelago siccisque ab ejus salo servatis animi vestigiis, illius compotes efficiamur.

XXXVI. — Ejusdem ad eundem.

Benedictus dominus noster Domino, et benedictus hortus cordis ejus, quem plantavit verus cultor Jesus, et immortalibus justitiæ plantis implevit; cujus et fructibus impartiti sumus, spiritualibus ejus saturati oleribus: quibus et magnus Apostolus eos consuevit alere^c, qui sunt infirmiores, quam ut ipsi immediate divina contueri possint ac inspicere, cibans eos quasi oleribus, rerum in aspectum cadentium naturali speculatione, exque rerum oculis subjectarum magnificentia, ad ipsum qui condidit manu ducens: quem et imitatus Pater noster ac magister, amanti Patris more nos laute excepit, hujus nobis creaturæ considerationem olerum symbolo apponens. Verum solido etiam cibo **368** impartire, divinorumque fastidio nauseantem voluptatibus remissam animam excita, subtiliore providentiæ ac judicii ratione cupiditatem astringens, ne solis oleribus discipulos nutrias, quod nimirum rerum contaxat quæ oriuntur ac intereunt rationes doceas; sed et frumento, vinoque et oleo^d (æternorum scilicet rationibus) constabili, ut et sermonem virtutes continentem ac conservantem velut solidum panem tribuas, ejusque

^z 1. Cor. 15. ^a Luc. xxiv, 26. ^b Hebr. xii, 2. ^c Rom. xiv, 2. ^d Gen. xxvii, 57.

scientiæ doctrina, quam nulla oblivio inobseuret, tanquam vino, ad deificam exstasim discipulorum tuorum corda concalefacias; ac denique pacificum tranquillumque lenitatis habitum, olei instar nutrientem in his flammam atque inexstinctam servantem, tuorum animis servorum inseras,

XXXVII. — *Ejusdem ad eundem.*

Iterum venerabiles tuas litteras cum xeniiis, Pater sancte, accepimus; rursumque paribus prioribus bonis potiti sumus: qui nimirum xeniorum quidem munere, vitiorum æstum ac perturbationum, nostrum denigrantem animum, exstinguentes (præ illis enim, spirituales rationes comedimus; nempe certo persuasum habentes, hæc a te non temere ac frustra nullaque ratione missa esse, qui in omnibus ratione ac spiritu comite movearis, ipsumque corporis cibum, animi nobis efficias doctrinam), in litteris vero, cunctarum parentem virtutum animi modestiam (humilitatem scilicet) offendentes (qua scilicet, tum bona animis procreantur, tum his, qui illis præditi sint, præstantes dotes conservantur), abande in lacrymas resoluti sumus, intelligentes quantum ipsi ab ea via remoti simus. Tuus enim luctus, malorum, quorum ipsi rei tenemur, redargutio fuit; altoque sopore demersam mentem nostram excitavit, tumidæque jactantiæ peplo contentam nudavit memoriam, atque in nostram ipsorum agnitionem adduxit, percepto tantisper sensu molestiæ peccatorum nostrorum: ac vel modicum sapientiæ participes fecit, nostrorum nactus notitiam delictorum; siquidem verax est, qui ait: *Qui seip-sos agnoscunt, 369 sapientes sunt* ^e. Ne ergo cessaveris, venerande Pater, sermone pariter et doctrina nostrum vegetare animum, precibusque ad Deum exorare, ut a malis eruamur: quo ipse horum mercedem, perfectam animi puritatem illibata conscientia, ab eo consequaris.

XXXVIII. — *Ejusdem ad eundem.*

Gratias tibi ago, venerande Pater, quod te ipse optimæ pœnitentiæ præbueris exemplum, nempe auctor existens, ut per confessionem, latentes in nobis tenebrosos vitiorum thesauros nudemus: cuius vi ut confirmetur, quo peccatum prosequimur, odio comparatum est. Nos enim vere sumus qui vitia affectusque fovemus, quorum a patrato delicto memoria molestiam facit: qui nimirum velut cepas, pravæ cogitationum consensum diligamus, cuius labe animi oculus ad virtutem ac scientiam hebetatur, velut fere squamas, rerum in aspectum cadentium libidini conjunctas imagines formasque assumens. Cepe enim (Græce κρόμμυον) ex illis qui nominum rationem reddunt, *purillæ obductio* (id est, κόρης μύσις) vocatur. Velut autem allia vitiorum actu ac affectum adimpletionem edamus, qua animus plenus immunditia, verborum

^e Prov. xiii, 10.

στον γνῶσιν, ὡς περ οἶνω τὴν καρδίαν λόγῳ διαθερμαίνων πρὸς ἐκστασιν θεοποιῶν τῶν σῶν ὀπαδῶν· καὶ τὴν διατρέφουσαν, καὶ ἄσβεστον τὸν ἐν τούτοις διατηροῦσαν πυρσόν· καθάπερ ἔλαιον, τὴν εἰρηνικὴν καὶ ἀτάραχον τῆς πραότητος ἐξὶν ἐμποιῶν τοῖς σοῖς οἰκέταις.

ΛΖ'. — *Τοῦ αὐτοῦ πρὸς τὸν αὐτόν.*

Πάλιν σου τίμιον γράμμα μετὰ ξενίων, ἅγιε Πάτερ, δεδέγμεθα: καὶ πάλιν τῶν ἴσων τοῖς προτέροις καλῶν ἀπηλαύσαμεν· τοῖς μὲν ξενίοις, τὴν μελαίνουσαν ἡμῶν τὴν ψυχὴν καθῆσιν τῶν παθῶν κατασβέσαντες· πρὸ αὐτῶν γὰρ τοὺς νοητοὺς λόγους βεβρώκαμεν· οὐκ εἰκῆ καὶ μάτην, καὶ ὡς ἔτυχε ταῦτα, παρὰ σοῦ πεπέμφθαι πιστεύσαντες, τοῦ διὰ πάντων μετὰ λόγου κινουμένου καὶ πνεύματος· καὶ ψυχῆς ἡμῖν παίδευμα ποιουμένου, καὶ τὴν βρωσίαν τοῦ σώματος· τῷ δὲ γράμματι τὴν πασῶν μητέρα τῶν ἀρετῶν εὐρηχότες ταπεινώσιν, δι' ἧς ἢ τε γένεσις τῶν καλῶν καὶ φυλακὴ δημιουργεῖται τοῖς ἔχουσιν, ἱκανῶς ἐδακρύσαμεν, πόσον ταύτης ἀπωκίσαμεθα τῆς ὁδοῦ διαθρήσαντες. Τὸ γὰρ σὸν πένθος, τῶν ἐφ' οἷς ἐνεχόμεθα κακῶν ἔλεγχος γέγονε· καὶ βαθύ κοιμωμένην ἡμῶν ἐξύπνισε τὴν διάνοιαν, καὶ τὴν μνήμην ἐγύμνασε κεκαλυμμένην τῷ πέπλῳ τῆς φυσιοῦσης οἰήσεως· καὶ πεποίηκεν ἡμᾶς ἑαυτῶν ἐπιγνώμονας, συμμέτρως ἐπαισθομένους τῆς τῶν οἰκείων ἀμαρτημάτων ὀχλήσεως. Καὶ ποσῶς σοφίας μετόχους πεποίηκε, τῶν ἰδίων πλημμελημάτων λαθόντας διάγνωσιν, εἴπερ ἀληθῆς ὁ λέγων· *Οἱ ἑαυτῶν ἐπιγνώμονες σοφοί*. Μὴ τοίνυν παύσῃ, τίμιε Πάτερ, καὶ λόγῳ καινίζων ἡμῶν τὴν διάνοιαν, καὶ δι' εὐχῆς τὴν τῶν κακῶν ἡμῖν αἰτούμενος λύτρωσιν· ἵνα ταύτων λάθης μισθὸν παρὰ τοῦ διδόντος Θεοῦ τὴν τελείαν τῆς ψυχῆς κατὰ συνείδησιν κάθαρσιν.

ΛΗ'. — *Τοῦ αὐτοῦ πρὸς τὸν αὐτόν.*

Εὐχαριστοῦμέν σοι, τίμιε Πάτερ, ὅτι μετανοίας ἀρίστης ἡμῖν σεαυτὸν δέδωκας ὑποτύπωσιν, πείθων δι' ἐξαγορίας τοὺς ἐν ἡμῖν αὐτοῖς σκοτεινοὺς τῶν παθῶν γυμνώσας θησαυρούς· δι' ἧς τὸ πρὸς τὴν ἀμαρτίαν ἐπικυροῦσθαι πέφυκε μίσος. Ἡμεῖς γὰρ ἐσμεν ἐπ' ἀληθείας οἱ τὰ πάθη περιέποντες, ὧν ἡ μνήμη μετὰ τὴν πράξιν φέρει τὴν ἀηδίαν· ὡς μὲν κρόμμυα, τὴν τῶν πονηρῶν ἀγαπῶντες λογισμῶν συγκατάθεσιν, καθ' ἣν τὸ τῆς ψυχῆς ὀπτικὸν πρὸς ἀρετὴν καὶ γνῶσιν ἀμβλύτερον γίνεται, λεπιδας ὡς περ λαμβάνον, τὰς ἐμπαθεῖς τῶν ὀρατῶν φαντασίας. Κόρης γὰρ μύσις κατὰ τοὺς ἐτυμολογοῦντας τὸ κρόμμυον. Ὡς δὲ σκέροδα, τὴν δι' ἐνεργείας τῶν παθῶν συμπλήρωσιν τρώγοντες, καθ' ἣν ὁ νοῦς ἀκαθαρσίας πληρούμενος, τοῖς ἔξω πνεῖ δι' αἰσchrῶν ῥημάτων τε καὶ τρόπων, τὴν ὧν διὰ πράξεως βέβρωκε κακῶν δυσωδίαν. Ἀλλὰ διδάξον

ἡμᾶς, ἅγιε Πάτερ, πῶς μετὰ τὴν τούτων ἀποβολὴν ἀγαπήσομεν τὸ μάννα; φησὶ δὲ τὸν λογικὸν τῆς θείας γνώσεως ἄρτον, οὐρανόθεν ἡμῖν ὑόμενον, καὶ φυλάξομεν ἀφθαρτον· μήτε πρὸς τὴν αὐριον, δι' ἀναβολῆς θησαυρίζοντες, ἵνα μὴ βράσῃ σκώληκας παθῶν σαρκικῶν, διὰ τῆς ἀργίας σητόμενον· μήτε δι' ἐπιδείξεως θριαμβεύοντες, ἵνα μὴ γένηται οροῦδον τῆ κενοδοξία τηχόμενον. Τοιούτοις καὶ πάλιν λόγοις θρέψον ἡμᾶς, τίμιε Πάτερ, τοὺς σοὺς μαθητάς, καὶ παράθου δι' εὐχῆς τῷ Θεῷ, δίχα τῆς σῆς μεσιτείας προσκυνῆσαι μὴ δυναμένους.

nibus rursus etiam nos ale, venerande Pater, qui tui sumus discipuli, Deoque precibus commenda, qui nisi tua intercessione pii cultores esse non valemus.

ΛΘ'. — Τοῦ αὐτοῦ πρὸς τὸν αὐτόν.

Ἀφρόνως ἡμῶν διατρέφεις, ἡγιασμένε Πάτερ, τὸν τε φαινόμενον καὶ τὸν νοούμενον ἄνθρωπον· τῷ μὲν σώματι χορηγῶν τὰ πρὸς σύστασιν· τῇ δὲ ψυχῇ διδούς τὰ πρὸς αὐξήσιν τὴν ἐν πνεύματι. Πεποίηκέ σε γὰρ ὁ Θεὸς κατ' ἀμφοτέρα πλούσιος, εὐλογήσας τὴν εἰσοδὸν σου. Εἰσοδὸν μὲν γὰρ λέγω, τὴν τῶν χορηγουμένων σοι παρὰ Θεοῦ χαρισμάτων κτησιν, πολυπλασιαζομένην διὰ τῆς πράξεως· ἐξοδὸν δὲ, τὴν ἄλλοις παρὰ σοῦ γινομένην τοῦ λόγου διάδοσιν· καὶ ἐν ἐκαίνοις δηλαδὴ τοῖς λαμβάνουσιν, ὡσπερ καρπὸν φέρουσαν τὴν τῶν καθηκόντων ἐνέργειαν.

B 370 XXXIX. — Ejusdem ad eundem.

Large nostrum hominem, sancte Pater, alis, tum qui oculis conspicuus est, tum qui mente intelligitur: qui nempe corpori subministres quo illud sustentetur, animo vere tribuas, quibus in spiritu augeatur. Deus enim utrisque te divitem reddidit, benedicens introitum tuum et exitum tuum. Nempe introitum dico, quæ a Deo donorum possessio, actionis cultu multiplicata, tibi præstatur: exitum vero, quam in alios impartiris doctrinam, quæ ipsa in illis (qui videlicet accipiunt), veluti fructum, eorum operationem justamque functionem ferat, quæ officii sunt.

S. MAXIMI EPISTOLÆ ALIQUOT

Ex codice serenissimi Magni Ducis et Romano.

Μ'. — Τοῦ αὐτοῦ πρὸς τὸν αὐτόν *Θαλάσσιον* C XL. — *Ejusdem ad eundem Thalassium presbyterum et hegumenum.*

Τῷ σοφῷ καὶ τιμίῳ γράμματι τῆς ὑμετέρας, δέσποτα, πατρικῆς ἀγιωσύνης ἐντυχῶν ἐπιμελῶς· πάντα τε σκοπήσας, καὶ πᾶσάν μου τῆς συνειδήσεως ἀναγνοὺς τὴν βίβλον, οὐδὲν εὖρον ἐμοὶ τῶν ἐμφορομένων..εσω..ολο..θάττον συνέστειλα τῆς ψυχῆς τὸν τόνον, διασφίγγας τὴν χαύνωσιν, ἀλλοτρῶν καλῶν ἐπαίνοις προστεθῆναι, μάταιον ἠγησάμενος, καὶ μόνης ἰδίου εἶναι κρίνας ψυχῆς τὴν ῥοπὴν ἐχομένης πρὸς πᾶσαν ἀπάτην ἐπαγωγόν. Τῷ ὄντι γὰρ μάταιον, ὡς ἀρετῆς μεστὸν ἐπαίνους οἰκειῦσθαι προπετῶς πειρᾶσθαι, τὴν ἐν τοῖς πράγμασι τὸ κλέος τῶν λεγομένων οὐκ ἔχοντα. Ἄλλ' ὁ ἐμὸς δεσπότης ἐκ τῶν οἰκειῶν τῆς ἀρετῆς πλεονεκτημάτων τὰ τῶν ἄλλων κρίνων, ψιφίζεται, διὰ περιουσίαν θεοειδοῦς τελειότητος τὸ αἶσχος καλύπτων, τὸν πολλοῖς... παθῶν τετρωμένον, ὡς ἔθος ἐστὶ τοῖς ἀγαπῶσι τὸν Κύριον. Πλὴν ἐγὼ, δέσποτά μου εὐ-

Lectis sedulo sapientissimis venerabilibusque paternæ sanctitatis vestræ, domine, litteris, cunctisque dispectis, ac conscientiæ meæ omni evuluto libro, eorum, quæ illis mihi tribuuntur, nihil in me offendi. Quocirca mentis statim intentionem compressi, animi astringens mollitiem, rem plenam dementiæ ratus, alienæ virtutis laudibus affici, ejusque duntaxat existimans proprium, qui ad omnem proclive errorem abduci se patiatur. Revera enim stultum est, in 371 hoc studere ut laudes quis temere arripiat, ac si virtute ipse præfulgeat, qui eorum, quorum nomine celebratur, in se decus non habeat. Verum meus dominus, aliorum decora ex virtutis suæ præstantia æstimans, qua pollet deiformis perfectionis abundantia, quod sit probro occultans, multis vitiorum affectuumque... saucium, approbat ac laudat, ut iis consuetum

¹ Exod. xvi, 15. ² Psal. cxx, 8.

VARIE LECTIONES.

³ Suppeditavit, suaque manu exscripsit, ac autographum utendum dedit, V. Cl. idemque eruditissimus D. Emericus abbas Bigotius.

est qui Dominum diligunt. Cæterum ego, domine mi benedicite, lucidissimæ virtutis laude perfectionis jussionem, promptissimus suscepi: hinc forsitan omni vituperio ac labe onerandus, ut qui præ temeritate..... dilectionem vestram prætulerim..... hac propensius parte domino Thomæ abbati obsequens: nimirum in hoc collatis volis, ut quod sic a vobis jussum est (sufficiens puto argumentum per hiemem) possimus adimplere. Valeas, mihi plurimum, dilecte ac venerabilis Pater, tuisque ad Deum precibus famulum tuum ac servum (addam vero et amantem) serves, tua intercessione a diaboli insidiis omnibus liberans.

XLI. — Ejusdem ad eundem Thalassium presbyterum et hegumenum.

Qui in Christum nullum ab Spiritu non captivare scilicet didicit, is ex omnibus utilitatem carpere novit; uti nimirum vos quoque a me, qui a divina prorsus extraneus gratia sim, ac carnis legibus fortiter devinctus. Cumque nullius frugis ac virtutis compos sim, operæ pretium erat, ut usquam omnino negarem præsentiam; ne, dum quod jussus a vobis sum, impleo, majori damno afficiam. At veniam tamen, cum voluerit Dominus, qui a vobis, dum et mecum, qui profanus sim, consuetudinem habueritis, nihil labis contrahendum sciam. Habitu enim firmata sanctitas, quæ velut ipsa natura sit, nullius immundi contagione foedabitur. Ad Bestitoris quod attinet, benefacitis miserendo, nisi quid damni res allatura sit: præsertim vero si exploratum habetis quod eam ille sustinere possit.

372 XLII. — Ejusdem ad eundem.

Beatus David, magnus ille Domini rex, post alienigenarum formidolosa prælia, post magna civium odiis creata pericula, post laboris ærumnarumque plenas jactationes ac fugas, crebrasque insidias ab iis, in quos multa illi collata beneficia, posteaquam suos rebellantes tulerat, post..... et regnum: cum se alta undique pace Dei munere fulciri sensisset; tunc cogitavit ut Domino Deo domum ædificaret^b. Ac quidem probatum Deo ac acceptum est, quod sic animo destinaverat. Operæ pretium tamen..... illius semen id operis effecturum, ad quod ipse aggressus erat, addita etiam ratione; quod is vim magnam cruoris super terram effuderat. Ac vero paret ille monenti Deo, lubensque consilium habet, ac ei, quod sic ipse animo molitus erat, præfert. Uberes tamen ad filium transmittit divitias, ac tum materiam, tum domus extruendæ exemplar tradit: qui, puto, rite compositas salutis leges doceretur. Ac ne singulorum quæ dicta sunt, spiritalem sen-

^b II Reg. vii, 2.

VARIÆ LECTIONES.

^a Ipse Thomas, ad quem quæstiones in Greg. et Dionys. ^b ἴσ. ὑγιᾶς καὶ σπουδαῖον. ^c Bestitoris uxoris, ut videtur. ^d Leg. μελέτης. ^e Exesa in codice Maximi sensum non sinunt eruere. Eo autem spectat, quod solum pacifici, vitiis superatis, templum Deo extruere sit.

λογημένα . . . παρρησίας ἐπ' ἀρετῇ τελειότητος τὴν κέλευσιν τῶν . . . οὐμότητος, παντὸς ὀνειδούς καὶ φόβου τυχὸν ἐμβῆναι μέλλων, ὡς ἐμῆς ἂν ἐπὶ τοῦτο προσητείας ἔνεκεν παρὰ τῶν . . . λος . . . νων, τὴν ὑμετέραν ἀγάπην ἀνωτέρω τιθε κυρίῳ ἀββᾶ Θωμᾶ^a τούτῳ προθύμως ὑπουργῶ . . . πράγματι. Ὁρέγοντες δηλαδή, τὴν ἀρκοῦσαν ὕλην, ὡς οἶμαι, διὰ τοῦ χειμῶνος, τὴν τοιαύτην ὑμῶν τοῦ Κυρίου συνεργούντος πληρῶσαι κέλευσιν δύνασθαι. Σώζοιό μοι λίαν, ἡγαπημένε καὶ τίμιε Πάτερ, καὶ σώζοις ταῖς πρὸς Θεὸν εὐχολῆσιν ὑμῶν . . . τὸν σὸν οἰκέτην καὶ δούλον· προσθήσω δὲ καὶ ἐραστήν, πάσης τῆς ἑαυτοῦ μεσιτείας διαβολικῆς ἐξαιρούμενος μηχανῆς.

MA. — Τοῦ αὐτοῦ πρὸς τὸν αὐτόν.

Εἰς Χριστὸν πάντα αἰχμαλωτίζειν ὑπὸ τοῦ Πνεύματος δεδιδαγμένος, ἐκ πάντων οἶδε καρποῦσθαι ὠφέλειαν· ὡσπερ οὖν καὶ ὑμεῖς ἐξ ἐμοῦ τοῦ πάνπαν τῆς θείας ἡλλοτριωμένου χάριτος, καὶ τῶν νόμων τῆς σαρκὸς γενναίως καταδεδεμένου. Καὶ μηδὲν ἔχοντός εἰμι καὶ σπουδαίως^b, χρεῶν ἦν με παραιτεῖσθαι καθόλου ποῦ ποτε φοιτᾶν, ἵνα μὴ βλάπτω μάλλον, ποιῶν τὴν κέλευσιν ὑμῶν. Καὶ ἔρχομαι ὅτε ὁ Κύριος θελήσῃ, γινώσκων ἀχράντους καὶ ἀμολύντους ὑμᾶς διαμεμενηκένας καὶ συνουσιάζοντές μοι τῷ βεβήλω. Τὸ γὰρ καθ' ἑξὶν ἅγιον ὡσπερ τὸ φῶς, ὑπ' οὐδενὸς ἀκαθάρτου χρανθήσεται. Περὶ δὲ τῆς τοῦ Βεστίτορος^c, καλῶς ποιεῖτε συμπάσχοντες, εἰ μὴ ἔχη βλάβην τὸ πρᾶγμα· καὶ μάλιστα εἰ γινώσκετε δύνασθαι ἀνέξεσθαι αὐτῆς.

MB. — Τοῦ αὐτοῦ πρὸς τὸν αὐτόν.

Ὁ μακάριος Δαβὶδ, ὁ μέγας ἐκεῖνος τοῦ Κυρίου βασιλεὺς, μετὰ τοὺς φοβεροὺς τῶν ἀλλοφύλων πολέμους, μετὰ τοὺς μεγάλους τῶν ὁμοφύλων πειρασμοὺς, μετὰ τὰς ἐπιπόνους φυγὰς καὶ τὰς ὑπὲρ τῶν πολλῶν εὐεργεσιῶν συχνὰς ἐπιβουλάς, μετὰ τὰς τῶν συγγενῶν ἐπαναστάσεις, μετὰ τὴν τρ σιν τε καὶ βασιλείαν, ὅταν ἤσθετο τοῦ Θεοῦ πανταχόθεν αὐτῷ αὐόντος· τότε διανοήθη οἰκοδομῆσαι οἶκον τῷ Κυρίῳ Θεῷ καὶ ἀποδέχεται μὲν αὐτὸν ὁ Θεὸς ὡς καλῶς διανοηθέντα ἦσιν δὲ καὶ ὁμῶς διαστολήν πρὸςφορον, λέγων σπέρμα τὸ ἐξ αὐτοῦ δεῖν εἰς πέρας ἀγαγεῖν τὸ καλὸν τ ας ἐγχείρημα προσθεῖς τὴν αἰτίαν, διὰ τὸ πολὺν αὐτὸν ἐκκεχυκένας αἷμα ἐπὶ τῆς γῆς. Καὶ πείθεται μὲν παραινούντι τῷ Θεῷ· ἀσπάζεται δὲ μεθ' ἡδονῆς τὴν συμβουλήν, καὶ τῆς ἰδίας μορφῆς^d κρίνει τιμιωτέραν. Καὶ αὐτὸς μὲν οὐκ οἰκοδομεῖ τὸν τοῦ Θεοῦ ναόν. Παραπέμπει δὲ τῷ υἱῷ δαψιλ . . . δίδωσι τὴν τε ὕλην καὶ τὸ παράδειγμα διδασκόμενος^e ὡς οἶμαι, τοὺς εὐτά-

κτους τῆς σωτηρίας δεσμούς. Καὶ ἵνα μὴ τὴν καθ' ἑκαστον τῶν εἰρημένων διεξερχόμενος θεωρίαν μη-κύνω τὸν λόγον, τὸ εἰρηνικὸν τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ δυνάμενον ἄνω . . . αὐταί εἰσιν, καὶ εἴ τις . . . , ἀλλὰ μὴ φόβῳ δορυφορεῖν πείσαι δυναμένην καὶ εἰς τὴν οἰκδομὴν τοῦ θειοτάτου ναοῦ συνεργούσαν βλάβος λαμβάνουσαν· τὸν τε Χηρᾶν βασιλέα Τύρου καὶ τὰς ἑκατὸν πεντήκοντα χιλιάδας τῶν ἀλλοφύλων τῶν λατόμων καὶ ὑδροφόρων. Ἄλλ' Ἐντεινον, καὶ κατευοδοῦ, καὶ βυσίλευε, κἂν χωρὶς Μαξίμου τοῦ σοῦ ἐθασίλευσας, ἔνεκεν ἀληθείας καὶ πραότητος καὶ δικαιοσύνης, αἵτινες αἱταί εἰσι. Προσθήσω δὲ, καὶ ἀγρύπνει κατὰ κράτος μὴ συναπαχθῆναι καθ' ὅ τι σὺν ταῖς τῶν ἐθνικῶν βασιλέων θυγατράσι· μήπως συνδιέλωσι τὴν βασιλείαν εἰς υἱὸν ἄφρονα καὶ δοῦλον ἀποστάτην. Πολὺ γὰρ ἐκὼν Ἐρῶσω, Πάτερ τίμιε, καὶ εὐχῶ τῷ σῷ δούλῳ πουμένῳ, καὶ δεινῶς ἐνεχομένῳ ὑπὸ πολλῶν ἁμαρτιῶν.

ΜΓ'. — Τοῦ αὐτοῦ πρὸς Ἰωάννην κυβικουλάριον.

Ἦκεν τὸ τίμιον τοῦ Θεοφυλάκτου μου δεσπότητος γράμμα, μετὰ τῆς εἰρήνης⁶ καὶ αὐτὸν ὅλον φέρον τοῖς τρόποις φαινόμενον. Τῇ γὰρ τῶν λόγων σεμνότητι πέφυκέ πως ἐμφαίνεσθαι μετὰ τῆς τῶν τρόπων ἐπιεικειᾶς καὶ τῆς ψυχῆς ἢ διαθέσεως· καὶ ἦσθην ὡσπερ αὐτὸν δεξάμενος τὸν ἐμὸν δεσπότην, καὶ ἦσπασάμην τῷ πνεύματι, καὶ ὅλον τῷ χωρήματι τῆς καρδίας περιλαβὼν ἀπεθέμην· καὶ ἐδόξασα Χριστὸν τὸν Θεὸν ἡμῶν, φῶς τοῖς ἀνθρώποις ἐμφύοντα τῆς ἀγάπης τὸν νόμον· καθ' ἣν ἀλλήλων ἀπειναὶ οὐδέποτε δύνανται, κἂν πολλῶν διεστήκασιν ἀλλήλων φωματικῶς τῷ τοπικῷ διαστήματι, οἱ τῶν σπερμάτων τῆς ἀγάπης δεόντως ἐπιμελεῖσθαι γινώσκοντες.

Ἄλλ' ἐπειδὴ εἰρήνης κοσμικῆς εὐαγγέλια τὸ γράμμα κομίσαν, εἰς χαρὰν τῆς ψυχῆς τὴν λύπην μεθήρμωσε, δέον ἐστὶ καὶ ἡμᾶς ὑπὲρ αὐτῆς εἰκότως τῷ χαρισαμένῳ Θεῷ γενέσθαι πάντως εὐγνώμονας· ἵνα μὴ φανῶμεν ἀχάριστοι περὶ τὴν εὐποιίαν, καὶ κῶς τὸν εὐεργέτην ἀνταμειψάμενοι. Γενησόμεθα δὲ πάντως εὐγνώμονες, εἰς δέον ὁῦλον ὅτι τῇ εἰρήνῃ χρησάμενοι, καὶ τὴν πρὸς τὸν κόσμον καὶ κοσμοκράτορα κακῶς ἡμῖν ἐνυπάρχουσαν ἀθετήσαντες φιλίαν· τὴν διὰ τῶν παθῶν πρὸς τὸν Θεὸν, συνιστάμενον καὶ ὀψέ ποτε καταλύσαντες πόλεμον, καὶ σπονδὰς αὐτοῖς τῆς πρὸς αὐτὸν εἰρήνης ποιήσαντες ἐν τῇ καταργήσει τοῦ σώματος⁹, τῆς πρὸς αὐτὸν ἐχθρας παυσώμεθα. Ἀδύνατον γὰρ ἐστὶν ἡμᾶς αὐτῷ φιλωθῆναι, διὰ τῶν παθῶν πρὸς αὐτὸν στασιάζοντας, καὶ τῷ πονηρῷ τυράννῳ καὶ φονευτῇ τῶν ψυχῶν διαβόλῳ διὰ κακίας δασμοφορεῖν ἀνεχομένους, μὴ πρότερον δι' ὅλου πολεμηθέντας τῷ πονηρῷ. Μέχρι γὰρ τότε τοῦ Θεοῦ καθεστήκαμεν ἐχθροὶ καὶ πολεμιοὶ, κἂν πιστῶν προσηγορίαν ἡμῖν αὐτοῖς περι-

A sum persequens, sermonem in longum protraham, pacificum..... quod Dei templum possit..... hæ sunt, ac si quis..... at non quæ possit metu inducere ad obsequendum, atque ad divinissimi templi ædificationem..... Hiramque regem Tyri, ac centum quinquaginta millia Allophyolorum qui cædant lapides, et aquam ferant. Verum, *Intende, prospere procede, et regna*; tametsi absque Maximo tuo regnaveris, *propter veritatem et mansuetudinem et justitiam*ⁱ. Addam vero: Et vigila, ne ullo prorsus modo una cum filiabus regum ethnicorum ipse abducaris^j: ne forte per eas in filium iusipientem et servum apostatam regnum dividatur. Multum enim volens..... Vale, Pater venerande, ac pro servo tuo..... eoque qui multis graviter peccatis reus teneatur, preces funde.

373 XLIII. — Eiusdem ad Joannem cubicularium.

Venerunt venerabiles a Deo custoditi domini mei litteræ cum pace, ipsumque totum ferentes moribus collucentem. Una enim cum sermonum gravitate, animi quoque affectu cum morum lenitate ac modestia solet elucere: velutque ipsum dominum meum susceperem, gavisus sum, ac spiritu exosculatus, totamque animi sinu complexus reposui, ac Christum Deum nostrum, qui lucem^k(charitatis legem) hominibus indidit, laudavi: qua videlicet charitate a se nunquam abesse possunt, etsi magno locorum intervallo corpore dissiti sint, qui charitatis semina, ut officii ratio postulat, curare noverunt.

Quia vero faustum sæculi pacis nuntium litteræ afferentes, animi tristitiam in gaudium verterunt, operæ pretium est ut et nos pro illa merito ejus muneris auctori Deo grati omnino efficiamur, ne male benefico rependentes, ingrati pro munere videamur. Prorsus vero grati efficiemur, si pro eo ac decet concessa pace utentes, et quam male coluimus, cum mundo ac mundi rectore amicitiam dirimentes, tandem aliquando soluto, quod nobis cum Deo bellum est, ac pacis cum illo icto foedere in destructione corporis, ab illius inimicitia cessaverimus. Impossibile enim est ut illi amicitia jungamur, qui per vitia ac perturbationes in eum tumultuemur, atque pessimo tyranno ac animarum perduelli diabolo, per malitiam tributa præstare sustineamus, quin prius nequissimo hostes prorsus efficiamur. Tandiu enim Dei hostes ac inimici sumus, etsi nobis fidelium appellatione blandimur, quandiu probrosis affectibus servire volumus^l, graviaque sponte inferre tributa per opera turpia

ⁱ Psal. XLIV, 5. ^j III Reg. xi, 1. ^k Prov. vi, 23. ^l Rom. i, 26.

VARIE LECTIONES.

⁶ Pax forte extincto Chosroe parva ista est. ⁹ Hebr. ix, 26, ἀσκήσει τῆς ἀσπραίας.

diabolo sustinemus. Nec quidquam jam frugi sæ-
 eali pax nobis erit, cum se male animus habeat,
 atque adversus auctorem suum rebellis existat,
 cujus nec imperio subesse sustineat, innumeris
 adhuc dominis venundatus, qui ad nequitiam **374**
 vitiaque impellant, ac fraude auctores sint, ejus
 potius viæ eligendæ quæ ducit ad perditionem,
 quam qua paratur salus. Ubi autem a perturbatio-
 num temulentia expergiscentes saniozem mentem
 receperimus, adversusque diaboli nequitiam re-
 gnumque tyrannicum signa moverimus, atque ejus
 a nobis durissimum jugum excusserimus; quantam
 denique ejus nobis amicitia labem intulerit per-
 spexerimus, tunc pacifici mitisque regis Christi pa-
 cificum adventum suscipiemus, quo nobis inaspe-
 ctabili ratione advenit; nec ejus illubentes jugum
 admittemus, componentis nos ac veritatis legibus
 instituentis, sponteque amicitia cum eo fœdera
 rata habebimus; qui propensa voluntate, quos vir-
 tutum cultu, obeundo mandata, justitiæ fructus
 edimus, tributo illi offeramus. Quibus nostræ salu-
 tis causa oblectatus ^m, qui solus nullius eget ⁿ,
 quæ pollicitus est, cuncta ut verax oppido præsta-
 hit: ea scilicet, *quæ oculus non vidit, nec auris au-
 divit, et in cor hominis non ascenderunt, quæ præ-
 paravit Deus diligentibus ipsum* ^o. Nam et in hoc
 nos fecit, ut efficiamur divinæ consortes naturæ ^p,
 atque ejus æternitatis participes, illique similes
 conspiciamur per deificationem quæ gratia præsta-
 tur: ob quam, tum existentium omnium incolu-
 mitas est et dūratio tum non existentium produ-
 ctio ac generatio.

Digni igitur pace, domine mi benedice, efficiamur,
 a nobis auferentes, quæ in nobis adversum
 Deum tumultuantur, perturbationes atque vitia.
 Quanta facultas est, corpus maceremus; quo lasciviente,
 diabolo in animam ingressus pervius est.
 Errantem mentem divinis lectionibus constabilia-
 mus, ipsamque rursum ad Deum reducamus. Con-
 tinentiæ vigiliarumque severioribus regulis cupidita-
 tem inordinate in multa desideria diffluentem
 temperantia constringamus: precibus et orationi-
 bus ac eleemosynis æstantem iram ac turbantem
 sapienter sedemus: Dei timore ac futurorum sup-
 pliciorum metu, qui impudice moveantur agantque,
 sensus cohibeamus. Præ omnibus autem ac ante
 omnia, mortis memoriam, tremendique animæ e
 corpore excessus, teneamus; ac qua ratione in hoc
 aere illi obviam fient tenebrarum principes et po-
 testates atque virtutes; qui omnes ad se distrahant
 conscindantque, pro **375** male cum eis interme-
 dia passione atque vitio seu libidine, necessitudinis
 modo et ratione. Meminerimus acerbi animæ in
 inferno ex conscientia reatu cruciatus, pro eorum
 recordatione quæ male illi in sæculo gesta sunt.

A πλάττωμεν. μέχρις οὐ πάθειν ἀτιμίας δουλεύειν
 βουλόμεθα, καὶ φόρους εἰσφέρειν δεινοὺς ἐκουσίως
 διὰ τῶν ἔργων τῆς αἰσχύνης τῷ διαβόλῳ καταδεχόμεθα.
 Καὶ οὐδὲν ὕψελος ἡμῖν ἐκ τῆς κατὰ κόσμον
 εἰρήνης λοιπὸν γενήσεται, τῆς ψυχῆς κακῶς διακει-
 μένης, καὶ πρὸς τὴν ἴδιον ποιητὴν στασιαζούσης, καὶ
 ὑπὸ τὴν βασιλείαν αὐτοῦ γενέσθαι οὐκ ἀνεχομένης,
 ἔτι μυρίοις πεπραμένης δεσπόταις εἰς κακίαν αὐτὴν
 ἀεὶ καταπεύγουσι· καὶ τὴν εἰς ἀπώλειαν φέρουσαν
 ὁδὸν, τῆς σωζούσης μᾶλλον ἀπατηλῶς αἰρεῖσ-
 θαι παρασκευάζουσιν. Ἐπειδὴν δὲ τῆς τῶν παθῶν
 μέθης ἐκνήψοιμεν, καὶ τῆς τοῦ διαβόλου πονηρίας
 κατεξαναστώμεν καὶ τυραννικῆς βασιλείας· καὶ τὸν
 αὐτοῦ πικρότατον ζυγὸν ἑαυτῶν ἐκτιναξώμεθα, καὶ
 ὅσον κατείδομεν ἡμᾶς τῇ πρὸς αὐτὸν φιλίᾳ κατέφθειρε·
B τριηκαῦτα δεξόμεθα τοῦ εἰρηνικοῦ καὶ πράου βασι-
 λέως Χριστοῦ τὴν εἰρηνικὴν παρουσίαν, ἐν ἑαυτοῖς
 ἀοράτως γινομένην, καὶ ἀνεξόμεθα ὑπὸ τὸν αὐτοῦ
 γενέσθαι ζυγὸν, νόμοις ἀληθείας τάσσοντος ἡμᾶς
 καὶ ῥυθμιζόντος, καὶ τὴν πρὸς αὐτὸν ἐκουσίως στεί-
 λασθαι φιλίαν καταδεξόμεθα· φόρους αὐτῷ δασμοὺς
 ἐκουσίως προσάγοντες, τοὺς διὰ τῶν ἀρετῶν κατ'
 ἐντολὴν τελεσφορομένους ἐν ἡμῖν τῆς δικαιοσύνης
 καρπούς. Οἷς ὑπὲρ τῆς ἡμῶν σωτηρίας ἠδόμενος ὁ
 μόνος ἀπροσδεής, πάντα ἡμῖν χαρίζεται ὡς ἀψευδής,
 ὅσα ἡμῖν ἐπηγγείλατο. Ἐὰ δ' ἔστιν ἡ ὀφθαλμοῦς οὐκ
 ἴδεν, καὶ οὖς οὐκ ἤκουσε, καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀν-
 θρώπου οὐκ ἀνέβη, ἡ ἡτοίμασεν ὁ θεὸς τοῖς ἀγα-
 πῶσιν αὐτῶν. Εἰς τοῦτο γὰρ ἡμᾶς καὶ πεποίηκεν,
C ἵνα γενώμεθα θείας κοινολογίας φύσεως, καὶ τῆς αὐτῆς
 αἰδιότητος μέτοχοι· καὶ φανῶμεν αὐτῷ ὅμοιοι κατὰ
 τὴν ἐκ χάριτος θεοῖσιν· δι' ἣν, πᾶσά τε τῶν ὄντων
 ἡ συστάσις ἐστὶ καὶ ἡ διαμονή· καὶ ἡ τῶν μὴ ὄντων
 παραγωγή καὶ γένεσις.

Γενώμεθα τοίνυν ἄξιοι τῆς εἰρήνης, δέσποτά μου
 εὐλογημένε, τὰ ἐν ἡμῖν πρὸς θεὸν στασιάζοντα πάθη
 ἑαυτῶν ἀνδρικῶς περιελόντες. Τίξωμεν ὅση δύνα-
 μις τὸ σῶμα, δι' οὐ σφριγῶντος, ἡ τοῦ διαβόλου πρὸς
 τὴν ψυχὴν γίνεσθαι πέφυκεν εἰσοδος. Ἀναγνώσασι
 θεοῖσι πλανώμενον στήσωμεν τὸν νοῦν, καὶ πρὸς
 θεὸν πάλιν αὐτὸν ἐπανάγωμεν. Ἐγκρατείας τόνοις
 καὶ ἀγρυπνίας κατ' ὄρεξιν εἰς πολλὰ φθειρομένην
 ἀτάκτως τὴν ἐπιθυμίαν, σωφρόνως καταστείλωμεν.
 Εὐχαῖς καὶ δεήσεσι καὶ ἐλεημοσύναις τὸν θυμὸν
D ζέοντα καὶ ταρασσόμενον σοφῶς κατευνάσωμεν·
 φόβῳ θεοῦ καὶ ἀπειλῇ τῶν μελλόντων ἀκολάστως
 κινούμενά τε καὶ ἐνεργοῦντα τὰ αἰσθητήρια παύ-
 σωμεν. Ἐπὶ πᾶσι καὶ πρὸ πάντων μνησθῶμεν τοῦ
 θανάτου καὶ τῆς φοβερᾶς τῆς ψυχῆς ἐκ τοῦ σώμα-
 τος ἐξόδου· καὶ πῶς ἀπαντῶσιν αὐτῇ κατὰ τὸν ἀέρα
 τοῦτον αἱ ἀρχαὶ καὶ ἐξουσίαι καὶ δυνάμεις σκότους·
 πᾶσα πρὸς ἑαυτὴν διέλκουσά τε καὶ κατατέμνουσα
 κατ' ἀγαλογίαν τῆς σχετικῶς πρὸς αὐτὴν διὰ τοῦ
 μέσου πάθους γινομένης κακῆς οικειότητος. Μνη-
 σθῶμεν τῆς ἐν ᾧ κατὰ συνείδησιν γινομένης τῆ
 ψυχῆ πικρᾶς ὁδύνης, ἐπὶ τῇ μνήμῃ τῶν αὐτῇ κακῶς
 διὰ τοῦ σώματος πεπραγμένων. Μνησθῶμεν τῆς

^m Hebr. v. 9. ⁿ Psal. xv, 2. ^o I Cor. ii, 9. ^p II Petr. i, 4.

τελευταίας τοῦ παντὸς κόσμου συντελείας, καθ' ἣν τῶ πολλῷ καὶ ἀπλέτῳ πυρὶ τὸ πᾶν καταφλέγεται τούτο· στοιχείων φοβερῶς κλονουμένων τῇ τήξει τῆς κλύσεως· καὶ οὐρανοῦ τῇ εἰλήσει τῷ φόβῳ κατ' ἐπειξιν φεύγοντος ἀπὸ προσώπου πυρὸς τοῦ προκαθαίροντος τὴν κτίσιν διὰ τὴν τοῦ καθαρῶ παρουσίαν θαλάσσης ἀφανιζομένης, γῆς βρασσομένης, καὶ ἐκ πυθμένου σειομένης, καὶ τὰς ἀπείρους τῶν ἀνθρωπίνων σωμάτων ἀμειώτως παρεχούσης μυριάδας. Μνησθῶμεν τῆς φρικτῆς ὥρας τῆς ἀπολογίας τῆς ἐπὶ τοῦ φοβεροῦ καὶ φρικτοῦ βήματος τοῦ Χριστοῦ· ἥνικα πᾶσα ἡ δύναμις τῶν οὐρανῶν, καὶ πᾶσα ἡ ἀπὸ καταβολῆς τοῦ αἰῶνος κτίσις τῶν ἀνθρώπων ἐφορᾷ τὰ ἐκάστῳ προσόντᾳ μέχρι καὶ ψιλοῦ ἐνθυμήματος· ἥνικα τοὺς μὲν διὰ τὴν τῶν ἔργων λαμπρότητα, τὸ ἀφραστὸν φῶς διαδέξεται, καὶ ἡ τῆς ἀγίας καὶ μακαρίας Τριάδος ἑλλαμψις τρανότερον ἐπιλαμπύσει, τοῖς ὄρᾳν καὶ ὑποδέχεσθαι διὰ καθαρότητα ψυχῆς, αὐτὴν δυναμένοις· τοὺς δὲ, διὰ τὴν τῶν ἔργων ἀτοπίαν τὸ σκότος ὑποδέξεται τὸ ἐξώτερον, καὶ ὁ ἀκοίμητος σκώληξ καὶ τὸ πῦρ τῆς γεέννης τὸ ἀσέβηστον· καὶ τὸ πάντων βαρύτερον, ἡ ἐν τῷ συνειδῶτι αἰσχύνῃ πέρας οὐκ ἔχουσα. Μνησθῶμεν τούτων ἀπάντων, ἵνα τῶν μὲν ἀξιοὶ γενώμεθα, τῶν δὲ πέτραν λαθεῖν μὴ κατακριθῶμεν· καὶ γενώμεθα ἑαυτῶν καὶ τοῦ Θεοῦ· μᾶλλον δὲ, μόνου καὶ ὄλου τοῦ Θεοῦ καὶ ὄλοι· καὶ μηδὲν ἐπίγειον ἐν ἡμῖν αὐτοῖς φέροντες, ἵνα Θεῷ πλησιάσωμεν, καὶ Θεοὶ γενόμενοι, ἐκ Θεοῦ τὸ Θεοὶ εἶναι λαβόντες. Οὕτω γὰρ τιμᾶται τὰ θεῖα δωρήματα, καὶ ἡ τῆς θείας εἰρήνης φιλοφρονεῖται παρουσία.

Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τούτου· ὁ δὲ Θεὸς τῆς εἰρήνης, ὁ καταλλάξας ἡμᾶς ἑαυτῷ διὰ τοῦ σταυροῦ, καὶ ἐχθροῦ, δύντας ἐξαγοράσας τῷ ἰδίῳ αἵματι τῆς ἐξουσίας τοῦ σκότους, αὐτὸς τὴν εἰρήνην αὐτοῦ τὴν ὑπερέχουσαν πάντα νοῦν χαρίζεται τῷ εὐλογημένῳ μου δεσπότῃ, καὶ ἀξιῶσαι αὐτὸν τῆς οὐρανόθεν αὐτοῦ βασιλείας· ἐνθα πάντων εὐφραίνουμένων ἡ κατοικία καὶ ὁ τῶν ἑορταζόντων ¹⁰ χορὸς.

ΠΔ'. — Τοῦ αὐτοῦ πρὸς Ἰωάννην κουβικουλάριον περὶ θετικῆς (n).

Διὰ νόμου καὶ προφητῶν πάσαι τοῖς ἀνθρώποις ὡς εὐαγγέλιον ὁ Θεὸς τὴν εἰς ἀλλήλους ἀγάπην πολυτρόπως ἐρησθέντος, ἐπὶ τέλει τῶν χρόνων δι' ἑαυτοῦ ταύτην

⁹ Matth. viii, 12. ¹⁰ Marc. ix, 43. ¹¹ Rom. xv, 33. ¹² Coloss. i, 20. ¹³ Rom. v, 10. ¹⁴ Philipp. iv, 7. ¹⁵ Psal. lxxxvi, 7. ¹⁶ Psal. lxxv, 11.

VARIÆ LECTIONES.

¹⁰ Psal. xli, ἤχου ἑορταζόντων.

NOTÆ.

(n) *Περὶ θετικῆς*. Imposuerat istud tituli, cum a viro doctissimo abbate Bigotio Florentia accepissem, nec ille aliud quam titulum raptim legisset. Nactus vero ejus opera eam epistolam, omnem excussi scrupulum; mendo ipso clare deprehenso, ac legendum παραθετικῆ, hoc est, συστατικῆ, *Commendatitia* scilicet epistola, pro Georgio Africæ præfecto, cum is incerto eventu Constantino-polim evocatus esset. Joannes cubicularius, quasi

A Meminerimus extremæ mundi universi consummationis, qua ingenti immensoque incendio, quidquid usquam illius est, conflagrabit, cum elementa tremendum in modum quatiantur, incendii ardoribus contabescant; cælumque concitis voluminibus ac metu festinans fugiet a facie ignis præpurgantis creaturam propter ejus adventum, qui purus est: mare disparebit, terra mugiet, exque inno concussa sinu ac penetralibus, infinitas humanorum corporum myriades, integra eorum mole reddet. Meminerimus horrendæ horæ defensionis eorum tremendo horrendoque Christi tribunali, quando cælorum omnis virtus, omnisque a sæculi constitutione humanum creatura, quæ cuique insunt, ad nudas ipsas cogitationes inspectura est. Quando alios quidem propter operum splendorem, nulla vi verborum explicabilis, lux excipiet, sanctæque ac beatæ Trinitatis illustratio clarius illucentis, his, quibus ob animi puritatem videndi ac suscipiendi facultas erit; alios vero propter operum obscenitatem suscipient tenebræ exteriores & vermisque insoporabilis, et ignis gehennæ inexstinguibilis: quodque omnium gravissimum est, conscientiæ nunquam finem habiturus pudor. Horum omnium meminerimus; atque aliorum quidem digni efficiamur, aliorum periculi ne damnemur, studio caveamus, nostrique ipsorum, ac Dei (quinimo Dei solius ac totius) toti efficiamur, nihilque in nobis terrenum ferentes, quo Deo accedamus, ac dii effecti, ex Deo facti ut dii existamus. Nondum enim divina munera honorantur, divinæque pacis præsentia magnifice præstatur.

Et hæc quidem hætenus: Deus autem pacis, qui nos per crucem reconciliavit, ac cum inimici essemus, proprio sanguine de potestate tenebrarum redemit, ipse pacem suam quæ exsuperat omnem sensum domino meo benedicto largiatur, ac cælorum ei regnum concedere dignetur, ubi letantium omnium habitatio est, ac diem festum agentium chorus.

376 XLIV. — *Ejusdem, ad Joannem cubicularium commendatitia.*

Olim Deus, ut bonus, multifariam per legem et prophetas, aliorum in alios dilectionis sancita lege, per se ipse in fine temporum factus homo, tanquam

scilicet sacri cubiculi præfectus, magnæ auctoritatis in aula erat, idem Maximi perquam amicus, ad quem ille pleraque et propria et communia referebat. Quæ sequitur, ipsa ejusdem argumenti est, mirasque ambæ Georgii laudes continent, quas Maximus æmulorum calumniis opponit: quibus tandem vir tantus oppressus, defectionem fecit, datæque semel Vandalis occasione, ab eis Africa liberare non potuit.

humanus ac clemens, eam implevit: qui nēdum sicut seipsum, sed et supra seipsum, nos dilexerit, quemadmodum ipsa quoque mysterii vis aperte docet eos, qui fidei in ipsum confessionem religiose ac pie susceperunt. Cum enim ipse sponte per voluntatem tanquam reus, pro nobis mortaliisque obnoxiiis, passioni mortique se obnoxium fecerit; haud plane obscurum, dum quis sensus ulla luce præditus sit, quin præ se ipso nos dilexerit, pro quibus se volens morti tradiderit, eique claritati quæ natura inest ac propria est, tanquam omnem ipse longe excedens bonitatem (quantum audacius dictum videatur), ejus qua pro nobis opportune functus est, dispensationis injuriam, quasi illi majoris esset, prætulit. Dei enim excellens honor longeque exuberans claritas; ejus denique claritatis, quæ natura inest, major vere in apertum productio ac ostensio est, eorum qui erraverant ad ipsum revocatio, nihilque illi humana salute majoris necessitudinis ad claritatis rationem: in cujus gratiam omnis doctrina, omneque mysterium; quodque præ mysteriis omnibus summe vim mysterii habet, Deus ipse vere dilectionis causa, per assumptionem carnis anima intelligente ac utente ratione præditæ, factus homo, susceptis in se, citra omnem mutationem, naturæ affectibus, ad salutem homini præstandam, et ut se nobis hominibus, virtutis exemplam præberet, vivumque benevolentis ac dilectionis in ipsum, inque alterutrum, simultaerum offerret, ejusmodi scilicet ut omnes movendo esset ad vices reddendas, quorum rei teneantur.

Quandoquidem igitur nova Dei vetusque lex in eo posita est, ut tantum alii alios diligamus, quantum et ipsi dilecti sumus^a; sicque aliorum arumnas nostras ipsi ducamus, ut et animorum affectus dilectionis necessitudine, alterna quadam attributione, invicem commutemus, juxta quod jubet Apostolus: *Gaudere cum gaudentibus, et flere cum flentibus*^b; obsecro Dei præsidio protectum ac benedictum dominum meum, cujus unus duntaxat hic finis sit, ut pari humanitatis cultu, qui penetravit cælos^c, Jesum sequatur, nullo prorsus familiæ gentisque devinctus amore, ut mundo seductori mundique rectori adhæreat. Plane enim mundus iste seductor est, fraude, quam facit, ad earum rerum quæ intereunt, cupiditatem semper illiciens, eosque qui natura ingenui sunt, ac hæredes cælestium honorum, terrenorum servituti addicens, illudendo scilicet voluptatis illecebra, eosque decipiendo qui se ea teneri patientur.

Qui igitur unam, uti dicebam, benedicto domino meo finem propositum sciam, ut scilicet salutem consequatur, obsecro, ut cum eo pariter dominum meum, magnificentissimum dominum illustrem, hominem Deo gratum, mediocris hujus epistolæ latorcm suscipiens, omnia ei fiat, in quibus secundum Deum (seu potius, cum Deo) ejus egebit auxilio; quæcunque nobis ut fiat Deus ac

A ἐπλήρωσεν ὡς φιλόφρων, γενόμενος ἄνθρωπος· οὐκ ἀγαπήσας μόνον ἡμᾶς ὡς ἑαυτὸν, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ ἑαυτὸν· καθὼς καὶ ἡ τοῦ μυστηρίου δύναμις διδάσκει σαφῶς, τοὺς εὐσεβῶς τήνεις αὐτὸν τῆς πίστεως ὁμολογίαν παρεληφότας. Εἰ γὰρ ἐκὼν ὡς ὑπεύθυνος ἑαυτὸν κατὰ θέλησιν ὑπὲρ ἡμῶν τῶν παθεῖν ὀφειλόντων ὡς ὑπευθύνων πάθει καὶ θανάτῳ προίσχετο, παντί που τῷ κἄν ποσῶς ἡσθημένῳ τῆς χάριτος δῆλόν ἐστιν, ὡς ὁ ἑαυτὸν ἠγάπησεν ἡμᾶς τοὺς ὑπὲρ ὧν ἑαυτὸν θέλησιν τῷ θανάτῳ παρέδωκε, καὶ τῆς ἰδίας φύσιν δόξης ὡς ὑπεράγαθος, κἄν τολμηρὸς ὁ λόγος, τὴν κατ' οἰκονομίαν εὐκαίρως ὑπὲρ ἡμῶν ὑβριτικωτέραν προείλατο. Τιμὴ γὰρ ὑπερβάλλουσα καὶ δόξα Θεοῦ πλεονάζουσα, καὶ τῆς φυσικῆς δόξης μᾶλλον εἰς τὸ φανερὸν πρόδοός τε καὶ ἐνδειξις καθέστηκεν ἀληθῶς, ἢ πρὸς αὐτὸν τῶν πεπλανημένων ἐπάνοδος. Καὶ οὐδὲν αὐτῷ τῆς τῶν ἀνθρώπων σωτηρίας εἰς δόξης λόγον ἐστὶν οἰκειότερον· ὑπὲρ ἧς ἅπας λόγος καὶ ἅπαν μυστήριον· καὶ τὸ δὴ πάντων μυστηρίων μυστηριωδέστατον, αὐτὸς ὁ Θεὸς ὑπὲρ ἀγάπης ἀληθῶς κατὰ πρόσληψιν σαρκὸς νοερώς τε καὶ λογικῶς ἐψυχωμένης γενόμενος ἄνθρωπος, καὶ εἰς ἑαυτὸν τὰ τῆς φύσεως ἀτρέπτως καταδεξάμενος, ἵνα σῶσῃ τὸν ἄνθρωπον, καὶ δῶ τοῖς ἀνθρώποις ἡμῖν ἑαυτὸν ὑπὲρ ἀρετῆς ὑποτύπωσιν, καὶ τῆς εἰς αὐτὸν τε καὶ ἀλλήλους εὐνοίας τε καὶ ἀγάπης εἰκόνα ζῶσαν, δυσωπῆσαι πάντας δυναμένην πρὸς ὀφειλομένην ἀντίδοσιν.

utrum, simultaerum offerret, ejusmodi scilicet ut

C Ἐπειδὴ τοίνυν τοῦ Θεοῦ νόμος ἐστὶ παλαιός τε καὶ νέος ἀλλήλους ἡμᾶς τοσοῦτον ἀγαπᾶν, ὅσον καὶ ἠγαπήμεθα· καὶ τοσοῦτον ἀλλήλων οἰκειοῦσθαι τὰς συμφοράς, ὥστε καὶ εἰς ἀλλήλους κατὰ ἀντίδοσιν διὰ τὴν σχέσιν τῆς ἀγάπης ἀλλήλων ἀμείβεσθαι τὰς διαθέσεις, κατὰ τὴν *χαίρειν μετὰ χαιρόντων καὶ κλαίειν μετὰ κλαιόντων* κελεύουσαν ἐντολήν· παρακαλῶ τὸν θεοφύλακτον καὶ εὐλογημένον μου δεσπότην, ἵνα καὶ μόνον ἔχοντα σκοπὸν ἀκολουθῆσαι διὰ τῆς ἴσης φιλοφρονίας τῷ διεληλυθότι τοὺς οὐρανοὺς Ἰησοῦ, μηδενὶ καταδεθέντα τὸ παράπαν πατριᾶς δεσμῷ πρὸς τοῦτον τὸν πλάνον κόσμον καὶ κοσμοκράτορα· πλάνος γὰρ ἔντως ὁ παρὼν κόσμος ὑπάρχει, δι' ἀπάτης αἰὲ δελεάζων πρὸς ἐπιθυμίαν τῶν φθειρομένων, καὶ τῇ δουλείᾳ τῶν ὀλικῶν ἐνδιασφίγγων τοὺς κατὰ φύσιν ἐλευθέρους καὶ τῶν οὐρανίων ἀγαθῶν κληρονόμους· τὸ παίζειν δι' ἡδονῆς καὶ ὑποκλέπτειν τοὺς κρατεῖσθαι τούτοις ἀνεχομένους.

Ἐνα τοίνυν, ὡς ἔφην, τὸν τοῦ σωθῆναι σκοπὸν ἔχοντα τὸν εὐλογημένον μου δεσπότην γινώσκων, παρακαλῶ δεχόμενον τὸν σὺν αὐτῷ μου δεσπότην τὸν μεγαλοπρεπέστατον Ἰλλούστριον κύριον θεοχάριστον, τὸν ἐπιφερόμενον τὴν παρούσαν μου μετρίαν σωλῆσθην, γενέσθαι αὐτῷ πάντα ἐν οἷς τῆς αὐτοῦ μετὰ Θεοῦ, μᾶλλον δὲ, σὺν Θεῷ, ἐπικουρίας δεῖται, ὅσοι τὸν Θεὸν ἡμῖν αὐτοῖς γενέσθαι, καὶ τὸν πλησίον

^a Isa. lxxv, 7. ^b Levit. xix, 13; Joan. xli, 34. ^c Rom. xii, 13. ^d Hebr. iv, 14.

βουλόμεθα, περὶ ὧν ἂν δεώμεθα. Ἄνθρωπος γὰρ ἄνωγος ἐστὶν ἀγαθός, καὶ παντός ἔργου δικαιοσύνης νέος¹¹, καὶ τῆς ἐμῆς παροικίας προστάτης μετὰ Θεοῦ γνήσιος· καὶ τῶν πολλῶν καὶ συχνῶν καὶ γαλιπῶν ἀσθενειῶν παρήγορος πρόθυμος· καὶ ἀπλῶς, κατὰ τὴν ὑποῦσαν αὐτῷ δύναμιν, κάμοι καὶ πολλοῖς ἄλλοις ἐπήρκεσεν. Δόξη αὐτῷ Κύριος εὐρεῖν ἔλεος πρὸς αὐτῷ ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ, διότι πολλῶν γέγονεν ἀνάπαυσις καὶ παρηγορία. Ὅθεν εἶπερ τῶρον χάριν ἐν ὀφθαλμοῖς τοῦ εὐλογημένου μου δεσπότου, καὶ τοῖς ἡγαπημένοις αὐτῷ κατὰ Θεοῦ ἔχει με σύμφηρον, πάντως αὐτοῦ διὰ πάσης σπουδῆς ἀντιλάβεται, μηδὲν ἄδικον, ὡς ἤκεν εἰς τὴν αὐτοῦ δύναμιν, εἰς αὐτὸν γενέσθαι συγχωρῶν. Τοῦτο γὰρ τῆς ἀγάπης ὁ νόμος ὑπαγορεύει, καὶ τὸ μυστήριον τῆς πρὸς ἀνθρώπους τοῦ Θεοῦ διὰ σαρκὸς βούλεται θειοτάτης ἐπιδημίας· ἵνα τὰς εὐεργεσίας τοῦ εὐλογημένου μου δεσπότου καὶ τὴν ἀνόθευτον σπουδὴν τῆς εἰς αὐτὸν ἀντιλήψεως ἐπανέλθοι σὺν Θεῷ διηγούμενος· καὶ γὰρ προσθήκην δεξομαι καυχήματος, τοιοῦτον ἔχειν παρὰ Θεοῦ λαχὼν ἐπὶ γῆς δεσπότην πρόθυμον εἰς πᾶν ἔργον ἀγαθόν, καὶ πάντων τῶν δεομένων προστάτην ἑτοιμόν τε καὶ εὐκρινέστατον.

Ὁ Θεός ὁ μόνος ἀγαθός καὶ φιλόανθρωπος· ὁ τῆς ἡμῶν ἕνεκεν σωτηρίας πάντα πᾶσι σωτηρίως οἰκονομῶν, αὐτὸς κρατῆσαι τῆς χειρὸς σου τῆς δεξιᾶς, δέσποτά μου, καὶ ὁδηγήσαι σε εἰς τὴν ὁδὸν τῆς αὐτοῦ δικαιοσύνης, καὶ ἀξιῶσαι τῆς ἐπουρανίου βασιλείας καλῶς ἐνταῦθα τῶν θείων μεταποιηθέντα χαρισμάτων. Ὁ Θεός τῶν ὅλων καὶ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς διατηρήσοι τοὺς εὐσεβεστάτους καὶ πανημέρους ἡμῶν βασιλέας, καὶ δυναμώσοι τὸ κράτος τῆς εὐσεβοῦς αὐτῶν βασιλείας, καὶ λαλήσοι περὶ ἡμῶν τῶν ταπεινῶν δούλων αὐτῶν εἰς τὰς καρδίας αὐτῶν ἀγαθὰ τε καὶ εἰρηνικά· καὶ ἴν' εἶπω τι τολμήσας· ποιεῖ γὰρ με τολμηρὸν τὸ ἀλγεῖν· πλὴν καὶ αὐτὸ εὐχὴν τῷ Θεῷ προσφιλεῖ· συγχωρήσοι αὐτοῖς, ὅτι τὸν τῆς χώρας ταύτης πανεύφημον ὑπαρχον ὡς λύχνον ἐν αὐχμηρῷ τόπῳ φαίνοντα, καὶ πάντας τρόπον τινὰ τῆς τοῦ μὴ βλέπειν ὁδῶν ἐλευθεροῦντα, κατεδέξαντο καὶ πρὸς ῥοπήν μεταστελλασθαι· ἀνθρώπον φιλόθεον, πιστὸν, εὐσεβῆ, ἀγαθὸν, εὐλαβῆ, σώφρονα, ἐγκρατῆ, ἀνεκτικόν, πρᾶον, συμπαθῆ, ἐλεήμονα, πτωχοτρόφον, ξενοτρόφον, ὀφθαλμοτρόφον, νοσοκόμον, γηροκόμον, προστάτην χηρῶν, μοναχῶν κηδεμόνα, ἀκτιμόνα [ἀπτήμονα], φιλεκκλησίσιον· καὶ ἵνα συνελὼν εἶπω, πάντων καὶ ζώντων καὶ νεκρῶν φίλον· τοὺς μὲν ζῶντας παντοίως τρόποις φιλοστοργίας περιποιούμενον· τοὺς δὲ νεκροὺς, οἰκοδομημάτων κάλλεσι τιμῶν τὰ πρὸς ταφήν, ὡς Ἰωσήφ ὁ ἀπὸ Ἀριμαθίας τὸν ὑπὲρ ἡμῶν σαρκὶ νεκρωθῆναι καταδεξάμενον Κύριον· καὶ ἔτι πρὸς ταῦτοις, τοῦ κατὰ τὴν ἀποστολικὴν πίστιν ὀρθοῦ λόγου ζηλωτὴν ἐκθυμότεστον, κήρυκα βίου δικαιοσύνης. Καὶ

A proximus, ipsi volumus, quibus indigemus. Verum enim revera probus est, omniumque justitiae operum... mei denique incolatus, secundum Deum verus patronus, multisque crebris iisque gravibus infirmitatibus laboranti, consolator strenuus. Atque, ut verbo dicam, quanta ejus facultas est, mihi pariter, aliisque multis subministravit. Det illi Dominus invenire misericordiam apud ipsum in die illo^d, quod multis requies fuerit ad solatium. Siquidem igitur inveni gratiam in oculis domini mei benedicti, eorumque albo ascriptus sum, quos, pro eo ac divinis rationibus sedet, in charis habet, omni omnino diligentia illi opem feret, nullaque eum kedī injuria patietur, quantum per facultatem licebit. Hoc enim charitatis lex, Deique per carnem ad homines divinissimi adventus mysterium dicat ac jubet, quo scilicet, benedicti domini mei in se munera, sincerumque studium ei opitulandi, Deo bene propitio reversus avidis auribus referat, indeque mihi gloriatio augeatur, quod talem a Deo super terram naotus sim dominum, ad omne scilicet **378** opus bonum alacrem, paratumque ac sincerissimum patronum et defensorem omnium auxilio opeque egentium.

Dens autem qui solus bonus ac clemens est^e, qui nostrae salutis causa cuncta cunctis salubriter temperat, ipse manum tuam dexteram, domine mi, teneat, et te in viam justitiae suae ducat, riteque perfunctum divinis vitae hujus muneribus, caelesti regno dignetur. Universorum Deus et Dominus noster Jesus Christus conservet religiosissimos ac elementissimos imperatores nostros, roboratque potentiam pii illorum imperii, ac bona de nobis abjectis eorum servis ac pacifica in eorum cordibus loquatur: atque ut audens dicam (facit enim animi delor audaciam), caeterum hoc ipsum votum Deo acceptum; ignoscat certe, quod hujusce provinciae clarissimum praefectum, lucentem velut lucernam in caliginoso loco^f, ac cunctos propemodum a caecitatis dolore liberantem, vel ad momentum revocari consenserint; virum scilicet religiosum, fidelem, pium, probum, modestum, castum, continentem, patientem, mitem, clementem, misericordem, egenorum, hospitem, pupillarum, aegrorum, senum curatorem, viduarum patronum, monachorum tutorem, innocuum, ecclesiarum amantem, et, ut paucis dicam, omnium vivorum pariter ac mortuorum amicum; qui vivos quidem omnis generis paterni affectus modis prosequatur, mortuos vero pulchris aedificiis colat, quibus eorum honeste corpora tumulentur, velut Joseph ab Arimathia Dominum nostrum^g, qui carne mortem ferre voluerat. Ad haec vero etiam apostolicae fidei rectae doctrinae aemulatorem ferventissimum, vitaeque praecconem quae justitia agitur. Atque, ut brevi

^d II Tim. i, 18. ^e Exod. xxxiv 6; Marc. x, 18. ^f II Petr. i, 19. ^g Matth. xxvii, 57.

VARIAE LECTIOES.

¹¹ Num νόμος?

dicam, aliorum quidem alio pro cuiusque affectu super terram studia ac instituta; Georgii vero, aegrotis, senibus, hospitibus, egenis propensius addictæ ædes; monasteria, peregrinorum sepultura; pauperum egenorumque per familias agmina turmatim in urbibus projecta, confovenda atque alenda; opus denique studiumque, singularis humanitatis radiis, orientis pariter ac occidentis, borealisque ac australis plagæ fines excedere.

379 Hæc cum ita se habeant, quis nescit, dum tantisper animum pietati addixerit, quantam rei-publicæ ac mundo Dei benevolentiam, ejuscemodi operum claritas conciliaret, ipsa semper ejus studio vigens ac alacritate. Quod enim contrarium, horum cessatione evenit, mali ominis causa reticebo. Quis vero provincialium omnium oculis viri excessu fusas lacrymas commetiatur, cunctis illi circumfusis, aliisque alio ad se trahentibus, nec liberum ad navim accessum permittentibus, planctuque ac gemitu quiritantibus, ac si per familias, sexus omnis ætasque quærent; pauperes, subministratorem; divites, pinguioris substantiæ dispensatorem; viduæ, patronum; pupilli, patrem; egeni ac pauperes, hospitesque et fratres, egenorum ac pauperum, hospitumque ac fratrum amatorem; qui in arumais, consolationem; canities, baculum; omnesque omnino eum, qui omnibus omnia factus esset, ut omnes lucrifaceret ^b, ac pro omnibus Deo lucrifaceret. Idcirco, pro concessa tibi a Deo gratia, domine mi benedicte, quibus nosti modis, ac quorum ope aut consilio præstare licebit, ut cum imperio iterum revertatur, noveris grandem te Deo hostiam, veramque a Deo fultis imperatoribus nostris benevolentiam, firmamque securitatem exhibuisse, quod ejus præficiendi provinciæ auctor exstiteris. Nemo enim pii eorum imperii ac majestatis servus religiosior. Vale, mihi dilecte, omniumque mihi charissime ac colendissime, vere Dei serve.

XLV. — *Ejusdem ad eundem.*

Omni temporum labentium ætate, humanæ Deus naturæ prospiciens, nostræque omnium salutis curam gerens, qui lucis instar virtutum corusco sanctis vitam moribus institutus sit, quippe divinarum secundum propositum capacem legum, ostendit: tanta nimirum concessa virtute, quanta merito ad populi qui ducendus est, conversionem, opus sit: ut velut justitiæ operum lucidæ faci reliqui attendentes, ipsi quoque vitam ex divinis sancte rationibus componant, **380** nullo eos ex ignorantia vitio supplantante. Nostra itaque ætate lax lucens ac virtutis norma Christi amans Georgius præfectus effulsit; vir præclarus, tantæque virtutis, ac tam uberes gratiæ munere a Deo consecutus, tanto majores iis, qui olim in hoc munus

A συντόμως εἰπεῖν, ἄλλοις μὲν ἄλλα κατὰ τὴν ἐκάστου ἔφρασιν ἐπὶ γῆς διεσπούδασται. Γεωργίου δὲ, τὰ νοσοκομεῖα, καὶ τὰ γηροκομεῖα καὶ ξενοκομεῖα καὶ πτωχοτροφεῖα, καὶ τὰ μοναστήρια καὶ τὰ ξενοτάφια, καὶ ὅσα πλήθη πτωχῶν τε καὶ πενήτων κατὰ γένος ἀγγεληδὸν κατὰ τὰς πόλεις διέρρηπται, περιστελλαί τε καὶ διαθρέψαι· καὶ ἐώας τε καὶ δύσεως, βορείου τε καὶ νοτίου λήξεως τοὺς ὄρους ὑπερβῆναι ταῖς ἀκτίσι τῆς φιλανθρωπίας, ἔργον ὑπάρχει καὶ σπούδασμα.

Τούτων οὕτως ἐχόντων, τίς ἀγνοεῖ τῶν ὀπωσοῦν εὐσεβείας μεταποιουμένων, πόσῃν εὐμένειαν τοῦ Θεοῦ περὶ τὸ πᾶν ἢ τῶν τοιούτων ἔργων εὐαρέστῃσι προσεκαλέϊτο, διὰ παντὸς ταῖς αὐτοῦ προσὸν προθυμίαις ἀκμάζουσα; Ἴδὲ καὶ ἐναντίον, τῇ τούτων ἀργίᾳ συμβαῖνον διὰ τὸ δύσφημον σιωπήσομαι. Τίς δὲ μετρήσαι δυνήσεται τὰ κρουνηδὸν παρὰ παντὸς ὄφθαλμοῦ χυθέντα δάκρυα παρὰ τῶν ταύτην οἰκούντων τὴν γῆν ἐπὶ τῇ ἐξόδῳ αὐτοῦ, πάντων περιεχομένων αὐτοῦ καὶ ἀνθελκόντων βία πρὸς αὐτοῦς, καὶ τῷ πλοῖον τρόπον τινὰ προσβῆναι μὴ συγχωροῦντων· καὶ ταῖς οἰμωγαῖς ποτιωμένων, οἶονεὶ ζητούντων κατὰ γένος καὶ ἡλικίαν· οἱ μὲν, τῆς πενίας τὸν ποριστήν, οἱ δὲ, τῆς εὐπορίας τὸν οἰκονόμον· αἱ χῆραι, τὸν προστάτην· οἱ ὄρφανοί, τὸν πατέρα· οἱ πτωχοί, τὸν φιλόπτωχον, καὶ τὸν φιλόξενον οἱ ξένοι· καὶ ἀδελφοί, τὸν φιλάδελφον· οἱ νοσοῦντες, τὸν ἰατρὸν· οἱ ἐν συμφοραῖς, τὴν παράκλησιν· πολιὰ, τὴν βακτηρίαν· καὶ ἀπλῶς πάντες, τὸν πάντα πᾶσι γενόμενον, ἵνα κερδάνῃ τοῦς πάντας, καὶ ὑπὲρ πάντων τῷ Θεῷ κερδηθῇ; Διὸ κατὰ τὴν δοθείσαν σοι χάριν παρὰ τοῦ Θεοῦ, θέσποτά μου εὐλογημένε, εἰδὼν οἶδας τρόπων τε καὶ προσώπων, εἰ δυναθείης αὐτὸν πάλιν ἐπανελθεῖν ποιῆσαι, μεγάλην θυσίαν γίνωσκε τῷ Θεῷ, καὶ τοῖς θεοστηρίκτοις ἡμῶν βασιλεῦσιν εὐνοίαν γνησίαν καὶ ἀσφάλειαν ἀρραγῆ δεδωκώς τὴν προβολήν. Οὐδεὶς γὰρ αὐτοῦ καθέστηκε γνησιώτερος δοῦλος τῆς αὐτῶν εὐσεβοῦς βασιλείας. Ἐρῶσό μοι, λίαν ἡγαπημένε, καὶ πάντων μοι τιμιώτατε δοῦλε γνήσιε τοῦ Θεοῦ.

ME'. — *Τοῦ αὐτοῦ πρὸς τὸν αὐτόν.*

D Πάσῃ μὲν γενεᾷ κατὰ καιροῦς ὁ Θεὸς, τῆς τῶν ἀνθρωπίνων προνοούμενος φύσεως, καὶ τῆς ἡμῶν ἀπάντων σωτηρίας ἐπιμελούμενος, φωτὸς δίκην ταῖς ἀρεταῖς ἐξαστράπτοντα τὸν ὁσίως πολιτευόμενον, ὡς κατὰ πρόθεσιν χωρητικὸν τῶν θείων νόμων ἀνέδειξε· τοσαύτην ἰσχύϊν δεδωκώς, ὅσον εἰκὸς πρὸς ἐπιστροφὴν ἔχρηξεν, ὁ λαὸς ὁ ἀγόμενος· ἵνα ὡσπερ λαμπτήρι τινα φωτὸς ἔργων δικαιοσύνης οἱ λοιποὶ τῶν ἀνθρώπων προσέχοντες, κατὰ Θεὸν καὶ αὐτοὶ τὴν ἑαυτῶν βίον ρυθμίζωσι· μηδενὸς αὐτοῦς ἐξ ἀγνοίας πάθους ὑποσκελίζοντος. Ἡμῖν δὲ κατὰ καιρὸν λαμπτήρ τις καὶ κανὼν ἀρετῆς ἀναδέδεικται Γεώργιος ὁ φιλόχριστος ἑπαρχος· ὁ πολὺς καὶ τοσοῦτος τὴν ἀρετὴν, καὶ τοσαύτην πλουτοῦσαν τῇ χάριτι θεοῦ δεξιόμενος δύναμιν· καὶ τῶν ἐπὶ τοῦ-

^b I Cor. ix, 22.

τω πάλαι προκεχειρισμένων καὶ προθεβλημένων ὑπεραίρουσαν τοσοῦτον, ὅσον ἡμεῖς, ἤγουν ἡ καθ' ἡμᾶς γενεὰ πολλῷ βάρει κακίας καταπεπισμένοι ἐδεόμεθα πρὸς ἀνάνευσιν καὶ ἐκ τῆς τῶν κακούντων ἡμᾶς πληθούς. Ἄνῆρ εἰ καὶ τις ἄλλος τῶν πάλαι τε καὶ νῦν φιλοθεωτάτων ἀγαθός τε καὶ φιλόφρων, ἐλεήμων, πραῦς, ἀνεκτικός, μακρόθυμος, ταπεινόφρων, σώφρων, ἀόργητος, ἀφιλάργυρος, ἀγαπητικός, ἀμνησικάκος, εὐεργετικός, φιλόξενος, φιλόπτωχος, συμπαθής, κοινωνικός, σπουδαιότατος, ἀγρυπνος, φιλεκκλησίσιος· καὶ τὸ δὴ πάντων τιμιώτερον, τοῦ κατὰ τὴν ὀρθὴν πίστιν εὐσεβοῦς λόγου ζηλωτῆς ἐκθυμότητος· καὶ τὰ λοιπὰ ἀκολούθως ἐν τῇ προτέρᾳ περιέχεται ἐπιστολῇ· καθ' ἣν καὶ δι' ἄλλης τῷ εὐλογημένῳ μου δεσπότη συλλαβῆς ἐκ μέρους ἐσήμανα. Πάντα γὰρ τὰ τοῦ ἀνδρὸς κατορθώματα λόγου δυνάμει περιληφθῆναι τῶν ἀμηχάνων ἐστὶ καὶ ἀνεγχορήτιον· καὶ ταῦτα διὰ τὸ μόνον γινώσκοντα τὸν θεοφύλακτόν μου δεσπότην τοῦ ἀνδρὸς τὸ φιλόθεον, ὡς θείας δι' αὐτῶν τῶν πραγμάτων ὑπὸ τῆς χάριτος ὄντα, δέξασθαι τε καὶ τιμῆσαι δεδήλωκα· καὶ παραθέσθαι τοῖς ἐπὶ γῆς τὸ θεῖον εἰκονίζουσι κράτος εὐσεβέσι καὶ πανημέροις ἡμῶν βασιλεῦσι· καὶ πείσαι γλώσσας ἀδίκους ἀνδρῶν παρανόμων μὴ παραδέχασθαι, ποιούσας δόλον ὡσεὶ ξυρὸν ἠκονημένον, καὶ ἀγαπώσας κακίαν ὑπὲρ ἀγαθωσύνην· ἵνα μὴ χώρα τῷ ψεύδει κατὰ τῆς ἀληθείας δοθῇ, καὶ παρρησίαν λάβῃ κατὰ τῆς δικαιοσύνης ἢ ἀδικία· καὶ ἀπλῶς κατὰ πάσης ἀρετῆς ἢ κακία, διὰ τῆς εἰς ἄλληλα τούτων ἐναλλαγῆς καὶ συγχύσεως. Γέγραπται γάρ, **Ζημιούνη ἀνδρα δίκαιον, οὐκ ἀγαθόν· οὐδ' ὄσιον ἐπιβουλεύειν δυνάσταις δικαίοις.** Τοῦτο γὰρ ἐργάζεσθαι τῷ εὐλογημένῳ μου δεσπότη πρέπει, ἔντι σοφίας ἐραστῆ καὶ φρονήσεως· ἦν διὰ παντὸς φυλαχθῆναι τῷ θεοφύλακτῳ μου δεσπότη εὐχομαι φύλακα τυγχάνουσαν τῆς ψυχῆς αὐτοῦ καὶ τοῦ σώματος. Τὸν δὲ ταύτην ἐπιφερόμενον τῆς ἐμῆς οὐδενίας συλλαβῆν, πρεσβυτέραν ἔχοντα τῆς ἡλικίας τοῦ σώματος τῆς ψυχῆς τὴν φρόνησιν, παρακαλῶ δεχθῆναι προσφόρως διὰ τὴν ἐμπρέπουσαν αὐτῷ σύνεσιν, ὡς τῆς θείας τῶν λόγων σπουδῆς μεταποιούμενον, καὶ γνήσιον περὶ ἐμὲ τὸν ταπεινὸν σχέσιν ἔχειν οὐκ ἀπαξιούντα.

ⁱ Psal. LI, 4, 5. ^j Prov. XVII, 26.

A præfecti sunt, ac quam ille, obierunt provinciam, quanto nos (id est, nostra ætas) gravi nequitie onere depressi ut a malorum turbâ emergeremus, indigebamus; vir utique si quis olim nuncque adeo in iis qui religiosissimi sunt, probus ac clemens, misericors, lenis, patiens, longanimis, modesti sensus, pudicus, non iracundus, non avarus, amanti animi, injuriarum immemor, beneficus, hospitalis, pauperum amans, miserantis animi ac communicantis, studiosissimus, pervigil, Ecclesiæ amans: quod omnium præstantissimum, piæ rectæ fidei doctrinæ acerrimus æmulator; ac quæ deinceps priore continentur epistola, in qua aliaque scriptione domino meo benedicto partim significavi. Omnia enim viri præclara ornamenta ac virtutes sermone complecti, nec possibile est, neque res ut fiat, capit. Atque hæc eam duntaxat ob rem significavi, ut cognoscat a Deo conservatus dominus meus viri religiosos mores, et tanquam divina re ipsa fultum gratia, ipsum suscipiat ac colat, piisque ac clementissimis imperatoribus, qui Dei in terra imaginem præferant, commendet ac offerat, et ne improborum hominum linguas iniquas facientes dolum sicut novacula acuta, et diligentes malitiam super benignitatemⁱ, admittant, suadeas: quo scilicet non detur locus mendacio adversus bonitatem, nec iniquitas adversus justitiam libertate præscribat; omninoque vitium ac malitia adversus omnem virtutem, horum invicem permutatione ac confusione. Scriptum enim est: *Viro justo damnum inferre, non bonum est; neque par insidiari principibus justis*^j. Id enim præstare par est benedictum dominum meum, qui sapientiæ amator sit ac scientiæ: quam precor in perpetuum incolumem fore a Deo conservato domino meo, quæ ipsa illius animi ac corporis custos sit. Qui autem has meæ tenuitatis affert litteras, virum scilicet animi **381** prudentia quam corporis ætate seniore, ob eam qua fulget ingenii vim ac solertiam, convenienter accipi rogo, velut qui divinæ doctrinæ sedulo incumbat, nec me humilem sincero affectu prosequi a se alienum ducat.

DE SANCTA TRINITATE

DIALOGI TRES.

Exstant inter S. Athanasii Alexandrini Opera nostræ editionis, quæ Benedictinam representat, hujusce *Patrologiæ Græcæ* tom. XXVIII, col. 1113-1285; ubi conferenda Montefalconii Admonitio prævia.